

الذخیرۃ

جایز الفاظ مفروہ و مرکبہ اصطلاحی و استعمال فارسی زبان و مقولہای عجمی متنرم با سنا
متقدمین و متاخرین مسلمة الاستناد و برای ہر یک لفظ ترجمہ یا محاورہ

زبان اردو مع اسناد کلام زبان دانان ہند

جلد ششم
مولفہ خان دریس العلماء احمد الغریز ناظمی (نواب جیاب و) و طیفہ یاب حسنت
سرکار آصفیہ

جميع حقوق این تالیف وقف عام ہست پانصد

نسخہای این کتاب کہ طبع میشود از اہم و نفوذ اہم ہر کس اختیار

دارد کہ پانبدی قواعد مندرجہ اعلان کہ بر آخر کتاب چاپ شدہ است ازین متنفع بشود

۳۳۰ ہجری مطابق ۱۳۲۱ فیصلی

غریب المطلب مع جدید اکابر دکن

اصف النفات

اعزاز و شکرانہ اعزاز

اعزاز (۱) میں اپنی اس تالیف کی اعلیٰ کامیابی پر خداوند کریم کا شکر گزار ہوں اور یہ بات میرے لئے باعث افتخار ہے کہ اس کا نام میرے آقا سے ولی نعمت حضور پر نور سیدگان عالی متعالی مدظلہ العالی کے مبارک تخلص کو اپنے سر پر لے لیا ہے اور اسکا آغاز آپ ہی کی مبارک جوہلی چہل سالہ کی تقریب میں ہوا۔

(۲) میں ہرکسنسی لارڈ ٹیو بالقا بہم گورنر جنرل ہند کا شکریہ ادا کرتا ہوں کہ آپ نے براہ عنایت جھکوا جازت عطا فرمائی کہ میں اس کتاب کا ڈیویشن آپ کے نام نامی سے کروں۔ صاحب ریڈینٹ حیدر آباد پریس مراسلہ نشان (۲۲۵۸) ۲۴ جون ۱۹۵۹ء مجھ کو اطلاع دیتے ہیں کہ ہرکسنسی آپ کا شکریہ ادا کرتے ہیں کہ آپ نے انکو ایسی عالمانہ تالیف میں ادنیٰ یادگار قائم ہونے کا موقع دیا۔

اعانت (۳) میں ہرکسنسی ویراے موصوف کا دل سے شکر گزار ہوں کہ آپ نے

باجلاس کونسل یہ حکم فرمایا کہ مؤلف کو اس کتاب کی ہر ایک جلد پر جس طرح

وہ شائع ہوتی جائے پان پانسوروپہ کا آنریریم (صلۃ تالیف) عطا کیا جائے

(۴) میں اپنے آقائی ولی نعمت اعلیٰ حضرت والی سلطنت و کن

مضور پر نور سرکار نظام ادام اللہ اقبالہم کا شکر یہ بجان دول ادا

رہا ہوں کہ سرکارِ مدوح نے حکم فرمایا کہ سلطنت آصفیہ کے شاہی خزانہ سے

مؤلف کو اس کتاب کی ہر ایک جلد پر جس طرح وہ شائع ہوتی جائے

پان پانسوروپہ کا انعام صلۃ تالیف عطا کیا جائے (دیکھو مراسلہ معتمد فینانس

نشان (۳۰۹۱) مورخہ ۱۶-۲۰ آبان ۱۳۱۵ کلف موسومہ معتمد عدالت و کوتوالی و امور

(۵) حیدرآباد کے امراء عظام سے جناب نواب فخر الملک بہادر

معین المہام صنیۃ تعلیمات و عدالت و طبابت و امور عامہ کی علم دوستی کا یہی

شکر گزار ہوں کہ آپ نے اپنے خانگی خزانہ سے اس تالیف کی ہر ایک جلد پر سورت

کا اعزازی انعام مقرر فرمایا ہے۔

شکریہ عملی | (۶) اگرچہ اس کتاب کی ہر ایک جلد کے پانسو نسخوں کی طبع کا حقیقی

صرف بقدر اللہ سکتہ محبوبہ ہے اور معادن میں بالحقابہم کی امداد کا مجموعہ ہو

بلکہ تقریباً ایک سکتہ محبوبہ لیکن محض اس خیال سے کہ پبلک کو نفع پہونچے

میں نے مصارف کے ایک خفیف سے حصہ کا بار اپنی ذات پر اٹھا کر جملہ نسخہ

مطبوعہ کو مع حق تالیف کتاب بلا کسی معاوضہ کے پبلک کے لئے وقف کر دیا ہے

معزز ناظرین کتاب پر روشن ہے کہ یہ (۲۸) جلد کی کتاب ہے اور کمال اہتمام کے ساتھ چھ مہینے میں ایک جلد شائع ہوتی ہے اور بظاہر محکمہ صرف خداوند کریم سے توقع ہے کہ میں اس کتاب کی تکمیل اپنی باقی ماندہ عمر میں کر سکوں۔ وہو علیٰ کل شئیٰ عذیر۔ اعلان وقف آخر کتاب پر طبع ہوا ہے۔

پبلک کافرائی

احمد عبدالعزیز ناطی

(خان بہادر شمس العلماء) (عزیز خاں بہادر)

بسم الله الرحمن الرحيم

اللہ الحمد کہ نوبت بہ آغاز جلد ششم این کتاب رسید۔ ماقطع نظر از ضعف و ناتوانی
 خود کہ هنوز بطور خلیفہ المرضیہ جان ماست از شدت مرض طاعون کہ در دار السلطنت
 فرخندہ بنیاد حیدرآباد شائع شد بخلی سراسیمہ و پریشان بودیم و آنافاناً از بمی
 انتظام می ترسیدیم۔ تعداد موات روزانہ این شہر تا بہ سہ صد نفری رسیدہ بود۔ بیاری
 از ساکنین این شہر خانہای خود را الوداع گفتند و بہ دشت و بیابان پناہ بردند و بسیار
 از میان ورمضانات شہر نقل مقام کردند۔ ہمدراہ این اثنا آقامی ولی نعمت ما میر محبوب علیا
 والی ریاست حیدرآباد داعی اجل را لبیک اجابت گفت و تہلکہ عظیم در کار و بار
 سلطنت افتاد۔ بھمد اللہ کہ ولیعهد س میر عثمان علیخان بہادر ادام اللہ اقبالہ عثمان
 حکومت را بہ دست گرفت و اطمینانی نصیب رعایا شد۔ اندرین قیامت صغری چیزیکہ

ما را اعانت استقلال طبیعت کرد کار همین یک کتاب بود - نمی خواستیم که این را در معرض التواء ابرجم - حالا بافضال خداوندی مرض طاعون دفع و بمن فرمانروای بخت اطمینانی نصیب خاص و عام شده است - خیال می کنیم که تا ختم تابان این کار سرانجام پذیرد و در او اکل باران ششمی جلوه اشاعت در برگیرد - انشاء الله مستعان و بحوله و قوته قطعه تاریخی و فات آقایی ولی نعمت ما غفران مکان نورانی مرقد و جلوس میمنت مانوس و یعهدش ادام الله اقباله طبعرا و مولف این کتاب است که بیادگار تفریت و تهنیت همد را اینجا بدیه ناظرین می کنیم

	دخل الجحان رفیعنا محبوبنا المکمل الذی فی کل اوصاف صفی	
	الحمد بیت طیب لا صف	
پیرش زیر فرمان گشت اهل ملکته تابع		چو بر تخت دکن عثمان علیخان جلوه آراشد
جوان گردید دولت از عروج صف سابع ۱۳۲۹		و لا سال جلوسش پیر چرخ سادوم گفته

فاک رنغ زینگی و لا

افریسموس | بقول برهان بكون سين في قسط و همم سيم و د او وسين ديگر ساكن برهان يوناني
 مرعنى است كه مردان را به هم ميرسد و آن شدت فوفا است كه پيوسته آلت مردى ايتا ده
 مى باشد و باقراط هره هم مؤلف گويد كه يونانى الف تله نصف اين باشد و درست و چهار هم ذكر اين
 کرده (حكيم شناسى ۵) علامت فوفا هم يونانى فوفاست و ايند و يرين كنم خلاص تر اين
 (ارو) يونانى زبان مين فوفا هم يك مرعنى گوانم سيم جن مين آت ناسل كو بغير شهوت
 جماع هميشه فوفا را تهيه مى كند.

افريشيم | بقول برهان و ابراهيم برهان و همى ابراهيم است گويند قراضى کرده و سوخته آنرا
 در معاجين خورده اند و فوفا هم مؤلف گويد كه ميتال ابراهيم است كه فارسى باى عربى
 را به قافى بدل كند چنانكه زبان و گوارده صريح است و فوفا اين را ابراهيم گشت و طبيعت و
 خاصيت اين را ابراهيم مكر (ارو) گويد ابراهيم.

افزا | افعال برهان افزاى يوناني برهان و افزايش و افزون را گويند و امر با افزون
 هم يمنى افزايش داده كن مرعنى فوفا هم مؤلف گويد كه فوفا در سر اج هم زبان برهان مؤلف
 عرض كند كه اصل اين افزون است كه يمنى زياده باشد و افزون بالف و تعالى مرعنى فوفا
 افزايشدلى و فوفا افزون به تغيير و او بالف همچون و ارج و حذف نون آخر با جمله
 را افزايش و افزون - هر دو اسم با هم فوفا هم زبان است يمنى زياده و جعلش افزا و افزون و
 (۲) افزا امر است و فوفا افزون كه جعلش افزا بود و او فوفا به ينى با لا بالف بل شده
 افزا شد و بعضى اين را فوفا افزاى گيرند كه امر افزايدن است تحتانى آخره حذف شده

افزار (۳) یعنی خیمه‌زار که دبان دره باشد و این معنی مجازی است که تشکاف و دهن از خیمه‌زار
 افزون شود بنا بر علیه فارسیان خیمه‌زار را بجا از افزاکتند و حالا استعمال این متروک و آنچه صاحب
 بر آن دو خان آرزو و افزار را یعنی افزاینده نوشته حیرت افزا است که افاد یعنی فاعلی از امر
 حاضر نمی شود تا آنکه با اسمی مرکبیش نکند چنانکه حیرت افزا و غیر ذلک - پس مجرد افزار را به معنی
 افزاینده گفتن خطاست (۱) (۲) (۱) زیاده - بقول آصفیه - افزون - بهشت (۲) زیاده که
 امر حاضر - (۳) جاهی - بقول آصفیه - اسم مؤنث - نازده - نهایت که بی غناه کثرت خمار
 و بیداری سے منہ کھول کر سانس لینا - آکل دلی واسطے جاهی اور اہل یوہرب جاهی بولتی ہیں -
 افزار | بقول برهان و جامع بر وزن ردقار (۱) بمعنی کفش و پایی افزار باشد و (۲) بادبان کشتی
 و (۳) آلات پیشہ و ران عموماً و قلعین جولاہگان خصوصاً و (۴) ادویہ گرم کہ در طعام کنند همچون ^{فلفل}
 وزیرہ و مانند آن صاحبان سروری و ناصر و جہانگیر و ہر چہا بمعنی بالا را ذکر کردہ اند و معنی
 مخصوص را کہ بذیل معنی سوم است ترک فرمودہ (۵) ہو کلاہ سری سید ہدیتہ با جہا
 کہ از کلاہ سلاطین بپایش افزار است (۶) حکیم عاقانی (۷) افزار ز پس کنند و رنگ و خطا
 ز پس آورند بر خوان بہ صاحب رشیدی گوید کہ افزار و فرار آلت چہیزی کہ آواز را نیز گویند ازین
 بہت کفش و پا پوش و بادبان کشتی و آنچه در دیگ ہند برای خوشبو چون زیرہ و فلفل - آواز
 افزار گویند و تنہا استعمال این نیامدہ بلکہ مرکب، همچون پا افزار - بو افزار - صاحب ناصر و
 کردہ کہ آواز را مبدل این است - خان آرزو و در سراج بہرک معنی دوم ہر سہ معنی بالا را نوشتہ
 است و خیال او درست است کہ معنی سوم اصل باشد و دیگر ہر معانی مجاز آن کہ کفش پایی آواز

رفتار سفر است و او در گرمی سبب بوی خوش و موقوف عرض کند که با و بان هم در سفر
 جهاز است الحاصل بخمال باصل این معنی سوم حقیقی اوزار است و او به فایده بدل شد همچون و ام
 و تمام و کفش را اوزار پایا پا اوزار نام باشد و جهاز اوزار هم گفتند و اوزار کشتی با و بان است و
 بجای مجوز اوزار هم اوزار یک کلمه است که اوزار اوزار گفتند که متعلق به معنی چهارم است و آنچه اوزار
 را به او اصل گفته ایم معنی است آن یعنی و هم اوزار که نه ایم که برای جمله دوم گذشته است (اردو)
 (۱) و یکم اوزار پایا - (۲) با و بان - بقول آصفیه فارسی اسم مذکر ده پرده جو هوا بهر ناله کیو است
 ناویا جهاز پرنگا سته هین تاکه جلدی چپه (۳) آفات - اوزار مذکر - (۴) گرم حاصل با صفا
 و یکم اوزار که چود و چون معنی -

افزار پایا	اصطلاح - بقول صاحب بحر صمیم	بلند کردن و (۳) بلند شدن - دیگر کسی از
بران کفش و پا پوش باشد مراد اوزار پایا که بر	محققین فرس ذکر این نکرد و (ب) بقول سرور	رای جمله سوم بعوض از می مجله سوم گذشته معنی
نظری آله پایا که در وقت رفتار پایا پوشند سرگب	هم آمده و بقول رشیدی معنی فرزند صاحب دارد	افغانی - و پا اوزار قلب اضافت همین است که
بجای خودش می آید (اردو) و یکم اوزار پایا -	نوشته (جامی ۵) است از و بخشش و بخشایشان	(الف) افزایدن
(الف) بقول انبجوا	است از و کاهش و افزایش با و رج) بقول	(ب) افزایش
فرنگ فرنگ معنی (۱)	بجز زیاده کردن و زیاده گردانیدن و کامل تصدیق	(ج) افزاییدن
زیاده کردن و (۲)	مضارع این افزاید و بقول صاحب است	

بہرہ معانی (الف) مؤلف عرض کند کہ (ج) افزودن بقول صاحب بحر بالفتح و واد
اصل است یعنی بینہ بحر و معنی و تم و سوم بینہ معروف (د) زیادہ شدن و (س) زیادہ کر
صاحب انندندی می خواهد (ج) مرکب از کامل التصریف و مضارع این افزاید صاحبان
اسم جامد افزا کہ گذشت فارسیان زیادت تحتاف نوادر و رشیدی و انندیم ذکر این کرده اند (الف)
در آخرش افزای کردن همچون پای و پائی ہر گاہ (س) نہ پرگند تا فروجم شوی نہ افزود و نیز
بقاعدہ فارسیان یای معروف و علامت مصدر تا کم شوی (د) صاحب (س) بمقتراہیہای ولی
بروزیادہ کرد و دافزایدن شد و (الف) خفضا افزود و رنگام خطبہ کرد و شمع سجکا ہی گرم تر پر و اند
این و (ب) حاصل بالمصدر ہر دو - آنچه صاحب رایت مؤلف عرض کند کہ مضارع این و اصل
موازد (ب) حاصل بالمصدر افزودن - و افزود بود و مضارعی ہوز و فتح و او و مگر فارسیان
افزودین گفتہ خطاست کہ حاصل بالمصدر افزودن استعمالش نہ کرد و توسا ح صاحبان تحقیق است
افزاست ہر زن امر و حاصل بالمصدر افزودن کہ افزاید مضارع این نگاشته اند کہ افزاید
افزون کہ می آید (ار و و) (الف) و (ج) (ا) مضارع افزایدن است کہ گذشت مخفی بماند
زیادہ کرنا - (ب) افزایش - بقول امیر (فاری) کہ افزودن مرکب است از افزو - و علامت
مؤث - زیادتی - آپ سے ہی تسامع ہوا ہر مصدر دن - افزو مبدل افزاست کہ گذشت
کہ اس کو افزودن کا حاصل بالمصدر لکھا ہے الف بقاعدہ فارسی بدل شدہ واد همچون تاریخ
(مومن س) بہا تمیہ لطف تو پے افزایش و توسع و افزا اسم جامد فارسی است چنانکہ بجای
الم نہ صد شکر غیر ہو گئے اس سے تھا عبت نہ نوکر کردہ ایم و آنچه فرودن بدون الف اول می آید

اصل است و در افزودن الف وصلی زیاده بر وزن امر (ا ر و و) را زیاده هونا کرده اند حاصل بالمصدر این افزا باشد (۲) زیاده کرنا -

افزون | بالفتح بقول سمری و انند (۱) معنی زیاده (انوری سنه) همیشه با بجهان و یکی را افزونی است چه حدود جاه تو کم با و عرت افزون با و در فرای که آفرزون هم به همین معنی آمده صاحب نوادر هم بذیل افزونیدن ذکر این کرده مؤلف عرض کند که افزون بدون الف اصل این دو اسم جامد فارسی زبان است و حقیقت است که اکثر صاحبان تحقیق از افزون کناره کشیده اند و صاحب کنره که محقق ترکی زبان است - افزون را ذکر کرده گوید که لغت فارسی است - پس فارسیان بقاعده خود الف وصلی در افزون آورده افزون کردند و این اسم مصدر را افزونیدن است که می آید و استعمال این با مضار و فرس هم آمده که در ملحقات مذکور شود (۲) اهل سیاق عجم مجازاً جمع و میرانی را افزون نام نهاده اند که شامل با بر جمع و میران گذشته و رقم حال و شان این در نقشه ذیل نوشته ایم -

تاریخ	ابواب داخل	رقم	افزون	تاریخ	ابواب خارج	رقم	افزون
یکم مهر	داخل زرعت	ص		یکم مهر	خارج مشاهره	ص	
دوم مهر	ایضاً	ص	ص	دوم مهر	ایضاً	ص	ص
سوم مهر	ایضاً	ص	ص	سوم مهر	ایضاً	ص	ص
چهارم مهر	ایضاً	ص	ص	چهارم مهر	ایضاً	ص	ص

(اردو) افزون - بقول امیر (فارسی) (۱) زیادہ - بڑھ کے (۲) مونث - میسران سابق
درقم حال کا مجموعہ (نہاں) شتاق سب میں ہر سے افزون ہلال کے پ دنیا میں تہ
نہیں صاحب کمال کے پ

افزون بودن استعمال صاحب آصفی شیرازی (۵) جنون افزون شود دیوانہ رادر
ذکر این کردہ کہ معنی زیادہ بودن است (خوبی) ہر سرماہی پ مرا سی روز رادر بنیجر یارب چہ
(۵) انہی نرم نادمین جان است حریق پ نامت این پ (اردو) زیادہ ہونا -
حذر افزون بود از مردم ہوار مراد (اردو) افزون کردن استعمال - صاحب آصفی
زیادہ ہونا - افزون ہونا - جیسے آپ کا ذکر این کردہ کہ معنی زیادہ کردن است (شاپو)
اقبال روز افزون ہوئے صاحب آصفی (۵) طہانی (۵) چو شمع نیم سوزم خاک پر لب خوشتر
روز افزون کو لکھا ہے - ای ہمد پ سوزا نم کہ افزون می کنی سوز و گداز

افزون ساختن استعمال - صاحب آصفی (۶) (اردو) زیادہ کرنا - بڑھانا -
ذکر این کردہ کہ معنی زیادہ کردن است (امیدی) افزون گردیدن و گشتن استعمال - معنی
رازی (۵) دیوانہ کہ افزون سازد جنبش افزون شدن است کہ گذشت (ظہوری) (۵)
افزون پ دیوانہ کہ بخون شاگردا دست صلت سعی فرامی کہ سیاب شوی از لطف شوق پ
(اردو) زیادہ کرنا - کہ اگر گشتہ شوی قدر تو افزون گرد پ (اردو)

افزون شدن استعمال - صاحب آصفی زیادہ ہونا -
ذکر این کردہ کہ معنی زیادہ شدن است (۱) افزون نمودن استعمال - صاحب آصفی

فکر این کرده که معنی افزون کردن زیاد ساختن
است (متین اصفهانی) می‌کشان را ساقی
نوحه کند در هوش تری: خواب را افزون نماید بگو
بر بخت در بهار: (اردو) بزرگان زیاد و گزینا

و یا سی معروف و علامت مصدر۔ بقول مقتنین
فرس مصدر جعلی و باصول ما مصدر اصلی کہ
فرق و تعریف ہر دو پر لفظ اسم مصدر گذشت
(اردو) دیکھو افزودن۔

افزوننی | بقول انند بجاله فرنگ فرنگ فراوانی
وزیادت است - مؤلف گوید که یای مصدری
بر لفظ افزون زیاده کرده اند و گیره هیچ - همچون
زبون و زبونی (اردو) بیشی - زیادتى نسبت
افزونیدن | بقول بحر معنی افزودن لازم

افزونی کردن | بقول اندکوائے فرنگ
 فرنگ (۱) زیادہ از ضرورت خواستن و از حد
 درگذشتن و بی اعتدالی کردن دیگر کسی از
 محققین ذکر این نکرد (۱ و ۲) ضرورت
 سے زیادہ چاہنا۔ (۲) حد سے گزر جانا۔

و متعدد می هر دو - کامل اتصرفی - مضارع
این افزوند - صاحب سوار و مضارع این افزوند

بی اعتدالی کرنا۔
افرونی نورِ ماه برای سپری شدن است

نوشته مؤلف گوید که تسامح اوست که افزاینده
مضارع افزائیدن است نه افزونیدن -
(مولوی منوی ۵) خلق حیوان چون برید
شد بعد از خلق انسان رفت و افزونید
فضل پنجبال با این مرگب است از افزون
که اسم جامد فارسی زبان و اسم مصدر است

مثال) صاحبان خزینہ و امثال فارسی و این
گویند که این کرده از معنی و محل استعمال ساکت مو
گوید که فارسیان این مثل را بزوال کسی استعمال
نمید یعنی چون به بنیاد که مرتبه عروج کسی از حد
گذشته است می گویند و بدین مثل مثال دهند
که زمانه نزول قریب است (اردو) و کنین

کہتے ہیں چراغ بھڑکا ہے خدا خیر کرے۔ کہ چراغ بجھنے کے قریب بھڑک اٹھتا
چراغ بھڑک کر بجھتا ہے۔ یعنی عروج کی حد ہے۔ یہ مثل ان معنوں میں مستعمل
ہو گئی۔ نزول کا اندیشہ ہے۔ بدین تیم ہوئی ہے۔

(الف) افترول (الف) بقول برہان با زامی فارسی بروزن مقبول (۱)
(ب) افترولندہ (ب) یعنی تقاضا و (۲) انگیز و (۳) پریشان و (ب) بمعنی (۱) تقاضا
(ج) افترولیدن (ج) کتندہ و (۲) براگیزندہ و (۳) دورکتندہ و پریشان سازندہ و
(ج) (۱) بمعنی تقاضا نمودن و (۲) براگیزتن بخجک و ہر سرکار آوردن و (۳) پریشان ساختن
و دور کردن ہر چیز را خصوصاً گردی کہ برجامہ نشیند۔ صاحب ناصر می بر (الف) ذکر (ب)
(ج) ہم کر وہ و ذکر ہر سہ معانی بالا ہم و فرماید کہ فابو ابدال ہم شود یعنی او ترولیدن ہم ہمین
معنی آمدہ و خان آرزو در سراج ہمزبانش۔ صاحب سروری بر الف ذکر معنی اول و دوم
و بر (ب و ج) ذکر ہر معنی شش و صاحب رشیدی بذیل الف ذکر (ب) و (ج) و صحت
ہر سہ معنی بالا فرمودہ۔ صاحب بحر (ج) را ہر سہ معنی بالا نوشتہ فرماید کہ کامل التصریف
است و مضارع این افترولد۔ صاحب ہوار دور امی ہر سہ معنی بالا (۴) بمعنی پریشان
شدن و (۵) شتاب کردن و (۶) افشاندن و پکاندن ہم نوشتہ گوید کہ افترول حاصل مصدر
باشد مؤلف عرض کند کہ (الف) اسم جامد و اسم مصدر فارسی زبان است ہر سہ معنی بالا۔ و
فترول بدون الف نیامدہ پس الف اول اصلی است نہ وصلی فارسیان بر ہمین اسم جامد تقاعداً
خود یای معروف و علامت مصدر زیادہ کردہ مصدری ساختند ہر سہ معنی اول الذکر کہ (ب و ج)

مذکور است حیث است که برای هر سه معنی آخر الذکر از صاحب موارد سندی پیش نشد جا دارد
 که معنی چهارم را مجاز معنی شوم گیریم معنی پنجم مجاز معنی اول و معنی ششم باخود از معنی سوم باشد بریل
 مجاز و (ب) اسم فاعل (ج) بالجملة تفتن فرس (ج) مصدر جعلی نام نهند و باصول ماصدا
 اصلی است که از اسم جامد فارسی زبان وضع شد و ما تعریف اصلی جعلی بر لفظ اسم مصدر عرض کردیم
 (۱ و ۲) (الف) (۱) تقاضا - مذکر - (۲) و یکو آغال کے پہلے معنی (۳) پریشان (ب) (۱)
 تقاضا کر نیوالا (۲) بجا کر نیوالا (۳) پریشان کر نیوالا (ج) (۱) تقاضا کرنا (۲) بجا کرنا - و
 آغا لیدن کے پہلے معنی (۳) پریشان کرنا (۴) پریشان ہونا - (۵) جلدی کرنا - (۶) ہلکنا - و
 افسا | بقول برہان بروزن ترسا یعنی رام کنندہ و افسون گر و بقول صاحب ناصری فسون
 خوانندہ و افسون گر و فرماید کہ برای رام کنندہ مار و غیرہ گفته اند صاحب جامع فرماید کہ افسای
 بزیادت تحتانی و آخر جم آمدہ و افسا بیدن کہ می آید مصدر این است صاحب چنانگیری از لفظ
 سند و ہد (۵) فسون گر ار اگر گرفت و رفت بنگان بر دم کہ مار - افسای راکشت پد مولف
 عرض کند کہ افسا (۱) مبتدل و مخفف افسون است - و ابقاعہ دہ فارسی بدل شد بالف
 همچون ورج و ارج و نون آخر حذف شد افسا بماند کہ معنی افسون باشد و افسای زیاد
 تحتانی در آخر موافق قاعدہ فارسی فریہ علیہش همچون جابجای و پای و ہمین است
 اسم مصدر افسا بیدن کہ فارسیان یای معروف و علامت مصدر بر افسای زیادہ کردہ مصدر
 ساختند کہ معنی رام کردن با فسون بجای خودش می آید و مصدر افسا بیدن از افسون وضع
 شد کہ بحث آن بجای خودش کنیم - پس از مصدر افسا بیدن امر حاضرش افسای و مخفف آن

(۲) افا باشد یعنی رام کن با فسون و ظاهر است که امر حاضر سجاات ترکیب با اسی افاد و معنی اسم فاعل کند چنانکه بار افا ماضی رام کند بار با فسون - صاحب نامصری بذیل همین لغت آورده (ع) قتل مار افا نباشد جز بار افسان (۳) مجرد افسای را مجازاً بمعنی افسون کردن استعمال کرده چنانکه در کلام نظامی بار افا گشت - و افا سنجف تحتانی مخفف این همین معنی توان گرفت این است تحقیق افا (اردو) (۱) افسون - بقول امیر مذکر - جادو تر و یکهو افسون - (۲) افسون کر - افسون کرنا که امر حاضر (۳) افسون گر - افسون ساز - بقول امیر جادوگر (ریشک ۵) افسه جنون چنان افسون ساز خوشی که همون محو دشت مجنون کیا کرونگا مسکن آهونمین ۶

افسار بقول برهان بروزن رفتار (۱) یعنی افا باشد و (۲) چیزی را گویند که از چرم و تار آن سازند و بر سر اسب و استرو اشال آن کنند بهر گوید که آنچه بر سر و گردن اسب و خر بندند که بدون افسار هم آمده معنی دوم و بالفاظ بر سر زدن و کشیدن و در خلق کردن مستعمل مؤلف گوید که حقیقت استمالش با مضاد زفرس از لطافات ظاهر شود صاحب نامصری ذکر هر دو معنی کرده و بقول صاحب جامع افساد و افسار و افسای هر سه معنی اول مرادف یکدیگر نیست افسار فرمایند که معروف - صاحب - شیدی گوید که این همانست که عوام آنرا آنچه گویند و معنی آن نوشته که کلمه و آنچه نام زبان بندیت (خان آرزو در سراج) و صاحبان سرور می و وارسته بر معنی دوم طالع (سلیم ۵) آن کی افسار خضر سر کشید بر سر خود کرده چون خرمی دودید صاحب مؤید بذکر معنی اول فرماید که آنچه بدان اسب بندند و بقول زفا گویند آنچه سان بندند مؤلف

عرض کند کہ معنی اول مزید علیہ افسا باشد کہ فارسیان بقا عدہ خود را می مہلہ در آخر زیادہ کردہ اند
 همچون نشا و نشار و معنی دوم مزید علیہ افسر کہ معنی تاج آمدہ فارسیان الف را بد بعد سین مہلہ
 زیادہ کردہ افسار کردہ و چیز می را نام نہادند کہ از چرم سازند و بر سر و دی اسپ و امثال این
 بندند تا بوسیلہ آن بن و تہ اسپ در حکم باشد و این از قبیل ہجام است و همچو ہجام و در بن اسپ
 داخل نمی شود بلکہ بر حصہ بالائی دہنش و بر بینی و حصہ زیرینش چسپیدہ باشد و یک و دوش متصل
 پیشانی اسپ ہم جا گیر و در بعضی افسار ہر حصہ بالائی او سلس گیری آویزان کنند تا اسپ
 بحرکت سر خود بوسیلہ آن از پشتہ و نگہا محفوظ ماند۔ باتی حال این ما خود از افسر است زیادہ
 الف دوم و اسم جامد زبان فارسی مخفی مباد کہ بہار غلط کردہ است کہ این را بہ گردن اسپ
 و خر متعلق کردہ و صاحب غیاث فرماید کہ (۳) این ریشمانی است کہ اسپ را بدان بستہ می کنند
 و بہندی یا گڈورنا سند (ارو و) (۱) و یکھو افسا کے تیسرے معنی (۲) نکتہ بقول آصفیہ اسم
 مذکر۔ سردیوال۔ نہری۔ سر بند۔ وہ چٹرا جو گھوڑے کے منہ پر رہتا ہے۔ تہامری مؤلف
 عرض کرتا ہے کہ جب گھوڑا مضطرب رہتا ہے تو کتہ اس کے منہ پر بٹا دیتے ہیں اس کا
 ایک تسمہ سر کے اطراف کپٹیوں سے متصل اور دوسرا تسمہ ناک اور جڑوں کے اطراف لٹا
 ہوا رہتا ہے اور بالائی تسمہ میں چرمی جہاز گھوڑے کی آنکھوں پر آویزان رہتی ہے جب
 وہ سر کو ہلاتا ہے تو اس جہاز کے ذریعہ سے پتھر اور کہتیاں اوسکی آنکھوں تک نہیں پہنچنے
 پاتیں نیز اس نکتہ کے ذریعہ سے گھوڑا مطلق انسان نہیں ہوتا جب چاہا کتہ کو تھام کر اسکو روک
 لیا۔ مالش اور پانی پلانے کے وقت سائیں اسکو اسی کے ذریعہ سے اپنے قابو اور صلہ میں رکھتا ہے

وکن میں عام لوگ اسکو نختہ کہتے ہیں۔ اسکی تخفیفیں کچھ گھوڑی ہی سے نہیں۔ بلکہ اونٹ اور
 خیر کے مندر پر بھی باندھا جاتا ہے (۳) باگڈور۔ بقول آصفیہ۔ اسم ہونٹ۔ پالہنگ۔ وہرتسی
 جو گھوڑے کے لگام میں باندھ کر سائیں اسے ہاتھ میں رکھتا ہے۔

افسار بر سر زدن (مصدر اصطلاحی) این بر لفظ افسار کردہ ایم۔ ہر سہ محققین بالا
 مراد ف افسار بر سر کشیدن باشد کہ گذشت
 بہار ذکر این بر لفظ افسار کردہ (ملاستانی) اسپ را بجام انداختن نوشته اند قائل دارند
 تکلوس (۵) اگر خود پرست بر خر عیسی شود مکہ چڑھاناکتہ پہنا نام گھوڑے یا خیر یا اونٹ
 سوار بہ و حال دیو بر سرش افسار می زند و غیرہ کو۔

(۱۱ دو) دیکھو افسار بر سر کشیدن - افسار و حلق نامہ کردن (مصدر اصطلاحی)

افسار بر سر کشیدن (مصدر اصطلاحی) بہار ذکر: افسار و حلق کردن بر لفظ افسار کردہ

بقول بحر و بہار و وارثہ مراد ف (اسپ را) و از معنی ناکت و شد ملا فوقی یزدی پیش کشیدہ

بجام انداختن (استناد ہر سہ محققین از ہمین یک) (۵) سواری کہ تاز وشت گفتار بہ چنین در

شعر و الہ ہروی است (۵) خضم از تربیت حلق نامہ کردہ افسار بہ مؤلف عرض کند کہ

خر عیسی شود چہ شد: خواہم کشید بر سرش افسار و رین شعر افسار کردن مجازاً بمعنی بر آوردن

و شنی بہ مؤلف عرض کند کہ بجام خیر دیگر است اسپ از مقامش باشد کہ چون اسپ را از

و افسار خیر دیگر یعنی لگام را در دہن اسپ و اصطبل بیرون آرد لجامش در دہن کند یا افسار

استرو مثالی آن کند و افسار بر سر ماصرت بر سرش کشد کہ ہمین دو خیر اسپ را در اختیار

و محکوم دارد - اگرچه افسار متعلق به سراسپ و خر و نامسه را اسپ قرار داده پس افسار و حلقه و ماشل آنست ولیکن درین شعر مجازا معنی ^{سراسپ} نامسه کردن کنایه باشد از بر آوردن نامسه اول آنرا متعلق به حلق کرده از آنکه فاعل این از حبیب یا کیسه یا بغل و غیر ذلک (۱) اردو سواری است که یک تاز دشت گفتار است خط نکانا -

افسان بقول برهان و جامع بر وزن ترسان (۱) آهنی و نگی را گویند که بدان کار و دست و مانند آن تیز نکند و (۲) معنی افسانه و سرگذشت هم گفته اند و (۳) افسون گر را نیز گویند صاحب (دری و پهلوی) بر معنی اول قانع و صاحب ناصری بر معنی اول و دوم (فخاری ۵) از کین عدد و بر زمین زندم پتا نعل چو بخور کند بر افسان (قطران ۵) هزار و ده صفت از هفت خوان روین و شرب و فزون شنیدم و خاتدم من از هزار افسان پد صاحب سروری بذر معنی اول گوید که این را افسان و سان و اوسان هم گویند و ایشان نیز ذکر معنی دوم هم فرموده و بکذا رشیدی - خان آرزو در سراج آورده که اغلب که اصل این به بای فارسی ایشان بوده باشد و نمی فرماید که چرا نسبت معنی سوم گوید که برهان خطا کرده و بدین معنی افسای به تسمانی آخوه باشند و نوی مؤلف عرض کند که فسان و فسن و سان هم معنی اول آمده که مخفف این باشد ماصر قش هدر اینجا کنیم - بالجملة اصل این معنی اول آب رسان است اشاره این بر آبسان کرده ایم ممدوده به مقصوره بدل شد و این چیرنی نیست که نتیجه لب و لجه مقامی است و بای موحده بدل شد به فاما چون زبان و زبان درای جمله کثرت استعمال حذف شده فسان شد پس افسان مبدل آبسان باشد که گذشت و فارسیان نگی یا آهنی را بدین نام موسوم کردند

که کار ووشمشیر و امثال آن را آید اگر کند و آب رساند و این اسم مصدر را فسانیدن است
 که می آید و معنی دوم مخفف افسانه به حذف یای جز و معنی سوم تبدیل افنون که و ابالف
 بدل شد همچون و ترح و انسج و فسون مجازاً معنی فسون گرفته (دار و دار) و یکم و ابسان
 (۲) افسانه - بقول امیر فارسی) مذکر - حال سرگزشت - در واد - دقلق است ابرو چیست
 اس کا افسانه پاکس بریر و کا هست به دیوانه (۳) و یکم و افسانه

<p>افساندن بقول صاحب شمس کره و سبک شمس متعلق است به معنی سوم که مجاز باشد و جز آن از غده دور کردن و دور کردن آنچه یعنی دور کردن سبوس از غده و گرد از جام بر جامه و امثال آن بسته باشد (مرا فافسانیدن) من وجه و اصل معنی مالیدن باشد پس تجمال با فافساندن و دیگر کسی از اهل تحقیق ذکر این نکرد صاحب و افسانیدن هر دو مرادف یکدیگر است بهر بحر را فسانیدن فرماید که بالفتح معنی (۱) رام معنی بالا و مرتب از افسان و علامت مصدر کردن و فسون گری نمودن و (۲) افسانیدن و در افسانیدن یای معرف هم تل علامت و (۳) مالیدن و راست کردن آمده (کامل مصدر که موافق قاعده فارسیان است مخفی التصریف) و مضارع این افایید و فرماید که تبدیل مباد که افسان یعنی سنگ و آهنی گذشت که نون بیای حطی در غیر سالم این مصدر سماعی است کار ووشمشیر و غیره بدان تیز کنند که رنگ از او صاحب مؤید هم ذکر افسانیدن کرده بر معنی اول و در شود و اسلحه مذکور بوسیله آن صاف و پاک و سوم تافع و صاحب ضمیمه برهان همزبان و درست و راست شود و فارسیان طحاظ این مؤلف عرض کند که معنی بیان کرده صاحب معنی این مصدر را معنی تیز کردن کار و</p>	<p>افساندن بقول صاحب شمس کره و سبک شمس متعلق است به معنی سوم که مجاز باشد و جز آن از غده دور کردن و دور کردن آنچه یعنی دور کردن سبوس از غده و گرد از جام بر جامه و امثال آن بسته باشد (مرا فافسانیدن) من وجه و اصل معنی مالیدن باشد پس تجمال با فافساندن و دیگر کسی از اهل تحقیق ذکر این نکرد صاحب و افسانیدن هر دو مرادف یکدیگر است بهر بحر را فسانیدن فرماید که بالفتح معنی (۱) رام معنی بالا و مرتب از افسان و علامت مصدر کردن و فسون گری نمودن و (۲) افسانیدن و در افسانیدن یای معرف هم تل علامت و (۳) مالیدن و راست کردن آمده (کامل مصدر که موافق قاعده فارسیان است مخفی التصریف) و مضارع این افایید و فرماید که تبدیل مباد که افسان یعنی سنگ و آهنی گذشت که نون بیای حطی در غیر سالم این مصدر سماعی است کار ووشمشیر و غیره بدان تیز کنند که رنگ از او صاحب مؤید هم ذکر افسانیدن کرده بر معنی اول و در شود و اسلحه مذکور بوسیله آن صاف و پاک و سوم تافع و صاحب ضمیمه برهان همزبان و درست و راست شود و فارسیان طحاظ این مؤلف عرض کند که معنی بیان کرده صاحب معنی این مصدر را معنی تیز کردن کار و</p>
---	---

شمشیر وغیرہ استعمال نہ کر دند کہ معنی حقیقی ^۱ این عرض می شود کہ افسانہ باشد بہ نون پنجم پنجم
مصدر بود و بلکہ معنی مجازی را استعمال کر دند کہ صاحب سحر بہ تخیلی پنجم افسانہ نوشتہ قابل غور
مالیدن و راست کردن است بطور عام خواستہ است زیرا کہ افسانہ مضارع افسانیدن است
برای غلہ باشد یا جامہ یا آئینہ یعنی دوم این کہ ہر دو تخیلی می آید و تصدیق ادعای متنا
و معنی دوم افسان بہا افسانہ گذشتہ و از پنجم نیز ازندی شد و تبدیل نون بیامی تخیلی یا با لکسر
متعلق است معنی دوم این مصدر و افسانہ ^۲ این خلاف قیاس (اردو) (۱) افسون کرنا قبول
سومش کہ گذشتہ افسون گر است و این متعلق است
باشد با معنی اول این مصدر با جملہ لفظ افسانہ کیسی حسرتوں کا عاشقوں کی خون کیا پڑے دیکھ
کہ ذکر ماخذش سجائش کردہ ایم اسم مصدر فاعل و ظالم تری آنکہون نے کیا افسون کیا پڑے
پس افسانیدن بقول متنفین و کن مصدر جعلی است عرض کرتے ہیں کہ افسون گری کرنا بھی کہ سکتی ہیں
و افسانیدن باصول شان نجفش باشد باصول (۲) افسانہ کہتا قبول میر سرگذشت سنانا۔
نکہ بر لفظ اسم مصدر بیان کردہ ایم افسانیدن حال بیان کرنا (میر) متوقف غم احوال میر
و افسانیدن ہر دو مصادر اصلی است کہ از شب ہو چکی ہمدم پہلے رات کو پہر باقی یہ افسانہ
اسم جامد فارسی زبان وضع شد و نسبت مضامین گئے (۳) ملنا۔ راست کرنا۔

افسانہ | بقول بران دماصری و جامع بروزن متانہ (۱) سرگذشت و حکایات گذشتگان
(۲) مشہور و شہرت یافتہ۔ صاحب رشیدی فرماید کہ حکایت پیشیان کہ غرابت داشتہ
باشد۔ صاحب جہانگیری فرماید کہ معنی اول معروف و معنی دوم مشہور و متوقف گوید کہ معروف

مجهول داشتن دور است از شان تحقیق صاحب سروری ذکر معنی دوم و سوم کرده خان
 آرزو در سراج فرماید که حکایات های گذشته و آنچه بعضی گویند که حکایت گذشته که غراب و عجب
 داشته باشد اصلی ندارد و بعد نیز آمده و (۳) بمعنی خبر مشهور بی اصل و حرف غیر واقعی مجاز
 است و بخذف الف اول مخفف - صاحب گوید بذر معنی دوم فرماید که انسون نیز ازین
 لغت است بهر گوید که حکایات گذشته و فرماید که بالفظ خواندن و کشادن متصل و نیز بمعنی مشهور
 که بالفظ کردن متصل و بمعنی چیزی بی اصل و حرف غیر واقعی که بالفظ شدن آمده - ما گوئیم که استعمال
 این با مصداق فرس انحصاری ندارد و هر چه از نظر گذشته و ملحقات می آید بالجله بنجیال مؤلف
 افسانه مرکب است از انسون که اسم جامد فارسی زبان است بمعنی کلماتی که غرام خوانان ساحران
 بجهت مقاصد خوانند و معنی مکرر و حیل و تزویر هم پس فارسیان های نسبت در آخرش زیاده کرده
 فسانه کردند و الف وصلی در اولش آمده افسانه شد یعنی چیزی که منسوب است به قنون -
 سرگذشت باشد یعنی (۱) حالات پیشینان و حالات گذشته خود هر دو که اثر می کند در دل
 سامع همچون انسون و (۲) مجازاً بمعنی شهرت گرفته نیز و (۳) خبر بی اصل و حکایات غیر واقعی
 (ظهوری ۱۵) ز برق اشک بسوزد و سرای خواب ایدیل به چرخ مجلس افسانه نور طور مکن
 (دله ۱۵) بخت بید از رختیم تو فسونی آموخت به که کند خواب ترا عاشق افسانه ما به (دله
 ۱۵) گو گوش بگیر و عافیت جو به افسانه من بلای خواب است (صائب ۱۵) چنین
 هزار شیشه دل را بنگ زد به افسانه ایست اینکه دل یار نازک است به سند معنی سوم بر
 (افسانه بندان) می آید (ار و و) افسانه - بقول امیر - مذکر (۱) سرگذشت - حال - روداد

دیکھو انسان (۲) مشہور (بحر ۵) بیشتر اجاب دریا دیکھتے ہیں خواب میں بحر کیا حال
 گریہ جب سے افسانہ ہوا: (۳) داستان - قصہ کہانی - غیر واقعی بے اصل بات (درو ۵)
 دسے نادالی کہ دقت مرگ یہ ثابت ہوا: خواب تھا جو کچھ کہ دیکھا جو شب افسانہ تھا: (آتش
 ۵) صور اسرافیل کا پھنکنا اسے افسانہ ہے نکستہ ہے جو تیرے بالاسے قیامت خیز مکا: (

افسانہ آرا میدان استعمال - بمعنی آرا
 آتش شوق پدا آمد از دل زربانم کہ زبان گرم

افسانہ وحکایات دل فریب بیان کردن چنانشد: (ارو ۵) افسانہ کہن۔

ظہوری گوید (۵) خراما تا کرد رنیل و گل خوا افسانہ انگلندن استعمال - صاحب صفی

بیداران: بحرف روی و صوفی کردہ افسانہ نوکراین کردہ کہ معنی آغاز کردن افسانہ باشد

آرامی: (۵) بحرف ماہ روی کردہ دم و از سندش کہ پیش کردہ است مصدر افسانہ

افسانہ آرائی: بہارک باو خواب خلق را خوش و انگلندن پیدا است از نجاست کہ ما آرا

سیالی: چمنی سراو کہ افسانہ آرائی حاصل بالمصدر بجایش ہم قائم کردہ ایم ظہوری سے تا طرہ

است از همین مصدر مرکب (ارو ۵) افسانہ کہ است بخوبی نہ بنید و گشت پدا افسانہ دستی

گونا کہ سکتے ہیں داستان گوئی - افسانہ گوئی بیان در انگلند: (ارو ۵) افسانہ چیرنا - بقول

کوزیت دینا - و فریب حکایتیں بیان کرنا - میر قصہ شروع کرنا: سرگزشت بیان کرنے

افسانہ از دل زربان آمدن استعمال - لکنا - (آتش ۵) چیرتے ہیں جو ہم افسانہ گوئی

بر آمدن افسانہ از زبان باشد و افسانہ گفتن چنانکہ ازین شرم کہ افسانہ از

عنی گوید (۵) آہ ازین شرم کہ افسانہ از افسانہ انگاشت استعمال - صاحب صفی

<p>ذکر این کرده که معنی حکایت بی اصل پنداشتن است چنانکه ابو الفضل گوید "داستان موعظت را افسانه نگاشته اند" (ارو) افسانه همچنانکه آپ نے میرے بیان کئے ہوئے واقعات کو افسانہ سمجھا۔</p>	<p>افسانہ بستن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده که به معنی افسانه آلیف کردن است و بقول صاحب بحر ترتیب و ادق بهارم ذکر این کرده (سنجر کاشی) برگ کا ہی نیست کوہ بیستون پیش غم بامن کجا بود دم که تو افسانہ فرما دیتا (ظہوری) برایم است افسانہ عشق بکہ تخم با خواب فنا دارد (ارو) ناول کہنا - افسانہ تصنیف کرنا</p>
<p>افسانہ برتا فتن گوش استعمال - به معنی پذیرفتن گوش افسانہ را کہ صاحب بحر عجم برتا فتن را معنی پذیرفتن آوروہ کہ حاصل شنیدن افسانہ باشد (ظہوری ۵) رفته در خواب آرزوی سرفرازی فارغم بگوش ما افسانہ فرزیدون بدشت (ارو) سننا۔</p>	<p>افسانہ بنا کردن استعمال - مراد افسانہ بستن باشد کہ گذشت چنانکہ عربی گوید (۵) تا کرو بنا عشقم افسانہ ہجران را بے خواب فنا رفتم افسانہ چنین باشد (ارو) دیکھو فنا بستن</p>
<p>افسانہ بردن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده کہ معنی افسانہ گفتن است (ظہوری) نیشا پوری ۵) گرفت خواب دیدہ بخت گوید (۵) آملکہ بر افسانہ بدان بستہ اند بکاوڑ و امید را بے زوعدہ ہای تو افسانہ بردہ (ارو) افسانہ کہنا۔</p>	<p>افسانہ بدان استعمال - یعنی مصنفین حکایات افسانہ اسم فاعل ترکیبی است چنانکہ ظہوری افسانہ خواب افسانہ است (ارو) مصنفین و مرتبین افسانہ۔</p>

(۱۱۱)

(۱۱۱)

(۱۱۱)

افسانه پذیرفتن | استعمال - صاحب مصفی | نوکر این کرده که مبینی درخواست و خواهش افسانه

نکات این کرده که یعنی قبول و رغبت و باور کردن اگر دین است و حکم دادن به افسانه گوئی (شفا)

افسانہ باشد چنانکہ طالب آملی گوید (۵۵) محزون (۵۶) اصفہانی (۵۷) زند چوین تکیہ بر بالین من فسانہ

تو فانی و غفلت نه پذیرد و با سحر و جادوی پند فلان می پرسد و باین تقریب احوال دل دیوانه

نہ پذیر دے (اردو) افسانہ قبول کرنا کہانی کو ماننا (اردو) افسانہ کی خواہش کرنا۔

(الف) افسانہ پر وختن | استعمال - صاحب | داستان گوئی کی درخواست کرنا۔

(ب) افسانہ پیر و از آصفی ذکر الف و افسانہ پنداشتن استعمال - صاحب مصفی

سند (ب) پیش کردہ (الف) بمعنی افسانہ بستن ذکر این کرده کہ بمعنی حکایت غلط بند بستن است

باش که گزشت و (ب) اسم فاعل تشریح (حیرانی همدانی - ۵) چو باتو در دل گویم مراد یونیا

باشد و بهار ذکر (ب) کرده هر دو از معنی ساق پذیرد می پو و گیش تو شرح دل کنم افغانه پنداری

مؤلف عرض کنند کہ مراد افسانہ ساز و مراد ادا (اردو) افسانہ سمجھنا۔ قصہ کہانی خیال کرنا۔

مصنف و مرتب افسانه باشد (فیضی ۵) ازجواب (الف) افسانه تراستی | مصدع طاهمی -

این فسانه را از پیش خواندیم فسانه پردازی (فکلو) (ب) افسانه تراشیدن (ب) مرادف

(س) کند تا خواب شیرین تر بجوشم افانیه پروا تر افانیه بستان باشد و (الف) حاصل بالمصدر

حدیث ملحمکامی ہامی ما افسانہ می سازد (۱۰۰) (عربی ۵) عربی افسانہ تراشی کجھوتی بفرو

(الف) فسانه یعنی تاراج، مصنف افسانه۔
 تقدیر محمد کہ آزاد شد از پیشه مانی (اردو) (الف)

افسانہ پر سیدن | اشتمال - صاحب تصنیف | افسانہ سازی - مکتوبات (دیکھو افسانہ بہترین -

افسانه جستن استعمال - صاحب آصفی پرداز و افسانه خوانی و از همین است	
ذکر این کرده که مرادف افسانه پرسیدن است مصدر مرکب	
(۱۶۱) (۱۶۲) (۱۶۳) (۱۶۴) (۱۶۵) (۱۶۶) (۱۶۷) (۱۶۸) (۱۶۹) (۱۷۰) (۱۷۱) (۱۷۲) (۱۷۳) (۱۷۴) (۱۷۵) (۱۷۶) (۱۷۷) (۱۷۸) (۱۷۹) (۱۸۰) (۱۸۱) (۱۸۲) (۱۸۳) (۱۸۴) (۱۸۵) (۱۸۶) (۱۸۷) (۱۸۸) (۱۸۹) (۱۹۰) (۱۹۱) (۱۹۲) (۱۹۳) (۱۹۴) (۱۹۵) (۱۹۶) (۱۹۷) (۱۹۸) (۱۹۹) (۲۰۰) (۲۰۱) (۲۰۲) (۲۰۳) (۲۰۴) (۲۰۵) (۲۰۶) (۲۰۷) (۲۰۸) (۲۰۹) (۲۱۰) (۲۱۱) (۲۱۲) (۲۱۳) (۲۱۴) (۲۱۵) (۲۱۶) (۲۱۷) (۲۱۸) (۲۱۹) (۲۲۰) (۲۲۱) (۲۲۲) (۲۲۳) (۲۲۴) (۲۲۵) (۲۲۶) (۲۲۷) (۲۲۸) (۲۲۹) (۲۳۰) (۲۳۱) (۲۳۲) (۲۳۳) (۲۳۴) (۲۳۵) (۲۳۶) (۲۳۷) (۲۳۸) (۲۳۹) (۲۴۰) (۲۴۱) (۲۴۲) (۲۴۳) (۲۴۴) (۲۴۵) (۲۴۶) (۲۴۷) (۲۴۸) (۲۴۹) (۲۵۰) (۲۵۱) (۲۵۲) (۲۵۳) (۲۵۴) (۲۵۵) (۲۵۶) (۲۵۷) (۲۵۸) (۲۵۹) (۲۶۰) (۲۶۱) (۲۶۲) (۲۶۳) (۲۶۴) (۲۶۵) (۲۶۶) (۲۶۷) (۲۶۸) (۲۶۹) (۲۷۰) (۲۷۱) (۲۷۲) (۲۷۳) (۲۷۴) (۲۷۵) (۲۷۶) (۲۷۷) (۲۷۸) (۲۷۹) (۲۸۰) (۲۸۱) (۲۸۲) (۲۸۳) (۲۸۴) (۲۸۵) (۲۸۶) (۲۸۷) (۲۸۸) (۲۸۹) (۲۹۰) (۲۹۱) (۲۹۲) (۲۹۳) (۲۹۴) (۲۹۵) (۲۹۶) (۲۹۷) (۲۹۸) (۲۹۹) (۳۰۰) (۳۰۱) (۳۰۲) (۳۰۳) (۳۰۴) (۳۰۵) (۳۰۶) (۳۰۷) (۳۰۸) (۳۰۹) (۳۱۰) (۳۱۱) (۳۱۲) (۳۱۳) (۳۱۴) (۳۱۵) (۳۱۶) (۳۱۷) (۳۱۸) (۳۱۹) (۳۲۰) (۳۲۱) (۳۲۲) (۳۲۳) (۳۲۴) (۳۲۵) (۳۲۶) (۳۲۷) (۳۲۸) (۳۲۹) (۳۳۰) (۳۳۱) (۳۳۲) (۳۳۳) (۳۳۴) (۳۳۵) (۳۳۶) (۳۳۷) (۳۳۸) (۳۳۹) (۳۴۰) (۳۴۱) (۳۴۲) (۳۴۳) (۳۴۴) (۳۴۵) (۳۴۶) (۳۴۷) (۳۴۸) (۳۴۹) (۳۵۰) (۳۵۱) (۳۵۲) (۳۵۳) (۳۵۴) (۳۵۵) (۳۵۶) (۳۵۷) (۳۵۸) (۳۵۹) (۳۶۰) (۳۶۱) (۳۶۲) (۳۶۳) (۳۶۴) (۳۶۵) (۳۶۶) (۳۶۷) (۳۶۸) (۳۶۹) (۳۷۰) (۳۷۱) (۳۷۲) (۳۷۳) (۳۷۴) (۳۷۵) (۳۷۶) (۳۷۷) (۳۷۸) (۳۷۹) (۳۸۰) (۳۸۱) (۳۸۲) (۳۸۳) (۳۸۴) (۳۸۵) (۳۸۶) (۳۸۷) (۳۸۸) (۳۸۹) (۳۹۰) (۳۹۱) (۳۹۲) (۳۹۳) (۳۹۴) (۳۹۵) (۳۹۶) (۳۹۷) (۳۹۸) (۳۹۹) (۴۰۰) (۴۰۱) (۴۰۲) (۴۰۳) (۴۰۴) (۴۰۵) (۴۰۶) (۴۰۷) (۴۰۸) (۴۰۹) (۴۱۰) (۴۱۱) (۴۱۲) (۴۱۳) (۴۱۴) (۴۱۵) (۴۱۶) (۴۱۷) (۴۱۸) (۴۱۹) (۴۲۰) (۴۲۱) (۴۲۲) (۴۲۳) (۴۲۴) (۴۲۵) (۴۲۶) (۴۲۷) (۴۲۸) (۴۲۹) (۴۳۰) (۴۳۱) (۴۳۲) (۴۳۳) (۴۳۴) (۴۳۵) (۴۳۶) (۴۳۷) (۴۳۸) (۴۳۹) (۴۴۰) (۴۴۱) (۴۴۲) (۴۴۳) (۴۴۴) (۴۴۵) (۴۴۶) (۴۴۷) (۴۴۸) (۴۴۹) (۴۵۰) (۴۵۱) (۴۵۲) (۴۵۳) (۴۵۴) (۴۵۵) (۴۵۶) (۴۵۷) (۴۵۸) (۴۵۹) (۴۶۰) (۴۶۱) (۴۶۲) (۴۶۳) (۴۶۴) (۴۶۵) (۴۶۶) (۴۶۷) (۴۶۸) (۴۶۹) (۴۷۰) (۴۷۱) (۴۷۲) (۴۷۳) (۴۷۴) (۴۷۵) (۴۷۶) (۴۷۷) (۴۷۸) (۴۷۹) (۴۸۰) (۴۸۱) (۴۸۲) (۴۸۳) (۴۸۴) (۴۸۵) (۴۸۶) (۴۸۷) (۴۸۸) (۴۸۹) (۴۹۰) (۴۹۱) (۴۹۲) (۴۹۳) (۴۹۴) (۴۹۵) (۴۹۶) (۴۹۷) (۴۹۸) (۴۹۹) (۵۰۰) (۵۰۱) (۵۰۲) (۵۰۳) (۵۰۴) (۵۰۵) (۵۰۶) (۵۰۷) (۵۰۸) (۵۰۹) (۵۱۰) (۵۱۱) (۵۱۲) (۵۱۳) (۵۱۴) (۵۱۵) (۵۱۶) (۵۱۷) (۵۱۸) (۵۱۹) (۵۲۰) (۵۲۱) (۵۲۲) (۵۲۳) (۵۲۴) (۵۲۵) (۵۲۶) (۵۲۷) (۵۲۸) (۵۲۹) (۵۳۰) (۵۳۱) (۵۳۲) (۵۳۳) (۵۳۴) (۵۳۵) (۵۳۶) (۵۳۷) (۵۳۸) (۵۳۹) (۵۴۰) (۵۴۱) (۵۴۲) (۵۴۳) (۵۴۴) (۵۴۵) (۵۴۶) (۵۴۷) (۵۴۸) (۵۴۹) (۵۵۰) (۵۵۱) (۵۵۲) (۵۵۳) (۵۵۴) (۵۵۵) (۵۵۶) (۵۵۷) (۵۵۸) (۵۵۹) (۵۶۰) (۵۶۱) (۵۶۲) (۵۶۳) (۵۶۴) (۵۶۵) (۵۶۶) (۵۶۷) (۵۶۸) (۵۶۹) (۵۷۰) (۵۷۱) (۵۷۲) (۵۷۳) (۵۷۴) (۵۷۵) (۵۷۶) (۵۷۷) (۵۷۸) (۵۷۹) (۵۸۰) (۵۸۱) (۵۸۲) (۵۸۳) (۵۸۴) (۵۸۵) (۵۸۶) (۵۸۷) (۵۸۸) (۵۸۹) (۵۹۰) (۵۹۱) (۵۹۲) (۵۹۳) (۵۹۴) (۵۹۵) (۵۹۶) (۵۹۷) (۵۹۸) (۵۹۹) (۶۰۰) (۶۰۱) (۶۰۲) (۶۰۳) (۶۰۴) (۶۰۵) (۶۰۶) (۶۰۷) (۶۰۸) (۶۰۹) (۶۱۰) (۶۱۱) (۶۱۲) (۶۱۳) (۶۱۴) (۶۱۵) (۶۱۶) (۶۱۷) (۶۱۸) (۶۱۹) (۶۲۰) (۶۲۱) (۶۲۲) (۶۲۳) (۶۲۴) (۶۲۵) (۶۲۶) (۶۲۷) (۶۲۸) (۶۲۹) (۶۳۰) (۶۳۱) (۶۳۲) (۶۳۳) (۶۳۴) (۶۳۵) (۶۳۶) (۶۳۷) (۶۳۸) (۶۳۹) (۶۴۰) (۶۴۱) (۶۴۲) (۶۴۳) (۶۴۴) (۶۴۵) (۶۴۶) (۶۴۷) (۶۴۸) (۶۴۹) (۶۵۰) (۶۵۱) (۶۵۲) (۶۵۳) (۶۵۴) (۶۵۵) (۶۵۶) (۶۵۷) (۶۵۸) (۶۵۹) (۶۶۰) (۶۶۱) (۶۶۲) (۶۶۳) (۶۶۴) (۶۶۵) (۶۶۶) (۶۶۷) (۶۶۸) (۶۶۹) (۶۷۰) (۶۷۱) (۶۷۲) (۶۷۳) (۶۷۴) (۶۷۵) (۶۷۶) (۶۷۷) (۶۷۸) (۶۷۹) (۶۸۰) (۶۸۱) (۶۸۲) (۶۸۳) (۶۸۴) (۶۸۵) (۶۸۶) (۶۸۷) (۶۸۸) (۶۸۹) (۶۹۰) (۶۹۱) (۶۹۲) (۶۹۳) (۶۹۴) (۶۹۵) (۶۹۶) (۶۹۷) (۶۹۸) (۶۹۹) (۷۰۰) (۷۰۱) (۷۰۲) (۷۰۳) (۷۰۴) (۷۰۵) (۷۰۶) (۷۰۷) (۷۰۸) (۷۰۹) (۷۱۰) (۷۱۱) (۷۱۲) (۷۱۳) (۷۱۴) (۷۱۵) (۷۱۶) (۷۱۷) (۷۱۸) (۷۱۹) (۷۲۰) (۷۲۱) (۷۲۲) (۷۲۳) (۷۲۴) (۷۲۵) (۷۲۶) (۷۲۷) (۷۲۸) (۷۲۹) (۷۳۰) (۷۳۱) (۷۳۲) (۷۳۳) (۷۳۴) (۷۳۵) (۷۳۶) (۷۳۷) (۷۳۸) (۷۳۹) (۷۴۰) (۷۴۱) (۷۴۲) (۷۴۳) (۷۴۴) (۷۴۵) (۷۴۶) (۷۴۷) (۷۴۸) (۷۴۹) (۷۵۰) (۷۵۱) (۷۵۲) (۷۵۳) (۷۵۴) (۷۵۵) (۷۵۶) (۷۵۷) (۷۵۸) (۷۵۹) (۷۶۰) (۷۶۱) (۷۶۲) (۷۶۳) (۷۶۴) (۷۶۵) (۷۶۶) (۷۶۷) (۷۶۸) (۷۶۹) (۷۷۰) (۷۷۱) (۷۷۲) (۷۷۳) (۷۷۴) (۷۷۵) (۷۷۶) (۷۷۷) (۷۷۸) (۷۷۹) (۷۸۰) (۷۸۱) (۷۸۲) (۷۸۳) (۷۸۴) (۷۸۵) (۷۸۶) (۷۸۷) (۷۸۸) (۷۸۹) (۷۹۰) (۷۹۱) (۷۹۲) (۷۹۳) (۷۹۴) (۷۹۵) (۷۹۶) (۷۹۷) (۷۹۸) (۷۹۹) (۸۰۰) (۸۰۱) (۸۰۲) (۸۰۳) (۸۰۴) (۸۰۵) (۸۰۶) (۸۰۷) (۸۰۸) (۸۰۹) (۸۱۰) (۸۱۱) (۸۱۲) (۸۱۳) (۸۱۴) (۸۱۵) (۸۱۶) (۸۱۷) (۸۱۸) (۸۱۹) (۸۲۰) (۸۲۱) (۸۲۲) (۸۲۳) (۸۲۴) (۸۲۵) (۸۲۶) (۸۲۷) (۸۲۸) (۸۲۹) (۸۳۰) (۸۳۱) (۸۳۲) (۸۳۳) (۸۳۴) (۸۳۵) (۸۳۶) (۸۳۷) (۸۳۸) (۸۳۹) (۸۴۰) (۸۴۱) (۸۴۲) (۸۴۳) (۸۴۴) (۸۴۵) (۸۴۶) (۸۴۷) (۸۴۸) (۸۴۹) (۸۵۰) (۸۵۱) (۸۵۲) (۸۵۳) (۸۵۴) (۸۵۵) (۸۵۶) (۸۵۷) (۸۵۸) (۸۵۹) (۸۶۰) (۸۶۱) (۸۶۲) (۸۶۳) (۸۶۴) (۸۶۵) (۸۶۶) (۸۶۷) (۸۶۸) (۸۶۹) (۸۷۰) (۸۷۱) (۸۷۲) (۸۷۳) (۸۷۴) (۸۷۵) (۸۷۶) (۸۷۷) (۸۷۸) (۸۷۹) (۸۸۰) (۸۸۱) (۸۸۲) (۸۸۳) (۸۸۴) (۸۸۵) (۸۸۶) (۸۸۷) (۸۸۸) (۸۸۹) (۸۹۰) (۸۹۱) (۸۹۲) (۸۹۳) (۸۹۴) (۸۹۵) (۸۹۶) (۸۹۷) (۸۹۸) (۸۹۹) (۹۰۰) (۹۰۱) (۹۰۲) (۹۰۳) (۹۰۴) (۹۰۵) (۹۰۶) (۹۰۷) (۹۰۸) (۹۰۹) (۹۱۰) (۹۱۱) (۹۱۲) (۹۱۳) (۹۱۴) (۹۱۵) (۹۱۶) (۹۱۷) (۹۱۸) (۹۱۹) (۹۲۰) (۹۲۱) (۹۲۲) (۹۲۳) (۹۲۴) (۹۲۵) (۹۲۶) (۹۲۷) (۹۲۸) (۹۲۹) (۹۳۰) (۹۳۱) (۹۳۲) (۹۳۳) (۹۳۴) (۹۳۵) (۹۳۶) (۹۳۷) (۹۳۸) (۹۳۹) (۹۴۰) (۹۴۱) (۹۴۲) (۹۴۳) (۹۴۴) (۹۴۵) (۹۴۶) (۹۴۷) (۹۴۸) (۹۴۹) (۹۵۰) (۹۵۱) (۹۵۲) (۹۵۳) (۹۵۴) (۹۵۵) (۹۵۶) (۹۵۷) (۹۵۸) (۹۵۹) (۹۶۰) (۹۶۱) (۹۶۲) (۹۶۳) (۹۶۴) (۹۶۵) (۹۶۶) (۹۶۷) (۹۶۸) (۹۶۹) (۹۷۰) (۹۷۱) (۹۷۲) (۹۷۳) (۹۷۴) (۹۷۵) (۹۷۶) (۹۷۷) (۹۷۸) (۹۷۹) (۹۸۰) (۹۸۱) (۹۸۲) (۹۸۳) (۹۸۴) (۹۸۵) (۹۸۶) (۹۸۷) (۹۸۸) (۹۸۹) (۹۹۰) (۹۹۱) (۹۹۲) (۹۹۳) (۹۹۴) (۹۹۵) (۹۹۶) (۹۹۷) (۹۹۸) (۹۹۹) (۱۰۰۰)	افغانی شیرازی (۵) نگرودی گوش برگشت (د) افسانه خوانی کردن (معنی الف)
کسی اکنون که عاشق و پی خواب از غفانی شبنم (ظهوری ۵) نامه بالین چیده در همین اثر از افسانه می جوید (ارو) و یکپو افسانه پرسیدن - خواب بوی بی باد از موسی مگر افسانه خوانی می کنند	
(الف) افسانه خواندن استعمال - صاحب (ارو) (الف) و (ب) و (د) داستان کهنه -	
آصفی ذکر این کرده که معنی حکایات مضمونی گفتن داستان گوئی کرنا (ج) داستان گوئی - موش	
(ب) افسانه خواندن استعمال - معنی صاحب	باشد (حافظ شیرازی ۵) برو فانه خوان و افسانه داشتن
مضون دم حافظ بنکرین فانه و افسون پس افسانه بودن چنانکه عرفی گوید (۵) خزان جو	
مرایا و است بد - - - - - زلف او در از افسانه و در و نیم گویم کرین گشت	
(ب) افسانه خوان شدن اهرم ادبی این به بلبل خارجی باید (ارو) صاحب افسانه	
است که مصدر مرکب است از اسم فاعل ترکیبی هونا - محاوره بین یون استعمال است که اس کو	
(ظهوری ۵) می شود گاهی جرس افسانه جو و جفاکی ایک طویل داستان هست	
خوان ماربان به جذبه آشفنگان راه هاری یعنی اس کا ظلم و ستم ایک طویل داستان	
می زند به و حاصل بالمصدر الف - - - - - رکتابه -	
(ج) افسانه خوانی است چنانکه ملا جامی افسانه در انگندن استعمال - بحث این بر فضا	
گوید (۵) زینا چون شنید آن مهربانی افسون انگندن گذشت (ارو) و یکپو افسانه انگندن -	

افسانہ رسیدن استعمال - صاحب آصفی است (آصفی شیرازی سے) گری ساخت	افسانہ رسیدن استعمال - صاحب آصفی است (آصفی شیرازی سے) گری ساخت
ذکر این کردہ کہ معنی شہرت رسیدن است - کوہ کن را افسانہ عشق شیرین پیدایم	ذکر این کردہ کہ معنی شہرت رسیدن است - کوہ کن را افسانہ عشق شیرین پیدایم
(نظامی سے) از دستہ نقشی بہر خانہ پذیریدہ افسانہ ساز و گیر (فغانی شیرازی سے) افسانہ	(نظامی سے) از دستہ نقشی بہر خانہ پذیریدہ افسانہ ساز و گیر (فغانی شیرازی سے) افسانہ
بہر کشور افسانہ پڑ (اردو) شہرت ہونا - ایسے پندگویان افسانہ ساخت مارا پد با آن پری	بہر کشور افسانہ پڑ (اردو) شہرت ہونا - ایسے پندگویان افسانہ ساخت مارا پد با آن پری
نقطہ افسانہ کی ذیل میں افسانہ پہنچا - کی سندھیں گویا تاد بر ابراہیم پد بہ تحقیق (۲) مراد	نقطہ افسانہ کی ذیل میں افسانہ پہنچا - کی سندھیں گویا تاد بر ابراہیم پد بہ تحقیق (۲) مراد
معنوں میں دی ہے (آتش سے) ماحات کا افسانہ بستن ہم و سدا میں از کلام ظہوری بہ	معنوں میں دی ہے (آتش سے) ماحات کا افسانہ بستن ہم و سدا میں از کلام ظہوری بہ
تہا ری دور دور افسانہ پہنچا ہے چہیں سو افسانہ پرد فتن گذشت (اردو) (۱) مشہور	تہا ری دور دور افسانہ پہنچا ہے چہیں سو افسانہ پرد فتن گذشت (اردو) (۱) مشہور
باغبان نے کہو و کر پھینکا ہے سوسن کو پڑ کرنا - (۲) دیکھو افسانہ بستن -	باغبان نے کہو و کر پھینکا ہے سوسن کو پڑ کرنا - (۲) دیکھو افسانہ بستن -
افسانہ رفتن استعمال - صاحب آصفی (الف) افسانہ سگال استعمال - صاحب	افسانہ رفتن استعمال - صاحب آصفی (الف) افسانہ سگال استعمال - صاحب
ذکر این کردہ کہ معنی کارگر شدن افسانہ باشد - (ب) افسانہ سگالیدن انڈو کرالف	ذکر این کردہ کہ معنی کارگر شدن افسانہ باشد - (ب) افسانہ سگالیدن انڈو کرالف
(فیضی سے) افسانہ زفت و رعلایش پڑ فون کردہ از معنی ساکت و صاحب آصفی (ب) را	(فیضی سے) افسانہ زفت و رعلایش پڑ فون کردہ از معنی ساکت و صاحب آصفی (ب) را
نگرفت و رمزایش پڑ (اردو) افسانہ کارگر ہونا نوشتہ و سداش (الف) راست (خسرو سے)	نگرفت و رمزایش پڑ (اردو) افسانہ کارگر ہونا نوشتہ و سداش (الف) راست (خسرو سے)
مؤثر ہونا - باز بستن از حکایت حال پڑ اوشا زار از خود	مؤثر ہونا - باز بستن از حکایت حال پڑ اوشا زار از خود
افسانہ ساختن استعمال - صاحب آصفی افسانہ سگال پڑ مؤلف گوید کہ سگالیدن معنی	افسانہ ساختن استعمال - صاحب آصفی افسانہ سگال پڑ مؤلف گوید کہ سگالیدن معنی
ذکر این کردہ کہ (۱) معنی شہور ساختن است گفتن ہم آدہ (کذافی بحر عجم) پس (ب) معنی	ذکر این کردہ کہ (۱) معنی شہور ساختن است گفتن ہم آدہ (کذافی بحر عجم) پس (ب) معنی
بہار ذکر افسانہ ساز کردہ از معنی ساکت - ہم افسانہ گفتن باشد و (الف) اسم فاعل ترکیبی	بہار ذکر افسانہ ساز کردہ از معنی ساکت - ہم افسانہ گفتن باشد و (الف) اسم فاعل ترکیبی
فاعل ترکیبی باشد و سداش - سند صاحب آصفی معنی افسانہ گو (اردو) (الف) افسانہ کنو و لا	فاعل ترکیبی باشد و سداش - سند صاحب آصفی معنی افسانہ گو (اردو) (الف) افسانہ کنو و لا

شہور شدن باشد - صاحب بحریم ذکر معنی	(ب) افسانہ کہنا -
دوم کرده (اشرف مازندرانی ۵) گفتیم	(۱) افسانہ سنج استعمال (۱) بہار
پر گوئی ناصح گمراہیم بخود حرف او خود از بر	(۲) افسانہ سنجی بذکر این از معنی است
رحتم افسانہ شدہ (سیف اسفرنگی ۵) یاد می	(۳) افسانہ سنجیدن مؤلف گوید کہ
و مردیت افسانہ شد بدہرینہ آثار وجود حاتم و	اسم فاعل ترکیبی است معنی افسانہ گوئی مطلق
انجا ز زال و سام پ (ار و و) افسانہ ہونا (۱)	بالمصدر (۳) (طالب آملی ۵) افسانہ سنج
معنی افسانہ قرار پانا جیسے "کیسے بدست سو	نیت لب خونچکان مابہ صد جاگزیدہ حرف
رہے ہو - ہمارا کر اہنا آچکے لئے افسانہ ہو گیا سچی	چکد از دہان مابہ (۲) حاصل بالمصدر (۳) باشد
(۲) مشہور ہونا - اسکی مثال کلام آتش سے	معنی افسانہ گوئی (صاحب ۵) چند و افسانہ
لفظ افسانہ پر گزری -	سنجی روزگارم بگذرد و تا کی بیدار باشم بہر خوا
(۱) افسانہ شنواینیدن استعمال صاحب	دیگران پ صاحب آصفی ذکر (۳) کردہ کہ معنی
(۲) افسانہ شنیدن آصفی ذکر (۲)	افسانہ گفتن است (خرین ع) افسانہ سنج
کردہ مؤلف عرض کند کہ (۱) مستعدی است	زیاران بیوفای (ار و و) (۱) افسانہ گو - افسانہ
یعنی سماعت دیگر می آوردن افسانہ و (۲)	خوان - بقول امیر قصہ گو - داستان کہنہ والا
لازم است معنی سماعت کردن افسانہ (ظہوری	(۲) داستان گوئی - مونت (۳) افسانہ کہنا -
(۵) حرف من نقل شبستان طرب سازان	افسانہ شدن استعمال - صاحب آصفی کو
مبادیہ شنوا (افسانہ ام کس خواب غم نمی آؤ	این کردہ کہ (۱) معنی افسانہ قرار یافتن و (۲)

<p>(خرین اصفهانی ۵) نمی فهمد کسی افسانه مارا درین مجلس پند من شمیم داغ از دولت آتش زبانها پند (اردو) افسانه بهجنا -</p>	<p>را ترکاشی ۵) زمن باید شنید افسانه عشق که خوردم از ازل پیمایه عشق پند (اردو) افسانه سنو انا - (۲) افسانه ستنا -</p>
<p>(۱) افسانه فروختن استعمال - صاحب افسانه کردن استعمال - صاحب آصفی ذکر</p>	<p>(۱) افسانه فروختن استعمال - صاحب (۲) افسانه فروش آصفی ذکر (۱) کرده</p>
<p>از معنی ساکت بخیال مؤلف (۲) اسم غافل شهر کردن و شهرت دادن (حافظ ۵) مارا ترکیبی است از قبیل استخوان فروش و جد فروش به تشبیه افسانه کردن پند پیران جاہل شیخان گمراه پند یعنی کسی را افسانه فروش گفتند که افسانه را ذلیل (ظهوری ۵) کردی ظهوری را چنین افسانه در می کند یعنی افسانه ادب گوش کسی رود و اثر نکند نامحرمی پند ترسم که شهر و کوی را از راز پنهان کنم این معنی بر استخوان فروش کرده ایم که گزشت (۲) افسانه قرار دادن (خرین اصفهانی ۵) خن</p>	<p>از معنی ساکت بخیال مؤلف (۲) اسم غافل شهر کردن و شهرت دادن (حافظ ۵) مارا ترکیبی است از قبیل استخوان فروش و جد فروش به تشبیه افسانه کردن پند پیران جاہل شیخان گمراه پند یعنی کسی را افسانه فروش گفتند که افسانه را ذلیل (ظهوری ۵) کردی ظهوری را چنین افسانه در می کند یعنی افسانه ادب گوش کسی رود و اثر نکند نامحرمی پند ترسم که شهر و کوی را از راز پنهان کنم این معنی بر استخوان فروش کرده ایم که گزشت (۲) افسانه قرار دادن (خرین اصفهانی ۵) خن</p>
<p>و (۱) مصدر این است یعنی افسانه را ذلیل افسانه کرد و آخر بهر مجلس غم دل را پند (ظهوری ۵) کردن (خرین اصفهانی ۵) همچون جرس فنا سخن گرمی غمی تو گرافسانه کنند پند خواب را بهر فروش است خرد شمع پند بیابی دل آه مرا از اثر بالین همه آتش باشد پند (۳) افسانه گفتن (ملا جانی انداخت پند (اردو) (۱) افسانه کو ذلیل کرنا - (۲) ده شخص جو اپنے افسانه کو ذلیل کرتا جو -</p>	<p>و (۱) مصدر این است یعنی افسانه را ذلیل افسانه کرد و آخر بهر مجلس غم دل را پند (ظهوری ۵) کردن (خرین اصفهانی ۵) همچون جرس فنا سخن گرمی غمی تو گرافسانه کنند پند خواب را بهر فروش است خرد شمع پند بیابی دل آه مرا از اثر بالین همه آتش باشد پند (۳) افسانه گفتن (ملا جانی انداخت پند (اردو) (۱) افسانه کو ذلیل کرنا - (۲) ده شخص جو اپنے افسانه کو ذلیل کرتا جو -</p>
<p>افسانه فهمیدن استعمال - صاحب آصفی افسانه کشا دون استعمال - صاحب آصفی ذکر</p>	<p>افسانه فهمیدن استعمال - صاحب آصفی افسانه کشا دون استعمال - صاحب آصفی ذکر</p>

این کرده که معنی آغاز کردن افسانه باشد (طالب	جان بخش اسیری که تودانی به افسانه افسون
آلی (۵) ای دل افسانه دلبر کشا: قفل گنجینه	میچا نتوان گفت به صاحب (۲) اندر ذکر نمبر (۲)
گوهر کشا به (اردو) افسانه چهره نا - ویکهونه	کرده و صاحب ناصری (۲) را بر یاد تهنیت
افندن -	آخره (افسانه گوشت) نوشته فرماید که کنایه از زلف
افسانه گردیدن استعمال - مراد افسانه	و قصه گوی باشد مؤلف گوید که هیچ کنایه
شدن است که گذشت (ظهوری ۵) زشتگی	نیست معنی حقیقی است و اسم فاعل ترکیبی امر
خواب دیوانه گردید اگر حرف زلف تو افسانه گرد	حاضر (۱) هم (اردو) (۱) افسانه کهنا (۲)
(اردو) ویکهونه افسانه شدن -	افسانه گو - بقول امیر قصه گو - داستان کهنوا
افسانه گشتن استعمال - صاحب آصفی ذکر	افسانه خوان - افسانه که -
این کرده (شفائی اصفهانی ۵) چنان عشق	افسانه گوش کردن استعمال - معنی افسانه
تو افسانه جهان گشتم که شد حکایت من نقل محفل	شنیدن است (معنی ۵) تاکی ایدل بن
همه کس به ظهوری ۵) گشته افسانه حرف روز	افسانه علم گوش کنی به شکوه پیش کسی از من نشاء
سیاه به این فعل بر سپیده دم که دمیده (اردو) بر بنه (اردو) افسانه سنا -	
ویکونه افسانه شدن -	افسانه نوشتن استعمال - معنی اطلاع
(۱) افسانه گفتن استعمال - صاحب آصفی ذکر	تحریری دادن به کسی از سر گذشت باشد -
(۲) افسانه گو (۱) کرده که معنی بیان کردن	(ظهوری ۵) خبر خواب زبیدی اوبالیتی بنو
افسانه باشد (اسیری لاجبی ۵) با آن لب	افسانه خود را به پدر بنویسد (اردو) افسانه لکبه سجا

<p>افسانیدن این همان است که ذکر ماخذ کردن بافسون - فرماید که مضارع این فسانیدن تعریف کامل این برافساندن کرده ایم (اروی) و حاصل بالمصدر این افسون و بجوایه لغات نوشتہ کہ بمعنی مالیدن زیرا است کردن هم -</p>	<p>دیکھو افسانیدن -</p>
<p>افسای بقول برهان افسونگر و رام کننده صاحب نوادر هم ذکر معنی اول کرده و صاحب جامع بذیل لفظ افسای این را آورده و</p>	<p>و بقول سروری افسون خوان و رام کننده دبقول (خان آرزو در سراج) افسونگر و رام</p>
<p>کنندہ مار و فرماید کہ این مشتق است از افسانیدن است و آن متعلق بہ افسانیدن است کہ باطن کہ بدو تھمانی است - صاحبان جامع و رشیدی چشم و تھمانی ششم گذشت بہ تحقیق ما این</p>	<p>و (دوری و پہلوی) ہم ذکر این کرده اند و لفظ مرکب است از افسای کہ ذکرش برافسا کرده ایم</p>
<p>گوید کہ صراحت ماخذ و تعریف کامل این بر زیادت یابی معروف و علامات مصدر بر افسای مصدر افسا کرده ایم و سند این ہم ہمدرا بخاند کور - ساختند و ما در بیان ماخذ افسا نوشتہ ایم کہ اصلش افسون است از اینجا است کہ حاصل بالمصدر این افسون آید</p>	<p>(ارو) و دیکھو افسا -</p>
<p>افسانیدن بقول موارد بمعنی نرم و رام (ارو) افسون کے ذریعہ مطیع کرنا -</p>	<p></p>

افسر | بقول برهان و سراج و سروری و رشیدی و مؤید بر وزن برسر (ا) بمعنی تلج و
آزاد بربی اکیلی خوانند - صاحب ناصر و جامع گوید کہ بمعنی تاج پادشاہان است بہار گوید
کہ ظاہر اسبیل ابر (فرید علیہ برسر) بمعنی برسر یا مخفف ابرسر (فرید علیہ برسر) است و
بجای بمعنی تاج استعمال یافتہ - صاحب کثر کہ محقق ترکی زبان است این را لغت فارسی گفتہ

انچہ ہار نسبت ماخذین خیال خود ظاہر کردہ است درست است کہ اصل این تہر بود و الف
اول وصلی است و بای موعده بہ فاعیل شدہ افسر شدہ همچون زبان و زلفان (حکیم سنائی) ^(۱)
چہ بشدار بر سر تو افسر نیست (خود اندر سر است بر سر نیست) (صائب) ^(۲) بر سر سزای
افسر سخت یاد نیست بدین تاج از سر است کہ شوق چون قلم شود بہ تحقیق ^(۳) استعارہ
معنی حاکم و فرمانروا ہم آمد کہ بالادست باشد و سدا این در محکات بر افسرستان می آید
(اردو) ^(۱) افسر بقول امیر (فارسی) تاج - (بکر) ^(۲) لاتاری ہے فقیروں کے لیے بانی
پرینڈ افسر و چیئر سلاطین کے سر مارے ہیں (سودا) ^(۳) کون دنیا میں آج ہے تجھ سا بانی
تخت و صاحب افسر ^(۲) افسر بقول امیر سردار عالم (نیم) ^(۳) تھا افسر خسروان
وہ کلفام نہ پالاتاج الملوک رکھ نام (فقیرہ امیر) یہ تو کوئی فوجی افسر معلوم ہو گا کہ نہ

افسر آراستن	استمال - صاحب آصفی	بر افسر قنادن می آید (اردو) و یکچو افسر قناد
ذکر این کردہ کہ معنی زیب و زینت دادن	افسر اعظم	استمال - مرکب معنی است
تاج است (قاسمی گونا بادی)	مراز تاج	بقول صاحب اندر بکار کشف معنی آفتاب
دولت بر آراستہ نہ پر ہما افسر آراستہ (اردو)	و این کنایہ باشد صاحب شمس ہم ذکر این	
افسر کو آراستہ کرنا - تاج کو زیب و زینت دینا -	کردہ حیف است کہ سندی پیش آستہ (اردو)	
افسر از سر افگندن	استمال - بحث این	و یکچو آفتاب -
بر افسر افگندن می آید (اردو) و یکچو افسر افگندن	افسر قنادن	استمال - صاحب آصفی
افسر از سر قنادن	استمال - بحث این	ذکر این کردہ کہ معنی جدا شدن تاج از سر و غیر

اتاقون است (قاسمی گو نابادی ۵) فنا دہ تاج سر سے گرنا۔

از فرق بر سر فراز نگونا رشد چون جوس طبل افسر انداختن استعمال صاحب آصفی
سازہ موافقت عرض کند کہ این سند افسر از ذکر این کردہ و سند می کہ پیش کردہ از ان فہر
سر فنا دہ است کہ گذشت (اردو) تاج بر ہوا انداختن پیدا است از اینجا ست کہ ما نیز
بجایش قائم کردہ ایم و گنایہ باشد از فرط است
سر سے گرنا۔

افسر اخراجت استعمال صاحب آصفی
ذکر این کردہ کہ معنی بلند کردن تاج است کہ
گنایہ باشد از پوشیدن تاج بر سر (ظہوری) بردارند و بر ہوا بلند کنند (کلمہ ہدائی ۵) چون

فرانندہ افسر خسروی پناہ ضعیفان بہ سخت
توی پمختی سباد کہ از سند پیش کردہ اش افسر ہوا چو جاب (اردو) ٹوپی اچھا نا۔ قبول
فراختن پیدا است یہی ندارد کہ فراختن۔ آصفیہ۔ وجد اور خوشی کرنا۔ خوشی مین کو دنا

منقذہ فراختن است (اردو) تاج پٹنا
افسر انگندن استعمال صاحب آصفی
کاترجمہ ہے (آتش ۵) اترے ہو تم جو شل

ذکر این کردہ و از سندش افسر از سر انگندن پیدا کو عالم سہم وجد کا ڈور یا اچھا تہا ہے کلاہ جتا
از اینجا ست کہ ما این را بجای خودش قائم کردیم کو پٹ (نامعلوم ۵) آیا ہے جب سوساتی اند
(قاسمی گو نابادی ۵) خزان بکہ بر لالہ بیدا جوش شادی نہ شیشے ہی انجن مین ٹوپی

کردہ فلند از سرش افسر و داد کردہ (اردو) اچھا تہا ہین پٹ

(۱۱۰۱)

افسر اندازان کردن

اصطلاح - افسر

انداز اسم فاعل ترکیبی و الف و نون در آخر برآ
نزد علیّه آن مکرر سیان قدیم زیادت الف
و نون بر آخر اسم فاعل ترکیبی افاد و هندی حاصل
بالمصدر گرفته اند و ترکیب آن بامصدر کردن

معنی افسر اندازی کردن پیدا کرده اند یعنی نفر
کسی را بر زمین انداختن و ذلیل کردن (ظهوری)
(س) تیز کامانیکه اندوزند تعلین رست بنارک

آریان بریشان افسر اندازان کنند تا توانا
شک کویت بهر بالین چیده اند و خارجی چینه
شاید بهتر اندازان کنند سهل باشد رشک

بال افشان آزادان باغ و بخت مرغانیکه در
و است پراند اندازان کنند ساده نشان خوانند
جمله از بر کرده اند و وقت شد که چون ظهوری

دقتر اندازان کنند (اردو) ثوبی سر
گرنا - ذلیل کرنا -

افسر برافراختن

استعمال - به معنی تاج

(۱۱۰۲)

بر سر نهادن و پادشاه قرار دادن است
چنانکه انوری گوید (س) بخارا نیکه بسیار است
بنامت و نیار بنجد انیکه برافراخت بفرقت فتر
(اردو) تاج سر پر کهنه - تاجدار بنانا - پاد
بنانا - شاهی عطا کرنا -

افسر بر تارک زدن

استعمال - صاحب

آسانی ذکر افسر زدن کرده و سندی که پیش
است از ان افسر بر تارک زدن پیدا می شود
که معنی تلج بر سر گردنت (عالی شیرازی) - افسر
عقل چو بر تارک فز زان زدن و گل داغی خوشتر
بر سر دیوانه زدن (اردو) تاج پنهانا -

افسر بردن

استعمال - صاحب آهنگی ذکر

این کرده که معنی حاصل کردن تاج است
(ظهوری) - سرافرازی باید اندر سری
که از خاک پایت برد افسری (اردو) تاج
حاصل کرنا -

افسر بر سر کشیدن

استعمال - صاحب صفی

<p>تاج سر پر کینا</p> <p>مصدر افسر بر سر کشیدن حاصل می شود که معنی افسر بر فرق نشستن استعمال - بمعنی قائم</p>	<p>ذکر افسر کشیدن کرده و از سر پیش کشیده اش</p>
<p>تاج بر سر نهادن است (خسرو ۵) یک شدن تاج بر سر است چنانکه از کلام خاتمانی</p> <p>خلعت از در زینتی سر کشد بر سر صد نجاران پدید است که صاحب آصفی بر افسر نشستن نقل</p> <p>کشیده (ارو ۵) تاج پنهانا - تاج سر پر کینا کرده (۵) مهر بر یک بانا و کز فلک پز برق</p> <p>تاجدار بنانا -</p>	<p>تاج بر سر نهادن است (خسرو ۵) یک شدن تاج بر سر است چنانکه از کلام خاتمانی</p> <p>خلعت از در زینتی سر کشد بر سر صد نجاران پدید است که صاحب آصفی بر افسر نشستن نقل</p> <p>کشیده (ارو ۵) تاج پنهانا - تاج سر پر کینا کرده (۵) مهر بر یک بانا و کز فلک پز برق</p> <p>تاجدار بنانا -</p>
<p>افسر بر سر گرفتن استعمال - بمعنی تاج سر پر قائم بنانا -</p>	<p>افسر بر سر گرفتن استعمال - بمعنی تاج سر پر قائم بنانا -</p>
<p>پوشیدن است - صاحب آصفی ذکر افسر افسر بر گردانیدن از سر استعمال - بمعنی کلاه</p> <p>گرفتگی کرده و سندی که از کلام مغزی بنانا</p> <p>آورده از این افسر بر سر گرفتن پیدای شود باشد از گدائی کردن (خلو ری ۵) نباشد شمتی</p> <p>(۵) شاه چین را داد حکم آسمانی گوشمال در جگر که نعلین پوشانش پد گدای کوی عشق از سر گرفت</p> <p>تا چرابی حکم تو بر سر می افسر گرفت (ارو ۵) افسر بر نگرداند (ارو ۵) تو پی سرے تا زانا و</p> <p>تاج پنهانا -</p>	<p>پوشیدن است - صاحب آصفی ذکر افسر افسر بر گردانیدن از سر استعمال - بمعنی کلاه</p> <p>گرفتگی کرده و سندی که از کلام مغزی بنانا</p> <p>آورده از این افسر بر سر گرفتن پیدای شود باشد از گدائی کردن (خلو ری ۵) نباشد شمتی</p> <p>(۵) شاه چین را داد حکم آسمانی گوشمال در جگر که نعلین پوشانش پد گدای کوی عشق از سر گرفت</p> <p>تا چرابی حکم تو بر سر می افسر گرفت (ارو ۵) افسر بر نگرداند (ارو ۵) تو پی سرے تا زانا و</p> <p>تاج پنهانا -</p>
<p>افسر بر سر نهادن استعمال - بمعنی تاج بر سر نهادن اختن (مصدر اصطلاحی)</p> <p>کردن است - صاحب آصفی ذکر این کرده بحث این بر افسر انداختن گذشت (ارو ۵)</p> <p>اطفای شهیدی (۵) ز رونق بود مایه افشرد و بگو افسر انداختن -</p>	<p>افسر بر سر نهادن استعمال - بمعنی تاج بر سر نهادن اختن (مصدر اصطلاحی)</p> <p>کردن است - صاحب آصفی ذکر این کرده بحث این بر افسر انداختن گذشت (ارو ۵)</p> <p>اطفای شهیدی (۵) ز رونق بود مایه افشرد و بگو افسر انداختن -</p>
<p>که سلطان دین می نهد بر سرش (ارو ۵) افسر بر سر نهادن استعمال - بمعنی تاج بر سر</p>	<p>که سلطان دین می نهد بر سرش (ارو ۵) افسر بر سر نهادن استعمال - بمعنی تاج بر سر</p>

بنادون و پوشیدن (ظهوری ه) کی پای نهم افسردادن استعمال - صاحب تفسیر
 ز کبریه تحت کی پنجم ز خاک پای تو افسردنمنا ذکر این کرده که معنی عطا کردن تاج است
 (ارو) تاج سر پر کهنه - تاج پنهان - کنایه از عطا کردن حکومت و شاهی باشد حافظ
 افسر خدای اصطلاح - بقول صاحب تفسیر از سی ه ازمانه افسر رندی ندانند کسی
 بادشاه و خداوند تاج است مؤلف گوید که سر نزاری عالم دین کلام دانست به صاحب
 قلب اصاف خدای افسر باشد یعنی صاحب افسر ه) گوید باغی که بر آرم ز گریبان سرخوش
 و کنایه از پادشاه - صاحب اند شمس هم ذکر این من گرفته که فلک افسر زرد او مرا (ارو) تاج عطا
 کرده (ارو) تاجدار - پادشاه - مذکر - کنایه حکومت عطا کرنا - تاجدار بنانا -

افسردگی بقول بهار بحواله خان آرزو یک حالت نشاء و شاد نیست و دیگر حالت غم و اندوه
 اما وقتی که شادی و انتعاش طبیعت نبود و غم و کرمی هم عارض حال نگردیده باشد این حالت
 بین بین را افسردگی گویند و فرماید که بالفاظ کشیدن مستعمل مؤلف عرض کند که خصوصیت با همین یک
 مصدر کشیدن نداده بلکه استعمال این با مصداق متعدد و فارسی بنظر آمده که در محقات می آید - مخفی باد
 که اصل این افسرده باشد که اسم جامد زبان فارسی یعنی پرموده که بحث کمالش بجای خودش
 آید و مصدر افسردن مرکب و موضوع است از همین اسم جامد بجذف های هوز آخره در باب
 علامت مصدر بر دو افسردگی حاصل با مصدر افسردن - فارسیان از افسردگی هم مصدر را
 ساخته اند و افسرده را با مصداق فارسی مرکب هم کرده اند و از افسرده مصدر مفرد هم (ظهوری
 ه) سوخت و آتش افسردگی خود را به پیش مستی ز جگر لخت کبابی نکشید به (وله ه) ظهور

خوش خویش انگن ضرور است تقدیرگیری بکہ از افسردگی بادت شادان بزرگروانم (اردو)
 امیر نے لفظ افسردگی کو ترک فرمایا ہے اور صاحب آصفیہ نے بھی لیکن صاحب آصفیہ نے
 پژمردگی کی تعریف میں افسردگی کا استعمال فرمایا ہے اور دکن میں افسردگی اسی حالت کو
 کہتے ہیں جس سے حالت کا اثر پایا جاسکے۔

افسردگی بودن | استعمال - صاحب محمد | افسردگی دیدن | استعمال - صاحب آصفیہ
 ذکر این کرده کہ معنی لاحق شدن افسردگی و ذکر این کرده کہ به معنی یافتن افسردگی در کسی است
 افسردہ بودن کسی است (رسمی یزدی) حزن اصفہانی (کای آفتاب رامی چرا
 پس از کشتن ز عشق افسردگی نبود شهیدان دل نسروده افسردگی ندیدہ کسی در جهان صبح
 کہ این آتش باب خنجر طباوہ نشیند (ظہوری) (اردو) افسردگی پانا - افسردہ رکھنا۔

(۵۶۷)

(۵) افسردگی وبال دم پچیس مباد اسی سینہ افسردگی رفتن از دل | استعمال - معنی
 و نفس نہ کشیدی ز ما یہ (اردو) افسردہ ہونا دفع شدن افسردگی است (ظہوری) (۵)
 افسردگی عائد حال ہونا۔ افسردگی ز دل بہ تف نالہ می رود یہ پرہیز ز پی

افسردگی داشتن | استعمال - صاحب صفی | کہ بہ تخیالہ می رود یہ (ولہ) رفت
 ذکر این کرده کہ معنی افسردہ خاطر بودن است افسردگی از دل بگندیم برون یہ اسی خوش
 (نطقی تبریزی) دلم گر شعلہ روزخ بود آندل کہ درو شعلہ آہی باشد یہ (اردو) فسرگی
 افسردگی دارد یہ گلن ختم گراز حبست بود و پرمردگی دفع ہونا - باقی نہ رہنا۔

دارد یہ (اردو) افسردہ ہونا۔ افسردگی کشیدن | استعمال - صاحب آصفی

ذکر این کرده که معنی بتلای افسردگی شدن و
 افسرده دل گردیدن است (منهید بلخی ۵)
 همچو ز گس تازه دارد زنگ مخموری مراد می کشم
 افسردگی هر که خمار آخر شود بنه (اردو) بتلای
 افسردگی هونا - افسرده دل هونا -
 افسردگی یافتن استعمال - صاحب اصفی
 ذکر این کرده که معنی دیدن و معلوم کردن افسردگی
 کسی است (نشر خیزن اصفهانی) از استیلای هموم
 آن شوق و شغفی که بعلم و تحریر و تقریر معارف بود
 افسردگی یافت (اردو) افسردگی پانا -
 افسردن بقول برهان بر وزن افسردن
 (۱) معنی سرد شدن و (۲) سنج بستن و منجمد شدن
 و (۳) از چیزی کسی دل سرد شدن هم - صاحب
 بحرید که هر سه معانی با لایبیت معنی سوم صراحت
 فرماید که دست و دل کسی بجاری ز رفتن و
 فرمایند که کامل التصریف است و مضارع این افسرد
 خان آرزو در سراج - نقل قول برهان فرمایند که
 تحقیق آنست که در اصل معنی پیر مردن است
 از منجبت گل و برگ خزان را افسرده گویند پس
 معانی دیگر مجاز باشد - صاحبان نوادر و موارد
 و جامع و مؤید و بهفت و اندهم ذکر این کرده اند
 مؤلف عرض کند که فارسیان از اسم جانی
 که بجایش می آید های موزر اخذف کرده علامت
 مصدر (دن) بر آخرش زیاده کردند افسردن
 شد و از دو ال مهمله که بیک جامع شد یکی حذف
 شده و افسردن باقی ماند معنی تحقیقی این سرد شدن
 آب است و حقیقت این معنی از ما خند فقط
 افسرده ظاهر شود که بجای خودش می آید پس
 معنی اول که مطلق سرد شدن است مجاز باشد
 و معنی دوم هم مجاز که سنج بستن و منجمد شدن آب
 از سرد شدنش صورت گیر و معنی سوم این
 مجاز مجاز باشد و خصوصیت بادل ندارد چنانکه
 محققین عالیشان نوشته اند بلکه سرد شدن چیزی
 است و تفصیل آن در ملحقات سرد شدن می آید

حقیقت ماخذین متقاضی آفت کہ این را بفتح قائم کند تا مح اوست و مخفف این است
 سین مہملہ خوانیم چنانکہ از سبخت افسردہ ظاہر فسر د ن بازار ہم کہ بجای خودش آید ظہور
 می شود و لیکن فارسیان این را بضم سین (۵) زد م نشان فسر د است بازار شعرین
 مہملہ استعمال کنند و این تصرف اہل زبان نکو میفر و شد طو مار شعرین (اردو) بازار
 باشد و فسر د ن کہ بجایش می آید مخفف این سرد ہونا - دکن مین مستعمل ہے - بازار مند
 (اردو) (۱) سرد ہونا (۲) منجد ہونا - جم جانا ہونا - بقول آصفیہ سرد بازار می ہونا - خرید
 (۳) کسی چیز کا سرد ہونا - اس کی تفصیل تحت فروخت کم ہونا -
 افسردن سے ظاہر ہوگی۔

افسردن چراغ | مصدر اصطلاحی۔

افسردن آتش | مصدر اصطلاحی۔ بہار بذیل لفظ افسردہ چراغ افسردہ را قائم
 ہمان است کہ بر آتش افسردن در مہدودہ گذر کردہ کہ متعلق از مین مصدر است و این کنایہ
 (اردو) دیکھو آتش افسردن - باشد از کم شدن روشنی شمع و چراغ (ملاحظہ فرما)

افسردن بازار | مصدر اصطلاحی۔ (۵) ولی تیرہ همچون فسر دہ چراغ پزولی بی
 معنی سرد شدن بازار و کاسد شدن رونق طراوت چوبہ گشتہ داغ پز مخفی مباد کہ درین
 و کار و بارش باقی نماندن باشد (ملاحظہ فرمائی) شعر استعمال مصدر افسردن چراغ است بدون
 بکہ بازار آتش افسردست پز از خجالت غریب الف اول عیبی ندارد (اردو) دکن مین اسکا
 بحر تب است پز بہار بذیل لفظ افسردہ بسند ترجمہ چراغ نمنمانا - چراغ ٹٹمانا ہے - صاحب
 ہمین شعر ملاحظہ فرمائی مصدر افسردہ شدن بازار آصفیہ نے لفظ چراغ کے ذیل مین اسکا ہم مین

<p>کوئی استعمال نہیں لکھا۔ البتہ ٹٹا نام پر لکھا ہو (اردو) افسردہ دل ہونا۔ افسردہ دل بقول کہ چراغ کا بجھنے کے قریب ہونا۔ اور چمکانا پیرامیر معنی اداس۔ رنجیدہ اور جس کا دل شکستہ فرمایا ہے کہ چراغ یا ستارے کا کم کم چمکانا۔ (صبا ۵) آنکھیں صبا پر آپ ہیں اس نور کی افسردن خون مصدر اصطلاحی۔ یعنی لئے بڑا افسردہ دل میں آتش مغفور کے لئے</p>	<p>سرد شدن خون باشد کہ گرمی و جوش نثار دینا صائب گوید (۵) ہر کہ عاشق نیست خون در پیکر افسردہ است پگفتگو بانا ملقین خون مرده است (اردو) خون سرد ہونا دکنین مستعمل ہے یعنی خون کی گرمی اور جوش باقی نہ رہنا۔ صاحب آصفیہ نے خون سفید ہونا معنی بے مہر ہی ظاہر ہونا لکھا ہے۔ لیکن یہ نادر کا خالص ترجمہ نہیں ہے۔</p>
<p>افسردن سینہ مصدر اصطلاحی۔ یعنی جوش باقی نماندن در سینہ و سینہ افسردہ آری در پیکر افسردہ است (ظہوری ۵) آتش پر شعلہ بر سینہ افسردہ رخت بزدلہ پر ایہ آتشیم بی غم جوش دکنین مستعمل ہے یعنی سینہ میں جوش باقی نہ رہنا۔ افسردن لفظ مصدر اصطلاحی۔ یعنی شکستہ ہونے لفظ کہ دل نچسپ ہونا کہ ظہوری معنی (۵) گرم مذاجی دار ای دکن ہر کہ نشدہ بفتش افسردہ و سفیش زربون می آید (اردو) لفظ شکستہ ہونا۔ دل چسپ ہونا۔ افسردہ بقول بہار الفتح و ضم میں حملہ معنی ازہمین مصدر است (ظہوری ۵) بول افسردہ ہو یا دمرگ نیست ز داغ تو بگر اگر (۳) پر مرده باشد صاحب نوادر بذیل</p>	<p>افسردن دل مصدر اصطلاحی۔ یعنی افسردہ و ملول شدن دل باشد کہ شگفتگی و غموشدلی باقی نماند و دل افسردہ و افسردہ ازہمین مصدر است (ظہوری ۵) بول افسردہ ہو یا دمرگ نیست ز داغ تو بگر اگر (۳) پر مرده باشد صاحب نوادر بذیل</p>

مصدر افسردن ذکر این کرده گوید که معنی پژمرده
 و سرد و صاحب بحر بذیل مصدر فرماید که (هم) معنی بقاعده خود بای موجهه را به فاعل کرده همچون
 ملول و دلگیر هم (عربی ۵۵) عربی اندر عشق اگر زبان و زلفان و مموده بکثرت استعمال لب
 تا مقص بود افسرده نیست به صید عشق از خام و لهجشان بمقصوده بدل شد افسرده باقی
 باشد نیم خور و آتش است به (دوره ۵۵) افسرد ماندمی بایست که بجا تا ماخذ سین مبله مفتوح
 را نصیب نباشد دل کباب به آن یا بدین یونان گیریم ولیکن در محاوره و روزمره عجم بالضم
 که جهان آتش است به (نظوری ۵۵) متصل است و این تصرف عوام است بجا
 گو بعرض متنا بر آرجوش به کز تاب کینه خسته عدم علم از ماخذ مصدر افسردن که گذشت
 سخن در زبان کس به (صائب ۵۵) نیست از همین اسم جاد و وضع شد پس معنی اول مجاز
 در عالم افسرده بگر سوخته به بجه امید بر آید معنی حقیقی است بدون خصوصیت آب و معنی
 شر را رنگ مرا به جمع این بقاعده فاعلی دوم هم مجاز آن که آبی که نمجد شود و یخ بندد
 افسردگان باشد (صائب ۵۵) تا خندنگ بسیار سرد می باشد که کثرت سردی سبب انجام
 عمر بال و پرستانی می کند به خون ما افسردگان است و معنی سوم و چهارم مجاز معنی اول باشد
 رقص روانی می کند به مولف عرض کند بر بیل استعاره که چیزی که سرد شود پژمرده گردد
 که این اسم جاد زبان فارسی است و مرکب از و گرمی در و باقی مانند ازینجا است که فاعلیان
 آب و سروده و در آفر سروده های نسبت باشد چیز پژمرده و شخص ملول و دلگیر را افسرده گفتند
 که افاده معنی مفعولی دهد پس آب سروده که گرمی و جوش ندارد و گویا مثل آب سرد است

فارسیان این را با مصادر فرس مرکب هم کرده افسردہ باشند استعمال - بمعنی ملول

کہ در محفاتی می آید (اردو) (۱) سرد - بقل بودن است (ظہوری) چرا افسردہ باشم

اصفیہ - ٹہنڈا - است - ڈھیلا - افسردہ از برای خود نرم خالی چو من از گرم خزان گیت

(۲) منجھ - بقول آصفیہ سردی سے جا ہوا ہے شہبالی برو بندم (اردو) افسردہ ہونا -

ٹھٹھرا ہوا - (۳) افسردہ - بقول امیر جھایا افسردہ بودن استعمال - صاحب آصفی

ہوا (خلیل) افسردہ ہے داغ دل و عشق ذکر این کردہ کہ معنی پرمردہ بودن است (خرن

ہیشہ چنادار کے گھر میں نہیں ہوتا ہے تو اگر اصفہانی) افسردہ ہو دیکہ باط چمن چن

(۴) افسردہ - بقول امیر - اداس غلگین (بحر ایام گل گذشت و بہار ان ندید کس

(۵) کوئی دم غم غلط اجاب میں ہو جاتا ہے (اردو) افسردہ ہونا -

دل افسردہ کو پہلاتی ہے صحبت کسی (فقیر میر) افسردہ بیان اصطلاح - بقول صاحب

غیر تو ہے آپ اتنے افسردہ کیوں ہیں - بحر عجم معنی آنکہ خنش بردہما اثر کند - بہار گوید

افسردہ آمدن سخن مصدر اصطلاحی کہ کنایہ از پوچ گو و بیمہ گو کہ خنش بردل زبند

افسردگی روداد و شکستگی پیدا نہ شدن از سخن (صائب) سخن آنت کز وزندہ دلی

چنانکہ ظہوری گوید (۵) ز خویش تانی گو سخن گرم شود و لب افسردہ بیان و لب گو کہ گیت

افسردہ می آید و برویش تانی بنیم نگہ پرمردہ (۵) مولف گوید کہ اسم فاعل ترکیبی است یعنی بیان

(اردو) سخن سے شکستگی ظاہر نہونا - کلام روا افسردہ کتندہ (اردو) وہ شخص حکایان مخلوق

ہونا - یہ لطف ہونا - کے دل پر اثر نہ کرے یا وہ گو - ہرزہ گو - ہماری

را سے میں افسردہ بیان اور مقرر بے اثر
بھی کہہ سکتے ہیں۔

افسردہ پستان | اصطلاح - بقول حنا

بجھرجم بہار زن عقیم وزن سیر کہ از زادن
بازماندہ باشد (خاقانی ۵) کیسر شود ہما

دوران پستہ رحم و فسرده پستان پمؤلف

گوید کہ اسم فاعل ترکیبی است و افسردن

پستان علامت این است کہ نوبت بہ شیر

نرسد و درین سرفسردہ پستان بدون لف

اول مستعمل عیسیٰ ندارد (اردو) وہ عورت

جو بانجہ ہو یا ضعیفی کی وجہ سے حاملہ نہ ہو

(الف) افسردہ جان | اصطلاح - بقول

صاحب بجز عجم و بہار (۱) مردم مرده دل

(۲) سخت دل و بی مہر (نظامی ۵)

نشاط اندر آرد بخوانندگان پمفرح رساند

بدانندگان پفسردہ دلا زاد را دید بکار بجم

اودگان را شود غمگسار پمؤلف گوید کہ برا

منفی دوم طالب سند باشیم کہ استعمال این

بدین معنی از نظر مانگہ شبت و معاصرین عجم

ساکت و از ہمین اصطلاح متعلق است

(ب) افسردہ جانی | زیادت یا مفسد

(ظہوری ۵) در گداز طغفہ افسردہ چانی

نیستم پداغ دل صدینہ دارم در گریہ است

باز (اردو) (الف) (۱) دیکھو افسردہ دل

(۲) سخت دل - بے مہر (ب) افسردہ دل

مؤث -

افسردہ جگر | استعمال - مرادف افسردہ

دل است کہ می آید یعنی غمگین (ظہوری

۵) بگاہ گریہ گرد از جو بارگ برانگیرم

خوش آن کر گریہ گاہ خود جگر افسردہ می آید

(اردو) دیکھو افسردہ دل -

افسردہ حال | استعمال - بقول صاحب

اندر جو الہ مظہر العجائب معنی عاشق حیف

کہ سدی پیش نشد و دیگر کسی از محققین ذکر

<p>این نکرد خیال ما اسم فاعل ترکیبی است معنی کسی که حال او افسرده باشد مرادف افسرده و غمگین و جادو که کنا تیه عاشق را گوئیم طالب شد باشیم (اردو) عاشق - بقول آصفیه - مذکر - نهایت دوست رکهنه والا - چاپهنه والا - مریض عشق - ذرفیقه - شیدا - افسوده خاطر استعمال - بقول صاحب افسوده درون استعمال - بقول صاحب</p>	<p>سرد ہو جس کے دسترخوان پر گرما گرم غذا نہ ہو استعمال - بمعنی کسی کہ دل اوسرد باشد و کنایہ از ملول - اسم فاعل ترکیبی است (میر مغزی سے) آب حیات آتش افسوده دامن است بنمون عبت دامن صحرا نمی رود (اردو) ملول غمگین افسوده -</p>
<p>بجز آنکه ملول و دلگیر بود و بقول انند دل شکستہ مؤلف عرض کند کہ مرادف افسوده در است اسم فاعل ترکیبی (اردو) افسوده خواطر - بقول امیر اداس - رنجیده جس کا دل شکستہ نہو - اول افسوده جان باشد و با معنی دوم بیخ تعلق نہ اردو خیال با بر افسوده جان بہین است طالب شد باشیم (اردو) و یکسو افسوده جان -</p>	<p>استعمال - بمعنی کسی کہ خون او گرم نیست بلکہ سرد است اسم فاعل ترکیبی با مرادف سرد خوان (ظہوری سے) پی داغ خون جگر گستراند با افسوده خوانان صلامی رسانم (اردو) ده شخص جس کا دسترخوان</p>
<p>افسوده خوان استعمال - بمعنی کسی کہ خون او گرم نیست بلکہ سرد است اسم فاعل ترکیبی با مرادف سرد خوان (ظہوری سے) پی داغ خون جگر گستراند با افسوده خوانان صلامی رسانم (اردو) ده شخص جس کا دسترخوان</p>	<p>استعمال - بمعنی کسی کہ خون او گرم نیست بلکہ سرد است اسم فاعل ترکیبی با مرادف سرد خوان (ظہوری سے) پی داغ خون جگر گستراند با افسوده خوانان صلامی رسانم (اردو) ده شخص جس کا دسترخوان</p>

عرض کند که مرادف معنی اولش فقط و معنی دوم	سکتین -
برابا این تعلقی نیست و همین است خیال نسبت	افسوده دوم استعمال - بقول بهار مرادف
افسوده جان هم که همدراختاد گشت کرده ایم - و	افسوده بیان (میز از فضی دانش سه) نیست
معاصرین عجم هم این را به معنی لول و دلگیر استعمال	بر ناله افسوده و مان گوش مرا به بلبل کوه که ضعیف
کنند چنانکه صاحب یوسف سراج آورده (نثر)	بر دانه هوش مرا به (ار دو) و یکوه افسوده بیان
چون در خزانه عامره چنانکه وزیر ذکر نموده نقصان	افسوده روان استعمال - بقول بهار
نمود مشاهده شده بود و بنا بر این هم ازین جهت	مرادف افسوده جان که گذشت (نخیال ما مرادف
افسوده دل بودم (ظهوری سه) و پس پر د	معنی اولش باشد فقط و یا معنی دوش و پیش
نماند مگر افسوده دلی به داغ یک نخت سرد	تعلق ندارد و همین خیال نسبت افسوده جان
که در سینه کشیم (عرفی سه) جز دل سوخته را صوفی	هم ظاهر کرده ایم (صاحب) از صحبت افسوده
افسوده دست به در خم طره با باز فغانی از بخت	روانان بجز رباش به چو یای جگر سوختگان همچو
(ب) افسوده دلی بیای صدوری حاصل	شر رباش به (ار دو) و یکوه افسوده جان -
بالمصدر افسوده دل بودن و شدن است	(الف) افسوده شدن استعمال - بمعنی
(ظهوری سه) افسوده دلیم و در زبان داشت	لول و دلگیر شدن است بهار بنیدیل فقط افسوده
هر آه لبید زبانه برخاست به (ار دو) (الف)	مصدر افسوده شدن را ذکر کرده است مؤلف
افسوده دل - و یکوه افسوده خاطر (ب) افسوده	عرض کند که فارسیان استعمال این برای انسان
دلی - بمعنی پرموده دلی و برنجیدگی و ملال خاطر که	و غیر ذوی الارواح هم کرده اند چنانکه -

مہران بوی دل سوزی نمی آید نہ ز پامی گل بجای	بمعنی حقیقی افسر معنی این تاج فلک یا تاج
لایہ زاری می کشم خود را بنام مؤلف عرض کند	جهان گیریم و کنایہ از آفتاب جہاں تاب و
کہ اسم فاعل ترکیبی است مراد ف سردمہر۔	از ہمین قبیل است۔
(اردو) سردمہر۔ بقول آصفیہ کم توجہ۔ بومہر	(ب) افسر دیر بلند کہ بقول صاحب
بے محبت بیرحم۔	ناصری کنایہ باشد از آسمان و گیر کسی از
(الف) افسر دیر اعظم اصطلاح بقول	محققین ذکر این نکرد عیبی ندارد کہ موافق
صاحب بحر آفتاب و صاحب برہان گوید کہ	قیاس است و صاحب ناصر می از اہل سبک
کبیر رابع کنایہ باشد از آفتاب۔ صاحبان	(اردو) (الف و ب) و یکو آفتاب کے
مؤید و جامع و انتہی ذکر این کردہ اند	دوسرے معنی۔
صاحب ہفت صراحت فرماید کہ بہ فتح دال	افسر بودن استعمال۔ صاحب آصفی
مہملہ و کسر رای دوم است مؤلف گوید	ذکر این کردہ کہ بہ معنی پادشاہی گرفتن از کسی
کہ مرکب اضافی است کہ فارسیان کنایت	است چنانکہ خسر گوید (س) آدغم از پی
دیر اعظم فلک را گویند و جہان را نیز بہر افسر	کار بودہ کا فسر و تعلیم تو انہم بودہ (اردو)
را بسوی او مضاف کردند و درین جا فسر	حکومت اور بادشاہی حاصل کرنا۔
استعارہ باشد از حکمران و پادشاہ اندر نفی	افسر ساختن مصدر اصطلاحی کنایہ
معنی لفظی این بادشاہ فلک یا جہان است	باشد از بہر نہادن و کمال تعظیم کردن (ظہری)
و کنایہ از آفتاب جہاں تاب و جادارد کہ	(س) افسر تارک اقبال پھوری سازم و کف

<p>خاکستر اگر از در شہ بردارم بنہ (ار دو) سر پر کنایہ بقول آصفیہ تعظیم کسی چیز کو کہ سر پر رکھنا ہوتا ہے تعظیم و تکریم کرنا۔ (جرت ۵) اتھ جرت کے جو کل سنگ دریا رنگا پنکھی چپاتی سے لگایا کہ تسامح اوست۔ اتفاق اہل تحقیق بر معنی اول کہی سر پر رکھا۔</p>	<p>وا این یای نسبت است مؤلف عرض کند اصنافی است بمعنی تاج منسوب بہ سیستان یعنی مایہ ناز سیستان و کنایہ از سازی و انچہ برہان معنی دوم قائم کردہ است اغلب کہ تسامح اوست۔ اتفاق اہل تحقیق بر معنی اول کہی سر پر رکھا۔</p>
<p>افسر سگز می بقول بحر و جامع (۱) نام سازی و (۲) نام تصنیفی از بار بد۔ بہار گوید کہ کبسرین مہلہ بجاف فارسی و زای تازی نام سازی کہ زمانہ قدیم در ملک سیستان متعارف نوشت (ار دو) فارسیوں نے افسر سگز می ایک ساز کا نام رکھا ہے جس کا موجب بار بد تھا اور زمانہ سلف میں سیستان میں اس کا رواج تھا افسر شدن بقول برہان کنایہ از پادشاہ</p>	<p>افسر سگز می بقول بحر و جامع (۱) نام سازی و (۲) نام تصنیفی از بار بد۔ بہار گوید کہ کبسرین مہلہ بجاف فارسی و زای تازی نام سازی کہ زمانہ قدیم در ملک سیستان متعارف نوشت (ار دو) فارسیوں نے افسر سگز می ایک ساز کا نام رکھا ہے جس کا موجب بار بد تھا اور زمانہ سلف میں سیستان میں اس کا رواج تھا افسر شدن بقول برہان کنایہ از پادشاہ</p>
<p>و سروری بر معنی اول قانع (منوچہری ۵) گبر بادہ نوشین و نوش کن بصواب بن بابنگ شیشم و یا بابنگ افسر سگز می پڑ صاحب ناصری فرماید کہ نام نوایت از مصنفات بار بد و سگز خوردہ (۵) چون بر سر خردان افسر مہنچہ اندیشہ باشند از اسکندرم پڑ مؤلف عرض کند</p>	<p>و سروری بر معنی اول قانع (منوچہری ۵) گبر بادہ نوشین و نوش کن بصواب بن بابنگ شیشم و یا بابنگ افسر سگز می پڑ صاحب ناصری فرماید کہ نام نوایت از مصنفات بار بد و سگز خوردہ (۵) چون بر سر خردان افسر مہنچہ اندیشہ باشند از اسکندرم پڑ مؤلف عرض کند</p>

ازین سند مصدر افسر شدن حاصل می شود و آن بهاء و شرف به غبار موکب او دارد و آن
 بشا بهنا صری برخلاف اوست و بر زبان معاصرین محل و خطر کنان کنند و سان خلق را یار به
 استعمال این مصدر بمعنی حاکم و بالادست شدن و زاین کنند بزرگان ملک را افسر (اردو)
 است و این کنایه باشد که تاج هم بالای همه بایست

است (اردو) افسر مونا - افسر گر اصطلاح - بقول صاحب اتند

افسر کج نهادن (مصدر اصطلاحی) کنایه سجاله فرنگ فرنگ نام طائری است که
 باشد از مرغائی چنانکه یار کج کلاه گویند یعنی آنرا خطاف و پرستو نیز خوانند صاحبان تحقیق
 تاج را بر سر مائل کردن که ادای معشوقان است ازین ساکت و شک نیست که این کنایه باشد
 (ظهوری ۵) چتر افراشته از جلو پرده از بفرش گویند که آشیان این جانور مشابہ تاج باشد
 با دوازده شعله چراغ نهند افسر شمع (اردو) کج ازینجا است که فارسیان کنایه این را درست
 کلاه بی - بقول آصفیه مؤنث - بانگین مصغی کننده و سازنده افسر گفته باشند اسم فاعل
 (۵) کج کلاه بی نگینی تا سر شرکان اس کی ترکیبی است (اردو) ابابیل - بقول آصفیه
 اشک ہے یا ہے یہ (ط کا کسی درانی کا آب) (عربی) اسم مؤنث - ایک قسم کی چھوٹی سی
 فارسی مصدر کا قطعی ترجمہ تاج کو مائل کرنا چڑیا ہوتی ہے جسکی چوچ اور سارے پر سیاہ
 ایک جانب جہکانا - مگر سینہ سفید ہوتا ہے فارسی میں پرستو کہتے ہیں

افسر کردن استعمال بمعنی تاج ساختن افسر نهادن استعمال - صاحب آصفیہ کہ
 است (انوری ۵) خال مرکب او دارد این کرده و این ہانست کہ بر افسر پرستو نهادن

(اردو)

(اردو)

گذشت و مجروحان فرہاد و ہمدان ہم را دفن آنت
 (ظہوری ۵) کسی را کہ دل دست بر سر تلخ پانا - حکومت پانا - پادشاهی حاصل کرنا
 ہند بہ فلک راز نعلین افسر ہند (اردو) تاجدار ہونا -

تاج پینا - افسر یا قوت | اصطلاح - مرکب اضافی

افسر یا فتن | استعمال - صاحب آصفی فکر و بقول صاحب انسکتا یہ از خو رشید باشد -
 این کردہ کہ معنی تاج یافتن و کنایہ از حکومت دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد و حیف
 و شاهی یافتن باشد (حدین اصفہانی ۵) است کہ سندی پیش نشد - بخیاں ما خلاف
 تواند شد کہ فرم افسر نقش قدم یا بدین اگر گامی قیاس نیست و آفتاب را تاج یا قوت توان
 فرود آرا و مع استغنائی پارا (ظہوری ۵) گفت کہ می چون یا قوت می در خشد (اردو) و
 خوشا وقتی کہ افسر یافت از خاک کف پایش بنوا آفتاب کے دوسرے معنی -

افستین | بقول برہان کبیر ثلث سکون نون و فو قانی بہ تھانی رسیدہ و بنون زدہ نوعی
 از بوی مادران کوہی است - گل آن بانحوان و تلخی آن بصیر نزدیک است - در چشم راست
 دارد - صاحب محیط گوید کہ بفتح ہمزہ و سکون فاد فتح سین و کسرتای فو قانی اسم رومی است و
 گویند لغت یونانی باشد عبری خرق و بلغت مصر نوع زیون آرا و سیسہ و نوع جلی آرا
 ریل و بارسای مروتہ و موی بخوشہ و ہندی مجتہری و شتا رو گویند و آن نیاتی است برای
 معده و جگر و خصوصاً بہت فم معده نافع - بقول شیخ گرم در اول و خشک در سوتم - منفتح قابض
 جالی لطف مجفف و منافع بیا دارد (الخ) (اردو) صاحب جامع الادویہ نے اس کا شہ

نام مستثنیٰ کہہا ہے اور مردہ اور خرق کا بھی ذکر کیا ہے۔ ایک قسم کی گہانس ہے جس کا پہول باپونہ کے پہول سے مشابہ ہوتا ہے۔

افسور | بقول صاحب اند سجدۃ فرنگ فرنگ بضم اول و ثالث و راء می ہملہ لغت فارسی است (۱) بمعنی شرم و خجالت و (۲) نوعی از حیوان دشتی است و دیگر کسی از اہل یہاں ذکر این نکرد و صاحب محیط ہم از معنی دوم این لغت ساکت حقیقت معنی اول جز این بنا کہ فارسیان از افسوس کہ می آید سین ہملہ را برخلاف قیاس بہ راء می ہملہ بدل کرده باشند باقی حال طالب سند۔ استعمال با شیم (اردو) (۱) شرم۔ دیکھو از رم (۲) ایک حیوان دشتی کا نام افسور کہہا گیا ہے اور صاحبان تحقیق اسکی صراحت فریدتہ ساکت اور ہم قاصرین۔

افسوس | بقول برہان و جامع و ناصری با و اد پہول بروزن محبوس (۱) بمعنی ظلم و ستم و جبرائی و (۲) دریغ و حسرت و (۳) بازی و ظرافت و سخر و لاغ و (۴) نام شہر قیاوس و بقول بعض بمعنی چہارم لغت عربت۔ صاحب رشیدی فرماید کہ معنی دوم بالفتح باشد و بمعنی سوم بالضم و بحدف الف ہم آید۔ صاحب جہانگیری بذکر ہر سہ معنی اول الذکر ہر کئی بر آید و ہد (استاد ملیح سرخسی ۱۵) ای صدر نابی بولایت فرست نوید مغزول کن معینک سنخوس و زورنا رزہای بیشمار با فسوس می بردہ آخو شمارا و لیکن از بہر ضرورت (حافظ شیرازی ۱۵) فسوس از ان کسان کہ ندانند ایتقدروں کہ قرآن خوشست کہ یک لحظہ با ہم اندہ (ناصر خسرو ۱۵) بر خریدار فسون سخرہ و افسوس کنندہ و انگی جز کہ ہمہ تنبل و افسون نخرندہ فرماید کہ بمعنی سوم بدون الف ہم آید صاحب سروری بمعنی سوم و چہارم قانع و برای ہر و دندی آورده۔

گذشت و مجرد افسر نہادن ہم مرادنی آنت چٹھی کہ حیران گشت بر رخسار زیبایش (اردو)
 (ظہوری ۵) کسی را کہ دل دست بر سر تلج پانا - حکومت پانا - پادشاہی حاصل کرنا
 ہندو فلک رازنعلین افسر ہندو (اردو) تاجدار ہونا -

تاج پہنانا - افسر یا قوت | اصطلاح - مرکب اضافی

افسر یا فتن | استعمال - صاحب آصفی ذکر و بقول صاحب انسکتا یہ ازخو رشید باشد -
 این کردہ کہ معنی تاج یافتن و کنایہ از حکومت دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد و حیف
 و شاہی یافتن باشد (خرین اصفہانی ۵) است کہ سندی پیش نشد - بخیاں ما خلاف
 تواند شد کہ فرم افسر نقش قدم یابد یا اگر گامی قیاس نیست و آفتاب را تاج یا قوت توان
 فرود آورد اوج استغنائی پاراؤ (ظہوری ۵) گفت کہ همچون یا قوت می درخشد (اردو) بچو
 خوشافرقی کہ افسر یافت از خاک کف پایش بنوا آفتاب کے دوسرے معنی -

افستین | بقول برہان بکسر ثالث سکون نون و فوقانی بہتحتانی رسیدہ و بنون زدہ نوعی
 از ہوی مادران کوہی است - گل آن بانوان و لجنی آن بصیر نزدیک است - درو چشم راست
 دارد - صاحب محیط گوید کہ بفتح ہمزہ و سکون فا و فتح سین و کسر تائی فوقانی اسم رومی است و
 گویند لغت یونانی باشد بھربہ خرق و لغت مصر نوع زبون آزاد و تیسہ و نوع جلی آرا
 ریل و بغار سی مرودہ و موی بخوشہ و ہندی مختبری و شتا رو گویند و آن نباتی است برای
 عمدہ و جگر و خصوصاً بہت فم عمدہ نافع - بقول شیخ گرم در اول و خشک در سوم - منفع قابض
 جالی لطیف مجفف و نافع بیا دارد (الخ) (اردو) صاحب جامع الادویہ نے اس کا شہو

نام مستثنیٰ کہا ہے اور مردہ اور خرق کا بھی ذکر کیا ہے۔ ایک قسم کی گہانس ہے جس کا پہول باپونہ کے پہول سے مشابہ ہوتا ہے۔

افسور | بقول صاحب اندجوانہ فرنگ فرنگ بضم اول وثالث ذرا می ہملہ لغت فارسی است (۱) بمعنی شرم و خجالت و (۲) نوعی از حیوان دشتی است دیگر کسی از اہل پنجت ذکر این نکرد و صاحب محیط ہم از معنی دوم این لغت ساکت حقیقت معنی اول جز این بنا کہ فارسیان از افسوس کہ می آید سین ہملہ را برخلاف قیاس بہ رای ہملہ بدل کردہ باشند بابتی حال طالب سند۔ استعمال با شیم (اردو) (۱) شرم۔ و یکھو از رم (۲) ایک حیوان دشتی کا نام افسور کہا گیا ہے اور صاحبان تحقیق اسکی صراحت فرید سے ساکت اور ہم قاصرین۔

افسوس | بقول برہان و جامع و ناصری با و اوچول بروزن محبوس (۱) بمعنی ظلم و ستم و سیراہی و (۲) درین و حسرت و (۳) بازی و ظرافت و سخر و لاغ و (۴) نام شہر و قیاس و بقول بعض بمعنی چہارم لغت عربت۔ صاحب رشیدی فرمایا کہ بمعنی دوم بالفتح باشد و بمعنی سوم بالضم و بحذف الف ہم آمد۔ صاحب ہماگیری بذکر ہر سہ معنی اول الذکر ہر کی برآوردہ (استاد طبع سرخسی ۵) ای صدر نابائی بولایت فرست نوہ مغزول کن معینک نخوس ذر و نا زہای بیشمار بافسوس می بردیہ آفر شمارا دکن از بہرہ و راہ (حافظ شیرازی ۶) افسوس از ان کسان کہ ندانند ایتقدرونہ کز قرآن خوشست کہ یک لحظہ باہم اندہ (ناصر خسرو ۷) برخویدار فسون سخرہ و افسوس کنندہ و انگہی جز کہ ہمہ قبل و افسون نخرندہ فرمایہ کہ بمعنی سوم بدون الف ہم آمدہ صاحب سروری بر معنی سوم و چہارم قانع و برای ہر دو سندی آورده۔

(حکیم انوری ص ۵۵) آخر انوستان نیاید از انک بملک و دوست مرثت افسوسی است پشیمان
 نامری نسبت معنی اول صراحت کند کہ معنی ظلم و ستم کردنست۔ بخمال با تسامح دوست کہ از ہم
 جامہ معنی مصدری پیدا می کند۔ خان آرزو در سراج آورده کہ این کلمہ ایست کہ در وقت درینغ
 گویند و معنی درینغ نیز و معنی بیکار کہ سخرہ گویند و بجا کہ برہان زکر معنی اول ہم کرده فرماید کہ آنچه
 بجاگیری معنی لارغ و سخر نوشتہ خطا است و آنچه رشیدی یعنی تسخر گفتہ غلط است و گوید کہ معنی چهارم
 غیر قاری است۔ بہار بزرگ معنی دوم و سوم فرماید کہ دو دواز شہیات است و با لفظ خورین و دوشین و کھنشین
 و کورین متعل صاحب مؤید گوید کہ معنی سخن دروغ است و ذکر معنی چهارم ہم کند مولف غرض
 کند کہ ہم جامہ فارسی زبان است و آنچه خان آرزو معنی بیکار آورده غلط کرده حیف است کہ سندی
 پیش نکرد و آنچه بجاگیری و رشیدی اعتراض کرده غلط است کہ استعمال جملہ معانی تذکرہ شدگان
 اہل زبان ثابت و فسوس مخفف این باشد و فوسیدن مصدرش کہ بجای خودش مذکور شود و آنچه
 صاحب رشیدی فتح اول را معنی دوم و ضم اول را معنی سوم مخصوص میکند موجب نیست و اتفاقاً
 محققین بالفتح باشد برای جملہ معانی و صاحب منتخب کہ محقق زبان عرب است ذکر معنی چهارم
 کرده کہ لغت عرب باشد و معنی بیان کردہ صاحب مؤید مجاز معنی سوم است و پس۔ (۱) را روی
 (۱) ظلم۔ بقول آصفیہ عربی۔ مذکر۔ ستم۔ جور سختی۔ بے رحمی۔ زبردستی (۲) افسوس۔ بقول
 امیر فارسی۔ مذکر حسرت۔ رنج۔ تاسف۔ آپ فرماتے ہیں کہ کبھی حسرت و تاسف کی جگہ آہ
 اور ہاے کے مثل یہ کلمہ زبان پر آتا ہے وہاں رنج کے معنی نہیں دیتا بلکہ حالت رنج کو ظاہر
 کرتا ہے (۳) ٹھٹھول۔ بقول آصفیہ (ہندی) ہنسی۔ طرافت۔ مذاق (۴) ایک شہر کانام

زبان عرب میں افسوس ہے جو دقیا نوس سے مذہب ہے۔

افسوس غماستن | استعمال - صاحب صفی کھانا لکھنؤ میں نہیں بنا۔

ذکر این کردہ کہ معنی صدای افسوس بلند شدہ | افسوس و اشتن | استعمال - صاحب

باشد (اثر فیضی سے) | آن ساز ناکہ چون زنی | صفی ذکر این کردہ کہ معنی متاسف شدن

کوس بخیر و ز جہان ہزار افسوس | (اردو) | باشد (اثر شیرازی سے) | خوش افسوسی نہ

صدای افسوس بلند ہونا۔

افسوس خوردن | استعمال - صاحب صفی | گوہر و اکم درد بان دارو | (اردو) | افسوس

ذکر این کردہ کہ معنی متاسف و افسوس کردن | استعمال - متاسف ہونا۔

افسوس ناک شدن باشد (اثر شیرازی سے) | افسوس ریختن | استعمال - صاحب صفی

نی عین و آب و صناع جہان افسوس خوردن | ذکر این کردہ و از سندیش کردہ اش (افسوس

چہ کہ شد بہ خوان ہستی میہان افسوس خوردن | فرد ریختن از دہان) | پیدا می شود کہ معنی ظاہر شد

(صاحب سے) | رد و ستان رفتہ چہ افسوس ریختن | افسوس و پیدا شدن صدای افسوس از دہان

با خود اگر قرار اقامت نداده ایم | (اردو) | باشد (حافظ شیرازی سے) | و اگر تم طلب نیم تم

افسوس کہانا - بقول امیر تاسف کرنا - اظہار

قلق کرنا - (ظفر سے) | جب کہی کرتے ہیں ہم نہ (اردو) | افسوس ظاہر ہونا - منہ سے نکلنا۔

سے میان احوال غم نہ ایک عالم اے ظفر فیکہ | افسوس فرو ریختن از دہان | استعمال

شکر کھائے ہے آپ فرماتے ہیں کہ افسوس جہان است کہ بر افسوس ریختن مذکور شد۔

(ار دو) دیکھو افسوس نیتن۔
 افسوس کردن | استعمال - صاحب صفی من آنبر شست (ار دو) افسوس کرنا۔ (قولی)
 ذکر این کرده کہ معنی متأسف شدن است (ه) حال پر اس کے کر کے کچھ افسوس بخانا
 (حافظ شیرازی ه) نگرش عربده جوی اپنا کیا اھلا لبوس پ

افسون | بقول برہان برون افیون (۱) خواندن کلماتی یا شمر غرام خوانان ساحران
 را بجمہ حصول مقاصد خود و (۲) یعنی حیلہ و تزویر ہم۔ صاحب نامری فرماید کہ خواندن
 کلماتی است بطریق غرام برای دفع چشم زخم و حفظ چیزی۔ و بقول صاحب رشیدی خیرک
 برای جادوی کسی بخوانند یا بنویسند و بقول سروری سحر است و حیلہ و فرماید کہ اوسون
 نیز گویند۔ خان آرزو در سراج ذکر معنی اول بجوالہ رشیدی کرده و معنی دوم را بجوالہ
 برہان نوشته فرماید کہ معنی دوم مجاز معنی اول است بہا رگوید کہ بالفظ سبق و خواندن
 و وسیدن و کردن ستم۔ مؤلف عرض کند کہ انحصار این ہر چہا نیست کہ اولحقار و غایب
 شود بالحد ب تحقیق ما این اسم بامزدبان فاسی است معنی غریت مطلقاً و فسون ستم
 الف محفف و اوسون بہ و او تبدل این (عرفی ه) اذ فسون عاقبت بر میفرورم رو
 زرد و در فرج من بخار و دوزخ و افسون کی است پ (ظہوری ه) داد از چشمان کہ خون
 را با فسون بستانند آب از چشم ترم بر نیل و همچون بتہ اندہ (صاحب گلشن از سروری
 ه) ہمہ افسانہ و افسون و بند است پ بجان خواجہ کاینہار شیخند است پ (ار دو) افسون
 بقول امیر (فارسی) مذکر (۱) جادو و سحر (سیر ه) کیا ہاتھ من اس انھی گیسو کو لگاؤں پ

افسون نہیں آتا مجھے ستر نہیں آتا (۲) فریب - مکر و حیلہ (۳) تھوڑا سا (۴) تو تو ہی ایک ہی طرح کا
 انہیں ایسے ہزاروں افسون یاد ہیں۔

افسون آموختن | استعمال - صاحب
 افسون نہ پذیرد یا بجز یہی چند نمل افسون ہیں
 آصفی ذکر این کرده کہ بمعنی تعلیم افسون داد
 (۱) افسون پرداز | استعمال - بقول بہار
 است (منظر ۵) نیدانم بہار آموخت طفلان
 را چہ افسونی بیکہ در ہر خانہ می بینیم زنجیری و چوٹی
 معروف مولف گوید کہ بنی افسون گریا شد
 (۲) افسون سکھانا۔

افسون بدل بستن | استعمال - صاحب
 افسون نہ پذیرد یا بجز یہی چند نمل افسون ہیں
 آصفی ذکر افسون بستن کرده و این بمعنی سحر
 کردن دل کسی با فسون باشد (علی خراسانی
 (۵) از رہ مهر و محبت در دل ما جانہ کردہ
 این ہمہ افسون بدہا از رہ نیز نگ بست
 (۲) افسون تڑوہ | کہ صاحب بحر و ضمیمہ بر
 (۱) افسون کرنا۔ کسی کے دل کو جادو
 مسخر کرنا۔
 (۲) افسون کرنا۔ دیکھو افسا۔

افسون پذیرفتن | استعمال - صاحب
 افسون نہ پذیرد یا بجز یہی چند نمل افسون ہیں
 آصفی ذکر این کرده کہ بمعنی متاثر شدن از فسون
 باشد (طالب آملی ۵) مجنون تو فسانہ و کس خوانند و آنرا در تازی دعا را بفضیلت
 (۱) افسون جدائی | استعمال - مرکب اضافی
 است و بقول بہار افسونی کہ برای جدائی
 (۲) افسون جدائی | استعمال - مرکب اضافی
 است و بقول بہار افسونی کہ برای جدائی
 (۳) افسون جدائی | استعمال - مرکب اضافی
 است و بقول بہار افسونی کہ برای جدائی

<p>خور و میش پنازین نہ فسون خوردن بخذف فسون جدائی بر اعضا و مید پناہر است کہ از سند یا لافسون جدائی بخذف انف اول پیدا عیبی ندارد (اردو) فسون جدائی کہ سکتہ میں</p>	<p>راہو طالب کلیم (۵) دم تیغ را ساحری شد پدین فسون جدائی بر اعضا و مید پناہر است کہ از سند یا لافسون جدائی بخذف انف اول پیدا عیبی ندارد (اردو) فسون جدائی کہ سکتہ میں</p>
<p>دوہ جادو و شرجو و شخصوں میں مفارقت پیدا کرنے اور جدائی کے لئے افسون نگر کرتے اور پڑھتے ہیں افسون خوان استعمال بقول بہار - مرادف افسون پر دواز اسم فاعل ترکیبی است (نظامی)</p>	<p>دوہ جادو و شرجو و شخصوں میں مفارقت پیدا کرنے اور جدائی کے لئے افسون نگر کرتے اور پڑھتے ہیں افسون خوان استعمال بقول بہار - مرادف افسون پر دواز اسم فاعل ترکیبی است (نظامی)</p>
<p>افسون پر دواز اسم فاعل ترکیبی است (نظامی) (۵) آن فسون خانان کہ در تن جان با فسون می دمند پیش آن لعل فسون خوان لب فسون</p>	<p>افسون پر دواز اسم فاعل ترکیبی است (نظامی) (۵) آن فسون خانان کہ در تن جان با فسون می دمند پیش آن لعل فسون خوان لب فسون</p>
<p>بستہ اندہ از سند پیش شدہ فسون خوان بخذف الف اول پیدا است عیبی ندارد - (اردو) دیکھو افسون پر دواز -</p>	<p>بستہ اندہ از سند پیش شدہ فسون خوان بخذف الف اول پیدا است عیبی ندارد - (اردو) دیکھو افسون پر دواز -</p>
<p>افسون خوردن استعمال بقول بہار - (اردو) فسون جانا - و بحر معنی فریب خوردن است متعلق بمعنی دوم</p>	<p>افسون خوردن استعمال بقول بہار - (اردو) فسون جانا - و بحر معنی فریب خوردن است متعلق بمعنی دوم</p>
<p>لفظ افسون (مولوی معنوی ۵) زن بر وزن بانگ کا ہی ناموس کیش پسن فسون تو نخواہم</p>	<p>لفظ افسون (مولوی معنوی ۵) زن بر وزن بانگ کا ہی ناموس کیش پسن فسون تو نخواہم</p>

<p>نشر) لب روزگار از غایت صدق افسون مهر بر رویش دیده (عربی ۵) چراغ نغمه نغمه اهل دلیل که زویدین افسون آن دین میرود (حافظ شیرازی ۵) مید کهرش فنی اول است عیبی ندارد (ارو و ۱) افسون کوتا (۲) افسونگر - ویکهواشا -</p>	<p>معلوم نشد که دل نازک او مائل افسانه کیست (ارو و ۱) افسون پهنکنا - بقول امیرنثر پره کر دم کرنا - (دراغ ۵) پڑ با جو سیر وقت پنج تو نه منهدی منهد مین کچه پڑ صحتی کبیر یا کچه پڑ افسون داستان پهنکنا به</p>
<p>افسون شنیدن استعمال - صاحب صفی ذکر این کرده که معنی با و کردن افسون حیلہ بازی و در فریب آمدن باشد (خرین اصفهانی ۵) مشو افسون زده که در تیره خاک بند پهر کس نیست دولت دنیا فقیر شد پناه هر است که ازین</p>	<p>افسون تریبند استعمال - بقول صاحب معنی افسون آتش پرستان باشد مؤلف عرض کنند که مرکب اضافی است دیگر پنج (ارو و ۱) آتش پرستون کا افسون -</p>
<p>افسون ساز ساختن استعمال - صاحب صفی ذکر این کرده که معنی افسون کردن باشد و بهار افسون ساز (انوشه که معنی افسونگر و هم فاعل ترکیبی است (چشم زهوری ۵) در آن شهری که باشد و کشت</p>	<p>افسون ساز ساختن استعمال - صاحب صفی ذکر این کرده که معنی افسون کردن باشد و بهار افسون ساز (انوشه که معنی افسونگر و هم فاعل ترکیبی است (چشم زهوری ۵) در آن شهری که باشد و کشت</p>
<p>افسون ساز ساختن استعمال - صاحب صفی ذکر این کرده که معنی افسون کردن باشد و بهار افسون ساز (انوشه که معنی افسونگر و هم فاعل ترکیبی است (چشم زهوری ۵) در آن شهری که باشد و کشت</p>	<p>افسون ساز ساختن استعمال - صاحب صفی ذکر این کرده که معنی افسون کردن باشد و بهار افسون ساز (انوشه که معنی افسونگر و هم فاعل ترکیبی است (چشم زهوری ۵) در آن شهری که باشد و کشت</p>

<p>مارمی افسون گرگی دروہ سراماسی از سر بزرگی چہ عمریت کور اچندین خطرہ با فسون گرگی برد باید بسیر (اردو) افسون گر۔ ویکھو افسا۔ دھوکہ بازی۔ فریب دہی۔ (جادو گرگی)۔ افسون بانی نہ ہو سکے۔ افسون گرگی استعمال۔ ذکر این بذیل فسون</p>	<p>ظہوری قدر افسون گر چہ باشد (نظامی ۵) چہ عمریت کور اچندین خطرہ با فسون گرگی برد باید بسیر (اردو) افسون گر۔ ویکھو افسا۔ دھوکہ بازی۔ فریب دہی۔ (جادو گرگی)۔ افسون بانی نہ ہو سکے۔ افسون گرگی استعمال۔ ذکر این بذیل فسون</p>
<p>افسون گرفتن در فراج استعمال صاحب گذشت (اردو) ویکھو افسون گر۔ افسون مسیحا اصطلاح۔ مرکب اضافی است بقول بہار و صاحب بحر کنایہ از احیای موتی۔ افسون در فراج باشد (فیضی ۵) افسانہ رفت در علاجش پڑ افسون نہ گرفت در فراجش (اردو) کہ تودانی پڑ افسانہ افسون مسیحا نتوان گفت پڑ صاحب اضافی بحوالہ صہبائی و دہلوی فرماید کہ افسون گرگی اصطلاح۔ بقول بہار فی</p>	<p>افسون گرفتن در فراج استعمال صاحب گذشت (اردو) ویکھو افسون گر۔ افسون مسیحا اصطلاح۔ مرکب اضافی است بقول بہار و صاحب بحر کنایہ از احیای موتی۔ افسون در فراج باشد (فیضی ۵) افسانہ رفت در علاجش پڑ افسون نہ گرفت در فراجش (اردو) کہ تودانی پڑ افسانہ افسون مسیحا نتوان گفت پڑ صاحب اضافی بحوالہ صہبائی و دہلوی فرماید کہ افسون گرگی اصطلاح۔ بقول بہار فی</p>
<p>است کہ چون پیش کسی باشد دیگری بردی غالب نیاید۔ مؤلف گوید کہ بمعنی حیلہ گرگی باشد کہ گرگ در حیلہ بازی معروف است از نیجاست کہ افسون گرگی حیلہ را نام نہادہ اند کہ دیگری از ان آگاہ نشود و خبر نیابد (نظامی ۵) یہ</p>	<p>است کہ چون پیش کسی باشد دیگری بردی غالب نیاید۔ مؤلف گوید کہ بمعنی حیلہ گرگی باشد کہ گرگ در حیلہ بازی معروف است از نیجاست کہ افسون گرگی حیلہ را نام نہادہ اند کہ دیگری از ان آگاہ نشود و خبر نیابد (نظامی ۵) یہ</p>

<p>در کلام اسیری لاجبی یعنی اشارهٔ اعجاز میما بزبان فحاشی کش کرده و بدین وجه که مقصود شاعر از بیان تفوق اثر لب جان بخش یار بود او نخواست که اعجاز میما را اعجاز نام نهد (اردو) و بگوید اعجاز میما - بطعن نیزه از جادو آورده صاحب اتند</p>	<p>افسونی بقول بهار و در رسته و انشایی افسون زده (محسن تاثیر - ۵) افسونی چشم نیم مستی است نه آن ز کس و و انما راجد و و انما راجد نام شخصی است که بسی را از اعدا افسون نمودن استعمال - صاحب معنی گوید که و انما راجد اوعوف بن الربیع ابن ذی الرضا و وجه تسمیهٔ او آنکه او در قلع زن خود که او را (خسرو ۵) بیک فون که نمودی در آمدی بهر کس از مجرمان او را پرسیده شد که کدام کس چه کنم؟ ازین سند فون نمودن بچند لف پیدا است عیبی ندارد (اردو) و بگوید فون کرنا و بهر کس از مجرمان او را پرسیده شد که کدام کس چه کنم؟ ازین سند فون نمودن بچند لف پیدا است عیبی ندارد (اردو) و بگوید فون کرنا</p>
<p>افشا بقول بهار بالکسر معنی ظاهر و آشکار کردن و با لفظ ا و ن و شدن و کردن مستعمل - مولف عرض کند که لغت عربست صاحب منتخب ذکر این کرده - فارسیان معنی حاصل بالمصدر یعنی ظاهر و آشکار استعمال کنند برای معنی مصدری با مصدر فرس مرکب سازند که در لغات می آید (ظهوری ۵) و در زبان قصه پر دازان سخن کوتاه شد نیز آنکه در افشانی گنج غم پنهان مانده (وله ۵) بجام دشمن از افشای راز دل نمی بردم نه تلف حسرت اگر بخور و خون از آشک غمیزی نه (اردو) افشا - بقول امیر فاش (برق ۵) خواب من شکوه دل بپه</p>	<p>افشا بقول بهار بالکسر معنی ظاهر و آشکار کردن و با لفظ ا و ن و شدن و کردن مستعمل - مولف عرض کند که لغت عربست صاحب منتخب ذکر این کرده - فارسیان معنی حاصل بالمصدر یعنی ظاهر و آشکار استعمال کنند برای معنی مصدری با مصدر فرس مرکب سازند که در لغات می آید (ظهوری ۵) و در زبان قصه پر دازان سخن کوتاه شد نیز آنکه در افشانی گنج غم پنهان مانده (وله ۵) بجام دشمن از افشای راز دل نمی بردم نه تلف حسرت اگر بخور و خون از آشک غمیزی نه (اردو) افشا - بقول امیر فاش (برق ۵) خواب من شکوه دل بپه</p>

نه آیا هرگز بد مرنے کے ہی افتاء مراراً مرہوا ہے

افتادون | استقام - صاحب آصفی ذکر عدل تو ہر جادہ افتاء (۱) و (افتاء ہونا -
 این کردہ کہ معنی ظاہر شدن است (سجرا کاشی) اسکی مثال لفظ افتاء پر کلام برتن سے گزری ہے
 (۵) سترازل و راز ابدی مدوحی چون دیکھو افتاء -

افتادون | بقول انند بکوال فرنگ فرنگ مصدر فارسی است معنی (۱) افتادون و افترون
 و (۲) نیز معنی سخن فحش گفتن حیف است کہ نہ این پیش نہ شد و دیگر کسی از تحقیق ذکر این مصدر
 نکرد و خیال ما محقق افتادون بحدف رای مہملہ توان گرفت و معنی دوم مجاز باشد کہ سخن فحش گفتن
 مخاطب را افتادون است طالب سند باشیم و بیان ماخذ این بر افتادون بیاید (۱) و (۲)
 و یکہو افتادون -

افتار | بقول برہان باشین نقطہ دار بر وزن دستار (۱) معنی افترون باشد یعنی آب
 از چیزی بزور دست گرفتن و ریختن پی در پی (۲) ریزندہ نیز (۳) خلانیدن و (۴) امر
 بین معنی ہم معنی بخلان و بیفتا - و بریزو (۵) معنی مدد و معاون و شریک و رفیق همچون وز افتار
 و (۶) نام طائفہ از ترکان - غالب و ہوی و در قاطع برہان گوید کہ صیغہ امر بمعنی مصدر و قال
 آوردن غلط است و معنی مدد و معاون و شریک و رفیق ہم نیست و در افتار معنی مددگار و زور
 نباشد بلکہ آنکہ زور با مال گیرد و چیزی از وی بزور بستاند و بگذارد - یعنی چنانکہ بپیش و تاب دادن
 جامہ نمناک آب گیرند و بچین مال از دزد گرفت و نام قومی است از مغول ایرانیہ نہ طائفہ از
 از ترکان (الخ) صاحب جہانگیری ذکر معنی چہارم و پنجم و ششم کردہ صاحب رشیدی فرمایہ

که قبیلۀ ازترکان و افشار بنده و امر با افشار دادن و شریک همچون وز و افشار و (د) بمعنی و ششم
 فحش - صاحب سروری آورده که پای پی ریزنده و افشار بنده همچون آب افشار و بمعنی جلا ننده
 همچون خارا افشار و نیز امر به سختن و فشردن و بمعنی هرزه و فحش و هرزه گوینده و امر باین بمعنی نیز
 و صاحب نامری فرماید که بمعنی افشردن و جلا نیدن و بیفشاردن بمعنی معین و شریک و نام طائفه از
 ترکان که از اولاد افشار خان است که با افشار مشهور شد صاحب جامع ذکر معنی سوم و چهارم و
 پنجم و ششم کرده خان آرزو در سراج گوید که بمعنی افشار بنده و امر به افشار دادن و فحش و ششم
 و شریک و قبیلۀ ازترکان - صاحب بهار عجم فرماید که چیزی که بزور سر نخه از هم افشرد شود چون
 سیم دست افشار و زردست افشار - الخ مؤلف - عرض کند که محققین تدقیق پسند و نازک
 خیال راه بحقیقت نبرده اند به تحقیق با افشار بزایدات الف و صلی در اولش فرید علیه قمار است
 و افشار اسم جامد فارسی زبان که مرکب یافته می شود از فحش و آ و صاحب منتخب فرماید که فحش در
 عربی زبان بالفتح و تشدید شین بمعنی بیرون شدن باد از شک و به شتاب دو شدن شیر از ناله
 و آروغ دادن و پیروی و زدوی کردن و جای جمع شدن آب و سفلۀ و نادان و سخن چینی کردن
 (الخ) و آرا امر حاضر از آوردن که چون با اسمی مرکب شود افاده معنی اسم فاعل کند - پس درین
 ترکیب تشدید شین معجمه فحش و مد الف آ را باقی ماند و افشار بمعنی دو شدن و تشدید آ را بنده بصورت اسم فاعل
 ترکیبی قرار یافت و فارسیان آنرا بطور اسم جامد کنایه بمعنی ضغظه استعمال کردند که بقول منتخب
 بمعنی افشارش و سختی و تنگی باشد که فرماید دو شدن شیر است و تعلیق دارد با معنی حقیقی ماخذ همین
 است حقیقت معنی اول و مصدر افشار دادن که می آید از همین اسم جامد و وضع شد آنچه غالب و معلوم

گوید که صاحب برهان صیغه امر را بمعنی مصدری آورده درست نیست. فشار در اینجا اسم جامد است نه صیغه امر و ممکن است که بعد از آنکه ازین اسم جامد مصدری وضع کنیم امرش هم همین باشد آید که ذکرش بر معنی چهارم کنیم ولیکن در اینجا فشار را امر نتوان گفت بلکه اسم جامد و اسم مصدر باشد و بیچاره برهان و نیز بعض دیگر محققین نتوانستند که معنی اسم جامد را بصراحتی بیان کنند که ما کرده ایم و عادت شان است که اسم جامد و حاصل بالمصدر را بمعنی مصدری بیان می کنند از اینجا است که برهان مورد اعتراض غالب و بلوی شد - حالا عرض میشود نسبت معنی دوم که بقول برهان ریزنده باشد و صاحبان رشیدی و سروری و خان آرزو و سراج هم همین معنی را نوشته اند و صاحبها بحکم همین معنی را بصورت مفعول ذکر کرده قول ما نیست که تسامح ایشان است که معنی فاعلی مفعولی از فشار پیدا نمی شود تا آنکه با سحی دیگر مرکب نگردد و باید که اول فشار را امر گیریم از مصدر فشار و باز آنرا با اسمی مرکب کرده اسم فاعل یا اسم مفعول ترکیبی قرار دسیم درین صورت البته معنی اسم فاعل از فشار پیدا شود ولیکن نمی شود که بدون ترکیب از مجرد لفظ فشار این معنی را پیدا کنیم قتال اکنون نظریه یاد کرد بر معنی سوم که بقول برهان خلا نیدن است و مقصودش از خلش باشد که حاصل بالمصدر خلا نیدن آمده طرز بیان او در کتابچین است که در بیان حاصل بالمصدر معنی مصدری را استعمال کند با سحی حال این معنی بیج تعلق با ماخذ ندارد و جادار و که مجاز گیریم که بقول صاحب بحر خلا متعدي خلیدن و خلیدن بمعنی چیزی در چیزی فرو رفتن است و در افتادن هم گشتن هست در چیز ممول بزور فرو می رود و پس - نسبت معنی چهارم عرض کنیم که امر است از مصدر فشار دن که می آید و شامل بر همه معانی آن در کمال اسمعیل

(س) بزناک پاست که آب حیات از وی بچکد: اگر مسوده شعر سن بقتاری: و
 معنی پنجم بااخته تعلق کلی دارد که نقش بمعنی پیر روی و زردی کردن هم آمده چنانکه بالا مذکور شد
 اگر چه در مآذره این تخصیص است با دزد و لیکن فارسیان این را بطور عام بمعنی مد و معا
 و شریک و رفیق گرفته همچون دزد و افشار بمعنی معاون دزد آنچه غالب دهلوی دزد و افشار را بمعنی مخا
 و د گرفته متعلق باشد با معنی اول افشار و ازین لازم می آید که معنی پنجم نباشد و ما برای معنی بیان کرده
 غالب از دهلوی معنوی سندی هم یافته ایم (س) و لم دزد و نظر او دزد آن دزد و پنجم آن دزد
 و دزد و افشار چیست: به حال اعراض می شود نسبت معنی ششم که اتفاق اهل تحقیق است که نام
 طائفه ایست از ترکمان و صاحب ناصری وجه تسمیه این طائفه بیان کرده است که بالا مذکور
 شد که مورث اعلامی این طائفه او شارخان نام شخصی بود پس فقط او شار که جزو نام او است
 به تبدیل از او پانجا (مطابق قواعد فارسی همچون و آم و نام) اسم قبیله مذکور شد - مهند صا
 لغات ترکی هم صراحت کرده که نام قومی از ترکمان قزلباش باشد آنچه غالب دهلوی بتروید
 این معنی زخمیست برده است و این نام قومی از قبیل ایرانیان پنداشته بتحقیق نرسیده و اگر فرض کنیم که
 در ایران هم نام قومی از مشول باشد دلیل عدم وجود نام قومی از ترکمان قزلباش نباشد - بحر
 قول غالب دهلوی برخلاف همه متعین و خصوصاً محقق لغات ترکی اعتبار را نشاید و آنچه صا
 رشیدی بدخان آرزو معنی هفتم را ذکر کرده حیف است که سندی پیش نکرده و از محققین فراموش
 خصوص کسی با او نیست و اگر معنی بنیه اش را تسلیم کنیم تو انیم قیاس کرد که مجازاً متعلق باشد بمعنی
 سخن چینی که بر لفظش در همین بحث گذشت (اردو) (۱) دباؤ - بقول آصفیه بوجه - زود

و آب (۲) پلکنے والا پلکانے والا پتھورنے والا - (۳) نطش بقول آصفیہ (فارسی) اسم مؤنث
تکلیف کی پین - کھٹک (۴) پتھور - چو - پتھورنے اور پیونے کا امر (۵) تمہ - معاوان - شریک
رفیق - (۶) ترکون کے ایک مخالف کا نام انتشار ہے جو اوٹار خان کی اولاد سے سمجھا جاتا ہے
(۷) فخش - بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر - گالی دشنام - پیو دہ کا اسم -

انتشار دن | بقول صاحب بحر بالغ وری مؤید گوید کہ مراد فیلیدن باشد مؤلف عرض
مؤلف (۱) آب بزور دست از چیری گرفتن کند کہ ما بلفظ انتشار حقیقت و ماخذش ذکر کردیم
و سختن و (۲) این محکم کردن کامل التصریف و این مرکب است از همان اسم جا بد پس معنی حقیقی
مضارع ابن انتشار و صاحب نواد نسبت معنی چیری را تنگ گرفتن و زور کردن و بضبط اند
اول فرماید کہ چیری را سخت بهم گرفته زور کردن است و مجازاً بزور پنجه از چیر ابدار آب برآوردن
آخراً صہ آن بیرون آید و (۳) خلا نیدن - باشد فارسیان استعمال این برای چیری غیر آباد
فر و بردن چیری بر چیری و نسبت معنی دوم و نیز برای انسان هم کرده اند چنانکہ در لغات
گوید کہ محکم و استوار شدن و کردن است - و این آید و این قریب است بمعنی حقیقی و معنی دوم
موارد و معنی اول زور پنجه را داخل کند معنی بزور و سوم بجا آن پنجه صاحب بحر یای را داخل محکم
پنجه خلاصہ آن بر آوردن و فرماید کہ انتشار محال دوم کرده درست نیست ما درین خصوص با
بالصہ راین است - بہا نسبت معنی اول گوید صاحب نواد اتفاق است - بالجلہ اصل انتشار
کہ ترجمہ این در عربی عصر است و صاحب منتخب بدون الف چنانکہ بلفظ انتشار صراحت کرده ایم
نسبت عصر گوید کہ نشر دن انگور و جز آن - و صاحب انتشار دن و انتشار دن بحدف الف و دوم مخفف

این کہ می آید (اردو) (۱) پنجوڑنا (۲) جمنّا | افشا شدن | استعمال - صاحب آصفی ذکر
 جمنّا - جیسے قدم جمنّا - قدم جمنّا - بقول آصفیہ | این کردہ کہ معنی ظاہر و آشکارا شدن است
 یا افشردن کا ترجمہ محکم ہونا - استوار ہونا - محکم (تائید عہدہ) قمازی و محبت با معنی
 کرنا - استوار کرنا - مضبوط کرنا (۳) چہونا - ٹھونسا می با ختم پہنان پیرخی آمد برون از پرزدہ وین
 افشارون کسی | استعمال - معنی تنگ و دربر راز افشا شدہ (اردو) افشا ہونا -

گر فتن کسی را کہ بجای معنی اول لفظ افشار است | افشا کردن | استعمال - صاحب آصفی ذکر
 (صاحب ۵) سخت می خواہم کہ در آغوش | این کردہ کہ معنی ظاہر و آشکارا کردن باشد
 تنگ آرم ترا ہر قدر افشردہ دل را بفرام | والہ ہروی ۵ | من نیز ہر آنچہ ستر و اخطا و دل
 ترا (اردو) چٹنا - لپٹنا - گلے لگانا - داشت بر تو کردم افشا (اردو) افشا کرنا -

افشارون (۱) مسودہ شعر | مصدر مطلق | افشا کر | اصطلاح - بقول صاحب بحر و ہما
 مرکب اضافی - معنی غور کردن و خلاصہ و ریاضت یعنی آشکارا کنندہ (میرزا جلال الدین اسیر ۵)
 از مسودہ شعر باشد - صاحب موارد در افشار | اگر آہی کشم افشا گر صدر را زنی گرد و نہ اگر ترکان
 معنی خلاصہ بر آوردن ہم نوشتہ و این بجای معنی زخم بر ہم پر و زنی گرد و نہ مؤلف گوید کہ اگر
 اولش باشد (نجیب الدین گلایگانی ۵) | کجا کلمہ ایست کہ با اسمی مرکب شدہ افادہ معنی ناک
 پاست کہ آب حیات از وی بچکد | اگر مسودہ شعر نکند و اگر این را خفیف گرای گیریم کہ امر مصدر
 پیشاری (۲) (اردو) مسودہ شعر پر غور کرنا و اسکا اگر آیدن است جا و اردو (اردو) افشا
 خلاصہ معلوم کرنا - اسکا مطلب سمجھنا - کرنے والا -

افشان | بقول بهار (۱) آنچه بر کاغذ و جز آن از طلا و نقره مملوک کنند و این را در عرف نشانی
 غبار گویند و (۲) کاغذ و جز آن که بر آن نشان کرده باشند و کاغذ را افشان و کاغذ را افشانی و
 کاغذ افشان و کاغذ افشانی هر چهار مستعمل و افشان کاغذ انواع است بعضی را افشان سر مورگی
 و افشان خشم مورگویند و بعضی را پریشانه خوانند - بهر تقدیر با لفظ و اشتقاق و شدن و کردن مستعمل
 همان آرزو در سراج فرماید که بافتح (۳) افشاند و (۴) امر بافشانیدن و کاغذ را که زرافشان
 گویند بدان سبب که او را قی طلا و نقره را حل کرده بر آن ریزند و افشانند و صحیح کاغذ را افشان
 یا کاغذ افشانی یا کاغذ زرافشانی بزیادت باشد و کاغذ افشان بدون یای نسبت بنظر نیاید
 و هم او در چراغ گوید که افشان آنچه بر کاغذ کنند از طلا و نقره و شکر و غیره کاغذ و آنچه بدان
 مانند که بر آن افشان کرده باشد - صاحب رشیدی بذکر معنی سوم و چهارم فرماید که چیزی که افشانده
 شود و صاحب مؤید نوشته که ریزان و ریزنده و بریز مولف عرض کند که این بکتاب است
 از فاش و آن - صاحب برهان گوید که فاش بافتح و زفانی زبان بمعنی پریشان باشد و بقول
 خان آرزو در سراج بحواله قوسی بمعنی زینت و نمایش هم پس فارسیان الف و نون را در
 آخرش و الف و صلی در اولش آورده افشان کردند که مزید علیه فاش باشد بمعنی پریشان و برگزیده
 یا زیب و زینت و مجازا مستعمل شد بمعنی اول که عمل افشان - کاغذ و چهره را زینت بخشد و
 رشحات زرد طلار پریشان کند و همین است اسم جامد و اسم مصدر افشانیدن و افشانیدن
 که می آید حالا عرض می شود نسبت معنی دوم که بهار و خان آرزو ذکرش کرده به تحقیق ما افشان
 بمعنی کاغذ یا چیزی دیگر افشان کرده شده - نیامده - کاغذ افشان و کاغذ افشانی و کاغذ

زرافشان و کاغذ زرافشانی بقاعدہ فارسی درست است مخفی مباد کہ تخصیص زر با افشان چنانکہ
 بہار گفتہ درست نیست کہ افشان شجر فی ہم ہما شدہ رسیدہ و خان آرزو ذکرش کردہ و تخصیص
 کاغذ چنانکہ خان آرزو کردہ درست نباشد کہ افشان بر غیر کاغذ ہم می شود از اینجاست کہ بہار پیشتر
 کردہ - معنی سوم بیان فرمودہ محققین نازک خیال نتیجہ تسامح ایشان باشد کہ خیال اسم فاعل
 ترکیبی در امر حاضر معنی فاعلی را ذکر کردہ اند و این نمی شود تا آنکہ امر حاضر با اسمی مرکب نگرند و چون
 کاغذ زرافشان کہ درین تمثیل زرافشان معنی افشان زر دارندہ اسم فاعل ترکیبی است و این
 معنی در مجرد لفظ افشان نیست اکنون باقی ماند معنی چہارم و آن امر حاضر مصدر افشانند افشان
 است و بس - اقسام افشان بمعنی اول و استعمال این لفظ با مصداق در شمس و تحقیقات می آید (ص ۳۰۶)
 ۱۵) بین بد و لبش خط عبر افشان را اینکہ چون شراب بدون دادہ و از پہنان را بہ تحقیق
 با افشان یعنی (۱۵) گریہ آمد و این استعارہ باشد (نہروی ۱۵) زود پر نخل ہوس نے بارہا مذ
 نہ برگ ہزارہ حسرت چنین گرمی دید افشان ماند (اردو) (۱۶) افشان - بقول امیر (فارسی)
 موشت - عورتین قیش یا گوشتے کو باریک کتر کے آرایش کے لئے ماتھے پر چھتی اور بالوں پر
 پہنرتی ہیں (امیر زاد میر ۱۵) لیلای شب کے حسن کی دولت جوٹ گئی یہ افشان حسین سے
 مہر و افشان کی چھٹ گئی یہ (بحر ۱۵) بالوں پر افشان جو مٹھوڑی سی چھڑک دی یار نے یہ ہر
 عارض کی کرن ہر موے کا کل ہو گیا یہ افشانی کا غذا ذکر بھی امیر نے فرمایا ہے - معنی افشان چھڑکا
 ہوا کا غذا فقیر (امیر) افشانی کا غذا پر ایک رقمہ اور گیارہ اشرفیان اس پر رکھو بھی دین - ص ۳۰۶
 آئینہ نے نگہا سچہ کہ چھڑکا کہ جسے رنگ یا کوئی چمکدار چیز چھڑکی ہوئی - چاندی سونے کا برادہ

جو آرایش کے واسطے ماتھے وغیرہ چھڑکتے ہیں (۲) افشانی کاغذ - افشانی چہرہ - مذکر (۳)
چہڑکتے والا - اسم فاعل (۴) چھڑک - امر حاضر - (۵) گریہ - مذکر -

افشان حشیم مورد	اصطلاح - بقول	افشان داشتن	استعمال - صاحب
-----------------	---------------	-------------	----------------

صاحب بحر عجم مراد افغان سر مور که
می آید نوعی از افغان که برکاند و غیره کنند و
این را در عرف افغان غبارگویند چشم مور و
و سر تور به شای بیار خور و در زده اطلاق
کیا هوا هونا -

لفظ دارسته هم ذکر این کرده (رینغ وعظم) افشادن بقول صاحب موارد و نولد

چو حرف دانه خالش قلم مذکور می سازد و ورق و بهار را یعنی نخستین و پاشیدن صاحب بحر هم
 اگر چه ام نشان چشم مور می سازد و خان آرد و ذکر این کرده فرماید که مخفف افشایدین و کامل
 در چیدان هم این را آورده (سلیم ۵) صفحہ و مضارع این افشا مذ مؤلف عرض کند که این
 مرکب است از افشان و علامت مصدر دکن و بار افشان ذکر ماخذش کرده ایم و معنی حقیقی آن
 فقط افشان سند این آورده (میرزا عبد الغنی پریان پس افشان مصدر است از همین اسم
 قبول ۵) همچو جم گوی پریشان است دیوانم جامد و اسم مصدر یعنی پریشان کردن و معنی نخستین
 بتول پزگر چه بر اوراق او افشان چشم مور نیست و پاشیدن از معنی حقیقی پیدا شد مخفی میا و کذا افشان
 اردو) نهایت باریک افشان - مونث - بدون الف اول اصل باشد و افشان دکن

زیادت الف وصلی مزید علیہش کہ حقیقت این
 بر افشان مذکور شد و ضرورت ندارد که این را
 مخفف افشانیدن گیریم بلکه مراد ف آن است (آمی ۵) رقم شکین فشا مذکک را رقم غالباً
 در افشاندن پای تختانی قبل عداست مصدر از چین زلف او پیچیده بر نوک قلم دارد و (اردو)
 زامد باشد و افشانی حاصل بالمصدر نیست لکن - و یکم افشانیدن رقم -
 که بجای خودش می آید (اردو) چهر کنا - (۴) افشانیدن - بقول موارد و بهار و نواد حرکت
 (۲) افشانیدن - بقول صاحب موارد و نواد و ادون چیری را بطریق مهبود و چون افشانیدن
 و نویه یعنی شمار کردن - صاحب بحر عجم هم ذکر کرد افشانیدن دامن و افشانیدن دست - و
 این کرد و ازین اصطفا فی صحه) جبریل باین حرکت افشانیدن دست و پامو لطف عرض کند که این
 لغو است که بیان را در پروانه شست و رتد هم یا معنی در خور آن نیست که ذکرش بر سبیل تعمیم کنیم
 فشانم ب (جانی ۵) گردست و در هزار جانش همه تشبیهاتش سیاهی خودش بهرین سلسله می آید
 در پای مبارکت فشانم ب میباید که ازین سند و ماصراحت منی هر کی بجایش کنیم و اینهم مجاز می
 افشانیدن جان پیدا است که بدون الف اول است حقیقی است (اردو) بلانا - حرکت دنیا - چشکنا
 و این مجاز معنی حقیقی است که بمعنی اول ذکرش کردیم (۵) افشانیدن - بقول موارد و بر تافن در هم
 (اردو) شمار کرنا - چهر کنا -
 (۳) افشانیدن - بقول موارد و بمعنی نوشتن همچون کاسر لیل لیلکه مهبود صرافان است صاحب نواد
 رقم افشانیدن مو لطف عرض کند که غور نفرموده است هم ذکر این کند و هر دو از کلام حکیم خاقانی مذکور شده

(۵) زبانی کہ بود خلاص کافی نہ آواز و دہجہ ڈالنا۔

برفشانہ بہ مؤلف عرض کند کہ این سند برفشانہ (۸) افشاندن - بقول صاحب موار و معنی
است نہ افشاندن طالب سند دیگر یا شیم یا بخل کا شتن - چون تخم افشاندن - انہم متعلق و مجاز
این ہم مجاز معنی حقیقی است (اردو) روپیہ یا معنی حقیقی است - (صائب ۵) ہر کسی تخمی
آشرفی وغیرہ کو انگوٹھے کی حرکت سے اڑا کر پھینکا بنجاک افشاند و مادہ انجان پودا نڈز خجیر و دان
(۶) افشاندن - بقول صاحب موار و معنی ہنتر صحرا کا شتم (اردو) ہونا۔

چون چلہ افشاندن دیگر کسی از محققین مصادرت (۷) افشاندن - بقول صاحب موار و معنی ہنتر
این نکرد و این ہم متعلق و مجاز معنی حقیقی است (۸) چون رخت افشاندن و رخت افشاندن -
(حسین ثنائی ۵) بی نقاب تیر ہر سو شکار و غوغا (۵) ہر گاہ تا شیر غم را داد و آذین عوم
انگندہ ام پچلہ ارشت ہر چون برکات شاد و بی رخت نشانہ سنا توان آمد آشتہ (مورخ)
افشاندہ ام (اردو) لگانا - یا نہ خٹا یا عسکری سندھی (۵) اور پر شہنشاہی سندھی نشانہ
کمان پر لگانا - باندھنا۔

(۷) افشاندن - بقول موار و معنی انداختن - موضع کند کہ این ہم متعلق و مجاز معنی حقیقی
ہمچو افشاندن پر تو دافشاندن خاکہ بر سر - است (اردو) پھینکا۔

افشاندن جرمہ - دیگر کسی از محققین مصادرت (۸) افشاندن - بقول صاحب موار و معنی
این نکرد و سند ہر کی بجای خودش در حسین سلطہ پر دافشاندن است چون افشاندن دست از خیر
مح آید و این ہم مجاز معنی حقیقی است سند اردو مؤلف گوید کہ خیال افشاندن دست از خیر

<p>چا ولی کند - صراحت کامل این بر آفتاب ندن غل متعلق گرداند (مولوی منوی ۵) طبع سیر می آید - (اردو) اسانا - پچوڑنا - و یکهو آمد طلاق از وی براند پشت بروی گرد (افشاندن غل)</p>	<p>بهر از برداشتن است که معنی مجاز را با حقیقی متعلق گرداند (مولوی منوی ۵) طبع سیر می آید - (اردو) اسانا - پچوڑنا - و یکهو آمد طلاق از وی براند پشت بروی گرد (افشاندن غل)</p>
<p>دست از وی نشانید: (اردو) کهنیا - چنگا افشاندن آستین مصدر اصطلاحی - (۱۱) افشاندن - بقول صاحب موار و معنی مرکب اضافی - همان است که در مودوده گذشت کردن چنانکه افشاندن کرشمه (عرفی ۵) کلام (اردو) دیکهو آستین افشاندن -</p>	<p>دست از وی نشانید: (اردو) کهنیا - چنگا افشاندن آستین مصدر اصطلاحی - (۱۱) افشاندن - بقول صاحب موار و معنی مرکب اضافی - همان است که در مودوده گذشت کردن چنانکه افشاندن کرشمه (عرفی ۵) کلام (اردو) دیکهو آستین افشاندن -</p>
<p>شہوت از آبای سبوع صادر شد: کدام نطفه که از امهات اربعه زاد: که روزگار ببول و دشمنان توام بود و صد کرشمه پیشاند در مبارک گشت (اردو) دیکهو آشک افشاندن - مؤلف عرض کند که این هم متعلق و مجاز معنی افشاندن بال مصدر اصطلاحی مرکب اضافی معنی گریز مرغان است یعنی رنگین (۱۲) افشاندن بقول صاحب موار و معنی صاف و پاک کردن است چنانکه افشاندن غل مؤلف گوید که اینهم متعلق و مجاز معنی حقیقی است که برای صاف و پاک کردن غل آنرا از بالا بزمین ریزند که خس و خاشاک آنرا بر آید شده غل خالص بزمین می افتد - و هم یعنی بر تو افکندن است متعلق یعنی هم افشاندن</p>	<p>شہوت از آبای سبوع صادر شد: کدام نطفه که از امهات اربعه زاد: که روزگار ببول و دشمنان توام بود و صد کرشمه پیشاند در مبارک گشت (اردو) دیکهو آشک افشاندن - مؤلف عرض کند که این هم متعلق و مجاز معنی افشاندن بال مصدر اصطلاحی مرکب اضافی معنی گریز مرغان است یعنی رنگین (۱۲) افشاندن بقول صاحب موار و معنی صاف و پاک کردن است چنانکه افشاندن غل مؤلف گوید که اینهم متعلق و مجاز معنی حقیقی است که برای صاف و پاک کردن غل آنرا از بالا بزمین ریزند که خس و خاشاک آنرا بر آید شده غل خالص بزمین می افتد - و هم یعنی بر تو افکندن است متعلق یعنی هم افشاندن</p>

<p>چنانکه ظهور می گوید (ه) آفتاب عشق عالم افشاندن شر استعمال - مرکب اضافی - شدید روزی گذشت به از سوادشام بر تو بر سحر افشاندن ایم چون برون آمدنکه را ای سجائی می رود و پرتو دیدار بر بام نظر افشاندن ایم نحقی مباد که معنی افشاندن درین جا مجاز معنی حقیقی است که به لفظ افشان گذشت (اردو) شر حاصل کرنا -</p> <p>پرتو ڈالنا - سایہ ڈالنا - افشاندن جان مصدر اصطلاحی معز</p>	<p>افشاندن تازہ روئی استعمال - معنی تازہ رو کردن و تازگی بخشیدن و معنی افشاندن در اینجا مجاز معنی حقیقی است (ظهوری ه) و از عرفی هم یافته ایم (ه) فرستم نیست که بر روی گریه من خندید غنچه او به صد باغ تاز و ریای تو جان افشانم به سگی می آیدم از روئی افشاندن به گلها به (اردو) تازگی بخشا - دیدن بالای تو خوش به (اردو) جان بخشا افشاندن تخم استعمال - مرکب اضافی - کرنا - صاحب آصفی نے پھر کرنا پر جان پر معنی کا تخم است که تخم را بر زمین ریزند دمی افشاندن معنی افشاندن درین جا مطلق افشاندن جبرعه استعمال - مرکب اضافی است از معنی حقیقی و سندان بر معنی مطلق افشاندن گذشت (اردو) تخم بونا -</p>
<p>افشاندن تازہ روئی استعمال - معنی تازہ رو کردن و تازگی بخشیدن و معنی افشاندن در اینجا مجاز معنی حقیقی است (ظهوری ه) و از عرفی هم یافته ایم (ه) فرستم نیست که بر روی گریه من خندید غنچه او به صد باغ تاز و ریای تو جان افشانم به سگی می آیدم از روئی افشاندن به گلها به (اردو) تازگی بخشا - دیدن بالای تو خوش به (اردو) جان بخشا افشاندن تخم استعمال - مرکب اضافی - کرنا - صاحب آصفی نے پھر کرنا پر جان پر معنی کا تخم است که تخم را بر زمین ریزند دمی افشاندن معنی افشاندن درین جا مطلق افشاندن جبرعه استعمال - مرکب اضافی است از معنی حقیقی و سندان بر معنی مطلق افشاندن گذشت (اردو) تخم بونا -</p>	<p>افشاندن تازہ روئی استعمال - معنی تازہ رو کردن و تازگی بخشیدن و معنی افشاندن در اینجا مجاز معنی حقیقی است (ظهوری ه) و از عرفی هم یافته ایم (ه) فرستم نیست که بر روی گریه من خندید غنچه او به صد باغ تاز و ریای تو جان افشانم به سگی می آیدم از روئی افشاندن به گلها به (اردو) تازگی بخشا - دیدن بالای تو خوش به (اردو) جان بخشا افشاندن تخم استعمال - مرکب اضافی - کرنا - صاحب آصفی نے پھر کرنا پر جان پر معنی کا تخم است که تخم را بر زمین ریزند دمی افشاندن معنی افشاندن درین جا مطلق افشاندن جبرعه استعمال - مرکب اضافی است از معنی حقیقی و سندان بر معنی مطلق افشاندن گذشت (اردو) تخم بونا -</p>

اگر خجاک افشاغم پڑ دریا ہی محیط از دہشتی گذرنا
کمان کو زہ کرنا۔ تانت کو تان کر کمان کے

(طالب ۷) ماصبوحی طلبان صوفی صافی اوپر لگانا۔

نقسیم پڑ جبرعہ بر صبیح فشا ندلب میخوارہ مانہ (۷)
افشا ندن چیری از استین (مصدر

(۷) اگر شراب خوری جبرعہ فشان بر خاک (اصطلاحی) ظاہر کردن آن چیز باشد و عرضہ

از ان گناہ کہ نفعی رسد بغیر جہ پاک پڑ (ارو) داؤن آن چنانکہ عرفی گوید (۷) ہزار حسن

گھونٹ پینینا۔ بقول آصفیہ شراب تقدیر کہ شعرم ز آستین افشا ند پڑ کہ روضہ روضہ گلیم

جبرعہ زمین پر ڈالنا تاکہ اسکے نشہ میں فرق نہ پڑے (۷) از دماغ می رویدہ افشا ندن درینجا متعلق

یا نظر نہ لک جائے۔ شرابیوں کا دستور ہے (۷) کسی چیز کو ظاہر

کہ جب وہ شراب پیوے ہیں تو اس میں سے ذرا کرنا۔ پیش کرنا۔

زمین پر گرا دیتے ہیں (خیر ۷) کیا خاک پر افشا ندن خاک استعمال۔ مرکب اضافی

ساقی ہیں ساقی کی شوخیان پڑ پینکے زمین پر

میری نیت کے گھونٹ ہیں پڑ

افشا ندن چیلہ بر کمان (مصدر اصطلاحی) (۷) پینچان گشتہ ام از نصفہ کہ می افشا غم

مرکب اضافی یعنی فشا ندن و استن چیلہ بر خاک کوی تو با عداد صبار بہر خوشی پڑ (ارو)

کمان است و کمانی رازہ کرین متعلق یعنی خاک ڈالنا۔

سہ شہم افشا ندن۔ سند این چادر خجاند کور افشا ندن خجاند (مصدر اصطلاحی) مرکب

شد (ارو) چلہ چڑ مانا۔ بقول آصفیہ اضافی یعنی دور کر دین خندان باشد داہن

<p>متعلق و مجاز معنی حقیقی است (ظهوری ۵) از ان چیز - اشاره این بر معنی چهارم افشادن گشت خوش آنکه با و بهار وصال افشاند ز نخل گلشن (ظهوری ۵) نگه دامن افشاند بر تو تیان و نرنگان امید ما خرافانی چند (اردو) خزان کوفت کرنا غبار رهی نخیم (دله ۵) مری بدول بنوک افشاندن خورشید و ماه مصدر مطلقا بیشتر افشاندیم ایم از د اودا من زخم حکیر افشاندیم مرکب اضافی - کنایه باشد از روشن کردن - (اردو) دامن جهک لینا - بقول آصفیه بیجا (ظهوری ۵) شمع اقبال شبستان تمنا در گشت چهره الیا - الگ هو جانا - انکار کرنا - و کن مین یک جهان خورشید و ماه بر بام دور افشاندیم ایم دامن جهکنا کشته مین - افشاندن دانه استعمال - مرکب اضافی - (اردو) روشن کرنا -</p>	<p>افشاندن خون مصدر مطلقا - مرکب اضافی - معنی کاشتن است که در وقت کاشت دانه افشانی - معنی ریختن خون است که متعلق و مجاز را در کشت زار می افشاند - ما اشاره این معنی حقیقی است (عرفی ۵) گزیده اظهار شوق معنی ششم افشاندن کرده ایم و این مرادف می کند از کشتن عید خون مرغان ز چرخ و خیل افشاندن تخم است که گذشت (صائب ۵) باز افشاند (ظهوری ۵) خون دل بر خاک شمع روشن شد چو اشک از دیده بیا افشاند می افشاند از دولا ب چشم به تمام اسودای آن خوشه برداشت هر کس دانه اینجا افشاند (اردو) چاه زخمندان آمد است (اردو) خون جهکنا و یکهو افشاندن تخم -</p>
<p>افشاندن دامن از چیز مصدر مطلقا استعمال - مرکب اضافی - مرکب اضافی - کنایه باشد از اعراض و کنار کردن معنی شمار کردن و راست از قبیل افشاندن جان</p>	<p>افشاندن خون مصدر مطلقا - مرکب اضافی - معنی کاشتن است که در وقت کاشت دانه افشانی - معنی ریختن خون است که متعلق و مجاز را در کشت زار می افشاند - ما اشاره این معنی حقیقی است (عرفی ۵) گزیده اظهار شوق معنی ششم افشاندن کرده ایم و این مرادف می کند از کشتن عید خون مرغان ز چرخ و خیل افشاندن تخم است که گذشت (صائب ۵) باز افشاند (ظهوری ۵) خون دل بر خاک شمع روشن شد چو اشک از دیده بیا افشاند می افشاند از دولا ب چشم به تمام اسودای آن خوشه برداشت هر کس دانه اینجا افشاند (اردو) چاه زخمندان آمد است (اردو) خون جهکنا و یکهو افشاندن تخم -</p>

<p>افشاندن دست و پا مصدر اصطلاحی</p>	<p>کہ گذشت و افشاندن گوہر و گہر کہ می آید و این</p>
<p>مرتب اضافی یعنی دست و پا زدن باشد کہ در</p>	<p>متعلق بہ معنی دوم افشاندن است (عرفی ۵)</p>
<p>وقت نزاع بسبب و مانند آن بتوقع آپ صاحب</p>	<p>گردول اہل حقیقت در از افشانند زاہ از دامن</p>
<p>موارد بر معنی چہارم افشاندن ذکر این کردہ در باب</p>	<p>دل گرد مجاز افشانند (اردو) گوہر شمار کرنا - گو</p>
<p>پس از کشتن خلاصی دہ ز بند شمشیر</p>	<p>چھڑکنا ہی کہ سکتے ہیں - اس لئے کہ چھڑکنا قبول</p>
<p>یا قرار دینا بباد دست و پائے در دم جان کندن</p>	<p>آصفیہ بمعنی شمار کرنا مستعمل ہے -</p>
<p>افشاندن در د استعمال - مرتب اضافی</p>	<p>افشانند (اردو) ہاتھ پاؤں مارنا -</p>
<p>افشاندن دو دو دل بر روی دعا مصدر اصطلاحی</p>	<p>است بمعنی انداختن و افکندن در دو دھوری</p>
<p>افشاندن درینجا متعلق بمعنی حقیقی است</p>	<p>(۵) خندہ شیرین بجام تلخ در کار است بازہ</p>
<p>دین کنایہ باشد از سوثر کردن دعا و دعا بصدد</p>	<p>در دجام تلخ کامی بر شکر افشانند ایم (اردو)</p>
<p>دل کردن (عرفی ۵) نور عل و ادشع صفائی</p>	<p>در د چھڑکنا -</p>
<p>دو دو افشانند بروی دعا (اردو) صدق</p>	<p>افشاندن دست بر چیزی مصدر اصطلاحی</p>
<p>مرتب اضافی ہر ادف افشاندن دامن از چیزی</p>	<p>دل سے دعا کرنا -</p>
<p>افشاندن راحت مصدر اصطلاحی</p>	<p>است کہ گذشت (دھوری ۵) از تو غیر از تو</p>
<p>مرتب اضافی - بمعنی راحت رساندن است</p>	<p>نی خواہد دھوری ہیج چیز دست بر ہر آرزوی</p>
<p>و متعلق بہ معنی نہم افشاندن شد این ہمد - انجا کہ</p>	<p>مختصر افشانند ایم (۵) اشارہ این بمعنی دہم لفظ</p>
<p>شد (اردو) راحت پہنچانا - راحت بخشنا -</p>	<p>افشاندن گذشت (اردو) ہاتھ کھینچنا -</p>

افشاندنِ رحمت | مصدر اصطلاحی - مرکب
 و این مجاز معنی حقیقی افشاندن باشد (عرفی ۵)
 اضافی یعنی مورد رحمت کردن و متعلق به نفع
 افشاندن سدا این ہمدراش بخاند کور شد (ارو) زلف ایاز افشانند (ارو) سلسلہ جنبانی کرنا
 رحمت نازل کرنا۔

افشاندنِ رقم | مصدر اصطلاحی - مرکب
 اضافی کہ معنی رقم کردن و نوشتن باشد مانند
 این بر معنی سوم افشاندن کردہ ایم و سندین (۵) چشتانی کران لب ہا شکر بہر کس افشانی
 ہمدراش بخاند کور (ارو) لکھنا تحریر کرنا۔
 افشاندنِ زلف | مصدر اصطلاحی -
 چھڑکنا - جیسے نمک چھڑکنا۔

مرکب اضافی - بقول صاحب بحر بادادان
 آن و این متعلق و مجاز معنی حقیقی افشاندن باشد
 (صائب ۵) بیا در جلوہ ای سرور و ان تا خوش رساندن (انوری ۵) تانسیم غیر افشانی
 جان بیفتانم بیفتان زلف کا فرکیش تا ایان کہ خلل خواہد راست نہ از غلامانش کی در باغ
 بیفتانم (ارو) زلف کو پریشان کرنا۔ یہ ریحان آمدست نہ (ارو) غیر افشانی کرنا
 محبوبون کے ناز و ادائیں داخل ہے۔
 غیر چھڑکنا - خوشبو پھیلانا۔

افشاندنِ سلسلہ | مصدر اصطلاحی -
 افشاندنِ غلہ | استعمال - مرکب اضافی (۱)
 مرکب اضافی - یعنی حرکت دادن سلسلہ خیریت
 معنی رنجتن غلہ از بالا زیر تاخس و خاشاکش

افشاندن کرشمہ مصدر اصطلاحی - مرکب اضافی	در هوا بہ پرد و غلہ خالص بر زمین بلند ہونے است
یعنی کرشمہ کردن است و مجاز معنی حقیقی و سدا این معنی یا زہم افشاندن گذشت (اردو) کرشمہ کرنا افشاندن گرد استعمال - مرکب اضافی	طریقہ فلّا حان ہند و عجم و معاصرین عجم استعمال این کنند و غلہ را با دودادن مرادف این و (۲) غلہ را بہ غلہ افشان دچا ولی صاف و
مستعلق و مجاز معنی حقیقی است بمعنی دور کردن گرد و من وجہ بامنی دوازہم افشاندن تعلق دارد و سند این از کلام عربی بر افشاندن در گذشت (اردو) گرد جھلکنا -	پاک کردن ہم کہ بعربی نصف خوانند - معاصرین عجم ہم استعمال این کنند (اردو) (۱) بھوی اڑانا - یہ دکن کا محاورہ ہے یعنی غلہ کو بلند پرستے گا اگر صاف و پاک کرنا تاکہ ہوا سے بھوی
افشاندن گلاب استعمال - مرکب اضافی مستعلق بمعنی حقیقی افشاندن است بمعنی پاشنا	و غیرہ اڑ جائے - اور غلہ خالص زمین پر گرے - حضرت امیر نے اس کو سانا کہا ہے
گلاب (عربی ۷) شاد حسن ازان خون شہید ان طلبید نہ کان گلابیت کہ در دامن ناز افشانند (اردو) گلاب چھڑکنا -	(۲) بچھڑنا - افشاندن قطرہ استعمال - مرکب اضافی است متعلق بمعنی حقیقی (عربی ۷) کد ام
افشاندن گوہر و گہر مصدر اصطلاحی مرکب اضافی - مرادف افشاندن دُراست کہ گذشت (عربی ۷) انچہ در انجن اہل صفا جلوہ کند نہ دست ہر زردہ بر و گوہر از افشانند	قطرہ خوی لیلی از جبین افشانند کہ گاہ گزیدہ از دوشیم بمعنوں شد نہ (اولہ ۷) عرق شبنم تخلد است ہر آن قطرہ خوی نہ کہ سمند تو بگاہ تک و ناز افشانند (اردو) قطرہ ٹپکانا

باجت گهر عجز و نیاز افشا ند پس حسن مفرد
برودن ناز افشا ند (اردو) گوهر چرکنا واداکرنا -

گوهر شمار کرنا - افشا ندن نغمه از لب | مصدر مطلق

افشا ندن لب از گفتار | (مصدر مطلق) مرکب اضافی یعنی آغاز کردن نغمه باشد و

مرکب اضافی کنایه باشد از ساکت شدن سرودن مجاز معنی حقیقی است (عرفی ۵)

(ظهوری ۵) بحمد الله عمل نگذاشت بچشم علم را اثرش دهر و دل ریشم عرفی و مطربان

خاصه لب از گفتار افشا ندم کردارم در آردن نغمه ترک لب ساز افشا ند (اردو) گانا

(اردو) خاموش هونا - افشان ساختن | استعمال - صاحب صفتی

افشا ندن مرهم | مصدر مطلق مرکب وکراین کرده که مراد افشان کردن است

اضافی یعنی تمام کردن و نهادن مرهم بر زخم را بر کاغذ یا غیر آن - سدا این بر افشان چشم مور

صاحب موارد سدا این را به معنی سوم افشا ند گذشت (اردو) دیکو افشان کردن -

منطق کرده تسامح است ماسدی از کلام (۱) افشان سر مور | اصطلاح

ظهوری بر افشا ندن دامن نوشته ایم که مصرع (۲) افشان سر موری - صاحب

اول آن سدا این باشد (اردو) مرهم لگانا - بحر نسبت (۱) گوید که نوعی از افشان که بر کاغذ

افشا ندن ناز | (مصدر مطلق) مرکب و غیره کنند مراد افشان چشم مور که گذشت

اضافی یعنی ناز واد کردن است چنانکه عرفی فارسیان سر مور بر آشامی بسیار خور و در زیره

گوید (۵) مفتاحید ببا مان دلم نقد مراد که اطلاق کنند (۲) و ارسته این را بیای نسبت

در آخر نوشته و از تاثیر سند آورده (۵) ابر جانا آکپو جم جم نصیب ہو: اور نشان چنا
 سر لوح بیاض انباط عاشق است: از ترشح اور لگانا کو نشان جانا کا مرادف لکھا ہے
 چون ہوا نشان سرسوری کند: بنجیال (۲) (دو) (۱) یا پیشانی و ابرو بہ چنے کا نشان
 یای وحدت ہم توان گرفت (اردو) (۱) آج محراب عبادت میں چراغان ہوگا:
 (۲) نہایت نازک نشان جس کو نشان غیا (مونس) (۵) تارون کے ٹوٹنے کی جو سیر
 کہہ سکتے ہیں۔ مذکر۔ انکو بھاگنی: نشان لگا لگا کے چھڑائی تمام رہا
 نشان کردن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر آپ ہی نے نشان چھڑکنا پر فرمایا ہے کہ بانو
 این کردہ از معنی سکت مؤلف گوید کہ جان پر نشان ڈان (آتش) (۵) نشان چھڑک
 نشان ساختن است بمعنی حقیقی یعنی کاغذی کے یار نے زلف سیاہ پر پتہ دکھلا دیا و ہستے
 یاروئی را بان نشان زیب و ادون (فکری صفائی جو تھے مالدار سانپ: آپ ہی نے نشان
 (۵) گل گل عرق کہ بر رخ پر خال کردہ: نشان کاغذ پر فرمایا ہے کہ نشان چھڑکا ہوا کاغذ
 نقرہ بر ورق آل کردہ: (اردو) نشان کننا نشان گشتن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر
 صاحب آصفیہ اور امیر نے اسکو مخصوص فرمایا: این کردہ کہ بعضی نشان شدن و نشان قرار
 رنگ کے ساتھ حالانکہ نقطہ نشان میں صرف یافتن است (طغرای مشہدی) (۵) نشان
 رنگ کی تخصیص نہیں ہے۔ امیر معفور نے داغ چرن دم طاؤس گشتہ ام: داغم ازین کہ
 نشان جانا پر فرمایا ہے کہ سلیقے سے پیشانی اور غیر کد رخی شود: (اردو) نشان ہونا۔ نشان
 رخسارون پر نشان لگانا مسرور (۵) ان کی جانا۔ نشان قرار پانا۔

<p>این هاست که برافشاندن مذکور شد بای ز اقبل علامت مصدر زائد است مطابق قاعده فارسی که در مصداق جلی می آید و باصول ما مصدر صلی است که هم جا بد فارسی زبان وضع شد (ارو) و دیگر افشاندن (۱) افشای صاحب شمس فر (۱)</p>	<p>افشانی حاصل بالمصدر افشاندن - و افشاندن باشد چنانکه بال افشانی که از مصدر مرگ افشاندن بال است (ظهوری ۵) کرده بر تارک های بخت بال افشانی پشایان دل بدام خط و خال انداختیم (دوله ۵) هایلون</p>
<p>(۲) افشای راز کردن کرده و صاحب اند (۲) ما آورده مؤلف گوید که ضرورت این محبت نداشت که افشا و افشا کردن بجایش مذکور شد و بای تحشی در (۱) زائد است موافق قاعده فارسی و در (۴) زیاد نواد مراد افشاندن که گذشت کامل الفتح تحشانی بضرورت اضافت است بسوی راز دیگر مضارع این افشاند مؤلف عرض کند که غلطی (ارو) (۱) و (۲) دیگر افشا و افشا کردن -</p>	<p>طایر دل ذوق بال افشانی دارد و دوران بتان که از پرهای مرغان دام میرودید (ارو) چهر کاو - مذکر -</p>
<p>صاحب شمس نسبت (الف) گوید که بصفتین بمعنی سخت و دین و خوشی نمودن در خدمت است دیگر کسی از محققین ذکرش نکرد مؤلف عرض کند که قولش اعتبار نداشته که با ماضی هیچ تعلق ندارد و سندی بر ادعای خود نیارد کسی از محققین با او نیست بخمال ما جز این نیست که (الف) بحد الف دوم محقق افشار باشد که گذشت و ماخذش همدرا بخانه کور شد و اصل این فشر است بدون الف و صلی چنانکه اصل افشار بدون الف اول فشار باشد - و جا دار که فشر را اصل گیریم و فشار را</p>	<p>(الف) افشر (ب) افشر دانیدن (ج) افشردن</p>

فرید علی آن زیادت الف بهر دو صورت مانده این نقش است که ذکرش بر افتاد کرده ایم -
 اگر اصلیت فشر تسلیم کنیم رای هله را بر آخر لفظ فشر زائد گیریم - چنانکه فارسیان فشر را
 کرده اند بآئی حال (افشر) و (فشر) اسم جامد زبان فارسی و بر همه معانی افتاد و فشر شال
 فارسیان از همین اسم مصدر مصدر (ب) و (ج) ساخته اند - صاحب بحر عم نیست (ب) گوید که
 متعدی (ج) باشد و دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد مولف عرض کند که (ب) متعدی به
 مفعول است و (ج) متعدی بیک مفعول و مراد ف افتادون که گذشت - صاحب بحر
 (ب) فرماید که (۱) آب از چیزی بزور دست گرفتن و ریختن پی در پی و (۲) خلاصیدن و
 (۳) پامی محکم کردن - سالم التصریف و مضارع این افشره و بقول صاحب موارد و نوادر
 مراد ف افتادون - خان آرزو در سراج نیست (ج) فرماید که آب از چیزی بر آردون است
 مطلقاً نه زور دست از همین است افشره گر که معنی عصار آده چنانکه قوسی گفته و ذکر معنی دوم
 هم کرده و در چرخ ایت معنی سوم را هم نوشته بالجمله این مراد ف افتادون باشد بهر معانی
 که تصفیه آن بهر اسباب کرده ایم - آنچه خان آرزو برخلاف جمهور محققین زور دست را از معنی
 ادل خارج می کند و بتأیید خیال خود افشره گر معنی عصار را پیش می فرماید قابل غور است -
 بنحیال ما و از افشره گر و عصار نرسید که زور دست داخل عمل است یا نه - عصار لغت زبان
 عربست یعنی روغن گر و افشره گر ترجمه آن در فارسی است و در زمان پیشین عصار ان چیزی را
 که روغن از وی خواستند در باوندش می گفتند و پس از آن بزور دست می افشردند تا روغن
 می برآمده و مانده باشد آنکه از برای این کار وضع شد که بدون زور دست بوسیله آن

می بر آید - همین سبب باشد که تحقق نازک خیال زور دست را از معنی مصدر افشردن میخواید
که دور کند دمی و اندک ماخذ این قش است در معنی قش هم غور نمی فرماید که دوشیدن شیر است
و دوشیدن شیر زور پنجمی خواهد قائل (اردو) (الف) دیکهو افشار (ب) (۱) پنچوژوانا
(۲) پنچوانا (۳) جوانا - قسایم کروانا (ج) دیکهو افشار دن -

(۱۴۶۳)

(۱) افشردن آستین	مصدر
(۲) افشردن آستین بر دیده	اصطلاحی
(۱) کنایه باشد از در گردانیدن و پروا نکردن	دست خود را بیونفا کرد (عربی) (عربی) از عهد
(۲) یعنی صاف و پاک کردن اشک از چشم و	فلک زود کردی اسید این قیامت که افشردن
ولا ساشدن و غواری کردن (ظهوری) (۱)	پانی دارد (۱) (اردو) قدم گاژنا - بقول
برنجوشد تا باشک از سینه گوبرهای غم و بیم	آصفیه پا دن جمانا - جم هو جانا - ثابت قدم
بر دیده تراستین افشرده ایم (اردو) (۱)	هونا بهی که سکتے ہیں -

دیکهو آستین افشردن کے پہلے معنی (۲) غواری	مصدر اصطلاحی - مرکب
گونا - دلا سادینا -	اضافی کنایه باشد از غالب آمدن بر حریف

(۱) افشردن پا	مصدر اصطلاحی - مرکب اضافی
معنی محکم کردن پایی و ثابت قدم بودن که پانچو	پنجه کردن - صاحب بحر ذکر این بر پنجه افشردن
بر دخی نباشد و این متعلق است به معنی سوم	کردن پنجه باشد متعلق با معنی سوم افشردن
افشردن (ظهوری) (۱) بر دل آشفته طغیان	و پیچیدن پنجه جانا آن که چون در مقابل پنجه کی

(۱۴۶۳)

محکم و قائم شود چنانچه مقابل خود را معانی پیچد و (طالب آملی ۵) آنم که هر دو سه زجر اغم فشرده
غالب می آید - صاحب موارد با ستناد کلام اندیشه صبح از تبسم گل داغم فشرده اندیشه خیال
صائب بذیل افشردن معنی پیچیدن را نوشته و این را جادو دارد که این را استعلق کنیم به معنی دوم افشردن
سند این باشد (۵) فشرده پنجه عقل بلند باز که محکم و استوار شدن و کردن آمده اند نیز صورت
را این کسی بتاک زبردست بر بنی آید (اردو) هیچ ضرورت ندارد که معنی آفریدن و ایجاد
پنجه پیرنا - پنجه لیجانا - پنجه موثرنا - بقول آصفیه کردن را ایجاد کنیم (اردو) پیدا کرنا - ایجاد کرنا
غالب آنا - مغلوب کرنا - هاتھ موثرنا - حاصل کرنا - ادھر ہاری را می آخر کے لحاظ سے
افشردن پی | مصدر اصطلاحی - مرکب محکم ہونا - استوار ہونا - محکم کرنا - استوار کرنا -
اضافی - همان افشردن پا باشد که گذشت افشردن چنیری بدل | مصدر اصطلاحی
(۱۷۹۵)
(میر خسرو ۵) این سخن گفت و پی بکن فشرده مرکب اضافی - بدل گرفتن پنجه باشد یعنی چیری
او گندش ز زین و مرکب برد (اردو) دیکھو را بدل جای را دن و این مجاز معنی دوم
افشردن پا - افشردن است (صائب ۵) دندان قل
افشردن چنیری از چنیری | مصدر اصطلاحی چگونہ فشارم کہ می شود و لب باز کردنت پر پر دہ
مرکب اضافی محاسب موارد بذیل افشردن بوسہ را پنجه مقصود شاعر این است کہ دندان
معنی آفریدن و ایجاد کردن ہم آورده و جا یا را چگونہ بدل خود جای دہم کہ اگر اولب خود
دارد کہ از معنی اولش مجاز گیریم ولیکن حاصل بازی کند و می کشاید - بوسہ را د و لبش پر پر
کردن بہتر است از ایجاد کردن و آفریدن می شود - یعنی حالت بوسہ بہ پر واز آید و باقی

(از جناب)

(از عا)

<p>نماند (اردو) کسی چیز کا خیال دل میں جمانا یا رہنا تا بیا د ا د کہ دندان بر جگر افشردہ است شاعر گوید کہ منی د انم کہ کد ام کس بیا دیا ر فندا</p>	<p>تاکم کرنا۔</p>
<p>افشردن خیال مصدر اصطلاحی مرکب اضافی بمعنی قائم کردن خیال باشد متعلق به خون می آید (اردو) دکن میں کہتے ہیں دانت لگائے بیٹھنا۔ یعنی کسی چیز کا امیدوار اور رہنا۔ صاحب آصفیہ نے دانت لگانا پر لکھا ہے نگاہم فادر شک خفتن شدہ (اردو) خیال کہ کسی چیز کی خواہش کرنا عیلان کرنا۔</p>	<p>افشردن خیال مصدر اصطلاحی مرکب اضافی بمعنی قائم کردن خیال باشد متعلق به خون می آید (اردو) دکن میں کہتے ہیں دانت لگائے بیٹھنا۔ یعنی کسی چیز کا امیدوار اور رہنا۔ صاحب آصفیہ نے دانت لگانا پر لکھا ہے نگاہم فادر شک خفتن شدہ (اردو) خیال کہ کسی چیز کی خواہش کرنا عیلان کرنا۔</p>
<p>افشردن دل مصدر اصطلاحی مرکب اضافی بمعنی کتایہ باشد از آوردن دل بقبضہ کہ ہر چیز مثل غورہ و مانند آن دعوام آن را آہستہ مجاز معنی اول افشردن باشد سندان از کلام صاحب بر افشردن کسی گذشت۔ (اردو) خوننا بہ غم زینت دلہا دہد بہ آنکہ از افشردہ دل لینا۔</p>	<p>افشردن دل مصدر اصطلاحی مرکب اضافی بمعنی کتایہ باشد از آوردن دل بقبضہ کہ ہر چیز مثل غورہ و مانند آن دعوام آن را آہستہ مجاز معنی اول افشردن باشد سندان از کلام صاحب بر افشردن کسی گذشت۔ (اردو) خوننا بہ غم زینت دلہا دہد بہ آنکہ از افشردہ دل لینا۔</p>
<p>افشردن دندان بر چیزی مصدر اصطلاحی مرکب اضافی بمعنی دندان را بچیزی فرو بردن یا در گلو افشردہ را مانند مولف عرض کند کتایہ از سیل دخواہش آنچیز کردن (صائب کہ اسم مفعول مصدر افشردن است و بس د بوی خون می آید امر و ز ا ز لب میگون</p>	<p>افشردن دندان بر چیزی مصدر اصطلاحی مرکب اضافی بمعنی دندان را بچیزی فرو بردن یا در گلو افشردہ را مانند مولف عرض کند کتایہ از سیل دخواہش آنچیز کردن (صائب کہ اسم مفعول مصدر افشردن است و بس د بوی خون می آید امر و ز ا ز لب میگون</p>

اصل آن افشره باشد که می آید (اردو) پنچا ترشت هر چیز که او را افشرده باشند و بعضی
 بها - امیر نے افشرہ کی ذیل میں فرمایا ہے کہ فشر عصارہ گویند - صاحبان رشیدی و جامع
 بھی اردو میں متعل ہے (ظفر ۵) بوسہ پنچا و سروری ہم ذکر این کرده اند (سراج الدین
 لب شیرین کا ترش رو ہو کر وہ جو دیتا تو ہم راجی ۵) افشرہ خون دل از چشم او پڑختہ
 افشرہ لیمو پیچہ؛ بالادون مرگان فردوز خان آرزو در سراج

افشرگر | استعمال - بقول صاحب جهانگیری فرماید کہ لفتح اول دسکون دوم و ضم شین بمعنی
 عصارہ باشد و بقول جامع روغن گرد صاحب درای ہملہ مفتوح پنچہ از چیزی بیشترند و بجا
 (دری و پہلوی) ہم ذکر این کردہ بخیاں ما اصل این افشرہ قوسی فرماید کہ عصارہ ہر چیز مثل غورہ و آلود
 باشد کہ بمعنی کشدہ عرق است مطلقاً دال ہملہ اشال آن و عوام آنرا افشدہ بد و قصر خوانند
 و ہای ہوز تجفیفا حذف شد افشرگر باند فارسیا غلط عوام است و افشرہ لفظ موضوع و مقرر
 بر سبیل مجاز عصارہ را بدین نام موسوم کردند است و معرب این افشرج و فرماید کہ حکم
 اگرچہ کارش مخصوص است بہ روغن گرد و اگرچہ کلمہ افشدہ مدّ و قصر نمیتوان کرد
 (اردو) تیلی - بقول آصفیہ (ہندی) ہم مذکر - روغن کش - ایک قوم کا نام
 جس کا پیشہ روغن کشی ہے - زیر کہ تبدیل بابہ فاو را بہ لام قیاسی است
 و مدہ نیز وجہی دارد صاحب محیط گوید کہ اصل
 این افشرہ بود کثرت استعمال افشرہ شدہ

افشرہ | بقول بہار - مرادف و مخفف افشرہ مخصوصن آب میوہ ہای آب دار است کہ مالیدہ
 کہ گذشت و بقول بہار بنفہم ثالث و فتح رای یا کو بیدہ افشردہ آب آنہا بگیرند خواہ بر آتش

بقوام آرد که رُب نامند و یار آفتاب گذارند مفردات طب اعنی صاحب محیط صراحت
 تا غلیظ شود که عصاره گویند و بالفعل عبارت خوشی کرده است معاصرین عجم هم از افشره
 است از آب افشردۀ فواکه مائی رسیده ترش همین معنی خاص مراد گیرند - چنانکه صاحب محیط نوشته
 و چاشنی و ارماندانا رو آتو یا لودوت و در شک (اردو) پنچوڑا هوا - اسیر نے لفظ افشره
 یا آب لیمو یا ترنج و یا سرکه انگوری و یا عرق پر لکھا ہے کہ اسم مذکر - افشره کا مخفف وہ سب
 شناع و ترہندی محلول بہ آب و یا آب نہ جو لیمو وغیرہ کے عرق سے ترش کیا گیا ہو آتش
 خام و فاسد و جامن و امثال اینہا کہ صاف (۵) افشرے کا بوسہ بازی مین مجھے ملتا ہے
 کردہ و بقدر حاجت قند یا شکر داخل کردہ و آب لطف و قند کی ڈلیان دہ لب مین غالب مین فا
 نیز آن مقدار کہ خوش مزہ گردد با طعام یابد افشرہ گر | اصطلاح - همان افشرہ گر است
 آن بنوشند - مزاج ہر افشرہ بر طبع ہر میوہ است کہ بدون ہای ہوز گذشت و حقیقت و ماخذ
 کہ از ان افشرہ سازند ولیکن طبع اکثر با داند این ہدرا بنجانہ کور - صاحبان رشیدی و بحر و
 و طب است مؤلف عرض کند کہ محقق بہار ذکر این کردہ اند (اردو) و دیکھو افشرہ گر -

(۱) **افشک** | بقول برہان و جہانگیری و جامع (۱) بروزن ششک و (۲) بروزن
 (۲) **افشک** | خرچنگ شبنم را گویند کہ بر روی سبزہ و گل دلالتہ کنند - صاحب نامری
 بنکر ہر دو برای (۱) سندی ہووہ (اردو گی ۵) باغ ملک آمد طری از رشخہ کلک و زینہ
 دانکہ افشک می کنند مرغان و بشان رطری : صاحب رشیدی نسبت ہر دو فرماید کہ انجہ
 افشاندہ شود مراد از شبنم - صاحب سروری بنیل (۱) ذکر (۲) ہم کردہ خان آرزو در سر

نسبت (۲) فرماید که مخفف افشانک باشد معنی هر چه افشاند شود و کاف آخر برای نسبت باشد
 و (۱) مخفف (۲) و مجازاً بمعنی ششم شهرت گرفته مؤلف عرض کند که شک نیست که
 (۱) مخفف (۲) باشد بخذف نون و اگر (۲) را مخفف (افشانک) گیریم و کاف آخره
 عربی را برای نسبت اندرین صورت معنی افشانک آنچه منسوب به افشان است و
 کنایه از ششم مخفی مباد که فشک و فشنگ هر دو لغت ترکی و بقول کنز بمعنی حشو بار و دشت
 و صاحب تذکره فشک گوید که معاصرین عجم کار توس بندوق را گویند مؤلف عرض کند که جاد دارد که فارسی
 قدیم بر همین لغت ترکی الف وصلی زیاده کرده بمعنی قطره ششم استعمال کرده باشند و الله اعلم
 واضح باد که ایشک به بای فارسی بوضع فابهمین معنی بجای خودش گذشته است و از
 ماخذش هم همد را اینجا چیزی نوشته ایم و لیکن مقابله هر دو در اینجا عرض کنیم که ایشک بدل
 ایشک باشد که فاب بای فارسی بدل شد همچون سفید و سپید و ماخذ ایشک آنچه خان آذر
 بیان کرده قرن قیاس است (ارو) و بگوید ایشک -

افشانه بقول برهان و ناصری و جهانگیری بفتح اول و ثالث و نون و سکون ثانی
 نام دهی است از ده های بخارا - گویند ولادت شیخ بوعلی آنجا شده - صاحب
 رشیدی گفته که در قاموس بخذف الف است - خان آرزو در سراج فرماید که وجه آوردن
 صاحب قاموس در لغات عربی هیچ ظاهر نشد مؤلف گویند که بقول صاحب منتخب که محقق
 زبان عرب است فشق بالضم و هیت در مصر پس بخیرین نیست که فارسیان الف
 وصلی در اول و بای نسبت در آخرش زیاده کرده نام دهی نهادند که در بخارا واقع است

(اردو) افشنہ۔ دیہات بخارا سے ایک دیہہ کا نام ہے جو شیخ بوعلی سینا کا مولد کہا جاتا ہے
افشو | بقول صاحب اتند بخوالہ فرنگ فرنگ بالفتح وضم شین منقوطہ لغت ژندو
 پازندہ معنی بیا۔ دیگر کسی از اہل تحقیق ذکر این نکرد و حال استعمال این متروک است اگر
 معنی بیان کردہ صاحب اتند را تسلیم کنیم مصدر این افشونتن باشد لیکن محققین مصادر
 ذکر این نکرده اند (اردو) آ۔ آنا کا امر حاضر۔

افشون | بقول برہان ورشیدی و سروری و جامع دسراج بر وزن افشون خیری
 باشد اند پنچہ دست و دستہ نیز دارد کہ دہقانان بدان غلہ کوفتہ شدہ بر باد دہند تا گاہ
 از ان جدا شود مولف عرض کند کہ معنی این افشانندہ باشد یعنی پریشان کنندہ مرکب است
 از فش و ان۔ صاحب برہان بر فش گفتہ کہ معنی پریشان است و بر کلمہ ان آوردہ کہ برہمی
 و اہل شدہ افادہ معنی فاعل کند همچون فشان کہ معنی فشانندہ متصل است الف بقا عدہ فارسی
 بدل شدہ و او چنانکہ تاریخ و تواریخ افشون شد پس الف وصلی در اولش آوردہ افشون
 معنی افشانندہ آلتی را نام نہادند کہ غلہ را بواسطہ آن پریشان کنند و یاد دہند بقصد خاص
 (اردو) وہاں وہ ٹوکری جس میں غلہ ڈالکر اساتے ہیں یعنی داتے ہوئے غلہ کو ٹوکری میں رکھکر
 ہوا کے رخ پر اڑاتے ہیں تاکہ بہوسا نکلکر غلہ صاف و پاک ہو جائے۔

افشہ | بقول برہان ورشیدی و ناصرہ و جہانگیری و سراج و جامع بر وزن کفشہ (۱) معنی
 بلعور باشد و ان غلہ ایست کہ در سیاخورد کنند و بکنند چنانکہ آرد نشود۔ صاحب سروری
 گوید کہ (۲) معنی شبنم است وادشہ نیز آردہ۔ مرادف ہمان افشک کہ گذشت و صاحب شمس

گفته که گيا آيد است - صاحب محيط ذکر اين نکرد و بر بلغور فرمايد که عصيده باشد و بر عصيده نويد
 که طعمي است مصنوع و بلغور هم گويد و از صراحت فريد ساکت صاحب برهان بر بلغور
 فرمايد که بر وزن پرزور هر چند در هم شکسته و در هم گفته عموماً و گندم نيم نيخته خصوصاً که در آيا
 انداخته شکسته باشند و آشي را نيز که زنان نيخته باشند بلغور خوانند و صاحب منتخب بر عصيده
 فرمايد که نوع علو است و پس مؤلف تشبیه عرض کند که افشه يعني اول فريد عليه فشه باشد که
 اف و صلی در اولش آورده افشه کردند و فشه بزيادت های نسبت که افاده معنی مفعولی کند
 معنی پریشان شده که فاش بقول برهان یعنی پریشان آمده پس افشه کنایه غله را نام نهادند
 که در آسياب ریز کرده باشند چنانکه نویت به آرد نرسد - صاحب جهانگیري سناين از ضیاع
 نیشاپوري آورده (ع) گندم افشه که مهود است و نسبت معنی دوم عرض می شود که
 مرادف (افشک) باشد که بصراحت ماخذ گذشت بعوض کاف نسبت های نسبت درین
 است و افشه که همین معنی می آید مبدل این (ار دو) (۱) دلا هو افله جو آمانه هو هو
 (۲) و کيو افشک -

افشین | بقول برهان بر وزن تکین نام شخصی که کریم و صاحب هست مانند حاتم بود و حاتم
 آرزو در سراج فرمايد که نام امیری است از امرای خلفای عباسیه که مانند حاتم و همین
 کریم بود و فرمايد که در فارسی بودن این لفظ نظرات و صاحب باصری صراحت بکند که
 اصلش از عجم بود و رز و غلیقه بغداد ملازمت یافته و مقصم او را سردار کرده جنگ بابک فرشتا
 و بابک را مغلوب و شکوب کرد و آخر الامر تمام بلطیان و کشته شد (قطران ۵) یکی چون

مستقیم دایم ز نشان است در مجلس بیکی دایم بمیدان در سرفشان است چون افشین بی
(سوزنی ۵) ای مہ بہر مندی از صاحب و از صہابی بیوسے بہ بہ جو انہر دی از حاتم و از
افشین بی مؤلف عرض کند کہ وجہ تسمیہ این جزاین نباشد کہ این مبدل افشان است الف
بہ یای تھمانی بدل شد چون تازانہ و تازیانہ و این امالہ باشد و بدین وجہ کہ کریم بود و زرافشان
معی کرد افشین نامش ہنادہ باشند واللہ اعلم (اردو) افشین ایک عجبی شخص کا نام تھا جو شل
حاتم کے کریم تھا۔ اور خلفای عباسیہ کے دربار میں درجہ امارت پر پہنچا تھا۔

(۱) افضل | الف عرب است بقول نقیب بالکسر نیکوی کردن و افزون کردن و بالفتح
بخششہا و افزونہا فارسیان استعمال این بالفتح کنند و نیز آرا با مصدر کردن مرکب ساخته
سنی مصدری گیرند پس

(۲) افضل کردن | بمعنی بخشش یا کردن آمدہ چنانکہ سعدی فرماید (۵) سوال
نیست مگر بر خزانہ کر مش بی زہر آنکہ نہ امروز می کنند افضل ہمیشہ در کر مش بودہ ایم و در
نغمش بی نہ آستان مرتی کجا روند اطفال بی (اردو) (۱) افضل - بقول امیر (عربی) مذکر
بخشش اور مہربانی کرنا۔ مؤلف عرض کرتا ہے کہ بالفتح بخشش کی جمع اردو میں مستعمل ہو
(دو زیر ۵) غزل بے شل کہتا ہوں وزیر افضل آئد سے نہ میری طبع عالی ہے نہ میری
فکر عالی ہے بی (۲) بخشش کرنا۔

افضلی | صاحب مؤید بذیل لغات عرب گوید کہ بالفتح بزیادت یا ی نسبت بمعنی نسبت
بافضل - عرف خاقانی باشد کہ نامش بفضل الدین و تخلص خاقانی بود و ظاہر است کہ فضل

اسم تفضیل است دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد (اردو) افضلی خاقانی کاغذ
(۱) افطار | بالکسر - بقول بہار بمعنی روزہ کشادن و بانقذ کردن متعل صاحب صبی
فرماید کہ بانقذ نمودن نیز مؤلف عرض کند کہ لغت عرب است و صاحب منتخب ہم
ذکر این کردہ فارسیان استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر کنند چنانکہ یہ وقت افطار
رسید و برای معنی مصدری با مصدر فرس چنانکہ -----

(۲) افطار کردن | بمعنی روزہ کشادن است (ملاطفر ۵۷) غم روز و بر من بسی
(۳) افطام نمودن | بار کردن چو ساغر می باید افطار کرد (نثر خزین اصغیان ۲)
در دوسہ روز یکبار بلب نانی اکتفا و افطار نمودی " (اردو) (۱) افطار - بقول سیر
(عربی) مذکر - روزہ کھولنا - روزے کی ضد (غالب ۵) افطار صوم کی کچھ لگے
دستگاہ ہوئے اس شخص کو ضرور ہے روزہ رکھا کرے (۲) و (۳) افطار کرنا - روزہ
کھولنا (رند ۵) بوسہ شیرین کا لیا وصل کی شب میں یہ افطار کیا خرے سے
روزہ رمضان کا یہ

افعی | بقول صاحب اتد بالفتح و آخر الف بصورت یا لغت عربست بمعنی بویہا می
خوش و نیز نوعی از مار سیاہ کہ بنایت زہرناک و بزرگ باشد و گویند کہ افعی از دیدن
زمرّد کور می شود و افاعی جمع آن (ظہوری ۵) افعی دست در غم زخم خوردن و بے ساغر
از دست تو تریاک باوید (انوری ۵) نمود عکس نگینت بچشم دشمن ملک چنانکہ عکس
زمرّد بدیدہ افعی راہ (اردو) افعی - بقول امیر ایک قسم کا سانپ جو کالا اور پست زہر پلا

ہوتا ہے اور مجازاً اہر سانپ کو کہتے ہیں (بحر ۵) ہے اگر اقبال اپنا کیا کر گئی زلف یا نہ
کیون فریادوں کو نہ کاٹا افنی صبحاک نے پ

افنی آتشین دم | اصطلاح - مرکب توصیفی از کسی کہ دم او شل افنی است یعنی سمنش -
بقول صاحب بحر و اندوغیات بفتح دال مہملہ بہ مخلوق اثر بکند و زہر افنی را ماند - اہم فاعل
بندوق را گویند مؤلف گوید کہ این کنایہ باشد ترکیبی است (محمد اسحق شوکت ۵) با افنی
نظر بر تشبیہ بندوق با افنی در طول است و آتشش دامن نامہ می نویسم چمنقش زہر زمرہ رنگینہ
کہ از نالش بیرون رود دم افنی را ماند - انچہ (اردو) زہر لیا - بقول آصفیہ قنہ انگیز شریہ
صاحبان تحقیق دال مہملہ را مفتوح گرفتہ اند بد ذات غضبناک -

قابل نظر است زیرا کہ تشبیہ بندوق اندرین افنی زار | استعمال - بقول بہار و اند
صورت معکوس می شود زیرا کہ دستہ بندوق معروف مؤلف عرض کند کہ از قبیل لالہ زار
مشابہ سرافنی است نالش با آتشش کہ از بیرون دگلزار یعنی جائی کہ در آن کثرت افاعی باشد
شود مشابہ دم افنی نہ دم آن کہ از دم خارج (محمد اسحق شوکت ۵) عاقلان از دیدن
شود (اردو) بندوق - بقول آصفیہ دعوی اقبال دولت غافل اند پ خویش را زین دست
اسم مونث - لغوی معنی گولی - اصطلاحی وہ لوبہ افنی زار بیرون کردہ اند (اردو) وہ جگہ
کی ملی جمین بارود بھر کر چوڑین تنگ - جہان سانپ کثرت سے رہیں (مونث)

افنی دم | اصطلاح - بقول بہار و اند معر (۱) افنی زرد دم | اصطلاح - مرکب
مؤلف عرض کند کہ بفتح دال مہملہ باشد کنایہ (۲) افنی زرد غام | توصیفی - (۱) بقول

خان آرزو در سراج کنایہ از قلم و (۲) بقول
 دہن کے جنگل میں پیدا ہوتا ہے مؤلف
 بحر و برہان و جامع قلم واسطی مؤلف عرض کہتا ہے کہ اس قلم کا رنگ سیاہ ہوتا ہے جو زندگی
 گندہ قلم واسطی بچون افی دراز باشد و سیاہ رنگ افی زر فام | اصطلاح - بقول بحر و ضمیم
 و صناعان بر نقش دام کنند یعنی بزبانہ خام
 برہان و مؤید (۱) قلم و (۲) زبانہ آتش -
 بودنش کہ زرد باشد رشتہ بزرگ دام بر پینچ
 مؤلف عرض کند کہ رومی قلم سیاہ
 و چون پختہ و سیاہ شود رشتہ را دور کنند و نقشی
 بعد از تراشیدنش از رنگ داخلی زرد می باشد
 زرد مانند دام بر وقائم شود ہمین است حقیقت
 در زبانہ آتش ہم بالای آتش سرخ و زرد
 زرد دام و بدین وجہ کہ رومی قلم سیاہ بعد تراشیدنش
 آید بچون زریں افی زر فام کنایتہ قلم و زبانہ
 زرد نمایان شود یعنی رنگ داخلی بیرون می آید آتش را گفتند صاحبان آند و ہفت این را
 کنایتہ قلم واسطی و سیاہ را افی زر فام گفتند کنایتہ بمعنی (۳) خاک و زمانہ گفتہ اند و از معنی
 و خیال ما نیست کہ خان آرزو ہم زرد فام نوشتہ اول و دوم ذکر می نکردہ حیف است کہ نہ
 باشد قلم کا تب آرزو زرد دام کرد زیرا کہ غلبہ بر
 پیش نشد خیال ما این است کہ قلم کا تب ہفت قلم
 محققین بر زرد فام است و صاحب آند گوید کہ (۲) قلم را خاک و زبانہ را زمانہ نوشتہ و صاحب آند
 کنایہ از زبانہ آتش ہم و محققین دیگر این معنی را نقل برداشت و اللہ اعلم (اردو)
 بر افی زر فام نوشتہ اند کہ می آید حیف است (۱) دیکھو افی زر فام (۲) گو - بقول آصفیہ
 کہ سندی پیش نشد (اردو) (۱) و (۲) واسطی بقول صاحب
 آصفیہ ایک قلم کا عمدہ قلم جو شہرہ واسطی آتا ہو اور (۳) آسان - مذکر - زمانہ - مذکر -

<p>دہفت ہراند و شمس ہم ذکر این کرده اند۔ مؤلف گوید کہ گاہ ربایکیر اسم فاعل ترکیبی است یعنی پیکر گاہ رہا دارندہ و این صفت افنی باشد و معنی حقیقی این ماری کہ سکر او بمحو کہر باست و کنایہ گرفته اند از شعلہ آتش کہ گاہ می رباید و می سوزد (اردو) شعلہ۔ بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر زبائے آتش۔ افنی گزیدہ از شکل رسیان می ردا شل۔</p>	<p>افنی قربان اصطلاح۔ بقول برہان و بحر و سراج و مؤید و رشیدی و جامع و ہفت کنایہ باشد از کان تیر اندازی۔ صاحب جامع صراحت کند کہ بکسر قاف باشد و صفت ہفت دانند فرماید کہ بضم قاف است و مقصود عوض کند کہ مرکب توصیفی است و قربان بضم صحیح باشد کہ بقول منتخب لغت عرب است یعنی ہم نشین پس افنی کہ ہم نشین تیر یا غدا بر</p>
<p>صاحب انند گوید کہ این مثلی است مشہور یعنی کیکہ از موموی آزاری کشیدہ باشد ہمیشہ از مثل و شبیہ او ترسد و از مرادفات این است مار گزیدہ از رسیان می ترسد (سلیم)۔ سنبل اسیر زلف ترا دام وحشت است افنی گزیدہ می ردا از شکل رسیان (اردو)</p>	<p>تیر است کنایہ باشد از کان (انوری)۔ سرحفت کند افنی قربان و چہ آن دیدہ پر بان کند کہ کس ترکش طیران را (اردو) کان بقول صاحب آصفیہ (فارسی) اسم مونث۔ اس خمیدہ آلہ کا نام جس کے وسیلہ سے تیر چلاتے ہیں۔</p>
<p>دودھ کا جلا چھا چہ پہونک پہونک پیتا ہے صاحب آصفیہ نے لکھا ہے کہ یہ کہاوت ہو یعنی ایک چیز سے ڈرا ہوا اس کی ہم شکل ہر چیز</p>	<p>افنی گاہ ربایکیر اصطلاح۔ مرکب توصیفی است بقول بحر و برہان۔ کنایہ از آتش باشد صاحبان رشیدی و جامع و سراج</p>

<p>برہان و بحر جامع و ہفت و اندر ادبی مؤلف عرض کند کہ مرجان رنگ و مرجان عصب ہر دو اسم فاعل ترکیبی است بمعنی رنگ مرجان و عصب مرجان</p>	<p>ڈرتا ہے۔ و غا کھایا ہوا یا نقصان پایا ہوا کہی ادبی کام بھی سوچ سمجھ کر کرتا ہے اور فتنہ ہاتھ نہیں ڈالتا۔</p>
<p>دارندہ و ہر دو صفت افعی و کنایہ از شعلہ کہ سرخ نیم رنگ می باشد همچو مرجان (اردو) (۱) و (۲) دیکھو فی کاہ رباعی</p>	<p>(۱) افعی مرجان رنگ اصطلاح (۲) افعی مرجان عصب ہر دو کب توصیفی است (۱) بقول خان آرزو در سراج کنایہ از شعلہ و (۲) بقول صاحب</p>
<p>افغان بقول برہان باغین نقطہ دار بر وزنستان (۱) بمعنی فریاد و زاری و (۲) نام قبیلہ است مشہور و معروف و جمیش افغانہ بر وزن فراغہ بطریق جمع عربی۔ صاحب رشیدی نسبت معنی اول فرماید کہ نالہ باشد و بحدف اول نیز آدہ صاحب امری و معنی اول بایرہان متفق و نسبت معنی دوم گوید کہ اصل ایشان از مصر بود و بعد از ہجرت از میان بنی اسرائیل بیرون رفتہ بہندوستان افتادند و در انجا بکوستان قلعہ خیر نام بنیاد کردند و بتدریج حکومت و سلطنت در ملک ہندوستان یافتند اکنون افغانان محکوم قوانین آہناست و صاحبان سروری و توتیہ ہم ذکر این بہر دو معنی کردہ اند۔ خان آرزو در سراج فرماید کہ بالفتح نالہ باشد و فغان مخفّش و ضم فغان ہجہ عراقیان است اقتضای آن دارد کہ افغان نیز بضم اول باشد و نام قبیلہ معروف کہ چند گاہی پیش ازین سلطنت ایران از سلاطین صفویہ گرفتند و در ہندوستان بعد از سلطنت خضر خانیم</p>	

بادشاهی کردند و نیز شیر شاه ازین قوم هلیون بادشا و ولد بابر شاه را شکست داد و اکثر ملک را
 تصرف در آورد و چند گاه برادر و سپه او ماند و آخر به نیروی قدرت آهلی باز هلیون شای
 هندوستان را چون عروس دولت بکنار تصرف در آورد پس در هندوستان و ایران سه
 باین قوم سلطنت رسید صاحب اند و بهار بچواله تاربخ فرشته داد و بچواله مطلع الانوار آورده
 که افغانه از نسل قبطیه فرعون اند و قتی موسی علیه السلام بران کافران غالب آمدند بسیار
 از قبطیان توبه کرده بدین موسی متحلی گشتند و جماعتی که از ایشان از کمال جبل اہلام اختیار
 نکردند جلای وطن گردید و بهندوستان آمده در کوه سلیمان که مابین ملتان و پشاور است
 ساکن شد و قبائل ایشان چون بسیار شد موسوم بافغان گردید و چون اولاد ایشان بسیار
 شد بمعموره هندوستان مثل کرمان و پشاور تصرف شد و راجه لاهور که باراجه اجمیر خوشی
 داشت قصد دفع فتنه ایشان نمود اما افغانه با دادر مردم کابل خلع چند کرت دفع کفار کردند
 و کفار بجهت خوف آب نیلاب بمقام خود در برسات مراجعت می کردند و مردم کابل و طنج
 نیز بنحای خود می رفتند و هر که ازیش می پرسید که احوال مسلمانان کوہستان بکجا انجامید ایشان
 جواب می دادند که کوہستان گوئید و افغان بگوئید که بجز افغان و غوغادر اینجا چیز دیگریست
 و ظاہر ابدین سبب مردم فارس اکنه ایشان را افغانستان و خودشان را افغان میخوانند
 (۵) افغان ز تو شوخ ناسلمان افغان بی افغان ز تو آفت دل و جان افغان بی افغان
 بچہ در دل تو رحمی نیست بی از دست تو افغان بچہ افغان افغان بی مؤلف عرض کند که
 بہار بر لفظ افغان بدین الف اول صراحت کرده است کہ بالفتم۔ اما مشہور بکسر است و

فرید علیہ آن افغان پس مستحق شد کہ الف اول وصلی است و اصل این فغان کہ اسم جا
 زبان فارسی باشد ہم او فرماید کہ اکثر بمعنی نالہ متعل و لیکن حقیقت آنست کہ نالہ - فریاد و درو بند
 است خواہ حقیقت خواہ مجاز و فغان شور و فریاد باشد (ع) کہ آہنگ بی پردہ افغان
 بود یعنی ہر صدائی کہ موافق پردہ اسمی از مقامات موسیقی نباشد آن را سرود نمیتوان
 گفت بلکہ فغان محض است کہ گوش را ایدار سازد (ظہوری ۵) چنین برد غم و اگر تو آن
 مردم را نہ عجیب کہ نالہ ساز و فغان مردم را نہ ازین شعر مستفادی شود کہ نالہ در کیفیت آواز
 زیادہ از فغان است - غایتش بجا بمعنی نالہ شہرت گرفتہ (ظہوری ۵) تا بر برگہای جان
 بستیم از قانون دروہ میزند خوش ناخنی بر سینہ ہا افغان ماہ (الخ) نسبت معنی دوم عرض
 می شود کہ عجیب نیست کہ فغان فرید علیہ نفع بفتح اول باشد کہ بقول برہان بلغت فرغانہ
 و ما و را را نہر بمعنی بت و صنم و کنایہ از جوانان خوب صورت و صاحب حسن آمدہ (الخ)
 پس جا و رد کہ فارسیان این طائفہ را نظر بر حسن و خوبی صورتش فغان نام کردند و
 الف وصلی در اولش آمدہ افغان شد و اللہ اعلم بحقیقۃ الحال (اردو) افغان قبول
 امیر (فارسی) (۱) فریاد - شور و نالہ آپ فرماتے ہیں کہ اسکی تذکیر و تانیث میں
 قطعی حکم نہیں ہو سکتا اس لئے کہ وقت استقرارے کلام شعرا جو شعر لے ہیں اُن میں شور
 و فغان یا نالہ و افغان موزون کیا گیا ہے اور بول چال میں افغان کا استعمال ہی نہیں
 آجکی راسے یہ ہے کہ فغان پر قیاس کر کے تانیث کو ترجیح دیجائے (ناسخ ۵) تقدیر
 مشق یہی نالہ و افغان کی ہمیں بنیاد محبوب میں ہم طرز سخن بھول گئے نہ (علق ۵)

جوش گریہ سے خوف طوفان تہا لب ساحل پہ شور و افغان تہا لب صاحب رسالہ تذکیر و تائیت نے اسکو تذکر کہا ہے اور حضرت امیر مغفور کی رائے کا بھی اشارہ فرمایا ہے (من) (۵) بسبب کیونکہ لب زخم بہ افغان ہو گا یہ شور محشر سے بھرا اس کا نمکدان ہو گا یہ (۲) افغان - بقول امیر مسلمانوں میں ایک قوم ہے جس کو پٹھان کہتے ہیں -

(۱۰۶۱)

افغان بر آوردن استعمال - بمعنی نالہ - بکھنا - بلند ہونا -

دفعان کردن است (صائب ۵) اگر گان افغان شکستن بسینہ استعمال - بمعنی جانان جدائی قابل افسوس نیست پد و فرق بند شدن و کردن نالہ و دفعان باشد (ظہوری) شگ افغان چون فلاحن بریارہ (اردو) (۵) ریش کردی سینہ تاثیر راہ در لب بیچارگی افغان شکن (عرفی ۵) من و شکن نالہ و دفعان کرنا -

(۱۰۶۲)

افغان روئیدن استعمال - بمعنی نالہ و دفعان بر آمدن باشد (ظہوری ۵) چہ کار مرا پد (اردو) نالہ و دفعان کا بند ہونا ماگو یا معنی می زند اشب پد کہ طور دیگر افغان بند کرنا -

(۱۰۶۳)

از ہنہا و چنگ می روید پد (اردو) نالہ و دفعان استعمال - بمعنی نالہ و دفعان

(۱۰۶۴)

افغان سرزدن استعمال - بمعنی بر آمدن کردن باشد (ظہوری ۵) ازین افغان کہ و بلند شدن نالہ و دفعان باشد (ظہوری ۵) بلبل کرد در دام پد نہ تہا خود چمن را و رقص افغان زبان سرزدہ از سینہ و دہخ و آتش کرد پد (اردو) نالہ و دفعان کرنا -

(۱۰۶۵)

ہجران تو گر جتہ شراری پد (اردو) نالہ و دفعان استعمال - بمعنی افغان کشتی کردن استعمال - بمعنی افغان

(۱۰۶۶)

کردن است که گذشت (عربی ۵) در بزم و آوازونه سازد و (ا و و) ناله و
دی ایدلی کن افغان کشتی انجا به بانغمه بی شعبه افغان کرنا.

(۱) افغانه | بقول جهانگیری با اول مفتوح ثانی زده و کاف عجمی بچه را گویند که مار سیده
از شکم مادر بیفتد و آنرا آفغانه بالف ممدوده و فغانه بحدف الف نیز خوانند و صاحب سر و
و مؤید فرماید که اعم است برای بچه آدم یا حیوان که از شکم مادر افتاده باشد (امیر خسرو ۵)
فلک را همش از در خانه افتد حوادث از شکمش افغانه افتد و صراحت نکرده که بکاف عربی
است یا فارسی (ثنائی از ناصری ۵) خام گم نام رفته از خانه پنهان بود خیر چنین افغانه پنهان
صاحب هفت صراحت کاف پارسی کرده و در تقسیم معنی با سروری و مؤید اتفاق دارد و ثانی
آرزو در سراج فرماید که این مخفف افغانه است که در ممدوده گذشت و هم او در ممدوده بر افغانه
به کاف فارسی نوشته که اغلب که ما خود است از افگندن لیکن هنوز معنی ترکیبی آن بوضوح
نه پیوسته مؤلف عن کند که حالا وقت آن رسید که معنی ترکیبی بوضوح پیوندد - بخيال ما
اصل این افغانه بدون الف اول بکاف عربی است که فارسیان بر لفظ فک (که در عربی
زبان بقبول منتخب معنی جدا کردن و چیز بهم در شده از یکدیگر و در استعمال فارسیان معنی حاصل
بالمصدر انداختن آمده همچون فک اضافت) کلمه آنرا زیاده کردند که برای اظهار لیاقت آید
چون خبر نامه و جدا دارد که آنرا کلمه نسبت گیریم همچون ما پانه و سالانه و روزانه (بحث این
بر آن گذشت) بامتی حال افغانه بمعنی حقیقی - لائق فک یعنی لائق انداختن و افتادن باشد و گنای
باشد از بچه ناتمام پس الف وصلی در اول این آورده افغانه کردند - آنرا که این را بکاف فارسی

گرفته اند مبدل این باشد که کاف عربی بفارسی بدل شود همچون کند و کند که بمعنی آله تناسل آمده و آنچه در محدوده بای عربی و فارسی آنگانه و آنچه گانه و در مقصوره آنگانه و آنگانه گند هم مبدل است که فایه بای عربی و فارسی بدل شود چنانکه زفان و زبان و سفید و سپید و آنچه در آنگانه و آنچه گانه مقصوره بمحدوده بدل شد نتیجه لب و هجیه مقامی است (ار دو) دیگر آنگانه -

(الف) افکن	صاحب اند ذکر (الف) کرده که امر (ج) است و هم اور (ب) را
(ب) افکندی	بحواله فرنگ فزنگ بمعنی افتادگی و بندگی و فرسودگی آورده که حال
(ج) افکندن	بالمصدر (ج) باشد و بقول ضمیمه برهان کنایه از فروتنی و فضل و

(ج) بقول موارد (۱) بمعنی انداختن و بر زمین زدن فرماید که بکاف فارسی است و مرا
 این افکندن و افکندن و افکندن و افکندن و افکندن و افکندن و افکندن و افکندن
 می کند که ما بر افکندن بای عربی اشاره این کرده ایم و افکندن به بای فارسی هم گذشته
 و این هر دو مبدل (ج) است و نسبت دیگر مرادفات این بجایش ذکر کنیم بائی حال (ج)
 بقول متفنین فرس مصدر سماعی است و اصلی و بقول ما قیاسی و محلی که اصل این افکندن
 به و ن الف و صلی با کاف عربی است و مرکب بالغت عربی فلک و نون زائد و علامت مصدر حرکت
 فلک بر آن گانه کرده ایم - آن گانه این مصدر را بکاف فارسی گرفته اند خیال بر اخذ نموده اند و جز این
 نباشد که آن را مبدل این گیریم که کاف عربی به فارسی بدل شود همچون کند و کند پس الف
 اول این و صلی است و بقول صاحب سحر بمعنی انداختن باشد (کامل التصریف) و مضارع

این افکند (کلیم ۵) کلیم از فکر آن لب های پر شور و نمک در دیگ سودا بیش افکنند (اردو)
 (۱) ڈال - ڈالنا کامر (۲) دیکھو افتادگی - فضلہ - بقول آصفیہ (عربی) مذکر بولی و بران
 چرک - (۳) ڈالنا - گرانہ -

(۲) افکندن - بقول موارد یعنی گذشتن همچون واپس افکندن و این مجاز معنی اول است
 (خسرو ۵) آن حرم قدس چو واپس افکند از راه در اقصای مقدس افکند مخفی مباد که در مصرع
 ثانی این شعر راه افکندن متعلق است به معنی ہفدہم (اردو) چوڑنا -

(۳) افکندن - بقول موارد به معنی گستردن است چون افکندن سفرہ و بباط و خوان و این
 مجاز معنی اول باشد (کمال اسمیل ۵) ہر کجا چہرہ تو سفرہ خوبی افکند دہشت آورد و آنجا
 بلبان شیرینی (ظہوری ۵) بگذازد افکندہ عشرت بباط و گنجیدہ در پوست گل از شا
 (ولہ ۵) مگر افکند عشق خوان کرم و کہ کردند ہم کاسہ لاد نعم (اردو) بچہانا -

(۴) افکندن - بقول موارد یعنی بریدن چون افکندن زبان یعنی بیکار کردنش کہ مجاز
 معنی اول است (حسین ثنائی ۵) مگر ز باغ ارم با صفاش حرفی گفت و کہ تیغ باد سحر
 غنچہ را زبان افکند (اردو) کاٹنا -

(۵) افکندن - بقول موارد یعنی مقابل شدن همچون با کسی افکندن (شیخ شیراز ۵)
 مشکہ با موری بقوت بر نیایم ای عجب و با کسی افکندہ ام کو بکشد زنجیر با صاحب ضمیمہ
 برہان ہم این را معنی برابری کردن نوشتہ و سندی پیش نکرده و صاحب ناصری در ضمیمہ
 کتاب با ستناد ہمین شعر سعدی معنی برابری کردن را آورده مخفی مباد کہ این مجاز معنی اول است

(اردو) مقابل ہونا۔ ہماری راے میں پالا پڑنا۔ اس کا عمدہ ترجمہ ہے۔ بقول آصفیہ سابقہ پڑنا (مومن ۵) دل یگی جو ہے کسی زلف دو تا کے ساتھ پالا پڑا ہے جھکو خدا کس بلا کے ساتھ؟

(۶) افکندن۔ بمعنی فرو د آوردن و خوابانیدن چنانکہ خمیہ افکندن یعنی خمیہ اتادہ را فرو د آوردن و خوابانیدن۔ صاحب نوادر ذکر این کردہ (۵) مفکن خمیہ تا محل برانندہ کہ ہمایان این منزل روانند پیم او بجوالہ خان آرزو فرماید کہ این منی ضد منی ہفتم است کہ می آید و خصوصاً چون منی توقف و اقامت در موضعی ملحوظ باشد گویند بادشاہ برکنار در یا خمیہ افکند اندرین صورت منی ہفتم مراد باشد مؤلف عرض کند کہ این تعلق و مجاز منی اول است و فرق با منی ہفتم ظاہر شود از صلہ و قرنیہ یعنی چون گوئیم کہ از انجا خمیہ با افکندیم و روان شدیم معنی خوابانیدن خمیہ مقصود باشد و برخلاف این چون خویم کہ در انجا خمیہ افکند و مقیم شد معنی ہفتم مراد باشد (اردو) اتارنا۔ گرانا۔

(۷) افکندن۔ بقول موارد بمعنی نصب کردن و برپا نمودن همچون چار طاق افکندن و خمیہ افکندن ہم درین داخل است (شیخ نظامی ۵) فلک بر زمین چار طاق افکش پذیرین بر فلک پنج نوبت زرش پختی مباد کہ این مجاز منی اول است (اردو) کھڑا کرنا۔ قائم کرنا۔ ڈالنا۔ جیسے خمیہ ڈالنا۔

(۸) افکندن۔ بقول موارد بمعنی کردن همچون شمار افکندن و شمار افکندن و گذر افکندن (نظامی ۵) چو در صید شیران شمار افکندی پتیر تیری دو پیکر شمار افکندی پتیر

(جای ۵) گذر افکنن بهر باغ و بهاری به قدم نه بر لب هر جو بیاری به وضع باد که این مجاز معنی اول است (اردو) کرنا -

(۹) افکندن - بقول موارد معنی بستن چون امید بخیری افکندن (فرخی ۵) چو زیر گشتم و نوید گشتم از همه خلق به امید خویش افکندم بدشگیر جهان به مؤلف گوید که مقصود از بستن سپردن باشد و این مجاز معنی اول است (اردو) سپرد کرنا - سوپ دنیا - وایسته کرنا -

(۱۰) افکندن - بقول موارد معنی نهادن همچون نپه در گوش افکندن و در آفتاب افکندن و دست بردوش افکندن و رخت افکندن و داغ بخیزی افکندن و بنیاد افکندن و راه افکندن و این مجاز معنی اول باشد (ضیاء الدین غشی ۵) نپه اندر گوش خود باید افکند به تا جز از ذکر تو دیگر نشود (محسن تاثیر ۵) انداختم بروی تو چشم تراب را به آینه در آفتاب افکندم گلاب را به (ظهوری ۵) چنان مست از شوق هر چیز هستم که بر دوش شاخ افکند جلوه دست به (مصائب ۵) دور میان در فراز کوه میدارند و ما به در رهیل حوادث رفت خواب افکنده ایم به (سلیم ۵) در عشق لاله رهیب اعتبار شد و اعنی که ما بسینه صحر افکنده ایم به (میر خسرو ۵) چو این بنیاد برده خود افکندی به نگاه خویش را بر من چه بندی به (انوری ۵) از تو آباد باد فرخ باد به آنکه بنیاد فرخ تو افکند به بنیال مؤلف برای بنیاد افکندن معنی قائم کردن بهتر از نهادن است و سدر راه افکندن به معنی دوم گذشت پس بنیاد افکندن به متعلق به معنی مقدمیم باید کرد (اردو) کرنا

(۱۱) افکندن - بقول مواردمعنی شکستن چون دندان افکندن (میر مغزی ۵) چو تیغ او شکند شیر شتر زه را چنگال پد چو تیر او فکند پیل مست را دندان پد مولف عرض کند که در اینجا مقصود از معنی دور کردن و جدا کردن است و مجاز معنی اول و همین معنی بر معنی چهاردهم می آید (ار دو) توڑنا - گرانا -

(۱۲) افکندن - بقول مواردمعنی محو و نابود کردن همچون پی افکندن (میر خسرو ۵) چو نتوانست خرم را پی افکند پد گنا هم را سیاست بروی افکند و این مجاز معنی اول است (ار دو) محو کرنا - مٹانا -

(۱۳) افکندن - بقول مواردمعنی کاشتن همچون افکندن تخم (ثانی ۵) بسکه این سازگاری کرد و من از در خویش پد تخم خواب اندر دماغ پاسبان افکند ایم پد مولف عرض کند که از قبیل افشاندن تخم است که گذشت یعنی چون خواهند که کاشت تخم کنند تخم را بر زمین میفشانند و میفکنند و این متعلق و مجاز معنی اول است (ار دو) بونا -

(۱۴) افکندن - بقول مواردمعنی جدا کردن همچون دست از دامن افکندن و لباس افکندن و این مجاز معنی اول است (ثانی ۵) طاقم بگر کن ان تنی که بر سر خورده ایم پد در دلم از دامن لب دست فغان افکند ایم پد (طالب آملی ۵) آن دل که لباس خودی از خود بپفکند پد زین دجله خون دامن خاکی گذرانید پد (ار دو) جدا کرنا - کینچ لینا - اتار دینا -

(۱۵) افکندن - بقول مواردمعنی زدن چون زخم افکندن و این مجاز معنی اول است (صائب ۵) کی به شود به مرهم ز کار آسمان پد زخمی که مابدل ز تمانا فکند ایم پد (ار دو)

ڈان - لگانا -

(۱۶) افکندن - بقول صاحب موارِد یعنی ساختن و درست کردن چنانکه شراب افکندن (علی خراسانی ۵) باد و گر خام است بزم عیش ما افسرده نیست بکرده ایم از خون صبحی تا شراب افکنده ایم بَمَوْلَف عرض کند که درین سدا فکندن شراب یعنی ترک کردن است نه ساختن - اندرین صورت افکندن یعنی ترک کردن و ترک گفتن باشد نه ساختن و این مجاز معنی اول است (ارو) ترک کرنا - چپوڑ دینا -

(۱۷) افکندن - بقول موارِد یعنی ایجاد کردن و آفریدن باشد چنانکه نقش افکندن در قهر کاشی ۵) حافظ از شوق بباقر و بدآمزش خویش نقش هر سجده که بر خاک مصلّا فکتم بَمَوْلَف عرض کند که درینجا افکندن یعنی ساختن و قائم کردن است و من و متعلق به معنی ششم توان کرد و مجاز معنی اول باشد (ارو) قائم کرنا - کرنا -

(۱۸) افکندن - بقول موارِد یعنی منحصر و موقوف داشتن است همچون افکندن بر چیزی و این مجاز معنی اول است (صائب ۵) راه رورالنگه آرام در منزل خوشست خواب خود را در برین برخلوت گور افکنده (ارو) منحصر کرنا - موقوف رکنا -

(۱۹) افکندن - بقول موارِد یعنی نوشتن چنانکه بدفتر افکندن (خاقانی ۵) حدیث عشق را بر دفتر افکن بَمَوْلَف عرض کند که درینجا افکندن یعنی متعلق کردن هم باشد و من و وجه بامعنی دوم یعنی گذاشتن هم متعلق دارد و مجاز معنی اول است (ارو) متعلق کرنا - چپوڑ کرنا -

(۲۰) افکندن - بقول موارِد یعنی دادن باشد چون آب افکندن در چیزی و بر چیزی -

(جیلانی گیلانی ۵) برگ روید از محبت خوشه بند و از وفای جای آب ار خون مابر تاک
انگوار افکنند: مولف عرض کند که در اینجا معنی ریختن و افشاندن بهتر از دادن است و این
متعلق و مجاز معنی اول است (اردو) دینا - ڈالنا -

(۲۱) افکندن - به تحقیق یا معنی آماده کردن باشد همچون افکندن به تقلید و افکندن بخون
که بجایش می آید و سند این هم مبر را بنماذ کور شود (اردو) آماده کرنا -

افکندن آب | استعمال - این همان است | هونا - پالا پڑنا - سابقه پڑنا -

که در مدوده بر آب افکندن بر چیزی گذشت | افکندن به تقلید | استعمال - آماده کردن
متعلق به معنی بستم افکندن - سند این هم در مدوده بر آید (ظهوری ۵) ساکنان گاهی کریمان
گذشت (اردو) و یکو آب افکندن بر چیزی را به تقلید افکنند: خویش را اگر دم خراب آخر
افکندن آید | استعمال - مرکب اضافی | زبس ابرام خویش به و این متعلق باشد معنی
معنی آید بستم و آید وابسته کردن - متعلق معنی بست و یکم افکندن (اردو) مقلد بنانا مقلد
نهم افکندن و سند این هم مبر را بنماذ کور (اردو) کرنا - تقلید بر آماده کرنا -

آید وابسته کرنا - سوپ دینا -

افکندن با کسی | (مصدر اصطلاحی) معنی کردن و این متعلق به معنی بست و یکم افکندن
مقابل شدن با کسی و این متعلق است به معنی است (عرفی ۵) فرح شادی را بخون
پیچم افکندن و سند این از کلام شیخ شیراز افکند و گیرد دل کجاست به کافین بر دست
مهر بنماذ گذشت (اردو) کسی کجاسته مقابل و تیغ عرفی غازی کند (اردو) قتل بر آماده کرنا -

انکلدن برد فتر استعمال - بمعنی نوشتن
 برد فتر و متعلق کردن و گذشتن برد فتر ہم باشد انکلدن و سداين از خسرو و انوری ہمدرا
 داین متعلق است بمعنی نوزد ہم انکلدن و گذشت (اردو) بنیاد قائم کرنا - بنا ڈالنا
 سداين ہمدرا بنجانہ کور (اردو) دفترین لکھنا **انکلدن پنبہ در گوش** مصدر صطلاحی
 دفترے متعلق کرنا - چھوڑنا -

انکلدن بر کسی مصدر اصطلاحی بمعنی
 منسوب کردن بر کسی و بذلتہ کسی انداختن و
 مجاز معنی اول است و سداين بر معنی دوازدم
 انکلدن (اردو) سر مارنا - بقول آصفیہ کان مین ٹیل ڈال لینا - کان مین ٹیل ڈالنا
 ذمے ڈالنا - سر ڈالنا (داغ ص ۵۵) **انکلدن** بقول آصفیہ اپنے کو بخیر اور ہر ابا لینا -
 دل آشفہ کا سودا دیکھنا اس کی زندگی نہ سنا -

سے لیا اور میرے سر مارا
انکلدن بباط استعمال - مرکب اضافی بمعنی مخو و نا پدید کردن نشان آن
 بمعنی گستردن فرش باشد متعلق یہ معنی سوم
 انکلدن و سداين ہمدرا بنجانہ کور از قبیل ہمدرا بنجانہ گشت (اردو) کسی چیز کو مخو کرنا
 انکلدن سفرہ کہ می آید (اردو) فرش بچکانہ شانا - بے پنا کرنا -

انکلدن بنیاد استعمال - مرکب اضافی - **انکلدن تخم** مصدر اصطلاحی - مرکب

افغانی - یعنی کاشتن و متعلق به معنی سیندو هم
 افگندن گن سداين هدر انجا گزشت و سنداين (۱) کسی چیز کو کسی چیز پر موقوف
 از کلام صاحب یافته ایم (۲) نیست صاحب رکھنا جیسے سونے کو خلوت پر موقوف رکھنا
 غیر آہنا امید خوشی و تنعم امید کی من (۲) کسی چیز کو کسی چیز میں ڈالنا - جیسے بھونا
 و رشورہ زار افگندہ ایم (۱) و (۲) بیج بونا - وھوپ مین ڈالنا - پانی بوتل مین ڈالنا -
 بیج ڈالنا - تخم ریزی کرنا -

افگندن چار طاق | مصدر اصطلاحی
 مرکب اضافی - معنی برپا کردن خیمہ - متعلق بجا
 ہفتم افگندن و سداين ہما سنا مذکور (اردو) و سداين از کلام ظہوری ہدر انجا گزشت
 خیمہ ڈالنا - خیمہ اسادہ کرنا -
 (اردو) دسترخوان بچمانا -

(۱) افگندن چیزی چیزی | مصدر
 استعمال - مرکب اضافی
 (۲) افگندن چیزی و چیزی | اصطلاحی
 معنی فرود آوردن خیمہ اسادہ و این متعلق
 مرکب اضافی (۱) منحصر داشتن یک چیز چیز است معنی ششم افگندن و سداين ہدر انجا
 دیگر باشد و (۲) نہادن و انداختن چیزی
 مذکور (اردو) خیمہ اتارنا - گرنا -

افگندن داغ | استعمال - مرکب اضافی
 معنی نہادن و قائم کردن و زدن داغ باشد
 (۲) افگندن گلاب در آفتاب و افگندن
 آب و ریشہ و ماثل آن و این متعلق معنی
 سداين بر معنی دہم گزشت کہ این متعلق بآن است

ار دو) داغ لگانا - داغ دینا - داغ ڈالنا افکندن دست بردوش استعمال	
افکندن دام استعمال - مرکب اضافی - مرکب اضافی - بمعنی نهادن دست بردوش	
معنی گسترون دام باشد متعلق بمعنی سوم افکندن باشد متعلق بمعنی دهم افکندن و سدا این	
(عرفی ۵) دانمی ریزد تغافل می کن و غی - ہدر انجا مذکور (اردو) کانسی پر ہاتھ کرتا	
نہان پوشیدہ صیاد بی افکندن دام است و افکندن دندان استعمال - مرکب اضافی	
بس (۵) مشکلات محبت نینفکنم معنی از بیخ برکندن و شکستن دندان باشد	
کہ مرغ عقل نسازد آب و دانه خویش (اردو) و متعلق بمعنی یاز دهم افکندن و سدا این ہدر انجا	
مذکور (اردو) دانت گرانا - اکھیرنا - توڑنا افکندن درجیب استعمال - بمعنی دہم افکندن	
مصدر اصطلاحی - مرکب اضافی بمعنی راہ پیدا کردن و قائم کردن کہ بمعنی	
درجیب گل افکندہ صبا نافہ بوی پگوا کہ سری دہم و ہفدہم ذکرش گذشت و سدا این بمعنی	
برزدہ از حلقہ نموی (اردو) جیب میں ڈالنا دوم مذکور (اردو) راستہ ڈالنا - رستہ قائم	
افکندن دست از دامان مصدر اصطلاحی - بمعنی جدا کردن دست از دامان	
افکندن رخت مصدر اضافی بمعنی نهادن ساز و سامان یا شد و	
باشد متعلق بمعنی چہار دہم افکندن و سدا این متعلق بمعنی دہم افکندن و سدا این از کلام	
از شنائی ہدر انجا مذکور (اردو) دامن سے صاحب ہدر انجا گذشت (اردو) ساز	
ہاتھ جدا کرنا - کھینچ لینا - دامن چوڑ دینا - و سامان ڈال دینا -	

<p>افکندن زبان مصدر اصطلاحی - مرکب که این متعلق به آن است (ار دو) و بگوید اضافی یعنی بیکار کردن زبان و کنایه باشد افکندن خوان -</p>	<p>افکندن زبان مصدر اصطلاحی - مرکب که این متعلق به آن است (ار دو) و بگوید اضافی یعنی بیکار کردن زبان و کنایه باشد افکندن خوان -</p>
<p>افکندن زخم استعمال - مرکب اضافی - از زمین مصدر است افکنده سم که می آید و این هدر اینجا مذکور (ار دو) زبان کاش</p>	<p>افکندن زخم استعمال - مرکب اضافی - از زمین مصدر است افکنده سم که می آید و این هدر اینجا مذکور (ار دو) زبان کاش</p>
<p>افکندن سبب استعمال - مرکب اضافی - هر دو آمده پس شکستن سبب لنگ و عجز باشد (ار دو) گهوڑے کا لنگڑا ہونا - عاجز</p>	<p>افکندن سبب استعمال - مرکب اضافی - هر دو آمده پس شکستن سبب لنگ و عجز باشد (ار دو) گهوڑے کا لنگڑا ہونا - عاجز</p>
<p>افکندن شراب مصدر اصطلاحی - مرکب اضافی یعنی ترک کردن شراب باشد</p>	<p>افکندن شراب مصدر اصطلاحی - مرکب اضافی یعنی ترک کردن شراب باشد</p>
<p>افکندن عشق استعمال - مرکب اضافی - اگر مهر را بنجیم نیلوفر آرم (ار دو) سایه ڈانا -</p>	<p>افکندن عشق استعمال - مرکب اضافی - اگر مهر را بنجیم نیلوفر آرم (ار دو) سایه ڈانا -</p>
<p>افکندن سفره استعمال - مرکب اضافی - ترک کردن پیدای شود نه ساختن و ما اشاره</p>	<p>افکندن سفره استعمال - مرکب اضافی - ترک کردن پیدای شود نه ساختن و ما اشاره</p>
<p>افکندن کمال استعمال - مرکب اضافی - این در اینجا مذکور است (ار دو) ترک کرنا</p>	<p>افکندن کمال استعمال - مرکب اضافی - این در اینجا مذکور است (ار دو) ترک کرنا</p>
<p>افکندن کمال استعمال - مرکب اضافی - این در اینجا مذکور است (ار دو) ترک کرنا</p>	<p>افکندن کمال استعمال - مرکب اضافی - این در اینجا مذکور است (ار دو) ترک کرنا</p>
<p>افکندن کمال استعمال - مرکب اضافی - این در اینجا مذکور است (ار دو) ترک کرنا</p>	<p>افکندن کمال استعمال - مرکب اضافی - این در اینجا مذکور است (ار دو) ترک کرنا</p>

<p>افکندن شکا - استعمال - مرکب اضافی معنی شکا کردن باشد و متعلق با معنی هشتم افکندن و سندان همدراجا گذشت - (اردو) شکا کرنا -</p>	<p>شدن بسوی چیزی - صاحب بجزر غنا افکندن بجزیری ذکر این کرده (عرفی) نویسد شو عرفی و افکنده غنان باش چه خبر که از کبیه مقصود نشان نیست به مؤلف</p>
<p>افکندن شمار - استعمال - مرکب اضافی از قبیل افکندن شکا است که گذشت معنی شمار کردن - سندان بر معنی هشتم افکندن مذکور (اردو) شمار کرنا -</p>	<p>عرض کند که چون خواهند که اسپ را ببرند و تندی برانند غنان را می افکنند که از تنگ غنائی اسپ نمیتواند که به تندی بدو و از همین معنی حقیقی معنی مجازی پیدا شد لاری</p>
<p>افکندن طرح - استعمال - مرکب اضافی</p>	<p>حمه کرنا - و با واکرنا -</p>
<p>معنی طرح نهادن و انداختن و قائم کردن است مراد افکندن بنیاد باشد و متعلق معنی دهم و هفتم افکندن (ظهوری ۵) طرح محنت خانه افکنده ام در کوی دل بیک جهان فریاد و غمین هر طرف مرد و ریا (اردو) طرح ڈالنا - بنیاد قائم کرنا -</p>	<p>افکندن کسی بجزیری مصدر اصطلاحی معنی منسوب کردن کسی به چیزی متعلق است معنی اول افکندن بجزا (انوری ۵) بخین جرم و جنایت که مرا افکنند بنیای خداوند خدایت منکن در اقبال (اردو) منسوب کرنا - (اردو) افکندن گذر - استعمال - مرکب اضافی</p>
<p>افکندن غنان بجزیری مصدر اصطلاحی مرکب اضافی - معنی حمله کردن به تعبیل و روان گذشت که این متعلق بآن است (اردو) گزنا</p>	<p>معنی گذشتن باشد و سندان بر معنی هشتم افکندن</p>

<p>افکندن لباس استعمال - مرکب اضافی (اردو) (۱) ڈالا ہوا - گریا ہوا - ڈالنا - بیعتی دور کردن لباس باشد بصلہ ازوند اور گراناکا اسم مفعول - مصدر افکندن کے این بر معنی چار دہم افکندن مذکور و این متعلق است بآن (اردو) لباس اتارنا -</p> <p>افکندن موج مصدر اصطلاحی - مرکب اضافی یعنی بول و براز - فصلہ - مذکر -</p>	<p>افکندن موج مصدر اصطلاحی - مرکب اضافی یعنی بول و براز - فصلہ - مذکر -</p>
<p>افکندن سسم اصطلاح - بقول برہان جامع (۱) کنایہ از عجز و زاری بسیار و بقول صاحب بحر و بہار (۲) لنگ و عاجز و اذیت باز ماندہ صاحب جہانگیری فرماید کہ کنایہ از عجز باشد مؤلف عرض کند کہ این اسم مفعول مصدر افکندن سسم است کہ گذشت مخصوص است برای چار پایان سسم دار یعنی چار پانیکہ شکستہ سسم باشد و مجازاً بمعنی عاجز آنا نکتہ معنی این عجز و زاری نوشتہ اند و این را مطلق و عام خیال گرددہ اند برای غیر چار پایان ہم میکنند سی خوردہ اند قائل (میر خسرو) رخت علل است برہمہ معانی آن شامل و معنی دوم مجازاً</p>	<p>افکندن سسم اصطلاح - بقول برہان جامع (۱) کنایہ از عجز و زاری بسیار و بقول صاحب بحر و بہار (۲) لنگ و عاجز و اذیت باز ماندہ صاحب جہانگیری فرماید کہ کنایہ از عجز باشد مؤلف عرض کند کہ این اسم مفعول مصدر افکندن سسم است کہ گذشت مخصوص است برای چار پایان سسم دار یعنی چار پانیکہ شکستہ سسم باشد و مجازاً بمعنی عاجز آنا نکتہ معنی این عجز و زاری نوشتہ اند و این را مطلق و عام خیال گرددہ اند برای غیر چار پایان ہم میکنند سی خوردہ اند قائل (میر خسرو) رخت علل است برہمہ معانی آن شامل و معنی دوم مجازاً</p>
<p>افکندہ بقول سروری بمعنی (۱) اندختہ و (۲) یعنی سرکین - دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد مؤلف گوید کہ اسم مفعول مصدر افکندن است برہمہ معانی آن شامل و معنی دوم مجازاً</p>	<p>افکندہ بقول سروری بمعنی (۱) اندختہ و (۲) یعنی سرکین - دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد مؤلف گوید کہ اسم مفعول مصدر افکندن است برہمہ معانی آن شامل و معنی دوم مجازاً</p>

ہر دو گم (۱) (اردو) (۱) سم گرا ہوا۔ سم ٹوٹا
 ہوا چار پایہ (۲) لنگڑا۔ عاجز۔
 افکنده غنان باشین | مصدر مفعول آن سدا این ہمد را بنجا مذکور شد
 اصطلاحی (۱) غنان را تنگ نہ کردن افکنده (اردو) (۱) باک ڈھیلی کئے ہوئے رہنا
 لجام تا اسپ تیر و تند بدود (۲) کنایہ باشد تاکہ گھوڑا خوب دوڑے (۲) حملے اور دھاک
 از مستعد و آمادہ بودن برای حملہ دہین کے لئے مستعد اور آمادہ رہنا۔

افکار | بقول برہان و جامع باکاف فارسی بروزن افکار (۱) جراحات پشت چارو
 را گویند کہ سبب سواری و گرانی بار شدہ باشد و (۲) زمین گیر و بجا ماندہ و (۳) آزر و
 ہم۔ صاحب نامری ہم ذکر این کردہ ولیکن نسبت معنی اول بر پشت ریش قناعت کند و
 و خان آزر و در سراج فرماید کہ اگر چہ بقول قوسی معنی اول مخصوص است بہ دواب
 ولیکن در استعمال اعم از ان است حتی کہ در جراحات و ہمہ نیز مستعمل چنانکہ خاطر افکار
 و خیال خود ظاہر فرماید کہ افکار بمعنی جراحات پشت دواب محمل تامل بلکہ اعم باشد و فرماید
 کہ معنی زمین گیر و بجا ماندہ مجاز باشد و گوید کہ معنی سوم از مجرد افکار حاصل نمی شود بلکہ
 خاطر افکار و دل افکار بمعنی آزر و است و صاحب سروری بذکر ہر سہ معانی بالا نسبت
 معنی اول فرماید کہ در کلام اکابر بمعنی مطلق جراحات آمدہ و بقول صاحب رشیدی (۴) ریش
 و مجروح و آدو کار مبتدیان۔ بہار گوید کہ مطلق خستہ و مجروح مؤلف عرض کند کہ
 بنیال ما این از قبیل فشار و تیار است۔ اصل این (فکار۔ بکاف عربی) باشد کہ مرکب

از ننگ و آرزو بقول صاحب منتخب ننگ بزبان عرب بالفتح و تشدید کاف جدا کردن و مجسم
 بهم در شده از یکدگر فارسیان در استعمال خود تشدید را به تخفیف بدل کردند و با آنکه امر
 حاضر از آوردن است مرکب ساختن پس ننگ آرزو اسم مفعول ترکیبی بمعنی جدائی آورده شده
 و کنایه از مجروح که مقام جراحت در جسم نوعی جدائی پیدا کند و جادارد که اسم فاعل ترکیبی
 گیریم بمعنی جدائی آرند و کنایه از همان مجروح - و الف اول در آنکار و صلی باشد و فتح
 خبری دهد ازین که ننگار هم بفتح فابود - عوام ناواقف از ماخذ استعمالش بالکسر کردند و
 خان آرزو بر ننگار گوید که نکال به لام هم آمده و این مبدل باشد و کسر اول را نه نوشت
 و قناعت بر این کرد که مخفف آنکار قرار داد و تحقیق ما بر عکس اوست یعنی آنکار مرید علیه
 آنکار باشد آنانکه آنکار را بدون صراحت کاف فارسی بجای عربی نوشته اند از آن تأیید خیال
 می شود و آنانکه صراحت کاف فارسی کرده اند آنرا مبدل گیریم که کاف عربی به فارسی
 بدل شود همچون کند و کند حالا عرض می شود که معنی چهارم یعنی مجروح اصل است و
 معنی اول یعنی جراحت اعم از نیکه بطور عام گیریم یا مخصوص مجاز آن که معنی حقیقی ننگ آرزو
 بحیثیت اسم فاعل یا مفعول ترکیبی با معنی کنایه جراحت هم تعلق دارد - اکنون باقی ماند
 معنی دوم و سوم آنرا هم مجاز توان گرفت مخفی مباد که زمین گیر بقول بهار کنایه از خیریت
 که از جای خود نتواند جابجاء (الخ) معنی منتهای ناتوان و بجا مانده و صاحب بحر خوش
 تصریحی کند که افتاده و خاکسار از زمین گیر گویند (انتهی) آنچه خان آرزو در سراج
 نسبت معنی سوم نوشته که خاطر آنکار و دل آنکار بمعنی آرزو است نه تنها ننگار قابل

غور است بخيال ما و غور نگود - هرگاه افکار را معنی حقیقی مجروح تسلیم کردیم و معنی
آزبرده را مجازی گرفتیم هیچ محل اشکال نیست قاتل - فارسیان استعمال این صفت
سینه بیشتر کرده اند و برای دل و خاطر و شخص هم چنانکه ظهوری گوید (۵۴) نباشد
لذتی در شور بخشی زندگانی را این که مهر و بی تمک بر سینه افکار می ریزد و (صائب
۵۴) عشق فکر دل افکار رزمین دارد و بیش از دایه پرهنر کند طفل چو بیمار شود و (ول
۵۴) آه می باشد سلسل خاطر افکار را این در درازی نیست کوتاهی دل بیمار را
(وله ۵۴) قسمت خاصان بود هر چند در دو داغ عشق از عام کن این لطف را
بخشی باین افکار دود (اردو) چارپایون کی پیٹے کا زخم جو کثرت سواری یا
گرانی بار کی وجہ سے ہوا ہو - مذکر (۲) افتادہ - عاجز - صاحب فراش (۳) آرزو
دیکھو آزرده (۴) افکار - بقول امیر (فارسی) مجروح - زخمی - چاک چاک زانچ
(۵) پرگیا نثرگان قاتل کی جو تلواری کا عکس پر ہو گیا مانند شانہ و من افکار نثر

(۱۱۷۱)

افکار شدن	استعمال - بمعنی مجروح افکار کردن	استعمال - بمعنی مجروح
شدن باشد صاحب اند بواله فرنگ	کردن باشد (ظہوری ۵) بالکہ زود ہجرت	
فرنگ این را بمعنی مانده دختہ شدن آورد	ومی کر عمر ہزارش نکر دہ سینه کو کر خراش	
عیبی ندارد کہ کار از معنی مجازی افکار گرفته	کینہ افکارش نکر دہ میر مغزی ۵	آن
(اردو) افکار ہونا - اس کی سند لفظ افکار	کل زد داغ دست خود افکار کردہ است	
پرگنہ ری - خستہ ہونا -	ہرگز کسی بدست خود این کار کردہ است	

(اردو) مجروح کرنا۔ زکار من زبان ازکاری ماندن بپوشان

انکار ماندن | استعمال۔ بمعنی مجروح چشم از زخم گاہ انگاری ماندن (اردو) شدن است (نہوری ۵) چہ می پری ویکو انگار شدن۔

افگانہ | بقول برہان ورشدی و جامع و (دری و پہلوی) بچہ نارسیدہ کہ از شکم مادر افتد مؤلف عن من کند کہ ہمان افگانہ کہ یکاف عربی گذشت۔ صراحت ماخذ ہمد را بنجا کردہ ایم و این سبتل آن باشد همچون کند و کند (اردو) دیکو افگانہ۔

(۱) افلاطون | (۱) بقول برہان بضم طای حلی مخفف و معرب (۲) باشد و اولیٰ حکیمی

(۲) افلاطون | بود مشہور و معروف در زمان سکندر و استاد ارسطو است و سازاؤنو

مخترع ادست صاحب مؤید ہم ذکر این کردہ و (۲) بقول بیار افلاطون و فلاطون و

فلاطن مرادف یکدیکر (انوری ۵) کمینہ چاکر علت ہزار افلاطون پ کمینہ بندہ فضلت

ہزار اسکندر پ صاحب اند صراحت کند کہ افلاطون لغت یونانی است (اردو) فلا

اور فلاطون۔ بقول امیر یونان کے ایک بڑے مشہور حکیم کا نام ہے جو ارسطو کا استاد تھا

اور سقراط کا شاگرد (اسیر ۵) وہ مے کش ہون کمین سامان میخواری تو کیا غم ہے نہ

تن خاکی غم افلاطون کا چلو سا غم ہے نہ آپ فرماتے ہیں کہ یہ پہلا حکیم ہے جس نے

حکمت اشراتی کے اصول درست کئے ۳۰ برس قبل پیدائش مسیح علیہ اسلام پیدا

ہوا۔ ابتدا میں اسکی طبیعت صنعتوں کی طرف متوجہ تھی اور شعر کہنے کا بھی شوق تھا

بیس برس کی عمر میں قصائد مثنویان اور کئی دیوان تصنیف کئے بعد اس کے حکمت و فلسفہ

کی طرف مائل ہو کر آٹھ برس تک سقراطیس کی خدمت میں رہا۔ سقراطیس کے مرنے پر
 علم کا بہت ذخیرہ جمع کر کے مقام اٹینہ میں ایک مدرسہ قائم کیا اور آخر عمر تک پڑھانے
 کا شغل رکھا۔ اسکی خوش بیانی کی دہوم بیان تک ہوئی کہ عورتیں بھی مشتاقی کلام ہو کر
 مردوں کے لباس میں آتی تھیں۔ ۷۷ برس کی عمر میں انتقال کیا یہ حکیم ذی اخلاق خوش
 صفت تہاترالیفات میں جو فلسفیات افلاطون کے نام سے مشہور ہیں پچیس مباحث
 اور تیس مکتوبات ہیں جن میں مختلف فنون طبعیات منطق - سیاست - مدن - علم
 تہذیب اخلاق وغیرہ کا بھی ذکر ہے۔ شعراجو افلاطون کے ساتھ خم کا ذکر کیا کرتے ہیں
 اسکا نشانتر اجم افلاطون سے معلوم نہیں ہوتا۔ البتہ صاحب غیاث اللغات نے بحوالہ
 کتب تاریخ لکھا ہے کہ افلاطون اپنی آخر عمر میں ایک بڑے خم میں بیٹھ گیا شاگردوں نے
 اس کی وصیت کے موافق اس خیم کا منہ بند کر کے ایک پہاڑ کے غار میں رکھ دیا۔
افلاک بالفتح لغت عرب است جمع فلک معنی آسمان فارسیان این را با الفا
 فارسی مرکب کردہ استعمالش بمعانی خاص کردہ اند کہ در لطعات می آید (ص ۵)
 ایک دل بیدار در نہ پر وہ افلاک نیست نہ پر وہ خواب است گویا پر وہ این ساز ہا
 (اردو) افلاک - بقول امیر - فلک کی جمع - آسمان (بحر ۵) آج دنیا میں گلہ کرتے
 ہیں جو افلاک کا پیکل وہی زیر زمین شکوہ کریں کے خاک کا پ

افلاک شناسان اصطلاح - بقول صاحب
 بحر نجان - صاحبان ضمیمہ برہان و نوید ہم کہ نظامی سند آورده (۵) دفتر افلاک

شناسان بسوز و دیدہ خورشید پرستان بدو گستر۔ بادشاہوں کی صفت۔

مؤلف عرض کند کہ معنی لفظی این اندکان **افلاک نشینان** | اصطلاح۔ صاحب

احوال افلاک و سیارگان فلک پس کنایہ باشد اندکجاوہ ہمارگوید کہ معنی منجمان است و بہا

از منجمان (اردو) منجمین۔ علم نجوم کے عالم اوزین ساکت و سندی کہ برای این پیش کردہ

ہمان شعر نظامی است کہ بر افلاک شناسان گذر واقف۔

افلاک ظل | اصطلاح۔ بقول بحر معنی بدین تصرف کہ در مصرع اول بجای افلاک شناسان

بسیار حمایت صاحب ضمیمہ برہان گوید کہ مراد افلاک نشینان نوشتہ یہ دیگر کسی از محققین ذکر

آسمان سایہ معنی بسیار حمایت۔ صاحب مؤید این تکرر۔ بخیاں با قاسم ادبش نیست و جا

فرماید کہ معنی سخت حمایت کذا فی الادب دارد کہ بلحاظ معنی لفظی این کنایہ گیریم از گوای

و این صفت بادشاہی کہ سایہ لطف او محیط باشد لیکن سہ استعمال باید و نمیشود کہ منجمان را

جملہ عالم را مانند افلاک۔ پس معنی ترکیبی۔ سہ افلاک نشینان گوئیم قائل (اردو) و بگو

ہمچون افلاک است چنانچہ شیردل ای ل افلاک شناسان۔

ہمچون شیر است و این ترکیب در اصل صفت **افلاکیان** | بقول برہان و ہفت کبر

موصوف بود بر وجہ تشبیہ و بعدہ مقلوب گردند کاف (۱) کنایہ از ثوابت و سیارات و

مؤلف عرض کند کہ اسم فاعل ترکیبی است (۲) طائفہ باشد از بی دینان و بد مذہبان

معنی مثل افلاک سایہ گستر و شیردل ہم اوزین صاحب شمس بند کہ ہر دو معنی بالا فرماید کہ (۳)

قبیل است (اردو) مثل افلاک کے تائید کنایہ از ملائکہ ہم مؤلف عرض کند کہ ہر سہ معنی

خلاف قیاس نیست و هر سه کنا به باشد - پنجم فلک است (۱) و (۱) تارے (۲)، طائفه بی دینان را افلاکیان گفته اند و جہ آن ایک طائفہ کا نام افلاکیان ہے جو بد مذہب ہیں است کہ اعتقادشان بر سیارگان و اجرام اور بے دین ہے (۳) فرشتے - ملائک -

(۱) افند | (۲) بقول صاحب نوادر و شمس معنی جنگ و خصومت - صاحب

(۲) افندیدن | (دری و پہلوی) ہم ذکر این کرده مؤلف عرض کند کہ ہمین لغت

در محدوده ہم گذشت محدوده و مقصوره چیزیں نیست کہ نتیجہ اب و لہجہ مقامی است بہ تحقیق

ما این اسم جاہ فارسی زبان است و اسم مصدر (۲) و (۲) مصدریست مرکب از (۱)

زیادت یا ی معروف و علامت مصدر کہ بقول صاحب سحر و برہان معنی خصومت و جنگ

کردن است (سالم التصریف) صاحبان ناصری و جامع و سراج و نوادر ہم ذکر این

کرده اند و ہمین مصدر در محدوده ہم گذشت بنیال ما اصلی است کہ از اسم جاہ فارسی زبان

وضع شد و بقول متفنین فرس حبلی کہ اصول شان بر لفظ اسم مصدر گذشت (۱) و (۱) و یکھو آفند - (۲) و یکھو آفندیدن -

افواہ | بقول صاحب منتخب بالفتح جمع فوہ و چیزهای خوشبو کہ بدان بوی خوش را

اصلاح دہند و نیکو سازند چنانکہ تو ابل چیزی کہ بدان طعام را خوشبو کنند چون کشتیر و

جز آن و صاحب قاموس گوید کہ افواہ تو ایل یا آنچه بدان بوی خوش را اصلاح کنند

و اقسام شگوفہ و انواع ہر چیز و احدش فوہ - صاحب غیاث فرماید کہ مجازاً بمعنی شہرت

مستقل مؤلف عرض کند کہ فارسیان این را بہ معنی بیان کردہ غیاث استعمال کرده اند

(ظہوری ۵) ناصح زبان بہ بند کہ صد سعی کردہ ایم تا مقصہ برگزیدہ افواہ گشتہ است
 (اولہ ۵) فتادہ در دہن عام قصہ خاصان بہ حکایت از لب افواہ یزگردانیم بہ (انوری
 ۵) تاکہ در افواہ خلق ہست کہ از چار طبع بہ اصل فساد جہان فرع کہ گوہر شکست بہ
 (اردو) افواہ - بقول امیر (عربی) موت - فوہ کی جمع جکے معنی منہ یعنی کوئی بات
 بہت سے مہون میں پڑنا مجازاً اڑتی ہوئی خبر مشہور بات جس کی اصل نہ ہو (آتش ۵)
 چوڑ کر عشق صنم زاہد نہ ہو مقتون حور پنجک یقین لا آہے وانا دور کی افواہ کا بہ (میر ۵)
 کلی ساہے کہتے ہیں منہ یا رکا بہ نہیں معتبر کچھ یہ افواہ ہے بہ

افیلون | بقول برہان بالام بروزن شیخون در سنہ کو ہی را گویند - اگر خاکستر آزار بارون
 بادام بر موضع ریش بالند موی بر آرد و آزار عبری شیخ خوانند - صاحب ہفت و جامع
 ہم ذکر این کردہ صاحب محیط بر افیلن فرماید کہ افیلون و افلیون ہر سہ اسم شیخ جلی است
 کہ آزار بفارسی در سنہ کو ہی گویند و بر در سنہ گوید کہ کبسر دال ہلہ و سکون رای ہلہ و فتح میم و نو
 و ہا اسم فارسی است و بیونانی ساریقون و آقدینا و سور بیون و بسریانی ایر و تادوہ رومی
 ابریطون و عبری شیخ و ہندی جوہری جو این گویند و گویند کہ آن اشراس است کہ پنج
 آن خشی و قسم سوم آزار بقول بعض فنستین البحر ی نیز نامند و جلی آزار بیونانی افیلون خوانند
 گرم و خشک در سوم و بقول شیخ گرم در دوم و خشک در سوم جمع اقسام آن محل ریح - قطع
 لطیف و سکون و در آن قبض کمتر از فنستین است و سناغ بسیار دارد (الخ) (اردو)
 صاحب جامع الادویہ نے اس کا مشہور نام ترک فرمایا ہے اور شیخ پر لکھا ہے کہ در سنہ ہر

جسکو عربی میں خشرک بھی کہتے ہیں ایک گہانس کا نام مشابہ برگ سداب - سدون کو کہہ جاتی ہے بلغم کو چھانٹتی ہے اور اورام کو تحلیل کرتی ہے اور پیشاب اور حیض جاری کرتی ہے (الخ) اور بقول محیط اعظم اسکا ہندی نام جوہری جوین ہے -

افیون | بقول برہان (۱) معروف است کہ تریاک باشد و لعربی لبن الخشخاش گوینداگر قدری ازان بخود گیرد ز حیرت اسودد و (۲) کنایہ از سیاہ - صاحب ناصری فرماید کہ اصل این اپیون است و اپیون ہم ہر دو بہ بای فارسی و افیون عرب باشد و اکنون تریاک مشہور - وافع زہر و خود زہر - خان آرزو در سراج فرماید کہ ہمان شیرہ خشخاش کہ از تریاک نیز گویند لیکن تریاک در اصل بمعنی پازہر باشد و بمعنی افیون متحدت و فرماید کہ خود افیون (۳) بمعنی پازہر آمدہ چنانکہ ظہوری گفتہ (۴) زخم خوب است اگر سخرہ مرہم نشود پازہر من نیست اگر دستخوش افیون است پز صاحب جامع بر معنی اول قانع و و آرتہ معنی اول و سوم را ذکر کردہ بہار گوید کہ معنی اول مبتدل اپیون باشد و بمعنی سوم ہم آمدہ و بہ صراحت سند ظہوری فرماید کہ من درینجا بمعنی چیری است شیرین کہ مثل ترنجبین از ہوا بریزد و منعقد گردد صاحب سخندان گوید کہ این را در فارسی اپیون و افیون و اپیون نام است و در سنسکرت آہیپسین کہ مرکب است از آہی بمعنی مار و پین بمعنی کف کہ بحالت غیض و غضب و غیرہ از دہن انسان بریزد و بدین وجہ کہ از درخت خشخاش شیرہ اش کہ افیون است ہچو کف می ریزد و رنگش ہم سیاہ می باشد و از خوردنش ہوش ہم از سر رود - اہل سنسکرت این را آہی پین نام کردند (انتہی) صاحب سوار السبیل فرماید کہ یونانی این را اپیان نامند

صاحب خزائنہ اللغات آورده که اوراد را انگلیسی زبان اوچیم نام است و در اردو فهم صاحب محیط اسم یونانی این ابیون به بای عربی نوشته وافیون را معرب گفته و مانند ماخذ خاصیت و طبیعت این سبخی مختصر بر ابیون کرده ایم کہ گذشت۔ صاحب برهان بیون را به بای عربی ہم آورده بالجمله این قدر متحقق است کہ انیون معرب یا سبدل را بیون به بای فارسی است همچون پتید و سفید و آبیون مبدل (ابیون به بای عربی) چنانکہ تب و تب را بیون را لغت یونانی گیریم چنانکہ بالاند کور شد یا خود ابیون را کہ بای فارسی است مبدل (اُپیان یونانی) کہ فارسیان الف دوم را به واو بدل کردند همچون تاغ و توغ۔ بہر دو صورت بنیاد این از لغت یونانی یافتہ می شود و جا دارد کہ لغت فارسی گیریم و اصلش ابیون باشد و تحقیقش بر ابیون بیان کردہ ایم و نسبت بہ بیون عرض می شود کہ بقاعدہ فارسی تبدیل الف بہ ہای ہوز آدہ چنانکہ انبار و ہبنا زویاسا و یاسہ (اردو) (۱) دیکھو ابیون۔ (۲) سیاہ۔ کالا۔ (۳) تریاق۔ بقول صاحب آصفیہ (معرب اسم مذکر۔ زہر مہرہ۔ فاء الزہر۔ ایک خاص قسم کی مچون جو دفع زہر کے لئے بناتے ہیں۔

افیون خوردن حوادث	از غافل شدنش کہ از خوردن افیون غفلت
بقول بحر و ضمیمہ برہان کنایہ از معدوم شدن	پیدا شود پس معنی معدوم شدن محتاج سند
حوادث باشد مؤلف عرض کند کہ این	است حیف است کہ پیش نشد (اردو) حوادث
خلاف قیاس است زیرا کہ افیون خوردن	کا دفع ہونا۔ معدوم ہونا۔
کسی را اورای معنی حقیقی آن کنایہ توان گرفت	افیون دادن (مصدر اصطلاحی) معنی حقیقی

<p>صاحب آصفی ذکر این کرده از معنی ساکت بخیا زیادتی نشسته کردن (خسرو ۵) تا هر که باشد مکنایه باشد از غافل کردن (خان آرزو ۵) یا رتو بخود شود و رکار تو به ای زیر لب گفتار تو در خور قسمت درین محفل رسد هر خشک و تر به ساقی آردی به محفل شیخ را افیون دهد به (ظهور ۵) ساقی اندر قدم بازی گلگون کردی در می کنه جان دهد بچا رگی را چاره سازیهایی چرخ بده زهرم در گلو فریاد اگر افیون دهن</p>	<p>افیون زدن (مصدر اصطلاحی) بقول بجو و بهار معنی افیون خوردن (میز خسرو ۵) این تنگنا نه موقع خواب است سر برار به افیون ز دست حارس دست است پاسپان به (ملا فو قی زیدی ع) از برای منع انزال آنکه افیون می زند به (اردو) افیون کهانا -</p>
<p>افیون زدن (مصدر اصطلاحی) بقول بجو و بهار معنی افیون خوردن (میز خسرو ۵)</p>	<p>(۱) افیون در بادیه بخنق مصادر</p>
<p>افیون زدن (مصدر اصطلاحی) بقول بجو و بهار معنی افیون خوردن (میز خسرو ۵)</p>	<p>(۲) افیون در بادیه کردن اصطلاحی</p>
<p>افیون زدن (مصدر اصطلاحی) بقول بجو و بهار معنی افیون خوردن (میز خسرو ۵)</p>	<p>(۳) افیون در شراب بخنق محب</p>
<p>افیون زدن (مصدر اصطلاحی) بقول بجو و بهار معنی افیون خوردن (میز خسرو ۵)</p>	<p>(۴) افیون در شراب کردن بحر ذکر</p>
<p>افیون زدن (مصدر اصطلاحی) بقول بجو و بهار معنی افیون خوردن (میز خسرو ۵)</p>	<p>(۵) افیون در می کردن (۱) تا</p>
<p>افیون زدن (مصدر اصطلاحی) بقول بجو و بهار معنی افیون خوردن (میز خسرو ۵)</p>	<p>(۴) کرده فرماید که معنی پشت دادن شراب ر اما مستی گذاره آرد - بهار ذکر (۱) و (۴)</p>
<p>افیون زدن (مصدر اصطلاحی) بقول بجو و بهار معنی افیون خوردن (میز خسرو ۵)</p>	<p>کرده منی با صاحب بحر متفق و صاحب آصفی قدرت ترک آن نداشته باشد مؤلف گوید</p>
<p>افیون زدن (مصدر اصطلاحی) بقول بجو و بهار معنی افیون خوردن (میز خسرو ۵)</p>	<p>(۵) را نوشته از معنی ساکت مؤلف گوید که که کنا یه از مستاد و خو گرفته مطلقاً (ظهور ۵)</p>
<p>افیون زدن (مصدر اصطلاحی) بقول بجو و بهار معنی افیون خوردن (میز خسرو ۵)</p>	<p>همه مرادف یکدیگر باشد یعنی امداد شراب در چرا افیونی زهرش نگر دم بده که خلقی را زشت کند از غم</p>

اقایا بقول پرمہاں کبسر قاف و تھانی بالف کشیدہ عصارہ خاریست کہ پوست بادان
 و باغت کنند و آن صلب و سیاه رنگ می باشد و بعضی گویند کہ صمغ خار مغیلان است اگر خوب
 برگیرند قطع خون رفقن کند و بقول یونید صمغ و دخت مغیلان کہ ہندی لیکر نامند صاحب
 فرماید کہ ہسریانی و عیا گویند و آن ہم یونانی عصارہ شجر شوقہ سمی بہ قرط است و قرط شمر شط کہ
 آن را ہسری شو کہ ام غیلان و بفارسی خار مغیلان و ہندی بیول و لیکر نامند و صمغ آنرا
 صمغ عربی و اقایا را ہندی (لیکر کارس) و بفرنگی اکا کیا و آن عصارہ از مرن آن یارگ
 آن یا از ہر دو با ہم میگیرند۔ گیلانی گفتہ کہ آن عصارہ ثمر و دخت بسیار خار دار است کہ اگر پوست
 و مرن درخت ایدیم و با د باغت می دهند و آن شجر را قرط نامند و صاحب میدہ گفتہ کہ اقایا ہم
 رومی است و ہسریانی و عیا قرطی و بفارسی بلبلند و اطبا اختلاف درین نموده اند کہ آن از قرط است
 و اختلاف در صفت واقع شدہ جالینوس گفتہ کہ آن صمغ آنست واریا سوس گوید کہ آن عصارہ
 آنست کہ خشک می کنند و قرص می نمایند و شیخ الرئیس فرماید کہ آن عصارہ قرط است و شارح
 کاذرونی فرمودہ کہ قول حق آنست کہ شیخ در تعریف آن گفتہ و صحیح ترین اقوال آنست کہ
 عصارہ نوعی از ام غیلان باشد کہ قرط نامند و غیر مغسول آن سرد و راول و خشک و در دوم
 و مغسول آن سرد و خشک و در دوم بالجلہ اقایا مخفف و قابض و مانع سیلان خون و قاطع
 نفث الدم و مقوی معده و جگر و منافع بسیار دارد (الخ) (اردو) دخت لیکر یا بیول کا
 رس یا شیرہ۔ صاحب آصفیہ نے لیکر پر بیول کا ذکر فرمایا ہے اور فرماتے ہیں اسکی
 جہاں سے چمڑا نکالتا ہے۔

اقامت | بقول بهارستان و فریاداشتن و فارسیان (۱) بمعنی درجای بودن و ممکن گرفتن با لفظ کردن استعمال کنند و (۲) بمعنی ضیافت شخصی که از جای دارد شود با لفظ فرستادن استعمال نمایند - خان آرزو در چراغ گوید که لفظ عربیت بمعنی معروف و فارسیان بمعنی ضیافت شخصی که جای دارد شود - نیز آرزو مؤلف عرض کند که ماصراحت استعمال این با مصداق فرس در ملحقات کنیم و در اینجا همین قدر کافی است که احتمال این در فارسی بدون ترکیب با مصداق فارسی بمعنی حاصل بالمصدر باشد یعنی اول خصوصیت مصدر کردن نیست چنانکه از ملحقات ظاهر شود و نسبت معنی دوم خیال ما نیست که بعضی شعرا اقامت را با مصدر فرستادن مرکب کرده بمعنی سامان دهانی فرستادن گرفته نه ضیافت اگر چه ضیافت جزو مهمانی است ولیکن سازو سامان دیگر هم لازم آن است و این همه لوازم - مجازاً پدید می شود از معنی اول چنانکه حکیم شافعی گفته است (۳) چون آدم بدو فرستاد آسمان بی صد گونه رنج و غصه به رسم اقامت و اشرف ماند رانی در کلام خود اقامت بمعنی فرش و بساط آورده و این هم در سامان دهانی داخل باشد (۴) شب از هتتاب باش باج می داد بهر منزل اقامت می فرستاد و شاعر گوید که شب بام محمد و باجگر از بود از هتتاب یعنی باج هتتاب پیش می کرد و در هر منزل باش از هتتاب بساط می گسترد - خصوصاً فرشی که آزاد رهندی چنانی گویند که با هتتاب تشبیه لفظی و معنوی دارد خان آرزو و بهار هر دو که باستان و همین شعر معنی ضیافت را پدید کرده اند بخيال مادرست نیست زیرا که از هتتاب ضیافت بام کردن بی هیچ لطف ندارد و معنی سامان دهانی اندر نیم مقام دل چسب تر است و این معنی لفظ اقامت نظر بر معنی اولش

تعلق مجاز هم دارد فاعل (اردو) (۱) اقامت - بقول امیر - عربی - مونث - ایک
جگہ قیام کرنا - ٹھہرنا (۲) جهانی کا سامان - مذکر - جس میں فرش فروش سامان حوائج
ضروری - مقام اور ضیافت سب داخل ہیں -

<p>اقامت بالیتن استعمال - بمعنی ضرورتاً اقامت طلبیدن استعمال - بمعنی</p> <p>د لازم گردیدن و در کار گشتن اقامت باشد خواهش اقامت کردن است صاحب صفی (عربی ۵) تا بکی شاید معنی بکشد بند نقاب ذکر این کرده (صواب ۵) آنکہ از عمر یک عمر را برداردیشہ اقامت باید (اردو) سیر و فامی طلبیدہ لنگر از سیل و اقامت اقامت لازم ہوتا -</p>	<p>اقامت دادن استعمال - بمعنی قائم استعمال -</p> <p>کردن است - صاحب آصفی ذکر این کرده اقامت فرستادن استعمال -</p>
---	--

<p>(خسر و ہوی ۵) قامت خود کرد و نمودن</p> <p>در ازین داد اقامت بستون نمازید (اردو)</p> <p>خان آرزو دہار بر لفظ اقامت ذکر این</p> <p>معنی ضیافت فرستادن کردہ اند و ہر دو از</p>	<p>قائم کرنا -</p>
--	--------------------

<p>اقامت داشتن استعمال بمعنی سکونت کلام اشرف مازندرانی سند آورده کہ بر لفظ</p> <p>پذیر بودن است - صاحب آصفی ذکر این</p> <p>اقامت مذکور شد مؤلف عرض کند کہ معاصرین</p> <p>کرده (نثر خزینہ صفہائی) اور آن شہر اقامت</p> <p>داشت (اردو) سکونت رکھنا -</p>	<p>عجم استعمال این بدین معنی نمی کنند و از متقدمین</p> <p>استعمال کسی کہ پیش است ہمین یک شہر اشرف</p>
---	---

<p>(هـ) سخن چون گرفت استقامت بمن ۛ اقامت کند تا قیامت بمن ۛ یعنی بمن اقامت بخشد تا قیامت ای بوجه سخن خود تا قیامت نام من زنده باشد (ار و و) قائم رکنا - اقامت کشیدن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده که معنی قیام اختیار کردن است (خسرو) مؤذنتش اینجا که اقامت کشیدن قیامت موزون تواند رسید (ار و و) قیام اختیار کرنا - اقامت نمودن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده که معنی سکونت اختیار کردن است (شیر) خرین آصفی (بالجمله از دو سال افزون در آن و لا) اقامت نمود (ار و و) سکونت اختیار کرنا -</p>	<p>ما ز ند رانی است که از ان معنی ضیافت را اول خان آرزو پیدا کرد و بهار پیر و می او نمود - خان آرزو برای این معنی بجز خودت طبع و معنی آفرینی خود سندی از صاحبان تحقیق نه گرفت و محققین فرس از از استعمال لفظ اقامت بدین معنی ساکت اند و ما خیال خود را نسبت این مصدر مرکب بر لفظ اقامت ظاهر کرده ایم که معنی سامان بهانی فرستادن است (ار و و) بهانی کا سامان بهیجا اقامت کردن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده مؤلف گوید که معنی قیام بخشیدن و قائم داشتن است چنانکه نظامی گوید اقبال بقول بهار و منتخب ضامن کسی را قبول کردن و پیش آمدن و رو بچیزی آوردن و چیزی پیش کسی داشتن و سعادت مند شدن و رومی کسی بچیزی گردانیدن - بهار گوید که فارسیان (۱) معنی دولت و قوت و طالع استعمال کنند و این گویا از معنی سعادت مند شدن اخذ کرده اند و یکند از صفات اوست و بصله به و از متصل (صاحب هـ) بوسه ها بر دست خود داد است معمار ازل ۛ تا باقبال بلند آن طاق ابر و بسته است ۛ (طه هـ) از قبال</p>
--	---

محبت و مقامی می زغم جولان پیکه طفل فی سوار آید پشیم وار منصورش پ (شفیع اثر ۵)
 چون دولت زمانه محال است بی زوال پیکرم چو آفتاب شد اقبال من بلند پیمولف
 عرض کند که (۲) در استعمال فارسیان اقبال بمعنی قبول کردن هم بنظر آمده که در ملحقات بر
 اقبال خواستن می آید (اردو) (۱) اقبال - بقول امیر (عربی) - مذکر - ادبار کی ضد -
 خوش نصیبی - زمانے کا موافق ہونا - (کیف ۵) - ہیکہ چار دن ہی کب تر اقبال اسے عظم
 نہیں ممکن کہ اک گہرین غلام بی وفا ٹھہرے پ (۲) قبول - گوارا - پسند (امیر ۵)
 جنت نہ ہاتھ آئے تو دوزخ قبول ہے پ

اقبال ایستادن	استعمال - صاحب صفی	اقبال سکندر	استعمال (۱) مرکب ضاتی
ذکر این کردہ کہ معنی قائم و موجود بودن دولت	اقبال سکندری	بقول بہار معروف	
وطالعندی است (فیضی ۵) درہای طرب	مؤلف عرض کند کہ معنی حقیقی (۲) بریابی		
برو کشادہ پ اقبال بہر درایتادہ پ (اردو)	نسبت مرکب توصیفی - کنایہ از منتہای اقبال		
اقبال قائم رہنا -	است (سیدی محمد عرفی ۵) اقبال سکندر		
اقبال خواستن	استعمال - صاحب صفی	بہمان گیری نظم پ برداشت بیک دست	
ذکر این کردہ کہ معنی خواہش اقبال کردن است	قلم را و علم را پ (نظامی ۵) کنون بر بٹ		
(حسن شہدی ۵) کش دامن ز بخت تیر	سخن پروری و زغم کوس اقبال اسکندری پ		
اگر اقبال می خواہی پیکہ اقبال سیاہی می نشاند	(اردو) (۱) سکندر کا اقبال (۲) انتہای		
نقش خاتم را پ (اردو) اقبال چاہنا -	اقبال - بہت بڑا اقبال -		

<p>غناک اور ہے</p>	<p>اقبال کردن مصدر اصطلاحی - بمعنی</p>
<p>استعمال - بیامی نسبت</p>	<p>پسند و قبول کردن - (خجوری) محل گشته ختم</p>
<p>معنی صاحب اقبال کردن است - بہار بر</p>	<p>دولت از خاکسرم آری پد بخاشاک وجودم آتش</p>
<p>لفظ اقبالی گوید کہ بمعنی کار اقبال است وندی</p>	<p>او کرده اقبالی (اردو) قبول کرنا - پسند کرنا -</p>
<p>که از شیخ العارفین پیش کردہ مصدر اقبالی کردن</p>	<p>اقبالمند استعمال - بقول اند بجاوہ فرنگی</p>
<p>راست (ہ) ننگ در عشق و جنون نام مرا</p>	<p>فرنگ بمعنی صاحب اقبال است و بقول</p>
<p>عالی کردہ آمد ادبار درین کوچہ و اقبالی کردہ</p>	<p>برہان مند بروزن قد بمعنی صاحب و خداوند</p>
<p>(اردو) صاحب اقبال کرنا - اقبالمند کرنا -</p>	<p>باشد همچون دردمند و حاجت مند پس اقبالند</p>
<p>اقبال یک ہفتہ اصطلاح - مرکب</p>	<p>از ہین قبیل است اسم فاعل ترکیبی - معاصرین</p>
<p>اضافی - بقول صاحب بحر و مؤید و ضمیمہ</p>	<p>مجمہم استعمال این کنند (اردو) اقبالمند -</p>
<p>برہان بمعنی دولت اندک روزہ مؤلف گوید</p>	<p>بقول امیر - صاحب اقبال - نصیب والا -</p>
<p>کہ کنایہ باشد (اردو) چند روزہ دولت</p>	<p>خوش قسمت (در شک ہ) ارباب وصل</p>
<p>عارضی اقبال - اقبال چند روزہ -</p>	<p>ہستہ ہین ہجورون پر بجا پد اقبالند اور ہے</p>
<p>بقول منتخب بمعنی آتش فرا گرفتن و علم آموختن -</p>	<p>اقتباس بالکسر لغت عرب است -</p>
<p>این را با مصداق کردن و نمودن مرکب</p>	<p>از کسی و فایده گرفتن - بہار ذکر این کردہ - فارسیان این را با مصداق کردن و نمودن مرکب</p>
<p>بالصدر یعنی استفادہ (صائب</p>	<p>کردہ بمعنی مصدری استعمال کنند و بدون ترکیب بمعنی حاصل</p>
<p>گدا ئی را پد (اردو)</p>	<p>(ہ) نباشد از اقتباس نور چشم ماہ را سیری پد الہی پیچ کا فر نشکندان گدا ئی را پد (اردو)</p>

اقتباس - بقول امیر عربی - مذکور روشنی لینا کسی تالیف یا تصنیف سے کچھ انتخاب کر کے اپنے کلام میں داخل کر لینا (اسیر ۵) تارے ہر سے جب کفش یار کے چمکین پنجو کو ہوس اقتباس ہو کہ نہ ہو نہ

(۱) اقتباس کردن	استعمال - یعنی	کی پرستی نظریات ان تماشایش کنند ہم مگر
(۲) اقتباس نمودن	حاصل کردن	نور اقتباس از روی زیبایش کنند نصیر

چیزی و فائدہ گرفت - صاحب آصفی ذکر ہمدانی (نشر ۲) از باطن فیض موطن جد بگوار
 این کرده از معنی ساکت (انوری ۱۵) انظار
 نقیبس من نور کم کای گفت چرخ بکافان
 از آفتاب ہمیش کرد اقتباس (صاحب ۱۵) (اردو) اقتباس کرنا کسی چیز کا حاصل کرنا یا تنہا کرنا

اقتدا - بقول بہار پیری کردن فرماید کہ بالفظ داشتن و کردن متعل مؤلف گوید کہ بالکسر لغت عرب است و صاحب منتخب ہم ذکر این کرده - فارسیان استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر یعنی پیروی کنند و برای معنی مصدری با مصدر فرس مرکب سازند کہ در طحقات آید (اردو) پیروی - بقول آصفیہ (فارسی) اسم موند - تقلید کسی کے قدم بقدم چلنا - اطاعت - فرمان برداری -

اقتدا داشتن	استعمال - صاحب صفی	ست بدشت از تو تہقہ در باغ بلبلان
ذکر این کرده کہ بمعنی پیرو بودن و پیروی داشتن		بتو دارند اقتدا (اردو) پیرو ہونا -

است (خرین اصفہانی ۵) آمونخت کبک (۱) اقتدا کردن استعمال - ہر دو بمعنی

<p>(۲) اقتدا نمودن پیروی کردن است عقل بدو اقتدا کرد که این کار اوست بنده صاحب آصفی ذکر هر دو کرده (سلمان باجمی) (نشر نشی اصفهانی ۳) او نیز اقتدا به سنن سنیه (سلف) جست تضادا و روی از پی کار جهان اجداد عالی ترا و نمود (اردو) پیروی کرنا -</p>	<p>اقتراان بقول صاحب آصفی بمعنی نزدیک شدن و بقول اند نزدیک شدن و یا رشد بدیگری مؤلف عرض کند که لغت عرب است فارسیان این را بمعنی نزدیکی و قریب استعمال کنند که حاصل بالمصدر باشد و برای معنی مصدری با مصداق فارسی مرکب سازند مخفی مباد که معاصرین عجم هم اقتراان را بمعنی قرب آورده اند چنانکه صاحب یوسف سرخ گویند (نشر) پانزده روز از نوروز گذشته از اقتراان مرتج و عقرب (اردو) قرب - نزدیک نزدیکی - مؤنث - دیکهو اتصال -</p>
<p>اقتراان و اودن میان دو چیز استعمال یک جگه جمع کرنا - ملانا - صاحب آصفی ذکر اقتراان و اودن کرده که بمعنی قرب اقتراان یافتن استعمال - صاحب آصفی پیدا کردن است (خرین اصفهانی ۵) ذکر این کرده که بمعنی قرین شدن است (نشر نشی لطفت میان معجز و سحر استراخ و اودن علت اصفهانی) هر دو عاقله از درگاه رب الغرت سکت میان آتش و آب اقتراان دهد (اردو) می نمود بشراف اجابت اقتراان می یافت (اردو) نزدیک</p>	<p>اقتراح بقول بهار بی اندیشه سخن گفتن و تجکم در خواستن چیزی مؤلف عرض کند که بالکسر لغت عرب است - صاحب منتخب هم ذکر این کرده فارسیان استعمال این بلفظ کردن کرده اند بمعنی -----</p>

(ب) اقترح کردن | بمعنی بی اندیشہ سخن گفتن آوردہ اند (میر مغری ۵) از عقل

و فضل کرد اقتراحی نہ وز و بخت و رچو کرد امتحانی نہ (اردو) (ب) بلا تامل کوئی بات کہند
(۱) اقتصار | بقول آصفی کوتاہی کردن و بیک چیز ایتادن مؤلف عرض کند کہ نسبت

عرب است و بقول منتخب بالکسر بر چیزی ایتادن و کوتاہ کردن و بی کسی رفتن فارسیان
این را با مصاد و فرس مرکب کردہ بمعنی مصدری استعمال کردہ اند چنانکہ -----

(۲) اقتصار کردن | بمعنی قناعت کردن آمدہ (نثر خزین اصفہانی) آتا با باشد کہ

(۳) اقتصار نمودن | بدویت و کمتر از ان اقتصار کند و تجریر اندک از بسیار و یکی

از ہزار اقتصار نماید (اردو) (۳۲) قناعت کرنا۔

اقتضا | بقول صاحب آصفی بمعنی خواستن مؤلف عرض کند کہ بالکسر لغت عرب است

و بقول اندکجوالہ تہی الارب و ام باز خواستن۔ فارسیان استعمال این بمعنی خواہش و

تقاضا کنند و برای معنی مصدری با مصاد و فرس کہ در محقات آید (ظہوری ۵) گر گلو کی

رفت رسوار و مرغ نہ اقتضای عشق پنهانیت این نہ (انوری ۵) بدست ما چو این

حل و عقد چیزی نیست نہ بعیش ناخوش و خوش کر رضا دہیم سزا است نہ کہ زیر گنبد خضر

چنان توان بودن نہ کہ اقتضای قضا ہای گنبد خضر است نہ (اردو) اقتضا۔ بقول

امیر۔ عربی (دندگر) خواہش کرنا۔ تقاضا (سزا دار ۵) غم میں مسرور اوس کے دیدی

جان نہ تہا یہی اقتضا محبت کا نہ

(۱) اقتضا فرمودن | استعمال۔ صاحب (۲) اقتضا کردن | آصفی ذکر این کردہ

(۳) اقتضا نمودن که معنی خواستن و تقاضا کردن است (نشر خسرو) بلکه نیز اعظم با داد	سفرگزیند (ار دو) پسند کرنا مقتضی بنوا -
(۲) که جمعی اقتضای آن کرده (ظهور سی) (نشر منشی) اقتضا نمودن و	صاحب آصفیه نے مقتضی پر فرمایا ہے کہ خواہش بہ روزی چنان اقتضا فرمود (نشر منشی) (ظهور سی) (نشر منشی) اقتضا یافتن استعمال - صاحب آصفی
نمی نالم اگر بر من جفا کرد چه جرم اورا و فایز این اقتضا کرد (انوری ۵) و در ہر انچه رای تو کرد اقتضای آن تقدیر جز بعین ضیاء تنگستہ باد (نشر خزین آصفہانی ۳) از مرکز دولت بہر طرف رای شریفش اقتضا نماید	ذکر این کرده کہ بہ معنی مناسب بنظر آمدن و مناسب نمودن و مقتضی شدن است (نشر نصیر ہمدانی) از سواخ وقت و خواطف زبان انچه در ہر مقام اقتضایافت بر آن افزود (ار دو) مناسب نظر آنا - مناسب رای مناسب حال بنوا
اقتضای لونی بقول برہان بفتح اول و سکون ثانی و کسرہ فوقانی و نون بالف کشیدہ و لام بہ واو و قاف بہ یاریدہ لغتی است یونانی و معنی آن در عربی شوکتہ البیضا است و آن را بغارسی باد آور دگویند و آن بوتہ خارجی باشد سفید - صاحب محیط بر باد آور د فرماید کہ این را انگر سفید نیز گویند و بہ رومی لونیقی و بسریانی سانا جور و بیونانی قتنا لونی و اقطا لونی و عبری شوکتہ البیضا کہ معنی خارجی سفید است و بقول بعض ہندی جو آسا و دہ تا ہا شبیہ بخار خک الا این در سپیدی شدید تر و خارجی این در از تر از ان گرم و خشک در ازل و گویند در دوم - در پنج این تبرید و تحفیف باند کی تحلیل و در تخم این قبض برای نزوف است و منافع بسیار دارد (ار دو) بقول محیط جو آسا - صاحب	

جامع الادویہ نے جو اس پر اشتر خا رکھا ہے اور وہاں کا ذکر بھی فرمایا ہے جو جو اس کے
سوا ہے اسے رشوکۃ البیضا پر جو اسے ہندی۔ ہماری تحقیق میں اشتر خا ر اور خیر ہے جس
کا بیان گزر چکا ہے۔ صاحب مخزن نے بھی باد آور کا عربی نام رشوکۃ البیضا اور ہندی
نام جو اس رکھا ہے اور صاحب ساطع نے جو اس پر خا شر کا اشارہ کیا ہے ہم خیال کرتے
ہیں کہ مشابہت نے یہ اختلاف پیدا کیا ہے۔

اچنوش | بقول برہان باجم ونون بروزن ندپوش ریم آہن باشد کہ آن را بر عربی
خست الحدید خوانند۔ صاحب محیط ذکر این نکرده و بر خست الحدید صراحت کافی فرمودہ
و این همان است کہ ذکرش بر اسقورون گذشت و این ہم لغت یونانی است (اردو)
ویکھو اسقورون۔

اچہ | بقول ضمیمہ برہان لغت ترکی است بمعنی درم و فارسیان استعمال این کرده اند۔
صاحب مصطلحات ہم این را نوشته (فوقی زیدی ۵) از اچہ میتوان کرد کام از الجوج
حاصل یارب کہ پیچ منظم فی سیم وزر نباشد: (اردو) درم۔ بقول اصفیہ در ہم کا مخفف
ایک چاندی کے سکے کا نام نسل چونی کے ۳ ماشہ کا وزنی۔

اچوان | بقول برہان لفتح اول و حامی حطی بروزن ارغوان معرب اچوان است کہ
شکوفہ ریحان و بابونہ باشد۔ گویند اگر آب آزا بگیرند و بر خصیہ و آلت مردی طلا کنند نہایت
قوت مجامعت دہد و آن را بر عربی احمد ابق المرضی و خیر الغراب خوانند و در موصل شجرۃ
الکافور و در شیراز بابونہ کا و گویند و بضم اول و ثالث ہم بنظر آید۔ صاحب محیط فرماید کہ

بعض ہجرہ و سکون قاف و ضم حای ہملہ و فتح داو و الف و نون لغت عربی است - و
 اجداق المرضی و عین البقر و غرار و خیر الغراب نیز گویند و مبصر کرکاش و بہ مغرب
 شجرہ مریم و مومل شجرہ الکافور و بافریقہ کاتوریہ و رجل الدجاجہ و بیونانی ادیانس و ایسیا
 و سیریانی فرابیون و عبرانی نیفاکاف و بفارسی بابونہ کاد و بابونہ کا و چشم و بہار و گل کا و چشم
 و کوہلہ و کرہامک و ہندی سوہل گویند مؤلف گوید کہ این بہانت کہ تعریف این برہاس
 گذشت (اردو) دیکھو سامیں -

اقرار | بقول بہار گفت خود ثابت کردن چیزی را و گفت خود ثابت شدن و فرماید کہ
 بالفاظ آوردن و دادن و داشتن و کردن و کشیدن و گرفتن مستعمل مؤلف عرض کند کہ
 بالکسر لغت عربست بقول صاحب منتخب ثابت کردن برخو چیزی را و بقرار آوردن کار را و
 اہرام دادن و خنک گردانیدن - فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی (۱) اعتراف
 استعمال کنند کہ ضد انکار باشد (ظہوری ۵) بمعنی رضی روکن نقد قبولت و رکفت است نہ
 صد زبان بہتر یک انکار اقراری بخیر و بد (۲) بمعنی وعدہ و پیمان کہ سند این بر اقرار شکنستن
 می آید - (اردو) اقرار (۱) - بقول امیر (۶ بی) مذکر - انکار کی ضد - اعتراف (فقہہ میہ)
 مجھے تو آپ اپنی خطا کا اقرار ہے - (۲) بمعنی وعدہ (اسیر ۵) غیر ممکن ہے کہ پورا ہو
 کوئی وعدہ وصل نہ متون سے یہی اقرار چلے آتے ہیں نہ (صبا ۵) دیکھئے آج وہ
 تشہیف کہان فرمائیں نہ ہم سے وعدہ ہے جدا غیر سے اقرار جدا نہ

(۱۷۱)

اقرار آوردن | استعمال - صاحب صفی ذکر این کردہ کہ بمعنی اقرار و اعتراف کردن است

(۱۳۷۱)

<p>اقرار شدن استعمال - بمعنی معترف گردانیدن و باقرار آوردن و اقرار گرفتن - و قبول کنانیدن (انوری ۵) ای وقف چو قضا و قدر آورد اقرار (اردو) اقرار کرنا بقول امیر اقبال کرنا (فقیر امیر) اپنی خطا کا اقرار کرنا کونسی بے عزتی ہے اعتراف کرنا - قبول کرنا -</p>	<p>نشر نصیر مہدانی) در خود بہ ابرین کمال ندارم کہ بی ہنر ہیامی خود اقرار آرم (انوری ۵) گشت بر محض اقبال بزرگیش گواہ بہ ہر دو گیتی چو قضا و قدر آورد اقرار (اردو) اقرار کرنا بقول امیر اقبال کرنا (فقیر امیر) اپنی خطا کا اقرار کرنا کونسی بے عزتی ہے</p>
<p>اقرار دادن استعمال - صاحب مصنفی (۱) اقرار شکستن - مصدر اصطلاحی - (۲) اقرار شکستہ صاحب بحر عم و ہما نسبت (۲) فرماید کہ اقراری کہ درست بنا (میرزا طاہر وحید ۵) دلی دارم چو اقرار شکستہ پستش کن بگفتار شکستہ خان ہر زخم در چرخ ذکر این کردہ مؤلف عرض کند کہ</p>	<p>اقرار دادن استعمال - صاحب مصنفی ذکر این کردہ کہ بمعنی قبول و اعتراف کردن (نظامی گنجوی ۵) تا بہ اقرار خدائی دہد بر عدم خویش گواہی دہد (انوری ۵) کرد چرخش بسروری تسلیم دادہ دہرش بہ بندگی اقرار (اردو) دیکھو اقرار آوردن -</p>
<p>اقرار داشتن استعمال - صاحب مصنفی (۱) بمعنی سپان شکستن و برخلاف وعدہ عمل ذکر این کردہ کہ بمعنی مقربودن است و اعتراف داشتن (طالب آملی ۵) اگر عشق کفر است آنست از منکرانم نہ و گر کفر دین است اقرار دارم نہ (اردو) مقر ہونا - اقرار کرنا - معترف ہونا - (۱) عہد توڑنا - وعدہ خلافی کرنا - (۲) جھوٹا</p>	<p>اقرار داشتن استعمال - صاحب مصنفی ذکر این کردہ کہ بمعنی مقربودن است و اعتراف داشتن (طالب آملی ۵) اگر عشق کفر است آنست از منکرانم نہ و گر کفر دین است اقرار دارم نہ (اردو) مقر ہونا - اقرار کرنا - معترف ہونا - (۱) عہد توڑنا - وعدہ خلافی کرنا - (۲) جھوٹا</p>

و عده - و ده وعده جس کا ایفا ہوا ہو - گرفت از زبان کہ زار دل را بیرون نیاورد -

اقرار کردن استعمال - صاحب آصفی ذکر (۱) اقرار لینا - بقول امیر و عده لینا -

این کرده کہ (۱) بمعنی اعتراف کردن است - عہد لینا (ر شک ۵) جو سمجھے کہ ہے انجام

(نظامی ۵) نیکی ادب و بردبار کن بہ بر بیا بین خاطر شکنی پنجے اقرار ہم اے عہد شکن

خوشتن اقرار کن بہ وہ تحقیق (۲) اظہار کیوں لیتے -

رغبت و گوارائی کردن ہم کہ متعلق و مجاز معنی اقرار کہ مشروط شود اقرار نیست کہ خوش کن

اول لفظ اقرار باشد (ظہوری ۵) بہرچہ (مثل) صاحب محبوب الامثال ذکر این کرده

و جفا اقرار کردم در وفاداری و ولی از رشک و از معنی محل استعمال ساکت ما از معاصرین عجم

می ترسم کہ در انکار اندازد (۱) (ار و و) (۱) ہمین مثل را باختلاف جزئی شنیدہ ایم معنی چون

اقرار کرنا - اعتراف کرنا (۲) گوارا کرنا - اظہار کسی پیمان و وعده را مشروط بہ شرطی کند طبع

رغبت کرنا - گوید کہ "اقرار چو مشروط شود نیست مقرر"

اقرار کشیدن استعمال - صاحب آصفی نمی دانیم کہ صاحب محبوب الامثال الفاظ کہ

ذکر این کرده از معنی ساکت بخیاں ما بمعنی اقرار خوش کند "را بعض" نیست مقرر "چگونه

گرفتن است یعنی پیمان گرفتن و این متعلق بمعنی نوشت جادار و کہ در بعض حصص ہند از زبان

دوم لفظ اقرار باشد (علی خراسانی ۵) تا شنیدہ باشد با سنی حال از برای اقرار غیر نوشت

مگوید از دل و پیش ہر کس بر ملا از زبان استعمال این مثل می شود - دیگر صاحبان مثال

خوشتن اقراری باید کشیدہ ای باید وعده ازین ساکت اند و درین مثل لفظ اقرار بمعنی نوشت

استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب
استعمال - بقول صاحب	استعمال - بقول صاحب

دبند کلام طہوری فرماید کہ بنامی قافیہ این بزرگم و تبسم است (ظہوری ۵) این قسم اسم
بحر بیان نکرده کس پناخورده باده محتسب شهر اقسام است چه صاحب اند بر قسم
فرماید کہ بالفتح لغت عرب است معنی تردد و در کاری و اقسام را بحوالہ بہار و تاج المصا
ذکر کرده صراحت نہ کند کہ لغت کلام زبان است بخیاں ما قسم بہ فتح اول و سوم اسم
تفصیل است معنی تردد و زیاد در کاری کشند و ظہوری بہ تصرف در اعراب سین مہملہ
معنی تردد و تہ آوردہ خیر این نیست کہ این را لغت عرب گیریم (اردو) بہت متر و متفکر
بہت فکر مند۔

اقسوس | بقول بہان پروزن افسوس یونانی دانہ است مانند زرشک و چون
اورا بشکند خیزی چسپیدہ و لزج از درون آن بر آید۔ باز رنج بر ناخن تباہ شدہ ہنند
بر ویاند و جمیع درم ہا و آہا سہارا نافع بود و مویزج علی همان است۔ صاحب محیط
گوید کہ آنرا قروس ہم گویند و آن مشہور مویزج علی است و بر مویزک علی فرماید کہ اسم
فارسی دبق و بر دبق نویسند کہ بہ یونانی قسوس و اقسوس و بعربی مویزج عیلی و بفارسی
مویزک عیلی و کشمش کاویان نامند و آن مثری است کو چک مثل نخود و چون بشکند در جوف
آن رطوبتی چسپیدہ ظاہر شود گرم در آخردوم و خشک در اول و گویند گرم و خشک در
سوم۔ تفتیح سد و نماید و بہت عرق النساء و نو اسیر و امراض بار دہ نافع و محلل اورام
باردہ و منافع بسیار در اول (اردو) اقسوس اور قسوس زبان یونانی مین ایک دوا
کا نام ہے جسکو عربی مین دبق کہتے ہیں اور صاحب محیط نے اس کا مشہور نام مویزک عیلی کہا

مثل زرشک اور نخود کے ایک دانہ نما چیز ہے جسکو توڑنے سے رطوبت نکل آتی ہے دوسرے درجہ میں گرم اور اول درجہ میں خشک۔ تحلیل اور ام باروہ کے لئے نہایت مفید دوا ہے اور عرق النساء اور نواسیر کو بھی نفع بخش ہے افسوس ہے کہ اس کا اور کوئی مشہور نام نہیں معلوم ہو سکا۔ صاحب جامع الادویہ نے اسکو ترک کیا ہے۔

اقشون | بقول برہان بائین قرشت بر وزن ایون لغت یونانی و بعضی گویند رومی دوائی است گرم و لطیف و آزر البیروزی سعادہ جیبی خوانند۔ صاحب محیط این را بہین مہلہ نوشتہ فرماید کہ این را اقشون ہم گویند زیادت تحسانی سوم و ثانی مثلثہ بوض سین مہلہ اسم یونانی بنایت شوکی در اندلس بر اس الشیخ معروف۔ گرم و در دوم و خشک و اول۔ بسیار لطیف۔ ضما و آن جہت تشنج عام در بدن نافع و کذا برای فالج و کزاز خلقی و منافع بسیار دارد (الخ) و بر اقشور یون فرماید کہ غیر معروف و بحوالہ قانون نوید کہ اقشور دوائی است کرمانی فارسی۔ گرم و لطیف و گویند ذہن رازکی و حفظ را جتہ گرداند۔ چنان ہفت دانہ ہم نقل برہان کردہ اند و حیف است کہ تعریف فرید این معلوم نہ شد و بر نکشود کہ نام این در السنہ غیر چہ باشد۔ بخیاں ما اتحاد بیان و اختصار تعریف اقشون ہمان است کہ صاحب محیط بر اقشور یون نوشتہ کہ برای ادویہ ترک آن بر این قسم بیان تفوق داشت و انچہ صاحب محیط این را بہین مہلہ نوشتہ حقیقت آن ہم بوضوح نہ پیوست الا اینکه بایش قدیمی واضح تر از اقشون است و بس صاحب جامع الادویہ از اسمای معروف این ہر دو ساکت و این ہر دو اسم را ترک کرد و در اس الشیخ و سعادہ جیبی را ہم کسی نہ نوشت تا آنکہ

صاحب برهان هم آخر الذکر را بجای خودش گذاشت (اردو) آتشون ایک دو اکا یونانی
 نام ہے جن کی تعریف فرید سے اہل لغت طب سکت ہیں۔

اقصى بلاد | بقول صاحب رہنما بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار در روزمرہ معاصرین
 یعنی انتہائی شہر متصل و مقصودش جزا این باشد کہ انتہای آبادی بلاد اگر کوئند اقصى۔ بقول
 منتخب بالفتح لغت عرب است بہ الف مقصورہ آخر معنی دور تر و نہایت رسندہ تر۔ و
 بلاد ہم لغت عرب باشد جمع بلدہ پس معنی لفظی این مطابق است با استعمال معاصرین (اردو)
 شہرون کی آبادی کی انتہا۔

اتطاع | بقول بہار چیری را از خود بریدہ کسی دادن و فارسیان معنی راتہ و جاگیر زمین
 کہ بنوکران و مستحقان و ہند ازینجا گرفتہ اند و بالفظ خوردن متصل و ارستہ گوید کہ بالفتح بمعنی گوشہ
 زمین است و جمع قطعہ مؤلف عرض کند کہ بقول منتخب بالکسر لغت عرب است و بالفتح
 اطراف زمین فارسیان قطعہ زمین را اتطاع نام نہادہ اند کہ از مقبوضات خود جدا کردہ کسی
 دہند خواہ تبرعاً یا بر سبیل معاوضہ خدمتی و بیع خصوصیت بانوکران و مستحقان نیست و این
 عام است از برای (جاگیر کہ قسمی خاص باشد) و غیر آن قسم خاص کہ مقطوعہ نام دارد
 کہ بخش بجای خودش کنیم شتی از ہمین (اتطاع بالکسر) است صاحب تحقیق الاصطلاحات
 تعریف خوشی کردہ فرماید کہ یکسر زمینی کہ سلاطین و حکام بہ کسی بخشند۔ ماگوئم کہ بالفتح باشد
 و مجاز معنی کہ بقول منتخب بالفتح گذشت (اثر شیرازی ۵) ای کہ جور آباد و شمشیرت
 با قلع من است پد سایہ دستی کہ ایامم بکام دشمن است پد مخفی مباد کہ جور آباد نام جائی است

در ایران (انوری ۵) در کوی هنر باش کان کوی پنا اقطاع قدیم شاهنگ است پنا
 (دوبه ۵) خواستم گفت آسمان رفت گفتا گوی پنا کا سمان از جمله اقطاع مایک طارم
 است پنا (دوبه ۵) جزوی ز ملک و جاہ تو اقطاع اختران پنا نوعی زر سم جو تو آمار در زنگار
 (ارو ۵) اوس زمینی عطا کو نار سیون نے اقطاع کہا ہے جو بادشاہون کی جانب سے عطا
 ہوتی ہے جیسے مقطعه اور جاگیر پس اقطاع کا ترجمہ اردو کے استعمال میں جاگیر (مونث)
 اور مقطعه (مذکر) ہے

(۱) اقطاع خوار	(۱) اسم فاعل	تمتع شدن از عطاے اقطاع و اقطاع
(۲) اقطاع خوردن	ترکیبی است	خوار بودن - (شیخ شیراز ۵) گرفتہ نمود
و بمعنی کسی کہ عطای اقطاع بقبضہ او باشد بہار خد متی کردہ پنا نہ پیوستہ اقطاع او خوردہ ہو کر این کردہ فرماید کہ بمعنی جاگیر دار و راتبہ خواہ (ارو ۵) (۱) جاگیر دار یا مقطعه دار (۲) است مؤلف گوید کہ جاگیر یا مقطعه دار را داخل اقطاع خوار توان کرد و لیکن راتبہ خوار و را این باشد کہ اقطاع را یا عطای غیر زمینی یا عطیہ - جاگیر و مقطعه در وادون باشد (عرفی نقد تعلق نباشد (ظہوری ۵) از لطفش (۵) بہ بخشا خلق را یا رب حجیم اقطاع من صد امید اقطاع خوار پنا مؤلف ز طبعش چو گردان پنا مسج اعمال زشت من کہ طاعت نیست عشرت ہزار پنا (۲) مصدر مرکب بمعنی میزان را پنا (ارو ۵) مقطعه یا جاگیر قرار دینا -		

که آزمایش می گویند صاحب محیط فرماید که این لغت یونانی است و بقول بعض لغت اهل
 یمن و اسم ماش است و بر ماش گویند که اسم عربی است و حج تیر و بفارسی هم مشهور بر ماش
 و یونانی اندامیون و اقطن و بهندی مونگ نامند و حج معرب سنگت فارسی است و
 که آنچه بعض مردم هند ماش می گویند - مراد از اردوی باشند نه مونگ بالجه مونگ غله است
 معروف و در اکثر بلاد کثیر الوجود و دانه آن کو چکا و مدور اندک طولانی - سر و در آخر آن
 مائل بخیلی و گویند خشک و راول کثیر الغذاء و مولد خلط صالح و لیکن لطیف الانحدار و منافع
 بسیار دارد (الخ) (اردو) مونگ - بقول صاحب اصفیه اسم مونگ - ایک قسم کا غله
 جو ماش کی قسم سے ہوتا ہے (فارسی) بنو ماش - حج - عربی علما اسکی دال اکثر بیارون
 گو کہلانے ہیں -

اقلی | بقول برهان باطای حلی بروزن افی یونانی نام درخت بیل است و بیل میوه
 است در ہندوستان مانند نار و آن شیرین و از درختی حاصل می شود مانند زرد آلو و
 آن درخت را ہم یونانی خانانطی گویند و این میوه را در جوارشات داخل سازند و
 محیط فرماید کہ بفتح ہمزہ اسم یونانی خان کبیر است و بر خان گویند کہ بروزن مکان انتمطی
 است و آن نباتی است کہ قسم می باشند یکی کبیر کہ ثمر آن را بیل وقل گویند دوم صغیر - بالجه
 این سرد و خشک و در دوم و سردی آن غالب باندک گرمی - محقق و محلل و ضاد برگ این
 جهت التیام جراحات مفید و ذکر این بر اہل مذکور شد (اردو) دیکھو اہل -

اقلی | بقول برهان و مہفت و اندلضم اول بروزن قلعی بلخت یونانی کلید را گویند (اردو) کنجی

بقول آصفیہ (ہندی) اسم موت - کلید - چاکی - مفتاح - تالی -

اقلیدس | بقول برہان بضم اول و کسر وال ابجد و سکون سین بی نقطہ (۱) نام کتاب است از ارقام ریاضی و (۲) نام صاحب کتاب کہ مصنف آن باشد ہم و معنی آن بزبان یونانی کلید ہندسہ و کسر اول و فتح وال نیز گفتمہ اند - صاحب سروری برای ہر دو معنی بالاسند آورده (خواجه ۵) در اقلیدس و نحو و طب و نجوم بہ چنان شد کہ شد داستان در علوم (جامی ۵) ز تشکیک محبطی سخت آسان بہ ز تحریر وی اقلیدس ہر اسان بہ (اردو) اقلیدس - بقول امیر (۱) علم ہندسہ بین ایک کتاب کا نام ہے جو اقلیدس کی تصنیف سے ہی (۲) ایک مشہور ریاضی دان تھا اسکندریہ میں مدرسہ ریاضی کی بنا اسی نے ڈالی تھی اسکو علم ہندسہ سے ایسا ذوق تھا کہ اسکا نام ہی اقلیدس ہو گیا -

اقلیم | بقول اندالکسر لغت عرب است (۱) و آن ہفتین حصہ باشد از ربع مسکون کہ عبارت از زمین آباد است کہ یک سہم بشرق دارد و سہ دیگر مغرب و ہر اقلیم منسوب بہ یکی از سبعہ سیارہ و در بعضی کتب - اسمای ہفت اقلیم و مناسبت ہر یکی سیارہ نوشتہ اند مثلاً صاحب مؤید الفضل نوشتہ کہ ہندوستان بزرغل و چین بشرقی و ترکستان بمریخ و ایران بشمس و ماوراء النہر یعنی توران بہ زہرہ و روم بعطارد و بلخ بکمر منسوب است و اطلاق اسم اقلیم برین ملکہا مخالف قرار داد حکماست چنانچہ تفصیلش بر ہفت قلم آید و لفظ اقلیم از منتخب و کشف وغیرہ بالکسر ثابت شدہ و بالفتح غلط است و (۲) ہم نام موضعی است بمصر - (ظہوری ۵) چہمی ترسی ز مردن بار بر بندہ در اقلیم زغا نام

لغت عرب گوید و صاحب منتخب کہ محقق زبان عرب است فرماید کہ بالکسر و بی ہمزہ ہم - چوک زر
و سیم باشد کہ در وقت گداختن بالا آید و نام دختر آدم علیہ السلام - (اردو) (۱) سونے اور
چاندی یا دوسری دھاتوں کا نقل اور چرک جو بعد گھٹنے کے نکل آئے (۲) آدم علیہ السلام کی
بیٹی کا نام -

اقنوم | بقول برہان بفتح اول و ضم نون بر وزن معلوم لغت یونانی نام کتابی است
از یہودان و بردمی معنی اصل و سبب ہر چیز و نصاری گویند کہ اقنوم عبارت از ظہور ذات
باری تعالیٰ است اوست وجود کل جل جلالہ داب و ابن و روح القدس اشارہ بدو
و اقنوم سہ باشد (۱) اقنوم وجود (۲) اقنوم علم (۳) اقنوم حیات و انہانہ عین ذاتند
و نہ زاید بر ذات و ہضم اول ہم آمدہ صاحب سروری ہم ذکر این کردہ و از حکیم خاقانی نقل
آوردہ (۴) سہ اقنوم و سہ قرف را برہان بگویم مختصر شرحی متوفایہ صاحب سواہر
فرماید کہ یونانی این را گنومی نام است و اقنوم معریش و جمع این اقانیم - صاحب منتخب
ذکر این کردہ و معنی اصل ہر چیز آوردہ و صاحب جہانگیری در خاتمہ کتاب بذیل لغات
غریبہ و دستور پنجم ذکر این فرمودہ (اردو) ہر چیز کا سبب سوات باری تعالیٰ - یہود کی
ایک کتاب کا نام اقنوم ہے -

اقوامارثون | بقول برہان بفتح اول و ثانی بہ و او رسیدہ و سیم بالف کشیدہ و کسر رای
قرشت و نامی مثلثہ مضموم ہوا و دونون زدہ بلغت یونانی را زیانہ صحرائی باشد و بخند ہمزہ
ہم آمدہ - صاحب محیط فرماید کہ بادیان بری است و بربادیان گوید کہ اسم فارسی است و بفارسی

عامه - رازیانه و معرب آن را زیاخ و شیرازی جو لکو و بیستانی با تخم و میونانی ماریسون
و مار دیون و دهر لیا و تو مار ثون و برومی شمار و بمغربی بباس و با انگلیسی آسید و پهنی
سونف و سونپ و بریالی نامند و آن بستانی و بری می باشد بستانی را مار سون و بری
تو مار ثون نام است گرم و خشک در دوم و بقول بعض گرم در اول سوم و خشک در آخر
اول - مفتوح سد و محقق و لمطف و دافع و محلل ریا ح است و صداع نیار و دمنافع بسیار
دارد (الخ) (ار دو) سونف - بقول آصفیه (هندی) اسم مونث - اصل مین سونپ
یا سونپه تها جواب بهی دہاتی اور مہند و بولتے مین یہ کار آمد دوا ہے -

اقوامالی | بقول برہان بابیم بالف کشیدہ و لام بہ تھانی رسیدہ لغتی است یونانی و معنی
آن عبری مار العسل و طریق ساختش چنان باشد کہ دو جزو آب و یک جزو عسل را با ہم
آمیختہ بچوشانند چند انگشتی برود و ثلثان بماند و منافع آن بسیار است بجهت دہتن آہستہ
بخورد زنی بدہند اگر صدا و قراقر برد در ناف او بہر سد آہستہ باشد و الا نباشد - صاحب
محیط فرماید کہ مار عسل را بویونانی اقوامالی خوانند و بقول صاحب مخزن اقوامالی چیری
است کہ در آن عسل را حل کنند و نگہدارند و جوش نہ ہند و بہار العسل گوید کہ آن سادہ
و مرکب باشد و سادہ آن گرم و تر و جالی و ملین و قاطع اخلاط ازجہ و منفع و منفع بلغم غلیظ و تنوع
قوی اعضای بار دہ و دافع امراض بار دہ عصبانیہ و دماغیہ و منافع بسیار دارد و فرما
کہ یک وزن عسل خالص راورد و وزن آب باران یا آب صاف شیرین آتش ملائم
طبخ دهند و کف آنرا بردارند تا دو ثلث بماند پس صاف نمودہ نگاہدارند و برای مرکب

گو بملک نامند۔ صاحب ناصری ہم ذکر این کرده خان آرزو فرماید کہ این را بھندی کہنہی
نام است و صاحب بربان بر سمار و رخ و سمار و رخ گوید کہ خایہ دیس و کلاہ و یوان و چتر مارگی
گویند مولف عرض کند کہ ما ذکر این در ممدودہ بر آکار س کرده ایم۔ جز این نیست کہ این
اسم جادہ فارسی زبان باشد ممدودہ و مقصورہ چیری نیست کہ نتیجہ لب و لہجہ مقامی است
صاحب خزانتہ اللغات گوید کہ این را در سنکرت چترم بہومی و در فارسی چتر زین گویند
(اردو) کہمی۔ موٹ۔ گلن۔ مہول۔ دیکھو آکار س۔

اکار یوم | بقول صاحب رہنما بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار معاصرین عجم
حوض را گویند۔ صاحب بول چال صراحت فرماید کہ حوضی کہ در و ماہیان و دیگر جانوں
آبی را می پرورند حیف است کہ حقیقت این ظاہر نشد کہ مال کدام زبان است کہ بطور
اسم جادہ صورت گرفتہ و در فارسی زبان مستعمل شدہ (اردو) وہ حوض جس میں مچھلیوں
اور آبی جانوروں کو پرورش کرتے ہیں (مذکر)

اکامہ | بقول بربان بفتح اول و ہم رودہ گو سفندی باشد کہ آنرا گوشت و مصالحہ
پر کردہ باشد و عربی عصیب خوانند و بضم اول نیز آدہ و بقول صاحب جامع رودہ مص
کہ می پزند۔ صاحب منتخب بر عصیب فرماید کہ شش بارودہ باد پیچیدہ و بریان کردہ و
عرض کند کہ بتحقیق ما اسم جادہ فارسی زبان است و معاصرین ہم بر زبان دارند و مطلقاً
کباب دل و جگر و رودہ می گویند را گویند اعم از نیکہ و رد مصالحہ و چیزہای دیگر داخل کردہ
بر بیان کنند یا بدین آن (اردو) بکری کے پیڑے اور کھجی اور دل اور او جھڑی کباب

یادہ کتاب جو بکری کی آنتوں میں مصالحہ وغیرہ بہر کر بہونین۔

الکبیا | بقول برہان بکسر بای ابجد بروزن انبیا بلغت نژد و پاژند بمعنی پی باشد
عربی عصب خوانند۔ صاحب ضمیمہ برہان و (جہانگیری در خاتمہ کتاب بذیل لغات
نژد و پاژند) ذکر این کرده مؤلف گوید کہ اسم چاند فارسی قدیم است و حالا استعمال این
متروک (اردو) عصب۔ بقول آصفیہ (عربی) مذکر۔ پے۔ پٹھا۔ ایک سفید چیز کا نام
جس سے حس و حرکت اور اعضا حیوانات کی مضبوطی ہے۔

اکت | صاحب بول چال فرماید کہ معاصرین عجم بکسر اقل و سکون دوم این را بمعنی
صورت بازی استعمال می کنند و صاحب روزنامہ گوید کہ بمعنی بازی مطلقا۔ بخیال باین
مفہوم است از لغت (ایکٹ) کہ در انگلیسی زبان بمعنی کار کردن و تقالی یعنی صورت بازی
است معاصرین فرس تحتانی را حذف کردند و تائی ہندی را بہ تائی عربی بدل کردہ اکت
بمعنی صورت بازی یا مطلق بازی استعمال کردند (اردو) بہرپ۔ بقول آصفیہ طرح
طرح کے ہمیں بدلنا۔ سانگ بہرنا۔ تقالی کرنا۔ صورت بازی۔ بازی۔ بقول آصفیہ فارسی
اسم مؤنث کہیں۔ تماشا۔ کرتب۔

الکتاب | بالکسر۔ بقول صاحب منتخب لغت عرب است بمعنی حاصل کردن چیزی
بسی خود مؤلف عرض کنند کہ فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر استعمال کنند و بر
معنی مصدری با مصدر فرس مرکب سازند کہ در محقات می آید (اردو) الکتاب۔ بقول
امیر۔ عربی۔ مذکر۔ کوشش سے حاصل کرنا (ناصر) و دونوں جہان میں جہل سے بہتر

نہیں ہے عیب یہ انسان کے لئے ہے ضرور اکتساب علم :

اکتساب کردن	استعمال - صاحب کوہ رہنشین : تاکند از فیض جودش خوردہ
اکتساب نمودن	آصفی ذکر این اثر اکتساب : (نشر خزینہ صفہائی) مراتب
کردہ کہ بمعنی حاصل کردن بسی خود باشد (کمال صفہائی ۵) سال دومہ دامن بگرفتہ زور بازو سے کسی چیز کو حاصل کرنا۔	

اکتفا	بہار بحوالہ صراح ذکر این کردہ فرماید کہ معنی پسندہ کردن است و بہ تحقیق ما
اکتفا بالکسر لغت عرب است و بقول منتخب بس شدن و برگردانیدن و نگون کردن طرف	
آب و مانند آن مؤلف عرض کند کہ فارسیان استعمال این ترکیب فارسی بامصادر فرس	
کنند بمعنی کافی و بس کہ در محقات آید (اردو) امیر نے اکتفا کرنا کا ذکر فرمایا ہے اس لفظ	
کہ صرف لفظ اکتفا اردو میں متعمل نہیں ہے جیسا کہ فارسی میں نہیں دیکھا گیا۔ کافی۔ بقول	
آصفیہ بس حسب ضرورت۔ دلخواہ۔	

اکتفا پذیرفتن	استعمال - صاحب آصفی (۲) اکتفا کردن آصفی ذکر این کردہ
ذکر این کردہ کہ بمعنی کافی شدن است (نشر)	
(۳) اکتفا نمودن کہ بمعنی بس کردن است	
(نشر منشی صفہائی) کرم جلی اقتضای آن کرد	
خواہد شد بشارت فتح و فیروزی اکتفا پذیرد کہ از خون او در گزرد و لاجرم بہمان قدر اکتفا	
(اردو) کافی ہونا۔	
اکتفا فرمودن	استعمال - صاحب فرمودہ (کلمہ صفہائی ۵) حوض می باید دیدہ و
درودہ ہنگام و صنوف میکتی از پنج وقتہ ابابیک وقت	

اکتفا (نشر - نصیر سہدانی ۳) تکلف (اردو) اکتفا کرنا - بقول میر تقی میر
نمی کند و بوظیفہ وقت اکتفا می نماید جیسے دوہی سطر پر اکتفا کی:

اکت ملت بقول ابن بیفجہ اول و کسر ثانی و سکون نو قانی و میم مفتوح و کاف مکسور
و نو قانی ساکن بلبت سریانی دانہ باشد سیاه و بسیار سخت و بہ بزرگی جوڑ بوا و آنرا
حجر الولادہ خوانند چہ ہر گاہ زنی دشوار زاید در زیر وی رود کند آسانی خلاص شود
و آن را بشیرازی کن ابلیس گویند یعنی خایہ شیطان و اگر بروختی بندند کہ میو آن ناپختہ
بمفتد - دیگر نمفتد و آنرا حجر النسرہ حجر العقاب گویند - صاحب محیط فرماید کہ لغت سریانی
است و گویند عربی و یونانی انا کلیطس بمعنی سنگ ولادت و در مصر معروف بحجر ایلاتی
و حجر الولادت و حجر الماسک و حجر النسا و بعضی حجر النسرہ و بعضی حجر العقاب و در فارسی خرمای ابو جہل و عوام تمام
خایہ ابلیس و بخراسان اشک مریم و پندی کہ نخوہ - کہ نخوہ - کنجہ و در زبان سنسکرتا کہ کولہ
و آن ثمردختی است پر خار شبیہ بنگ و سختی گرم در سوم و خشک در اول و بعضی سرد و
خشک و رسوم نوشته اند برای عارضہ صرع نافع و مانع اسقاط و سہولت در ولادت پیدا
کند - محلل اورام حابس نزف الدم و منافع بسیار دارد (اردو) کہ بخوہ - بقول صاحب
جامع الادویہ خایہ ابلیس ایک خار دارد دخت کا پہل ہے و بے ہوائی کو دفع کرتا ہے
بخار کہنہ کو نافع -

کج بقول بہان و سراج و جامع بفتح اول و ثانی و سکون جیم میوہ است صحرائی کہ در
خراسان علف شتران و بعربی تنفاح البری و زعفر و خوانند صاحب محیط فرماید کہ زعفر

است و بقول گیلانی آنزروت مؤلف عرض کند که بحث این برآزوف گذشت و این
نفت یونانی است (اروو) و یکپو ازوف -

ا[کج] بقول برهان و جهانگیری لفتح اول و سکون ثانی و کسر حای حطی و حیم ساکن جلاب را
گویند و آن دارویی چند است جو شانیده و صاف کرده شده تکمیل بحث این بر (ا[کج] کنیم
که به خای معجمه سوم می آید (اروو) و یکپو ا[کج] -

الف) ا[کحل] بقول صاحب مؤید لغت عرب است یعنی رگ و سرخ چشم هم گذانی است
و بقول صاحب منتخب بالفتح آنکه جای رستن پلک چشم او سیاه باشد و سرمه در چشم کرده
ورگی در دست میان قیفال و اسلیم که فصد آن می کنند و آنرا رگ هفت اندام گویند فارسیان
استعمال این با معدر کشادن یعنی -

ب) ا[کحل کشادن] یعنی فصد ا[کحل] گرفتن کرده اند از قبیل رگ کشادن (انورزی) و
در پی آنکه مزاجش نکند فاسد خون و سرخ بید از همه اعضا بکساید ا[کحل] (اروو) و الف) ا[کحل]
ایک رگ کا نام جس کو رگ هفت اندام کہتے ہیں - ب) ا[کحل] کی فصد لینا -

ا[کخوان] بقول برهان و جان بروزن و معنی ا[کخوان] است که گذشت - خان آرزو
سراج گوید که چون قاف و حای حطی در فارسی نمی آید معلوم می شود که اصل این اکخوان به با
هوز است و ا[کخوان] که گذشت معرب این به تبدیل کاف به قاف و های هوز به حای
نلی مؤلف عرض کند که با تحقیقش اتفاق داریم تا محققین سلف است که این را
به حای حطی قائم کردند و اکخوان به های هوز را ترک کردند با بجای خودش قائم کنیم -

(اردو) دیکھو اقحوان ۔

(۱) اکج صاحب شمس نسبت (۱) گوید کہ با کاف مفتوح و خای منقوطه زوده (۲)

(۲) اکج بفتح کاف و سکون ما بعدش بمعنی جلاب است و صاحبان سروری

و جامع (۲) را بفتح تهمره و کسر خای معجمه بمعنی جلاب نوشته اند و صاحبان برہان و جہانگیری و ہفت دانند ہمین لغت را بہ خای حطی سوئم بعوض خای معجمه آورده اند چنانکہ بجاییش گذشت و ہمین لغت در ممدودہ ہم مذکور شد و ہمد را بنجا ہمین قسم اختلاف در خای مہملہ و

منقوطہ واقع و صاحب جہانگیری ہمد را بنجا بر (اکج) نوشتہ کہ چون این لغت فارسی زبان

است خای حطی غلط باشد و ما در بنجا ہم بارایش اتفاق داریم کہ خای حطی را درین دخلی

نیست تسامح اہل تحقیق است کہ بجای حطی آورده اند و این ہر دو اسم جاہ فارسی قدیم

و حالا در وزمرہ معاصرین عجم متروک است ۔ ممدودہ و مقصورہ چیزیں نیست کہ متجلیب

و ہجیہ مقامی است (اردو) (۲۱) جلاب ۔ بقول آصفیہ ۔ اسم مذکر سہل ۔ دشت آورد

اکد بقول صاحب رہنما و بول چال مرادف اکت است کہ بہ تائی فوقانی گذشت

و ما صراحت ماخذ و تعریف ہمد را بنجا کردہ ایم و جز این نیست کہ درین لغت تائی عربی

بہ دال مہملہ بدل شدہ چون زرتشت و زردشت و توت و تودہ باید کہ این را ہم بکسر اول

و سکون روم خوانیم و از لغت انگلیسی ایکٹ مفرس دانیم (اردو) دیکھو اکت ۔

اکدش بقول برہان بکسر اول و دال ابجد بر وزن کشمش و بفتح اول نیز (۱) و

تخمہ را گویند از حیوان و انسان مطلقاً و جمع این اکد شان ۔ خان آہ زود و سران ذکر این

کر دہ فرماید کہ مبدل این یکیش آمدہ۔ صاحب سروری ہم ذکر این کردہ صاحب رشیدی فرماید کہ دو تخمہ از ترک و ہند و مانند آن کہ بعربی مولد گویند مؤلف عرض کند کہ این لغت ترکی است۔ صاحب لغات ترکی ذکر این کردہ فرماید کہ بکسر اول و سوم ترکی کہ مادر او ہندی بود و انچہ از دو جنس پیدا آید (انتہی) (ارو و) دو تخلص بقول آصفیہ دو نسلادہ شخص جس کے مان باپ ایک قوم کے نہ ہوں۔

(۲) اکدش۔ بقول برہان و ناصر صری المتراج و اتصال و وچنیر با یک دیگر۔ صاحب جامع فرماید کہ المتراج و اتصال و وچنیر و دو تخم بہ یک دیگر۔ مؤلف عرض کند کہ معنی حقیقی این در ترکی زبان بر نمبر اول گذشت فارسیان مجازاً این را بمعنی مجموعہ و وچنیر استعمال کردہ اند (نظامی ۵) دل کہ بر خطبہ سلطانی است پد اکدش روحانی و جسمانی است پد (ارو) و وچنیر کا مجموعہ۔

(۳) اکدش۔ بقول برہان و ناصر صری در رشیدی و جامع و سراج اسپہی کہ پدرش از جنسی و مادرش از جنسی دیگر باشد کہ آزا بعربی محبت خوانند۔ صاحب سروری بحوالہ فرہنگ ذکر این کردہ (ظہیر فاریابی ۵) نعل می بستند روزی اکد شانت را بروم پہ حلقہ گم شد از ان در گوش قصیر یافتند پد صاحب سروری بحوالہ نسخہ نیازی گوید کہ بمعنی اسپہی کہ یک طرفش تازی باشد و طرف دیگرش ہندی مؤلف عرض کند کہ این متعلق است بہ تعلیم معنی اول کہ بقول صاحب لغات ترکی گذشت پس تخصیص تازی و ہندی درست نباشد (ارو و) محبت (عربی) دکن میں اس گھوڑے کو کہتے ہیں جو عربی اور ہند کی

نسل سے ہو یا دو مختلف نسل سے۔

(۴) اکدش۔ بقول برہان ورشدی وجامع بمعنی محبوب و مطلوب۔ صاحب سروری ہم ذکر این کرده و از کلام نزاری سند آورده (۵) تنہا نشین ندارد از عمر پیچ لذت دریاب ہر دو عالم ترتیب اکدشی کن: مؤلف عرض کند کہ از سند پیش کردہ صاحب سروری استعمال اکدش بمعنی محبوب و مطلوب ثابت نمی شود و با معنی حقیقی این لغت ترکی کہ بر نمبر اول مذکور شد این معنی را تعلق مجاز ہم نیست۔ طالب سند دیگر با ششم و پندیش شدہ را متعلق بہ معنی دوم دانیم کہ بنجیال ما مقصود از ترتیب اکدشی۔ ضد تنہائی است یعنی شاعر گوید کہ تنہا نشینی از عمر پیچ لذت ندارد پس باید از ہر دو عالم ترتیبی کرد کہ اکدشی باشد یعنی جامع ہر دو عالم قاتل (اردو) محبوب۔ بقول آصفیہ۔ عربی۔ اسم مذکر۔ پیارا محب۔ دوست۔ معشوق۔

(۵) اکدش۔ بقول برہان با عقائد محققین نفس ناطقہ انسانی کہ آن مرکب است از لایہ فوقی و ناسوتی مؤلف عرض کند کہ جادار د کہ مجاز معنی دوم گیریم و طالب سند استعمال با ششم (اردو) نفس ناطقہ۔ دیکھو اسپہبد۔

(۶) اکدش بقول خان آرزو در سراج ہر مرکب از دو ضد دیگر کسی از محققین فارسی ذکر این معنی نکرد و نہ تعلق دارد با معنی حقیقی کہ بر نمبر (۱) مذکور شد و جرین نباشد کہ مصداق معنی آفرینی است۔ بنجیال ما خان آرزو از تعریف معنی اول تلبط اقتادہ و این معنی لازماً پیدا کرد یعنی صاحب برہان بر معنی اول نوشتہ "و چونہ را گویند از حیوان و انسان مطلقاً" محقق

نازک خیال دانسته باشد که از یک انسان و یک حیوان دو تخمه مراد است و مقصود برهان
غیر این است از اینجا است که معنی مرکب از اضداد را پیدا کرد و برای این معنی باز کلام
نظامی سندی آوژ (س) نظامی اکدش خلوت نشین است به که نمی سر که نمی انگبین است
بنجیال با کلام نظامی سند معنی دوم است و معنی دوم که مجاز معنی اول باشد اجتماع اضداد
منی خواهد و سند دیگر هم از کلام نظامی همد را بنجاند گوید که جامع روحانی جسمانی را اکدش گفته
اگر بوسید این هر دو سند سر که و انگبین و روحانی و جسمانی را من وجه اضداد یکدیگر گیریم
تعلق مجاز با معنی حقیقی خوش منی نماید که محقق ترکی گوید که منی آنچه از دو جنس پیدا آید اکد
است قاتل (اردو) دو ضد کامرکت -

مطلوح	(۱) اکدش روحانی
و زنده روح و جسم است متعلق به معنی	
بقول حنا	(۲) اکدش روحانی و جسمانی
دوم اکدش و کنایه از دل - نسبت نمبر (۱)	
بمعنی دل باشد و دیگر کسی از اهل تحقیق ذکر این	
البته وجه کنایه پیدا نیست - طالب سند	
بمکر و مؤلف گوید که (۲) موافق قیاس	
باشیم (اردو) دل - بقول آصفیه فارسی	
است و مرکب توصیفی که به معنی امتزاج	
اسم مذکر و یکپو آینه خاکیان -	

اکدوک | بالفتح - بقول صاحب روزنامه بحواله سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار
آبشنو ر مؤلف عرض کند که تبا ه کنندگان زبان فارسی این را از اسنه غیر اخذ کرده
مفترس کرده باشند و منی کشاید که مال کدام زبان است و چقدر تصرف راه یافته این لغت
هم کی از آثار تنزل زبان فارسی است که متاع حقیقی زبان را معدوم می کنند (اردو)

گہاٹ - دیکھو آبخوڑ - .

اکراو | بقول صاحب اند بالفتح (د) لغت عرب است جمع کرد باضم کہ قومی است از عجم - اکثر ایشان صحرائین - صاحب بول چال بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار - ذکر این کردہ (اردو) اکراو - گرد کی جمع اور گرد عجم کی ایک صحرائین قوم ہے -

اکرام | بقول بہار گرامی گردن و بزرگ داشتن و نواختن و بخشش کردن مؤلف گوید کہ بالکسر لغت عرب است و صاحب منتخب ذکر این کردہ فارسیان استعمال این بمعنی بزرگی کنند و برای معنی مصدری یا مصداق فرس مرکب سازند کہ در ملحقات می آید اورا اکرام - بقول امیر (عربی) مذکر - بزرگی - توقیر - عزت (ریشک ۵) جو قد ربی پیش خدای دو جهان تھی : آتما ہی نبی کرتے تھے اکرام علی کا :

اکرام کردن	استعمال - صاحب آصفی خداوندان شوند : از بس اکرام خداوندی کہ با ایشان میکنند
اکرام نمودن	ذکر این کردہ کہ بمعنی (ز شد و لت شاہ شرفندی) شیخ بہار الدین ذکر یا بزرگی کردن و بزرگ داشتن است (معنی) ہموارہ مراقب حال عراقی بودی و اکرام نمودی
نیش پوری ۵	بندگان در خدمت او چون (اردو) اکرام کرنا - اسکی سند فقط اکرام پر گز رہی

اکراہ | بقول بہار بزور بر کاری داشتن و فارسیان بمعنی کراہت و سماعت استعمال نمایند مؤلف عرض کند کہ بالکسر لغت عرب است صاحب منتخب ہم ذکر این کردہ (ظہوری ۵) خوشست رغبت احرام کعبہ دل را : ذراہ دیر با کراہہ نگردا عجم : (اردو) اکراہ - بقول امیر - عربی - مذکر - کراہت - نفرت (میر ۵) چلے ہم اگر نکو

اکراہ ہے فی فقیروں کی اللہ ہی اللہ ہے :

اکراہ داشتن استعمال - صاحب	اکراہ کردن استعمال - صاحب آصفی ذکر
آصفی ذکر این کرده کہ بمعنی نفرت داشتن	این کرده کہ بمعنی کراہت کردن باشد (قدسی
است (ناظم ہراتی ۷) زبوی پیرہن	مشہدی ۷) چنان ز عدل تو با ہم مخالفان
اکراہ دارد و ہوا می شستہ گذار گاہ دارد	صافند کہ داغ سینہ زمر ہم نمی کند اکراہ دارد
(اردو) نفرت رکھنا۔	کراہیت کرنا۔ نفرت کرنا۔

اکرفس | بقول برہان کرفس باشد و آن معروف است گویند خوردن آن شہوت را زیادہ کند خواہ مرد خورد خواہ زن - صاحب جامع ہم ذکر این کرده و صاحب محیط فرماید کہ چنان کرفس است و بر کرفس نوید کہ معرب است از کرفش فارسی و گویند از کرفس فارسی کہ بیونانی کرفس و سالیون و سیرانی کرفس و برومی باطراخیون و بشامی سرد و بفرنگی سکر می و بلاطینی سکر ہری و ہندی اجمودا مند و آن نباتت و قسام آن بیار - گرم و خشک در اول دوم مفتوح و محلل و مطیب و مسکن او جاع ضاد آن تنها با حلل و ارام و منافع بسیار دارد (الخ) مؤلف عرض کند کہ فارسیان بر کرفس معرب - الف و صلی زیادہ کردہ اکرفس کردہ اند و ما ذکر اجمالی این بر اجمود کردہ ایم کہ گذشت (اردو) اجمود - صاحب جامع الادویر نے بھی اسکا ذکر فرمایا ہے - اور یہی شہور نام ہے -

اکروفنس | بقول برہان لغت رومی است و بفارسی متصل ما ذکر این برا غیر مس کردہ ایم

که جو ز رومی است بجهت تحقیق ما فارسیان بر لغت رومی گردش الف وصلی زیاده کرده اند (اردو)
دیکھو انگریز -

اگر دہک | بقول برہان بفتح اول وہا می ہوز و سکون کاف صمغ خارجیست کہ آنرا شاکی
خوانند و آن بسیار تلخ می باشد و در مرہم ہا بکار برند و غنزر روت ہمان است صاحب محیط
فرماید کہ انز روت باشد و بر انز روت گوید کہ بعین ہملہ بعض الف غنزر روت ہم آید
کہ سبزیانی صرگو لا و باصفہانی انسجد و گنجدہ و اگر دہک و بشیرازی کہ رو و بصری کحل
فارسی و کحل کرمانی و بہندی لائی و لاهی نامند و آن صمغ درختیست خار دارد و بلاد
فارس می روید گرم و خشک در اول و گویند در دوم - صمغ محمل - محف بلالذرع و شرب
و ضاد آن مسکن اورام و منافع بسیار دارد (اردو) لائی - بقول صاحب جامع الادویہ
گنجدہ - انز روت - ایک خاردار درخت کا گوئد جو عربی مین ساگہ کہتے ہیں -

اکیوڑ سیون | صاحب رہنما جو الاسفر نامہ ناصر الدین شاہ قازقہ ذکر این کردہ فرماید کہ
نمایشگاہ را گویند مؤلف عرض کند کہ مفرس (اکڑی مین) لغت انگلیسی است معاصرین عجم
نمایشگاہ را کہ لغت خاص شان بود پس نہ کردند و در روز مرہ خود ہمین مفرس را استعمال کردند
و درین قسم تفریس کہ معاصرین عجم می کنند در تبدیل و حذف بیج دخل قیاس و پابندی قواعد
فارسی نیست (اردو) نمایشگاہ - بقول آصفیہ (فارسی) اسم مونث وہ جگہ جہاں صنعت
و حرفت کار میلا ہو -

اکستم | بقول صاحب شمس معنی ناقص خلقت و بریدہ گوش فرماید کہ لغت فارسی است

و از صراحت اعراب ساکت دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد و مؤلف عرض کند
 کہ بیچارہ مؤلف شمس لغت عرب انکسرم را کہ بقول منتخب بہ ہمزہ و کاف عربی دشین معجمہ و میم بہین
 معنی آید نوشتہ و کاتین چاکدست تحریف در کتابت کردند و متظہین مطبع قای علامت فارسی
 بروز یادہ نمودند این است حقیقت سرمایہ تحقیق اگر قرنی دیگر برین بگذرد و مولفی نقلش بردا
 لغتی در سرمایہ زبان فارسی زیادہ شود و خیال کنیم کہ فارسی قدیم است تحقیق ماخذ کہ در
 موضوع کتاب ما داخل است حقیقت این را ظاہر کرد۔

اکسولایاتون | بقول برہان لفتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطہ بو اور سیدہ و لام
 بالف کشیدہ و تثنائی بالف و فوقانی بو اور سیدہ و بنون زدہ لغت یونانی رستنی باشد کہ آنرا
 بحر بی حاض الماء گویند و آن پیوستہ در آب رودید و برگ آن پیاڑی انگشتی باشد نزدیک
 ببرک کاسنی و بر سر آن تخی بود سیاه رنگ مائل بسرخ صاحب محیط ذکر این نکرد و بحر حاض
 مائی گوید کہ در کنار آبہای رودید و بی گل است و شبیہ بکاسنی و آنرا حاض الماء و حاض
 السواقی و حاض البقر و سلق مائی نامند سرد و خشک و قابض و نافع و خفان حارہ و غشیان و منافع
 بسیار دارد (الخ) بہ تحقیق نام این در فارسی زبان و ہندی یافتہ نشد (اردو) صاحب
 جامع الادویہ نے ان نامون کو ترک کیا ہے اور سلق پر فرماتے ہیں کہ چقندر کا نام ہے
 اور حاض پر چوک لکھا ہے اور صاحب محیط نے حاض پر لکھا ہے کہ اس کا ہندی نام چوکا
 اور چوکے کی بہاجی اور اسی کو حاض بری کہتے ہیں۔ حاصل یہ ہے کہ حاض مائی کا اردو یا
 مشہور نام محققین طب نے نہیں لکھا اور اس قدر متحقق ہے کہ چوکے کی ایک قسم ہے جو کاسنی ہی

مشابه اور کنارہ آب پر پیدا ہوتی ہے۔

اکسون | بقول برہان بفتح اول بروزن افسون جامہ سیاہ قیمتی باشد کہ اکا بر بختہ تفاخر پوشند و بکسر اول ہم آمدہ بمعنی نوعی از دیباہ سیاہ صاحب ناصری ہم ذکر این کردہ و از شیخ عطار سند آورده (۵) اطلس و اکسون مجنون پوست است نہ پوست پوشد ہر کہ لیلی دوست است نہ صاحب سروری فرماید کہ بکسر مخمرہ جامہ سیاہ کہ ملوک و سلاطین پوشند و بحوالہ معیار جامی گوید جامہ است شل و متقی و بحوالہ حسین و فانی نوید کہ نوعی از دیباہ (طہیر فارابی ۵) برسم خدمتی اندر پی جنیت تو نہ نگندہ و ہر روز اطلس و زشب اکسون نہ خان آرزو در سراج و صاحبان رشیدی و مؤید و جہانگیری و (دری و پلوی) و جامع ہم ذکر این کردہ اند و باتفاق ہمہ محققین اسم جامد زبان فارسی است (اردو) اکسون۔ ایک قیمتی اور سیاہ کپڑا نام ہے از قسم دیبا۔

اکسیر | بقول برہان بکسر اول و ثالث بروزن و لکیر (۱) کیمیا را گویند و آن جوہر است گذارند و آمیزندہ و کامل کنندہ یعنی مس را اطلاق کند و (۲) ادویہ مفیدہ و (۳) نظر مرشد کامل یا نیزہ آزا اکسیر گویند بخیاں ماسنی و دم و ستم استعارہ بنا شد یعنی از محض اکسیر پیدا نمی شود بلکہ در تہاش معنی حقیقی اکسیر قائم باشد مثلاً گویند کہ این نسخہ مرکب بحق بیمار اکسیر است۔ یعنی خیلی مفید است پس اکسیر در اینجا بمعنی خیلی مفید متعل شد و خصوصیت با ادویہ ندارد و همچنین نظر مرشد بحق مریدش اکسیر شد۔ یعنی حالت مرید را متغیر کرد و خیلی سودمند شد و تہی ملی پیدا کرد کہ خلاف قیاس بودہ و در اینجا ہم لفظ اکسیر بمعنی نظر مرشد کامل نیست بلکہ صفت او واقع شد بالجملہ تحقیق

افشاندنِ حمت | مصدر اصطلاحی - مرکب
 اضافی بمعنی موردِ حمت کردن و متعلق بہ ()
 افشاندنِ سدا این جہد را بنجامد کور شد (اردو) زلف ایاز افشانند (اردو) سلسلہ جنبانی کرنا
 رصمت نازل کرنا۔

افشاندنِ رقم | مصدر اصطلاحی - مرکب
 اضافی کہ معنی رقم کردن و نوشتن باشد افشان
 این بر معنی سوم افشاندن کردہ ایم و سندن
 جہد را بنجامد کور (اردو) لکھنا تحریر کرنا
افشاندنِ زلف | مصدر اصطلاحی -
 چھڑکنا - جیتے نگ چھڑکنا۔

افشاندنِ غنیمت | استعمال - مرکب اضافی
 آن و این متعلق و مجاز معنی حقیقی افشاندن باشد
 (صائب) بیا در جلوہ ای سرور و ان تا
 جان بپیشاغم بہ پیشان زلف کا فرکیش تا ایست
 بپیشاغم بہ (اردو) زلف کو پریشان کرنا۔ یہ
 محبوبون کے ناز وادامین و جل ہے۔
 غنیمت چھڑکنا - خوشبو پھیلانا۔

افشاندنِ سلسلہ | مصدر اصطلاحی -
 مرکب اضافی - بمعنی حرکت دادن سلسلہ خیریت
 افشاندنِ غلہ | استعمال - مرکب اضافی ()
 بمعنی رنجیتن غلہ از بالا بزیراخص و خاشاکش

<p>افشاندن کرشمہ مصدر مصطلحی - مرکب اضافی</p>	<p>در ہوا بہ پرد و غلہ خالص بر زمین بلند ہونے است</p>
<p>یعنی کرشمہ کردن است و مجاز منی حقیقی و ندان منی افشاندن گرد استعمال - مرکب اضافی</p>	<p>طریقہ فلما حان ہند و عجم و معاصرین عجم استعمال این کنند و غلہ را بباد وادن مرادف این و (۲) غلہ را بہ غلہ افشان دچا کو لی صاف و</p>
<p>متعلق و مجاز منی حقیقی است یعنی دور کردن گرد و من وجہ با منی دواز دہم افشاندن تعلق دارد و ندان این از کلام عربی بر افشاندن در گذشت (۱) (اردو) گرد جھکنا -</p>	<p>پاک کردن ہم کہ بعضی نصف خوانند - معاصرین عجم ہم استعمال این کنند (اردو) (۱) بھوسی اڑانا - یہ دکن کا محاورہ ہے یعنی غلہ کو بلند پرسے کر اگر صاف و پاک کرنا تاکہ ہوا سے بھوسی</p>
<p>افشاندن گلاب استعمال - مرکب اضافی متعلق بہ منی حقیقی افشاندن است بہ منی پاشنا</p>	<p>و غیرہ اڑ جائے - اور غلہ خالص زمین پر گرے - حضرت امیر نے اس کو سانا کہا ہے (۲) پھوڑنا -</p>
<p>گلاب (عربی ۵) شاد حسن ازان خون شہیدان طلبیدہ کان گلابیت کہ در دامن ناز افشانند (۱) (اردو) گلاب چہر کنا -</p>	<p>افشاندن قطرہ استعمال - مرکب اضافی است متعلق بہ منی حقیقی (عربی ۵) کد ام قطرہ خوی لیلی از جبین افشانند کہ گاہ گریزند</p>
<p>افشاندن گوہر و گہر مصدر مصطلحی مرکب اضافی - مرادف افشاندن دور است گذشت (عربی ۵) انچہ در انجمن اہل صفا جلوہ کند بہ دست ہر ذرہ بر و گوہر از افشانند</p>	<p>از دوشیم چمن شد (۱) (۵) عرق شبنم تخلد است ہر آن قطرہ خوی نہ کہ سمند تو بگاہ تک و تا ز افشانند (۱) (اردو) قطرہ ٹیکانا</p>

کیما بنانا -

(۵) چود کو ره مرد کسیر گر پنه فرو برده آهین

اکسیر شدن | استعمال - صاحب آصفی

بر آوروزی (ارو) کیما گر - بقول آصفی

ذکر این کرده که معنی اکسیر قرار یافتن است

اسم مذکر - مهوس - کیما بنانے والا -

و این متعلق است به معنی تخم لفظ اکسیر (شانی

اکسیر مردمی | اصطلاح - مرکب اضافی ^{یل} یهو

شبهی (۵) چون بر آیم ز شکر غمت از

بحر و دارسته و بهار کنایه از شراب باشد چنان

عشق که مایه خاک بودیم و با صلاح تو اکسیر

گیلانی (۵) نقد جان را بجزعه امروز ^{یست} میفرست

شدیم (۵) اکسیر جوانا -

و نیک ارزان است بنزد وستان و در بها

اکسیر کردن | استعمال - صاحب آصفی

بفرست پنه آنچه اکسیر مردمی است (۵) (ارو)

ذکر این کرده که معنی ساختن و درست کردن

شراب نوشت

اکسیر است (حافظ شیرازی ۵) جز قلب

اکسیری | بقول بهار معنی کیما گر مؤلف

تیره هیچ نشد حاصل و هنوز غافل دین خیال

گوید که بیای نسبت باشد یعنی منسوب به اکسیر

که اکسیر می کنند (۵) (ارو) اکسیر بنانا - کیما بنانا

(در ویش واله هروی ۵) بدعا هیچ دمانی

اکسیر گر | استعمال - بقول بهار و صاحب

در لب باز نکرده گر چه اکسیری این قلب چوتیا

بحر و اند کیما گر باشد معنی حقیقی (خواجہ نظامی

شدیم (۵) (ارو) کیما گر -

اکسیر | بقول برهان و جامع و هفت بر وزن الفیه بوزنه را گویند و آن شرابست که

از آرد و جود اشال آن سازند و بعضی نمیده خوانند - خان آرزو در سراج این را به شین

مجمعه نوشته بنیال مابین اصح است که مرکب است از کشتی که در فارسی زبان بقول برهان معنی

سرور و تندرستی آید فارسیان الف وصلی در اول و ہای نسبت در آخرین آورده اند کشتہ کردند کہ معنی این منسوب بہ سرور و تندرستی است و شرابی را نام نہادند کہ ذکرش بالا گذشت آنانکہ این را بہ سین مہملہ نوشتہ اند مبدل باشد کہ شین معجمہ بہ مہملہ بدل شود۔ همچون شارب و سار (اردو) ایک قسم کی شراب جو جویا او کسی غلہ کے آٹے سے بنائی جاتی جو جسکو فارسیوں نے اکتیہ اور عربوں نے نبیذ کہا ہے۔

اکشوت | بقول برہان بفتح اول و سکون ثانی بمعنی کثوت است و آن رستنی باشد مانند درمنہ کہ تخم آنرا بر عربی بذرا لکشوت خوانند و چون با سرکہ بخورند فواق را تسکین دہد و آنرا بتازی محض الارنب گویند۔ صاحب محیط ذکر این کردہ گوید کہ ہمان کثوت و برکشوت فرماید کہ اسم عربی است و بقول بعض معرب و کشوت و لیف کی نیز گویند و بیونانی بسر و طوس و سیرانی دینار و برومی کشمورین و بفارسی برش و فرہنج و زرقبول گویند زرقبول اسم تخم کثوت است و بہندی امزبل و اکاسن بل۔ ہم ادبر فتمیون ترجمہ ہندی آن آکاسن بل ولایتی نوید و براکاسن بل گوید کہ مشابہ فتمیون باشد باقی حال اکشوت و رای فتمیون است و مشابہ آن گیاہی است مانند رسیان باریک بردختہ می چید۔ بقول شیخ گرم در اول اولی و خشک در آخر دوم۔ مقوی احشا و مخفف رطوبات۔ ملطف و منفع و مخرج فضول لطیف و منافع بیار دارد۔ بخیاں ما فارسیان الف وصلی برکشوت زیادہ کردہ مفرس کردہ اند و ہمان است کہ تعریفش برافرنج کردہ ایم (اردو) امزبل۔ اکاسن بل۔ دیکھو فتمیون اکفا | بقول منتخب بالفتح لغت عربت بمعنی ہسران و مانند آن جمع (کفو بالضم) و بالکسر

نوعی از عیوب قافیہ کہ بعضی ابیات را حرف روی دیگر باشد و بعضی را دیگر صاحب غیاث نسبت معنی اصطلاحی صراحت فرید کند کہ بالکسر کی از عیوب قافیہ را گویند کہ حرف روی تیا مختلف باشد بشرط قرب مخرج چون صباح و سپاہ و بحر و شهر مؤلف گوید کہ فارسیان ہمین اصطلاح را بہ ہمین معنی استعمال کنند و نفی دیگر در فارسی برای آن ندارند (اردو) قافیہ بین جب حرف روی یا قید میں اختلاف ہو اور دونوں قریب المخرج ہوں تو اس کا نام اکفاس ہے اور یہ عیوب قافیہ سے ہے جیسے صباح و سپاہ - بحر - اور شہر اردو میں بھی یہ اصطلاح اسی نام سے متعل ہے۔

اکفودہ | بقول برہان و جامع و سراج با فابرو زن افزودہ نام دریای گیلان - صاحب ناصری فرماید کہ نام دریای مازندران و آن را از راہ کفودہ گویند و از راہ معنی مطلق دریای آندہ و دریای خزر و دریای گیلان و دریای خزران و خزروان و آبگون و آبگون نام ہمین دریاست مؤلف عرض کند کہ اصل این کفودہ باشد مبدل کفیدہ بہ تبدیل و او با یای تسمائی برخلاف قیاس کہ معنی شکافہ و زہم باز شدہ و ترکیدہ آمدہ جا دارد کہ در آغا زان دریازمین آنجا شکافہ شدہ فارسیان الف و صلی در اولش آورده کفودہ کردند (اردو) مازند کی ایک دریا کا نام کفودہ ہے۔

(۱) **الکرا** | بقول برہان (۱) بروزن فلک ساو (۲) ہموزن حرم سدادار وئی است
(۲) **الککر** | کہ آنرا عاقر قرعہ گویند - صاحب محیط بر عاقر قرعہ گوید کہ معرب اگر کرہ ہندی است و گویند لغت نبطی و بقول بعض لغت عرب است مشتق از عقر و تقریح جہت آنکہ

فصل آن تفریح است و این را بیونانی فوروژئون و فورتئون و قوس درہ و قوبرون و
 بلغت بربری تاغند و بفارسی نکاکره و کالو و کالوہ و کترخون و کزوم و بشیرازی اکلوا
 نامند نباتیست کہ در بلاد مغرب یافتہ می شود۔ گرم و خشک در آخر سہم تا اوائل چہارم و
 بقول بعض سرد لطیف و نیز جذاب و محرق و مفتوح سد و منقی فصول و داعی و جالی غم
 و نافع امراض عصبانی و منافع بسیار دارد (الخ) فارسیان در اول نعت (کاکرہ) الف
 وصلی آورده اکاکرہ کہ دند الف دوم بکثرت استعمال حذف شدہ (اککرہ) ماند پس ہا
 ہوز را بقاعدہ خود بالف بدل کردند بچون خارہ و خارا و نسبت اککرا عرض می شود کہ
 در اککرہ ہندی رای ہملہ اول را بالام بدل کردند چنانکہ چار و چنال پس (ا) نعت
 فارسی باشد و (۲) مفرس صاحب جامع ہم ذکر ہر دو نعت کردہ (اردو) عاقر قرعا۔
 بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر۔ اگر کر ہا ایک تیز اور ولد ار جڑ کا نام جو دانٹون کے بعد
 تقویت باہ وغیرہ کے کام میں آتی ہے اور آگ کا اثر زائل کر دیتی ہے۔

اککید بقول خان آرزو در سراج ہمان کلید معروف و اقلید و مقید معرب آن و تقاید
 جمع و این لفظی است کہ در کلام مجید واقع شدہ و در اصل فارسی است چنانکہ علامہ سیوطی
 در مہذب آورده (انتہی) دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد مؤلف عرض کند کہ کلید نعت
 ترکی است بمعنی مفتاح۔ صاحب کنز کہ محقق ترکی زبان است ذکر این کردہ و فارسیان
 الف وصلی در اولش آورده اککید کردند و کلید ہم در فارسی زبان مستعمل است تا نعت
 فارسی نیست ازینجاست کہ اکثر اہل تحقیق کہ پابند نعت فرس اند این را ترک کردہ اند

اکھید را مفرس تو انیم گفت (اردو) کنجی۔ مونث۔ دیکھو اتلی۔

اکلیل الملک | بقول صاحب برہان رتنی باشد کہ آنرا انفارسی گیاه قیصر خوانند
مؤلف عرض کند کہ ماذکر این بر حقیقتہ کردہ ایم (اردو) دیکھو ارمقنہ۔

اکلیون | بقول برہان و جامع و ہفت لفتح اول و ثانی و ضم تحتانی بر وزن طبرخون
(۱) کتاب ترسیان باشد (۲) نام انجیل عیسیٰ و بعضی گویند (۳) صفحہ است کہ مانی
نقاش ساختہ بود و اورا معجزہ اومید نستند و (۴) بوقلمون را نیز گویند مؤلف عرض کند
کہ اسم جادہ زند و پازند معنی اول و دیگر ہمہ معانی مجاز آن (اردو) (۱) آتش پرستوں کی
ایک کتاب کا نام زند و پازند میں اکلیون ہے (۲) مجازاً انجیل عیسیٰ کو بھی فارسیوں نے اکلیون
کہا ہے (۳) بریل مجازاً اس صفحہ کو بھی اکلیون کہا گیا ہے جو مانی نقاش نے بنایا تھا (۴)
بوقلمون یعنی دیباے رومی کو بھی فارسیوں نے مجازاً اکلیون کہا ہے۔

اکماک | بقول برہان باہم بر وزن اطلاق یعنی (۱) قی دستفراغ و سگوفہ باشد
(۲) تبرکی نان را گویند و ہم او۔

(ب) اکمال | بہ لام در آخر بر وزن بد حال معنی اول آورده۔ صاحب سروری
ذکر (الف) کردہ بر معنی اول قانع و بقول صاحب جامع (الف و ب) معنی اول۔ صاحب
جہانگیری (الف) را معنی اول و بضمن آن ذکر (ب) ہم کردہ و صاحب رشیدی ذکر (الف)
بہر دو معنی کند و فرماید کہ در بعضی فرہنگ ہا بجای کاف اول لام بنظر آئندہ خان آرزو در
سراج فرماید کہ (الف) درست است و در (ب) تصحیف و فرماید کہ انچہ در سروری

(الماک به لام دوم) آورده این نیز تصحیف باشد مؤلف عرض کند که صاحب سروری
 ذکر الماک نکرد البتة صاحب رشیدی ذکر آن کرده بخیاال با (الف) مفرس است از الماک
 که لغت ترکی است معنی رش و نشر - رش در عربی معنی چکیدن آب و اشک و خون و غیر آن
 و باران اندک و نشر هم عبری معنی بخی نشاندن پس فارسیان بزیادت الف دوم بعد میم مفرس
 کرده باشند و معنی استفراغ استعمال کرده و در (ب) کاف بدل شده لام و این قسم تبدیل
 در فارسی زبان آمده و صاحب قوانین دستگیری ذکر این کرده و به همین تبدیل خیال صاحب
 رشیدی نسبت الماک هم درست باشد و خیال خان آرزو نسبت تصحیف الماک و احوال
 قابل غور و نسبت معنی دوم عرض می شود که در ترکی زبان الماک معنی نان است نه الماک
 کذافی الکتر (ارو) (۱) قے - موش - ویکهو اشگفته - (۲) نان - مذکر - ردلی - موش
 المکونبران | بقول برهان بفتح اول و سکون ثانی و ثالث با و آورسیده و بنون زده
 و فتح بای ایجد و زای هوز با لف کشیده و نون ساکن دانه است مابین ماش و عدس آرا
 منقشر کرده به گاو دهند گاو را زبانه کند و به فارسی آزار انگ و به عربی رعی الحام خوانند
 صاحب محیط ذکر این نکرد و برکنک فرماید که گرسنه باشد ماصراحت این برار و نس کرده ایم
 و وجه تشبیه این اسم مرکب جز این نباشد که فارسیان لفظ کمون را که به عربی زبان معنی
 زیره آمده مضاف کرده باشند بسوی بران و معنی مرکب این زیره گو سفندان و الف صلی
 در اولش آوردند و نون اول حذف شد بکثرت استعمال المکونبران باقی ماند و صاحب محیط ترجمه
 کنک که در آنسے متعدده نوشته که ذکرش برار و نس گذشت و در آن هم المکونبران داخل نیست

ولیکن ہمد۔ انجا این قدر متحقق شد کہ برای نربھی گو سفندان پکاری خورد (اردو) و
ارونس۔

الکون | بقول سروری و برہان و جامع بمعنی این زمان و الحال۔ بہار گوید کہ کنون کنون و کنون
مخفف این است صاحب ناصری صراحت کردہ کہ بفتح اول و ضم نون باشد و صاحب برہان
ہم بر وزن کنون آورده اما صاحب غیاث درست گوید کہ کنون بضم اول است و این
مزید علیہش۔ پس باید کہ بضم الف باشد کہ چون الف در اول ثلاثی و رباعی و غیرہ در آوردند
اوساکن کنند و همان حرکت باید بدو دہند مؤلف گوید کہ اندرین صورت باید کہ نون مخفف
کنون گیریم و اکنون را بزیادت الف صلی مزید علیہش ولیکن بر زبان معاصرین اکنون با بفتح
است و اتفاق برین است کہ این لغت فارسی زبان باشد صاحب کز کہ محقق ترکی است
اعتراف این کردہ (صائب ۵) اکنون کہ خبردار شد از چاشنی در دہ مشکل کہ علاج دل
بیا توان کرد (اردو) اب۔ بقول امیر (ہندی) شاید آو سے بگڑ کر بنا ہے جس کو
معنی سنسکرت میں اسوقت میں (فقہ امیر) جاتے ہو تو اب جاؤ پہر جانے سے کیا حال
”بچے روپیہ کی اب ضرورت ہے۔“

اکوان | بقول برہان و جامع بفتح اول و سکون ثانی و واو بالف کشیدہ و بنون زو
نام دیو سیت کہ رستم را بدیرا انداخت و ہم بدست رستم کشتہ شد و بفتح اول و ثانی (۲) گل
ارغوان را گویند و صاحبان ناصری و جہانگیری و رشیدی و سراج بر معنی اقل قانع۔ صاحب
مؤید این را بہر دو معنی یکاف فارسی آورده مؤلف عرض کند کہ اصل این معنی دوم باشد کہ

مبدل و مخفف ارغوان است یعنی فارسیان غین سمجھ را حذف کردند و رای مہملہ را باکاف
فارسی بدل ساختند و جادار و کہ مبدل و مخفف اریوان گیریم کہ بر ارغوان گذشت
اندرین صورت رای مہملہ را مخدوف گیریم و کاف فارسی را مبدل جمیم عربی چنانکہ پیش
و آشیک - تحریک کاف مؤید خیال ماست آنانکہ این را باکاف عربی گرفتہ اند مبدل
بہ تبدیل ثانی است کہ کاف عربی بہ فارسی بدل شود همچون گند و کندہ بالجلہ معنی اول
بجاز معنی دوم باشد کہ رنگ دیو مذکور ہم مثل ارغوان - سرخ باشد (اردو) (اکوان
ایک دیو کا نام ہے جس نے رسم کو دریا میں پھینکا تھا اور بالآخر رسم ہی کے ہاتھ ہوا راگیا
(۲) ارغوان - ویکھو ارغوان -

اکول | صاحب بول چال فرماید کہ معاصرین عجم این را بمعنی مدرسہ استعمال کنند و صاحب
رہنمایحوالہ سفرنامہ ناصرالدین شاہ قاجار ذکر این کردہ بخیاں معاصرین عجم از لغت انگلیسی
(۱ سکول) بہ تخفیف سین مہملہ مفرس ساختہ اند و کبسر اول و ضم دوم استعمال کنند -
(اردو) مدرسہ - درسگاہ - مذکر -

اکھوان | این همان است کہ تعریف این بر اکھوان بہ جائے حلی گذشت و اشارہ این
ہمدرا بخاندکور (اردو) دیکھو اکھوان -

الف مقصورہ باکاف فارسی

اک | بقول برہان وناصری بفتح اول و سکون ثانی بلغت ژند و پاژند گندم را گویند
و بعربی خطہ خوانند - صاحب جہانگیری در خاتمہ کتاب بدیل لغات ژند و پاژند

مندرجہ دستور چارم ذکر این کرده مؤلف گوید کہ حالاً در استعمال معاصرین عجم متروک است صاحب محیط برگذم فرماید کہ اسم فارسی است و عبری بر فتح و خطہ و بیوانی و فیری و نقدوس و خوردس و تبرکی بوقده و ہندی گیہون گرم در اول و معتدل در تری و خشکی و تازہ خشک نشدہ آن در دوم تہ و بہترین اغذیہ تندرستان - سمن بدن و مضر صاحبان سدہ و عرق و حشا و منافع بسیار دارد (ارو و) گیہون - بقول آصفیہ (ہندی) اسم مذکر - گندم - کنک - ایک غلہ کا نام -

اگال | بقول بہار بالضم فصلہ پان کہ بعد چاودین پان بہ کسی دہند یا بنید ازند و این فقط ہندیت (ظہوری ۵) چمن از پان گردنت رنگین پزغچہ چون بگشاد گرفته اگال پزنا تحقیق الاصطلاحات ہم از ظہوری سدی آورده (۵) شود چہرہ زر در خورشید آں پز دہندش اگر ماہ رویان اگال پز مؤلف عرض کند کہ این لغت سنسکرت است بقول ساطع فصلہ ہر خبریہ خائیدہ عموماً و فضلہ پان خصوصاً و از ہمین است اگا کہ ان لغت زبان اردو بمعنی تف دان (اردو) اگال - بقول امیر (ہندی) مذکر - گلوری کا پہوک (ظفر ۵) بستر یہ تیرے و جیسے ہین کس کے اگال کے پز اسکو ہوپلا ڈنگا سکا نکال کوٹہ **آگپ** | بقول آند و مؤید بالفتح باکاف فارسی و بای عربی بحوالہ زفانگو یا لغت فارسی

است بمعنی رخسارہ و بحوالہ ادات الفضلا گوید کہ از اسلاف ہمچنین معلوم می شود کہ بمعنی رخسارہ فارسی رخسارہ باشد مؤلف عرض کند کہ دیگر اہل تحقیق ازین لغت سکوت و زبیدہ و مادہ محدودہ آگپ و آگپ را بہ کاف و بای عربی و فارسی بیان کردہ ایم و ہمدرا بخا

معنی این که متحقق شد رخساره نیست بلکه حصه اندر رخساره باشد و اشاره این هم همدانجا
مذکور (اردو) کلا - دیکھو آگپ -

انگج | بقول انبیا نفع اول و ثالث و سکون جمیع عربی بجا که کشف اللغات لغت فارسی
است بمعنی قلاب آهنین سرکچ که بدان برف از رودخانه بود و دیگر آبگیر مابدر کشند و آنج
مثله - دیگر محققین ازین ساکت مؤلف عرض کنند که ماصراحت معنی این بر آگج در ممدو
کرده ایم که بجاف عربی گذشته و همین لغت در ممدوده بجاف فارسی هم مذکور شد - ممدو
و مقصوره چیز نیست نتیجه لب و لجه تمامی است این قدر متحقق است که اسم جاد
زبان فارسی است (اردو) دیکھو آگج -

اگر | بقول برهان دناصری و جامع بروزن سفر (الف) کلمه شرط است بهار گوید
که ترجمه کو - و آن (صائب ۵) آب می گردید در چشم تر از و گوهرش پیوسف مصری اگر نمی
بازار ترا و بپولش (ب) در لغت سرخیان بجای تردید متعل کما فی حدائق العجم - و
فرماید که حق آنست که خصوصیتی با اهل سرخس ندارد بلکه عموماً و اهل خراسان خصوصاً -
استعمال این بدین معنی کرده اند (۵) این طرفه تر که هست بر اعداات نیز تنگ پیس چا
یوسف است اگر چاه بیزن است و بپولش (ج) بمعنی اگر چه هم (فرامانی ۵) روز
می خوردن و شادی و نشاط و طرب است بناف هفته است اگر غره ماه رجب است
فرماید که در زمان قدیم هر سه شنبه ملوک حبشی می کردند و بی خوردن و عشرت مشغول می شدند
و در آن سال که حکیم این قصیده گفته غره ماه رجب بحسب اتفاق سه شنبه بود - ممدو و معنی دنا

ارادہ داشت کہ آن سہ شنبہ بواسطہ تعظیم ماہ رجب جشن نہ کند و مجلس نسا زد پس شاہ غلطاً
 یہ مدوح کردہ می گوید کہ اگرچہ غرہ رجب است اما روزی است کہ ناف یک ہفتہ باشد
 یعنی در وسط ہفتہ (یعنی سہ شنبہ) بہار گوید کہ انسب و اوصوب آنست کہ در نیا اگر عوض یا
 تردید گیریم یعنی این روز دو بہترین است ازین کہ ناف ہفتہ است فراخور عیش یا ازین بہت
 کہ غرہ رجب است مستحق زہد و عبادت (الخ) و ما خیال آن خورش را پسند نہ کنیم قائل (بیر خورش
 ۵ ج) ای کہ نبی گفتہ خود گفتہ پڑ مردہ توان گفت اگر خفتہ پڑ (محسن تاثیر ۵) اتادی
 اگر دیر بسر وقت ہلاکش پڑ تاثیر ولی گشت فدای تو بزودی پڑ صاحب تحقیق القوانین
 آورده کہ (د) بعض جا این لفظ مکرر آمدہ مفید معنی مساوات باشد چنانکہ درین قول ظہور
 (۵) بہر سوزد ہتھانی صبحدم پڑ خیابان خیابان ہوائی ارم پڑ اگر شام اگر چاشت از خرمی پڑ
 ہو صبحی و سبزہ ہاشنبی پڑ یعنی از شدت خرمی چہ شبام و چہ پچاشت ہو صبحی و سبزہ ہاشنبی می نماید
 و فرماید کہ حذف این ہم بضرورت اختصار و وزن شعر و نظم و نثر وارد است چنانکہ خدا خواہد
 با صفہان می روم یعنی اگر خدا خواہد (سعدی ۵) سخن آخر بدہان می گذرد موزنی را
 سخنش تلخ نخواہی دہنش شیرین کن پڑ و این لغت فارسی است (اردو) (الف) اگر
 بقول امیر (فارسی) حرف شرط (فقہہ امیر) اگر آپ سے پوچھا جائے تو کیا بتائیے گا
 (ب) یا بقول صاحب آصفیہ - حرف تردید جیسے یہ لوگے یا وہ " (ج) اگرچہ - بقول
 امیر (فارسی) کلمہ شرط - باوجودیکہ - ہرچند (د) کیا بقول آصفیہ مساوات کے لیے جیسو
 کیا بٹیر کیا بٹیر کی لات "

(۲) اگر۔ بقول برہان وناصری وجامع بر وزن سفر بمعنی سرین وکفل ہم آدہ اسم جامہ فارسی زبان است (اردو) چوٹڑ۔ ویکھو است۔

(۳) اگر۔ بقول برہان وناصری وجامع (الف) نام دو اُیست کہ آن را قوج گویند و آن سفید و خوشبوئی و گرہ دارمی باشد۔ گرانی زبان را سود دارد و قوت باہ و ہدوبہا چوب عود را نیز گویند و بقول صاحب جہانگیری برادر زادہ عود مؤلف عرض کند کہ در الف همان است کہ تعریف آن برادری گذشت و اسم فارسی این اگر ترکی و (ب) نفت سنگر باشد کذا فی الساطع بمعنی چوب عود و فارسیان استعمالش کردہ اند۔ بقول صاحب محیط اسم ہندی درخت عود است و بقول ہندیان پنج نوع بود و ہر کی را نامی علیحدہ و در خواص با نذک تفاوت طعم آن ز مخت و تیز و گرم و خوشبو و خشک و سبک وافع بیماری چشم و قد ری صفر انگیز و دشتی و مقوی باہ (اردو) (الف) ویکھو ادوی (ب) اگر بقول (سنگرت) مذکر۔ ایک پہاڑی عظیم الشان درخت کی لکڑی جس کا رنگ بھورا سیاہی مائل ہوتا ہے جلنے سے خوب خوشبودتی ہے اور پانی میں ڈالنے سے غرق ہو جاتی ہے اس کا مزاج دوسرے درجہ میں گرم اور تیسرے درجہ میں خشک خفقاں غشی۔ کہانی نقرس وغیرہ کے لئے مفید۔ اسمین اور بہت سے منافع ہیں۔

اگر ابقول برہان وناصری وجامع و سروری بضم اول بر وزن بقرا نوعی از آتش آرد باشد۔ صاحب رشیدی فرماید کہ بہای ہوزرہ آخر ہم آدہ صاحب جہانگیری آوردہ کہ مثل کاچی از آرد بنزند (بور بہای جامی ۵) کنج کلدی ز فراق تو بر غو

خوردم پناچیدہ بہم از قوی و صالت اگر اذہ خان آرزو در سراج گوید کہ انچہ بہند
 ماش و برنج کہ شور بادار پختہ بہ بیمار ان دہند و اطباء ہند و ستان آئرا اگر گویند صبح بنا
 صاحب محیط فرماید کہ نام ہندی این او گر ابوا و دوم است و آن غذائی است قیق
 کہ از برنج و ماش و توابل گرم برای مریضان سازند مؤلف عرض کند کہ آگ زبان
 زند و پازند یعنی گندم گذشت و در فارسی زبان یعنی از ہم آمدہ لکذانی القوانین پس
 (آگ را) یعنی از گندم بود و نام آشی کہ از آرد سازند (اردو) گیہون کی آتش - موت
 صاحب محیط نے تسامح کیا ہے جو اس کا ہندی ترجمہ اوگرا لکھا ہے - اوگرا - بقول میر
 ہندی میں بد مزہ غذا کو کہتے ہیں - ابالا (سرور) اوگرا بھی ہزار نعمت ہے - بینو
 کہ بیماروں کی گنجی یا آتش بد ذائقہ ہوتی ہے ہند اطباء یونانی اسکو اوگرا کہنے لگے اور
 یہ حقیقت میں لغت فارسی اگر اکا ترجمہ نہیں ہے -

اگر این بار جان برم ز غمت	مثل - موقع پر کہی جاتی ہے جب کہ کوئی شخص اپنی
دیکرم عاشقی ہو سنبود	صاحب مآہون کسی مصیبت میں مبتلا ہو -
خزینہ ذکر این کردہ از منی و محل استعمال	اگر باور کنم عقلم نباشد مثل - صاحبان
مؤلف گوید کہ چون کسی دست خود مبتلا	خزینہ و امثال فارسی ذکر این کردہ اند و از منی
مصیبتی شود و از کردہ خود منفصل گردد این	و محل استعمال ساکت مؤلف عرض کند کہ اگر
مثل رازند (اردو) ابکی بچ گئے تو عمر بہ نام	فارسیان قولی رانا قابل و ثوق و محض دروغ
نہین گئے - یہ دکن کی کہاوت ہے اوس	داند این مثل رازند (اردو) احمق ہو جو

<p>باور کرے۔ "کسی یہ وقوف سے کہے" اڑے جب بھی یہ کام نہیں کر سکتا " یعنی دکن میں اس موقع پر کہتے ہیں جب کسی کا اسکی بلند پروازی بیکار ہے وہ اس کام کا کلام محض غلط معلوم ہو۔ اہل نہیں ہے۔</p>	<p>اگر برآسمان رفته است از دایم کارخی آید اگر بحسن ارادت نظر کنی در دیو اش</p>
<p>مثل - صاحب بحر فرماید کہ یعنی اگر خواہ بلند پروازی کند وسی فوق مقدور بجای آورد این کار از دستش بر نیاید (کلمہ ۵) نمک زگریہ محمل استعمال ساکت مؤلف گوید کہ فارسیا تاثیر از فغان رفته است و دعا اثر نکند گر بر آسمان رفته است و آرتہ سندی دیگر از شفیع اثر آورده (۵) اگر بر آسمان رفته است (اردو) من بہاے تو ڈھیلا ساری زیکتا فی ذہنون قوسی ابروی یار مانمی ماند صاحب محبوب الاشمال نے اسکو لکھا ہے کہ ہمارا نہ ہم ذکر این کردہ و از ہمین دو شعر سند آورده مؤلف گوید کہ چون فارسیا کسی را در کاری مبتلای خیالات بلند بنیادند کہ او سلیقہ این کار ندارد این مثل را زہندی اگر او انتہای بلند پروازی کند کامیاب نہ شود (اردو) دکن میں کہتے ہیں "اگر وہ آسمان پر</p>	<p>فرشتہ ات بنما پد چشم کرو بی صاحب محبوب الاشمال ذکر این کردہ و از معنی و محمل استعمال ساکت مؤلف گوید کہ فارسیا این مثل را با ظہار خاطر پسندی کسی زہندی چون کسی بد صورتی را بہ پسند و چشم او محبوبی است (اردو) من بہاے تو ڈھیلا ساری صاحب محبوب الاشمال نے اسکو لکھا ہے کہ میں کہتے ہیں "جس کو پایا چاہے وہی ہماگن" اگر بشکا رشغال بروی سامان شیر کن</p>
<p>مثل - صاحبان خزینہ و اشمال فارسی و حسن ذکر این کردہ از معنی و محمل استعمال ساکت اند مؤلف گوید کہ این مثلی است کہ فارسیان برای خرم و احتیاط زہند مقصود نشان نیست کہ</p>	<p>کسی را در کاری مبتلای خیالات بلند بنیادند کہ او سلیقہ این کار ندارد این مثل را زہندی اگر او انتہای بلند پروازی کند کامیاب نہ شود (اردو) دکن میں کہتے ہیں "اگر وہ آسمان پر</p>

اگر غم شکار شغال کنی و بھجار دوی ممکن است اگر گوئی ماس سپید است باور نمی کنم
 کہ از شیر و دچا رشتوی پس باید کہ حفظ ماتقدم مثل - بہار گوید کہ در مبالغہ تکذیب و تحقیق و
 کنی و سامان شکار شیر یا خود میا داری ورنہ بتجمل کسی گویند و صاحب اند ہنر بالمش ما
 جادارو کہ زیان برداری (اردو) دکن میں در روزمرہ معاصرین غم این مثل را شنیدہ ایم
 کہتے ہیں "ہر حال میں احتیاط اولیٰ" یہ عالم کہ بجای گوئی استعمال گوید کنند - صاحب بحر عجم
 منون میں اسی فارسی مثل کا ترجمہ ہے نیز و داورستہ ہم موافق استعمال معاصرین نوشتہ
 کہتے ہیں "پتا ہے تو بندوق چلے" - اس کا جو و بر آخر این مثل بجای الفاظ نئی کتم لفظ نیست
 یہی مطلب ہے - نواح مدراس میں کہتے ہیں آوردہ مؤلف عرض کند کہ فارسیان چون
 "بیون کی لڑائی پلٹن آگے بڑھائی" اس دروغ گوئی کسی را ضرب المثل کنند مبالغہ کیا
 مثل کا ایک قصہ مشہور ہے پرانے لوگ انگریزوں بوسیلہ این مثل کنند (سلیم ۷) باہر نشیند
 افواج کی چر کسی اور ہوشیاری کا ذکر اس طرح نفسی خواجہ حسن راہ از گا و زگو سالہ خود گفت
 کرتے ہیں کہ غدر کے زمانے میں جب رات دشید است از بکہ سفیدی زند از راست
 دن فوجین تیار رہتی تھیں تو ایک شب میں مردم بہ باور کتم گوید اگر راست سپید است
 بیان آپس میں لڑین اور چوکیداروں نے (اردو) دکن میں اوس شخص کے لئے جو
 انتہائی احتیاط کے لحاظ سے بیوگل بجائی اور جھوٹ بولنے میں مشہور ہو مبالغہ کہتے ہیں "جھوٹ
 فوج تیار ہو گئی تحقیق سے معلوم ہوا کہ کوئی نہیں واہ رے سفید چھوٹ دن کے تورات سمجھو
 بات نہیں صرف بیون کی لڑائی ہے - اگر پد رتوا ند سپر تمام کند - مثل - صاحب

محبوب الامثال ذکر این کرده از معنی محل کار و بار جهانیان باشد (اردو) دکن میں استعمال ساکت مولف گوید کہ این اشارہ باشد کہتے ہیں "باپ کا کیا بیٹے تک" باپ کا کیا بدین کہ آغاز کاری باید کرد کہ اگر انجامش دے پوت بنہائے الاما شا اللہ اس کا یہ مطلب حیات باوی نشو و سپرش با انجام رساند ہے کہ جس کام کو باپ آغاز کرتا ہے صرف و زائد این نباید توقع کرد کہ نسل ہائی آئندہ بیٹے سے توقع ہوتی ہے کہ او سکوپور کرے با انجامش پردازد و این ہم منتهای امید اور یہ توقع بھی شان و نامد رہے اس سے است کہ اگر کاری در حیات پدر با انجام زیادہ آئندہ نسلون سے توقع کرنا غلطی نرسد جادارد کہ پسرش سر انجام دہد و از ہے دکن میں اس فارسی مثل کو بھی استعمال تفرقہ لیل و نہار پیش ازین توقع نباید کرد کرتے ہیں اوس مقام پر جہان بیٹے کو کسی یعنی آغاز کار مختصری کن کہ خود با انجامش ایسے کام کی تکمیل میں دیکھیں جس کی ابتدا رسانی و اگر رسانی پسر تو برساند و بس و باپ نے کی تھی مقصد یہ ہے کہ چونکہ بیٹا اپنی توقع مدار کہ ابن الابن و اولادش با انجام باپ کے مقاصد و اصول سے واقف رہتا رساند کہ گردش و تفرقہ لیل و نہار مقتضی ہو ممکن ہے کہ وہ باپ کے کسی کام کو ادھورا آن نیست اگر فارسیان کسی را باوی کاری نہ چھوڑے پوتے اور پوتے سے ہرگز بنید ہمیں مثل را بطور پند و مو غطت زنند توقع نہ کرنی چاہئے۔

و اگر پسر کسی را بہ تکمیل کار پدر مشاہدہ کنند اگر چند بقول برہان و بحر باجم فارسی ہمیں مثل را زنند و این منتهای توقع و امید بروزن کر نید بمعنی ہر چند باشد کہ مرادف

چندان است - صاحب نامری فرماید که می کند به خانه دل گر شکست آن طاق ابرو
 یعنی اگر چه و هر چند و چندان (فردوسی ۵) می کند به مؤلف عرض کند که این در خود
 گرفتار فرمان یزدان بود به اگر چند دندانش آن نبود که مقوله عجم گردانیم و هر چه درین است
 سندان بود به صاحب ضمیمه برهان فرماید که (اومی کند) که معنی حقیقی است و ضمیر اوسوی
 مخفف اگر چه اند - صاحب مؤید گوید که یعنی خدای تعالی دیار و ضمیمه بسوی هر که خواهیم و قریب
 هر چند کنانی شرفنامه و قیل - مختصر اگر چه اندک هر که پیدا کنیم راجع توان شد و خصوصیت باکاف
 و نیز مرکب از اگر چند مؤلف عرض کند مکرده هم ندارد - ازینجا است که متحققین اهل بیابان
 که ما خیال خود را بر چند ظاهر کرده ایم که گند این را بطور مقوله قائم نکرده اند بادی وین و آثر
 و درینجا این قدر صراحت کنیم که تسامح اهل و پیر و دیوار و بجز و اند است و مخالف این
 تحقیق است که این را مراد ف چندان گرفته مؤلف (اردو) دهمی کرتا ہے -
 اند که معنی چندان آنقدر باشد نه هر چند را و اگر چه [قبول ضمیمه برهان معنی هر چه چنانچه
 و کمیوار چند - اگر چند معنی هر چند صاحب مؤید و اند گوید
 اگر چنین شده است اومی کند] مقوله که معنی هر چه نیز می آید مؤلف گوید که مراد
 صاحبان دارسته و بجز و بهار گویند که چون ار چه باشد که ذکرش گذشت و معنی هر چه چنانچه
 امر کردی سرزند از هر که گمان خصمی داشته باشد از مدعیان معنی هر چه طالب سند باشیم دانوی
 گویند "هر چه می شود اومی کند" سعید اشرف (۵) اگر چه دل هدف تیر محنت و غم است
 (۵) رشته جان گرگست آن تار کیس و گر چه تن سپریغ آفت است و بلاست و زرد

<p>خوش است این همه جز آنکہ لیم نہ زدستیوں آجہک کر سلام کیا۔</p> <p>نہادند روزگار جہ است نہ (ولہ ۵) نقد اگر خنظل خوری از دست خوش خوا</p> <p>اگر چہ رزق بکلم خدای بودہ توجیہ رزق از تو بہ از شیرینی از دست ترش رو</p>	<p>بانس و بجان رسیدہ (اردو) دیکھو ارچہ۔</p> <p>اگر حریف انگشت یکونش می گذارد</p> <p>خیال کند حبیب قبائش می دوزد</p>
<p>شمل۔ صاحب محبوب الاشال ذکر این کرد</p> <p>از معنی و محل استعمال ساکت مؤلف عرض</p> <p>کند کہ فارسیان در بیان غلبی خوشخوئی و مذمت</p>	<p>مقولہ۔ صاحبان بحر و ارستہ ذکر این کردہ گویند کہ</p> <p>بہ تحقیق و تجہیل کسی گویند۔ بہار ازین مقولہ</p> <p>انگشت را ترک کردہ فرماید کہ محاورہ لوطیان</p>
<p>ترش روئی این شمل را زنند دیگر بیچ (اردو)</p> <p>دکن میں کہتے ہیں۔ ”میٹھی زبان کی گالی ہی</p> <p>”میٹھی“ اس کا مطلب یہ ہے کہ اخلاق اور</p>	<p>است در مقام حاجت شخصی استعمال کنند مؤلف</p> <p>عرض کند کہ بہار برای خصوصیت محاورہ ترک</p> <p>انگشت و وجود ما بعدش را اعتبار کنند و نہی</p>
<p>اگر خاری کاری سمن نہ دروی</p> <p>شمل۔ صاحب محبوب الاشال ذکر این کرد</p> <p>از معنی و محل استعمال ساکت۔ مؤلف گوید</p>	<p>داند کہ لفظ حریف خصوصیت نخواہد (اردو)</p> <p>فارسیان کسی سادہ لوح اور احمق کے بیان</p> <p>مین اس مقولہ کا استعمال کرتے ہیں۔ دکن میں</p>
<p>کار بد بد بر آید (اردو) جو بکر گیہون نہ کا</p> <p>شہور ہے کہ کسی جنگلی اور دیہاتی کو جو تار سید</p> <p>”کانٹے بونے کانٹے پائے“ دکن میں عروج</p>	<p>کیا تو وہ بگڑا جب کہا گیا کہ گرد جھاڑی ہے تو ہے</p> <p>صاحب محاورات ہند نے کہا ہے</p>

<p>و صاحب سواری است عہدہ قضات سزاوار است و عالم فطاکت زودہ درخور آن نیست پس سو قیان اشارہ بہ ہمین نسبت قاضی می گفتند کہ اگر خرمی بود یعنی اگر خرم سواریش نمی بود قاضی نمی شد و ازین مقولہ</p>	<p>جوبوگوگے و ہی کاٹوگے۔ صاحب محبوب الا فرماتے ہیں۔ جوبوکر گیہون کاٹنے کی امید ان سب کا مقصد یہ ہے کہ اچھو عمل کا نتیجہ ہوگا اور برے عمل کا برا۔ جیسا بچ ہوگا ویسا اگر خرمی بود قاضی نمی شد</p>
<p>خرمینی و امثال فارسی و احسن ذکر این کردہ از معنی و محل استعمال ساکت مؤلف گوید کہ در زمانہ سلف اکثر علماء و فضلا عہدہ قضا را نظر بر اہمیت فرائض قبول نمی کردند کسی کہ قبول می کرد فارسیان بچت او این مثل می زدند مقصودشان این است کہ برخوی واپہی کسی اگر خفتی مردی اگر مردی جان بردی</p>	<p>فی المعنی خرمیت قاضی ہم ظاہری شود و بعد علم بحقیقۃ الحال (اردو) اگر گدہا نہوتا تو قاضی نہوتا۔ یہ صرف ترجمہ ہے۔ ہندوین کوئی ایسی کہادت نہیں ہے جس سے قاضی کی توہین ہو۔</p>
<p>مثل۔ صاحب محبوب الا مثال ذکر این کردہ از معنی و محل استعمال ساکت مؤلف گوید کہ فارسیان با ظہار مشکلات و محصہ ہای دنیا و خوبی ہای موت این مثل را زندگویند کہ بدختن بچو مردن است کہ از دنیا و ما فیہا خبری نباشد و مردن۔ جان بردن یعنی نجات یافتن</p>	<p>دلیل است کہ فرائض نازک قضا را قبول کرد و بعضی از معاصرین گویند کہ درای انہم یعنی در انتخاب قضا را عالمی را قبول می کردند کہ در سواری و خرمی باشد کہ سوار خرد را بجا عام است و مقصودشان این بود کہ کسی کہ با وجود علم و فضل چیزی فارغیال و</p>

از ہمہ تکالیف و نیوی - معاصرین عجم برانند کہ اگر در خانہ کس است حنی بس است
 در مذمت خفتن متعل کہ خواب انسان را غفل مثل - صاحب محبوب الامثال ذکر این کژ
 کند و مائل مردہ گرداند و مردن بہتر است از معنی و محل استعمال ساکت و معاصرین
 از خفتن کہ نجات از مشکلات دنیا حاصل شود عجم ہم این را بر زبان دارند - مؤلف گوئ
 مقصود این است کہ تا آنکہ انسان زندہ باشد کہ فارسیان این مثل را بصف عقل زتند
 بہ بیداری بسر کنند یعنی غافل نہ شود (اردو) یعنی اگر رقی عقل در سراسر است یک اشارہ
 جاگے سوکا جے سووے سووے " کافی و اگر خانہ خالی یعنی سر از عقل خالی است
 صاحب محبوب الامثال نے اس کا ذکر بوض یک حرف صدای بلند سودی نہ بخشد
 کیا ہے - دکن میں کہتے ہیں " سویا سو رویا (اردو) صاحب محبوب الامثال نے لکھا
 سونے سے موت پہلے " اس کا مطلب یہ ہے " عقل مند کو اشارہ احمق کو پھکارا " ہے
 کہ مرے ہوے پر اور لوگ روتے ہیں - سویا دکن میں کہتے ہیں " عاقل کو اشارہ
 ہوا یعنی غافل شخص اپنی حالت پر خود رونے کا کافی ہے -

اگر دک | بفتح اول و دوم - بقول صاحب شمس مخفف آب گردک کہ نیلو فر باشد
 حیف است کہ آب گردک در محدودہ ترک شد و سبب آن بود کہ از ہمہ محققین کسی کرش
 در انجا نکرد مؤلف خیال می کند کہ فارسیان نیلو فر آب گردک بدنیو جہ گفتہ باشند
 کہ گل آن دما بر آب می باشد و گردشی می کند پس آب گردا سم فاعل ترکیبی است
 بمعنی گردش بر آب کننده و در اصطلاح فرس گرداب را گویند کہ در محدودہ گذشتہ و کا

تقصیر یا تحقیر یا خرش زیادہ کردہ آب کر دگ نیلو فر نام کردہ باشند کہ گرد آب حقیر را
ماند صاحب محیط بر نیلو فر فرماید کہ در ہندی نیلو پتر و بیوانی نیتقا و بقول گیلانی نیتقا و
بسیاری کہ نیا و تیا و ہندی کمو و پیلا و کوتیل گلزی و آن گلی است معروف و نبات
آن در آبہای ایستادہ کہ ہندی جیل و تالاب نامندی روید و برگ آن شبیہ برگ
لوف و بر روی آب مفروش و بر سر آن گل بیرون از آب در دوم سرد و تر بنوم
میکن صداع حار صفراوی مضطرب و مانع بسیار دارد (الخ) (اردو) نیلو فر
بقول آصفیہ فارسی - اسم مذکر - ایک قسم کے نیلے رنگ کا پھول جس کی دو قسمیں ہیں ایک
نیلو فر آفتابی جو کنول گئے کا پھول ہے اور سورج نکلنے کے وقت کھلتا ہے دوسرا نیلو فر
مہتابی جسکی بلیں ہوتی ہیں یہ بیماروں کو دوا کے طور پر دیا جاتا ہے (ظفر ۵) خال
مشکین آتش رخسار پر پیدا ہوا پچشمہ خورشید میں بھی نیلو فر پیدا ہوا پچ

اگر دل خوننا بہ باشد از دیدہ ترا و	بنید گویند راست است ۛ اگر در دل خوننا
شہل - صاحبان خزینہ و آتشال فارسی و	باشد از دیدہ ترا و ۛ و استعمال این را نوعی
ذکر این کردہ اند و از محل استعمال ساکت مؤلف	از غم خواری دانند (اردو) دکن میں کہتے ہیں
عرض کند کہ مراد این است کہ اگر در دل	ۛ دل کا غم آنکھوں سے ٹپکتا ہے ۛ خون
ریخ و غم است از گریہ ظاہر شود و فارسیان	دل آنکھوں سے بہتا ہے ۛ یہ دونوں کہاوتیں
این را بحق مغمومان و عاشقان زنند	کسی مغموم کے حق میں بطور دلاسا و غمخواری کہی
یعنی چون کسی را بحالت غم و ہم در گریہ و بکا	جاتی ہیں -

<p>دستہای گل نوریش بفتہ زنبیل غم اوسند استعمال (از انکہ بذیل اگر ز انکہ پیش کردہ) اسیر</p>	<p>اگر روزی بدانش بر فردی مثل زنادان تنگ روزی تر نبودی</p>
<p>ساقی جانہا شراب از انکہ زین لاہی (۵) ساقی جانہا شراب از انکہ زین وستان دہدہ منت عالم بہر جامی بتان می نہدی (اردو) دیکھو لفظ اگر کے پہلے معنی۔ اگر ساقی تو باشتی می توان خورد مثل</p>	<p>محبوب الامثال ذکر این کردہ از محل استعمال ساکت مؤلف گوید کہ فارسیان چون نادانی را بر پایہ جلیل بنید این مثل رازند (اردو) دکن میں کہتے ہیں خدا کی دین میں کیا داناؤں کیا نادان جب کسی نا اہل اور نادان کو بڑے مرتبہ پر دیکھتے ہیں تو اس فارسی مثل کا بھی استعمال کرتے ہیں۔</p>
<p>مصابان خزانہ و امثال فارسی و احسن ذکر این کردہ اند و از محل استعمال ساکت مؤلف عرض کند کہ فارسیان این مثل را بجائی استعمال</p>	<p>اگر ز انکہ استعمال بقول بہار مرغیہ اگر کہ حرف شرط است و صاحب رشید ہمزبانہ و صاحب بحر ہم ذکر این کردہ مؤلف</p>
<p>کنند کہ مقصود نشان از اظہار انتہای اعتبار و اعتماد و امثال مدوح و مخاطب باشد یعنی با وجودیکہ می حرام مطلق است۔ اگر مدوح ما ساقی شود باعتبار اعتماد و امثال حکمش غلط نست و خوردن شراب (اردو) دکن میں کہتے ہیں "تو کہے تو آگ میں کو دجاؤں"</p>	<p>گوید کہ حالا بزبان معاصرین عجم استعمال این متروک و قواعد فارسی ہم ازین ساکت (صائب ۵) خورشید بدر کردہ نہ تمام را نہ بانا قصان باز اگر ز انکہ کالی بد طالب انتہای اطاعت کا اظہار ہے اور بس۔</p>
<p>اگر سوی خورشید تیز بینی چشم مثل</p>	<p>امتی (۵) شعلہ گز انکہ درین فصل میان بکشاؤں</p>

ترازیان است نہ خورشید را صاحب (مثل) صاحب محبوب الامثال ذکر این کرده	
خزینہ و امثال فارسی ذکر این کرده از محل استعمال ساکت مؤلف گوید کہ پند است	
استعمال ساکت مؤلف گوید کہ این مصداق برای مقربین سلطان کہ خلاف رایش رفتن	
و مرادف (قہر و دلش بجان درویش) خطر ہا دارد (اردو) دکن میں اسی فارسی	
و (تف برومی فلک برومی خود است) باشد مثل کو عام و خاص استعمال کرتے ہیں۔	
مقصود این است کہ بالبدان تنزی بکار اگر صد سال در مشکلی کنی دوزخ شل	
نیاید جز این کہ نقصانی بمقابل ضعیف برسد همان دوزخ و همان دوزخ و همان دوزخ صاحب	
(اردو) دکن میں کہتے ہیں "سورج پر گھوٹا" خزینہ و امثال فارسی و محبوب الامثال ذکر	
اندھا ہوا "یہ اس شخص کے لئے کہا جاتا ہے" این کردہ و از محل استعمال ساکت مؤلف	
جب کہ کوئی چہوٹا شخص بلند مرتبت کا مقابلہ کرے کہ بدسرشت از صحبت	
کر کے تباہ ہو جاتا ہے۔ صاحب محاورات نیک اثر نگیر اگر چہ مدتی دراز بگذرد و این	
ہند نے انہیں معنون میں لکھا ہے "آسمان" مرادف است بہ (س) خرعیسی اگر بکہ رو	
کا تھو کا خلق میں پڑتا ہے "آپ ہی نے" چون بیاید ہنوز خراب شدہ (اردو) بری	
صراحت کی ہے کہ اگر بڑے بزرگ کی حقارت عادت کہی نہیں ملتی "صاحب محبوب الامثال	
نے اس کا ذکر کیا ہے۔ دکن میں کہتے ہیں "گدھا سو برس کے بعد بھی گدھا ہے" اور	
فارسی شعر تذکرہ بالا ہی دکن میں مستعمل ہے۔	
	اگر شبہ روز را گوید شب است این چہ گفت ایک ماہ و پروین

اگرت بقول برہان و جامع بفتح اول و کسر ثالث بروزن نگرفت بقانون فارسی (ت) کی
 باشد معین از گناہان آدمی۔ صاحب ناصری فرماید کہ مثال این در عربی اخذ و مواخذہ
 صاحب جہانگیری در خاتمہ کتاب بذیل دستور چہارم ذکر این بذیل لغات ژند و پازند
 کردہ مؤلف عرض کند کہ گرفت اسم جامد فارسی زبان است بمعنی اخذ و الف زائد
 اول این وصلی باشد فارسیان این را مجازاً بمعنی مواخذہ گناہان استعمال کردند و لغت
 اہل تحقیق مواخذہ را ظاہر معنی کند (اردو) انسان کے گناہوں کی ایک مقدار معین۔
 مواخذہ۔ بقول آصفیہ۔ عربی۔ اسم مذکر۔ گرفت۔ باز پرس۔ جواب طلبی۔ بذلہ۔ ملاقات

اگر فی مثل دُرُفاندن ندانی مثل۔ بقول کر کے پیک مانگنے میں بھی دریغ کرے۔
ہمہ حال دُرچیدن آخر تو انی صاحب اگر قارورہ پاک است از طبیب چہ

خزینہ و امثال فارسی ذکر این کردہ اندواز مثل۔ صاحبان خزینہ و امثال فارسی و حسن
 محل استعمال ساکت مؤلف عرض کند کہ فارسی و محبوب الامثال ذکر این کردہ اندواز محل
 این مثل ابھی کسی زنند کہ باوجود متول و قدرت استعمال ساکت مؤلف عرض کند کہ معامین
 مسک و آمادہ باخذ باشد (اردو) دکن میں غم این را بہ تقدیم و تاخیر بعض الفاظ برائی شخص
 کہتے ہیں "دینے میں نہ بھی لینے میں تو مشاق پاکہ امن زنند و گویند (ع) قارورہ چو پاک
 ہیں" یہ اس شخص کے لئے کہا جاتا ہے جو باوجود حاجت بہ طبیب نہ و این مرادف باشد
 مالدار سی کے سخت بخیل اور تجربہ نافع کے لئے با "آزاکہ حساب پاکست از محاسبہ چہ پاک"
 آمادہ ہو یعنی بلا لحاظ اپنی مالدار سی کے ذلت (اردو) ساچ کو آج نہیں "صاحب

<p>محبوب الامثال نے اس کا ذکر فرمایا ہے دکن مین کہتے ہیں "پاک رہو بے باک رہو" دیکھو آزاد کہ حساب پاکست از محاسبہ چہ باک "</p>	<p>کینہ می آید ز کنو حیلہ می آید ز کشمیری نمی آید بجز اندوہ و دل گیری پتہ اگر ماند شبی ماند شب دیگر نمی ماند مثل</p>
<p>صاحبان خزینہ و امثال فارسی ذکر این کردہ اند و از محل استعمال ساکت فارسیان این مثل را</p>	<p>اگر قحط الرجال افتد ازین سہ انس کم گیری اول افغان دوم کمبو و سوم بدوات کشمیری</p>
<p>در مذمت ناپائنداری و نیامی ز نند برای غم و شادی ہر دو مصرع اول این (ع) حجاب</p>	<p>مثل - صاحب خزینہ ذکر این کردہ از محل استعمال ساکت مؤلف عرض کند کہ عجیات</p>
<p>نوع و سعی و رزن و شو ہر نمی ماند پتہ (اردو) چون کسی را ازینہاد و معاملہ بنید این مثل ازینہاد</p>	<p>از افغان و کمبو و کشمیری خیال نیک ندارند و چون کسی را ازینہاد و معاملہ بنید این مثل ازینہاد</p>
<p>مقصود نیست کہ بجات قحط الرجال ہم ازین ہر سہ احتراز ادلی باشد و بعض اوقات بطور</p>	<p>مقصود نیست کہ بجات قحط الرجال ہم ازین ہر سہ احتراز ادلی باشد و بعض اوقات بطور</p>
<p>ظرافت ہم با اینہا استعمال این مثل کنند (اردو) یہی مثل اردو میں بھی مستعمل ہے صاحب محاورات</p>	<p>ظرافت ہم با اینہا استعمال این مثل کنند (اردو) یہی مثل اردو میں بھی مستعمل ہے صاحب محاورات</p>
<p>ہند نے اسکو لکھا ہے فرماتے ہیں کہ یہ تینوں قومین اپنی طبلت میں ایذا رسانی رکھتے ہیں</p>	<p>ہند نے اسکو لکھا ہے فرماتے ہیں کہ یہ تینوں قومین اپنی طبلت میں ایذا رسانی رکھتے ہیں</p>

محم نعل اول را در نفی شنیده ایم می گویند که اگر
 بیمار نشویم بمیریم و اکثر اهل ولایت که توئید خون
 در ملک شان بیماری شود همین طور می گویند و
 بهین سبب استرہ بر سر می زنند تا خون زایل
 خارج شود و نمیدانیم کہ صاحب خزینہ و شای
 فارسی ہر دو فعل را اوراثبات یکہ خیال نوشت
 بنیال با غلطی کتابت بیش نباشد و اگر ہمین مثل
 را صحیح دانیم معنیش جزین نباشد کہ قائل این
 مقولہ تعریف صحت خود گوید کہ صحت من آنقدر
 خوب است کہ بیماری را راہ نمی دہد و اگر با وجود
 این بیماری راہ یابد علامت موت است گویند
 کہ اگر اہل ولایت بتلاوی مرضی شوند حلقہ مرض
 بہ قوت تمام می شود و بدین وجہ کہ عوام ایشان
 اکثر خواص ہم خوگر معاہدہ نمی باشند و علاج کمتر کی دولت امیرون کی زینت ہے ۔
 کنند ۔ بعد حقوق مرض زود می میرند و گویند کہ
 مرض بادیر عارض شود و زود ہلاک کند جادو
 کہ این مقولہ کہ حکم مثل ندارد ۔ مصداق آن باشد
 (اردو) بیماری کیا ہے موت کا پیام ہے
 یہ دکن میں اس بیمار کے لئے کہتے ہیں جس کے
 مرض کا حملہ قوی ہو ۔ دکن کے بعض قدیم لوگوں
 کو بخلی تند رستی بہت اچھی تھی ہم نے یہ کہتے
 سنائے کہ "ارے میان ہم تو کبھی بیمار نہ ہو گے
 اور جس دن بیمار ہونگے پہر نہ بچیں گے ۔
 اگر منعم بود آرایش اوست | مثل -
 اگر درویش باشد دستگیر است | صاحب

<p>اگر نان گندمی نیست زبان ضرری چہ باشد</p>	<p>عمر کند کہ فارسیان این مثل را به صفت تحمل</p>
<p>مثل - صاحبان خزینہ و امثال فارسی ذکر</p>	<p>بردباری عالی مرتبان زنند کہ اگر از کم پایہ خلاص</p>
<p>این کردہ اند و صاحب محبوب الامثال بجا</p>	<p>ادب حرکتی سرزند اغامن کہ تند عیشش نگیرند</p>
<p>گندمی نوشتہ - معاصرین عجم با</p>	<p>(اردو) گس رانی نہ کی منظور تیری بردباری</p>
<p>محبوب الامثال اتفاق دارند و گویند کہ این</p>	<p>نے نہ بنایا جب گس نے تحت اپنا تاج شاہی</p>
<p>مثل بحق کسی زنند کہ با وجود بخل زبان ہم</p>	<p>قابلاً حضرت جلیل کا شعر ہے جس سے</p>
<p>شیرین ندارد و درشت گوید - مخفی مباد کہ زبان</p>	<p>آصف کن کے تحمل اور بردباری کی صفت ظاہر</p>
<p>گندمین در محاورہ عجم کنایہ از زبان ملائم و</p>	<p>ہوتی ہے اور فارسی مثل کا ترجمہ ہے -</p>
<p>چرب و نرم باشد (صائب ۵) نان تو</p>	<p>اگر مولیٰ نظر سازد بہا کی بی بہا گردا</p>
<p>پختہ است بہر جا کہ می روی نہ صائب ۱۰</p>	<p>مطلوب صاحب خزینہ ذکر این کردہ از تعریف نرید</p>
<p>خوش اگر گندمی کتی نہ (اردو) دکن میں</p>	<p>ساکت مؤلف عرض کند کہ فارسیان برا</p>
<p>کہتے ہیں "شکر نہ دے نہ دے مٹھی زبان</p>	<p>متوجہ کردن مدوح و مخاطب یا بہ ذکر توجہ مدوح</p>
<p>سے کام لے " کچھ نہ دے مگر گالی بھی</p>	<p>این مثل را زنند (اردو) دکن میں اس موقع پر جبکہ</p>
<p>نڈے " اگر نویسی قلمی تراش مثل - صاحب</p>	<p>مدوح مخاطب کو اپنی جانب متوجہ کرنا چاہتا</p>
<p>محبوب الامثال ذکر این کردہ از محل استعمال</p>	<p>یہ شعر پڑھتے ہیں (۵) آنا نہ خاک را بنظر</p>
<p>ساکت مؤلف گوید کہ فارسیان این مثل را</p>	<p>کیسا کہند نہ آیا بود کہ گوشہ چشمی با کنند نہ تیر کہتر</p>
<p></p>	<p>ہیں " بادشاہوں کی ایک نگاہ بس ہے "</p>

بطور پند و موعظت از برای بیکاران ز تند
عطف بود بخيال ما اگر نه مخفف (اگر نه چنین
مقصود نیست که اگر توانی حرفی رقم کنی از
بیکاری بهتر است که قلم را به تراشی تا دیگران
بنویسند مخفی باد که قلم نه غیر از تراشیدن و درست کردن
بکار کتابت نمی خورد و تراشیدن قلم هم در زمان
سلف کاری بود و قلم تراشان ملوک و امرا
معین و مقرر بودند و این کار هم همچون خدقی
مخصوص بود و ما سهل ترین کارها حاصل نیست
که بیکار باش و چیزی شغل خود کن (اردو) که مرادف (ورنه) باشند اگر نه دیگر کسی از مخفف
و کن من بگویم من بیکار میباش که چه کی کرد
اگر نه | بقول اند بخواه فرنگ فرنگ
بسنی آلا نه دور نه مؤلف گوید که ورنه مخفف
دارنه باشد پس ورنه مرادف و اگر نه باداو ستمه کام کے نہ

(الف) اگره | بقول رشیدی و سروری همان اگر باشد که بخش با الف در آخر پیش
گذشت و -

(ب) اگره انجین | بقول رشیدی کاروی که بدان آتش اگره بیرند (ابن سینا)
و اتم آتش بود تنور آشوب نه اگره انجین این بود پیوست نه مؤلف گوید که انجین

کر دہ از محل استعمال ساکت اند مولف گوید کہ وکن مین کہتے ہین ۛ نا اہل نا اہل سے توقع
 فارسیان این مثل را در فرق اہل و نا اہل ز تند کرے ۛ یعنی جس نے نا اہل سے کسی کامیابی
 مقصود این است کہ اگر یا نا اہل باشد کار کی توقع کی وہ خود نا اہل ہے یہ کہاوت بمعنی
 با آسانی نہ گراید و اگر اہل است برآمد کار آسان اسی فارسی مثل کا ترجمہ ہے نیز کہتے ہین ۛ
 باشد یعنی کار با کسی کہ متعلق است اہلیت او نا اہلون سے عذاب مین جان ہے ۛ یعنی
 شرط است برای کامیابی و کار براری (اردو) نا اہل کا کوئی کام اپنے موافق نہیں ہوتا۔

اگر یون | بقول برہان وناصری وچھانگیری وجامع واند بایا سی حلی بروزن طبرخون
 علتی ومرضی است کہ آزا عبری تو با گویند و بہندی داد اتفاق برین است کہ لغت فارسی
 است و اصل این گریون و الف اول۔ و صلی است ما ذکر این برادر فن کردہ ایم (اردو)
 ویکو و اور فن۔

اگست | بقول برہان وناصری وجامع بفتح اول و ثانی و سکون سین سخص و تاسی
 قرشت تارہ سہیل را گویند و بقول ساطع بزبان سنکرت نام فرشتہ تحقیقین
 فرس این را لغت فارسی گفتہ اند و جاو ارد کہ فارسیان ہمان لغت سنکرت را کہ
 بمعنی فرشتہ بود برای تارہ سہیل استعمال کردہ باشند (اردو) سہیل۔ بقول صاحب
 فرنگ آصفیہ (عربی) اسم مذکر۔ ایک نہایت تابان تارے کا نام جو ملک مین میں طلوع
 ہوا کرتا ہے اس کی تاثیر سے چمڑے مین خوشبو پیدا ہو جاتی ہے اور کل حشرات الارض
 مر جاتے ہین۔

اگنش | بقول برهان و ناصری و جامع و سروری و رشیدی بکسر نون بر وزن برزش
بر آوردن دیوار عمارت و امثال آن باشد خان آرزو و در سراج گفته که صاحب رشیدی
این را مرادف شکنش گوید و در حقیقت مخفف شکنش است و با صراحت این بر اگنش
به کاف فارسی) کرده ایم و اگر بقول خان آرزو این را مخفف اگنش خیال کنیم جاوید
ولیکن چیزی که در اینجا خیال ما میرسد در ای آنست یعنی اگنش به ممدوده و اگنش مقصود
هر دو یکی است و ما بر اگنش در ممدوده بقول صاحب شمس بیان کرده ایم که معنی بر آوردن
و پر کردن دیوار هم باشد یعنی حاصل بالمصدر آگندن و آگندن و مجازاً به معنی خاص
پس آنچه برای بر آوردن دیوار اندکی بقدر ضرورت تومی زمین تا ته سخت آن مناک
کرده آزا به سنگ و خشت و غیره پر کنند تا بالای آن دیوار قائم کنند همین است اگنش و
اگنش که معنی لغتی این پری است مقصود از پری پایه دیوار (اردو) پایه مکان یا دیوار
کی بهرتی جو پایه کهودر کپهر - اثیت - می یا چونے سے ہرتے ہیں اور اسکو در حقیقت پایه
دیوار یا مکان کہ سکتے ہیں -

اگوش | بقول صاحب شمس بالغش یعنی آغوش است دیگر کسی ذکر این نکردند
استعمال پیش شد اعتبار را شاید معاصرین عجم هم بر زبان ندرند همین لغت در ممدوده
گذشت که مبدل آغوش است همچون غلوه و گلوه (اردو) دیکهو آغوش -
اگه | بقول انندیمتین و سکون های هوز لغت فارسی است و آن آهنی است که بدان گوش
از دیگ کشند و بتازی فشار خوانند - صاحب مؤید بحواله فیه ذکر این بذیل لغات فارسی

کردہ مؤلف عرض کند کہ منشار بقول منتخب در عربی زبان ترجمہ آ رہ باشد۔ معاصرین
عجم بر آئند کہ این حالا بزبان متروک است و فارسیان قدیم آلہ را آگہ می گفتند کہ بشکل آ رہ
آہنی بر چوبی قائم می کردند و در سطح ہمای بود پارہ ہای گوشت برومی بریدند یعنی برای این
کار آن آہ را حرکت نمی دادند بلکہ تکہ گوشت را از دوست گرفته بردند انہ ہایش می کشیدند کہ
پارہ ہا بوسیلہ آن جدائی شد و بعضی از معاصرین بر آئند کہ نہ چنین باشد بلکہ آلہ را آگہ نام بود
کہ بوسیلہ آن گوشت نیم پختہ را از دیگر می کشیدند تا بہ میتد کہ سخت است یا نرم شدہ ہای جان
منشار ترجمہ این نباشد (ارو) دکن میں در انتی اس آہنی آلہ کا نام ہے جو باورچی خانہ
میں ایک تختہ پر قائم ہوتا ہے جس کے دندانے مثل آ رہ کے ہوتے ہیں اسی آلہ پر گوشت
کے ٹکڑوں کو کاٹا جاتا ہے اور بقول محققین فارسی آگہ اس آلہ کا نام ہے جس کے ذریعہ
نیم پختہ گوشت دیگر سے نکال کر دیکھا کرتے ہیں کہ آیا نرم ہو چکا ہے یا ہنوز سخت ہے
دکن میں یہ کام کفگیر سے لیا جاتا ہے۔

الف مقصورہ بالام

ال بقول برہان دجامع بضم اول (۱) یعنی او باشد کہ ضمیر غائب است و عبری
ہوگویند و بکسر اول بزبان سریانی (۲) از نامہای خدای تعالی جل جلالہ و (۳) نام شہر
و ولایت ہم و (۴) در عربی عہد و پیمان را خوانند۔ صاحب جہانگیری در خاتمہ کتاب
دستور پنجم بذیل لغات غریبہ ذکر معنی دوم و چہارم کردہ و در اہل کتاب معنی اول و سوم
را۔ صاحب سروری بر معنی دوم قلع و فرماید کہ بدین معنی آیل ہم آمدہ۔ خان آرزو در

نسبت معنی اول گوید که معلوم نیست که فارسی کجاست و ذکر معنی دوم هم کرده صاحب مؤید این را
 معنی سوم نسبت ترکی گفته بهار ذکر معنی اول کرده با خان آرزو هم زبان و فرماید که در آورده
 الف و لام برسد الیه و مضاف الیه و مانند آن مخصوص عرب است لیکن بعضی از متاخرین
 در پارسی نیز آورده اند و این نوعی از تصرفات ایشان بود چنانکه استاد و روش والد هروی
 (ذوالخوشدین) بصیغه تشبیه استعمال فرموده (ه) تا هر تو گشت نور ایشان به ذوالخوشدین
 شد خراسان و چین درین بیت نعمت خان عالی (ه) گل مگر لاف انا الیا رنگش زده است
 بر سر در خیال من تصور کنم: و ازین عالم است این مصراع ماده تاریخ سال ولادت
 پسر محمد فرخ سیر بادشا و مظلوم که میرزا عبدالقادر بیدل یافته (مصرع) انوید آفتاب
 عالم تاب: (الح) مؤلف عرض کند که آنچه فارسیان الف و لام را بقاعده عربی بر الفاظ
 فارسی آورده اند محض تصرف ایشانست بقاعده عربی و آنچه نیز بیدل در ماده تاریخ آورده نصف
 اوست و در فن حمل - معاصرین ذی علم ازین احترازی کنند و باید که احتراز کنند - نسبت
 معنی اول تحقیق ما نیست که اول به تفخیم ضمه همزه و سکون لام و در ترکی زبان معنی او آمده
 صاحب لغات ترکی ذکر این کرده و عجبی نیست که فارسیان ضمیر غائب فارسی بجزف لام اند
 همین اول وضع کرده باشند باقی حال محققین ناواقف از حقیقت حال آل را به ضم
 اول کلمه فارسی خیال کردند و هم ادگوید که در ترکی زبان ایل بالفتح بمعنی ولایت آمده و همین
 است حقیقت معنی سوم و نسبت معنی چهارم عرض می شود که بقول صاحب منتخب آل -
 بالکسر و تشدید لام است بمعنی پایان پس بخيال ما این نسبت بهیچ وجه در خورد آن نبود که پانیدن

لغت فارسی ذکرش کنند۔ حالاً بمن تحقیق ماخذ از حقیقت ہر چہا معنی واقف شدیم (اردو)
 (۱) اول ترکی میں ضمیر غائب یعنی وہ (۲) ال سریانی زبان میں خدای تعالیٰ کا نام
 (۳) ال ترکی زبان میں شہر اور ولایت کو کہتے ہیں (۴) ال۔ عربی زبان میں معنی
 عہد و پیمان۔

الا | بقول برہان و ہفت بفتح اول و ثانی بالف کشیدہ کلمہ خطابت یعنی اسی و معنی
 یا گویند۔ صاحب جامع فرماید کہ معنی ای داگاہ باش خان آرزو در سراج بندہ کر قول برہان
 گوید و درست گوید کہ ہاں کلمہ عربی است کہ برای تخصیص و آگاہانیدن استعمال کنند
 و کلمہ خطاب کہ مراد از کلمہ ندا داشته نیست (اردو) ہاں۔ بقول آصفیہ کلمہ تنبیہ۔ خطاب
 تاکید جو آگاہ اور تنبیہ کرنے جتانے اور ہوشیار رکھنے یا کرنے کے واسطے آتا ہے۔

الا اجتناب | اجتناب لغت عرب است بقول صاحب منتخب بکسر اول و سوم معنی
 دور شدن و جنب شدن یا ذکرش بجای خودش کردہ ایم فارسیان در اول اپنی تامل
 عربی الف و لام آوردہ بمعنی خبردار باش استعمال کنند۔ چنانکہ انوری گوید (۵) لطف
 تو ہر ساعت گوید کہ بین الاعتذار بہ قہر تو ہر لحظہ ام گوید کہ ہاں الاجتناب (اردو) خبردار
 بقول آصفیہ حرف تنبیہ۔ جیسے۔ "خبردار یہ کام نہ کرنا۔"

الاجتناب | بقول صاحب التذہیب فرہنگ و صفات و غیاث بضم اول و ضم جیم فارسی
 لغت فارسی است بمعنی خانہ صحرائیان کہ از بس سازند و از آلاچوق ہم گویند مولف
 عرض کند کہ آچوق بقول صاحب لغات ترکی بفتح ہمزہ و لام و تغنیم ضمہ جیم فارسی و سکون فاء

زبان ترکی کا شانہ را گویند معلوم می شود که اصل این در ترکی الچق باشد بفتح اول و دوم
 و ضم سوم و بقاعده ترکی در رسم الخط - الف بعد لام برای اظهار فتح و او بعد جیم فارسی بری
 اظهار ضمه زیاده کردند از اینجا است که صاحب استد ذکر الایچق هم کرده است فارسیان پنجم
 از ماخذ در کثرت استعمال و او علامت ضمه را حذف کردند و برای سهولت تلفظ الف دوم را قائم
 داشتند بآتی حال این نیست ترکی زبان است بمعنی کا شانہ و تصرف فارسیان در معنی همین
 قدر که معنی عام را خاص کردند پنجم اول در لفظ هم تصرف باشد - دیگر کسی از محققین فارسی
 ذکر این نکرده - معاصرین عجم این را بر زیادت تحتانی بعد جیم فارسی الایچق گویند - صاحب
 روزنامه بحواله سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار ذکر این کرده و صاحب بول چال این را ینیمه
 نندی یا سائبان خمپوش گفته و بقول صاحب رہنما کلبه خس پوش (اردو) و ه شبی سائبان
 ینیمه یا چو لاری جو بگلی لوگ ٹاٹ یا نمسے وغیرہ سے قائم کرتے ہیں -

الایچی | بقول صاحب برهان باجم فارسی به تحتانی رسیده هیل را گویند و عبری قاقله
 صغار صاحب استد گوید که بالفتح و کسر جیم فارسی لغت فارسی است و صاحب جامع ہمزبانش
 صاحب محیط بر الایچی فرماید کہ اسم معروف در ہندی است و در ہندی مالک نیز گویند
 و در سنسکرت اپلانامند و بر قاقله گوید کہ بیونانی قطبہ اوس و عبرانی فیا و سریانی شرفیون
 و شو شوا و با بگلیسی کار دوم و بفارسی ہیل و ہندی الایچی نامند و آن از جملہ افادہ عطریہ
 مخری است ہندی - و در نوع باشد صغیر و کبیر - قاقله کبار گرم و خشک و در سوم و بقول صاحب
 تحفه در دوم مفرح و متعین و محلل و مقتوی دل و معدہ و ملضم طعام و محرک آروغ و مفتوح سد

و ملطف و جالی و قافلہ صفا برگرم و خشک و ردوم و با قوت تر یا قیہ و قابضہ و مفرج
و ملطف و جالی و محل و خوشبو کنندہ عرق و رایحہ دہان و منافع بسیار دارد و انج
صاحب ساطع صراحت کردہ کہ الاچی لغت ہندی است پس جڑین نیست کہ
فارسیان استعمالش در فارسی کردہ اند (اردو) الاچی - دیکھو اہل کے دوسرے معنوں
الاچی | این ہمان است کہ بدون تتحانی گذشت - صاحب روزنامہ و رہنما
و بول چال ذکر این کردہ اند و صراحت ماخذ این ہم ہمدستجا کردہ ایم (اردو)
دیکھو الاچی -

الارم | بقول صاحب رہنما بیدار کردن از خواب و بقول بول چال متنبہ کردن
مؤلف گوید کہ ناصر الدین شاہ قاجار در سفرنامہ خود استعمال این کردہ و جز این نیست
کہ این در انگلیسی زبان بمعنی متنبہ کردن ہم است و ساعت بیدار کنندہ را ہم گویند
(اردو) متنبہ کرنا - بیدار کرنا - بیداری کی گھنٹی - نوٹ - امیر نے الارم کلاک کا ذکر
کیا ہے بمعنی جگانے والی گھڑی جو وقت معینہ پر اسقدر بلند آواز دیتی ہے کہ سوتا آدمی
جاگ پڑتا ہے -

الاساندر | بقول برہان نام اسکندر ذو القرنین است و اسکندر مخفف آن یا سحر
صاحب جامع گوید کہ اسکندر معرب این باشد صاحب اند صراحت کند کہ لغت
فارسی است ماصراحت اسکندر بجایش کردہ ایم و بخیاں ما الاساندر لغت فارسی
نباشد بلکہ یونانی و اند اعلم (اردو) دیکھو اسکندر -

الاطینی | بقول برهان بروزن قباچینی لغت رومی گیا ہی است کہ بروزختہامی سپید و آن را
 بلالاب و عشقہ و جل المساکین خوانند و ماصراحت کامل این برآر پیچ کرده ایم (اردو) ^{برچ}
اللاغ | بقول برهان بروزن چلاغ و بقول جامع بروزن سماخ (۱) قاصد و پیک
 را گویند و بجای عین قاف ہم درست است - صاحب سرور می گوید کہ کسی را کہ بہ تعجیل
 بجائی فرستند و بجهت او در ہر منزل اسپ آسودہ نگاہ دارند یا او ہر جا سپی بنیزد
 گویند الاغ گرفت - خان آرزو در سراج فرماید کہ قوسی گفتہ کہ اسپ کہ را کہ آن بہرست
 بجائی فرستادہ باشند اسکا را مرادف آن ولیکن این خطاست چرا کہ خود در تحقیق اسکا
 نوشتہ کہ اسکا از شخصی کہ بر اسپ مذکور نشیند زیرا کہ اسپ الاغ را اسگ می گویند و مخین
 در لفظ اسگ قاصد و الاغ نوشتہ و این نیست مگر تناقض بخیاں مامقصود خان آرزو و خرن
 نباشد کہ الاغ بمعنی قاصد است نہ اسپ قاصد و ہم او ذکر قول برهان ورشیدی کردہ و بالاخر
 فرماید کہ این لفظ ترکی است و بقاف صحیح است کہ عراقیان بہ تغیر لہجہ عین معجمہ خوانند و اگر بغیر
 می بود بقاف می خوانند چنانکہ ضابطہ انہاست ولیکن در اشعار بعضی از متاخرین کہ چندان
 قابل اعتماد نیستند الاغ را با بارغ قافیہ کردہ اند و این ظاہر از ان باشد کہ قاف و بارغی
 نیست - قدابنا بر استعمال قاف آلاق را عین بدل کردہ باشند - پس این تفریس باشد ^{لفظ}
 عرض کند کہ صاحب لغات ترکی ذکر الاغ کردہ فرماید کہ بضمہ ہمزہ تیز روی کہ برای او اسپ
 و توشہ میا دارند تا بجائی کہ نام زد باشد بزودی برسد پس متحقق شد کہ این لغت ترکی
 است بمعنی قاصد و پیک او را پنچہ فارسیان این را بہ قاف ہم استعمال کردہ اند کہ می آید مبتدل

این است که بقاعده فارسی غین معجمه به قاف بدل شود چنانکه چناغ و چناق و آروغ و آروق و عراقیان این قسم تبدیل اکثر کنند ازین صورت تحقیق ما برخلاف خان آرزو^{ست} زیر که الاق با قاف در ترکی بدین معنی نیامده و الاغ با غین مفرس نیست بلکه بالعکس این الاق با قاف را مفرس توان گفت (ار و و) دیکھو اسکا در۔

(۳) الاغ - بقول برهان اسپ که در راه با بجهت قاصدان گذارند - صاحب جامع فرماید که اسپ باشد یا خر - صاحب سروری فرماید که اسپ خرد و بخواه تحفه السعادت گوید که بر خرنیز اطلاق کنند (شیخ شیراز ۵) مثال اسپ الاغ اند مردم سفری بنه چشم به و سرگشته همچو گا و عصار بنه - صاحب مؤید بذیل لغات ترکی گوید که اسپ را گویند و اسپ که میادارند تا بجاییکه نامزد بود و دوبرسد مؤلف عرض کند که اسپ الاغ بمعنی اسپ قاصد باشد و همچنین خرا الاغ نه مجرد الاغ بمعنی اسپ یا خروند شیخ شیراز موافق ادعای ماست و صاحب مؤید سکندری خورده که الاغ را در ترکی بمعنی اسپ نوشته و باصراحت معنی لغت ترکی بر معنی اول کرده ایم - بهار این را مطلقاً بمعنی خر نوشته و از سنجر کاشی سند آورده (۵) لنگان لنگان مسیح ازین دشت بنی رفت و زنی الاغ خالی بنه مؤلف عرض کند که این بجا ز باشد که خرا الاغ را سنجر بمعنی مطلق خرا از لفظ الاغ پیدا کرد (ار و و) ^۱پشه کا گھوڑا - یا گد - مجازاً مطلق گھوڑا یا گد -

(۴) الاغ - بقول برهان بیگار و نیرو کار فرمودن و بقول جامع کار بی مزد فرمودن و بقول سروری هر شخصی که اورا بی مزد کاری فرمایند و قبول رشیدی مرکبی که بیگار گیرند

و بد اچو کی در راه گرفته بران سوار شوند شخصی که بی مزد اورا کار فرمایند و فرماید که این ترکی است و با قاف بعوض عین هم آمده مؤلف عرض کند که اصلاً این معنی در لفظ الاغ نیست کم غوری محققین است و دیگر هیچ صاحبان تحقیق این معنی از ان واقعہ پیدا کرده اند که ذکرش بر معنی اول گذشت یعنی چون الاغان یعنی قاصدان بر د اچو کی اسپ سواری نیابند هر کجا اسپ بنند به بیگار گیرند ازین طرز عمل شان فارسیان الاغ گرفتن را بمعنی بخره گرفتن استعمال کرده اند که بجای خودش می آید و معنی نقلی الاغ گرفتن به قاصدی گرفتن اسپ و خری باشد و پس ازین لازم نمی آید که الاغ را بمعنی مصدری بیگار و بزور کار فرمودن و بی مزد فرمودن گیریم فائق (اردو) اس کا ترجمہ بلحاظ معنی با نانی گارمین پکڑنا۔ مثلاً کام کرانا۔ بغیر معاوضہ کے جبراً کام لینا۔ کسی گھوڑے کو بیگار میں پکڑنا۔ دیکھو الاغ گرفتار

الاغ دا دن	مصدر اصطلاحی۔ صاحب
ناصری و ضمیمہ کتاب گوید کہ کنایہ باشد از	صراحت کاملش کرده ایم پس فارسیان معنی
خریج سفر دادن و فرماید کہ این مرکب است	الاغ درین جا بر سبیل مجاز بمعنی خریج سفر گرفته اند
از ترکی و فارسی چه الاغ لغت ترکی است	و خصوصاً معاوضہ باشد کہ برای سفر خریج
معنی برید کہ سرعت راہ طی نماید دیگر کسی	بہند تعمیم معنی بیان کرده صاحب ناصری
از اہل تحقیق ذکر این نکرد مؤلف عرض	قابل غور است (اردو) خبر رسان اوپر
	کو خریج سفر دنیا۔

الاغ گرفتن	مصدر اصطلاحی معنی
کند کہ صاحب ناصری از معاصرین زبان دان	
است قولش اعتبار را شاید ما بر لفظ الاغ	بیگار گرفتن است معنی اسپ و خری را بفرود

خبر سانی یا نامه بری به و ن ادای معاوضه
 برای سواری پیک گرفتن - ماصراحت این
 بر معنی سوم الاغ کرده ایم (شیخ آذری ۵) کسی گھوڑی یا گدھ کوٹھہ کی بیکار مین پکڑتا -
 گذشتان گوه را گرفته الاغ به حدت از کند الاق | مبدل و مفرس الاغ است که
 شان گرفته و ماغ به (خلاق المعانی ۵) به غین معجمه گذشت و ذکر این بر لفظ الاغ
 تنخه گردش کند همین به مرد را از گرفت و گیر کرده ایم (۱ و ۲) و یکھو الاغ -

(الف) الام بقول برهان و ناصری و جامع (الف) بر وزن غلام (۱) پیغام
 (ب) الام الام و نوشته را گویند که زبان زبان و دست بدست بر مانند (۲)
 پیغام رساننده را نیز گفته اند و کما الام نیز همین معنی دارد و خان آرزو در سراج بد که هر دو
 معنی بالا گوید که ظاهرا یکی ازین دو تصحیف باشد صاحب اتند نسبت الف بد که هر دو
 معنی بالا بسوا از فرنگ و صاف فرماید که بمعنی (۳) جای و منزل باشد صاحب جهانگیر
 در خاتمه کتاب بذیل دستور پنجم متعلق به لغات غریبه ذکر (ب) کرده و از حکیم نزاری می شنود
 (۵) هزار نامه سیه کرده ام بدو ده دل به دست باد صبا داده ام الام الام مؤلف گویم
 که (الف) اسم جامد زبان فارسی و (ب) تکرارش و از هر سه معنی بالا معنی اول حقیقی است
 و معنی دوم مجاز آن که پیغام بمعنی پیغامبر متعلق - سدا این از نظر مانگدشت و حیف است که پیش
 نشد و خیال خان آرزو نسبت تصحیف یکی ازین هر دو بوضوح نه پیوست که بچه حجت این را
 تصحیف دانند نسبت معنی سوم عرض می شود که تحقیق فرس ازین ساکت اند طالب شدت

(اردو) (الف و ب) (۱) پیغام۔ بقول آصفیہ (فارسی) اسم مذکر پیغام جو کچھ کہلا کر پہنچین (۲) خط بقول آصفیہ۔ عربی اسم مذکر۔ نوشتہ تحریر لکھت۔ نوشت (۳) جائے موت۔ موضع۔ مقام۔ مذکر۔

الامان بقول بہار کلمہ ایست کہ در وقت نزول حوادث و آفات گویند و معنی آن فریاد کردن و امان خواستن بود و بالفاظ برخاستن و برداشتن و زدن مستعمل۔ مؤلف عرض کند کہ امان لغت عرب است بمعنی ایمن بودن و ایمنی و زینہار فارسیان بقاعدہ عربی استعمال این بالف و لام بمعنی پناہ بخدا کرده اند و برای معنی مصدری بامصادر فرس مرکب سازند کہ در لغات آید و تخصیص این مصدر بیان کرده بہار نباشد (ظہوری ۵۵) کنذ تیخ ستم ہر جا علم جلا و ہجراتش پذیر خون تار و زخم شرفاک جوش الامان دارد (دہ ۵) سخت دشوار است جان از رشک داد و الامان پذیر گم در ہجر نپندارم کہ آسان تر دہم (۶)

(اردو) الامان۔ بقول امیر۔ موت۔ کسی بات سے تنگ آ کے مصیبت اور خوف وغیرہ کی حالت میں کہتے ہیں۔ حاصل اسکا یہ ہوتا ہے (الامان مطلوب) لیکن کثرت استعمال کی وجہ سے خبر گرا دی گئی فقط بتدا مستعمل رہا یہ الف لام محض تعریف کا ہے جو مبتدا پر داخل ہوتا ہے (دراغ ۵) موت آئی ہوئی ٹلجاسے یہ آئی نہ رکے الامان در غنیاست ہے طبیعت تیری (۶)

الامان برخاستن (مصدر مطلق)	زر قار الامان از عالم ایجا د بخیزد بجای
صاحب آصفی ذکر این کرده کہ بمعنی بلند گردان بنیاد ہستی داد و برخیزد (اردو) الامان شدن صدای الامان باشد (صائب ۵) کی صدا بلند ہونا۔	

<p>الامان برداشتن مرادف الامان برداشتن (صائب ۵)</p>	<p>الامان برداشتن مصدر اصطلاحی بقول</p>
<p>صاحب بحر بانگ الامان بلند کردن (صائب ۵) تیر از تنم بر آورد انگشت زینہار بنہ از خون گم</p> <p>(۵) ملاحت از دل میاک سن فغان برداشتن سن بسبب تیغ الامان زدن بنہ (اردو) دیکھو ز سخت جانی من شک الامان برداشتن</p>	<p>صاحب بحر بانگ الامان بلند کردن (صائب ۵) تیر از تنم بر آورد انگشت زینہار بنہ از خون گم</p> <p>(۵) ملاحت از دل میاک سن فغان برداشتن سن بسبب تیغ الامان زدن بنہ (اردو) دیکھو ز سخت جانی من شک الامان برداشتن</p>
<p>(اردو) الامان کہنا - بقول امیرنپاہ مانگ استعمال - صاحب</p> <p>(مومن ۵) ماجرا سن کے تیغ کا تیری بنہ الامان آصفی ذکر این کردہ کہ بمعنی پناہ خواستن</p> <p>الامان کہین کا فروہاری راے میں الامان از خداست (رضی ارتیمانی ۵) الامان</p> <p>پکار اٹھنا بھی کہہ سکتے ہیں - اینجا کنند از الامان بنہ الامان اینجا کنند از</p>	<p>(اردو) الامان کہنا - بقول امیرنپاہ مانگ استعمال - صاحب</p> <p>(مومن ۵) ماجرا سن کے تیغ کا تیری بنہ الامان آصفی ذکر این کردہ کہ بمعنی پناہ خواستن</p> <p>الامان کہین کا فروہاری راے میں الامان از خداست (رضی ارتیمانی ۵) الامان</p> <p>پکار اٹھنا بھی کہہ سکتے ہیں - اینجا کنند از الامان بنہ الامان اینجا کنند از</p>
<p>الامان خاستن مصدر اصطلاحی الخذر بنہ (اردو) الامان کہنا - دکن میں الامان</p> <p>صاحب آصفی ذکر این کردہ مرادف الامان کرنا بھی کہتے ہیں - صاحب آصفیہ اور امیر</p> <p>برخاستن است (خرین اصفہانی ۵) اس کو ترک کیا ہے -</p>	<p>الامان خاستن مصدر اصطلاحی الخذر بنہ (اردو) الامان کہنا - دکن میں الامان</p> <p>صاحب آصفی ذکر این کردہ مرادف الامان کرنا بھی کہتے ہیں - صاحب آصفیہ اور امیر</p> <p>برخاستن است (خرین اصفہانی ۵) اس کو ترک کیا ہے -</p>
<p>الامان گفتن استعمال - صاحب آصفی ذکر این</p> <p>خضم تو الامان بنہ (اردو) دیکھو الامان بزحمت کردہ است کہ بمعنی الامان کردن بہت (سعدی</p> <p>الامان زدن مصدر اصطلاحی - شیرازی ۵) بکندی درم کہ ممکن نیست بنہ تنگ</p> <p>آصفی ذکر این کردہ کہ بمعنی الامان گفتن است بہ الامان گفتن بنہ (اردو) الامان کہنا -</p>	<p>الامان گفتن استعمال - صاحب آصفی ذکر این</p> <p>خضم تو الامان بنہ (اردو) دیکھو الامان بزحمت کردہ است کہ بمعنی الامان کردن بہت (سعدی</p> <p>الامان زدن مصدر اصطلاحی - شیرازی ۵) بکندی درم کہ ممکن نیست بنہ تنگ</p> <p>آصفی ذکر این کردہ کہ بمعنی الامان گفتن است بہ الامان گفتن بنہ (اردو) الامان کہنا -</p>
<p>الان بقول برہان بفتح اول بروزن کلان (۱) نام ولایت است از ترک تن و بعضی گویند</p> <p>(۲) نام کوہی ہم است در عرفات - صاحب جامع فرماید کہ این مرادف آلان است</p>	<p>الان بقول برہان بفتح اول بروزن کلان (۱) نام ولایت است از ترک تن و بعضی گویند</p> <p>(۲) نام کوہی ہم است در عرفات - صاحب جامع فرماید کہ این مرادف آلان است</p>

که بالف مدوده گذشت - صاحب سروری بذکر معنی اول گوید که بقول بعض نام شهری
(نظامی ۵) بگرد اگر دخرگاه کیانی بی فروشته نمد های الانی بی و فرماید که در معجم البلدان به
تشدید لام آورده و گفته که نام بلاد واسعه است از جبال قیق و ملوک آن را کنداج گویند
بعض هر دو کاف و میان ملکات الان و جبال قیق قلعه است که باب اللان نام دارد -
(خاقانی ۵) تف تیغ هندیش هندوستانی بی علی الروس در روس و الان نماید صاحب
رشدی هم زبان سروری است که بحواله معجم البلدان بالا گذشت - صاحب (وری و پهلوی)
بر معنی اول قانع - صاحب انند بذکر هر دو معنی گوید که این لغت فارسی است مؤلف گوید
که وجه تمییز این متحقق نشد و همین لغت در مدوده هم گذشت و صاحب ناصری در اینجا
سند خاقانی را که بالا مذکور شد ذکر کرده که در آن لفظ آلاان آمده آورده نه به لام شد و اگر
(۱) ترک تن سے ایک ولایت کا نام آلاان ہے (۲) نیز عرفات میں ایک پہاڑ بھی سما
نام سے مشہور ہے -

الانیون | بقول برهان یکسر نون و تحتانی مضموم بو او و نون دیگر زده بلفظ یونانی
را سن را گویند و آلمن نوعی از فیلکوش است بیخ آنرا مریا کنند و آنرا از نجیبیل شامی خوانند
تا نفع جمیع در و با و المهاست که از سر دی باشد و بجای تحتانی بای ابجد هم بنظر آمده صاحب
محیط این را الانیتون بزیادت تائی فوقانی بعد تحتانی نوشته فرماید که اسم رومی را سن است
و گویند که دوائی دیگر باشد و بر را سن نویسند که لغت هندی باشد و باین اسم در بلاد دیگر
مشهر گردیده و آنرا سوسن جلی و نجیبیل شامی نیز گویند و بعضی قلموج و بیونانی انیسون -

و بسریانی ریه و بلغت اهل مغرب جناح و باندلس کلموخ و بفارسی ناتزان و بهندی عام
 را سین نامند و بناحق سرنی نیز و آن بخجی است چوبی خوشبو و تند و تلخ بقول شیخ گرم و خشک و در
 دوم - نافع جمیع آلام و ادوجاع بارده و هیجان ریاح و نفخ است و منافع بسیار دارد
 (الخ) **مؤلف** گوید که در صحت نام این که در یونانی انیسون گفته محل نظر است و صراحت
 بر انیسون آید (ارو) صاحب جامع الادویه نے اس کا فارسی نام راسن لکھا ہے اور یہی
 شہور نام ہے اور اسی پر زنجبیل شامی کا بھی اشارہ کیا ہے گرم و خشک و مفرح و مقوی باہ
 و معدہ (الخ)

الاول | بقول برہان یفتح اول و ثانی بالف کشیدہ و بہ و ازودہ آتش شعلہ ناک را گویند
 صاحب جہانگیری گوید کہ آلا و باشد کہ در مدودہ گذشت بمعنی آتش خان آرزو در سراج فرمایند
 کہ مخفف آلا و بعدہ کہ آتش مشتعل باشد و در مدودہ گوید کہ آلا وہ زیادت ہا نیز آمدہ مؤلف عرض
 کند کہ آلا و در مدودہ بمعنی آتش شعلہ ناک گذشت و آلا وہ مراد فاش و ہم آلا وہ بمعنی جائیکہ
 آتش روشن باشد بتحقیق ما آلا و بعدہ و لغت ترکی است بمعنی آتش شعلہ دار کہذانی لغات
 ترکی و آلا وہ زیادت ہا ی نسبت در آخر مفہوم آن بمعنی جائیکہ در اینجا آتش شعلہ دار باشد
 فارسیان بلب و لہجہ مقامی مدودہ را بقصورہ بدل کردند و بعض مقامات بمدودہ ہم
 استعمال کردند و آنچه آلا وہ را ہم بمعنی آلا و گرفته اند مجاز و بخلاف حقیقت است ماصرت
 ماخذ و در مدودہ نکرده ایم بناء علیہ درین مقام تلافی مافات شد و آلا و در ہندی بقول
 صاحب ساطع بمعنی آتش بازی است پس معلوم می شود کہ ترکان این لغت را از ہند

گرفته معنی مطلق آتش شعله ناک یا سندیان از ترکی گرفته معنی آتش بازی استعمال کردند و
اعلم (اردو) الا و بقول امیر فارسی) مذکر آتش زن شعله - کور اگر کشت اور گھانس نهو
و غیره جمع کر کے ڈھیر لگاتے اور جاڑوں میں جلا کرتا ہے میں - اس ڈھیر کو الا و کہتے ہیں

الایچی خان آرزو در سراج و صاحب محیط ہم ذکر این کرده و بابت این برالچی کرده ایم (اردو) دیوہو

السا بقول برہان لضم اول سکون ثانی و بای ابجد بالف کشیدہ فلیسہ پوتی را گویند و آن دل
و جگر قیمہ کشیدہ و دروغن بریان کردہ باشد و حسرة الملوک همان است و بفتح اول (۲)
بلغت زند و پازند معنی شیر باشد کہ عربان لبن گویند و (۳) خطمی صحرائی را نیز گفته اند و باین
معنی بجای بای ابجد یا حیطی ہم بنظر آمدہ صاحب جامع بر معنی اول و سوم قانع صاحب
ناصری نسبت معنی اول فرماید کہ طعامی است ترکان را و آلبہ بہای ہوز ہم آمدہ (حکیم
سوزنی ۵) رویت چو کی کاسہ اکر شدہ ز اژنگ پوز کاج تھاگشتہ بڑگ شش البانہ
تا روی پر اژنگ و خفای تو بدیندہ میرند ہمہ خلق ز البانہ و زاکراپہ صاحب جہانگیری ہم تنہا
ہمین کلام سوزنی بر معنی اول قانع - و خان آرزو در سراج ذکر معنی اول کردہ مؤلف
عرض کند کہ محققین ترکی ازین لغت ساکت اند و بقول انند بکوالہ منہی الارب بالکسر
عرب است معنی شیر تختین دادن مادر یکہ را بخیمال ما البانہ معنی اول اسم جامد فارسی زبان
باشد و بمعنی دوم مفرس بہ تصرف در اعراب از لغت عربی معنی مطلق شیر و نسبت معنی سوم
عرض می شود کہ صاحب محیط بر خطمی فرماید کہ این را بیونانی البانہ گویند و بعربی بخاری شجری
لفارسی ہشت و ہاز و خیر و آن نباتی است معروفہ بقول جالینوس سر و تر مسکن و جاع

ملین اور ام و مانع آہنا از تزیید و محتل و منافع بیا رد ارد (الخ) (ار و) (۱) ایک خاص
قسم کے قلیے کو جدول اور جگر کے قیسے گوگمی مین بہون کر پچا تے مین فارسیون نے الباکہا ہ
(۲) دودھ - مذکر (۳) خطمی - بقول صاحب آصفیۃ عربی - اسم مونث - گل خیر و - ہماری
راے مین الباکہ کے تیسرے معنی کا ترجمہ جنگلی خطمی ہے۔

الباد بقول برہان و جہانگیری و جامع کسرا دل بروزن دل شاد پنبہ زن و حلاج را
گویند - صاحب ناصری از حکیم سوزنی سند آورده (۵) نروى مشته البادی در کون
کنمت پہنجا گفتن ازین مجلس بیرون کنمت پخاں آرزو در سراج فرماید کہ رشیدی
حلاج را حلاجی خوانده کہ بہ تحتانی رسیدہ معنی مصدر است و نوشته کہ چون الباد از کبد
کہ معنی غذا است گرفته اند معنی غذا مالیدن عربی است نہ فارسی لیکن در عربی این مصدر
یافت نشد و الباد معنی غذا مال آمدہ رشیدی گوید کہ شاید کہ درین شعر سوزنی لباد بود نہ الباد
ولیکن رای خان آرزو نیست کہ الباد معنی مصدری و ریخا ہرگز منظور و ملحوظ نیست
چنانکہ گذشت و لباد را بجای الباد معنی غذا مال گفتن غلط محض است چرا کہ کلمہ مشہ
دلالۃ صریح دارد کہ معنی حلاج بود مؤلف عرض کند کہ با خان آرزو اتفاق داریم
و محققین فارسی صراحت کنند کہ این اسم جامد فارسی زبان است و بہ تحقیق ما مفرس کہ
مربک است از اہل کہ بقول صاحب لغات ترکی بہ تفعیم کسرہ ہمزہ و سکون یا ی مطعی و
لام معنی مردم آمدہ و باد گفت فارسی است معنی ہوا پس معنی ایلباد مردم ہوا است و
کنایہ از حلاج کہ بتائید ہوا کا رخو در انجام دہد فارسیان یا ی علامت کسوراکہ و

رسم الخط ترکی بود حذف کرده آباد کردند و مفرس ساختند (اردو) نذاف - بقول آصفیہ
(عربی) اسم مذکر - رولی و شکنے والا - ڈھنیا ڈھنٹا -

(۱) الباغ | بقول سروری (۲) بعض ہمزہ قسمی باشد از جامہ و فرماید کہ الباغ نمظیر

(۲) الباق | آمدہ کہ غین معجمہ بجای قاف باشد (سجاق گوید ۵) آن قاست

ور از کہ ز ناج بر کشید الباق نان پین بقدرش قصیر شد (۱) احمد اطعمہ ۵) قلیہ را پوشد

کہ و الباق سبز از خمی پدید ہنچکال خرم را اقباشی شتری پ صاحب رشیدی فرماید کہ بہ بای

فارسی لغت ترکی است و بہ غین و قاف در آخر ہر دو آمدہ و بجو الہ فرسنگ گوید کہ پارچہ

ایست کہ برگہ بیان جامہ از جانب پشت و دوزند بہت خوش آیندگی و بفارسی زور نیم خوا

صاحب ضمیمہ برہان فرماید کہ (۲) بقول بعض پارچہ ایست کہ در پس جامہ دوزند و در سر

بندہای آنرا بر پیشانی بندند تا گردن را گرم نگاہد اردوخان آرزو در سراج ذکر (۲) کردہ

اسم فارسی ماین ز بر تیم گوید و صراحت کند کہ الباق بہ بای فارسی لغت ترکی است صاحب

مؤیدہ (۲) را بہ بای عربی بذیل لغات فارسی آوردہ مؤلف عرض کند کہ اگرچہ محققین

ترکی زبان ازین ساکت اند ولیکن از معاصرین تصدیق می شود کہ (۲) بہ بای فارسی لغت

ترکی است جز این نیست کہ فارسیان بای فارسی را بہ عربی و قاف را بہ غین معجمہ بدل

کردہ الباغ و الباق ہر دو را استعمال کردہ اند همچون تپ و تب و آروغ و آروق

پس (۲) بہ تبدیل یک حرف (۱) بہ تبدیل دو حرف مفرس باشد (اردو) فارسیوں

نے ابلغ اور الباق اوس کپڑے کو کہا ہے جو اہل ولایت اپنے لباس میں گردن کے

قریب ٹاکنہ تھے ہین اور موسم ہر مین اسکو گردن پر بلند کر کے اوس کے بندون کو پیشانی پر باندھ دیتے تھے تاکہ ہوا سے سرد سے گردن محفوظ رہے اور یہ دیسا ہی ہے جیسا کہ واٹر پروف یعنی برساتی لباس میں حفاظت سر کے لئے ہوتا ہے۔

البتہ زیر کا سہ یو د نیم کا سہ | (مثل) صاحب محبوب الامثال ذکر این کہ دو از مثل استعمال ساکت فاریان این مثل را بجای زند کہ مقصود شان از بیان اصلیت موجود چیز کی باشد و این مرادف را بنا شد چیز کی مردم نگو یذخیر | است معنی حقیقی این مثل آنست کہ در زیر ہر کا سہ پائین طرف بودن لازم است کہ بہ عربی آزا ساقل گویند و بفارسی بن کا سہ تا کا سہ بوسیدہ آن بر زمین قائم شود و چون کا سہ را معکوس کنند بن کا سہ همچون کا سہ خوردی ظاہر شود از اینجا ست کہ فاریان بن کا سہ را نیم کا سہ ہم گفتہ اند۔ مقصود از این مثل آنست کہ وجود نیم کا سہ یا بن کا سہ در زیر ہر کا سہ بنیاد آن کا سہ باشد کہ کا سہ بدون آن قائم نشود پس بہمین قیاس چیزی کہ شہرت یافتہ باید کہ بنیادش ہم چیزی باشد و محض بی اصل نہ بود (اردو) صاحب محبوب الامثال نے کہا ہے ”آگ بن دھوان کہاں“ بات ہوگی تو پنگڑا بنے گا۔ ”دکن میں کہتے ہیں ”کچھ تو ہوگا جب تو شور مچا“

البرز | بقول برہان بفتح اول و ضم ثالث و سکون ثانی و رای بی نقطہ و زای نقطہ (۱) نام کوہی است مشہور میان ایران و ہندوستان و (۲) نام پہلوانی ہم و (۳) کنایہ از مردم بلند قامت و دلاور۔ صاحب ناصر بنحو الہ صاحب رشیدی گوید کہ کوہی است بازندران از نواحی طالقان گذشتہ و رسم۔ قباد را از اسخا آوردہ چنانکہ (۵) قباد

کزین راز البرز کوه پهن آورده ام در میان کرده پند فرماید که این کوه معروف ایران است که کوه
 فقار و آقزی داغ گویند و البرز قلعه ایست ازین کوه و ارتفاع آنرا در جام جم سفده هزار و
 سصد و نود و شش فوت نوشته اند و علم دین کوه را در هر جای نامی خوانند و تبرستان بنام
 قارن ملک الجبال کوه قارن خوانند و در حد و دری کوه البرز گویند و در شام کوه ککام
 خوانند و کوه قاف و جبل عام همین است ابتدای این کوه از جبل قمر است که در
 مملکت ساراز بلاد سودان و زنگبار در او اسطخا است و است و منبع رود نیل از اینجا باشد
 که دو شاخ میگردد یکی بطرف شمال امتد شده باقلیم صعید و مصر از اقلیم دوم و سوم و وسط اقلیم
 چهارم بجانب مغرب کشیده به محیط منتهی می شود و دیگری بجانب مشرق و شمال رفته بقرمان
 و اناطولی آمده از وسط اقلیم رابع ببلاد کرجهستان و آذربایجان و شیروان و گیلان گذشته از
 شمالی طهران و جنوب تبرستان و خراسان و ذابل و کابل و ترکستان و بدخشان و کشمیر و تبت
 و خا و چین از بنگاله مرور کرده بحیط منتهی می شود طول آن کین هزار و پانصد فرسنگ است و او
 هزار شهر و ولایت در جانب آن آباد و مهتا لغت اسم آن کوه مذکور می شود و سی صد طائفه
 که مذاهب مختلفه دارند در آن مسکن کرده اند (انتهی) خان آرزو در سراج ذکر هر سه معنی کرده و
 صاحبان رشیدی و سروری بر معنی اول قانع و صاحب جهانگیری بر معنی اول و دوم بعضی
 تحقیق گفته اند که لغت فارسی است و خیال مایا نیکه فارسیان البرز عربی را که معنی ظهور است
 به تخفیف دوا ابرز کرده این کوه را نام کردند که مفرس باشد یا بر لغت بزرگه بقول برهان معنی مطلق

فوت مفرس فوت است که در انگلیسی زبان قدم را گویند مؤلف

بلندی آید بقاعدہ عربی الف ولام در اولش زیادہ کردہ این کوہ را نام نهادند و این قسم زیادتی
بر لغات فارسی بنظر آید کہ ذکرش بر لفظ ال گذشت و معنی دوم و سوم بر سبیل مجاز باشد
و متعلق بہ معنی اول بر سبیل تشبیہ (اردو) (۱) البرز ایک پہاڑ کا نام ہے جس کو کوہ قاف
کہتے ہیں مذکر۔ (۲) البرز ایک پہاڑ کا نام (۳) فارسیوں نے ہر بلند قامت اور دلاور
کو بھی البرز کہا ہے۔

البوم | بفتح اول در روزمرہ معاصرین غم کتابی را گویند کہ در ان نقوش و تصاویر جمع کنند
ناصرالدین شاہ قاجار ذکر این در سفرنامہ خود کردہ و صاحب رہنما دبول چال این را آورده
و این مفرس است زیادت (۱) و لعلد بای موصدہ از لغت انگلیسی آئیم کہ بہمین معنی باشد
(اردو) البوم بقول امیر انگریزی مذکر، وہ کتاب جس میں تصویریں لگائی جاتی ہیں۔

البہ | این همان است کہ بحث این بہ الف در آخر گذشت صاحبان رشیدی و سروری
و ضمیمہ برہان ذکر این کردہ اند (حق) (۱) سوز درون بیخ کباب جگر بریزہستان البہ
بیاغز نوشتہ اند (۲) (۳) دوش ترکانہ مرا البہ دلارام افتادہ معدہ سوختہ ام در طمع
خام افتادہ (اردو) دیکھو بابا۔

التجا | بقول بہار پیادہ گرفتن و بالفاظ آوردن و بردن و کردن متعل مؤلف گوید کہ لغت
عرب است بکسر اول و سوم و صاحب منتخب ہم ذکر این کردہ فارسیان این را بہ معنی دخیلا
منبت و ساجت ہم استعمال کنند و برای معنی مصدری با مصاد و فارسی مرکب سازند و تخصیص
با ہر مصاد بالانیت (اردو) التجا۔ بقول امیر عربی۔ منوت۔ خست۔ ساجت۔ گزار

ورخواست (دوغ ۵) خدا ہے مشرکون التجا تیری نہ مانون میں : مرے منہ سے نہیں
 نکلے ترے منہ سے قسم نکلتی ہے (دولہ ۵) دل جو واپس طلب کیا تو کہا : یہ نئی التجا نکالی ہے

التجا آوردن | استعمال - صاحب آصفی این کردہ کہ مرادف التجا آوردن است
 ذکر این کردہ کہ معنی پناہ آوردن و عرض حال (صائب ۵) اگر احتیاج ارہ گذارد بتارکش
 کردن است (حافظ شیرازی ۵) رساند غیرت کجا بہ بچو خودی التجا بردن (اردو) التجا
 رایت منصور بزر فلک حافظ : بچو التجا بجناب لیجانا - دیکھو التجا آوردن -

شہنشی آوردن (اردو) التجا لیجانا - بقول التجا کردن | استعمال - صاحب آصفی فکر
 امیر کچھ عرض حال کرنا - تمنا ظاہر کرنا - آپ این کردہ کہ معنی عرض حال کردن بہ عابری
 فرماتے ہیں کہ اس محاورہ کا استعمال آگے اور باشد (سلمان ساجی ۵) اگر چتر مہمت
 پاس کے ساتھ ہوتا ہے (رثک ۵) پیر کو فلند سایہ بز زمین : دیگر آسمان نمکند خاک
 التجا لیجائے جو پیش مرید : پیر کے دن سے برا التجا : (انوری ۵) اسی کردہ مومنان بجناب
 گستاہون ایسے پیر کو : (رند ۵) زندہ پنچیاں تو التجا نہ کان جانب از حوادث ایام بامتن
 کسی نے ہی نہ اس دلبر کے پاس : لے گیا یہ (اردو) التجا کرنا - بقول امیر - منت اور
 التجا میں بشیر اکثر کے پاس : مؤلف عرض خوش آمد کرنا - گرہ گزانا (۵) بحر شاکر مہر قدر
 کرتا ہے کہ التجا لانا بھی کہہ سکتے ہیں جیسے : پکی پر : کس و ناکس سے التجا نہ کرو :

بارگاہ میں ایک ادنیٰ التجا لایا ہون " | استعمال - صاحب آصفی ذکر این
 التجا بردن | استعمال - صاحب آصفی فکر کردہ کہ مرادف التجا بردن است (شاپور پٹھان)

(۵) از بیم غمزه دل بدعا التجا گرفت به زین فتنه این کرده که مرادف التجا کردن است (نشر خویش را به پناه خدا گرفت به (اردو) دیکھو منشی اصفہانی) التجا نمودن طهورت خان التجا بردن -
التجا نمودن استعمال - صاحب آصفی دیگر ولداند و رویخان (اردو) دیکھو التجا کرد

التزام | کسر اول و سوم لغت عرب است و بقول منتجب بر خود لازم کردن و برگردان گرفتن کاری را - صاحب آصفی ذکر این کرده فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی لزوم استعمال کنند و برای معنی مصدری با مصداق فارسی که در محقات آید (ظہوری ۵) بخصمان بحت الزام ظہوری کی درست آید پنخن در لب شکستن تا نباشد التزام کس (اردو) التزام - بقول امیر - عربی - مذکر - کسی بات کو لازم کر لینا (سیر ۵) التزام ایسے قواعد کے لئے بن مین نے بن شرائط مین خریفون سے بشکل ہو غزل ہے

التزام یافتن | استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده که مرادف التزام یافتن دوم به نسبت خاصه کرده که بمعنی لازم التزام کردن است (شعر خسرو دہلوی) شرفا مشرف گشته (اردو) لازم کر لیا جانا -

التقات | بقول بہار بگوشہ چشم نگریستن دوم بدم از صفات اوست و بالفاظ بودن و کردن مستعمل مؤلف گوید کہ فارسیان (۱) بمعنی توجہ دہربانی استعمال کنند و برای معنی مصدری با مصداق و فرس مرکب سازند کہ در محقات آید (ظہوری ۵) باد افزون مرحمت ای اعدایان درت به از روی التقات خان و سلطان کم شده است (اردو) التقات قبول امیر - عربی - مذکر - توجہ - ہربانی (ناسخ ۵) محکوساتی سوائے جام شراب به جم کی بقا

بهي التفات نهين

(۱۰۶۱)

التفات افتادن | استعمال - معنی واقع (۱۰۶۱)
 شدن التفات و توجه باشد - (ظهوری ۵) که مار و ننگ ز نسرین و نسرین داری به (۱۰۶۱)
 التفات افتاد و خوش سرشار با بیگانگان و نظر التفات رکعتا - متوجه هونا -
 انیم نیت حرف آشنا خواهم نوشت به (ارو) | التفات فرمودن | استعمال - صاحب
 التفات واقع هونا -
 آصفی ذکر این کرده است که معنی توجه کردن و

التفات بودن | استعمال - معنی توجه
 متوجه بودن باشد (تشریف بیدانی) هم مگر خود
 بودن است صاحب آصفی ذکر این کرده
 التفات فرمایند و این نیم نسل شجران را چاره
 سازند (ارو) | التفات کرنا - التفات فرما
 بنود رخ تو در نظرم این چنین خوش است
 (ارو) | التفات هونا -
 ذکر این کرده که مراد التفات فرمودن باشد

(۱۰۶۲)

التفات خواستن | استعمال - معنی خوا
 (صاحب ۵) از آب زندگی بشرب التفات
 تو به کردن است (ظهوری ۵) هر که بد
 خوش کند رسوای التفات نهان نمی خواهم
 (ارو) | التفات چاهنا -
 التفات نمودن | استعمال - صاحب آصفی

التفات داشتن | استعمال - صاحب آصفی
 ذکر این کرده که معنی توجه بودن است (معنی)
 (میر کرمانی ۵) اگر بر نذر روی تو نسخه بهشت

کی التفات نماید کسی بصورت حوریہ (اردو) التفات کرنا۔

التماس | بقول بہار معنی درخواستن و این در عربی بجات مساوات باشد چنانچہ در کتب قدیم مذکور است و در فارسی از خوردان بہ بزرگان و نیز کاغذ یکہ خوردان احوال خود در ان نوشتہ بہ بزرگان دہند و این مجاز است خان آرزو در چراغ ذکر این کردہ و بہار نقل قولش برداشتہ (ظہوری ۵) از خضرم التماس این مدد دست پد کہ تشنہ بر کنار جو بیسرم پد فرماید کہ در مقام شفاعت می گویند مؤلف عرض کند کہ فارسیان مجرد التماس را بمعنی عرض حال و درخواست و عرضہ و برای معنی مصدری با مصاد و فرس استعمال کنند کہ در لطحات می آید (اردو) التماس - بقول امیر (عربی) مؤنث - عرض - گزارش (منیر ۵) گد اکی ہے نفور سے التماس پد سیہ بخت کی نور سے التماس پد آپ فرماتے ہیں کہ دتی میں مذکور بولتے ہیں (میر حسن ۵) سب کی عرضی سے خوش ہو ایک ولی پد ہو خفا التماس سے میری پد

التماس افتادن بر زمین | (مصدر صیغہ) زمین پد (اردو) التماس قبول نہ ہونا - صاحب آصفی ذکر التماس افتادن کردہ ان التماس یودن | استعمال - صاحب آصفی معنی ساکت مؤلف عرض کند کہ کنایہ از ذکر این کردہ کہ بمعنی عرض حال بودن است مقبول نشدن التماس باشد (وحید قزوینی) (فغانی شیرازی ۵) ہمین قدر کہ نمک ۵) مردمان چون بارغ از انجا گل بدین بر جہر اتم تر تندی بود و مردم آسودہ التماس می برند پد التماس عاشقان افتادہ ہر جا بر مرا پد (اردو) التماس پد نا۔

(۱۹۲)

<p>التماس پذیرفتن استعمال - صاحب صنفی</p>	<p>التماس روئیدن مصدر اصطلاحی</p>
<p>ذکر این کرده که معنی قبول شدن عرض حال است معاصرین عجم هم بر زبان دارند افغان (عربی ۵) آن شکا رم کز برم تیر و نشان می رودیم به التماس زخم تو از لا مکان می تو آ عرض نیاز ما به شستن اینچنین (اردو) التماس قبول هوذا -</p>	<p>معنی ظاهر شدن و پیش شدن عرض حال (عربی ۵) آن شکا رم کز برم تیر و نشان می رودیم به التماس زخم تو از لا مکان می تو آ (اردو) التماس ظاهر هوذا - عرض حال پیش قبول هوذا -</p>
<p>التماس دادن مصدر اصطلاحی - معنی</p>	<p>(۱) التماس کردن استعمال - صاحب</p>
<p>پیش کردن عرض حال و التماس کردن است (۲) التماس نمودن مجرد خان آرزو صاحب آ صنفی ذکر این کرده (ظهوری) که ای شاعر شاه شاعرش به زلف ظلمت مستعل (مخلص کاشی ۵) مر از کشته شدن داد این التماس (اردو) التماس کرنا - نیست آن زمان پروا به پیش یا رکن غیر التماس عرض حال کرنا -</p>	<p>مجرد خان آرزو (ظهوری) که ای شاعر شاه شاعرش به زلف ظلمت مستعل (مخلص کاشی ۵) مر از کشته شدن داد این التماس (اردو) التماس کرنا - نیست آن زمان پروا به پیش یا رکن غیر التماس عرض حال کرنا -</p>
<p>التماس داشتن استعمال - صاحب صنفی</p>	<p>کردن است و درخواست و درخواست کردن</p>
<p>ذکر این کرده که معنی التماس و عرض حال کردن است (عربی شیرازی ۵) اینجا که عطف او عمل کمیاب کند به زردار و التماس طلب از رخاس (اردو) التماس کرنا -</p>	<p>و تخصیص با محل شفاعت بنجال ما ضرورت ندارد (۲) مرادش (عربی ۵) التماس خون من کردند و از خودم گذشت به یاری یاران کم از خونخواری دشمن نبود (طالب آملی ۵)</p>

چو شعر طالب از و شوق التماس نمود: بصدد
 آصفی ذکر این کرده که معنی عریضه نوشتن
 مضائقه بیت دولی بخواند و برقت: (اردو) است (عالی شیرازی) بنویس التماس
 (۲۱۰) التماس کرنا - عرض کرنا -
 که دائم علاج تو: نواب مستطاب معلی خا.
 التماس نوشتن | استعمال - صاحب کرد: (اردو) عریضه گهنا -

التمنا | بقول صاحب اند همان آل تمنا باشد که در مدوده گذشت دیگر کسی از محققین
 ذکر این نکرد و ما صراحت ماخذ این مجدداً بجا کرده ایم - در ترکی زبان آل معنی سرخ به مدوده
 باشد نیمه مقصوره پس استعمال التمنای فتح اول بنظر نیامده طالب سند باشیم (اردو) و بگو آل تمنا
 (۱) التهاب | بقول بهار برافروخته شدن و زبانه کشیدن آتش مؤلف عرض کند که
 لغت عربیست بکسر اول و سوم صاحب منتخب هم ذکر این کرده فارسیان استعمال این بهمین
 معنی با مصدر روشن کنند و صاحب آصفی ذکر -

(۲) التهاب و آتش | کرده و از معری نیشاپوری سندی آورده (۵) آهن و پولاد
 با غرمت ندارد و شکمش: آتش خورد و با خشمند و التهاب: (اردو) (۱) بهرک نشو
 (۲) بهرک اٹھنا - و بگو امیر اللغات -

التيام | بقول بهار معنی با هم گیر پیوسته شدن و بهم آمدن و استقرار کردن سوز خرم مؤلف
 عرض کند که لغت عرب است بکسر اول و سوم - صاحب منتخب هم ذکر این کرده فارسیان
 استعمال این معنی مصدری با مضاعف و فرس کنند که در ملحقات آید و مجرد این معنی حاصل مصدر
 (انوری ۵) ای جواد کی گزارد حامیاب: با گفت هست التیام لیام: و به تحقیق با

غیر زخم ہم یعنی موافقت و اتحاد و باہمی انسانان کہ سند استعمال این در ملحقات بر الیام دشن
 و یافتن می آید (اردو) (۱) الیام - بقول امیر (عربی) مذکر - زخم کا بہر جاننا (معنی حاصل
 بالمصدر) یعنی چنگا پن (نا سخ ۵) زخم دہان خلق کو ہے اس سے الیام بہ مرہم سے
 زیادہ اثر میری بات کا: (۲) الیام - بقول امیر آپس میں ملجانا - میل ملاپ (فقروہ)
 ایسے دشمن سے الیام کی کیا ضرورت ہے (بحر ۵) اب مجھ سے الیام کی باتیں
 نہ کیجئے: دل تم سے پٹ چکا جگر افکار ہو گیا:

اللیام پذیرفتن استعمال - صاحب آصفی (اردو) (۱) پہرنا - بند کرنا - (۲) ملانا - متحد	اللیام داشتن استعمال - صاحب آصفی
ذکر این کردہ کہ ہم پیوستن و خشک شدن زخم کرنا - میل ملاپ پیدا کرنا -	باشد (نزاری ہستانی ۵) کرا جرات الیام داشتن
عشق است گوا میدارند کہ الیام پذیرد بہ	ذکر این کردہ کہ معنی موافقت و یک رنگی دشمن است
جراح ۵ (اردو) چنگا ہونا - الیام پانا -	(شرحین صفہانی) یعنی لطف الیامی داشت
اللیام دادن مصدر اصطلاحی (۱)	و اشعارش یکدست ہوا بود (۱) (اردو)

(۱) (۲)

معنی پر کردن (انوری ۵) چون سدہی موافقت رکھنا -
 لکد چرخ رخنہ کرد و آن رخنہ را بہ تیغ و بہر
 الیام داد و (۲) معنی اتحاد و اتفاق پیدا
 کردن (انوری ۵) تاجہ افغالی کہ چرخ مستند شدن باشد (ظہوری ۵) زخم دلم زبان
 ہرگز نداد و دیکہی فرمان میان امر نہیت الیام شکایت کشودہ است: یا بد لکرم مرہم لطف

تو القیام: (۱) تشراب الفضل (۲) روابط قربت القیام نیافته: (۱) اردو (۲) القیام پانا
قدیم با ضوابط مخبر جدید بدان گونه انتظام و بهرنا (۲) موافق ہونا۔

الحج | بقول برہان و جہانگیری و ناصری و سروری و جامع و رشیدی و سراج مفتوح اول
و سکون ثانی و حیم مردم صاحب غرور و تکبر را گویند و خواہمیدن بناد و تنعم رانیز گفته اند مؤلف
گوید کہ مقصود بہار از خوام ناز باشد۔ صاحب اند صراحت کردہ کہ لغت فارسی است۔ لغت
گوید کہ اسم جاد باشد صاحب شمس این را لغت عرب گوید و مادر لغات عربی نیافتیم (اردو)
تکبر۔ بقول آصفیہ (عربی) تکبر کرنے والا مغرور۔ خود پسند۔ اترانے والا۔

(۱) الجہ | بقول بہار مال و جنسی و بندی کہ در تاخت از ملک بیگانہ گیرند (والہ ہروری)

(۲) الجی | در سچو ترکی (۱) اگر صاحب الزمان را وقت ظہوری بود: از بہر الجہ میرفت

و نبال لشکراو: (خواجہ جوی کرمانی ۵۲) آن سرودہی چون قدح می بگرفت: از آتش می
برگ گلش خوی بگرفت: بیچارہ دل ریش مرا سوختہ بود: آن دلبر ماہ چہرہ الجی بگرفت: صاحب
اند صراحت کردہ کہ ہر دو بالضم لغت ترکی است و ہم او بحوالہ غیاث ہر دو را بہیم فارسی
و کسر آن آورده و صاحب غیاث بحوالہ مصطلحات بالفتح نوشتہ گوید کہ لغت ترکی است و اگر
ہم ذکر این ہر دو لغت کردہ صراحت کند کہ ترکی است و محققین ترکی ازین ساکت مؤلف
عرض کند کہ غلطی کتابت بہار باشد کہ بہیم عربی نوشتہ و از سند خواجہ جوی کرمانی می کشاید
کہ (۲) بفتح جیم است نہ کسر آن (۱) اردو) مال غنیمت جس میں غلام اور لونڈیان بھی
داخل ہیں۔

الچخت | بقول برهان و ناصری و سراج و سروری و رشیدی بفتح اول و جیم فارسی بر وزن
 بدخجت بمعنی طمع و حاجت و امید و چشمداشت فرماید که کسر و ضم اول آمده (فردوسی) ^(۱)
 بالچخت خود را میگویند بدام پیمان دلیران شوی نیک نام بد (شمس فخری) ^(۲) یگانگی شیخ
 ابو اسحق شاهی بکه انس و جان بد و دارند لچخت بد صاحبان اند و شمس صراحت کند که
 اسم جامد فارسی زبان است (ار و و) طمع - مذکر - حاجت - امید - مونث -

الچنگ | بقول صاحب فنیمه برهان بکواله ظفر نامه بفتح اول و جیم فارسی (۱)، بمعنی ریت
 پرور و فرماید که در بعضی از تواریخ مسطور است که (۲) مغول جد سوم را گویند دیگر کسی
 از محققین ذکر این نکرده - بخمال ما شان لغت گوید که ترکی است ولیکن محققین ترکی هم ازین
 ساکت - حیف است که سند استعمال این پیش نشد و معاصرین عجم هم بر زبان ندارند (ار و و)
 (۱) رعیت پرور - پادشاهی صفت (۲) پردادا کا باپ جس کو دکن من سردادا کہتے ہیں اور
 بقول صاحب آصفیہ دلی من سکر دادا -

الچہ | همان است که با جیم عربی بجایش گذاشت و ذکر این هم هدر آنجا کرده ایم (ار و و)
الچی | دیکهو الچه و الچی -

الحاصل | بقول بهار چون از اداکردن مطلبی عاجز شوند و خواهند که سخن را مختصر کنند همین
 نقطه و حاصل کلام سخن مختصر و سخن کوتاه و امثال آن گویند و اینها گو یا مرادف هم اند و فی الجمله
 نیز ازین عالم است مولف عرض کند که لغت عرب است و فارسیان بمعنی بالچله استعمال
 این کنند نه فی الجمله و فی الجمله و رای این است نه مرادف این و آنچه بهار استعمال این مخصوص

کند بحالت عجز و رادای مطلب درست نیست بلکه بعد ادا ای مطلب کامل نتیجه آن را با این
لفظ ظاهر کنند و مقصود ازین آنست که سخن را در از نه کنیم و مختصر کنیم و نتیجه عرض کنیم (ارو)
الحاصل - بقول امیر (عربی) آخر کار - قصه کوتاه -

الحال | بقول صاحب اند بحوالہ غیاث بالفتح لغت عربی است بمعنی اکنون و مرکب
است از الف و لام و کلمہ حال و فرماید کہ بعض مردم یک لفظ مفرد اند و بالکسر
خطاست - صاحب از احوال الان غلط ہم ذکر این کرده و در فارسی متصل است بمعنی
حالاً (ارو) | الحال - بقول آصفیہ (عربی) اب - بالفعل - یہی - اسی وقت - امیر
اسکو ترک فرمایا ہے -

الحق | بقول اند - بحوالہ فرنگ فرنگ بفتح اول و ثالث لغت عرب است بمعنی فی
و راست و یقیناً و بیشک - در فارسی متصل معاصرین عجم ہم بر زبان دارند و صاحب روزنامہ
بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این کرده کہ یہ معنی تحقیق است (انوری ۵)
حال من بندہ ز حال دیگران بودی تری: حال بعد الحق تیر باشد کہ باشد بی رباب: (ارو)
الحق - بقول امیر (عربی) حق ہے - سچ ہے (انشاء) ہوا کہ سر مو حیدر صدقہ سے
جنہن بنفیس: الحق کہ وہ کافر ہیں احادیث کی رو سے:

الدنگ | بالفتح و فتح دال مہملہ و سکون نون و کاف فارسی در روزمرہ معاصرین عجم
بمعنی بی پروا متصل - ناصر الدین شاہ قاجار استعمال این در سفرنامہ خود ہم کردہ بخیاں ما بخیر
نیست کہ معاصرین عجم لغت دنگ را کہ بقول برہان بمعنی بی خبر و بیوش است زیادت الف

ولام در اولش بمعنی بی پروا استعمال کرده اند و ذکر این قسم زیادت بر کلمہ آں گذشت۔

(اردو) بے پروا۔

المرد | بقول برہان و جامع و جہانگیری بفتح اول و ثانی و سکون را و و ال بی نقطہ جوالی باشد از ریمان کہ مانند دام بافتند و آن را باغبانان و سنبری فروشان پر از شلغم و چقندر و پیاز و امثال آن سازند و بزخرو گاو کار و بار کنند و بہر جا کہ خواهند ببرند۔ صاحب تہ صری فرماید کہ این شکل دام ساختہ می شود کہ بدان گاہ و امثال آن کشد۔ خان آرزو سراج ذکر این کردہ گوید کہ ترجمہ این در ہندی جالی است صاحب رشیدی بضم لام گفتہ اہام تیریزی (۵) باز پر شکم از زردک و چقندر خام کہ جالی شلغم و زردک بود ہمیشہ اردو پنجال ما اسم جامد فارسی زبان است و صاحب اندھم نوشتہ (اردو) وہ جالدار تھیلا جس میں گھانس ترکاری وغیرہ بہر کار و بار کے لئے بلیوں پر لیجاتے ہیں۔

الزام | بقول بہار لازم کردن و برگردن کسی انداختن کاری و معترف بجز گردانیدن کسی بالفظ اودن متعل۔ صاحب منتخب ذکر ہر دو معنی اول الذکر کردہ فارسیان این را بمعنی خطا منکر استعمال کنند و برای معنی مصدری با مرصا و فرس مرکب سازند (ظہوری ۵) بضم ان بحث الزام ظہوری کی درست آید بضم در لبسکتن تا نباشد الزام کس بہ (اردو) الزام۔ بقول امیراعربی مذکر۔ قصود ارٹھرا نا۔ خطا واری۔ حرف گیری (آتش ۵) عاشق ہون ہر طرح سے گنہگار ہون تراۃ حاجت قصور کی نہیں الزام کے لئے ہے۔

الزام باز و اودن بہ صفتی | استعمال بمعنی برگردانیدن الزام بمعنی کہ باز و اودن بقول

<p>(دولہ ۵) بحث طاقت چو در میان آمد ہمہ طفلان دہند الزام : (دولہ ۶) می دہی در ہر سخن الزام من انصاف نیست : (اردو) الزام دینا۔ بقول امیر خطا وار عظیمہر ناما کسی کے ذمے قصور قرار دینا (مومن ۵) یہ غلط امتحان جذب دل کیسا نکل آیا : مین الزام انکو دیتا تھا قصور اپنا نکل آیا :</p>	<p>بمعنی برگردانیدن آمدہ (عرفی ۵) ای دہم آبرودہ از کف کہ بار بار : الزام و سوسہ بخرد باز دادہ ایم : (اردو) الزام کا تعریف کہ بدل دینا جیسے و سوسہ کے الزام کو عقلندی کہ بدل دینا جیسے ہم تو سمجھتے تھے کہ آپ و سوسہ مبتلا ہیں مگر آخر پر ثابت ہوا کہ وہ عین عقلندی الزام و ادون استعمال۔ صاحب آصفی</p>
<p>(۱۱۹۵) الزام ساختن استعمال۔ منسوب کرنا کسی بہ الزامی و در فکر الزامی بودن (ظہوری) (۵) خموشی بر ظہوری گشت لازم : برایش ہر دم الزامی سازند : (اردو) الزام گھڑنا الزام دینے کی فکر کرنا۔</p>	<p>ذکر این کردہ کہ بمعنی ملزم گردانیدن کسی راست و عائد کردن الزام بذمہ کسی (دشانی مشہدی) (۵) چہ جای صبر کہ آتش بکائنات زند تجلی تو کہ الزام اہل طور دہد : (ظہوری) در بحث صنم بر بہمنان را : الزام با عقدا و ادیان</p>

السا بقول بہمان دہفت و اندیفتح اول و سکون ثانی و سین بی نقطہ بالف کشیدہ
تخمیست کہ بروی نان پاشند و آزار ناخواہ نیز گویند صاحب محیط فرماید کہ ناخواہ است
کہ آزار اسام نیز خوانند و بر ناخواہ فرماید کہ اسم فارسی است بمعنی طالب نان بہر آنکہ اشتہای
طعام بیار آرد و شیرازی زنیان و بیونانی البی و قرمینون و اخیلوس و باتلیقون و عبری
کون و در انگریزی پی گوئیس و ہندی اجوان تخمی است شبیہ بانسیون۔ بقول شیخ

گرم و خشک و رسوم و گویند در دو قوم و در آن قوت سخن مجففه تر یا قیه محمله ملینه مفتحه است
 باضم طعام و منافع بسیار دارد صاحب اند صراحت فرماید که آن اسم لغت فارسی است
 (ار دو) اجوائن - مونث - و یکپهوا میر اللغات و جامع الاودیه -

الست | بقول برهان و جامع و هفت بفتح اول و ثانی و سکون سین بی نقطه و قوتانی
 کفل و سرین را گویند - صاحب برهان همین لغت را به همین معنی در مدوده هم ذکر کرده مو
 عرض کند که بخمال با فارسیان این را از لغت عرب الاست گرفته اند که در عربی زبان
 است بالکسر قبول منتجب یعنی مقدر و حلقه و برآمده و بقاعده عربی چون الف دلام در او
 آورده اند الاست شد و از همین لغت در فارسی بکثرت استعمال الف دوم حذف گردیده است
 باقی ماند و این را مفرس توان خواند که تصرف در حروف و اعراب هم شده است (ار دو)
 و یکپهوا است -

الط | بقول برهان بفتح اول و ضم ثانی و سکون طای حلی لغت رومی ریجانیست که
 اور استینبر گویند و آن شیشی باشد میان لغت و پودینه فواق را نافع - صاحب محیط
 بر الفا فرماید که نام و سوسنبر است و بر سوسنبر گوید که همان سبر و سبر را ذکر نکرد و بر نام فرما
 که اسم عربی است یعنی تیر و آزار نام الملک و تمانیز گویند و پندی کانی تلسی و بیونانی
 هر نویون و به نکاپن زردادش و بقول شیخ آن سوسنبر است و بعد از سوسنبر را غیر نام
 دانسته و ابن حبل گفته که سوسنبر بیونانی نام را گویند و گویند نام بری است بالجلد آن نباتی
 است از قسم ریجان بری و نباتی - بقول شیخ گرم و رسوم و خشک تا سوم مفرح و مفتحه و مقوی

اشا وروح دماغی و قلبی باقوت تریاقہ و در محلل ریاح و منافع بسیار دارد (الح) (ابو)
 جنگلی تلسی - کالی تلسی - صاحب جامع الادویہ نے تلسی چنگلی تلسی کا ذکر کیا ہے -

الطریق الطرق | بہار گوید کہ بطور تحذیر واقع می شود ای اذروا اللہ و صاحب
 نقل نگارش (اسیری لاجبی ۵) وقت کو چ آمدن فی طریق است طریق نیزہ خطرناک
 است یاران و انما سید از رفیق نیزہ دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد مولف گوید کہ مقولہ
 عرب است کہ چون کثرت و اثر و عام خلایق باشد راہر گوید طریق الطرق یعنی راہ
 بہ سید و راہ بگذارد تا بگذرم - دیگر پیچ عجب است از ہر دو محققین بالا کہ معنی تعجب خیز
 پیدا کرد و فارسیان و رین تصر فی نگارند و اسیر لاجبی ہمان محاورہ عرب را بمعنی خود
 استعمال کردہ است (اردو) ہٹو ہٹو - راستہ دو -

العطش | بقول بہار بالتحریک تشکی و تشنہ شدن فرماید کہ بالفط کفتن و زدن بمعنی اظہار
 تشکی خود کردن است - صاحب انند نقل نگارش مولف عرض کند کہ در محاورہ عرب
 تشنہ شدت تشکی بطلب آب گوید - العطش العطش - معنی لفظی این تشکی و تشکی فارسیان
 آب آب گویند و ہمین است ترجمہ این در فارسی دیگر پیچ - استعمال این با مصاد فارسی
 در لغات آید و انحصار و مصاد بیان کردہ بہار خوش نہ نماید (عرفی ۵) بہ العطش
 لب کہ خضر وادی عشق چنگلوی تشنہ آب حیات و زرم سوخت (اردو) العطش
 امیر (عربی) پیاس کی شدت - فرماتے ہیں کہ یہ لفظ میتا ہے خبر ادسکی شدید ہے - کثرت
 استعمال سے خبر مخدوف - اگرچہ العطش سے مطلق پیاس سمجھی جاتی ہے لیکن غلبہ شدت تشکی

مین کہتے ہیں کہی بہ کرار ہی ستمل ہوتا ہے۔ الف لام جنس کا ہے جو محض تعریف مبتدا کے واسطے
 لایا گیا (ناخ س) دہان غنچہ روئے گل ترے آنے سے کیا سوکھا کہ بانگ اعطش
 آتی ہے گلشن میں لب جو سے :

اعطش چیری زدن | استعمال حنا جیسے "ہر درشن کی پیاسی انگلیان ہر درشن
 آصفی ذکر اعطش زدن کردہ فرماید کہ بمعنی کی پیاسی"
 اظہار تشنگی کردن است و خیال باز سندن اعطش خواستن | استعمال - صاحب آصفی
 (اعطش چیری زدن) پیدا است کہ بمعنی لب ذکر این کردہ کہ بمعنی صدای اعطش بلند شدن
 و شاق چیری بودن است و این معنی مجاز است (خرین اصفہانی س) ہنوز حوصلہ
 یعنی چنانکہ تشنہ لب و رطلب آب بقرار و خواں در دم اعطش خیر است نہ پر از چکیدہ دل کہ
 آب بدل می باشد همچنان در رطلب چیری کہ فضا کنند کاس مراہ (صاحب س) زشوقش
 اعطش بسوی او است بقرار و خواہان او از خاک شہیدان اعطش خیزد کہ ہر کس تشنہ
 بودن بہ دل (ظہوری س) گرم پروا گیم خوابد آب را در خواب می جوید نہ (اردو) صد
 اعطش شعلہ ز نیم نگسان شردہ کہ سیر از شکر شیر اعطش بلند ہونا -

شدیم نہ (اردو) کسی چیر کے طلب میں مقیرا (۱) اعطش گفتن | استعمال - صاحب آصفی
 ہونا اور دل سے اس کا خواہان ہونا کسی خیر کا ذکر این کردہ کہ بمعنی آب گفتن است یعنی سبب
 پیاسا ہونا بھی کہہ سکتے ہیں۔ صاحب آصفی تشنگی تقاضای آب کردن (ملک قمی س)
 نے پیاسا پر لکھا ہے۔ خواہمند حاجتمند - خواہمند و زرخ آشنای کہ در گرامی حشر

اعطش می گفت میل چشمه کوثر نداشت پوز (نهوری س) تا سحاب کرم فرو بار و پوز اعطش	
همین مصدر است اسم فاعل ترکیبی و اسم حال گویاه میخا بدید (وله س) اعطش گویان صحرای	
(۲) اعطش گو	که (۲) معنی عام تشنه غمت پشنگی در نیل و میحون می کشند (ار و)
(۳) اعطش گویان	(۳) و (۳) مرید علیش (۱) اعطش کنه (۲ و ۳) پیاسا -

الف بقول برهان و جامع و هفت بفتح اول و کسر ثانی و سکون عین نقطه دار خیز و نامر و خشت ما گویند و (۲) بضم اول و ثانی بفتح ترکیبی معنی بزرگ باشد که مقابل کوچک است و ارسته و بهار و شمس بر معنی دوم قانع (جلالای طباطبای و توحید س) کاف و ترسایه بود و گبر و مرغ و جمله را و روسوی آن سلطان الف و موقوف عرض کند که در ترکی زبان کلان و بزرگ را او کوغ گویند و علامت ضممه بعد الف و و او دوم بعد لام هم علامت ضممه باشد صاحب لغات ترکی ذکر این کرده فارسیان هر دو را حذف کرده معنی دوم استعمال کرده اند و این مفرس باشد نسبت معنی اول عرض می شود که صاحب مؤید صراحت کند که این هم لغت ترکی است حیف است که محققین ترکی زبان ازین ساکت اند و لیکن شان لغت مؤید قول مؤید - صاحب کنز که محقق ترکی است آیتق را معنی عاده النسا گفته جادو که فارسیان یا یی تحانی را حذف کردند و قاف را به غین معجمه بدل کردند چنانکه آردق را آردغ کردند و بجذف و تبدیل این را معنی اول استعمال کردند و نیز صورت اینهم مفرس باشد - (۱ و ۲) مخنث - بقول آصفیه (عربی) اسم مذکر - خشی بنایا هو - زن - پیچا - زنم - و ده شخص حکو نامر و بنایا هو - (۲) بزرگ - بڑا -

الغده | بقول برهان و جامع و مهنت و انشد بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و دال بی نقطه مفتوح بمعنی مخلوط و آمیخته مؤلف عرض کند که مصدر آن فار کردن بمعنی آمیختن گذشت -
 و اسم مفعولش آنکارده بمعنی آمیخته شده و مبدلش آنغالده که رای مهمل بلام بدل شود
 همچون چار و چنال و مخفف آن بجذف الف دوم انگده و مقلوب بعضیش الغده چنانکه
 اسطرخ و اسطرخ و افزار و افزار جاد دارد که این را اسم جاد گیریم مگر توجیه بالا خوش می نماید
 (ارو) مخلوط - ملا هوا -

الغمره | همان غمره که حرکت چشم و مژه بر هم زدن باشد از روی ناز که بجای خودش می آید
 فارسیان در اول این بقاعده عرب الف و لام آورده اند چنانکه ذکرش برآل گذشت
 (ظهوری ۵) بصدی باینکه اول بخون خود کند بازی و چون فردا کشته الغمره بیابک بر خیزد
 (ارو) غمره - بقول آصفیه - عربی - اسم مذکر - مشقوکا آنکه یاهون سے اشاره کرنا
 چشمک - بیاگر شمه - عشوه -

الغنجار | بقول برهان و جامع و سراج یضیم ثالث و جمیم بر وزن گندم زار (۱) آلو گرده را
 گویند و آن میوه است شبیه به زرد آلو و رنگ آن زرد و نفش و سبز و بزنگهای دیگر
 می باشد طعمش میخوش بود (۲) خشم و اعراضی را نیز گویند که خوبان از روی ناز و عشوه
 کنند صاحبان رشیدی و سروری و جهانگیری ذکر معنی اول و دوم کرده و سند مختاری آورده
 (۳) چوپیر گشتی بیدار گشتی ای نادان پترش بود پس هفتاد لاشک الغنجار به صاحب
 ناصری فرماید که این شعر قصیده است که عثمان مختاری در باب غلام سیاه هندی خود گفته

که الفاظش چنین است (زع) ترش بود پس هفتاد و شرک استغفار و گوید که از معنی بیت
واضح می شود که بعد از هفتاد و شرک طلب مغفرت کردن بی حاصل است و بالاخر قریب
که الغتجار را که صاحبان رشیدی و برهان و فرنگ جهانگیری آورده اند لفظاً و معنی غریب
است مؤلف عرض کند که آنچه صاحب ناصری در مصرع دوم شعر مخاری الغتجار را
استغفار نوشته است و این لغت را لفظاً و معنی غریب گوید جزین نیست که از استعمال زمان
سلف خبرند اردباد دارد که در زمانه حال معاصرین عجم ازین لغت آگاه نباشند که متروک
الاستعمال باشد به تحقیق ما وجود این لغت ثابت است (انوری گفته ه) از گرمی
و حلیمی است که می مینوشی؛ که بود از پس هفتاد و ترش الغتجار؛ صاحب ضمیمه برهان
صراحت فرماید که معنی اول لغت اهل بلخ است به تحقیق ما غنچ بقول صاحب منتخب
لغت عرب است بالضم و بضمیتین معنی کرشمه و ناز و بختین کرشمه و ناز کردن و مرد پیر
و الف لام در اولش موافق قاعده عربی است پس فارسیان لغت عرب لغت را با
آر مرکب کردند که امر است از مصدر آوردن پس مجموعه این مرکب اضافی شد به معنی
ناز و کرشمه آورنده و کنایه از شرم و اعراض خوبان - این است حقیقت این لغت معنی دوم
و نسبت معنی اول عرض می شود که صاحب محیط از آلوده و الغتجار هر دو ساکت اما ضمیمه
برهان صراحت فرماید که لغت اهل بلخ انواع آلوده را گویند همچو زرد آلود و سرخ آلود
(انتهی) پس این قسم خاص آلوده باشد و همین سبب باشد که صاحب محیط بذکر همه اقیام
آلوده را ترک کرده - آنچه خان آرزو نام این گرد آلود و خلو کرده گوید وجود آن در برهان

کہ بقولش گزردہ آلو یعنی اول سیوہ است بشبیہ بزر د آلو و برطلو نوشته کہ آلو باشد آن سیوہ است
معروف از آلو ی بزرگ و بعضی گویند شبیہ بشفتا آلو مذکر این بر اخلوک گزردہ ایم (اردو) (۱)
ایک قسم کا آلو جسکو فارسیوں نے گزردہ آلو اور خلوک گزردہ اور خلوک کہا اور یہ شفتا آلو و زر د آلو کو شبایہ
ہوتا ہے۔ دیکھو اخلوک (۲) محبوبون کا منہ پھیر لینا اور غصہ جو ناز و عشوے سے کریں۔
العونہ | بقول صاحب انذلفت فارسی است بمعنی سرخی کہ زمان بر روی مالند۔ صاحب
شمس مؤید ہم ذکر این کردہ سراحت کند کہ فارسی است مؤلف عرض کند کہ مبتدأ الگونہ و
مرادف گلگونہ باشد۔ فارسیان کاف فارسی را به غین مجملہ بدل کنند همچون گلکولہ و غلکولہ و آل بربا
ترکی بمعنی سرخ و گونہ در فارسی بمعنی غانہ آمدہ پس معنی لفظی این غازہ سرخ باشد۔ ماصراحت
این در ممدودہ کردہ ایم و ممدودہ و مقصورہ چیزی نیست کہ نتیجہ لب و ہجہ مقامی است۔
(اردو) دیکھو العونہ۔ ممدودہ مین۔

الف [بفتح اول و کسر لام لغت عرب است - بقول صاحب انند مرد جواد و نسخی و بقولی مرد بی زن و نام یکی از حروف تهجی و آن خط مستقیم است که در میان نطقی یا آخر نطقی ساکن واقع شود بی غنطه زبان و اگر آن خط مستقیم در ابتدای نطق متحرک باشد یا در میان یا در آخر نطق ساکن بی غنطه زبان واقع شود بهمهز ناپسیده بود مگر در عرف و محاوره است فارسی ساکن باشد یا متحرک بهر دو حال آثر الف گویند و انتهی مؤلف گوید که الف باعتبار صورت و صوت بهر دو قسم است (۱) مدوده (۲) مقصوره و باعتبار معنی قسم ها دارد که بحث آن در ملحقات آید فارسیا الف را بحرف دیگر هم بدل کنند و بالعکس آن هم چنانکه صاحب قوانین دستگیری آورده --

(۱) الف بدل شود به بای عربی همچون اندیشه و بندیشه و الفتح و بالفتح و استغیدین و استغیدین

(۲) الف بدل شود بخای محبه چنانکه استه دخته -----

(۳) الف بدل شود به دال همله چنانکه بآن و بدان و باین و بدین که درین هر دو یک الف از دو الف ممدوده به و ال بدل شد یعنی فارسیان قدیم الف ممدوده را بدو الف می نوشتند

یعنی رسم الخط آن بدو الف (آن) بود از همین دو الف - الف اول بدل شد به دال همله

(۴) الف بدل شود باز ای هوز چنانکه با و گفتم و بز و گفتم و با و گفتم و باز و گفتم - شال اول محاوره اهل خراسان است - برین تقدیر زردوغ - مبدل از دغ صحیح باشد -

(۵) الف بدل شود با کاف فارسی همچون آورنج و کرکاج که نام دارالملک ولایت خوارزم است - سراج الدین سکزی گوید (۵) تهنیت را خدمتی ترتیب کن گزار و کرکاج

رایت سحر شاهی بر طالع میمون رسید :-

(۶) الف بدل شود به لام همچون سگ آبی و سگ لابی که جانوریت (پو ربهای جامی ۵)

گرچه سگ لابی بدیده شود به پیشش کند خوام چون فک :-

(۷) الف بدل شود به نون چنانکه اعل و نقل -----

(۸) الف بدل شود به و همچون آرنج و دآرنج و تانغ و توسغ و یکسان و کیسون -

(۹) الف بدل شود به ای هوز چنانکه ایون و پیون آواز و پیاز - یا ساو یا سه -

(۱۰) الف بدل شود به یای تختانی همچون آرمغان و یرمغان اکدش و یکدش مخفی سیاد

که عدد الف در محل یک است (۱۰ و ۱) الف - حروف تهجی عربی کا پهلوا حرف جو کهری

لیکری شکل میں ہوتا ہے۔ مذکر۔ جل میں اس کا عدد ایک ہے۔

الفاختن | بقول برہان باقائے سلف بر وزن پرداختن بمعنی بہم رسانیدن و انداختن و جمع کردن باشد صاحب بحر گوید کہ کسب کردن ہم (سالم التصریف) صاحب موارد و فرمایہ الفختن و الفخیدن و الفخذن و الفقدن و الفجیدن و الفجیدن ہمہ مرادف این است۔ صاحب سرور می بر معنی کسب کردن قانع و صاحبان رشیدی و جہانگیری و جامع و ناصری و تہذیب و تذکرہ این کردہ اند مؤلف گوید کہ الفخج در فارسی قدیم بمعنی ذخیرہ آوردن و اہل تحقیق غور کردہ اند ابو شکر گوید (س) ز الفخج دانش دلش گنج بود چہا ندیدہ و دانش الفخج بودہ و از ہمین اسم جامد وضع شد مصدر الفخجیدن کہ می آید و اسم مصدر الفاختن ہمین الفخج باشد کہ فارسیان بقاعدہ تبدیل آنرا الفاخ کردند بہ تبدیل نون بالفہ همچون نقل و نقل و جمیع بہ غای مجہ چنانکہ استفاناخ و استفاناج و پس از ان علامت مصدر تن در آخرش زیادہ کردہ الفاختن را بمعنی جمع کردن و انداختن استعمال کردند و حقیقت دیگر مصادر سببش مذکور شود و متین فرس این مصدر سماعی گفتہ اند و بہ تحقیق با قیاسی و موضوع و بدین وجہ اصلی است کہ از اسم جامد فارسی زبان وضع شد (ارو) جمع کرنا۔

<p>الف از بانستن اصطلاح بقول از الف بانداستہ عظیم بزور راہ دانش نیست صاحب ناصری کہ در ضمیمہ کتاب بلاغ از بانہ در خورینہ دیگر کسی از اہل تحقیق ذکر این نکردہ اند گوید کہ اینہ از مرد نادان و بی سواد چنانکہ (ارو) دکن میں کہتے ہیں الف کا نام بہالا صاحب دیوان علی آبادی گفتہ (س) ہنوز نہ جانتا۔ یعنی محض جاہل ہونا۔ امیر نے لکھا ہے</p>	<p>الف از بانستن اصطلاح بقول از الف بانداستہ عظیم بزور راہ دانش نیست صاحب ناصری کہ در ضمیمہ کتاب بلاغ از بانہ در خورینہ دیگر کسی از اہل تحقیق ذکر این نکردہ اند گوید کہ اینہ از مرد نادان و بی سواد چنانکہ (ارو) دکن میں کہتے ہیں الف کا نام بہالا صاحب دیوان علی آبادی گفتہ (س) ہنوز نہ جانتا۔ یعنی محض جاہل ہونا۔ امیر نے لکھا ہے</p>
--	--

الف کے نام بے نہیں جانتے، یعنی بالکل
 این الفاظ فوت شود (۲) آنکہ اگر آنرا بنا برضرت
 وزن شعریہ در محاورہ حذف کنند ورنہائی کلمہ
 ان پڑھ ہین۔

الف استوا | اصطلاح - بقول برہان

کنا یہ از خط استوا و آن سطحی باشد از منطقہ معلول
 باشد چون راند و ماند و شاہ و ماہ و خاتوش
 الہما کہ بر سطح کرہ زمین دائرہ عظیمہ احداث کنند
 و مانند اینہا (اردو) الف اصلی اس الف

صاحب بحر بخط استوا قانع (انوری ۵) گو کہتے ہین جو خبر کلمہ ہو۔ یہ بعض الفاظ میں حذف
 باندی الف استواش تا بابد نہ شرم را دوسر
 نہیں ہو سکتا جیسے تاز و نیاز اس لئے کہ کجالت

پیش در فلکندہ چو جیم (اردو) خط استوا بقول
 حذف اس لفظ کے معنی باقی نہیں رہتے اور
 آصفیہ (عربی) اسم مذکورہ فرضی خط جو زمین بعض الفاظ میں یہ حذف ہی ہوتا ہے اور

کے دو برابر حصے کرتا ہے اور اس پر آفتاب پہنچنے
 سے رات دن مساوی ہو جاتا ہے۔ مجازاً اسمول
 شاد و شہ۔

الہمار کو بھی کہتے ہین یہ خط مشرق سے مغرب
 اصطلاح - بقول صاحب
 الف اقلیم |

نک فرض کیا گیا ہے۔
 جہانگیری کہ در خاتمہ کتاب بدیل دستور دوم
 نوشتہ کنا یہ از اقلیم اول است و بقول برہان

الف اصلی | استعمال - مرکب تو صیفی این
 الف کلمہ نیز گویند برد و قسم باشد (۱) آنکہ پہچ
 و جامع و بحر اقلیم اول از اقلیم سبعہ (اردو)
 وجہ آنرا حذف نتوان کرد و چون تاز و نیاز پہلی اقلیم۔ مونث۔
 و عبا و قبا کہ بصورت حذف الف معنی اصلی
 استعمال مرکب اضافی بقول

صاحب قوانین الفی است کہ بمعنی مع درو حسیہ سرا سرا و سراپا۔

اسم تجانس آمدہ افادہ الصاق و اتصال و **الف باتا** اصطلاح۔ بقول برہان و بحر

چنانکہ در دادم و دوشاد و دش و سالاسال و جامع کنایہ باشد از لوح و قلم و کرسی۔ صاحب

و شبشب کہ بمعنی دم بدم و دوش بدوش جہانگیری در خاتمہ کتاب بذیل دستور دوم فرما

و سال سال و شب شب باشد۔ (ارو) کہ کنایہ باشد از چیری کہ مؤلف غرض کند

الف الصاق وہ الف ہے جو دو اسم تجانس کہ تسامح یا غلطی کتابت صاحب جہانگیری

مین اگر اتصال کی معنی پیدا کر دیتا ہے۔ جیسے نیست کہ برخلاف محققین است۔ صاحب باسرا

شبشب بمعنی راتون رات۔ تمام رات۔ در خاتمہ بر لوح و قلم قانع و کرسی را ترک کرد و خفا

الف انحصار استعمال۔ مرکب اضافی ہفت بذکر لوح و قلم و کرسی فرماید کہ سہ حرف

بقول صاحب قوانین الفی کہ بمعنی تائی انتہائی اول محل مشہور نیز مؤلف گوید کہ خیالش بزرگ

میان دو اسم واقع گشتہ مفید مفہوم ہمہ و تمام آدم رفتہ کہ محل غیر معروف است و از محل شہر

بود چنانکہ سرا سرا و سراپا بمعنی از یک سرا سرا کہ سہ حرف اولش الف و با وجہیم باشد۔ مخفی بسا

و از سراپا (ہلالی ۵) یا راہرگز نیاز دارد کہ انچہ صاحب ناصری بر لوح و قلم فاعت کرد

اغیار را بگل سرا سرا تشست اما سوز و خاک کرسی را گذشت نزاکت خیال اوست کہ قلم

را ب (ارو) الف انحصار فارسی میں اس باالف و لوح یا با و تما مشابہ باشد و خداوند

الف کا نام ہے جو دو اسم کے درمیان بمعنی تعالیٰ اول از ہمہ احوال عالم را از قلم قدرت بر لوح

تا س انتہائی واقع ہو کر تالی معنی پیدا کر دیتا کہ خفونما نوشت و الف باہم حرف اول از حروف تہجی

<p>است (سعدی ۵) اگر خود هفت سبع از بهر الف بر سینه کشیدن -</p>	<p>است (سعدی ۵) اگر خود هفت سبع از بهر الف بر سینه کشیدن -</p>
<p>نحواتی و چون شفتی الف با نامانی بی (اردو) (۱۱) الف بر خاک کسی کشیدن مصدر</p>	<p>نحواتی و چون شفتی الف با نامانی بی (اردو) (۱۱) الف بر خاک کسی کشیدن مصدر</p>
<p>لوح و قلم - بقول آصفیه اسم مذکر - لوح محفوظ (۲) الف بر خاک کشیدن اصطلاحی</p>	<p>لوح و قلم - بقول آصفیه اسم مذکر - لوح محفوظ (۲) الف بر خاک کشیدن اصطلاحی</p>
<p>در قلم قدرت - (۳) بقول بهار کنایه باشد از خجالت کشیدن</p>	<p>در قلم قدرت - (۳) بقول بهار کنایه باشد از خجالت کشیدن</p>
<p>الف بر تن کشیدن مصدر اصطلاحی - بقول</p>	<p>الف بر تن کشیدن مصدر اصطلاحی - بقول</p>
<p>بحر مرادف الف بر تن کشیدن کمی آید (اردو) و فرمایند که در مذہب امامیه رسم است که میت را در خاک دفن کرده هفت بار سوره انا از زبان خوانند و هر بار بر قبر خط کشند صاحب بحر محرمی</p>	<p>بحر مرادف الف بر تن کشیدن کمی آید (اردو) و فرمایند که در مذہب امامیه رسم است که میت را در خاک دفن کرده هفت بار سوره انا از زبان خوانند و هر بار بر قبر خط کشند صاحب بحر محرمی</p>
<p>آخر الذکر را متعلق به (۱) کند و وارسته همزمانش</p>	<p>آخر الذکر را متعلق به (۱) کند و وارسته همزمانش</p>
<p>مؤلف گوید که (۱) بمعنی تحقیق درست معلوم</p>	<p>مؤلف گوید که (۱) بمعنی تحقیق درست معلوم</p>
<p>که می آید خان آرزو هم در چراغ ذکر این کرده به رسمی که بالاند کورث و جز این نباشد که خطوط</p>	<p>که می آید خان آرزو هم در چراغ ذکر این کرده به رسمی که بالاند کورث و جز این نباشد که خطوط</p>
<p>ما صراحت این مصدر اصطلاحی بر الف بر شکل الف برای شمار می کشند و (۲) کنایه</p>	<p>ما صراحت این مصدر اصطلاحی بر الف بر شکل الف برای شمار می کشند و (۲) کنایه</p>
<p>خاک کشیدن کنیم که می آید (اردو) و یکبار از عادت فطری یعنی چون کسی خجل و نادم شود</p>	<p>خاک کشیدن کنیم که می آید (اردو) و یکبار از عادت فطری یعنی چون کسی خجل و نادم شود</p>
<p>الف بر خاک کشیدن - بر زمین نشیند و نظر بر زمین کند از ندانسته و غفلت</p>	<p>الف بر خاک کشیدن - بر زمین نشیند و نظر بر زمین کند از ندانسته و غفلت</p>
<p>الف بر تن کشیدن مصدر اصطلاحی - خجالت از انگشت خود بر زمین نقش یا کشیدن</p>	<p>الف بر تن کشیدن مصدر اصطلاحی - خجالت از انگشت خود بر زمین نقش یا کشیدن</p>
<p>بقول صاحب بحر بهار مرادف الف بر سینه الف یا (صائب ۵) بر خاک یا بجای الف</p>	<p>بقول صاحب بحر بهار مرادف الف بر سینه الف یا (صائب ۵) بر خاک یا بجای الف</p>
<p>کشیدن (لامیر ۵) در شک قطعه رنگینیش تیغ می کشد و خصم سیه دلی که پی ما گرفته است</p>	<p>کشیدن (لامیر ۵) در شک قطعه رنگینیش تیغ می کشد و خصم سیه دلی که پی ما گرفته است</p>
<p>الف هاشمی کشد از سرو بر تن بی (اردو) و یکبار (دله ۵) از سایه سرو و صنوبر الف کشد بر خاک</p>	<p>الف هاشمی کشد از سرو بر تن بی (اردو) و یکبار (دله ۵) از سایه سرو و صنوبر الف کشد بر خاک</p>

بهر چمن که کند جلوه قدر غنايش : (۱ اردو) (۲) الف بر سينه کشيدن | صاحبان
 مذہب اثنا عشریہ میں یہ دستور بیان کیا گیا کہ بحر و بہار و خان آرزو در چراغ و گرہ و
 کہ میت کے دفن کے بعد وہ سات دفعہ سورہ مصاد و کررہ اند۔ بہار گوید کہ در ولایت ریت
 انا از ناہ پڑھا کرتے ہیں اور ہر دفعہ ایک خط کہ عاشقان و قلندر ان دما قیام الف بر سینہ
 بشکل الف قبر پر کھینچتے ہیں اور غالباً یہ خط شمس کشند و گاہی نعل و داغ جم می کشند و خان آرزو
 کے لئے ہے اسی کو فارسیوں نے (الف بر خاک) بر مرقف قلنح و صاحب بحر خوش صراحتی کند
 کسی کشیدن کہا ہے (۲) نخل ہونا نام و م ہونا کہ بہ معنی خطا کشیدن بر سینہ از جارسہ شکل الف
 شرمندہ ہونا۔ و داغ بصورت الف بر بدن سوختن و بقول

الف بر زمین کشیدن | مصدر مصطلح جی
 بعض در ایام ماتم استرہ ہا بر سینہ زدند کہ شاہ
 بقول بحر و بہار و وارستہ و خان آرزو بشکل الف ہا پیدا می شود مؤلف گوید کہ
 و چراغ) مراد الف بر خاک کشیدن کتابہ باشد (ظہوری ۵) داغداران تو بر
 کہ گذشت صاحب بحر ذکر کرد الف بر زمین سینہ بریدند الف ہا خوشا جلوه گر یہاں می شود
 کشیدن) ہم یہ ہمین معنی کردہ (صائب ۵) گردن داغ : (صائب ۵) خلوت خانوس
 بلند نخت ہنالی کہ از خجالت او الف کشد جای شمع عالم سوز نیست : این الف بر سینہ
 بر زمین سرجو بہار این جا : (۱ اردو) و کچھ پروانہ می باید کشید : (ولہ ۵) تو کہ بر سینہ
 الف بر خاک کشیدن۔ الف می کشی از جلوه سرویہ آہ از ان روز کہ

(۱) الف بر سینہ بریدن | مصدر مصطلح جی
 آن قامت و نجوینی بنو محسن تا شیر ۵) انھا

می کشد بر سینه هر دم بزدل از دنیا به چشم نیاید انگشت نهادم بر نخلدانش گفت بربیب
(اردو) سینه کو آله جارحه سے بحالت غم مجروح الف منہ کہ گیر و آسب ب موقوف عرض
کرنا جس سے جراحت کے خطوط لیکل الف کند کہ این ہم کی از اصطلاحات تازه پیدا
ظاہر ہوں - کردہ معاصر محقق عجم است بنجیال ما از سند

(۱) الف بریب افزودن ^{اصطلاحاً} خاقانی (الف بریب افزودن) پیدایت

صاحب ناصری در خاتمہ کتاب ذکر این کرد و نہ معنی بیان کرده اش و از سند دیگرش -
فرماید کہ کنایہ از رنج رسانیدن پس از نیت (۲) الف بریب نهادن است

است (خاقانی ۵) سیب صفایان الف کہ کنایہ باشد از داند ار کردش کہ چون خطی
افزود در اول پناخورم آسب جانگذا می صفایان بریب پنختہ قائم شود زو و در ایش کند (اردو)
بقول از استاد دی دیگر ۵) از بلغ وصال (۲) سیب پر خط ڈالکر داند اربانما -

مہ مهر فریب بگفتم کہ بری بری از بارکیست الف یزین کشیدن او کہو الف بر زمین کشیدن

الفقت بقول بہار بلضم خوگر شدن و بالفط دادن و گردن و گرفتن و نهادن
مستعمل مؤلف گوید کہ لغت عرب است بلفتح و ضم فاعل ریان مبنی انس و محبت استعمل
کنند و برای معنی مصدری بامصادر زفس کہ در تحقیقات می آید (ظہوری ۵) تسخیر و مشت
کرده ام در فکر الفقت یاس کو پیدایش را می شدن آری رمی خوش کرده ام (اردو)
الفقت - بقول امیر - عربی - مونث - دوستی - محبت (آتش ۵) الفقت جزو الف ی
ہے دل داند ار کو پنا دوس کو یہ عشق نہ ہو گا سحاب کا :

(۱۹۹)

<p>الف آموز استعمال - بقول بہار معرّف</p>	<p>الفت افزون استعمال - بمعنی زیادہ کرنا</p>
<p>وصاحب اند نقل نگارش بنیال ما اسم فاعل ترکیبی است بمعنی تعلیم انس و محبت دہندہ وکنایہ باشد از صانع مطلق خدای جل جلالہ و مصدر ابن الفت آموختن باشد منظر</p>	<p>و محبت و انس است چنانکہ ظہوری گوید (س) رسیدن ہای آہو ششم شیر اند از رانا زم پاکہ کر از آدم از ہستی نگاہ الفت افزایش (اردو) افت و محبت زیادہ کرنا۔</p>
<p>الف تاکید استعمال - مرکب اضافی - بقول</p>	<p>میرزا (س) فارغاری در دولت از عشق</p>
<p>صاحب قوانین الفی کہ بنا بر تاکید مفهوم دعا بعد الف دعا آورده شود چنانکہ باد او مبادا و مبادا و مر سدا (ہلالی س) از یار دور ماندہ ام و وطن جدا نہ کس از دیار یار مبادا چون جدا نہ (اردو) الف تاکید وہ الف ہے جو مفهوم دعا</p>	<p>پیدا می کند الفت آموزی کہ پنهان کرد آتش را بنگ (اردو) الفت آموز بمعنی لفظی الفت سکھانے والا لیکن اس کا ترجمہ ترجمہ الفت دون میں پیدا کرنے والا یعنی خدا و تعالیٰ شانہ۔</p>
<p>الف نازیانہ اصطلاح - مرکب اضافی کو موکد کرنے کے لئے آخر کلمہ میں لایا جاتا ہے۔</p>	<p>بقول بحر علی کہ از ضرب نازیانہ بر بدن ظاہر جیسے مبادا۔</p>
<p>الفت بودن استعمال - صاحب صفی</p>	<p>شود و راستہ ہم ذکر این کردہ (میرزا ہی سدا)</p>
<p>الفت بودن استعمال - صاحب صفی حرف نخست ابجد لوح جہای تست ہر جا کہ بر دلم الف نازیانہ است (اردو) (شعب جوشقانی س) هجوم بلبلان دیدم وہ خط جو کوڑے کی مار سے جسم پر نمایان ہو۔</p>	<p>ذکر این کردہ کہ بمعنی انس و محبت بودن است بہر جا کہ بر دلم الف نازیانہ است (اردو) (شعب جوشقانی س) هجوم بلبلان دیدم وہ خط جو کوڑے کی مار سے جسم پر نمایان ہو۔</p>

(۱۰۰)

پیشانی را پڑ (اردو) الفت ہونا۔ الفت پڑنا	این را نیا فیم و دیگر اہل تحقیق ہم ازین ست
الفت پذیر استعمال - اسم فاعل کیبی	اندو بقاعدہ فارسی ہم وضع این از لفظ
است از مصدر الفت پذیر فتن - بمعنی قبول	خلاف قیاس است و سندی ہم پیش نشد
کندہ محبت و انس (ظہوری ۵) افغان	و معاصرین عجم ہم بر زبان ندارند - بخیاں با
جملہ از دل و حشمت گرامی تو پتہ فریاد من ز خاک	الفقہ را بزیادت تائی فوقانی دوم نوشت
الفت پذیر است پڑ (اردو) الفت پذیر -	اردو میں کہہ سکتے ہیں بمعنی محبت کہہ دو والا -
اردو میں کہہ سکتے ہیں بمعنی محبت کہہ دو والا -	الف مقصورہ ہمان آفتہ باشد کہ صراحت فاضل
الفت پناہ استعمال - بقول بہار و انند	ہمدرا بخاک کردہ ایم (اردو) الفتہ - بقول امیر
معروف مؤلف گوید کہ معنی لفظی این پناہ	فارسی - مفت خور - لچا - شہدا (فقہیہ)
دہندہ الفت - اسم فاعل ترکیبی و کتایہ از	انکے یہاں دنیا بہر کے الفت جمع ہیں نوٹ
انس و محبت دارندہ (ظہوری ۵) دل	کہاتے ہیں :-
و حشمت گزین الفت پناہ است پڑ بخود ناز	الفت خاصتن استعمال - بمعنی پیدا
محبت دستگاہ است پڑ (اردو) محبت پڑ	شدن محبت و انس باشد (ظہوری ۵)
الفتہ بقول صاحب شمس بضم لام	الفت از احترازی خیزد ذوق دارم ز
کسی کہ رند وار و اہل مشرب باشد و بکولہ	احتراز کسی پڑ (اردو) الفت و محبت پیدا
جہانگیری گوید کہ معنی آفتہ و فرامید کہ افند	الفت دادن استعمال - صاحب مصنی
ظاہر نیست مؤلف عرض کند کہ مادہ جہانگیری	ذکر این کردہ کہ بمعنی مانوس و موافق کردن

(۱۰۱)

<p>روزمره معاصرین عجم گوش مانخورد (اردو) دوتی الف نهادهون استعمال - صاحب آصفی فکراین کرده که معنی لغت و انس پیدا کردن است (والله یرو) اور انس پیدا کرنا - لغت کرنا -</p>	<p>(۵) آنقدر کاندید طبیعت عشق را لغت نهاده چمن از ریط صید چندان معراست خندید (اردو) محبت</p>
<p>الفته بفتح اول و ضم دهم و سکون سوم و فتح تایی فوقانی همان آفته که در مدوده گذشت و اشاره این بر الفته مذکور شد که به تسامح صاحب شمس قائم شد (اردو) الفته و یکهو الفته - الفجیدن بقول صاحب بحر بفتح اول و ثالث معنی انداختن و جمع کردن - سالم الفجید و اگر کسی از محققین مصداق این کرد و خیال ما مخفف الفجیدن باشد که می آید بخلاف نون اول مراد ف الفاختن که گذشت و ماخذ این هم الفج که ذکرش بر الفاختن کرده ایم (اردو) یکهو فاختن</p>	<p>الفته اول و ضم دهم و سکون سوم و فتح تایی فوقانی همان آفته که در مدوده گذشت و اشاره این بر الفته مذکور شد که به تسامح صاحب شمس قائم شد (اردو) الفته و یکهو الفته - الفجیدن بقول صاحب بحر بفتح اول و ثالث معنی انداختن و جمع کردن - سالم الفجید و اگر کسی از محققین مصداق این کرد و خیال ما مخفف الفجیدن باشد که می آید بخلاف نون اول مراد ف الفاختن که گذشت و ماخذ این هم الفج که ذکرش بر الفاختن کرده ایم (اردو) یکهو فاختن</p>
<p>(۱) الفخت (۱) بقول برهان بر وزن بدخبت ماضی الفختن صاحب ناصری و رشیدی جمع ذکر این کرده اند - صاحب سروری فرماید که فعل از انداختن مطلقاً (شمس فخری ۵) بخجروی کیست کانه - بادشاهی به بعد و داد نام نیک الفخت به مؤلف عرض کند که حیف است از طریبان صاحب سروری که الفخت را ماضی انداختن نوشت و چرا نه نوشت که ماضی مطلق پیشه او سوختن و فاختن است به صاحب بحر صحت کرد</p>	<p>الفختن است معلوم می شود که لفظ را گذشت و از معنی کار گرفت و نمیداند که در اینجا ضرورت لفظ است نه معنی نسبت (۲) عرض می شود که مصدریست که صاحب موارد مراد فاختن الفته و بقول صاحب بحر و فاختن از رود در سراج مخفف الفاختن - صاحبان رشیدی و جهانگیری و نوادر و جامع و ناصری هم ذکرین کرده اند (امیر آنکه مرادش درم الفختن است پیشه او سوختن و فاختن است به صاحب بحر صحت کرد</p>

<p>که سالم التصریف باشد مؤلف عرض کند که ماخذ این همان الفصحی که ذکرش بر الفاخن کرده (۳) بقول بران و سروری و رشیدی و ناصری و نوادر معنی اندوخته (شش فقری ۵) تا همان باشد بجا که صطلاح به نام نیکو در جهان الفصحی (امیر خسرو ۵) غزی کو بغارت به بند و بیا در الفتحه خویش بتدزیان به مؤلف عرض</p>	<p>دوم آنرا الفصحی کردند و پس از آن بقاعده مصدر جعلی یا ی معروف و علامت مصدر آن در آخر را مبتدل الفتحن گیریم که گذشت فارسیان تا ی فوقانی را بدال جمله بدل کردند همچون زرتشت وزرتشت و جادار و که بتبدیل علامت مصدر گیریم یعنی بعضی علامت مصدر تن که در الفتحن</p>
<p>کنند که اسم مفعول الفتحن است و پس (اردو) جمع کیا (۲) جمع کرنا (۳) جمع کیا هواندوخته که</p>	<p>بود آن آورده الفتحن کردند و (۲) اسم مفعولش یعنی باد که ذکر این مصدر بر الفاخن که</p>
<p>(۱) الفتحن صاحبان رشیدی و موارد کرده ایم (اردو) و یکپاره (۱) الفاخن و (۲) الفتحه</p>	<p>که</p>
<p>(۲) الفتحده و نوادر ذکر (۱) کرده که مراد</p>	<p>الفصحی اصطلاح - مرکب نویسی</p>
<p>الفتحن است و صاحب رشیدی ذکر (۲) هم که معنی اندوخته باشد مؤلف گوید که (۱) مخفف الفتحن است که می آید - فارسیان یا ی نجانی را حذف کرده الفتحن کردند و الفتحین مرکب شد از الفاخ که مبتدل الفصحی باشد و ذکر این تبدیل بر الفاخن کرده ایم - پس فارسیان به تحفیف الف</p>	<p>بقول بحر و بهار الفخرد که در رسم الخط قرآن بجای فتحه نویسند - خان آرزو در چرخ ذکر این کرده و از تاثیر سند آورده (۵) چنین که زخمیم زد خرد ساگی پاکش کشته ستم بالفخجری شده مؤلف گوید که خجری نسبت تیغ خردتر می باشد چنانکه گویند (ع) تیغ چون لشکست</p>

روزمره معاصرین عجم گوش مانخورد (اردو) دوتی	(۵) آنقدر کاند طبیعت عشق را الفت نهاد چمن
الفت نهادن استعمال - صاحب آصفی ذکرا	را از ربط صد چندان معرا ساختند (اردو) محبت
کرده که بمعنی الفت و انس پیدا کردن است (والله بهر)	اور انس پیدا کرنا - الفت کرنا -

الفتة | بفتح اول و ضم و هم و سکون سوم و فتح تایی فوقانی همان آفته که در مدوده گذشت و اشاره این بر الفت مذکور شد که بتاسع صاحب شمس قائم شد (اردو) الفتة و یکهو الفتة -

الفجیدن | بقول صاحب بحر بفتح اول و ثالث معنی انداختن و جمع کردن - سالم الفجید و گیکسی از محققین مهسا در ذکر این کرد و خیال ما مخفف الفجیدن باشد که می آید بجذوف نون اول مرادف الفاختن که گذشت و ماخذ این هم الفج که ذکرش بر الفاختن کرده ایم (اردو) یکهو افت

(۱) الفت	(۱) بقول برهان بر وزن	الفختن است معلوم می شود که لفظ را گزاشت و
(۲) الفختن	بدخبت ماضی الفختن صاحب	از معنی کار گرفت و نمیداند که در اینجا ضرورت
(۳) الفتة	ناصری و رشیدی جمع ذکر	لفظ است نه معنی نسبت (۲) عرض می شود
	این کرده اند - صاحب سروری فرماید که فعل	که مصدریست که صاحب موارد مرادف الفاختن
	از انداختن مطلقاً شمس فخری (۵) بخزوی	گفته و بقول صاحب بحر و جهان آرزو در سرانج
	کیست کانه - بادشاهی به بعد و داد نام نیک	مخفف الفاختن - صاحبان رشیدی و جهانگیری
	الفخت به مؤلف عرض کند که حیف است	و نوادر و جامع و ناصری هم ذکرین کرده اند (امیر
	از طریزبان صاحب سروری که الفخت را معنی	خسرو (۵) آنکه مرادش درم الفختن است
	انداختن نوشت و چراند نوشت که ماضی مطلق	پیشه او سوختن و فختن است به صاحب بحر صحت کز

<p>دوم آنرا الفخ کردن پس از آن بقاعده مصدر ماخذ این همان الفخ کردن است که در کتب (۳) بقول برهان و سروری در شیدی و ناصری و نوادر معنی اندوخته (شش فخری ۵) تا همان باشد بجا که صطناع به نام نیکو در جهان الفخ (امیر خسرو ۵) غزی کو بغارت به بند و در الفخته خویش بتید زیان به مؤلف عرض کنند که اسم مفعول الفختن است و پس (ار دو)</p>	<p>که سالم التصریف باشد مؤلف عرض کند که ماخذ این همان الفخ کردن است که در کتب (۳) بقول برهان و سروری در شیدی و ناصری و نوادر معنی اندوخته (شش فخری ۵) تا همان باشد بجا که صطناع به نام نیکو در جهان الفخ (امیر خسرو ۵) غزی کو بغارت به بند و در الفخته خویش بتید زیان به مؤلف عرض کنند که اسم مفعول الفختن است و پس (ار دو)</p>
<p>جمع کیا (۲) جمع کرنا (۳) جمع کیا هواندوخته مفعولش معنی باد که ذکر این مصدر بر الفاختن بودن آورده الفختن کردند (۲) اسم مفعولش معنی باد که ذکر این مصدر بر الفاختن بودن آورده الفختن کردند (۲) اسم</p>	<p>جمع کیا (۲) جمع کرنا (۳) جمع کیا هواندوخته مفعولش معنی باد که ذکر این مصدر بر الفاختن بودن آورده الفختن کردند (۲) اسم مفعولش معنی باد که ذکر این مصدر بر الفاختن بودن آورده الفختن کردند (۲) اسم</p>
<p>(۱) الفختن صاحبان رشیدی و موارد کرده ایم (ار دو) دیکهو (۱) الفاختن و (۲)</p>	<p>(۱) الفختن صاحبان رشیدی و موارد کرده ایم (ار دو) دیکهو (۱) الفاختن و (۲)</p>
<p>(۲) الفخته نوادر ذکر (۱) کرده که مراد الفختن است و صاحب رشیدی ذکر (۲) هم</p>	<p>(۲) الفخته نوادر ذکر (۱) کرده که مراد الفختن است و صاحب رشیدی ذکر (۲) هم</p>
<p>بقول بحر و بهار الفخره که در رسم الخط قرآن بجای فتحه نویسد - خان آرزو و در هر دو</p>	<p>بقول بحر و بهار الفخره که در رسم الخط قرآن بجای فتحه نویسد - خان آرزو و در هر دو</p>
<p>کرده و از تاثیر سند آورده (۵) همین که را حذف کرده الفختن کردند و الفختن مرکب</p>	<p>کرده و از تاثیر سند آورده (۵) همین که را حذف کرده الفختن کردند و الفختن مرکب</p>
<p>از الفاح که مبتدل الفخ باشد و ذکر این تبدیل بر الفاختن کرده ایم - پس فارسیان به تحفیف</p>	<p>از الفاح که مبتدل الفخ باشد و ذکر این تبدیل بر الفاختن کرده ایم - پس فارسیان به تحفیف</p>
<p>می باشد چنانکه گویند (ع) تیغ چون شکست</p>	<p>می باشد چنانکه گویند (ع) تیغ چون شکست</p>

خنجر می شود پس نظر بر تشبیه کو چکی خنجر - الف خنجر کہ سوز دالف دایغ میخک مراۓ (وله سل) حلق
 الف خرد را نام ہماوند و بہ تحتانی آخرہ کہ برای ہای دیدہ بینندگان رنجیر شدہ چون الف دایغ تبا
 نسبت است معنی این الفی کہ منسوب بہ خنجر است شد جامہ پیری مراۓ (فوقی سل) ساجت حال
 و الف خنجر درین شعر لعلک اضافت باشد دنیا و دین شان بہ الف دایغ لوندمی بر سرین
 (ار و و) فارسیوں نے الف خنجر اس چوڈ نشان بہ مؤلف عرض کند کہ معنی اول عام
 الف کو کہا ہے جو رسم الخط قرآنی میں بعوض فتح است برای انسانان کہ بعضی طفلان را برای
 لکھا جاتا ہے - مذکر - نوع امراض از سوزن بر پشت و شکم دایغ زندہ بعضی

الفخیدن | مراد الفافحتن و اصل بیمار ان را بیخ آہنی یا میخ و بعضی لزمین را حکم
 الفخیدن کہ مخفف ہمین است و صراحت ماخذ سلاطین بر سرین و (۲) مخصوص است بر
 این بر الفخیدن کردہ ایم - صاحبان موارد و ذوالر اسپان کہ بطور علامت لازمت سرکار بر کفل
 و جامع ذکر این کردہ اند و ہم اشارہ این بر الفخیدن شان زندہ لیکن در ہند رسم الف دایغ نیست
 گذشت (ار و و) دیکھو الفافحتن - بلکہ (صح) بہ ماد و حا کہ مخفف صحیح باشد لجا

الف دایغ | اصطلاح - مرکب اضافی نجیال ماہر سہند بالا متعلق بہ معنی اول است
 بقول صاحب بحر و بہار و (خانہ رزو و جریغ) (ار و و) (۱) الف دایغ فارسیوں نے
 (۱) دایغیکہ بصورت الف سوزند و (۲) دایغ اس دایغ کو کہا ہے جو بیخ آہنی یا سونی یا تنک
 دایغیکہ بر سرین اسپان امر اکند (و حید و ترفیغ) سے انسانوں کے پیٹ یا پیٹ پر ضرورت علا
 عطار سل) اگر نسبت اسلاد و رین شک مراۓ مرض یا سرین پر بطور سزا لگا یا جاتا ہے (۲) سرکاری

(۵۰۲)

لازم گھوڑوں کے پٹھے پر بطور علامت لگاتے
الف دعا استعمال - مرکب اضافی - بقول رسانار۔
 پر حرف آخر کے قبل لایا جاتا ہے جیسے رسانار

(۵۰۱)

صاحب قوانین الفی کہ بنا بر حصول مفہوم دعا
الف زاید استعمال - مرکب توصیفی -
 در صیغہ واحد غائب فعل مضارع معروف بقول صاحب قوانین الفی است کہ محض
 پیش حرف آخر آوردہ شود چنانکہ رسانار و
 ضرورت شعر بعضی اسما و افعال مختص
 گرداناد و چون برای تخفیف از بود بعد در
 چنانکہ بلفظ کشورا گوہرا رقتا و گقتا۔
 کردن ضمتہ با نقل نمودن فتحہ و او بران - و
 (اردو) الف زائد وہ الف ہے جو آخر
 را حذف کرد و باقی ماند و متعل جہور تین
 اسما و افعال پر زیادہ کیا جاتا ہے بضرورت
 مخفف است (حافظہ) حسن تو ہمیشہ در
 وزن شعر اور معنوں پر کچھ اثر نہیں کرتا جیسے
 فزون باد و روت ہمہ سال لالہ گون باد و
 کشورا - گوہرا - رقتا - گقتا۔

در صورت منفی بودن آن فعل نون نفی را ہم
الف شدن مصدر اصطلاحی - بقول
 ہنی بدل نمایند بدین مناسبت کہ دعا تیرا شد
 بحر و ضمیمہ بران مجرور مفلس گردیدن - صاحب
 ہنی دلالت کند بر معنی طلب چنانکہ مباد و گقتا و
 ہفت مانند ذکر ماضی مطلق این (الف شدن)
 و بنیاد (سعدی) جوان مرد را تنگ دستی کردہ اند یعنی مجروح شد و مفلس گشت مولف
 مباد و کہ سفلہ شد او بدستی مباد (اردو) الف گوید کہ الف مجرور است از نقطہ و مرکز و غیر ملک
 دعا - وہ الف ہے جو حصول مفہوم دعا کے
 بہین تشبیہ کنایہ باشد از مفلس شدن
 لے صیغہ واحد غائب فعل مضارع معروف (اردو) مفلس ہونا - غریب ہونا۔

الف شدن اسپ | مصدر مطلقاً واقع ہو کر دا و عطف کے معنی پیدا کرتا ہے جیسا

بقول صاحب اندھوالمہ فرنگ فرنگ کنایہ ہمیشہ معنی کم و بیش۔ صاحب آصفیہ نے

از بد و دشمن اسپ ہر و پاسی مؤلف غرض کنایہ پر فرمایا ہے (فارسی) اسم مؤنث۔ دو

کنہ کہ چراغ پا شدن و بدین وجہ کہ قد القضاہ ہے۔

و بلند است فارسیان و رنج الف را یعنی (۱) الفضل (۱) بقول صاحبان بر

بلند و راست گرفته اند یعنی چون اسپ ہر (۲) الفخده و مواد و بحر و شیدی و

پای پشین را بلند کرد و چراغ پا شد شاہ سراج و ناصر دینا و معنی اند و خفتن و (۲)

بہ الف (ارو) چراغ پا ہونا۔ بقول آصفیہ معنی اند و خفتن۔ مؤلف عرض کند کہ اشارہ (۱)

گھوڑے کا الف ہونا۔ سید باکھر اہو جانا۔ بر صدر الف خفتن کردہ ایم و ذکر اخذش ہم ہونا

یعنی پھلی مانگوں پر کھڑا ہو جانا۔ آپ ہی نے الف گزشتہ و الف خفتن مخفف آن بجائش مذکور شد

ہو جانا کو بفتح لام لکھا ہے۔

الف عطف | استعمال۔ مرکب اضافی باشد فارسیان خای مجھے را بہین مجھے بدل کنند

بقول صاحب قوانین الفی کہ در دو کلمہ متغایر یا نہ تاج و تاغ و (۲) اسم مفعول (۱) باشد

واقع شد مفید معنی دا و عطف باشد چنانکہ (۱) و بس (ماضی و (۲) تو بی تمیز الفضل

و سالامہ و شباروز و ہمیشہ معنی تاک و پروا و ثواب مراد اگر ندانی فرد و را نکان شدہ و

سال واد و شب و روز و کم و بیش باشد (ارو) دیکھو (۱) الفخذن۔ (۲) الفخده۔

الف عطف وہ الف ہے جو دو کلمہ متغایر کے درمیان

(۱) (۲)

۳۲۴۶

اضافی۔ بقول صاحب قوانین الفی است کہ صاحب بحر داند و بہار و وارستہ نگاہ باشد
 باقر صیغہ و احد امر مخاطب معروف متصل شدہ مؤلف عرض کند کہ محل نظر است زیرا کہ
 مفید معنی اسم فاعل بود چنانکہ دانا و بینا و شنوا الف قاتمان اسم فاعل ترکیبی است یعنی قات
 و گویا بمعنی دانندہ و بینندہ و شنوندہ و گویندہ الف دارندگان و این را کنایہ توان گرفت از
 فرماید کہ جائی این الف مفید معنی اسم مفعول نیز مرگان و لیکن ہر گاہ اضافت این بسوی مرگان
 باشد و برین تقدیر بالف مفعول موسوم گردد کہ زند معنی مرگان متصل شدہ بنیدانیم کہ ہر چہ
 چنانکہ بلفظ پذیرا (اردو) الف فاعل اور الف محققین بالا این را بمعنی نگاہ چہ طور گرفتند
 مفعول وہ الف ہے جو صیغہ واحد امر مخاطب شان بکار شان نمی خورد۔ جزین نیست کہ الف
 معروف کے آخرین داخل ہو کر معنی فاعلی اور قاتمان مرگان۔ مرگان باشد۔ (طالب آملی
 مفعولی پیدا کرتا ہے۔ جیسے دانا اور پذیرا) خمیدہ است الف قاتمان مرگان نش
الف قات استعمال۔ الف قات زبا ر غمزہ کہ چشم نقشہ باریکست : (محمد قلی سلیم
 قات باشد کہ نظر بر رستی و بلندیش با الف کر شمشخ نگاہ ستیزہ خویانیم : سواد
 تشبیہ دادند (صائب) پیش از اندم کہ خوان الف قاتمان مرگانیم : (اردو) مرگان
 و ہد خامہ بدستش اتا و پ الف قات اوشق بقول آصفیہ (فارسی) اسم مونث۔ مرہ کی
 قیامت می کرد (اردو) قات یا ر کو الف جمع۔ پلکین۔ ظفر نے واحد ہی باندہا ہے (م
 قات کہہ سکتے ہیں۔ ہجوم عشق سے مرگان اگر اونچی نہیں ہوتی بلجب
الف قاتمان مرگان اصطلاح۔ بقول کیا کہ شخ پر مٹراونچی نہیں ہوتی :

الف قد استعمال - بدون اضافت بقول کاف تازی سودای بلا شرط کہ بزرگ و دچاک بہار و انداز اسمای محبوب است از بہت راستی قامت دی از عالم سرود قد مؤلف گوید کہ اسم فاعل ترکیبی است یعنی قدی همچون الف دارندہ (ابو طالب کلیم ۵) شوخ الف قد من ہر گہ کمان کشیدہ نہ پنداشتہ خندگی در خانہ کمانست (صائب ۵) الف قدی نباشد اشارہ لغی کنند از نجاست کہ خط کش کہ منہ سینہ چاک بالایش نہ پھر سبزہ خوابیدہ بمعنی مسلمہ مستعل شد (کلیم ۵) دو جان حسرت بیت در پایش (ارو) فارسیون نے یا کویالات الف کش دارو نہ سرور باتو بیک فاختہ الف قد کہا ہے۔ دعویٰ زرسدہ (ارو) طے شدہ۔ مسلمہ حسن

الفقدن بقول صاحبان مواد و نواد کوئی گفتگو باقی نہ ہے۔

مرادف الفاظ حق مؤلف عرض کند کہ تبدل **الف کشیدن** مصدر مطلق - بقول صاحبان الفقدن یا الفخذن است کہ گذشت فارسیان بحر مرادف الف بر سینہ بریدن و الف بر سینہ غنیم و خای مجہدہ ابقاف بدل کنندہ همچون کشیدن کہ گذشت و بسند این مصرعی را آورد و آروق و چخاخ و حقائق و اشارہ ناخذ بر فخذ کہ تبارخ فوت اکبر بادشاہ معروف است و الفقدن کردہ ایم (ارو) دیکھو الفقدن - یعنی فرماید کہ مال کیست (ع) الف کشیدہ ملا **الف کش** اصطلاح - بقول بحر و بہار فتح از فوت اکبر شاہ مؤلف عرض کند کہ بحر و ادب

کشیدن بدون الفاظ بر سینه چیزی نیست معنی عرض کند که تعریف الف کوئی که بقول صاحب مراد (الف بر سینه کشیدن) هرگز نباشد و شمس بالاند کور شد وجه کنایه هر دو معنی باشد مصرع مجهول بند را کافی نیست و اگر از نام (اردو) و الف و ب (ا) هر بیرونی چیز اور مصنفش آگاه شویم در سخالت هم خیال ما (۲) آتہ ناسل کون فارسیون نے الف کوئی و جز این نباشد که ضعف دست در فن حمل کو فیان کہا ہے۔ دیکھو ابو الحیہ۔

از اینجا است که دیگر محققین مجرد الف کشیدن **الف گرفتن** استعمال - بکسر اول معنی (۱۰۱) را ترک کرده اند (اردو) دیکھو الف بر سینه الفت گرفتن است کہ الف در عربی زبان کشیدن - معنی الفت آمدہ و فارسیان این را با مصد

(الف) الف کوئی اصطلاح - بقول گرفتن استعمال کرده اند (انوری ۵) یادایہ

(ب) الف کو فیان بحر و اند (۱) خیر عفو و سخطت الف گرفتن پیچون ناف برید کج و (۲) آتہ ناسل نیز - صاحب شمس نسبت شفا را و الم را (اردو) دیکھو الفت گرفتن -

(الف) بر معنی اول قانع و گوید کہ کو فیان طرہ **الف گندم** اصطلاح - مرکب اضافی -

الف را بجانب چپ باز میگردانند و (ب) بقول بحر خطیکہ در میان دانہ گندم باشد بہار بقول برہان و بحر و جامع و سرور ہی بہر دو معنی گوید کہ زنجیکہ بصورت الف در سینه گندم است

بالا (خلاق المعانی ۵) عجم و فقط زیرتی و از عالم الف داغ - (صائب ۵) گریان

شجر زو مرا پڑ گردون کہ کرد چون الف چاک عشاق از ذوق فنا باشد الف بر سینه

کو فیان تتم پڑ بہار بر معنی اول قانع مولف گندم ز شوق آساید باشد مولف عرض کند

کہ خیال صاحب درین شعر الف را بمعنی نشان
آورده و خصوصاً نشان جرات کہ ذکرش بر الف
پرسیدہ کشیدن گذشت و ازین سند - اصطلاح الف
مندی پیدا کرتا ہے جیسے پنا بمعنی پنائی -
گندم قائم گردن قابل نظر است (اردو)

الف مقصورہ استعمال - مرکب توصیفی
گیہون کا خط جو شکل الف ہوتا ہے - مذکر -
در فارسی زبان الفی است کہ وہ آغاز کلمہ آید

الف مبالغہ استعمال - مرکب اضافی -
بغیر مد خوانہ شود با کی از حرکات ثلاثہ همچون
بقول صاحب قوانین الفی کہ با اسم صفت لاحق

گشتہ افادہ معنی بیارودہ چنانکہ بدآ و خوشا و فراخا
گشتہ افادہ معنی بیارودہ چنانکہ بدآ و خوشا و فراخا
(جامی ۵) خوشحال آن زیرک پند گیر کہ

از مرگ غیر است مہرت پذیر (اردو) الف
از مرگ غیر است مہرت پذیر (اردو) الف
مبالغہ وہ الف ہے جو اسم صفت کے آخرین
داخل ہو کر معنی مبالغہ پیدا کرتا ہے جیسے خوشا -

الف مصدر استعمال - مرکب اضافی
در فارسی زبان الفی را گویند کہ مرکب بد الف
بقول صاحب قوانین الفی کہ با اسم صفت لاحق

گشتہ افادہ معنی مصدر و بد چنانکہ پنا و فراخا
در رسم الخط قدیم این را بہ تکراری نوشتند چنانکہ
دور از کہ بمعنی پنائی و فراخی و درازمی است

دور از کہ بمعنی پنائی و فراخی و درازمی است
(ظہوری ۵) در کمالات خرد پنا بین
او مد بالای الف گذارند همچون آب (اردو)

(۱۱۱)

(۱۱۲)

(۱۱۱)

(۱۱۲)

الف ممدوده بقول صاحب اصفیه عربی - اسم مذکر ممدولاً الف لمبی واز کالف جیسو آنا - آنا - وغیره کاف افاول

الفنج بقول برهان و هفت بروزن شطرنج (۱) ماضی الفنجیدن یعنی جمع کردن و انداختن
 و (۲) جمع کرده شده و (۳) یعنی مصدر هم که جمع کردن و انداختن باشد و ۴ - امر بدین معنی
 هم یعنی جمع کن و بنید و زد و (۵) فاعل را نیز گویند که جمع کننده باشد - صاحب رشیدی
 ذکر معنی اول و چهارم و پنجم کرده و سده آورده (۵۴) با قناعت کش ارکشی غم و رنج پذیرد
 بگذر ز عقل و خشت الفنج نیز ابو خنکوره (۵۵) ز الفنج دانش دلش گنج بود و جهان دیده و دانش الفنج
 بود و صاحب سروری گوید که انداختن و امر بانداختن و اسم فاعل هم - صاحب ناصری
 که محقق است از معاصرین عجمی فرماید و صاحب اند نقل نگارش که ماضی و جمع کرده شده
 و معنی مصدری هم دارد و امر هم - صاحب جامع که هم اهل زبان است گهریزد که الفنج و الفنگ
 ماضی الفنجیدن و بس و صاحب (دری و هیلوی) که زبانند ان عجم است ارشاد کند که بالفنج یعنی
 انداختن بود و بقول صاحب شمس جمع کردن و جمع کرده شده - بهار در نوادر المصادر و تیل
 الفیدن فرماید که الفنج شده و اسم فاعل و امر - مؤلف عرض کند که این است تحقیق محققین
 عجم و هند برای یک اسم جامد فارسی زبان - (ع) اگر بهر او خون بگیریم رواست پذیر تحقیق
 ما الفنج اسم جامد فارسی زبان است یعنی ذخیره و سده این از مصرع اول ابوشکو به پیداست
 که بالاند کور شد و مصدر الفنجیدن که می آید وضع شد از همین اسم مصدر بزایدت یای معروف و
 علامت مصدر و ن - مطابق قاعده فارسی و معنی اول بیان کرده محققین با نام و نشان سراسر
 غلط که ماضی این الفنجید باشد الفنج و معنی دوم البته درست است که مراد از ان همان ذخیره

گیریم که ذکرش کرده ایم و معنی سؤم غالی از تاراج نیست البته حاصل بالمصدر این بر وزن
 انفج آمده نه مصدر است و نه معنی جمع کردن دارد نسبت معنی چهارم عرض می شود که درست
 باشد که امر انفجیدن غیر از انفج نباشد و معنی پنجم غلط است که انفج معنی اسم فاعل نیامده و
 سند ابو شکور دانش انفج اسم فاعل ترکیبی است نه مجرد انفج (اردو) ذخیره - بقول آصفیه
 (عربی) اسم مذکر - جمع کیا هوا - جمع کر (امر)

انفجار | بفتح اول و سؤم بقول صاحب شمس و هفت مرادف انفجار که به غین معجمه یعنی
 اول گذشت - صاحب هفت ذکر این کرده و مرادف هر دو معنی انفجار نوشته مؤلف
 عرض کند که فارسیان غین معجمه را به فابدل کنند همچون غلیو و فلیو و ما صراحت ماخذ این بر
 انفجار کرده ایم (اردو) دیکهو انفجار -

(۱) انفجه | بقول نوادر (۱) معنی اندوخته و (۲) بقول برهان معنی اندوختن -

(۲) انفجیدن | صاحب بحر فرماید که کامل انصریف است صاحبان شمس و رشیدی

و سروری و موارد و نوادر هم ذکر این کرده اند مؤلف گوید که ما اشاره این بر الفاختن

کرده ایم و این مرکب است از انفج که اسم جامد و اسم مصدر است زیادت یای معروف

و علامت مصدر و ن و حقیقت انفج بر الفاختن بیان کرده ایم مقتضی فرس این را

جعلی نامند و ما اصلی گوئیم - زیرا که از اسم جامد فارسی زبان وضع شد و (۱) مخفف انفجیده

باشد که اسم مفعول انفجیدن است و جا دارد که انفجه را زیادت های نسبت بر انفج گیریم

که به معنی منسوب به ذخیره باشد یا های تسمیه گیریم همچون زبانه و دندان یا های زائد گیریم

ہمچون ہالہ ریالہ وخنخوارہ (۱۱دو) (۱) دیکھو الفتحۃ - (۲) الفاضل -

<p>الف ندا استعمال - مرکب اضافی - ندا وہ الف ہے جو اسم صفت اور غیر صفت بقول صاحب قوانین الفی کہ باخرا اسم غیر صفت و اسم صفت متصل شدہ یعنی ای کرتا ہے - جیسے خدا یا یعنی اے خدا -</p> <p>الف نقش بست اصطلاح - بقول (ع) خدا یا و پذیر این نعمت ما را بنہ (نظمی) (۵) بزرگ و بزرگی و ہا یکسم پتونی یاوری بخش و یاری رسم پ صاحب قوانین فرمایہ مؤید فرماید کہ اول چیزی کہ آفریدگار آفرید کہ یای تسانی و مثال خدا یا بزد سبب آنکہ لفظ خدا را اسم غیر صفت مفرد و انندی ای قانی الاداء و قول نقش بست نقص ترکیب است کہ بنا بر دفع اجتماع ساکنین و وقایہ فتح میان الفین زیادہ نمودہ شد و بر مذہب کسانیکہ از اصفت مرکب یعنی مخفف خود آ می نیکان را برای نوشتن می دہند همین الف پندارند اصلیت کہ در صورت الحاق الف برای امکان تلفظ عود کردہ مفتوح گشت اکتب یا قلم - قلم از ہیبت آن درخوی شد مؤلف گوید کہ اندرین صورت یا را زائد گیریم قطرہ از دوی بر لوح محفوظ چکید از ان نقش ہمچون جا و جامی و پای (۱۱دو) الف اول الف پدید آمد (الخ) مؤلف عرض کند</p>	<p>الف ندا استعمال - مرکب اضافی - ندا وہ الف ہے جو اسم صفت اور غیر صفت بقول صاحب قوانین الفی کہ باخرا اسم غیر صفت و اسم صفت متصل شدہ یعنی ای کرتا ہے - جیسے خدا یا یعنی اے خدا -</p> <p>الف نقش بست اصطلاح - بقول (ع) خدا یا و پذیر این نعمت ما را بنہ (نظمی) (۵) بزرگ و بزرگی و ہا یکسم پتونی یاوری بخش و یاری رسم پ صاحب قوانین فرمایہ مؤید فرماید کہ اول چیزی کہ آفریدگار آفرید کہ یای تسانی و مثال خدا یا بزد سبب آنکہ لفظ خدا را اسم غیر صفت مفرد و انندی ای قانی الاداء و قول نقش بست نقص ترکیب است کہ بنا بر دفع اجتماع ساکنین و وقایہ فتح میان الفین زیادہ نمودہ شد و بر مذہب کسانیکہ از اصفت مرکب یعنی مخفف خود آ می نیکان را برای نوشتن می دہند همین الف پندارند اصلیت کہ در صورت الحاق الف برای امکان تلفظ عود کردہ مفتوح گشت اکتب یا قلم - قلم از ہیبت آن درخوی شد مؤلف گوید کہ اندرین صورت یا را زائد گیریم قطرہ از دوی بر لوح محفوظ چکید از ان نقش ہمچون جا و جامی و پای (۱۱دو) الف اول الف پدید آمد (الخ) مؤلف عرض کند</p>
---	---

کہ مقصورہ جزا میں نہ باشد کہ الف را موصوف
الف بمعنی اول خیر گیریم و این ستاره باشد کہ الف از
گیریم و الف نقش بست کنایہ باشد از اول
حرف تہجی اول حرف است (اردو) سب سے پہلی
حیرتی کہ آفریدگار آفرید پس درین صورت

الفنگ | بقول صاحب جامع مراد الف و الفی (الفی النجیدین) است و ابر الفی حصہ
را ظاہر کردہ ایم و جزا میں نہ باشد کہ الفنگ را بدل الفی گیریم کہ فارسیان جمیم را بکاف فارسی
بدل کنند چنانکہ آخیش و آخیشک و لجام و لجام اندرین صورت این ہم ہم جامد فارسی زبان
باشد بمعنی ذخیرہ و اندوختہ (اردو) دیکھو الفی -

الف و دال و میم | اصطلاح - بقول
صاحب بحر اشارہ بہ آدم علیہ السلام - صاحب
ہفت گوید کہ این کنایہ باشد و صاحب مود قرا
کہ یعنی آدم علیہ السلام مؤلف عرض کند کہ
حروف لفظ آدم را بطریق لفظ بیان کردہ
و دیگر هیچ و کنایہ باشد و باشد کہ اشارہ گیریم
شعرا قدیم و نظم مخبین کنند برای اکثر اسما کہ
را کاف و نون و دل را دال و لام گفتہ اند
(اردو) آدم علیہ السلام کو فارسیوں نے الف بن الفاظ پراہل زبان نے الف وصلی بڑھایا ہے
و دال و میم کہا ہے -

(۱۱۱۱)

الف بیچ ندارد | مثل - صاحب بحر و ہما کسی زند کہ بی سرو سامان محض باشد بدینو جبکہ الف گوید کہ مثل است مشہور (صاحب ۵) تقصیر سیاحت نہ مرکزی دارد و نہ دائرہ و نہ نقطہ فارسیان این مقولہ زخم و بیچ ندارد و حرفیت کہ گویند الف بیچ ندارد | مثل کردند بیکر بیچ (اردو) و کن مین کہتہ ہیں " مولف عرض کند کہ فارسیان این را برای وہ تو سنگے ہیں یعنی محض بی سرو سامان ہیں -

الفیدن | بقول بحر معنی انداختن و جمع کردن (سالم التصریف) صاحبان برہان و سراج و جہانگیری و نوادر و موارد و جامع ہم ذکر این کردہ اند ما اشارہ این بر الفاظ تن کردہ ایم و جز این نباشد کہ این مخفف الفخیدن است بحدف یای تثنائی و حقیقت الفخیدن بجایش مذکور شد و اسم مصدر این ہم ہان الفخ است چنانکہ بر الفخیدن اشارہ اش کردہ ایم (ناصر خسرو ۵) صورت عملی تراخو باید الفیدن بحدف در تو ایند آفرید است انچہ در کس نافریذہ (اردو) و یکھو الفاظ تن -

(۱) الفینہ | بقول برہان و جامع و جہانگیری بر وزن چرمینہ آلت مردی را گویند و بقولش -

(۲) الفیہ | بر وزن شلفیہ ہم بہمین معنی آمدہ - صاحب ناصری بذیل (۱)، ذکر (۲) ہم کردہ و ارستہ نسبت (۲) صراحت فرماید کہ کنایہ باشد و صاحب بحر بذیل (الفیہ شلفیہ) ذکر این کردہ و صاحب رشیدی ہم این را آورده (حکیم سوزنی ۵) حکیم نورودہ را علتی پیدا آمدہ کہ حبت از سر الفینہ کلان بنیدہ (۲ ع) آنکہ باسیرت او الفیہ ناکا و آیدہ (حکیم انوری ۵) شد بجان الفیہ غلام اورا پانچو رد شیفہ تمام اورا پانچ خان آرزو و سراج گوید کہ الفیہ یعنی و سکون دم

و کسر فاو تشدید تحتانی و های مخفی و به تخفیف یا نیز آلت تناسل و فرماید که در فارسی مشد در مخفف خواندن غیر از دو لفظ خرم فرخ که به تخفیف دیده شد جائز است و فارسیان الفاظ عربیه را نیز مخفف کنند - چون قد و قد و چون صاحب برهان ازین معنی غافل اند الفیه یای مشد در او شها استادان الفیه بر وزن جرئیه برای وزن خوانده اند و آن خطاست مؤلف عرض کند که تحقیق خان آرزو اکثر کلام قدما را اصلاح دهد مقصودش جز این نیست که (۱) چیزی نیست و آنچه در کلام حکیم سوزنی گذشت (۲) باشد به تشدید تحتانی - تحقیق ما اینست که (۲۰۱) هر دو صحیح و لغت فارسی است - فارسیان یای تحتانی و نون قبل های هوز نسبت بر لفظ الف آورده الفیه آلت تناسل را نام نهادند که به معنی منسوب به الف است و راستا و گی همچون نشینه و گنجینه و (۲۰۲) صرف یا و های نسبت است و جادار و که یای نسبت و های فصاحت گیریم و کسر ه لام الف در هر دو بکثرت استعمال به سکون بدل شد و یگر پیچ و بخمال ما الفیه را به تشدید تحتانی فارسی گرفتن و الفیه را تصحیف قرار دادن غلط است قائل - (۱۰۹ و ۱۰) (۲۰۱) آلت تناسل بقول آصفیه تذکر - و یکهو ابو الحیه -

(الف) الفیه شلفیه | اصطلاح - بقول بحر (۱) کتابست که حکمی برای تقویت با و پادشاه شش بر اشکال عجیبه جماع ترتیب داد بود فرماید که الفیه کتایه از آلت تناسل و شلفیه کتایه از فرج - ازین جهت زن بدکار را شلف گویند - بهار گوید که تحقیق آنست که -----
(ب) الفیه و شلفیه | کتابی است از حکیم ارزقی - و بقول ناصری که بذیل الفیه نوشته طغان شاه سلجوقی بود که برای او این کتاب نوشته شد و (۲) بقول بهار الفیه و شلفیه نام دو

بدکار (حکیم انوری ۱۵) جلی چند بودہ اند حرف الف الفیہ شلفیہ باز و لقب نہ ہمہ در آرزوی
ایر بزرگ نہ دست بر کس زمان کہ من یرغب نہ دارستہ یا بحر اتفاق صاحب اند کہ نقل نگار
بہار است ذکر اب کردہ مولف عرض کند کہ معنی اول و دوم (الف) صحیح باشد و ما را با حقا
بحر و دارستہ اتفاق و سند معنی اول ہم مطابق الف یافتہ ایم چنانکہ طالب آملی گوید (۱۵) بتی
ویدم کہ در عشق نمایان حسن پنهانش نہ بہر تار از راز اور قابت می توان کردن نہ بنوک خامہ
حمد ان ہر لوح سرین او نہر الفیہ شلفیہ کتابت می توان کردن نہ (اردو) (۱) الفیہ
شلفیہ ایک کتاب کا نام ہے جو تقویت باہ کے متعلق حکیم ارتقی کی تالیف ہے (۲) الفیہ
شلفیہ فارسی میں ان دو عورتوں کو کہتے ہیں جو بدکار ہوں یعنی چٹھی کہیلین یا لڑین۔ جن کو
اردو میں چپٹ باز اور طبق زن کہتے ہیں۔

القاب | بقول بہار جمع لقب و فرمایہ کہ فارسیان در محل مفرد استعمال کنند (حسن
ہروی ۱۵) شد و قت کہ گرمی ہو تا تاب شود نہ باد سحری سموم القاب شود نہ از آتش
مہر سکہ گرم است نسان نہ بر روش اگر تیغ کشی آب شود نہ صاحب اند کہ نقل نگار ش
و فرمایہ کہ نفع اول لغت عرب است جمع لقب مولف عرض کند کہ در رباعی حسن ہروی
استعمال القاب بمعنی مفرد نیست البتہ در کلام انوری استعمال این نظر آدہ (۱۵) ہم باقی
تومی یا بد سلطان چہان نہ اسپ و طوق و جامہ و فرمان و القاب و غذا بہ (اردو)
القاب۔ بقول امیر لقب کی جمع (رشد ۱۵) بدنام دہر و دشمن ناموس و عار خلق نہ
القاب یہ ہیں آپ کے بے نام و رنگ کئے نہ آپ ہی نے فرمایا ہے کہ معنی خطاب متعلق

(مرزا والا جاہ عاشق) کوہ فرقت کو اٹھا کر ہوے رستم عاشق پور نہ یہ راز کہان
اور یہ القاب کہان پور

الکا | بقول برہان و جامع و بہت بضم اول و سکون ثانی و کاف بالف کشیدہ ملک و
بوم و زمین را گویند صاحب انند فرماید کہ این لغت ترکی است - صاحب کنز کہ محقق
ترکی زبان است این را بمعنی ملک و مقاطعہ و دیا رگفتہ و بقول صاحب لغات ترکی
بمعنی کشور (اردو) ملک - بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر - دیس - بہوم - ولایت - کشور
ملکت - برگہ -

(الف) الکتر سیتہ | استعمال معاصرین عجم استعمال این کنند - ناصر الدین شاہ قاجار
(ب) الکتری سیتہ | در سفرنامہ خود آورده کہ بقول صاحب روزنامہ (الف) بمعنی

چراغهای کهربا و (ب) بقول صاحب رہنما کشش کهربائی و از مادہ برقی تار می - و
بقول صاحب بول چال مادہ برقی کشش کهربائی آکہ برقی مؤلف گوید کہ این مفرد
باشد از لغت انگلیسی (الک ٹریسٹی) کہ بمعنی تار برقی است و برای معنی (الف) و انگلیسی زبان
الک ٹریسٹ باشد بخمال ماضی تعلقہ الف مجاز است و معنی (ب) حقیقی باشد - (اردو)
(الف) برقی روشنی (مونث) (ب) برقی تار برقی مادہ برقی آکہ - مذکر -

الکوس | بقول برہان و سروری و ناصر و سراج بر وزن محبوبس نام یکی از پہلووانان
تورانی کہ بر دست رستم کشتہ شد و بخمال ما این لغت ترکی باشد و اللہ اعلم (اردو) الکوس
ایک تورانی پہلووان کا نام ہے جو رستم کے ہاتھ سے مارا گیا -

الگوته | بقول صاحب انذیفتح اول وضم کاف فارسی وفتح نون لغت فارسی است معنی
گلگونه و غازه روی مؤلف عرض کند که همین لغت در مدوده گذشته و مرکب است از
لغت ترکی آل که به معنی سرخ باشد و گونه که در فارسی معنی منسوب به رنگ است و معنی حقیقی آن
منسوب به رنگ سرخ و کنایه از غازه - بحر صاحب اند و دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد -
حیف است که سند استعمال پیش نشد (اروو) و یکموا لگونه -

اللہ اکبر | (اصطلاح) بقول صاحب بحر و بهار نام کوهی است در شیراز - گویند هر که
بالای آن برمی آید و برزیری گردد بی اختیار می گوید اللہ اکبر از جهت استعجاب و غرات آن
صاحب ضمیمه برهان هم ذکر این کرده (صاحب ۵) در زیر پای عشق قاد است آسمان
عشق این سواد را تل اللہ اکبر است (حافظ شیراز ۵) فرق است از اب خضر که طلعت
جای دوست (۵) آب ماکه منبع اللہ اکبر است (اروو) اللہ اکبر - شیرازین ایک پہاڑ
کا نام ہے جو بہت بلند ہے -

اللہ اللہ | (اصطلاح) بقول بحر و مقام تعجب استعمال کنند - بہار گوید کہ از قبیل لطیف
الطریق بطریق تحذیر واقع شدہ امی احوذوا اللہ - در جائیکہ کسی کاری بکند یا حرفی بزند کہ
مناسب وی نبودہ باشد استعمال نمایند و فارسیان در مقام تعجب نیز استعمال کنند و معنی شا
ہم مؤلف گوید کہ عمل حاشا کنند یعنی اثبات رانفی و نفی را اثبات نکر و اند (ملاحظہ شی ۵)
اللہ اللہ محرم راز نو سازم حرف و صوت بدین زبان و تیغ اگر حرفی ز جانی سرزد است (۵)
(خوشل ۵) ہم ناید چو گل از خندہ شادی دہان ما نہ چہ خوش نامی بر آمد اللہ اللہ از

زبان مایہ (اردو) بقول امیر صفت میں کمال بیانے کی جگہ بولتے ہیں (نومن ۵) کیا
تن تہ خاک اللہ اللہ کیا صورت پاک اللہ اللہ (ر شک ۵) اللہ اللہ اس بت خوش
چشم کے منہ کی شبیہ آنکھیں بہانے لگین آنکھوں کا نقشہ دیکھ کر نہ

القدس باقی ہوس شل - صاحبان	و زمت ہوناسکی زند (اردو) دکن میں کہتے ہیں
امثال فارسی و احسن ذکر این کردہ اندواز	بسیان اللہ اللہ کرد
معنی و محل استعمال ساکت مولف عرض	استعمال کرتے ہیں۔ ان دونوں کا استعمال اس مقام پر ہوتا
کند کہ فارسیان این مثل را بصفت قناعت و	جہان قناعت کی تعریف مقصود ہو اور ہوس کی ست

الم | بقول برہان و جامع بضم اول و ثانی و سکون میم (۱) بمعنی فوج و گروہ و بفتح اول
(۲) غلہ ایست کہ آن را کا ورس و ارزن گویند بہار گوید کہ (۳) بالتحریک و رد کردن و
آلام بالفتح جمع آن و باللفظ کشیدن مستعمل - صاحب ناصری و (خان آرزو در سراج) ذکر
معنی اول و دوم کردہ صاحب رشیدی بذکر معنی دوم گوید کہ الم الم بمعنی فوج فوج است و
و صاحبان سروری و جہانگیری پر معنی دوم قانع و صاحب انند صراحت کند کہ بمعنی اول
نعت فارسی باشد - صاحب مؤید بذکر معنی دوم نسبت معنی اول فرماید کہ الم الم بمعنی
پیای پی و فوج فوج و زود زود آمدہ مؤلف عرض کند کہ بمعنی اول اسم جامد فارسی زبان
است و بمعنی دوم نعت شیرازی کہ صراحت این برارزن کردہ ایم و بمعنی سوم نعت عربی کہ
بمعنی درد ہم آمدہ کذافی المنتخب فارسیان استعمال این بمعنی مصدری با مصاد و فرس کنند کہ
در ملحقات آید (اردو) (۱) فوج - گروہ - موٹ (۲) دیکھو ارزن (۳) الم بقول امیر

(عربی) مذکر - رنج و غم (برق ۵) جاتے رہے لال و الم کام ہو گیا نہ مرکہ فراق یارین آرم
ہو گیا نہ

الماس | بقول برہان درشیدی جامع و سروری بر وزن کہ پاس (۱) گوہریت مشہور و
بقول بہار جوہریت معروف و قیمتی و آس ظاہر اعراب نیست و بالفاظ شاذن و
تراشیدن و چکیدن متصل - صاحب تحقیق الاصطلاحات فرماید کہ الف لام این اصلی
است مثل البرز و آوند و فرماید کہ صاحب قاموس الف لام تعریف قرار داده این
لفظ را اورادہ موس آورده و حق این است کہ در مادہ لمس گرفته شود صاحب سوانح
گوید کہ این جوہر را کہ سفید و شفاف و بنایت سخت و گران است ہندی ہیرا گویند و
در یونانی او آس نام است صاحب ناصری فرماید کہ این اغلب جوہر ارمی بود و فلان
در سراج فرماید کہ جوہری است معروف گران بہا کیاب و در تراشیدن و صقل جوہر
کہ شیوہ حکاکان است بوجود او احتیاج تمام افتد و مشہور است کہ الماس بہیچ چیز شکستہ
نشود مگر آنکہ مطرقہ و سندان از سرب باشد و بجوالہ قوسی فرماید کہ معدن آن معلوم نیست
و بحیلہ گوشت عقیاب از درہ عمیق کہ راہ انسان در آن نیست بیرون می آرند و در
خود فرماید کہ این حیلہ غلط است و از خرافات اہل تاریخ و معدن او در ملک و کن
در صوبہ حیدرآباد موجود و فرماید کہ در فارسی بودن این لفظ نظر است مؤلف عرض
کند کہ خیال قطعی ما نیست کہ آس لغت عرب است و محققین لغات عربی این را معرۃ
نکفۃ اند و الف لام در اولش ہم بقاعدہ عربی است و فارسیان استعمال این بالفاظ لم بقاعدہ

عربی کرده اند و در اکثر الفاظ عربی این گونه استعمال کنند تا آنکه بعضی لغات فارسی هم الف لام بقاعده عربی زیاده کنند که ذکر آن بر لفظ آلم کرده ایم - تا آنکه الف لام این را اصلی و ماس را معرب قرار داده اند غور نفرموده اند و در ترکی هم نام این الماس است و جاد دارد که این مفسر خوانیم از او ماس یونانی که بقاعده فارسی دال جمله بلام بدل شود همچون قرغ و قنق صاحب محیط آورده که ماس فارسی است و بهندی همیرا و الف لام آن جزو اسم و اسم عجی است و بسویونانی تیموس و عبری شمور - بخیا ل ماس ح دوست که ماس را فارسی نوشت و آنچه الماس را بالف و لام عجی گوید و همین را اصح دانند غیر از مفسر نباشد که ذکرش بالا گذشت و در بودن ماس لغت عرب شک نیست و فرماید که شگیت جلیل القدر بیش قیمت و سخت ترین و تشک ترین سنگها و جواهر ابدان سوراخ و قطع و نقش می کنند و احجار دیگر و آلات آهنی هیچ یک در آن اثر نمی کند و آتش نیز گریز ندارد و بیاری گویند که آریا با دزیر سوراخ و قطع می کند و گوید که از خواص آنست که بغیر شکل مثلثه شکسته نمی شود و مختلف الالوان باشد سفید و زرد و سیاه و سرخ و سیاه کم رنگ که بهندی تیلیا نامند سفید آن کثیر الوجود و زرد و سرخ و سیاه و سبز کم رنگ کمیاب و بهترین همه سفید یک رنگ شفاف براق - بزرگ و معدن قدیم آن در ملک و کن حوالی قلعه گو لکنده - سرد و تشک در چهارم و گویند گرم و تشک و دوران دانه ران جلای شدید - سنون محرق آن نهایت جالی و دندان است الا در شش خطر و گویند نهادن آن در دهان یا گذاشتن آن بر دندان بدون کلفتی قطع دندان کند و تعلیق آن مقوی دل و رافع خوف و فزع و باعث سرعت ولادت و منافع بسیار دارد و در جیب

است که از داخل استعمال آن نکنند که سم قاتل است (ظہوری ۵) یکی در خوابگاه یعنی
 گلهای تر ریزد و یکی بر بستر از الماس حسرت نیست تر ریزد (اردو) الماس - بقول امیر
 (عربی) مذکر - امیرا - ایک بیش بہا جو اہر کی قسم ہے جو نہایت چمکیلا اور سخت ہوتا ہے -
 (۲) الماس - بقول برہان و جامع کنایہ از تیغ و شمشیر و کار و دستیر - صاحب رشیدی فرمایہ
 کہ تیغ تیز باشد - بہار گوید کہ بالفتح فولاد جو ہر دار و تیغ و خنجر باشد از نجاست کہ پنجہ فولاد
 کشتی گیران را پنجہ الماس گویند (صائب ۵) قصہ خنجر الماس گویند باینکہ درینجا سخن از
 تیغ زبان می گذرد و (علی خراسانی ۵) مرا کہ در دل صد پارہ ذوق مرہم نیست بہ ہزار خنجر
 الماس کہ رسد غم نیست بہ صاحب ناصری گوید کہ کنایہ از تیغ و شمشیر صاحب سروری فرمایہ
 کہ جنسی از فولاد جو ہر دار و بر تیغ ہم اطلاق کنند (نظامی ۵) ازان آتش کہ الماسش فرو
 عدد و گراہنین باشد بوزن و راستہ ہر زبان بہار و بقول خان آرزو در سراج معنی فولاد و خنجر
 و امثال آن بجا ز باشد مؤلف گوید کہ انوری استعمال این معنی تیغ کردہ (۵) از اصل جاز
 سازد الماس بہ رخسارہ ہنچو کہ بار اید و لیکن این کنایہ نباشد بلکہ استعارہ باشد و از برای کل سلسلہ
 نظیر جوہر و جلا و آبش و بدین وجہ کہ الماس خود جوہرست فارسیان - استعمال این مجازا بمعنی جوہر
 ہم کنند و از خنجر الماس خنجر جوہر در مراد است و فولاد جوہر را الماس گفتن ہم استعارہ
 باشد دیگر پیچ (اردو) فارسیوں نے تلوار - خنجر - چہرے - اور تیر وغیرہ سلسلہ کو ازین جوہر در
 فولاد کو استعارۃ الماس کہا ہے -

(۳) الماس - بقول برہان و جامع کنایہ از آگینہ مؤلف گوید کہ این ہم استعارہ باشد نظر

برجوہر دمغای آگینہ قائل (اردو) دیکھو آگینہ۔

(۴) الماس۔ بقول برہان و جامع کنایہ از مردم جلد و چابک حیف است کہ دیگر محققین برہان
ازین سکت اند و سند استعمال ہم پیش نشد۔ اگر سندی بدست آید و وجہ تشبیہ ظاہر شود ہم
توانیم گفت نہ کنایہ (اردو) چالاک شخص۔

(۵) الماس۔ بقول برہان و جامع کنایہ از قلم تراش مؤلف گوید کہ این ہم استعارہ باشد
و معنی دوم داخل است ضرورت ندارد کہ معنی قلم تراش را از کار و جدا گیریم و وجہ تشبیہ برہان
است کہ بر معنی دوم بیان کردہ ایم۔ (اردو) قلم تراش۔ بقول آصفیہ۔ مذکر۔ قلم بنائے کا چاقو
پیکے پہل کا چاقو۔ آپ فرماتے ہیں کہ لکھنؤ والے موٹ بولتے ہیں (رنگ س) میرے لئے
تراش رہی ہے سر قلم دکرتی ہے ہاتھ صاف تمہاری قلم تراش بہ صاحب تانیت و تذکیر
فرماتے ہیں کہ دہلی میں مذکر بولتے ہیں اور لکھنؤ میں دونوں طرح سنا ہے (ظفر س) گردن پر
دھار رکھ کے بولے پڑوٹے نہ قلم تراش میرا پڑا۔

(۶) الماس۔ بقول برہان و جامع کنایہ از دندان باشد مؤلف عرض کند کہ وجہ تشبیہ
است و این ہم استعارہ باشد نہ کنایہ طالب سند استعمال باشیم حیف است کہ پیش نشد و بدست
ما ہم نیامد (اردو) دانت۔ مذکر۔

(۷) الماس۔ بقول صاحب ناصری کنایہ از ہر چیز تند و برزہ و سندی پیش می کند (س)
بہ تیری کہ بران چو الماس بود پڑ ز رہ پیش او چو قرطاس بود پڑ مؤلف عرض کند کہ تمہیں
معنی پیدا کردہ محقق و معاصر عجم باشند و مطابق نیست و ازین سند معنی اول الماس ظاہر است

و از تشبیه تیزی لازم نیاید که کنایه گیریم از برای هر چیز تند و برنده اگر سندی دیگر بدست آید
استعاره توان گرفت نه کنایه قاتل (اردو) سخت اور کاٹنے والی چیز۔

(۸) الماس - به تحقیق بمعنی عرق و قطره های خوی هم آمده و این استعاره باشد تشبیه
سپیدی و جلا - ندان بر الماس خجالت در لمحات می آید (اردو) عرق - پینه کا
قطره - مذکر۔

(۱۸۱۸)

(۱۸۱۸)

الماس اشک | استعمال - مرکب صفا فی زهر دادن که ریزه های الماس زهر قاتل است
تشبیه اشک باشد با الماس چنانکه ظهوری (خرین صفا فی) الماس هم اگر در جگر افتد
گوید (۵) در خشک سال گریه خیز الماس عطا کرد به خون دل اگر در قدم کوبید و بجا کرد و
اشک من به سوراخها که در جگر برتر نهاده (اردو) زهر دنیا - هلاکت کار ادا کرده کرنا -
(اردو) الماس اشک اردوین بهی که الماس بار | اصطلاح - اسم فاعل کبھی
سکتے ہیں یعنی الماسی اشک - صرف سپیدی است بمعنی بارنده الماس - فارسیان در
اورجک دمک کی تشبیه کی وجہ سے - صفت تیغ آورده اند نظر تشبیه آب و تاب

الماس افشاندن در چیزی استعمال - و جوهرش و این کنایه باشد صاحبان بجز در بهاء
صاحب آصفی ذکر الماس افشاندن کرده و اندک ذکر این کرده اند ضعیف است که سندی
و از سندش الماس در جگر افشاندن پدید است پیش نشد ولیکن موافق قیاس است و معاصرین
و متعلق از زمین مصدر عام باشد که خصوصیتی با عجم هم اتفاق دارند (اردو) الماس بار تیغ
جگر ندارد و کنایه باشد از قصد هلاکت کردن کی صفت مین که سکتے ہیں - (حضرت بیل

(۵) اسکی نگاہ کرتی ہے ٹکریے دل و جگر: الماس پارہ | اصطلاح - بقول بہار

یہ تیغ وہ چلی ہے جو الماس بار ہے: و وارستہ مراد ف آتش پارہ کہ بمعنی شوخ و

الماس بلب سائیدن | مصدر اشتک است کہ ذکر این در مدودہ بر معنی اول

کنایہ باشد از زہر خوردن ماصراحت این بر آتش پارہ گذشت (خان خالص ۵) مرہم

(الماس سودن) کنیم (اردو) زہر کھانا - علاج زخم دل ماننی کند: الماس پارہ بر سائ

الماس چبانا - خدا مین بہ مؤلف عرض کند کہ این کنایہ باشد

الماس بیرلیان | اصطلاح - معاصرین و در کلام خان خالص الماس پارہ بمعنی حقیقی

عجم الماس بآب و تاب را گویند - صاحب ہم توان گرفت کہ قلب اضافت پارہ الماس

بول چال ذکر این کردہ گوید کہ (بیری لیانت) باشد - یعنی شاعر گوید کہ چون علاج زخم دل

از انگلیسی زبان الماسی را نامند کہ پہلو ہائش ما از مرہم نمی شود خدا کند کہ پارہ الماسی بہ تم

تراشیدہ باشد و الماس ہشت پہلو و الماس شش پہلو کہ از زخم را تازہ کنم تا صورت اندال پیدا

نامند کہ بواسطہ آن آب و تابش از ہر پہلو ہا شود یا بخورم و ہلاک شوم کہ الماس پارہ ہم

شود و صاحب رہنما جو الہ سفر نامہ ناصر الدین قاتل است (اردو) دیکھو آتش پارہ کے

قاچار ہمین اصطلاح را بخذف تحتانی اول الماس پہلے معنی -

برلیان) نوشتہ باقی حال این نفرس باشد بخذف الماس پیکانی | اصطلاح - مرکب صیفی

تحتانی ہا و تا - از لغت انگلیسی (اردو) چکد بقول بہار نوعی از الماس کہ شکل پیکان بود

ہیرا - پہلو تراشا ہوا ہیرا - ہشت پہلو ہیرا - مؤلف عرض کند کہ در آخر این یابی نسبت

<p>(ب) الماس تراشیدن بحر و بہار از زمین قسم الماس در ہر قسم جو ہر سنگ خارا سوراخ کنند کہ شکل بر مہ باشد (محمد قلی سلیم) (۱) نوعی از شیشہ و جو اہر حکاکی کردہ مولف (۵) اختیار اختر طالع گناہ من بودیہ آسمانم گوید کہ اسم مفعول ترکیبی است بمعنی تراشیدہ گفت این الماس پیکانی بگیری (اردو) وہ الماس و گناہ از شیشہ و جو اہری کہ بواسطہ بر ماس کے نوک پر میر کنی ہو۔ دکن میں اسکو حکاکی نقش بر او کردہ باشند (۲) تحقیق میرے کار یا کہتے ہیں جس سے ہر قسم کا آئینہ مآئینہ و جو اہری کہ آرا از قلم الماس تراشیدہ اور بلور اور سخت سے سخت پتھر میں سوراخ و شکستہ باشند یا خود از الماس صورت دادہ کیا جاتا ہے۔ یا نوکدار الماس۔ الماس تراشیدن استعمال کنیہ از الماس نوکدار کہ تر صفت آنست و آب و تاب و نوکش روشن باشد همچون قطرہ آب و تر بمعنی روشن ہم آمدہ چنانکہ عربی گوید (۵) داغی بہم بر دل داغ کہ باشد بلب تشہ الماس تر و تشہ مرہم (اردو) بہیر کنی۔ مونث۔ میرے کانوکہ لڑکلا مذکر۔ (الف) الماس تراشیدن اصطلاح صیغہ مذکر شکم چہ عجب گر بود الماس تراشیدن</p>	<p>(ب) الماس تراشیدن بحر و بہار از زمین قسم الماس در ہر قسم جو ہر سنگ خارا سوراخ کنند کہ شکل بر مہ باشد (محمد قلی سلیم) (۱) نوعی از شیشہ و جو اہر حکاکی کردہ مولف (۵) اختیار اختر طالع گناہ من بودیہ آسمانم گوید کہ اسم مفعول ترکیبی است بمعنی تراشیدہ گفت این الماس پیکانی بگیری (اردو) وہ الماس و گناہ از شیشہ و جو اہری کہ بواسطہ بر ماس کے نوک پر میر کنی ہو۔ دکن میں اسکو حکاکی نقش بر او کردہ باشند (۲) تحقیق میرے کار یا کہتے ہیں جس سے ہر قسم کا آئینہ مآئینہ و جو اہری کہ آرا از قلم الماس تراشیدہ اور بلور اور سخت سے سخت پتھر میں سوراخ و شکستہ باشند یا خود از الماس صورت دادہ کیا جاتا ہے۔ یا نوکدار الماس۔ الماس تراشیدن استعمال کنیہ از الماس نوکدار کہ تر صفت آنست و آب و تاب و نوکش روشن باشد همچون قطرہ آب و تر بمعنی روشن ہم آمدہ چنانکہ عربی گوید (۵) داغی بہم بر دل داغ کہ باشد بلب تشہ الماس تر و تشہ مرہم (اردو) بہیر کنی۔ مونث۔ میرے کانوکہ لڑکلا مذکر۔ (الف) الماس تراشیدن اصطلاح صیغہ مذکر شکم چہ عجب گر بود الماس تراشیدن</p>
---	---

ہر دو محققین نازک خیال می فرمایند کہ مراد از
 دُر و زینجا در نجف است و آن نگلیست مشہور تراش ایک خاص قسم کے نقش کا نام ہے جو
 کہ از کوہ نجف اشرف خیزد و تا صورت و قوئی لگی گوئے پر کیا جاتا ہے اور نیز آئینوں پر ہی
 بہر ساند انتہی) مؤلف عرض کند کہ عجیب اور موتی چورس ہی ایک قسم کا نقش ہے جو آئینوں
 است ازین تشریح کہ در نجف و سنگ کو نجف پر مثل موتیوں کی لڑی کے بذریعہ ہیر کنی کندہ
 را از منی این شعر تعلق نیست بخیاں ما و در زینجا کیا جاتا ہے ہکو ان دونوں کا نام محاورہ اردو
 بمعنی حقیقی است و اضافت آن بسوی شک میں نہیں ملا۔ پس اوس آئینے یا جواہر کو فارسی
 بر سبیل تشبیہ و در شک اشک باشد و شاعر نے الماس تراش کہا ہے جس پر ہیرے کے
 آنرا الماس تراش لکھتے معنی دوم کہ نتیجہ تحقیق قلم سے نقش کیا گیا ہو۔ (۲) وہ آئینہ یا جواہر
 است بمعنی شاعر گوید کہ در شک ما از الماس جو ہیرے کے قلم سے تراشا گیا ہو۔ یا وہ چیز جو
 تراشیدہ شدہ است بمعنی حقیقتش از الماس خود ہیرے کو تراش کر بنائی گئی ہو جیسے ہم نے
 است کہ آنرا بدور کردہ شکل و در کردہ و سودا ایک ہیرے کے ٹکرے کو دُر تراشکر موتی کی
 آن بمعنی براؤ کہ از تراشیدنش بہر سید آن را شکل بنالی جس کو ہیرے کا موتی کہہ سکتے ہیں
 عشق من برداغ دلم بقیذ تا تازہ شود بخیاں پس فارسیوں نے اسکو بھی الماس تراش کہا ہے
 ماہمین است معنی شعر و بس بنید انیم کہ محققین اور یہ اسم مفعول ترکیبی ہے بمعنی الماس کا تراش
 نازک خیال چگونہ این را متعلق بمعنی اول کردہ ہو۔ (۳) ہیرے کا قلم یا وہ قلم جس کی نوک پر
 و چہ طور از معنی دُر۔ در نجف را پیدا کردہ اند ہیر کنی لگی ہوئی ہو جس سے آئینوں اور جواہر تراش

نقش کرتے ہیں یا آئینوں اور جواہرات کو شستہ اور عیب دار۔ مذکر۔	نقش کرتے ہیں یا آئینوں اور جواہرات کو شستہ اور عیب دار۔ مذکر۔
ہین۔ فارسیوں نے اسکو بھی الماس تراش	ہین۔ فارسیوں نے اسکو بھی الماس تراش
کہا ہے اور یہ اسم فاعل ترکیبی ہے۔ یعنی الماس	کہا ہے اور یہ اسم فاعل ترکیبی ہے۔ یعنی الماس
کو تراشنے والا (ب) الماس کو تراشنا۔	کو تراشنے والا (ب) الماس کو تراشنا۔
الماس تو اصطلاح۔ بقول صاحب	الماس تو اصطلاح۔ بقول صاحب
و مؤید کبیرین مہر و ضم فوقانی معنی دندان تو اسیر (۵) بیتون معدن الماس نجالت	و مؤید کبیرین مہر و ضم فوقانی معنی دندان تو اسیر (۵) بیتون معدن الماس نجالت
مؤلف گوید کہ مرکب اضافی است و متعلق گردیدہ شبنم گل تراشیدہ دمیشہ مانہ (اردو)	مؤلف گوید کہ مرکب اضافی است و متعلق گردیدہ شبنم گل تراشیدہ دمیشہ مانہ (اردو)
بہ معنی ششم الماس۔ ضرورت نہاشت کہ عرق شرم۔ پسینے کے قطرے جو نہامت کی	بہ معنی ششم الماس۔ ضرورت نہاشت کہ عرق شرم۔ پسینے کے قطرے جو نہامت کی
ذکرین کنیم (اردو) تیرے دانت۔	ذکرین کنیم (اردو) تیرے دانت۔
الماس خالدار اصطلاح۔ مرکب توصیفی	الماس خالدار اصطلاح۔ مرکب توصیفی
بقول بحر و بہار نوعی از الماس معیوب کہ	بقول بحر و بہار نوعی از الماس معیوب کہ
سیاہ یا سرخ داشتہ باشد و پسینہ بیا رہین صاحب غیاث ہم ذکر این کردہ و معاصرین	سیاہ یا سرخ داشتہ باشد و پسینہ بیا رہین صاحب غیاث ہم ذکر این کردہ و معاصرین
شمارہ خان آرزو در چراغ ذکر این کردہ۔	شمارہ خان آرزو در چراغ ذکر این کردہ۔
(۵) نقش داغی عیب باشد لوح نامی	(۵) نقش داغی عیب باشد لوح نامی
سادہ را پیمیش نازل شود الماس چون شد دندان ہمان وقت ظاہر شود کہ لب باز شود و	سادہ را پیمیش نازل شود الماس چون شد دندان ہمان وقت ظاہر شود کہ لب باز شود و
خالدار (۱۱ اردو) خالدار الماس۔ جس پر	خالدار (۱۱ اردو) خالدار الماس۔ جس پر
سیاہ یا سرخ خال ہوں اور یہ کم قیمت ہوتا ہے کسی بہ عجز و الحاح شکی ظاہر کند کہ شاہ خندہ	سیاہ یا سرخ خال ہوں اور یہ کم قیمت ہوتا ہے کسی بہ عجز و الحاح شکی ظاہر کند کہ شاہ خندہ

نذاست باشد فاریان این را بوندان نمودن گویند رودی است در صفایان (س) است
هم گفته اند که بجای خودش می آید (ارود) است
نکات - بقول آصفیه بحر ظاهر کرناست حجت
کرنا (میر سجاد س) از نفون کے جب بچھتے ہیں
اس ساتھ آ کے بال پڑتا ہے شانہ عاخری کان ہے -

دانت تب کمال پڑ

الماس رختن | استعمال - بمعنی الماس

الماس رنگ | استعمال - بقول بہار بحر

مصنوعی ساختن چنانکہ غنی گوید (س) بگیا

در صفت تیغ مستعمل مؤلف گوید کہ موافق قیاس

مرجم و الماس یختم پڑ آن بر مراد است و این

است کہ تیغ در آب و تابش مشابہ الماس

در گھوی دل پڑ (ارود) الماس ڈالنا -

باشد و عیبی نیست اگر برای دیگر اسلحہ ہم استعمال

الماس ریزہ | استعمال - بقول بہار و آند

این کنیم کہ مائل تیغ باشد در صفا و جلا (ارود)

تقلب اضافت معروف مؤلف گوید کہ اگرچہ

الماس رنگ - تیغ کی صفت میں کہہ سکتے ہیں -

معنی این عام است ولیکن فاریان الماس ریزہ

الماس رود | اصطلاح - بہار با ستاد کلک

پارہ الماسی را گویند کہ بنایت کو چک و بالائی

فردوسی ذکر این کردہ از معنی ساکت و صاب

باشد یا بنوک قلم الماس کہ بجا رخ کاکی و نقاشی

انند نقل نگارش مؤلف گوید کہ خزان نباشد

و ہم برای بریدن و سوراخ کردن بلور و

کہ نام مقامی یا رودی باشد کہ در ان معدن

آئینہ و جواہر و سنگ تحت و فولا و اشال

الماس بود معاصرین غم تصدیق خیال ماکند و

آن استعلاش کنند یا کی از ریزہ ہای الماس

(۱۲۸)

کہ بعد شکستن آن حاصل شود و استعاره	سائیدن الماس باشد (عرفی ۵) زحمت
چیزی تیز و نوکدار را ہم گفته اند کہ در جسم نخلد ویش	کش ای خضر کہ از بیم ملاست بہ الماس ہباید
وہ (عرفی ۵) الماس ریزہ کس نخرد و رویار بلب تشنہ بانث پمولف عرض کند کہ از	عشق پکا بنجا بتوتیا نبود صلح دیدہ را بہ (ظہوری)
۵) بر ہم نمی زند ہمہ شب دیدہ کز سر شک	ہمین سند مصدر اصطلاحی (الماس بلب سائیدن)
الماس ریزہ در تہ پہلوست خاک را بہ (اردو ۱) خوردن و (۲) بقول (صاحب نامری در	پیدا می شود کہ کنایہ باشد از ہر
بقول آصفیہ میرے کی کتی۔ دکن میں ہیر کتی اور خاتمہ کتاب (کنایہ از برف ریزہ های یخ بستہ	۵) الماس سودہ پنختہ بر طرف
ہیر کتی ہی کہتے ہین۔ ریزہ الماس جو حکاکی اور نظر (نامری ۵) الماس سودہ پنختہ بر طرف	کے کام میں آئے یا الماس کا ٹکڑا یا کوئی تیز اور نوک
چیز جس کے چہنے سے تکلف ہو۔	پاستی پمولف گوید کہ این در حقیقت مرکب
الماس سفتن استعمال صاحب آصفی ذکر	توصیفی است (اردو ۱) الماس کو پسانا
این کردہ کہ بمعنی حقیقی است از قبیل دسفتن و (۲) برف کے ٹکڑے۔ مذکر۔	این ادعای محض است (فیضی ۵) سیاب
الماس شربتبی استعمال مرکب توصیفی	بلوچ گریہ رفته پد الماس بنوک شعلہ سفتہ پد
بقول بہار و اندنوعی از الماس مولف	(اردو) الماس پر ونا۔
گوید کہ الماس سرخ نیم رنگ باشد و کمیاب۔	۱) الماس سودن استعمال (۱) بمعنی
(اردو) شربتبی الماس۔ گلابی الماس۔ مذکر۔	۲) الماس سودہ حقیقی است کہ
الماس شیرین اصطلاح بقول صاحب بحر	

نوعی از الماس مؤلف گوید کہ معنی نیست کہ ہمین مستعمل (اردو) دیکھو الماس رنگ۔	
قسم ۱ الماس شربتی نامند کہ گذشت (اردو) الماس نباتی اصطلاح - بقول بہار و بچ	
الماس شیرین ایک قسم ہے الماس کی اور یہ الماس از قبیل الماس شیرین نوعی از الماس۔ تحقیق سرخ کے اقسام میں داخل ہے جس کا ذکر لفظ الماس الماسی کہ رنگش سپید محض نباشد مجموعہ مروارید پر ہوا ہے۔ (اردو) الماس کی ایک قسم کا نام الماس	
الماس فعل اصطلاح - بقول بحد و بہار و نباتی ہے جس کا رنگ مثل موتی کے میلا ہوتا ہے۔	
صفت تیغ مستعمل - یعنی خیزی کہ فعل اور کشتن الماس نشان دن استعمال - صاحب آصفی	
مثل الماس باشد و در جلا و صفا ہم (اردو) فارا ذکر این کردہ کہ بمعنی حقیقی است (فیضی ۵) نے تیغ کی صفت میں الماس فعل کا استعمال کیا ہے یا قوت زدیدہ ام فساد می ذ الماس بہ سینہ ام شاند می ذ (اردو) الماس جڑنا - بٹھانا۔	
الماس گد اختن استعمال - صاحب آصفی الماس نہادن استعمال - صاحب آصفی	
ذکر این کردہ کہ بمعنی حقیقی است و ادعای شاعر علی ذکر این کردہ و از سندی کہ پیش کردہ صدر مرکب چنانکہ فیضی گوید ۵) بگہ اختہ الماس بگہ تاب کے (الماس بدول افکار نہادن) پیدا است کہ دیدہ بر آتش تیز سوج آب کہ دیدہ (اردو) معنی آن تازہ کردن زخم است و بس (عرفی ۵) اگر راہ بر حرم کہ عشق بیابی ذ الماس نہ الماس گلانا۔	
الماس گون اصطلاح - بقول بحد و بہار و بدول افکار و گریح ذ (اردو) الماس زخم	
مرادف الماس رنگ کہ گذشت و صفت تیغ پر چھڑکنا - زخم کو تازہ کرنا۔	

<p>الماس یافتن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده که بمعنی حقیقی حاصل کردن الماس است و بس (ظلمه مزدوری) الماس یافتن از کجا یافته پنهان لعل چنان بخیله بشکافته پنهان (ارو) مبتلا غم و الم هونا - الماس پانا -</p>	<p>حرم گشدم چه غم دارم که از تغافل حیا و صدم دارم (عرفی) در وصل تو دوا غم دل غمی المی داشت پنهان آخر بکنایت گله از شرم واد از کجا یافته پنهان لعل چنان بخیله بشکافته پنهان (ارو) مبتلا غم و الم هونا -</p>
<p>الم یلم بقول برهان بنعم دو هنره و لام و سکون دو میم کرده کرده و فوج فوج بود چه الم بمعنی فوج و گرده است - صاحبان بحر و سردری و ناصر هم ذکر این کرده اند و صاحب جهانگیری در خاتمه کتاب تحت دستور پنجم لغات غریبه پند</p>	<p>الم دیدن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده که بمعنی رنج و غم کشیدن است (تاکید) همه عاخریم و الم دیده ایم (ارو) رنج و المین مبتلا هونا -</p>
<p>الم رسیدن استعمال - بمعنی رنج رسیدن (الام الام) این را آورده بخمال باخرین نیست که مخفف الام الام باشد که بجایش گذشت و صراحت ماخذش هم همد را بخاند کورا (ارو) و یکهو الام الام -</p>	<p>الم رسیدن استعمال - بمعنی رنج رسیدن است (انوری) از تیغ توای بقای دوست منکر المی - سد قنار (ارو) الم پنهان بقول امیر رنج پنهان (نواب عزراشوق) پنهان مان باپ سے اگر چه الم اس کا کرنا نہ چاہو الم داشتن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده که بمعنی رنج و غم داشتن و مبتلا آن بودن است (رفع قزوینی) گو که صید</p>
<p>الم داشتن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده که بمعنی رنج و غم داشتن و مبتلا آن بودن است (رفع قزوینی) گو که صید</p>	<p>الم زده استعمال - بقول اند بوالفرنگ فرنگ بمعنی اند و بناک دیگر کسی از محققین ذکر</p>

این نکرد ولیکن موافق قیاس است و معاصرین لطن الشاعر " واران روز مثل شد و استعمال
عجم استعمال این می کنند (ار دو) الم زده غمزہ این در جالی کنند کہ معنی بتی و عبارتی خوب
ج الم فرودن استعمال - صاحب آصفی ذکر دریافت نشود یا آن محض بی معنی باشد انتہی
این کرده کہ معنی زیادہ شدن غم و الم است - مولف گوید کہ فارسیان ہمین مثل را بجالی
(شاپور طهرانی ۵) چه در طب کشاید زنوای خود زند کہ معنی مقصود از الفاظ نبراید (ار دو) اما
ماراۃ کہ زہر ترانہ اولی فرود ماراۃ (ار دو) امیر اللغات نے اسی مثل کا ذکر فرمایا ہے اور
رج و غم زیادہ ہونا - لکھا ہے کہ شعر کے معنی شاعر کے دل میں لفظوں

المعنی فی لطن الشاعر مثل - بقول بحر استعمال این در جالی کنند کہ معنی بتی و عبارتی خوب
در یافت نشود یا محض بی معنی باشد بہار گوید کہ دکن میں ایسے ہی محل پر یہ مثل مستعمل ہے اور نیز
عصر دانش آورده کہ معاویہ لفظی گفتہ بود در یہ بھی کہ "آپ کا مطلب آپ ہی جانیں"
ہنایت فصاحت و بلاغت و پیچیدگی و قصد الم کشیدن استعمال - صاحب آصفی ذکر اۃ
امتحان امیر المومنین علی ابن ابی طالب علیہ الصلوٰۃ کردہ کہ مرادف الم دیدن است کہ گذشت -
و اسلام داشت کہ آیا معنی آزادی توانند برآورد (مفید بنی ۵) ز تو در و ما زمانی شود آریہ
یا نہ واران لفظ خبر برمی آمد وقتی کہ آن ابیات خاطرہ کہ ز درغ دل چو ما ہم المی کشیدہ باشی
را پیش حضرت می فرستہ بامعان نظر قصد اور (عربی ۵) و لم زجو خسیان الم کشد ورنہ
بر گوشہ آن پارہ کا غدی نویسد کہ "المعنی فی نیگز دہم مردم اصل ماراۃ (ار دو) بتلا و رج و غم ہونا

(۱) الم گداختن	استعمال - صاحب آصفی چاشنی ستم و بد لطف الم گداز را بد مؤلف گوید که
(۲) الم گداز	ذکر (۱) کرده و بهار (۲) (۱) معنی کم کردن ریج و غم باشد و (۲) اسم فاعل
را آورده از معنی ساکت و سندر و از کلام عربی ترکیبی معنی کم کننده ریج و الم (۱) ریج و الم	است (۵) آه که طبل جنگ زود آنگه بگاه آشتی گشتا - ریج و غم کو گهشانه والا - کم کرنے والا -

الموت | بقول برهان و جهانگیری بفتح اول و ثانی بر وزن جبروت نام قلعه است شهر که مابین قزوین و گیلان واقع است و از سبب ارتفاعی که دارد آنکه موت گفتندی معنی عقاب آشیان چه آنکه معنی عقاب و آن موت معنی آشیان باشد و چون عقاب در جاهای بلند آشیان می کند آن قلعه را بدین نام خوانند و کثرت استعمال الموت شده گویند که در زمان سلطان ملک شاه حسن صباح گرفت و مدت ها در تصرف ملاحظه بود و تا ریج گرفتن آن نیز الموت است (معنی ۴۴۴) صاحب ناصری فرماید که از ترجمه و سائیر که ساسان خنجر کرده و او را معنی عقاب آورده و تا دوال بکشد گیر تبدیل می یا بد چنانکه تود و توت اندرین صورت تود و معنی عقاب و آنکه معنی خانه باشد و الموت معنی خانه عقاب چنانکه صبا ی کاشانی گفته (۵) باکیان را بودی و منقار دلی به صید را منقلب و منقار باید چون مود و از خراطین و زخرد ب کسی خواست پرند کرم بایست ز ابریشم و برگش از تود و فرماید که مویدا نیست الا حق که خانه است از نی و چوب (عبد القادر زامنی ۵) که است قدرت آن کین حصار گردون را به بجای خویش به ارد چو قلعه الموت به صاحب رشیدی گوید که اصل این آنکه آن موت بود معنی عقاب آشیان نیز که عقاب آشیان خود جای بلندی کند و این قلعه نیز بر کوه بلند واقع شده و بحواله آثار البلاد گفته

که آتموت بمعنی تعلیم است و چون بادشاہی بکبشت شکار عقابی برآه کوه رفت و مقامی وسیع
و منبع دید قلعه ساخت و آتموت نام کرد زیرا کہ بتعلیم عقاب در انجا رسید و برین تقدیر آتموت
مخفف آموخته باشد خان آرزو در سراج فرماید کہ قلعه ایست و قستان و بر آتموت بعد
اول و سیم قبل و او گوید کہ معنی آشیان جانوران شکاری و بقول بعض مطلق آشیانہ و ازین
مرکب است آتموت کہ نام قلعه ایست و آن مرکب از آنکہ کہ بمعنی عقاب است و آتموت
معنی آشیان و چون قلعه مذکور در نایت ارتفاع بود و عقاب و غیرہ در قتل جبال آشیانہ
می کنند بدین نام موسوم شد و بقول بعض مخفف آموخت کہ بہ رنہائی عقاب قلعه ساختند در نتیجہ
مؤلف عرض کند کہ صاحب برہان نمودہ بمعنی عقاب آوردہ و بقولش آنکہ بمعنی عقاب
ہم آمدہ و ہمین معنی در محدوده ہم گذشت۔ حاصل نیست کہ در وجہ تسمیہ این محققین ناگزیر
خیال طبع آزمایہا کردہ اند و جا دارد کہ ما ہم کنیم و لیکن اگر موس است ہمین قدر بس است
(اردو) الموت۔ ایک قلعه کا نام جو قزوین اور گیلان کے درمیان واقع ہے۔

النجان | بقول برہان و جامع و ناصری بفتح اول و کسر ثانی و سکون نون و ہم بلف
کشیدہ و بنون دیگر زدہ نام الکہ ایست در صفایان کہ برنج در انجا حاصل می شود و پشہ بیا
ہم دارد و مؤلف گوید کہ النجان بدون الف ہم ہمین معنی آمدہ و آرنج آکو را گویند چنانچہ
در محدوده گذشت جا دارد کہ در ان سرزمین همچون برنج پیداوار آکو ہم نرمائی باشد و آنرا
در وجہ تسمیہ دخلی باشد و بقول ناصری نام این الکہ النجان ہم ہست و جا دارد کہ مبدل برنج
باشد کہ رای ہملہ بہ لام بدل شود همچون چار و چال و تبدیل الف با بامی موعده خلاف قیاس

صورت گرفته و جا دارد که اصل این النگان باشد که النگ سبزہ زار را گویند چنانکہ می آید
و کاف فارسی بہ جمیم بدل شدہ النجان شدہ همچون لکام و لجام و مقام پیداوار برنج را سبزہ
زراگفتن غلط نباشد کہ فرسخہا زمین سرسبز بنظر می آید و الف و نون آخر فادہ معنی فادہ علیست
می کند و جا دارد کہ زائد باشد می توایم کہ برای جمع گیریم از قبیل درختان و اسدا علم بحقیقہ الحی
(اردو) النجان - صفایان میں ایک سبز زمین کا نام ہے جہاں چاول کی پیداوار ہے
اور پھر کثرت سے ہیں -

النگ | بقول برہان و سراج جامع بفتح اول (۱) بمعنی دیواریکہ برای گرفتن قلعه
و محافظت خود سازند - صاحبان ناصری و رشیدی و (جہانگیری در خاتمہ کتاب) بذیل
و ستور پنجم (مستعلق بہ لغات غریبہ) ذکر این کردہ اند و وارستہ صراحت کند کہ ہمین باشد
مورچال (خسرو) پس پیش النگ گل کشیدہ پسرہ را در درون دل کشیدہ پناذکر
این در محدوده بر معنی دوش کردہ ایم - صاحب ہفت بہرہ معانی ۱ و ۲ و ۳ صراحت کا
فارسی کردہ بخیاں ما این لغت سنسکرت است بمعنی دیوار و در ہند ہم بزبان ہندی ہمین
معنی دارد و استعمال این در اردو ہم ہمین معنی آمدہ لیکن صاحبان ساطع و امیر اللغات و سنسکرت
معنی این در ہندی بمعنی طرف و جانب و پہلو نوشتہ اند و صاحب آصفیہ بمعنی قطار ہم آوردہ
ناسخ دہلوی گوید (۵) آئینہ خانہ دل ویران ہے کیا وسیع پناہ سکندر ایک اسی کی لنگ
ہے پناہ تو انیم عرض کرد کہ معنی اصلی این در سنسکرت قطار باشد و مجازاً برای دیوار استعمال شدہ
و فارسیان استعمالش بر سبیل مجاز بمعنی دیواری کردند کہ برای محافظت خود سازند (اردو)

دیکھو النگ کے دوسرے معنی۔

(۲) النگ - بقول برہان و سراج و جامع جمعی کہ مردم بیرون قلعہ جا بجا بچہ گرفتار قلعہ و مردم قلعہ بواسطہ محافظت قلعہ تعین کنند۔ صاحب جہانگیری در خاتمہ کتاب بذیل دستور پنجم متعلق بہ لغات غریبہ این را آورده ما ذکر این در مدودہ بر معنی سوم کرده ایم خیال مائست کہ این معنی مجاز معنی قطار است کہ بعضی صراحت ماخذ بذیل معنی اول گذشت کہ صف مردم ہم قطار را ماند یا مجاز معنی دیوار کہ بر نمبر (۱) مذکور شد کہ صف مردم ہم مشابہ دیواری است حیف است کہ سندان پیش نشد (ارو) دیکھو النگ کے تیسرے معنی۔

(۳) النگ - بقول برہان و ناصری و دارستہ و سراج بعض اول سبزہ زار و فرماید کہ بدین معنی ترکی باشد۔ صاحب جہانگیری در خاتمہ کتاب بذیل دستور پنجم (متعلق بہ لغات غریبہ) ذکر این کرده (زلالی ۵) از پاس عدلش در چشم شیر بیشہ علوی پدید چو برہ آہو برین النگ ستا مولف گوید کہ ذکر این در مدودہ بر معنی چہارم گذشت محققین ترکی زبان این را ترک کر داند ولیکن معاصرین ترک تصدیق این معنی کنند پس عجبی نیست کہ فارسیان ہمین لغت ترکی را استعمال کرده باشند یا بالعکس آن (ارو) دیکھو النگ کے چوتھے معنی۔

(۴) النگ - بقول دارستہ بمعنی مطلق دیوار باغ و قصر ہم (مہر شاہ قزوینی ۵) کوت و رہبشت بود موسی و سرش پدید چشم اہل ذوق النگ و رہبشت پدید ما ذکر این تعمیم بر معنی پنجم النگ در مدودہ کرده ایم۔ صاحب اننداز ظہوری سند دہکہ و صفت اسپ گفتہ (۵) چہچین ہانگندہ از چہنی پگشتہ تا در النگ دہر چان پدید مولف عرض کند کہ صراحت ماخذ

که بمعنی اول کرده ایم متعلق است باین معنی هم (اردو) حصار - بقول آصفیه (عربی) هم نکه
 احاطه - چار دیواری (ایر) شاد به دل قیدی زلف بت بے پیر کا به با تھ آیا به
 حصار عافیت زنجیر کا به

(۵) انگ - بقول خان آرزو در چراغ بضم اول و فتح دوم و سکون نون و کاف فارسی
 بمعنی صحرا باشد (تأثیر) در عرصه باغ تخته سنگی به افتاده چو پشته در انگلی به صاحب تاخت
 ترکی اولنگ به آب تغیم ضمه بمعنی دشت شیر آورده مولف عرض کند که جزین نیست
 که فارسیان و او علامت ضمه را که در رسم الخط ترکی نوشته میشود ترک کردند و انگ را بضم
 اول بمعنی مطلق دشت و صحرا استعمال کردند که مفرس باشد (اردو) جنگل - بقول آصفیه
 مذکر - دیکھو اغریوس -

النگه | بقول برهان و ناصری و جامع بفتح اول و ثمانی و سکون ثالث و فتح کاف شعله
 آتش را گویند - صاحب هفت این را بحاف نوشته و صراحت نمی کند که عربی است یا
 فارسی و صاحب اند بحاف عربی گوید و لغت فارسی - بخمال ما کاف فارسی است فارسی
 های نسبت بر لغت انگ زیاد کرده النگه کردند و معنی لفظی این منسوب به دیواری که بر
 محافظت لشکریان سازند و کنایه از شعله که همچون دیوار بلند شود و بدان محافظت هم کنند
 چنانکه لشکریان اطراف خود برای محافظت دیواری کشند و گوی همچون خندق سازند
 همچنان آتش هم روشن کنند تا که فاصل باشد میان خود و لشکر غنیم ازینجاست که انگ اگر
 بمعنی دیوار است ولیکن بمعنی خندق و گوی هم مجاز متعل پس منسوب به دیوار مذکور را مجازاً

بمعنی شعله آتش گرفتن درست باشد و بکثرت استعمال مطلقاً بمعنی شعله آتش استعمال یافت
(ار دو) شعله مذکر -

النی | بقول برهان درشیدی و جامع بفتح اول و سکون ثانی و کثر ثالث به تثنی زده چوب
بازوی و روزه را گویند صاحب ناصری گوید که ظن غالب است که این لغت ترکی است
صاحب سروری بجوالة تحفه السعادت ذکر این کرده مؤلف گوید که اسم جامد فارسی زبان
باشد محققین ترکی ازین ساکت اند و جادارد که مفرس گیریم از لغت سنکرت انگ که بقول
صاحب ساطع بمعنی گوشه و طرف و جانب آمده فارسیان کاف را به تثنی بر خلاف قیاس
بدل کرده باشند و برای چوب بازوی در نام نهاده باشند و بهتر آنست که اسم جامد فارسی
زبان گیریم که تبدیل خلاف قیاس پسند خاطرمانست فارسیان چارچوب و درادر یوس
گویند و هندی آن چوکھٹ و ازین چارچوب چوب زیرین را آستان و فرودین نام است
و چوب بازوی در را آلتی (ار دو) چوکھٹ کی بازو کی لکڑی -

الو | بفتح اول و دووم و سکون و او معاصرین عجم شعله آتش را گویند صاحب رهنما بحول
سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار ذکر این کرده و بخیاال اجزین نیست که بر لفظ آل که در ترکی
زبان بمعنی سرخ گذشت و او نیست زیاده کرده آلو کر دند و معدوده در استعمال بمقصوده بدل
شد و معنی لفظی این منسوب به سرخ و کنایه از شعله آتش و جادارد که فارسیان بر لغت کو
که در سنکرت بمعنی پرتو و شعله چراغ یا زبان آتش آمده و چنانچه صاحب ساطع ذکر این
کرده الف وصلی زیاده کرده استعمال کرده اند و این بهتر است از ماخذ اول الذکر (ار دو)

لو - بقول آصفیه شعله آتش - و بگو افی زرقام -

الوا | بقول بران و هفت و چهارگیری بر وزن حلوا (۱) معنی باشد بسیار تلخ و آزارا بر بی صبر
گویند و بهترین آن مقرطری و (۲) نام شخصی که نیر و رستم را بر میداشت و نیزه دارا و بوده و با
و معنی بکسر اول هم آمده و بضم اول هم (۳) ستاره را گویند که بر بی کوکب خوانند صاحب
ناصری بذکر معنی اول و دوم و سوم برای معنی اول سند دهد (۴) زکین و مهر او گردون
نماید رنج و راحت را نیزه زرق و لطف او دوران دهد الوا و حلوا را نیزه (فردوسی ۴۵) یکی
کابلی بود الوا بنام یک تیغ کین بر کشید از نیام یک کجانیزه رستم او دشتی پس پشت او
همچو نگذاشتی (سعد سلمان ۴۵) زبس بدائع چون بوستان پر از انوار زبس جواهر چون
آسمان پر از الوا به صاحب سروری ذکر معنی اول و دوم کرده صاحب رشیدی نسبت معنی
اول فرماید که نام درختی است معروف که عصاره آن صبر است و بذکر معنی سوم دوم
را ترک کرده و صاحب جامع ذکر معنی سوم نکرده - خان آرزو در سراج فرماید که معنی اول
همان است که از ابرهندی آلو انا مند و بذکر معنی دوم نسبت معنی سوم فرماید که صحیح به نو
عوض لام اتوا باشد جمع نو بمعنی منازل قمر (انتهی) صاحبان ناصری و رشیدی در سند
معنی سوم پیروی خیال خان آرزو کرده اند و در مصرع دوم سعد سلمان اتوا بنون صحیح
خیال کرده اند محققین نازک خیال خصوصاً خان آرزو در بعض لغات اصلاح و بعض محققین در کلام
استادان هم همین قسم عمل کنند - خیال ما اتوا بمعنی اول با کسر باشد همان آلو که در هندی و دسیت بسیار تلخ
ساطع بر آلو فرماید که عصاره نباتیکه آن را در فارسی اتوا و در عربی صیر نامند پس جز این نیست

که فارسیان تحتانی را حذف کرده استعمال کردند و بسبب عدم علم از ما خذ بالفتح هم استعمال یافت پس این مفرس باشد و الوا معنی دوم مجاز معنی سوم است که نیزه بردار رستم را ستاره نام کردند نظر بر صفات و شهرت پایه بلندش حالا عرض می شود نسبت معنی سوم که اصلش آگوست ترکی است که بقول صاحب کفر که محقق زبان ترک باشد معنی ستاره آمده فارسیان استعمالش بمقتصوره کردند و الف را باید در آخرش زیاده کرده الوا ساختند و این هم مفرس باشد و سعد سلمان در کلام خود استعمال این کرده و معنی مصرع دوش و صبح تراست حیث است که صاحبان ناصری و رشیدی در کلامش اصلاح نام غوب کنند معنی الوا را به نون دوم انوا قرار دهند و خان آرزو اصل لغت را اصلاح فرماید و صحیح به نون دوم انوا داند و بقول هر سه محققین انوا به نون دوم جمع نوا باشد و نوا معنی منازل قمر و بقول صاحب اند (عربی) معنی ستاره مائل بغروب یا منزلی از منازل قمر و جمع آن انوا - پس ملاحظه باید کرد بر معنی شعر سعد سلمان که اگر این هر دو معنی را در مصرع دوش گیریم چه لطافت بر می خیزد - قتال - بنجیل با هیچ ضرورت ندارد که ایجاد بنده کنیم اگر چه گنده باشد - از ما خذی که بالا گذشت ما را در صحت الوا به لام دوم تا ملی نیست و کارمان نیست که در کلام اهل زبان اصلاح دهیم صاحب محیط نسبت معنی اول فرماید که بالضم صبر را گویند و بر صبر گوید که این را به عبرانی حلو و به لاطینی الویس و الیوز و ترکی آزدا و یونانی و رومی ایوا و پارسای قدیم انوا و عامه زرده و شکیا و باصفهانی جهدها و بانگریزی الیوز و هندی الیوا و کالانا مند و آن عصاره جامد نباتی باشد طبع آن گرم و خشک در دوم مرکب القوی - مهمل - محقق ابدان و منافع بسیار دارد و

(۱) اردو (۱) ایلوا - بقول امیر (سندی) مذکر - صبر - لگی کو ار کے مغز کا خشک کیا ہو اعصارہ اور بقول بعض ایک درخت کا گوند نہایت تلخ - بد مزہ (۲) رستم کے نیزہ بردار کا نام آتو اتھا - (۳) ستارا - مذکر - دیکھو اختر کے پہلے معنی -

الواط | بقول صاحب روزنامہ سجالہ سفرنامہ ناصرالدین شاہ قاجار بفتح اول بمعنی مسخرہ باشد مؤلف گوید کہ ماخذین لغت عرب لوط است کہ بقول منتخب بمعنی لگل رفتن و بچیدن و اندودن حوض و گل قوم لوط کردن است (انتمی) معاصرین عجم بزیاوت الف و صلی در اول و الف زاید پیدا و میفرس کرده اند و بمعنی مسخرہ متعل و دیگر بیج (اردو) مسخرہ - بقول صغیر (عربی) اسم مذکر وہ شخص جس پر ہٹہ کیا جائے - ہٹے باز - ظریف - وہ شخص کہ جس پر لوگ اور وہ لوگوں پر ہنسنے -

الوان | بقول صاحب روزنامہ سجالہ سفرنامہ ناصرالدین شاہ قاجار بفتح اول (۱) بمعنی رنگ کاری است مؤلف عرض کند کہ این لغت عرب است جمع لون (۲) بمعنی گوناگون و لیکن معاصرین عجم برخلاف قیاس استعمال این بمعنی رنگ کاری کرده اند و استعمال شعرا ی فرس بمعنی حقیقی است (صائب ۵) قناعت کن بہ نان خشک تابی آرزو گردی و کہ خوشہا الوان است نعمت ہای الوان را (۱) اردو (۱) رنگ کاری - رنگ سازی - موت (۲) طرح طرح کے قسم قسم کے -

الوان آمیختن استعمال - بمعنی جمع کردن	طبع نامیزد بی محبتش الوان حدوث
اقسام بمعنی حقیقی است چنانکہ انوری گوید (۵)	عقل شناسد بی دفترش اکثر اقل (۱) اردو

مختلف اقام کو ایک جگہ جمع کرنا۔
 تعجب خیز است و قیاس باریافت وجہ تسمیہ قاصر
 الوان خاتم سازی استعمال - مرکب غنائی (اردو) (۱) قسم قسم کی کاریگری جو خاتم سازی میں
 است (۱) بمعنی اقام خاتم سازی و معاصرین کی جاسے یعنی انگوٹھیوں کے بنانے میں اقام کی
 عجم (۲) بمعنی سنگ موسیٰ استعمال کردہ اندو کاریگری - مونث (۲) سنگ موسی - بقول آصفیہ
 صاحب روزنامہ سجاولہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار (۱) اسم مذکر ایک قسم کا سیاہ خوش نما
 ذکرین کردہ و این تصرف در معنی برخلاف قیاس الفاظ پتھر۔

الو بالو استعمال - بفتح اول در محاورہ معاصرین عجم قسمی است از میوه - صاحب رہنما
 سجاولہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکرین کردہ مؤلف گوید کہ این همان است کہ در مدو
 گذشت و صراحت کافی ہمدرا بخاکرہ ایم - محدودہ و مقصورہ چیری نیست کہ نتیجہ لب و لہجہ
 مقامی است (اردو) دیکھو آلو بالو۔

الوج بقول برہان و جامع و سراج بفتح اول و ضم ثانی و سکون و او و جیم نوعی از
 و آن رستنی باشد بسیار دشت و خشن و گل آن کبود و تخم سیاه در سنگستان و کوہستان یا
 روید - صاحب محیط گوید کہ نوعی از مخلصہ دآذربایجان کا زریک نامند و حیف است کہ صاحب
 محیط ذکر کا زریک نکرد و بکا زریک گوید کہ اسم آتوج است و بس و بر مخلصہ نوشتہ کہ از
 خوردنش خلاص و امان می یابند از سم انہی و غیرہ و آن نباتی است مختلف الانواع و بحسب
 مکانہا مختلف اشکل می باشد و تا بہت قسم دیدہ اند و ہمہ بالحنی و گل ہمہ منکوس و شبیہ
 و آنرا بلغت اندلس محاط نامند و قسم پنجم آن راساق مربع و برگ مدور و مشق و شبیہ برگ

بادرنجبویہ ولی بود و طعم آن تلخ و این قسم در کوه طرابس و نواح آن از بلاد شام و نیست آن
 کوستان و زمین های سخت و فرماید کہ بقول بعض مخلصه راسه نوع است یک نوع آن بشیر
 کار یک (ہر دورای مہلہ) نامند و بفارسی قبل شامی بالجملہ مزاج آن گرم و خشک در اول سہم
 و آتشامیدن آن جہت رفع توجع صعب و تحلیل اخلاط لاجہ و تقویت معدہ و جگر و طحال
 نافع و منافع بسیار دارد۔ صاحب فخرن ہم این را ترک کرده و بقول صاحب اندانوج
 لغت فارسی است (دوخ) ایک پودے کا نام (توج) - کازریگ - کازریگ -
 بتل شامی ہے جس کو مخلصہ کے اقسام سے ایک قسم کہا گیا ہے افسوس ہے کہ اس کا شہو
 نام نہیں معلوم ہو سکا۔ یہ گرم و خشک ہے اور مرض توج کو دفع کرتا ہے اور معدہ اور جگر
 کے لئے مقوی۔

<p>الوچہ معاصرین عجم لفتح اول و چہا استعمال این کنند معنی شمری کہ مشابہ آو بخار است۔ بدین وجہ کہ قد این از آو خورد تر باشد فارسیان صاحب رہنما بحوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ کلمہ چہ بر آخر آو زیادہ کردہ اند کہ افادہ معنی قاچار ذکر این کردہ مؤلف گوید کہ این ہما تصنیف کنند ہجون با سنجہ و طاچہ۔ (اردو) دیکھو است کہ در مہدودہ گذشت مہدودہ و مقصورہ آوچہ۔</p>	<p>الوچہ معاصرین عجم لفتح اول و چہا استعمال این کنند معنی شمری کہ مشابہ آو بخار است۔ بدین وجہ کہ قد این از آو خورد تر باشد فارسیان صاحب رہنما بحوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ کلمہ چہ بر آخر آو زیادہ کردہ اند کہ افادہ معنی قاچار ذکر این کردہ مؤلف گوید کہ این ہما تصنیف کنند ہجون با سنجہ و طاچہ۔ (اردو) دیکھو است کہ در مہدودہ گذشت مہدودہ و مقصورہ آوچہ۔</p>
--	--

<p>الوداع بقول صاحب منتخب و دواع لغت عرب است بالفتح معنی پیرود و دواع لام در اولش بقاعدہ عربی است فارسیان ہمین لغت عربی را با الف لام بروقت خست و مفارقت استعمال کنند و با مصد گفتن ہم کہ در ملحقات آید (ظہوری سے) الف را سے عقل</p>	<p>الوداع بقول صاحب منتخب و دواع لغت عرب است بالفتح معنی پیرود و دواع لام در اولش بقاعدہ عربی است فارسیان ہمین لغت عربی را با الف لام بروقت خست و مفارقت استعمال کنند و با مصد گفتن ہم کہ در ملحقات آید (ظہوری سے) الف را سے عقل</p>
--	--

سلطان جنون لشکر کشید: الوداع ای سرغرد حسن خنجر بر کشید: (اردو) الوداع - بقول
امیر عربی - یعنی رخصت (سجڑہ) الوداع اسے درد دیوار چلے ہم گھر سے: قیس پہر پکا
ہنیں باد یہ پیا ہو کر:۔

الوداع گفتن استعمال - بقول صاحب آند این کردہ ایم حیف است کہ سندی پیش نشد
بحوالہ فرنگ فرنگ بمعنی وداع کردن بخیاں (اردو) الوداع کہنا - رخصت ہونا -
ما گفتن همان قسم است کہ بر آب گفتن صہرا رخصت کرنا۔

الوط | بفہم اول و دوم بقول بہار رند وادو باش و فرماید کہ بعضی گویند ظاہر جمع لوطی
است از عالم رنود و صد و کہ جمع رند و صدر است و این قسم جمع عربی را فارسیان در
الفاظ خود می آرند بکہ لفظ فارسی را بر وزن عربی نیز استعمال کنند مثلاً اکوان و اکواس جمع
کون و کس و نظائر این بسیار است و بالا آخر گوید کہ درین تاس است چہ در رنود و صد و
حرف را و صاد ہر کدام فاکلمہ است پس اصلی بود و ہمزہ الوط از حرف اصلی نیست پس جمع
لوطی چہ طور درست باشد مگر آنکہ گوئیم کہ در لفظ تحریف شدہ و صحیح لوط بر وزن سقوط است
بر قیاس ہنود کہ جمع ہندی است (انہی) خان آرزو ہم در چراغ ذکر این کردہ مؤلف
عرض کند کہ حیف است کہ ہر دو محققین سند استعمال این پیش نکرده اند و در استعمال معاصرین عجم
الوط بمعنی سخرہ گذشت دلس (اردو) ادو باش - بقول امیر (عربی) بدچلن - آوارہ مزاج
(قلق سہ) کہین ایسا نہو کہ یہ ادو باش: نگہات سے کرتے ہوں ہماری تلاش:۔
الوند | بقول سروری و برہان بر وزن و معنی اردوند - نام کوہی است مؤلف گوید کہ ہیئت

در مدوده هم گذشت و برخی از ماخذ هم همدراختجا و ماخذی دیگر بر معنی اول از وند هم مذکور و
 بلحاظ آن این بدل از وند باشد که فارسیان رای مهله را بلام بدل کنند همچون چار و چال
 صاحب ناصری گوید (س) از ابر بهاری است ز بس چشمه که جاری باشد دامن این تل نم
 چون دامن الوندی خان آرزو در سراج فرماید که گویند و از دهن ر چشمه از دامن این کوه
 بر می آید (اردو) و بگوید و اردند -

اله | بقول برهان و جامع (۱) بفتح اول و بضم ثانی و ظهور با عقاب را گویند و آن پرنده است
 معروف که پرا در ابر تیر نصب کنند و باتشید ثانی هم درست باشد و (۲) بفتح اول و ثانی
 و خفای های هنوز نقل از رق باشد که صمغ مانند است خان آرزو در سراج بذکر هر دو معنی
 نسبت معنی دوم فرماید که بهندی آنرا گوگل خوانند بهرد و کاف فارسی - صاحب محیط بر عقاب
 فرماید که بترکی فرا توش و بفارسی آله و آله و بهندی قاق و گیده نامند و آن طائرت معروف
 بزرگ جسته سیاه رنگ و از جمله طیور شکار است گوشت آن گرم و خشک در دوم و گویند
 اول - جهت برودت و ریاح و رطوبت نافع و قریب گوشت گاو است و احتمال نه هر
 آن جهت ابتدای نزول آب در چشم وحدت بصر و تقویت آن نافع و منافع بسیار دارد
 (الخ) و نسبت معنی دوم بر نقل فرماید که به سریانی مقلا و برومی بذالکون و میونانی ما و لیقون
 و افلاطن و بترکی قاراه و بعربی تفر و کور و نقل الیهود و به فارسی بومی جهودان و بهندی
 گوگل نامند و آن صمغ درختی است و بهترین آن از رق و گویند که این صمغ درخت دوم
 است - طبع آن گرم و در اول سوخت و خشک در دوم - محلل است حتی که خون جامد را اولیج

منفع کا سرریاح و منافع بسیار دارد (الخ) مؤلف گوید کہ معنی دوم ہم نشت زبان فارسی است (اردو) (۱)، عقاب - بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر - ایک سیاہ رنگ کے شکاری طاقتور بلند پرواز پرند کا نام جو آدمی کے برس دن کے بچہ تک کو اٹھا کہ لچا تا ہے ایک قسم کا گد (ناسخ ۵) نہ ملے گا کہی شکار یقین پڑے گا عقاب کھان بلند ہوا (۲) گوگل - بقول آصفیہ ہندی - اسم مذکر - ایک درخت کے گوند کا نام جو ذائقہ میں تلخ اور بہت سی قسم کا ہوتا ہے - ہندو لوگ اکثر اپنے دیوتاؤں کو اسکی دھونی دیا کرتے ہیں (شیخ باقر لکھنوی ۵) گوگل جلا کے سیکڑوں نفلی غل پڑے ہیں اس تک نہ دسترس کسی تدبیر سے ہوا ہے

الہام | یکسر اول بقول صاحب منتخب لغت عربیست معنی در دل افگندن و آنچه در دل افگند خدای تعالیٰ خیر باشد یا شر - اما اکثر استعمال او در خیر باشد فارسیان بمعنی حال بالمصدر استعمال این کنند و برای معنی مصدری بامصدر گردن (انوری ۵) باجو تو صاحبقران بذکر نیز زوینہ سخن الہام آسمان برین است (بدر چاچی ۵) محمد شاہ بن تعلق کہ چون بر تخت حکم آید پند کند الہام ربانی زرا ز غیب الہامش (۵) (اردو) الہام بقول امیر (عربی) مذکر - القاء (بحر ۵) ہم ہیں شاگرد خدا اپنا عقیدہ ہے یہی پند بحر مصرع بھی نہ موزون ہو جو الہام نہ ہو پند

الہزل الذی یاد بہ الحد | این بدیہ است از بدائع کلام - صاحب حدائق فرماید کہ کلام بہ ہزل باشد اما مراد از ان جد بود نہ ہزل چنانکہ (۵) از آخر کار عالم اندیشہ کشید اسی سورکنان ز ماتم اندیشہ کشید باقیہ دنیا کنید آمیزش پند از آتشک جہنم اندیشہ کشید اگرچہ

سنی این ہزل است و لیکن مفاد آن ہمہ حکمت مؤلف گوید کہ فارسیان از برای این نامی دیگر در فارسی زبان ندارند و همین اسم عربی را استعمال کنند (اردو) ہزل الذی یاد بہ الجحد۔ ایک صنعت کا نام ہے صنایع بلاغت سے جس کے معنی بادی النظر میں ٹھٹھول ہوں اور مراد و مقصد حکیمانہ۔ مترجم حدائق نے اس کی ایک مثال دی ہے (۵) اہل دنیا کو خواہش زر ہے سداۓ اور سرین خار ہے ہمیشہ مے کاۓ زرجیفہ ہے اور طالب اسکا ہونگشا اور بادہ ہے خون حیض زلال دنیاۓ جہنم ہی ایک رباعی اسی صنعت میں لکھی ہے (۵) بک بک نہ کر د زبان بجا لو صاحب ۛ دانت اپنے نہ اس طرح نکالو صاحب ۛ کڑوی نظر آتی ہے نصیحت لیکن ۛ شیرینی مطلب کا فرا لو صاحب ۛ

الہی | بہار گوید کہ کلمہ است کہ از بہت تمین و تبرک ابتدا آن کنند خاصۃً در وقت سنا جا و التماس دعا چنانچہ درین بیت جامی (۵) الہی غنچہ امید یکشای ۛ گلی از روضہ جاوید بنمای ۛ و فرماید کہ بعضی جالفظ الہی محض برای مین و برکت بی ملاحظہ معنی اصلی یا بطریق کراۓ آید بلکہ اختلاف خطاب و غیبت در یک کلام لازم آید چنانکہ نعمتخان عالی گوید (۵) غیبت ہر کہ حق آشنائی را نگہ دارد ۛ الہی ہر کجا باشد خدا باشد نگہداشت ۛ و فرماید کہ درین جالفظ خدا از قبیل وضع منظر بجای مضمراست و برین تقدیر معنی قول او خدا باشد نگہداشت۔ توباشی نگہدار او فافہم و مائل فائدہ دقیق (انتہی) مؤلف عرض کند کہ بخیاں ما ترجمہ الہی خدا میماند و کما رلفظ خدا در مصرع دوم محاورہ اہل زبان است و همچنین درین مصرع (ع) کرم کردی الہی زندہ باشی ۛ لفظ الہی بجای خدا میماند (واقع شدہ و این ہم محاورہ اہل زبان

باشد و بس (۱۱ رو) الہی - بقول امیر - آتہ من یا مہمکلم ہے - میرے اللہ - دعا یا بد دعا و تعجب و حیرت کے لئے (آتش ۵) الہی بازو قاتل من زور دست قدرت ہے پورہ نی ہے اسی کے دم سے آب خشک خجھر من (ظفر ۵) الہی دل گیا کیونکر کل کاٹا ساحیران ہون پڑ نہ اک سوراخ سینہ من نہ اک روزن نفل من ہے پڑ

<p>الہی پناہ اصطلاح - بہار گوید کہ انقبیل صاحب بحر فرماید کہ کسی کہ عالم علم حکمت باشد بقا</p> <p>حکمت پناہ باشد چہ حکمت از روی موضوع آرا الہی پناہ گویند و الہی نام فنی از سہ فن حکمت منقسم می شود بہ قسم (۱) اگر موضوع آن خیر است کہ طبعی دریا قضا و اتہی است (خواجہ نظامی ۵)</p> <p>کہ محتاج است بآودہ در خارج و تعقل طبعی است از فرزانگان الہی پناہ پڑ صد و سیزدہ بود باو</p> <p>و (۲) اگر محتاج است در خارج اما محتاج در براہ پڑ ہمہ انجمن سامی انجم شناس پڑ بہ تدبیر</p> <p>تعقل نیست یا نصیحت و (۳) اگر در ہر دو معنی ہر شغل صاحب تیاس پڑ (۱۱ رو) حکیم علم در خارج و تعقل احتیاج بآودہ ندارد الہی است حکمت کا عالم -</p>	<p>الہی پناہ اصطلاح - بہار گوید کہ انقبیل صاحب بحر فرماید کہ کسی کہ عالم علم حکمت باشد بقا</p> <p>حکمت پناہ باشد چہ حکمت از روی موضوع آرا الہی پناہ گویند و الہی نام فنی از سہ فن حکمت منقسم می شود بہ قسم (۱) اگر موضوع آن خیر است کہ طبعی دریا قضا و اتہی است (خواجہ نظامی ۵)</p> <p>کہ محتاج است بآودہ در خارج و تعقل طبعی است از فرزانگان الہی پناہ پڑ صد و سیزدہ بود باو</p> <p>و (۲) اگر محتاج است در خارج اما محتاج در براہ پڑ ہمہ انجمن سامی انجم شناس پڑ بہ تدبیر</p> <p>تعقل نیست یا نصیحت و (۳) اگر در ہر دو معنی ہر شغل صاحب تیاس پڑ (۱۱ رو) حکیم علم در خارج و تعقل احتیاج بآودہ ندارد الہی است حکمت کا عالم -</p>
---	---

ایلیا | بقول صاحب مہفت بفتح اول و سکون لام و ثناء تحتانیہ بالف کشید و خطی صحرائی را گویند مؤلف گوید کہ این همان است کہ ذکرش بر آلبا بہامی موحده سوم گذشت و اشارہ این ہم ہمد را بخاند کورنجیال ماہرین نیست کہ غلطی کتابت آلبا الیا کرد - (۱۱ رو) دیکھو البابا -

ایلیاس | بقول برہان و مہفت کبیر اول و سکون ثانی و تحتانی بالف کشیدہ و بین بی نقطہ نام پیغمبر است مشہور و او پسر زادہ سام بن نوح است و عم حضرت خضر و (۲) نام

پادشاہ غزہ و گیلان است۔ صاحب ناصری بر معنی دوم قانع۔ صاحب نوید این را بذیل لغات فارسی آورده و صاحب انداین را لغت عرب گفته (۱) (۲) الیاس۔ بقول امیر ایک پیغمبر کا نام ہے جو حضرت موسیٰ علیہ السلام کے بعد ہوئے یہ عزیز ابن ہارون علیہ السلام کے پوتے تھے۔ صاحب اصفیہ نے بھی اسکو لغت عربی کہا ہے (۲) الیاس۔ پادشاہ گیلان کا نام بھی ہے۔

الیز | بقول برہان بفتح اول و کسر ثانی و سکون ثانی و زای ہوز جفتہ و لکد انداختن اسپ و استرو سارستور باشد۔ صاحبان ناصری و جہانگیری و جامع ہم ذکر این کردہ اند مؤلف عن کند کہ این ہمانست کہ در محدودہ گذشت محدودہ و مقصورہ چیز نیست کہ نتیجہ لب و لہجہ مقامی است۔ اسم جامد فارسی زبان باشد بمعنی مطلق جفتہ و لکد چارہ پایان مرادف اسکینر (۱) (۲) و کچو آئیز و اسکینر۔

الف مقصورہ باہم

ام | بقول برہان و ناصری و جامع بفتح اول و سکون ثانی (۱) ضمیر شکست و مرکب استعمال کنند چھو جامہ و خانہ ام یعنی جامہ من و خانہ من و بمعنی مرا و ہستم نیز آئندہ (۲) بالکسر بمعنی این باشد چھو امروز و امسال یعنی این روز و این سال و (۳) بالضم و تشدید لغت عرب است بمعنی اصل و مادر فارسیان استعمال این ترکیب عربی و بعضی الفاظ کنند چنانکہ و لطقات آید۔ خان آرزو در سراج فرماید کہ بفتح اول ضمیر شکلم و بالکسر بمعنی این چنانکہ امسال و امروز و امشب و بدین سہ لفظ مخصوص و فرماید کہ بعضی ثقات اِسبَار ہم نوشتہ اند و بعضی از شاخین

اشام و امصیح نیز در اشعار خود آورده اند و این تصرف بیجا بلکه خطاست مؤلف عرض کند که آنچه محققین نازک خیال ام را معنی مرانوشته اند درست نباشد و آنچه مجرد ام (معنی مرا) به مخفف ام نیست (هالی ۵) چنان از پانگند امر دزم آن رفتار و قاست هم بکه فردا بر بخیرم بلکه فردای قیامت هم پ نسبت معنی دوم عرض می شود که ام با لکسر مبدل آن با لکسر باشد و این مخفف این که نون به میم بدل شود همچون سنب و ستم و پان و پام و آنبه و آنبه عجب است از خان آرزو که ام با لکسر مخصوص کند با سه لفظ و حرف هند بر متاخرین که چرا استعمال اشام و امصیح کردند مؤلف گوید که چه چیز مانع است و وجه تخصیص سه لفظ است قتال (اردو) (۱) تیرا - جیسے میرا گھر - ہون - جیسے کہڑا ہون - (۲) اس - جیسے اس گھڑی - اس سال (۳) اصل مان - مونٹ -

اماج | بقول صاحب برہان لفظ اول بروزن کماج نوعی از آتش آرد است و (۲) بفتح اول تودہ خاکی کہ نشانه تیر بران نہند و (۳) نشانه تیر و (۴) افزار پذیر گیران - صاحب ناصری فرماید کہ ہماں آماج کہ در مدودہ گذشت صاحب سوری بر معنی دوم و چهارم قانع صاحب جامع معنی دوم را ترک کرد و خان آرزو در سراج نسبت معنی اول فرماید کہ مخفف او ماج است و نسبت معنی سوم گوید کہ مشہور بہد معنی دوم و چهارم را بگذاشت صاحب سوار اسپل این را بمعنی جامی لصب و بازی و نشانه تیر معرب آماج فارسی گفته مؤلف عرض کند کہ او ماج بدین معنی در فارسی نیارہ و محققین لسان عرب ہم ازین ساکت - آماج در مدودہ گذشت و لکن معنی اول در اینجا مذکور نیست و ما با خان آرزو و آفاق داریم کہ بمعنی اول مخفف او ماج آ

که می آید و آن لغت ترکی است و صاحب لغات ترکی ذکرش کرده که نوعی از طعام است فاریان
 بجنف و اولیضم اول خوانند و بمانی دیگر خود آماج اسم جامد فارسی باشد و مرادف آماج که در
 محدوده گذشت و صراحت هر سه معنی بالا همدرا بخاک کرده ایم مقصوره و محدوده چیزی نیست که
 نتیجه لب و لجه مقامی است و معنی حقیقی این توده خاک باشد مطلقاً پس معنی دوم به تخصیص نشانه
 تیر و نیز معنی سوم مجاز است و بدین وجه که بزرگران از آنکه خاص زمین را بشمار کنند و توده با و یا
 های آنرا بوسیله آن دفع کنند فاریان آن آکه را هم آماج نام کردند بجز (ار و و) (۱)
 یک خاص قسم کی ترکی غذا جو آٹے سے بنائی جاتی ہے (۲) و (۳) و (۴) و یکو آماج -
 امار | بالفتح بقول صاحب شمس و اند لغت فارسی است یعنی ترجمه حساب و مراد
 آمار و آواره و آماره - صاحب اند فرماید که بالکسر لغت عربی است یعنی فرمان مؤلف
 عرض کند که ما صراحت کامل این در محدوده بر لفظ آوار کرده ایم و آمار و آماره هم گذشت و
 بخمال ماضی این آبار و آباره باشد که همین معنی گذشته است و آن اسم جامد فارسی است
 و آمار و آوار بدل آن که بای موحده بهیم و د و بدل شود همچون غریب و غریم و آب و
 آو - محدوده و مقصوره چیزی نیست که نتیجه لب و لجه مقامی است پس آبار یعنی حساب و آبار
 بهای نسبت یعنی کاغذ حسابی که بوسیله آن رقوم یک باب و یک قسم را جمع کنند و همین خیال
 بر معنی سوم آوار هم ظاهر کرده ایم که گذشت (ار و و) و یکو آوار که تیسرے معنی -

<p>امار گیر بفتح اول بقول صاحبان و مویطه همان آماره گیر که ذکرش در محدوده گذشت آماره گیر -</p>	<p>و ذکر ماخذ این بر آماره کور شد (ار و و) و</p>
---	--

<p>اماره بقول برهان و ناصری و سروری و باشد که در مدوده گذشت بمعنی حساب کردن جامع بکسر اول بر وزن اشاره بمعنی حساب باستقضا و اسم جادین همان آمار و آماره است شماره باشد چه اماره گیر حساب گیرنده را گویند که بجایش مذکور شد مدوده و مقصوره چینی نیست مؤلف گوید که همان آماره که در مدوده گذشت که نتیجه لب و لجه مقامی است - آنچه صاحب و ذکر ماخذین بر آمار مذکور شد پس (۵) اگر خواشم این را بمعنی آمیختن نوشته ظاهر آتش سپاهش را شماره بیرون باید شد از حد اماره بیش نیست اگر استدعال بدست آید تو انیم عرض کرد که مجاز آید بمعنی هم توان گرفت که اماره (ار دو) دیکو آماره -</p>	<p>اماره گیر اصطلاح - بقول صاحب بحر و کاغذی حسابی را گویند که در آن رقوم متفرقه اند بکسر اول بمعنی حساب گیرنده مؤلف گوید یک قسم را فراهم کرده نیزانش دهند پس جاد و که همان آماره گیر که در مدوده گذشت و مرآت که مجاز آماریدن را بمعنی آمیختن گیریم و اگر آماریدن ماخذین بر آمار (ار دو) دیکو آماره گیر - را برای هنوز چهارم صحیح دانیم - جادار که</p>
<p>آماریدن بقول صاحب شمس بالفتح بمعنی ماخذش آمیز باشد و این - اسبدل آمیزیدن آمیختن مؤلف عرض کند که دیگر کسی از محققین قرار دهم که تحتانی اول بالف بدل شد مصادر ذکر این نکرد و بخیاں مازای هنوز درین نفع همچون یر متغان و ار متغان (ار دو) طانا غلطی کتابت است و همان آماریدن به را محمل (حساب کرنا دیکو آماریدن) و (آمینریدن) و</p>	<p>اماس بفتح اول بقول صاحب شمس معروف است که درم نیز خوانند - فرماید که لغت فارسی است مؤلف گوید که همین لغت در مدوده گذشت - مدوده و مقصوره چینی</p>

نیست کہ نتیجہ لب و لہجہ مقامی است اسم جامد نارسا زبان است (ار دو) دیکھو آماں -

اُم الجیش | اصطلاح - بقول بہار و بحر کہ صوفی ام الجیش خاندہ اشی لنادا علی

رایت مؤلف گوید کہ مرکب است از ہر دو من قبلۃ العذاری (ار دو) ام الجاش

نعت عربی - مرکب اضافی کہ ام بالضم و تشدید بقول امیر شراب - مونت -

بمعنی مادر و اصل ہر چیز بجایش گذشت و جیش اُم الدماغ | اصطلاح - بقول بہار و بحر

بفتح اول بمعنی شکر و معنی لفظی این اصل یا مادر بمعنی پوست مغز مؤلف گوید کہ مرکب است

شکر و کنایہ باشد برای رایت و علم شکر فارسی از ہر دو نعت عربی - مرکب اضافی کہ ام بالضم

قدیم و معاصرین عجم استعمال این کنند (ار دو) و تشدید بمعنی اصل و مادر بجایش گذشت و دماغ

علم - بقول آصفیہ مذکر دیکھو اختر - بمعنی مغز پس معنی لفظی این اصل یا مادر مغز باشد

اُم الجاشٹ | اصطلاح - بقول بحر و بہار و کنایہ از پوست مغز کہ بقای دماغ بحالت صحیحہ

بمعنی شراب مؤلف گوید کہ مرکب از ہر دو نعت و اعتدال منحصر است بر وجود پوست فاریان

عربی است - مرکب اضافی کہ ام بالضم و تشدید قدیم استعمال این کردہ اند و صاحب اند گوید

بمعنی اصل و مادر بجایش گذشت و جاشٹ جمع کہ این کنایہ باشد از جای اعلائی دماغ و آن

خبثہ است کہ معنی پلید و ناخوش باشد پس معنی جونی است از استخوان و غشایت صلب کہ

لفظی این اصل یا مادر ناخوشی و خرابی با و کنایہ محیط ہر دماغ است (ار دو) دماغ کا

باشد از شراب - فاریان قدیم و معاصرین عجم پوست یا سر پوش بالائی جس سے دماغ کی فضا

استعمال این کنند (حافظ شیراز سے) آن دماغ متعلق ہے - مذکر -

آم الرزائل | اصطلاح - بقول بحر وہاں

از شیر مادر باز نہ شدہ پس معنی نطفی این مادر

بمعنی چل است مؤلف گوید کہ ہر دو لغت

عرب و مرکب اضافی است یعنی ام با کضم تشدید

بمعنی اصل و مادر بجائیش گذشت و رذائل جمع

رذلیہ و رذلیہ بقول صاحب قاموس معنی ضد

فصلیہ - پس ام الرزائل معنی اصل یا مادر رذلیہ

باشد فارسیان تبصر و رالمالینی بہ تبدیل

ذال معجمہ بہ زای ہوز ام الرزائل چل را نام

نہادند و این کنایہ باشد (اردو) چل - بقول

اصفیہ (عربی) اسم مونث - جہالت - بطلی -

آم الصبیان | استعمال - بغم اول و کسر

صاد ہملہ بقول صاحب بحر وہاں دو ارستہ نام

ماوردیوان کہ اطفال را آسیب رساند و در

طبیبہ صریحت کہ باطفال عارض شود مؤلف

گوید کہ مرکب است از ہر دو لغت عرب - مرکب

اضافی کہ ام بالغم تشدید معنی اصل و مادر بجائیش

گذشت و صبیان جمع قصبی و قصبی معنی کود کہ

از شیر مادر باز نہ شدہ پس معنی نطفی این مادر

شیر خواران و کنایہ از دیوی یا مرضی کہ شیر خوار

را بخواب موت رساند یا نقد محبت با شیر خوار

دارد کہ چون عارض شود نگذارد و وجدانشود -

فارسیان ہم استعمال این اصطلاح کنند (رضی

۵) زہار زرت و بیج نگر دی شادان و باشد

عربی ایہ راحت بجہان و زن صاحب فز

چو شد علت تست و دشوار بود علاج ام الصبیان

(اردو) ام الصبیان - بقول امیر کچن کی

ایک بیماری جو صرع کی قسم سے ہے کہتے ہیں کہ

مریض کے باغ ہونے تک یہ عارضہ جاتا رہتا

ہے اور اگر نہ گیا تو لا علاج ہو جاتا ہے (انتہی)

مؤلف کا تجربہ یہ ہے کہ شیر خوار بچوں کے کو

یہ عارضہ مہلک اور بہت کم علاج پذیر ہے -

آم الطریق | اصطلاح - مرکب اضافی

بقول بحر وہاں شارع عام را گویند مؤلف

گوید کہ مرکب است از ہر دو لغت عرب یعنی

اتم بالضم وتشدید یعنی اصل و مادر بجایش در گذشت
و طریق یعنی راه پس معنی لفظی این اصل یا مادر
و کنایه از شارع عام که درها را کوچک از همین شارع
تعلق دارد - فارسیان استعمال این کنند (ارو) صرف - مذکر -

شارع عام - بقول آصفیه (عربی) اسم مذکر عام
راسته - و مرکب است از هر دو لغت عرب یعنی اتم
اصطلاح - مرکب اضافی -
اتم الطعام

بقول بحر و بهار (۱) گندم (۲) معده مؤلف
گوید که مرکب است از هر دو لغت عرب که اتم بالضم
و تشدید یعنی اصل و مادر بجایش در گذشت و طعام
معنی هر چیز خوردنی پس معنی لفظی این اصل یا مادر

و کنایه باشد از گندم و معده - فارسیان استعمال
این کنند (ارو) (۱) گیاهون مذکر (۲) معده مذکر
اصطلاح - بقول بحر و اند یعنی
اتم العلوم

علم صرف زیرا که مبدا می اکثر علوم است مؤلف
گوید که مرکب است از هر دو لغت عرب - یعنی
اتم بالضم و تشدید یعنی اصل و مادر بجایش در گذشت

بمقصود معنی ده با جمع قریه پس معنی لفظی این
اصل یا مادر قریه یا کنایه از کلمه معظمه - فارسیان

<p>الحمد (۳) آیات محکمات جو مدودہ میں گزرا (۴) عقل اول - بقول آصفیہ اسم مذکر - وہ پہلا</p>	<p>استعمال این کنند (ارو) مکہ معظمہ جهان حرم محترم واقع ہے - مذکر۔</p>
<p>فرشتہ جو باقی نو فرشتوں سے اول پیدا ہوا - جو اول - نور محمدی - جبریل - اس کا تفصیلی بیان ار لاس پر گزرا ہے - (۵) قرآن پاک - مذکر۔ کلام اللہ - وہ کلام الہی جو ہمارے رسول خدا</p>	<p>اصطلاح - مرکب اضافی بقول بہار (۱) لوح محفوظ (۲) سورہ فاتحہ (۳) آیات محکمات (۴) عقل اول و بقول بحر (۵) قرآن شریف ہم مؤلف گوید کہ مرکب است از ہر دو لغت عرب کہ اتم بالضم و تشدید</p>
<p>صلی اللہ علیہ وسلم پر نازل و وارد ہوا - معنی اصل و مادر بجائیش گذشت و کتابا بکسر معنی نوشتہ و نامہ پس معنی لفظی این اصل یا مادر تحریر باشد و کنایہ از ہر پنج معانی بالا فارسیان گوید کہ این مرکب است از ہر دو لغت عرب - اتم</p>	<p>اصطلاح - مرکب اضافی - بقول بمعنی اصل و مادر بجائیش گذشت و کتابا بکسر معنی نوشتہ و نامہ پس معنی لفظی این اصل یا مادر تحریر باشد و کنایہ از ہر پنج معانی بالا فارسیان گوید کہ این مرکب است از ہر دو لغت عرب - اتم</p>
<p>بالضم و تشدید بجائیش گذشت و نجوم جمع نجم معنی ستارگان پس معنی لفظی این اصل یا مادر ستارگان باشد و کنایہ از کہکشان و آسمان فارسیان استعمال این کنند (ارو) (۱) کہکشان - بقول آصفیہ اسم</p>	<p>لوح محفوظ - بالضم و تشدید بجائیش گذشت و نجوم جمع نجم معنی ستارگان پس معنی لفظی این اصل یا مادر ستارگان باشد و کنایہ از کہکشان و آسمان فارسیان استعمال این کنند (ارو) (۱) کہکشان - بقول آصفیہ اسم</p>

موافق ہوتا ہے (۲) سورہ فاتحہ - اسم مونث یونہ مونث - ویکو اثر دہامی فلک (۲) آسمان - مذکر - کہکشان
اما لہ | بکسر اول و فتح لام لغت عرب است - بقول صاحب منتخب معنی میل دادن - حساب
غیاث بحوالہ رسالہ عبد الواسع گوید کہ میل دادن چیزیں را از جای او بسوی دیگر و با اصطلاح

اہل عربی میل دادن فتحہ بسوی کسرہ بطرکیہ الف صورت یامی مجهول پیدا کند چنانچہ کتب
امالہ کتاب و ترکیب امالہ رکاب و فرماید کہ در الفاظ فارسی نیز امالہ می آید چنانچہ آریز امالہ
آزاد و آبیہ امالہ آباد (اردو) امالہ اصطلاح میں فتحہ کو کسرہ کی جانب میل دینا کو کہتے ہیں
جس سے الف یا سے بدل جاتا ہے جیسے آباد کا امالہ آبیہ ہے اور آریز کا امالہ آریہ ہے۔
امام | کسر اول لغت عرب است بقول منتخب بمعنی پیشوا اور راہنما و جانب قبلہ فارسی
استعمال این بمعنی پیشوا کنند و بالفاظ فارسی مرکب ہم سازند کہ در لطافت آید۔ صاحب روزنامہ
بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار گوید کہ معاصرین عجم ہم این را بہمین معنی استعمال کرده اند
(انوری ۵) تو تمامی با ثباتی لیک بدر آسمان پدازد و نقصان در تحیر این زخلف آن از
امام پد (اردو) امام۔ بقول امیر (عربی) پیشوا۔ ہادی (ریشک ۵) غم کو نین ہے عبث
اسے ریشک پد ہم علی سا امام رکھتے ہیں پد

امام زادہ معتبر استعمال۔ مرکب توصیفی	بجو و راستہ و بہار و تحقیق دانہ کلانی کہ واسطہ
صاحب رہنما بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار	العقد تسبیح باشد (ظاہر غنی ۵) شود براعتین
گوید کہ معاصرین عجم برای اولاد ائمہ معصومین استعمال	پیر و شگیر مرا پد امام سجدہ گرا ز خاک کر بلا باشد پد
این کنند (اردو) سید۔ بقول آصفیہ۔ عربی	(سید حسین خالص ۵) بر خود صلاح بستہ بود
اسم مذکر۔ حضرت فاطمہ رضی اللہ عنہا کی اولاد	آری از صلاح پد ہرگز امام سجدہ نداند نماز چہیت پد
جو حضرت علی کرم اللہ وجہ سے ہے۔ جنین کی اولاد	(اردو) تسبیح کا امام۔ سجدہ کا امام۔ مذکر۔ امیر نے
امام سجدہ اصطلاح۔ مرکب اضافی۔ بقول	لفظ امام ہی پر لکھا ہے۔ تسبیح کا وہ لمبا دانہ جو سجدہ

<p>امام مبین اصطلاح - مرکب توصیفی</p>	<p>دانون سے الگ شمار دانون کے ساتھ سرور</p>
<p>بقول بگردانند لوح محفوظ مؤلف عرض کند</p>	<p>گند ہوتا ہے (اسیر) کون مجھ سے اٹھ گیا</p>
<p>کہ این کنایہ باشد و مرکب است از ہر دو لغت</p>	<p>یارب بزم تسبیح بے امام ہوئی پند (کیف) ۵</p>
<p>عرب کہ امام بالکسر می آوست کہ گذشت و بتین</p>	<p>ہجر ضم من یاد خدا میں اگر گردون پند اشکون کا سمجھ</p>
<p>بضم اول معنی آشکارا کنندہ و آشکار شدہ</p>	<p>نعت جگر کا امام ہو پند</p>
<p>باشد (ار و و) لوح محفوظ - دیکھو ام الکتاب</p>	<p>امام شہر اصطلاح - مرکب اضافی بمعنی</p>
<p>کے پہلے معنی -</p>	<p>محب - چنانکہ عربی گوید (۵) اسی خاک</p>
<p>امام ناطق اصطلاح - مرکب توصیفی</p>	<p>مست شو کہ ز غیرت امام شہر پشنگی بجام زند قد</p>
<p>بقول بگردانند و غیاث عبارت از امام جعفر صادق</p>	<p>نوش می زند (ار و و) محب - بقول بصفیہ</p>
<p>رضی اللہ عنہ مؤلف عرض کند کہ این مرکب</p>	<p>(عربی) اسم مذکر - حساب گیرندہ - وہ حاکم جو</p>
<p>است بہر دو لغت عرب یعنی امام معنی پیشوا کہ</p>	<p>خلاف شرع باتون کی مانعت کرے رذوق</p>
<p>بجائش گذشت و ناطق مخفف ناطق بحتی و کنایہ از امام جعفر</p>	<p>(۵) محب گرچہ دل آزار ہے میخوار و دل کا</p>
<p>فارسیان ہم ہمین معنی استعمال میں کنند (ار و و) جعفر صادق</p>	<p>دیکھ اک جام تو ہے یار ابھی یار و نکاہ</p>
<p>امامون بقول برہان و ہفت با میم بروزن فلاطون لغت یونانی دو ایست کہ اور ابھار</p>	<p>ماہو و عبری حکما کا خواند گرم و خشک است در دوم - بول را براند - صاحب محیط بر امامون</p>
<p>فرماید کہ اسم حماست و بر حمانا نوشتہ کہ اسم نبطی است و گویند سریانی و یونانی امامون آتومون</p>	<p>و برومی آتومون و عبری ماہوج و بفارسی ماہور و بشیرازی ماہو گویند و آن چند نوع می باشد</p>

فوجی ازان نباتی است شجرہ چوب آن سرخ و خوشبو نوع دیگر مالی کہ در سہار ویدو
 دیگر نیلی و بہترین آن نوع اول۔ بقول شیخ گرم و خشک در ستم بعضی در دوم گفتہ اند مرق منفع
 در ان قبض و قطع است و ضاد آن بازیت انضاج اور ام حار و تحلیل آہنا کند و منافع بسیار
 وارد (الخ) (اردو) صاحب جامع الادویہ نے تمام کا ذکر کیا ہے اور مشہور نام کے خانے میں
 صفرو الا ہے۔ فرماتے ہیں کہ ایک قسم کی گھاس ہے گرم و خشک دوسرے درجہ میں ورم و
 اور رحم اور زقرس کو مفید ہے۔

امان | بقول بہار زہناری ولی بھی فرماید کہ بالفظ خواستن و دادن مستعمل مؤلف عرض کند
 کہ لغت عرب است بقول منتخب بالفتح بمعنی امین بودن و امنی و زینہا در بیان استعمال
 بمعنی حاصل بالمصدر کنند و برای معنی مصدری با مصداق فرس مرکب سازند کہ در تحققات آید
 (انوری ۵) تا ضمیر خلق نگردد کہ امر حقین نزدیک ہر ضعیف و قوی با آمان رسیدن (اردو)
 امان۔ بقول امیر (عربی) مونث۔ پناہ (دارغ ۵) کردن میں عرض اگر جان کی امان
 پاؤں پکھون پتے کی اگر قہر سے پناہ ملے

امان بخشیدن | استعمال۔ صاحب معنی پناہ دینا (اسیر ۵) عالم کو فلک چین کہان
 ذکر این کردہ کہ بمعنی محفوظ و در پناہ داشتن است و دیتا ہے پشکل سے کوئی دم ہی امان دیتا ہٹی
 و وعدہ کردن بہ عفو (فاسمی گونا بادی ۵) مؤلف عرض کرتا ہے کہ امان بخشا بھی کہ
 چو عزم امان بخشد از کلک راز پیکر ابد سازت گئے ہیں۔

سرفراز (اردو) امان دینا۔ بقول امیر امان بودن | استعمال۔ صاحب اصفی ذکر

<p>کر دہ کہ معنی مہلت بودن است کہ مہلت مجاز کہ معنی حاصل کردن امان است و (۱) بقول معنی پناہ باشد (اسیری مشہدی ۵) و عمر بہار معروف و مؤلف گوید کہ اسم فاعل ترکیب خویش مرحلہ پیمای عشق را پند چندان امان است (۲) از (۲) (خسر و ۵) یاد ما بہ کہ در ضمیر پوئہ بنو کہ خاری ز پاکشد (۱) (اردو) مہلت ہوتا دانت امان پذیر بودہ (۱) (اردو) امان پذیر اردو میں بھی کہہ سکتے ہیں (۲) امان پانا امان ہونا۔ مہلت لانا۔</p>	<p>(۱) امان پذیر (۲) امان پذیر فتن</p>
<p>امانت بفتح اول و دوم و چہارم بقول بہار معنی امان مؤلف گوید کہ لغت عرب و بقول منتخب النجہ کبھی سپا رند و امین بودن (انتہی) فارسیان استعمال این معنی حاصل بالمصد کنند و برای معنی مصدری با مصادر فرس مرکب سازند کہ در ملحقات آید (ظہوری ۵) و در امانت نیست با اجاب از من دوستی نہ ہر اورا چون تو انم صرف انسان ساختن نہ (حافظ شیراز ۵) آسمان بار امانت نتوانست کشید نہ قرعہ فال بنام من دیوانہ زدند نہ (اردو) امانت بقول امیر (عربی) مونث جو چیز سپرد کی گئی ہو اسکی پوری نگہداشت کرنا۔ اور اس چیز کو بھی کہتے ہیں جو بطور امانت رکھوائی جاتی ہے (رند ۵) رکھ ہے امانت کی طرح جھکوزین نہ (میلانہین ہونے دیا تا رکفن اب تک نہ</p>	<p>استعمال - صاحب حاصل کرنا (دوغ ۵) پائی ہے امان کس نے ۲ صفی (۲) را آورہ تری تیغ نظر سے نہ قربان ہو مصید حرم اور زیادہ</p>
<p>امان حیتن (۵) حاتم تست اہل ذراہل کہ بت</p>	<p>استعمال - صاحب آصفی ذکر این کر دہ کہ معنی پناہ جتن است (سعود سعد) امان نہ سان تست قضا و ز قضا کہ یافت قرار نہ</p>

(عرفی ۵) داغی کہ امان جوید از ان سینہ دور ^خ ذکر این کرده کہ بمعنی پناہ داشتن و در پناہ دامن
در باغ محبت مثر نیم رس ماست ^ن (اردو) مان بودن است (خرین ۵) نسیم آسا امان از
چاہنا۔ امیر نے امان مانگتا پر لکھا ہے بمعنی پناہ مانا ^ن آفت و اماندگی دار و پناہ تو اندگر کسی برداشت
(رند ۵) ہے کون پچائے جو ترے قہر سے یا ^ن بار نا توانی را پ (اردو) امان مین ہونا۔ پناہ
تجھے ہی امان مانگتا ہوں تیرے غضب سے ^ن مین ہونا۔

امان خواستن | استعمال۔ صاحب آصفی ^ن امان ساختن | استعمال۔ بمعنی امان قرار
این کرده کہ مرادف امان جستن است (حافظ) دادن است چنانکہ ظہوری گوید (۵) می
شیرازی (۵) دلم نہ ز کس ساقی امان نخواست امن و امان ساختہ خوف و خطر م را پستی شدہ
بجان پچرا کہ شیوہ آن ترک دل سیدہ نیست ^ن خوش محبتی شور و شرم را پ (اردو) امان
(اردو) دیکھو امان جستن۔ قرار دینا۔

امان دادن | استعمال۔ صاحب آصفی ^ن امانی | بقول صاحب اسند بہ تخفیف بمعنی
این کرده کہ بمعنی پناہ دادن است و مرادف امان ^ن منسوب بہ امان کہ بمعنی امن است و ہم منسوب
بخشیدن کہ گذشت (مخلص کاشی ۵) فغان بہ امانت بحدف تائی فوتائی۔ صاحب غیاث
کہ غمرہ بیداد و نداد امان پیکہ آن دو ز کس بیاید ہم ذکر این کردہ حیف است کہ سندی پیش نکرد
را کنم دیدن پ (اردو) امان دینا۔ بقول میر ^ن و لیکن موافق قیاس است (اردو) امان مین
پناہ دینا۔ دیکھو امان بخشیدن۔ آیا ہوا۔ امانت رکھی ہوئی چیز۔

امان داشتن | استعمال۔ صاحب آصفی ^ن امان یافتن | استعمال۔ صاحب آصفی ^ن ذکر

<p>این کرده کہ بمعنی حاصل کردن امان و پناہ باشد (صفی زیدی ۵) نہ یکی روز و وصل توشان (اردو) امان پناہ۔ پناہ حاصل کرنا۔ دیکھو امان</p>	<p>یافتہ ایم نہ یکی شب ز فراق تو امان یافتہ ایم نہ</p>
<p>امتحان بقول بہار بمعنی آزمودن فرماید کہ بالفظ داشتن و کردن مستعمل مؤلف گوید کہ کنت عرب است بکسر اقل و سوم بقول منتخب آزمودن فارسیان استعمال این بمعنی آزمائش کنند کہ حاصل بالمصدر است و برای معنی مصدری با مصدر فرس مرکب سازند کہ در ملحقات می آید (ظہوری ۵) بار ہادر امتحان دم رنجیت است بہ تیغ خون مرگ در خفتان دل (اردو) امتحان۔ بقول امیر۔ عربی۔ مذکر آزمائش۔ جاپرخ (وزیر ۵) ہر گ و پے مین سماءے ہو تہمین کہینچہ تیغ نہ امتحان میرا تہار امتحان ہو جائیگا</p>	<p>امتحان و داشتن استعمال۔ صاحب آصفی نوکر این کرده کہ بمعنی آزمائش کردن است ذکر این کرده کہ بمعنی امتحان کردن است و (ظہوری ۵) عیار گیری شامش فرودہ قیمت قد</p>
<p>معنی کردن ہم آمدہ (بیدل ۵) دماغ خون من بکوردہ غم و شادائش امتحان کرد است (اردو) چون اشک رنگی بر نمی تابد نہ اگر استغنا گیر دست امتحان کرنا۔ بقول امیر جانیخا۔ آزمانا (دراغ ۵) و تیغ امتحان دادہ (اردو) امتحان کرنا۔ امتحان کر کے ترا صاف پشیمان ہوے نہ ہمنے جانا امتحان کردن استعمال۔ صاحب آصفی اتہاکہ غیرون سے ہی کیا ہو گا</p>	<p>امتحان و داشتن استعمال۔ صاحب آصفی نوکر این کرده کہ بمعنی آزمائش کردن است ذکر این کرده کہ بمعنی امتحان کردن است و (ظہوری ۵) عیار گیری شامش فرودہ قیمت قد</p>
<p>امتداد بکسر اقل و سوم لغت عرب است بقول منتخب بمعنی کشیدہ شدن و بلندبالا شدن۔ فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی درازی استعمال کنند و برای معنی مصدر</p>	<p>امتداد بکسر اقل و سوم لغت عرب است بقول منتخب بمعنی کشیدہ شدن و بلندبالا شدن۔ فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی درازی استعمال کنند و برای معنی مصدر</p>

چون عمر ای بی کنار باشد: (دوله) از شهر و رستین دور تو باد: طول ایام و امتداد و دور
(اردو) درازی - مونث - بمعنی طوالت -

امتداد داشتن | استعمال - صاحب صفتی | برده جانبا طولی هونا -
ذکر این کرده که بمعنی طوالت داشتن است (نثر) امتداد یافتن | استعمال - صاحب صفتی ذکر این کرده
حزین اصفهانی) تا دو سال امتداد داشت - (اردو) که بمعنی گذشتن است (نثر خزین اصفهانی) این حادث
طول کهنی (طول گزنا - بقول آصفیه عرصه کهنی) قریب به پنجاه امتداد یافت (اردو) گزرنا -

امتزاج | بقول بهار میخته شدن چیزی به چیزی فرماید که بالفاظ قادن مستعمل مؤلف
گوید که کبر اول و سوم لغت عرب است - صاحب منتخب هم ذکر این کرده فارسیان
استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر یعنی آمیزش و موافقت و اختلاط کنند برای معنی مصداق
با مصداق فرس مرکب سازند که در لطقات آید (ظهوری) آب با آتش ندارد آشتی: و
امتزاج خاک و باد مابده: (انوری) تا هفت سپهر و چار طبعند: آمیخته ز امتزاج
با هم: بادات بقای عز و اقبال: بیش از رقم حروف تعجم: (اردو) موافقت (مونث)
میل - ملاپ - دیکو اختلاط - آمیزش -

امتزاج افتادن | استعمال - صاحب | افتد میان ما و طین: (اردو) میل ملاپ
آصفی ذکر این کرده که بمعنی واقع شدن آمیزش | امتزاج و ادون | استعمال - صاحب صفتی
و آمیز باشد (سلمان ساوجی) با هوای | ذکر این کرده که بمعنی اختلاط و موافقت پیدا
خاک کویت بود مارا اتصال: پیشتر نان کا تمزاج کردن است (حزین اصفهانی) لطفت میان

معجز و سحر متزاج داد پڑھت میان آتش	اضافی - مرادف است مجنون کہ می آید
و آب اتران دہد: (اردو) موافق کرنا	(عربی ۵) بایہمہ عاشق شد اگر است
ملانا - اختلاط پیدا کرنا -	عشقی پڑ راضی نشو و عشق با کالیش آفت
است عشق اصطلاح - مرکب	(اردو) دیکھو است مجنون -

(۱۱۲)

امتلا | بقول بہا یعنی پر شدن و فرماید کہ بالفظ زدن و کردن بمعنی ہیفہ زدن مستعمل
 مؤلف گوید کہ کبیر اول و سوم لغت عرب است صاحب منتخب ہم ذکر این
 کردہ فارسیان استعمال این معنی پری معده کنند و برای معنی مصدری با مصداق فرس
 مرکب سازند کہ در محقات آید (انوری ۵) کرش آزر کہ ناقہ زدہ است نیز امتلا
 اندر افگند بفواق: (اردو) امتلا - بقول امیر (عربی) مذکر خلا کی ضد معدے کا
 غذا سے یا بدن کا مادے سے پیرا ہونا اور کہیں ہوے ہضم کے معنی میں آتا ہے فقرہ
 امیر غذا اسوقت بھی نہ تو بہتر ہے ابھی نبض میں امتلا باقی ہے (منیر ۵) روزے ریاکار
 رکھ کر کیا کیا بخار ہے پڑا امتلا کا ہو تو قہین نہ کھائے و اعظیہ

امتلا داشتن استعمال - صاحب آصفی ذکر	امتلا زون استعمال - صاحب آصفی ذکر
این کردہ کہ بمعنی پری و سیری داشتن و رغبت	این کردہ فرماید کہ بمعنی ہیفہ زدن است و بہا
بہ تی بودن (ظہوری ۵) برونا صبح چین خوان	بر لفظ امتلا ہمہین معنی بیان کردہ صاحب بحر
نصیحت پد کہ گو شم امتلا سے چند دارد: (اردو) و (خان آرزو در چراغ) گوید کہ ہیفہ زدن و	
معدہ بھر اہونا - متلی ہونا -	صاحب مرض امتلا شدن - سند ہر سہ از کلام

<p>است مجنون اصطلاح - بقول بحر معنی عاشقان و دیوانگان بهار گوید که پیر و این مجنون گوید که بخیاال ماردف معنی امتلا داشتن است که عبارت از عاشق پیشگان است مؤلف گدشت (۱۰ ردو) و بگو امتلا داشتن -</p> <p>امتلا کردن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کتایه است از قبیل است عشق که گدشت کرده بهار بر لفظ امتلا این را بمعنی پیغمبر کردن و بخیاال ماردف امتلا داشتن که گدشت (۱۰ ردو) می کشیم که هوس ماندم پز تیغ فقر چندان زخم خوردم که امتلا کردم (۱۰ ردو) و بگو امتلا داشتن -</p>	<p>از لای خوانساری است (۱۰ ردو) بقل صد اهل نوعی صلا زدند که جان از برق خنجر امتلا زدند و بگو گوید که بخیاال ماردف معنی امتلا داشتن است که عبارت از عاشق پیشگان است مؤلف گدشت (۱۰ ردو) و بگو امتلا داشتن -</p> <p>امتلا کردن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کتایه است از قبیل است عشق که گدشت کرده بهار بر لفظ امتلا این را بمعنی پیغمبر کردن و بخیاال ماردف امتلا داشتن که گدشت (۱۰ ردو) می کشیم که هوس ماندم پز تیغ فقر چندان زخم خوردم که امتلا کردم (۱۰ ردو) و بگو امتلا داشتن -</p>
--	--

<p>امتیاز بقول بهار معنی جدا شدن مؤلف گوید که بکسر اول و سوم لغت عرب است صاحب منتخب هم ذکر این کرده فارسیان استعمال این (۱۰ ردو) معنی فرق و تفاوت و تمیز و تفوق کنند و بر معنی مصدری با مصداق فرس مرکب سازند که در محقات آید (ظهوری ۱۰ ردو) خوار تر از خود نمی بینم پنازش از امتیازی رسد (۱۰ ردو) شود ز اهل نیاز امتیاز من معلوم (۱۰ ردو) بدوستی چون ظهوری دیگر نمی باشد که گواه خصم چه دعوائی امتیاز کند (معاصرین عجم ۲) بمیمی اجازت است استعمال کنند که آزاد را انگلیسی زبان لانس ناسند - صاحب بول چال بحواله سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار ذکر این کرده (۱۰ ردو) (۱۰ ردو) امتیاز - بقول امیر (عربی) فرق تمیز - تفوق تعلی (نامرغ</p>	<p>امتیاز بقول بهار معنی جدا شدن مؤلف گوید که بکسر اول و سوم لغت عرب است صاحب منتخب هم ذکر این کرده فارسیان استعمال این (۱۰ ردو) معنی فرق و تفاوت و تمیز و تفوق کنند و بر معنی مصدری با مصداق فرس مرکب سازند که در محقات آید (ظهوری ۱۰ ردو) خوار تر از خود نمی بینم پنازش از امتیازی رسد (۱۰ ردو) شود ز اهل نیاز امتیاز من معلوم (۱۰ ردو) بدوستی چون ظهوری دیگر نمی باشد که گواه خصم چه دعوائی امتیاز کند (معاصرین عجم ۲) بمیمی اجازت است استعمال کنند که آزاد را انگلیسی زبان لانس ناسند - صاحب بول چال بحواله سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار ذکر این کرده (۱۰ ردو) (۱۰ ردو) امتیاز - بقول امیر (عربی) فرق تمیز - تفوق تعلی (نامرغ</p>
--	--

امتیاز حق و باطل خود ستاؤن کو کہان کہیون نہ فرعون ایک سمجھے سحر اور اعجاز کو کہ (آتش) چنکر کیا ہے قتل مجھے تیغ یا رننے پکشتہ ہے دل مرا شرف امتیاز کا (۲) پروانہ۔ بقول آصفیہ (فارسی) اسم مذکر۔ حکمتا مہ۔ اجازت نامہ فرمان شاہی لمینس۔ پاس وغیرہ۔

امتیاز بودن | استعمال - صاحب آصفی (اردو) فرق پیدا کرنا۔ امتیاز دینا۔ امتیاز ذکر این کردہ کہ بمعنی تفاوت و فرق بودن است عطا کرنا۔ عزت بخشنا۔

رشتہ بختی (۵) نباشد آستین و ساعد امتیاز داشتن | استعمال - صاحب آصفی را امتیاز از ہم صفای ساعد و بسکہ شد از ذکر این کردہ کہ بمعنی تفاوت و فرق داشتن آستین پیدا (اردو) امتیاز ہونا۔ امتیاز ہونا است (حاجی گیلانی ۵) کفن دزد از سخی دزد

امتیاز دادن | استعمال - صاحب آصفی امتیاز فاحشی دارد نہ کہ آن پیراں تن می برد ذکر این کردہ کہ بمعنی فرق و تفاوت پیدا کردن این جامہ جان را (اردو) فرق رکھنا۔ و ترجیح و تفوق دادن و معزز کردن کلیم ہندی تفاوت رکھنا۔

(۵) کج نظر سودو زبان را امتیازی دادہ امتیاز دیدن | استعمال - بمعنی اندازہ کردن ہر چہ را حول دومی بنید برود انامیکی است امتیاز و تفوق و فرق کردن چنانکہ ظہور می گوشت (مخلص کاشی ۵) ای شہ ملک دہری عرض (۵) بقدر بنیش خود ہر کسی شناسد حسن و چہین سپاہ نازدہ نمیکدہ فرنگ را بر حرم امتیاز دہد بدولت عشق خود امتیاز مرا (اردو) غت دنا (عربی ۵) احوال سادہ گفتنت نام و فامبر تمیز کرنا۔

کنون ہر مہم دارغ خویش را از نمک امتیاز دہد امتیاز فسادن | استعمال - صاحب آصفی ذکر این

کرده که به معنی واقع شدن امتیاز است (خرین و ابرای این سندی از ظهوری یافته ایم (۵)
 (اصفهان) درین دیار بحال مهر که پردازند همین بزرگ و نزاکت چه امتیاز کنی بگلی درین
 فتاد در عدم آباد امتیاز اینجا (اردو) امتیاز چستان گریه بوی تو هست (اردو) امتیاز کرنا - کرنا
 واقع هونا - امتیاز یافتن استعمال - صاحب آصفی ذکر این

امتیاز کردن استعمال - صاحب آصفی کرده که به معنی بمنیر شدن و تفوق حاصل کردن است
 ذکر این کرده که به معنی فرق کردن است (منشی اصفهانی نشر) منسوبان این خاندان با
 گوید که سندی که او پیش کرده است متعلق به افسر گرامی از سائر الناس امتیاز یافته (اردو)
 (از هم امتیاز کردن) است که بجایش گذشت امتیاز حاصل کرنا - تفوق حاصل کرنا -

المختار بقول صاحب نوادر و موارد که بعضی مصدر آموختن نوشته مخفف آموخته که اسم مفعول آموخته
 است اگر چه سند استعمال پیش نه شد ولیکن بیدار قیاس نیست که فارسیان و او را عذف کنند
 همچون هوشیار و هشار و خاموش و خامش مدوده و مقصوره چیزی نیست که نتیجه لب و لجه معقبات
 است (اردو) آموخته - بقول امیر (فارسی) مذکر آموختن اسم مفعول - پڑها هوا بچل
 آمد بقول برهان و ناصری و جهانگیری و جامع بفتح اول و سکون ثانی و وال ابجد معنی هنگام
 و زمان و موسم باشد (حکیم سوزنی) این دستگاه لقمه تودیر بر داشتند از جدائی آمد و شد
 دستگاه شک به مولف عرض کند که این لغت عرب است به فتحین و بقول نقب بعضی غایت
 مدت و نهایت عمر بخیاں با جزین نیست که فارسیان فتح میم را به سکون بدل کرده به معنی هنگام
 و وقت استعمال کرده اند (اردو) زمانه بقول آصفیه (فارسی) اسم مذکر - وقت هنگام عرصه

امداد | بقول بہار مد کردن و آب دادن چیزی را فرماید کہ با لفظ کردن مستعمل مؤلف گوید کہ لغت عربست بکسر اول - صاحب منتخب ہم ذکر این کردہ فارسیان استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر یعنی مد و کنند و برای معنی مصدری با مصداق فرس مرکب سازند کہ در ملحقات آید (صاحب ۵) سپہر سفلہ کہ باشد کہ دست من گیرد و بجز خاک مرد یا مد او مرد پر خیزد (ار دو) امدادہ بقول امیر (عربی) مؤنث - مدد (کیف ۵) زاهدون نے مجھے کعبے کی طرف کہینچا ہے : اے یو بحرحر خاتم مری امداد کرو :

امداد شدن استعمال - صاحب آصفی	امداد کردن استعمال - صاحب آصفی
ذکر این کردہ کہ بمعنی حاصل شدن مد باشد	این کردہ کہ بمعنی مد کردن است
(آرزو ۵) خاک رہ سرد قدان می شوئم	(۵) سرمہ ساز گس تبی کوتا کند امداد ما :
گر شود امداد ز بخت بلند : (ار دو) مدد ہونا	از رہ دور خوشی می رسد فریاد ما : (ار دو)
امداد پاناہی کہ سکتے ہین (اسیر ۵) پانی	امداد کرنا - بقول امیر مد کرنا (سودا ۵) شاد
جو فقیر سے یہ امداد : آیین غریب خانہ میں	مردان تری امداد کرین گے سودا : باندھلے
شاد :	چلکے جوتیرا ہو عدد ہاتھوں ہاتھ :

امر | بقول آصفی بالفتح کار و واقعہ و فرمودن و فرمان مؤلف گوید کہ لغت عرب است و صاحب منتخب ہم ذکر این کردہ فارسیان (۱) بمعنی حکم استعمال کنند و برای معنی مصدری با مصداق فرس مرکب سازند کہ در ملحقات آید و (۲) در اصطلاح صرف بقول صاحب توہین عبارت از فعلیت کہ موضوع بود برای فرمودن کاری کسی - پس این کس مامور اگر

مخاطب باشد آن فعل بام مخاطب موسوم گردد چنانکه خورد و خورد اگر از غائب یا تکلم بود بهر دو صورت
 بام غائب نامیده شود و اشتقاق صیغه واحد امر مخاطب معروف و مجهول نزد بعضی اند
 صیغه واحد مخاطب مضارع مثبت معروف و مجهول و نزد بعضی از صیغه واحد غائب
 همین فعل معروف و مجهول است بحدف حرف آخر و اسکان ما قبلش و چون ما قبل را کسر
 داده ضمیر جمع مخاطب بدان متصل سازند صیغه جمع آن حاصل گردد و آوردن بای زائد
 مکتور یا مضموم لمجا طاقانون معلوم بر هر صیغه امر مستحسن است مگر بر آن صیغه که بحرف بر
 یاء و نحوهما مصدر باشد مانند برخیز و در آئیز همچنین زیادت آن بآر لفظ باش
 مستحسن نباشد بلکه نخل فصاحت و فرایده هرگاه لفظی یا همی بر صیغهای اینگونه امر بعد
 حذف با داخل شود معنی آن را بطریق تاکید بدوام و استمرار مقید سازد بنا برین چنین امر را
 امر دائمی نامند چنانکه کسی می کن تا کامل نگردی و روزی از خدا سیدان تا کافره شوی
 دگای معنی امر دائمی از آوردن بای مخفی و لفظ باش در آخر صیغه واحد غائب ماضی مطلق
 مثبت معروف حاصل گردد چنانکه خورد و خورد باش و کرده باش (الخ) مؤلف عرض کند که
 در فارسی زبان فعل امر حقیقی - امر حاضر است و بس آنانکه در فارسی ذکر امر غائب کرده اند
 اتباع قواعد عربی ساخته اند و حقیقت اینست که امر غائب چیزی نیست و نامش مضارع
 است و بس چنانکه زید را بگو این کار بکن پس کند درین مثال مضارع است
 نه امر - قاتل (اردو) (۱) امر - بقول امیر - عربی - مذکر حکم - (صبا ۵) امر اکم آیه
 موقوفه ۱ صبا ۴ مرئی به پیشتره بندهی پیشتره (۲) امر بقول امیر قوا بعد صرفین

اوس فصل کو کہتے ہیں جو حکم پر دلالت کرے۔ جیسے آو۔ جاو۔ لکھ۔ پڑھ۔

امرا | بقول برہان بفتح اول و ثانی و راء ی بنی نقطہ بالف کشیدہ بفت زند و پاژند (۱) تشریح
انگوری باشد و بکون ثانی (۲) خر الاغ را گویند۔ صاحب جہانگیری در خاتمہ کتاب بذیل
دستور چہارم ذکر ہر دو معنی بالا کردہ بہار گوید کہ (۳) جمع امیر و فارسیان بجای مفرد استعمال
نمائند۔ مؤلف عرض کند کہ این لغت عرب است بضم اول و فتح میم (دالہ ہروی ۵)
وین باختہ و بیچ بکف نامدہ و نیانہ باہل چندی عبارت امرا یان بہ خیال ما فارسیان جمع عربی
را بقاعدہ خود باز جمع کنند از قبیل جمع المجموع و این ہم از ان قبیل است کہ امرا را امرا یان
گردد و ازین لازم نیاید کہ امرا را در فارسی زبان معنی واحد خیال کنیم۔ بہار بر ادعای خود از
حکیم الملک محمد حسین شہرت استناد کردہ باشد (۵) از حسرت منصب جگرم خون شدہ باشد
در خاطر اگر داشتہ باشیم امرا شتم بہار (امرا شتم) را مخفف (امرا شوم) قیاس کردہ خیال بابر خلافت
اوست۔ یعنی شتم بقول منتخب لغت عرب است بالضم معنی چیز ہای بلند۔ پس (امرا شتم) قلب
اصناف (شتم امرا) معنی مدارج امرا و درینجا امرا بمعنی حقیقی خود است یعنی امیران۔ فقال (اردو)
(۱) شراب۔ مونث (۲) وہ گدہ جو پیہ رسان کی سواری کے لئے متعین ہو۔ دیکھو الاغ کے دوسرے
معنی (۳) امرا۔ بقول امیر۔ امیر کی جمع۔ غائد۔ اراکین سلطنت (نیر ۵) مسمور اگر عیش محل ہو
امرا کا آباد خرابی سے ہے ویرانہ کسی کا

امرا یون	استعمال۔ صاحب آصفی ذکر این
میں مکن کہ حالی رندیت لا ابالی نہ کین بود امرا	کردہ کہ بمعنی حکم بودن است (عالی ہروی ۵)
حالی فرماندہ تفصلاً (اردو) حکم ہونا۔	

(۱) امرت	بفتح اول و ضم سوم (۱) مخفف	امرو که می آید یعنی ثمر معروف بیان ماخذ این هم بجز اینها
(۲) امرود	امروت است و (۲) مخفف	(۱) اردو (۲) دیگو امروت و امرو
<p>امرواد بقول ضمیمه برهان نام ماهی از ماهی شمسی - صاحب برهان بر مرداد بدون الف اول فرماید که بضم اول بروزن خرد او نام فرشته است موکل بر فصل زمستان و تدبیر امور و مصالحی که در ماه مرداد و روز مرداد واقع می شود بدو تعلق دارد و نام ماه پنجم است از سال شمسی و آن بودن آفتابست در برج اسد که خانه اوست و نام روز هفتم از همره شمسی و بعضی روز هشتم هم گفته اند و فارسیان بنا بر قاعده کلی این روز را عید کنند و جشن سازند و این جشن را جشن نیل و فرخوانند - درین روز هر که حاجتی از پادشاه خواستی البته روا شدی (انتهی) بنیال ما فارسیان ماه مرداد را بنام فرشته موکل آن ماه موسوم کرده باشند و بنیادت الف وصلی و راولش امروزه کردند - حال او در فرد کن این نهمی ماه است از سال فصلی که آغازش از ماه آذری میشود و امروادی و یک روزه باشد (اردو) امرواد - سال شمسی کا پانچون مهینا او در فاتر دکن مین سال فصلی کا نوان مهینا - جو کتیس دن کا ہے -</p>		
امر کردن استعمال -	صاحب آصفی ذکر این	فضل امر است که تعریفش بر امر گذشت (اردو)
<p>کرده که معنی حکم کردن است (عربی ه) بنوعی و دیگو امر - چو امر سکون و سیر کنی پوزمانه فاصله یا بد میان تا و نوری (اردو) حکم کرنا - بهارهای نیکو که در شریعت اسلام معروف و شناخته شده باشد - چنانکه صوم و صلوة و حج و زکوة و غیره</p>		
امر دمی استعمال -	مربک توصیفی - این	ن

گوید کہ مرکب توصیفی است و کنایہ باشد و بمعنی (۱۷۰) امر معروف وہ حکم شرعی ہے جو نیک
حکم معروف ضد نہی منکر انچہ بحر بصورت مصدر کامون کی نسبت ہے۔ جیسے نماز روزے حج
بیان کردہ است مقصودش حاصل بالمصدر زکوٰۃ اور یہ ضد ہے نہی منکر کی۔

(۱) امروت (۱) بقول برهان باتامی فرشت بر وزن و معنی امرو یعنی (۲) باشد و
(۲) امرو (۲) میوه است و ذکر (۲) هم کرده - صاحب ناصری نسبت (۱) فرماید که
مبدل (۲) باشد و فرماید که بر تبدیل میم و نون آنرو و انبرود هم آمده و امرت غنقف امروت
دائر غنقف امرو باشد معاصرین عجم استعمال (۲) کنند و صاحب روزنامه بکواله سفرنامه
ناصرالدین شاه قاجار ذکر (۲) کرده صاحب انندهر دور لغت فارسی گفته و بقول صاحب کنز
ترجمه این در ترکی آرمود باشد مؤلف گوید که امرت بفتح اول و کسر سوم بزبان سنسکرت
هر چیز خوش و شیرین را گویند و میوه معروف را هم و امرت بزیادت و او معنی میوه مذکور آمده
پس بنحیال ما (۱) اصل است و (۲) مبدلش که فارسیان تازی فو قانی را بدل مبدل کنند
مجموع توت و تود اندین صورت (۱) لغت سنسکرت باشد که در فارسی مستعمل شد و (۲) مبدل
و مفرس (۱) امرو (۲) امرو - مذکر - و دیگرها را بگو -

امروز | بقول بهار و درسته معروف فرماید که بمعنی این زمان آرند مولف عرض کند که مبدل این روز است که نون به میم بدل شد چنانکه کجین و کجیم و ما اشاره این بر آتم کرده ام (شانی تکلوسه) امروز کسی نیست که در سیکده عشق به باستانی خون جگر آشام بر آید (دار و دیوانه) آج - بقول امیر - موجوده دن (در شکسه) قوت فردا کار نخ کیون کھائین به آج

میں نے دیا ہے کل دے گا

(۱۱۱)

امروز داری بخور غم فردا بخور (مثل) (۱) امروز فردا (اصطلاح - ۱)

صاحبان خزینہ و امثال فارسی ذکر این کرده اند (۲) امروز فردا کردن (بمعنی سہرین

و از محل استعمال ساکت مؤلف گوید کہ فارسیاں روز ہا با قرب زمان وزود باشد چنانکہ ظہور

این مثل را بہ بیان توکل زند کہ متوکلین غم فردا گوید (۳) دکان مدعی امروز فردا تخته خواہد

نخورند (اردو) دکن میں کہتے ہیں: "آج تو بازار و فابی مایہ رسو از دمی گرد دہ" (دولہ ۴)

کہا لوکل کا خدا مالک: "کل کی فکر آج نہ کر" یہ زود می افتد زبان از کار و حشت غالبست و ہا

متوکلین کی کہاوتیں ہیں۔ ظہوری حال خود امروز فردا عرض کن: حساب

امروز را فردائی در پیش است (مثل) (۱) بجزو بہا ذکر (۲) کردہ گوید کہ بمعنی دفع الوقت

صاحبان خزینہ و امثال فارسی ذکر این کرده اند و تعلق نمودن (صائب ۳) لبش امروز فردا

و از محل استعمال ساکت مؤلف گوید کہ فارسیاں می کنند در بوسہ دادن ہا بنمید اند ز خط چون شبنمی

این مثل را برای تسکین کسی زند کہ بجات خواری کم فرصتی دارد: معاصرین عجم ہم استعمال این کنند

و فلاکت و تکلیف باشد و نیز در بیان نیزگی دوا (اردو) (۱) آجکل - آجکل میں - آج ہی کل

مرادف: "منید انیم کہ فردا چہ می زاید" (اردو) میں - امروز فردا میں - بقول امیر جلد اور

دکن میں کہتے ہیں: "آج تو گزری کل دیکھو بہت جلد (ما نسخ ۴) گریہی میں ترے

کیا ہوتا ہے" یعنی زمانے کی نیزگی سے ہوت ابرو کے اشارے قاتل: آجکل حلقی ہر تلوار تڑ

زنگ بدلتا رہتا ہے۔ کوچر میں: (ظفر ۴) جو مٹنیں رہے ان کے کئے

تو محفل سے ہمارے ہوتے ہوئے موقوف کھل
 میں نشست ہے (زندہ) ڈالتا ہوں کسی
 جلاد کے پائے تھکوا آجی کل میں لگتا ہوں
 ٹھکانا تیرا (فقیرہ امیر) امروز فردا میں
 ہو جائیگی (۲) آج کل کرنا یا کرتے رہنا۔ امروز
 فردا کرنا بقول امیر حلیہ حوالہ کرنا (گہمت سے)
 داسے قسمت جہنم مرتے رہے ہے آج کل آرزو
 ہی کرتے ہیں۔

امروزی استعمال بمعنی حکم اور جائز و مانعت
 اموزنا جائز است (انوری ۱۵) کار بند و منحور
 مناسک ہے امروز فردا کیا کرتے ہیں۔

(۱) امروزی | صاحب انس و بحوالہ

(۲) امروزی | فرنگ فرنگ ذکر

(۲) کردہ فرماید کہ منسوب بہ امروز است

بہار ذکر (۲) کردہ مؤلف گوید کہ معنی صرف مانعت۔

اساک | بقول بہار معنی و ایسا دن و نگاہداشتن و چنگ در زدن و بازداشتن مؤلف

گوید کہ بالکسر لغت عرب است و صاحب منتخب ذکر این کردہ فارسیان استعمال این (۱) بہ معنی

کشیدگی و (۲) معنی نخل و (۳) معنی دریغ کنند و برای معنی مصدری با مصدر فرس مرگب

سازند کہ در محقات می آید (ظہوری ۱۵) بہ صرفہ صرف کن ایدل حیات در ہجران ہے

وصل بہانت اندک اسماکی پند معنی دوم و سوم بر اسماک کردن می آید (اردو) اسماک بقول امیر - عربی - مذکر (۱) رکاو (اسیر) کردن جب ضبط رونے کو مکدر دل ہوں کیونکہ کہ طائر لوٹتے ہیں خاک پر اسماک باران میں پند (۲) بمعنی کنجوسی - خست (ناسخ) (۳) زائد اسے فرق جتنا جو اور اسماک میں پند جان ادنا ہی تفاوت زہر اور تریاک میں (۳) دریغ - مذکر۔

اسماک بودن استعمال - صاحب آصفی	اصفہانی (۳) ساتی کف فیاض تو اسماک
ذکر این کرده کہ بمعنی کشیدگی بودن است (خسرو)	ندانند پند ز زمین تشنه جگر گرم خدا را پند (اردو)
ابرار گفتم کہ چندین دور اسماکت چه بود پند	اسماک جانتا - اسماک سے واقف ہونا مسیو
گفت کہ بہر رکاب شہ بدم در انتظار پند (اردو)	"اونکا دست کرم اسماک جانتا ہی نہیں"
اسماک رہنا -	اسماک کردن استعمال - صاحب آصفی

اسماک پذیرفتن استعمال - صاحب آصفی	ذکر این کرده کہ (۱) بمعنی دریغ کردن است و بہ
ذکر این کرده کہ بمعنی کشیدگی قبول کردن است	معنی مجازی بازداشتن باشد (و اسماک صفا ہانا)
(ابو الفرج رونی) سایہ چتر تو شکفت کہ (۳)	سرچہ باشد کہ من از تیغ تو اسماک کنم پند
چون خرمن مہ پذیر چتر تو اسماک پذیر ذر ہوا	ترسم آنرا اگرہ خاطر فراق کنم پند (۲) بمعنی نخل
(اردو) کشیدہ رہنا - رکا رہنا -	کردن (ظہوری) (۳) دیدہ در گریہ می کند ہر پند

اسماک دانستن استعمال - از نخل واقف	گر تو در خندہ می کنی اسماک پند (اردو) (۱) دریغ
بودن - صاحب آصفی ذکر این کرده آخرین کرنا (۲) اسماک کرنا - بخل کرنا -	

اسال | بالکسر بقول صاحب انند سجاوله فرنگک فرنگک معنی این سال مؤلف گوید گفت

فارسی است از قبیل امروز که گذشت مبدل انسال و انسال - مخفف این سال که تبدیل
نون بایم در فارسی آمده همچون کجین و کجیم - ما اشاره این بر کلمه ام کرده ایم (انوری ۵)
گشته بر امروزت از وی ملکت افزون بیاد چون امروز دمی اسال و پارت بی (ارو) -
اسال - بقول امیر فارسی - مذکر ابکی برس (صبا ۵) دشت و حشت کا علاقه محب سال
هوا بی داغ سودا صفت تیر اقبال هوا بی

(۱) امشا سپند | (۱) بقول برهان وجهانگیری و سروری و سراج باشین معجمه و سین بی نقطه و با

(۲) امشا سفند | فارسی بر وزن سیلاب کند - فرشته و ملک را گویند و (۲) مرادش

صاحب ناصری فرماید که امهوسپند و امهوسفند که می آید آن هم مرادف این است که از
سروش هم گویند (بهرام پارسی یزدانی ۵) از امشا سپند آنکه بگزیده هرتیه بنزدیک یزدان
پسندیده هرتیه مؤلف گوید که به تحقیق ما اصل این (مه اسفند) بود بکسر اول که ته بالکسر
بزرگ را گویند و اسفند در نزد و پازند قدرت حق و روشنی و بقول خان آرزو در سراج) نام شتر
موکل بر نار پس (مه اسفند) بزرگ فرشته موکل بر نار و مجازاً مطلق فرشته باشد - فارسیان بقاعده
خود الف وصلی در اول این آوروند (امه اسفند) شد و بقاعده خود الف دوم را بواویدل
کردند همچون تاغ و توغ (امهوسفند) قرار یافت که به همین معنی می آید که تبدیل فایه بای فارسی
هم قاعده فرس است چنانکه سفید و سپید پس (امهوسفند) و (امهوسپند) هر دو صحیح باشد و اصل
(امشا سپند) هم (مه اسفند) باشد که الف وصلی در اول این آمده و بای هوز به شین معجمه بدل شد

چنانکه پاشنگ و پاشنگ و (ماشا سفند) مبدلش که ذکر تبدیل بای عربی و فارسی بالا گذشت همین است حقیقت این لغات مترادف (ارو و) فرشته - بقول آصفیه (فارسی) اسم مذکر - خدا که تعالی کا نورانی قاصد - ملک - هاتف (ناسخ ۵) پر پروانه های کیا شمع رخ جانان پر نگار فرشته
 بهی ادر آئے تو شهیر جل جاسے ؟

امشب | بقول بهار مشترک است و در معنی شب گذشته و شب آینده - (میر خسرو ۵)
 خبرم شد است امشب بریار خواهی آمدی سر من فدای راهی که سوار خواهی آمدی (سعدی ۵)
 امشب مگر بوقت نمی خواند این خردس ؟ عشاق بس نکرده هنوز از کنار دوس همو
 عرض کند که از قبیل امروز و امسال است که گذشت که اصل این امشب بود و امشب محقق
 این شب - نون بهیم بدل شد چنانکه کجین و کجیم - ما اشاره این بر کلمه ایم کرده ایم و آنچه بهار مشترک
 این در شب گذشته و آینده بیان کند محل غور است از قرینه کلام واضح می شود که در کلام خسرو
 فعل مستقبل برای شب آینده آمده و از کلام سعدی شب موجوده و حال - اما شب گذشته
 اما امشب نمی گویند چنانکه بهار خیال کرده مادر کلام عربی و ظهوری هم سند این یافته ایم و از آن
 هم شب گذشته ظاهر نمی شود بلکه معلوم میشود که کلام شاعر در شبی واقع شده که ذکرش میان آمده
 (عربی ۵) عربی بین فردی کشت ماهتاب ؟ امشب که در بغل نهاده ایم شیشه را به ظهور
 (۵) ره احوال ما گویا منتی می زند امشب که طور دیگر افغان از نهاد چنگ می رودید ؟ (ارو و)
 آجکی زات - اس رات - مونث -

امشب همه شب چچه زوی حلوا کو | (دش) صاحب حسن ذکر این کرده از محل استعمال پاکت

معاصرین عجم گویند: "چچہ زدی چچہ زدی حلو کو" باشد و نتیجہ آن ہیچ نہ برآید (اردو) کن
 و صاحب حسن الفاظ (امشب ہمہ شب) زیادہ میں کہتے ہیں: "ہندیا میں ڈولی چلے چلے
 کردہ و تکرار چچہ زدی را حذف فرمودہ معلوم شود کو کچھ نہ لے تو مزاکیا" یہ کہاوت ادس مقام
 کہ در کلام استاد ہیچنین دیدہ باشد حیف است پر استعمال کی جاتی ہے جب کسی شخص کو کاموں
 کہ ذکرش نہ کرد۔ باہمی حال فارسیان این را میں رات دن مصروف پائیں اور ان کا مو
 بخت کسی زندہ کہ در کاری مصروف و منہمک کچھ نتیجہ ظاہر نہو۔

امضا بقول بہار علمائے امتی است کہ بر پشت خط و قبالہ نویند و معنی لغوی آن گذرانیدن باشد
مؤلف گوید کہ لغت عرب است بکسر اول و بقول منتخب معنی گذرانیدن و روان کرنا
 فارسیان قدیم معنی حاصل بالمصدر یعنی اجرا استعمال کردہ اند و برای معنی مصدری بامصادر
 فرس مرکب سازند و نیز علامتی یا دستخطی را امضانام است کہ ہر حاکم بر پشت تحریری حکم اجرا
 آن ثبت کند و معاصرین عجم این را بمعنی ہر دستخط کردن آورده اند و نتیجہ آن ہمہ جاں
 رہنما و بول چال بوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این کردہ اند (اردو) اجرا - مہر و
 کرنا - یادہ علامت یا دستخط جو حاکم کسی تحریر کی پشت پر حکم اجرا ثبت کرے۔

امضا دادن استعمال - صاحب آصفی ذکر امضای من بہ مقصود شاعر اینست کہ اگر از دیوان
 این کردہ کہ بمعنی اشارہ یا علامت حکم اجرا کرنا قضا حکم نجات من آید آن را جاری و نافذ شدہ
 و نوشتن باشد (ثانی مشہدی) اگر از دیوان قیاس نباید کرد تا آنکہ بر طبعش امضای من نباشد
 قضا حکم نجاتی آید من نیست مگر اگر نہ بر طبعش ہی مخفی مباد کہ مجرا بہنم معنی روان کردہ شدہ و

اصطلاح دفاتر فارس جاری کرده شده و طبع امضا ساختن | استعمال - صاحب
 معنی مهر نهادن بر نامه و گنایه از جاری کردنش آن صفتی ذکر این کرده که به معنی جاری و نافذ
 که معنی اجر است و امضا معنی مهر و دستخط کردن کردن است (ظیری نیشاپوری ۵)
 و نیز معنی علامتی است که بر پشت کاغذ برای از فتوت کرده جرم دشمن غدار عفو و گریه
 جاری کردنش نویسد (اردو) کسی تحریر کی غدر باطنی را دشمن امضا ساخته (اردو)
 اجرائی کے لئے حکم کرنا یا اشارہ کرنا۔ جاری اور نافذ کرنا۔

امعاسین | بقول برهان بفتح اول و سکون ثانی و عین بی نقطه بالف کشیده و عین
 بی نقطه به تحتانی رسیده و بنون زده بفت رومی آب غوره را گویند و بعربی مار الحصرم
 ما ذکر آب غوره در مدوده کرده ایم صاحب محیط بر امعاسین فرماید که آب غوره انگور یا
 (اردو) دیکھو آب غورہ۔

امغیلان | بقول برهان بفتح اول و ضم ثانی و فتح عین نقطه دارد سکون تحتانی و لام بالف
 کشیده و بنون زده نام درختی است معروف و مشهور بمغیلان گویند حفص لکی را از برگ آن
 میسازند و آنرا بعرابی شوکه المصریه خوانند و بتندی ثانی هم نظر آمده - صاحب محیط بر مغیلا
 فرماید که اسم فارسی است و مادر غولان هم و بعربی ام غیلان و اغلب که مغیلان مفرس باشد
 از ام غیلان و عوام عرب آنرا طلع و اهل بادیه سمر و بسریانی قنیا نامند و بسبب بودن صمغ
 آن سرخ مثل رنگ خون جالینوس آنرا شجره حائضه نامیده و بپندی بیوک و کیکر نام است
 و آن درختی است خاردار و نسبت آن اکثر صحرا با دامن های کوه و دوقسم می باشد

بالجملہ جمیع اجزای این سرد و خشک و در دوم و بقول بعضی گرم و در دوم قابلض و محقق - نافع
 توران خون و مانع خون و اقسام سیلان مواد مفرستہ بدن از ہر جا کہ باشد و نافع بسیار دارد
 مؤلف گوید کہ عجبی نیست کہ فارسیان غیلان را بزیادت الف وصلی در اولش اغیلان
 کرده باشند یا ام غیلان را بحدف تشدید استعمال کرده باشند ولیکن درین صورت ضرور
 بود کہ میم مکتوب باشد قیاس اول غالب است و جادارد کہ از ام غیلان الف اول را
 حذف کردہ بہ تصرف حرکت میم یعنی بہ تبدیل کسرہ میم بہ ضمتہ غیلان بطور مقرر شد و
 پس از ان الف وصلی در اولش آورده اغیلان ساختند و ہمین است خیال صاحب محیط
 (اردو) بول - بقول آصفیہ ہندی - اسم مذکر - ایک خاردار درخت جسے ہندی میں گیلگر
 اور فارسی میں غیلان کہتے ہیں - اسکی چہال سے چڑا نگتے اور شراب کا خمیر اٹھاؤ ہیں -
امکان | بقول بہار معنی دست دادن و جائز و ممکن شدن فرماید کہ بالقطر داشتن مستعمل
 مؤلف عرض کند کہ لغت عربست بکسر اول و بقول منتخب معنی دست دادن فارسیا
 استعمال این معنی حاصل بالمصدر یعنی مقدرت کنند و برای معنی مصدری بامصادر نس
 مرکب سازند (صائب ۵) بیچ لب زیر فلک بی نالہ جانکاہ نیست پتار و پود عالم امکان
 بغیر از آہ نیست (انوری ۵) سلطان داد و دین کہ ترکمین قدادست پود حل و عقد قدرت
 امکان روزگار (اردو) امکان - بقول امیر (عربی) مذکر - مجال - طاقت - مقدور و مقدرت
 (رند ۵) امکان کیا جہ لغت گیسو و رخ چٹے پودیدے جو کوئی حاصل چین و عرب مجہتی
 (نقصرہ امیر) میرے امکان میں ہوتا تو آج موتیوں سے منہ بھر دیتا

امکان بودن | استعمال - یعنی ممکن بودن | این کردہ بمعنی ممکن بودن است (عربی) ^{۱۱۸}
 است چنانکہ ظہوری گوید (۵) امکان نزد بشر از زبان دیگر نیست پیرایہ گفتگوگانند (اردو) (نوری)
 مبادی بر کس نہ الا کہ ترا اختیار باشد (اردو) ^{۱۱۹} نہ مقتضی آنکہ امکان ندارد و نہ چو خلق عدم علت است
 امکان داشتن | استعمال - صاحب تصنیف (اردو) ممکن ہونا۔

اکلمہ | بقول صاحب شمس لغت فارسی است بفتح کیم و سیوم نابینای مادر زاد و آنکہ
 جایی چشم ندارد۔ و دیگر کسی از محققین با او نیست و نہ سند استعمال پیش شدہ معاصرین عجم ہم
 بر زبان ندارند (اردو) و یکہو اعمی فطری۔

املا | بقول بہا ربمعنی فرو گذشتن و ملت دادن و از یاد چہیری نوشتن و پر گردانیدن نوشتار
 کہ بالفطرت کہ دن مستعمل مؤلف گوید کہ لغت عرب است بہ کسر اول و فارسیان نیز بمعنی حاصل
 یعنی تحریر استعمال کنند و برای معنی مصدری با مصاد و فرس مرکب سازند کہ در لطحات آید (اردو)
 املا - بقول امیر - (عربی) مذکر - رسم الخط کے موافق لکھنا - جیسے (فقیرہ امیر) مرزا صاحب
 املا تک درست نہیں ہے آپ فرماتے ہیں کہ رشک نے مونث ہی کہا ہے (۵) نام
 جانان ہے یا لکھا میری تقدیر کا یہ خط کی انشا اور ہے لکھنے کی املا اور ہے یہ مؤلف عرض کرتا
 ہے کہ فقیرہ امیرین املا بہ معنی تحریر مستعمل ہے لیکن وہ مخصوص ہے رسم الخط کی مطابقت کو ساتھ
 اور فارسیوں نے مطلقاً بمعنی تحریر اسکا استعمال کیا ہے۔

املاق | بقول برہان و جامع کبیر اول و سکون ثانی و لام بالیف کشیدہ و بقاف زودہ
 نام ولایتیست از ترکستان - صاحب سروری این را با لام دوم و میم سوئم آوردہ - صاحب

مؤید بذیل لغات عربی نوشته فرماید که صاحب شرفنامه این را ترکی گفته مؤلف گوید که محققین ترکی زبان ازین ساکت اند و جادارد که نام اصلی این ولایت بدلام دوم و سیم سوم باشند چنانکه قول صاحب سروری است و الماق لغت ترکی است بمعنی احاطه (کذا فی الکنتز) پس فارسیان بکثرت استعمال تقدیم و تاخیر یک حرف کرده باشند که مقلوب بعضی دوزبان فارسی آمده همچون اسطرخ و اسطرخ و آفرار و آفرار و آفله و آفله و لیکن محققین ترکی الماق را هم نام ولایتی نه نوشته اند و الله اعلم بحقیقه الحال (اردو) اطاق ترکستان کی ایک ولایت کا نام ہے۔

اطلا کردن	استعمال - صاحب آصفی	خون صدنامه انشای می توان کردن بداهتفی
اطلا نمودن	ذکر این کرده که معنی نوشتن	جامی ۵) بفرمود تا بر نقیض نخست بکی
است مطلقاً (صاحب ۵)	ز دل مجموعه	نامه اطلا نمودند چیت بد (اردو) کهنه تحریک
هر روز اطلا میتوان کردن بد ازین یک قطعه کرنا -		

اطمه بقول صاحب شمس لغت عربی و فارسی است بافتح نام میوه است که بهینش آمله گویند - صاحب ضمیمه برهان گوید که همان آمله که در ممدوده گذشت و صاحب مؤید فرماید که آمله بزیادت تحافی بعد سیم فارسی آمله باشد مؤلف عرض کند که ماعریف این در ممدوده کرده آمله ممدوده و مقصوره چیرنی نیست که نتیجہ لب و لجه مقامیست اصل این آمله بالف ممدوده و آلف در آخلفت سنکرت است که بقول صاحب ساطع چیرنی است که آن را در عربی آملج و در فارسی آمله گویند و هم گوید که آمل بافتح در سنکرت ترش حاض را گویند - بخیاں ما فارسیان لغت سنکرت آملار ابر تبدیل الف باهای پوز آمله کرده اند همچون باسل یا سل و جادارد که آمله

بمقصوره مرکب باشد از لغت سنسکرت اتل و هائے نسبت و نام ثم معروف قرار یافته که ترش حامض است (اردو) دیکھو آملہ۔

اُمّ ملرم اصطلاح۔ بقول بحر کبیر میم دوم و علف ستور پس معنی لفظی این اصل یا مادر سنگ	سکون لام و فتح وال کنیت تنپ دائمی که مادر است که بدان گزند رسد و کنایه از تنپ دائمی که مرگ است مؤلف گوید که مرکب اضافی است انسان را برگ رسانند نمیدانیم که صاحب بحر از برد و لغت عربی یعنی امّ بضم اول و تشدید این بمعنی مادر مرگ چگونه گرفت که ملد م بمعنی مرگ میم بمعنی اصل و مادر گذشت و ملد بقول نخب بالکثیر یعنی نیامده در محاوره عرب هم این اصطلاح بهمین معنی استعمال
مرد فریه و سنگ که بدان خسته خرماکو بند جنت و فارسیان هم استعمال این کنند (اردو) دائمی تنپ نش	

امن | بقول بهار بی ہراس شدن فرماید کہ فارسیان (۱) بمعنی امین و بی ہراس استعمال کنند مؤلف گوید کہ لغت عربست بالفتح۔ صاحب منتخب ہم ذکر این کرده فارسیان استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر کنند کہ بی ہراسی و امینی و اطمینان باشد و برای معنی مصدر می بامصادر فرس مرکب سازند (انوری ۵) ہمیش بخیطہ امن اندرون و خوش و طیبور ہمیش بسایہ احسان درون رجال و نساپ (وله ۵) مرغ در سایہ امن تو پر دگر دہواید و خوش از نعمت فضل تو چو دگر دکنام پد آنچه بہار استعمال این بمعنی امین و بی ہراس گفته سندش از کلام صائب است و ہم او گوید کہ امن تر بجای امن تر متعلق (۵) در دسر تانہ کشی صائب ازین بنجیران پد گوشہ امن تر از خلوت خاموشی نیست (وله ۵) از زہر چشم سنگدان امن نیستیم پد چون پستہ در لباس بود تو شخند ما پد مؤلف گوید

کہ در کلام اول صائب امن بمعنی بی ہراسی است موافق قیاس یعنی گوشہ امن (مرکب اضافی)
 بمعنی گوشہ بی ہراسی و اطمینان مستعمل و در کلام دوشم ہم امن بمعنی بی ہراسی و اطمینان
 آمدہ واضح باد کہ در کلام صائب تر بمعنی بہ و لطیف است پس در معنی شعر ضرورت ندارد
 کہ امن را بمعنی امین گیریم البتہ در مرکبات امن کہ در مطقات آید امن بودن و شدن را فارسیان
 بمعنی امین بودن و شدن آورده اند و صراحت معنی آن ہمہ را بجا کنیم کہ فارسیان مصدر را بمعنی
 مفعول استعمال کنند چنانکہ خلق را بمعنی مخلوق گیرند۔ خان آرزو در سراج فرماید کہ (۲) امن
 و آمنہ بمعنی تودہ ہیزم و پشتہ و امثال آن و امن مخففش آمدہ و از ہمین مرگب است
 ظرمن بمعنی تودہ بزرگ و بحدہ نیز (انتہی) مؤلف عرض کند کہ امن و آمنہ در حمد و
 گذشتہ است و سند استعمالش ہمہ را بجا مذکور ولیکن استعمالش بہ مقصورہ از نظر بگذشت
 حیف است کہ خان آرزو سند استعمال این پیش نکرد۔ بای حال امن و آمنہ باشد
 یا امن و آمنہ در ہر دو الف و صلی است و اصل این با بمعنی امن باشد کہ بمعنی تودہ
 بہر چیز بجایش می آید و ظرمن مرگب از ہمین است و شک نیست کہ ہاے ہوز در آخر آمنہ
 و آمنہ زائد است یا براے نسبت۔ دیگر ہیچ (ارو) (۱) امن بقول امیر (عربی)
 مذکر۔ بمعنی پناہ حفاظت (آتش ۵) امن میں رکھتی ہو جو رخص سے و از فکلی پسنل سبز
 میں اندیشہ نہیں سیلاب کو پاپ ہی نے امن چین۔ امن و امن بمعنی آرام و اطمینان
 کہا ہے۔ (۲) دیکھو امن اور آمنہ۔

امن آباد | اصطلاح۔ بقول بحر بمعنی جاک امن است یعنی آبادی امن و ازندہ اسم فعل

<p>ترکیبی (اردو) امن اور اطمینان کی جگہ کہ میراجل دروہ ہرگز نہادہ است کسی راجا امن آباد کہہ سکتے ہیں۔</p>	<p>امن بودن استعمال صاحب آصفی ذکر این کہ امن داشتن استعمال صاحب آصفی</p>
<p>کہ معنی ایمن بودن است بہار اشارہ بمعنی ذکر این کردہ کہ بمعنی محفوظ و مطمئن بودن است بر لفظ امن کردہ مؤلف عرض کند کہ این (خرین ۵) بی بادہ شہر ہستی امن و امان دارد</p>	<p>از قبیل خلق است کہ بمعنی مخلوق مستعمل و جا دارد کہ کلمہ در را محذوف گیریم (نجات اصفہانی ۵) از گوشمال برق حوادث</p>
<p>مباش امن ہر خود را چو موم مہر ہمیان زر مبند ہ (اردو) مطمئن ہونا۔ مطمئن ہونا امیر نے لفظ آئین پر ایمن ہونے کی سند کی</p>	<p>ہو (ناسخ ۵) دل میں ایمن ہونہ خوشخوار جو دشمن ہے ضعیف ہر مورچہ دیکھو تو کھا جاتا</p>
<p>ختم امن شد از جوش چون صہبا نشست ہ جا امن خواستن استعمال صاحب آصفی</p>	<p>دارد کہ در صرع دوم امن را مجازاً بمعنی تقا امن گیریم (اردو) ایمن ہونا۔ بی فکر ہونا</p>
<p>مطمئن ہونا۔ محفوظ ہونا۔ دیکھو امن بودن چہر</p>	<p>امن خواستن استعمال صاحب آصفی</p>
<p>امن خواستن استعمال صاحب آصفی</p>	<p>امن خواستن استعمال صاحب آصفی</p>

<p>خطر چکید پ (اردو) امن عطا کرنا۔ محفوظ</p>	<p>ایمن ہونا کی سند ہے۔</p>
<p>و مطمئن کرنا۔ پناہ دینا۔</p>	<p>امن شستن استعمال۔ صاحب آصفی</p>
<p>امن و امان استعمال۔ ہر دو لغت عربی</p>	<p>ذکر این کردہ کہ بمعنی از دست دادن امن</p>
<p>مرادف یکدیگر فارسیان بمعنی اطمینان و بخونی</p>	<p>واختیار کردن خطرہ و در خطر افتادن است</p>
<p>استعمال کنند سنند این بر امن داشتن گشت</p>	<p>(خسرو ۵) ایمنی است از آنگونہ جست</p>
<p>(انوری ۵) زان پس کہ قضا شکل</p>	<p>کا من خود از آئینہ خود نشست (اردو)</p>
<p>دگر کر د جهان را پوز خاک برون بر د قدر</p>	<p>بے امن ہونا۔ خطرے میں پڑنا۔</p>
<p>امن و امان را (اردو) امن و امان</p>	<p>امن کردن استعمال۔ صاحب آصفی</p>
<p>بقول امیر۔ مذکر۔ حفظ و امان۔ حفاظت</p>	<p>ذکر این کردہ کہ بمعنی امن دادن و مطمئن</p>
<p>بجاو۔ اطمینان و آرام (میر ۵)</p>	<p>محفوظ کردن است (صائب ۵) می کند</p>
<p>یہ اسکے عہد میں امن و امان حاصل ہو</p>	<p>کار فر دفس چو گر دید طبع پوز چون شخم</p>
<p>دنیا کو پد کہ آتی ہے نظر جمعیت دلی فراوانی پ</p>	<p>شود امن کند عالم را (ظہوری ۵) دور</p>
<p>(نثر) شہر میں امن و امان ہے۔</p>	<p>بیزم امن ظہوری بجام کردہ خونناہ کہ از دم تیغ</p>
<p>امنہ بقول برہان و جامع لفتح اول ثنائی و ثنوں۔ پشتہ ہیزم را گویند۔ خان آرزو در</p>	<p>امنہ بقول برہان و جامع لفتح اول ثنائی و ثنوں۔ پشتہ ہیزم را گویند۔ خان آرزو در</p>
<p>سراج ذکر این کردہ و در مدودہ ہم گذشت و این ہماست کہ حقیقت این بضمن لفظ امن</p>	<p>بر معنی دوم مذکور شد (اردو) و کیو آمنہ اور امن کے دوسرے معنی۔</p>
<p>امن یافتن استعمال۔ صاحب آصفی</p>	<p>ذکر این کردہ کہ بمعنی حاصل کردن اطمینان و پنا</p>

باشد (طالب آملی ۵) جگر از کاوش آن خانہ زنبور نیافت ؛ (اردو) اسن

غمزہ پناہی می جست ؛ هیچ جا امن تراز پانا - جیسے ہم نے وہاں ہر قسم کا امن پایا

(۱) اینیت | بقول صاحب منتخب بالفتح وتشدید یا وتاءے مدورہ لغت عربست یعنی

ایمنی وبالضم وتشدید یا دروغ وآرزو و مراد و کتاب خواندن - امانی جمع این - صاحب

انند ہم ذکر معانی بالا کرده و صاحب غیاث ہم این را آورده - صاحب تحقیق الاصطلاح

بر اسن فرماید کہ مصدر عربیت و فارسیان یاے تحتانی مشدد و تاءے مصدری بآن الحاق

کرده امنیت ساختن چنانکہ در عربی یاے مشدد و تاءے تانیث برائے معنی مصدری در

آخر صفات آید همچون قابلیت و مقبولیت و فی الحقیقت اینیت در کلام عرب نیامده و فرقا

کہ میر عبد الرشید تنوی در منتخب اللغات بر معنی ایمنی غور نکرده بر شہرت اکتفا کرد کہ در قاف

و امثال آن این لغت یافتہ نمیشود مؤلف گوید کہ معاصرین عجم ہم استعمال این کنند و صاحب

رتہما بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این کرده (ظہوری ۵) ظہوری این سخن باور

ندارد ؛ کہ در ملک خطر اینیتی هست ؛ و با مصدر دادن -----

(۲) اینیت دادن | ہم معنی اسن دادن مستعمل (نظیری نیشاپوری ۵) ظہور حسن تو

اینیتی بدوران داد ؛ کہ پادشہ زرعیست نمی ستاند باج ؛ (اردو) (۱) دیکھا اسن (۲)

اسن دینا - اطمینان دلانا - بی خوف کر دینا - مطمئن کر دینا -

امور | الضم اول و دوم لغت عرب است جمع امر - صاحب منتخب برآم گوید کہ بالفتح کار

و واقعہ و حادثہ و امور جمع آن و بمعنی فرمودن و فرمان و اوامر جمع آن - مؤلف گوید کہ

فارسیان استعمال این معنی کار ہا کنند و با لغات فرس مرکب ہم سازند کہ در لغتات آید۔
 (انوری ۵) تاہست علوم را مبادی و تاہست امور را عواقب و حکم تو ہمیشہ باقی
 غم تو ہمیشہ باد تا قب و (ولہ ۵) آنکہ عدلش در انتظام امور و شکل پروین دہفت
 اورنگ و (اردو) امور بقول امیر۔ امر کی جمع (نواب میرزا شوق ۵) آگے تو
 یہ نہ تھا ترا دستور و کس سے سیکھے ہیں اس طرح کے امور و

امور خارجہ استعمال۔ مرکب توصیفی کہ سند استعمال این پیش نشد معاصرین عجم	بقول صاحب بول چال و رہنما بحوالہ
بر زبان نذرند (اردو) کار و بار سے وقف	سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار معنی کار و بار
امور کلی اصطلاح۔ مرکب توصیفی۔ بقول	متعلقہ سلطنت ہاے غیر (اردو) غیر ملکی
صاحب بحر آنکہ موجود باشد عقل و معدوم باشد	کے کار و بار۔ مذکر۔
در خارج یعنی در خارج ذاتی نباشد کہ اوراحیات	امور ویدہ استعمال۔ بقول اند بحوالہ
و علم نام نہادہ شود (اردو) امور کلی و دین جو	فرہنگ فرنگ بمعنی کار آزمودہ مؤلف
عقل میں موجود ہوں اور خارج میں معدوم	گوید کہ از قبیل جہان دیدہ باشد حیف است
جیسے حیات اور علم۔	

اموس بقول برہان و جامع و اند لفتح اول و ضم ثانی و سکون واو و سین بے نقطہ مخم
 باشد کہ بر روی نان پاشند و انرا ناخواہ نیز گویند و باہمزہ مدودہ ہم نظر آمدہ۔ صاحب
 صراحت کردہ کہ این اسم جامد فارسی زبان است۔ مؤلف گوید کہ این ہمانست کہ
 تعریف کا ملش بر المنا گذشت (اردو) اجوائن۔ مونت۔ دیکھو۔ السا۔

اموسنی | الفتح اول، سکون ثانی و کسر او و سین سے نقطہ ساکن و نون بہ تحتانی رسیدہ دور
را گویند کہ یک شوہر داشتہ باشند ہر یک مردگیری را اموسنی بود۔ صاحب جامع گوید کہ
این را وسنی و ہود ہم گویند مؤلف عرض کند کہ ہمین لغت در محدوده گذشت بہ معنی
انباغ۔ صاحب اند صراحت فرماید کہ لغت فارسی است و محققین ترکی و سنسکرت
و عربی ازین سالت اند بخیاں ما وسنی کہ ہمین معنی می آید مخفف این باشد و جادارد کہ اصل
این موسنی باشد کہ وضع شد از لغت سنسکرت یعنی موسنا کہ بقول صاحب ساطع معنی
غضب کردن و نزو و گرفتار آمدہ۔ عجیب نیست کہ فارسیان الف آخرش را بطریق ابالہ بدل
کردند بہ تحتانی و نام نہادند برائے انباغ کہ غضب باہمی شان معروف است و پس از ان
الف وصلی در اول این آوردہ اموسنی کردند و اعراب موجودہ نتیجہ استعمال است کہ
با اصلیت بیچ تعلق ندارد و انداعلم (اردو) دیکھو اموسنی۔

اھمات | بقول صاحب اند بنم اول و میم شد و مفتوح لغت عربت بمعنی مادران
جمع اھتہ و این لغتی است در اُم کہ معنی مادر گذشت و استعمال اھمات در انسانست۔
صاحب صراح ہم ذکر این کردہ۔ فارسیان استعمال این ترکیب کنند کہ در مطہات آید (اردو)
مان کی جمیع۔ مائین۔ موت۔

<p>اھمات اسماء اصطلاح۔ بقول صاحب بحر از ہر دو لغات عربی زبان۔ مرکب اضافی۔ و بہار و اند اسماء اربعہ الھی کہ اول و آخر و معنی لفظی این اصل و مادر ہا جمیع اسماء باشند و کنایہ از اسماء اربعہ الھی کہ بالا مذکور شد</p>	<p>ظاہرہ باطن است۔ مؤلف گوید کہ مرکب است</p>
---	--

<p>سفلی۔ کنایہ ہر (۱) چار عنصر اور (۲) طبقات زمین سے۔ اور چار عنصر سے مراد۔ آگ۔ پانی مٹی۔ ہوا۔ دیکھو اسطقتات۔ احتمات علوی اصطلاح۔ بقول</p>	<p>از محققین عرب صاحبان صراح و محیط المحيط این را ترک کرده اند و صاحب محیط المحيط بر آہیات گوید کہ نزد صوفیہ برائے اول و آخر و ظاہر و باطن مستعمل پس بجز این نیست کہ فارسیان این اصطلاح</p>
<p>صاحب بحر و بہار (۱) علوم (۲) عقول (۳) نفوس (۴) ارواح صاحب اند را با صاحب بحر اتفاق۔ صاحب محیط المحيط بر (الاحتمات العلویہ) گوید کہ عقول و نفوس و ارواح باشد مؤلف گوید کہ فارسیان ہمین اصطلاح عرب را ترکیب توصیفی در فارسی گرفتند کہ مرکب از ہر دو لغت عرب است و معنی اول زیادہ کرد و معنی حقیقی این اصل یا مادر ہائے علوی و کنایہ باشد از ہر چہا معنی بالا (اردو) احتمات</p>	<p>را باضافت احتمات بسوی اسماء قرار دادہ اند (اردو) احتمات اسماء۔ کنایہ ہر چار اسماء اتمی سے یعنی اول و آخر و ظاہر و باطن۔ احتمات سفلی اصطلاح۔ بقول صاحب (۱)</p>
<p>عناصر اربعہ و (۲) طبقات زمین۔ بہار بر معنی اول قانع و صاحب اند با صاحب بحر متفق و صاحب محیط المحيط بر (الاحتمات السفلیہ) گوید کہ عناصر اربعہ باشد و بس۔ بخیال ما فارسیان ہمین اصطلاح عربی را ترکیب فارسی قرار دادند و معنی دوم اضافہ کرد و شک نیست کہ این اصطلاح از ہر دو لغت عرب مرکب توصیفی است و معنی حقیقی این اصل یا مادر ہائے سفلی و کنایہ باشد از ہر دو معنی کہ بالا مذکور شد (اردو) احتمات</p>	<p>عناصر اربعہ و (۲) طبقات زمین۔ بہار بر معنی اول قانع و صاحب اند با صاحب بحر متفق و صاحب محیط المحيط بر (الاحتمات السفلیہ) گوید کہ عناصر اربعہ باشد و بس۔ بخیال ما فارسیان ہمین اصطلاح عربی را ترکیب فارسی قرار دادند و معنی دوم اضافہ کرد و شک نیست کہ این اصطلاح از ہر دو لغت عرب مرکب توصیفی است و معنی حقیقی این اصل یا مادر ہائے سفلی و کنایہ باشد از ہر دو معنی کہ بالا مذکور شد (اردو) احتمات</p>

اھوسپند بقول برہان و ناصری و جامع و جہانگیری و سروری ہمان اشاسپند کہ گذشت و
اھوسفند ماصرحت ناخاین ہرودہم ہمدراجا کردہ ایم (اردو) دیکھو اشاسپند۔

امی بقول بہار یضیم و تشدید میم (۱) آگہ پدرش بمیرد و از تربیت پدر محروم ہووہ در کتف مادر یا
 قابہ و دایہ پرورش یابد۔ در عرف ناخواندہ و بے سواد **مؤلف** گوید کہ لغت عربست و بقول
 صاحب منتخب آنکہ خواندن یا نوشتن نتواند یا آگہ بر خلقت اُمّی باشد کہ کتاب ناخواندہ باشد و (۲)
 لقب خاص نبی صلی اللہ علیہ وسلم فارسیان استعمال این کنند و ترکیب فارسی مرگ بہم۔
 (نظامی ۵) پس آگہ قلم بر عطار دشکست ہا کہ اُمّی نگیرد قلم را بدست ہا (اردو) امی۔ (۱)
 بقول امیر (عربی) یا بے نسبت کے ساتھ و شخص جس کا باب بچپن میں مرجائے فقط مان او سکی
 پرورش کی مشکفل ہو اور وہ اسی وجہ سے علم نہ حاصل کر سکے۔ مجازاً بے لکھا پڑھا آدمی۔ اور (۲)
 خاص آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کا لقب۔ آپ کے والد بزرگوار نے آپ کی ولادت سے کچھ
 روز پہلے انتقال فرمایا اور بچپن ہی میں والدہ محترمہ بھی راہی ملک بقاء ہوئیں اور آپ عالم علم لدنی
 ہوئے لکھنا پڑھنا کسی سے سیکھا نہیں اس میں حکمت اُلّہی تھی کہ استاد کو آپ پر فضیلت نہو۔
 (اسیر ۵) امی لقب و زبان سفینہ ہا ناخواندہ و صد کتب بسینہ ہا

(۱) **امیا** بقول برہان و ناصری و سروری و جامع و جہانگیری (۱) بروزن دریا و (۲)
 (۲) **امیان** بروزن ہمیان کیسہ زر باشد وہم او بر ہمیان صرحت کند کہ کیسہ باشد طو
 کہ بر کمر بند و عبری صتر خوانند (از سروری ۵) از تمنائے خاک آنحضرت ہا خاک گشتہ
 ادیم انیا نہا ہا خان آرزو در سراج گوید کہ (۱) مخفّف (۲) و ہمیان کہ می آید تبدیل ایسا

که الف به بابدل شود مؤلف عرض کند که ماخذ این بهم میان است از قبیل بهم و بهم از که هم افاده معنی معیت کند و بدین وجه که این کیسه دراز را بر میان بندند این بهم میان نام کردند بکثرت استعمال یک میم حذف شده همیان شد و هاء موز را به الف بدل کرده امیان کردند و چون مانده انباز و همباز و امیان به تخفیف نون آمیاشد (اردو) همیانی بونث - دیکھو اپر انداخ - امید بقول بہار ترجمہ رجا و امل است - بستہ - بلند - دراز - فربہ - مردہ از صفات

و زنجیر از تشبیہات اوست (ظہوری ۵) بازوی دل روز غم می برم چاک زنجیر امید در ہم درم و صاحب ضمیمہ برہان ہم این را بمعنی چشم داشتن نوشته و مقصودش از حاصل بالمصدر باشد کہ چشم داشت است - صاحب کنز کہ محقق ترکی است صراحت فرماید کہ لغت فارسی است مؤلف گوید کہ اسم جامد فارسی زبان کہ استعمال این بہ تشدید میم و تخفیف آن ہر دو آئم (ظہوری ۵) امید کہ برگشتہ چوز پاد نہ مائیم چاک بر بوسے میت مست سرخ است دل ما چاک (ولہ ۵) امید سلسلہ و گردن اسیران است چکان برگ ز جو فرقا بگریزند چاک (انوری ۵) ہالی را کہ برگہ دون نسبت چاک تو امید صد جاہ و جلال است چاک (ولہ ۵) چاک فروغ نیاید ہوائے سال امید چاک آفتاب ہنر رفت درد پیکر چاک (اردو) امید بقول امیر (فارسی) مونث - آس - توقع - آرزو - خواہش - (داغ ۵) بے طرح پہیلا ہے ان زلفون کا چال اب امید رستماری اٹھ گئی چاک (غالب ۵) کوئی امید بر نہیں آتی چاک کوئی صورت نظر نہیں آتی

امید آزمودن استعمال - صاحب آصفی کردنت یعنی دانستن کہ امید چہ چیز است	ذکر این کردہ کہ بمعنی حقیقی امتحان و آزمائش امید (عرفی ۵) ز غفو و حلم تو دلہا بغایتی جمعست
--	--

<p>کہ معصیت نہ امید آزمودہ است نہ بیم ہار دو سے وابستہ کرنا چاہئے میری امید اون سے وابستہ ہے یا اون کی بارگاہ سے وابستہ ہے۔</p>	<p>امید کا امتحان کرنا۔ جاننا۔</p>
<p>امید آوردن استعمال۔ صاحب آصفی اقی وانا بقول صاحب اندجوارہ فرنگت فر کیا از حضرت نبینا صلی اللہ علیہ وسلم (اردو) امی وانا گناہنا امید نبودن است (شرف منیری ۵) چون</p>	<p>امید آوردن استعمال۔ صاحب آصفی اقی وانا بقول صاحب اندجوارہ فرنگت فر کیا از حضرت نبینا صلی اللہ علیہ وسلم (اردو) امی وانا گناہنا امید نبودن است (شرف منیری ۵) چون</p>
<p>خود گفتی کہ نا امیدی کفر است ہا فرمان تو بزم و امید آوردم ہا (اردو) امید حاصل کرنا امید رکھنا ہا</p>	<p>خود گفتی کہ نا امیدی کفر است ہا فرمان تو بزم و امید آوردم ہا (اردو) امید حاصل کرنا امید رکھنا ہا</p>
<p>امید باریدن مصدر اصطلاحی یعنی باریدن یہ کہ ادعا شاعریست و کنایہ انظار ہر شدن امید چنانکہ ظہور گوید (۵) ز اشک نا امیدی گرچہ دریا کردہ ام مگر ہا ازان</p>	<p>امید باریدن مصدر اصطلاحی یعنی باریدن یہ کہ ادعا شاعریست و کنایہ انظار ہر شدن امید چنانکہ ظہور گوید (۵) ز اشک نا امیدی گرچہ دریا کردہ ام مگر ہا ازان</p>
<p>امید بختن اصطلاح۔ بقول صاحب اندجوارہ منظور العجائب بمعنی بخت شدہ امید و کنایہ از حق سبحانہ تعالیٰ مؤلف گوید کہ اسم فاعل بختی</p>	<p>امید بختن اصطلاح۔ بقول صاحب اندجوارہ منظور العجائب بمعنی بخت شدہ امید و کنایہ از حق سبحانہ تعالیٰ مؤلف گوید کہ اسم فاعل بختی</p>
<p>است و متعلق با مصدر (امید بختن) بمعنی امید پیدا کردن (اردو) امید بختن کنایت</p>	<p>است و متعلق با مصدر (امید بختن) بمعنی امید پیدا کردن (اردو) امید بختن کنایت</p>
<p>حق سبحانہ تعالیٰ کو کہہ سکتے ہیں۔ یعنی دل میں امید پیدا کرنے والا۔</p>	<p>حق سبحانہ تعالیٰ کو کہہ سکتے ہیں۔ یعنی دل میں امید پیدا کرنے والا۔</p>
<p>امید بر آمدن استعمال۔ صاحب آصفی ہا</p>	<p>امید بر آمدن استعمال۔ صاحب آصفی ہا</p>

<p>وہاں ذکر این کردہ کہ بعضی نومید شدن و باقی نبود امید باشد (فغانی شیرازی ۵) بلبلم مضیق خارستان ۶ کہ امیدم ز گلستان برخاست (اردو) امید اوٹھہ جانہ بقول امیر۔ توقع نہنا (ظفر ۵) کہ چکے سوار تیرا امتحان اب تو ہمیں پتہ ہے امید وفا ہے بی مروت اوٹھ گئی ۶</p>	<p>ذکر این کردہ کہ بعضی حاصل شدن امید باشد۔ (سعدی ۵) امید بستہ برآمد ولی چه فائدہ ز انکڑ امید نیست کہ عمر گذشتہ باز آید ۶ (اردو) امید بر آنا بقول امیر۔ آرزو پوری ہونا مقصود حاصل ہونا (افشا ۵) میری امید بر آتی ہے اب انشاء اللہ ۶ کون سی چیز ہے اللہ کے جو گھر میں</p>
<p>امید برداشتن استعمال۔ بمعنی نا امید شدن است صاحب آصفی ذکر این کردہ (فغانی شیرازی ۵) یکبار از وفاے تو برداشتم امید ۶ چون از تو التفات تمامی نداشتم (اردو) امید قطع کرنا توقع نہ کھانا امید ہونا (ظفر ۵) امید زنگار اپنی آخر قطع کر بیٹھے ۶ ظفر عشق و محبت کی پیہم</p>	<p>امید بر آوردن استعمال۔ بہ تمنای دل کامیاب کردن مراد آرزو بر آوردن است کہ در محدوده گذشت صاحب آصفی ذکر این ۶ (سعدی ۵) طلبگار خیر است و امیدوار ۶ خدایا امید یکہ دارد بر آ (اردو) امید بر لانا آرزو بر لانا۔ دیکھو آرزو بر آوردن۔</p>
<p>امید برچیدن (مصدر اصطلاحی۔ یعنی دور کردن و نداشتن امید باشد (ظہوری ۵) امید خندہ بر چین از لب خشک ۶ کہ ہر گریہ چشم ترافتہ ۶ (اردو) امید نہ کھنا۔ امید برخاستن استعمال۔ صاحب آصفی کہ افتادم اندر سیاہی سپید ۶ (اردو) دیکھو امید برداشتن</p>	<p>امید برچیدن (مصدر اصطلاحی۔ یعنی دور کردن و نداشتن امید باشد (ظہوری ۵) امید خندہ بر چین از لب خشک ۶ کہ ہر گریہ چشم ترافتہ ۶ (اردو) امید نہ کھنا۔ امید برخاستن استعمال۔ صاحب آصفی کہ افتادم اندر سیاہی سپید ۶ (اردو) دیکھو امید برداشتن</p>

امید برگرفتن

استعمال - بحث این برایید

(الف) امید بستن | مصدر اصطلاحی - که

گرفتن می آید و سندانیم هم پندارنجا مذکور (اردو) بگو
امید گرفتن -

(الف) امید بریدن

مصدر اصطلاحی - صواب

چندم بر آن وعده امید نیز پند کز بهره ام انتظار

آصفی و بهار ذکر این کرده که معنی قطع شدن امید
قطع کردن امید هم مرادف امید برداشتن گذشته است که آرام جهان بود پند و امید بسته خلق بسیار
(کمال خجندی) کمال از غصه خود را کشته گوئی پند
است و بس پند (میر معری) خداوندی

امید کشتن از تیغ برید است پند (انوری)

(ب) امید بسته | از همین مصدر متعلق که برگ

مبر امیدش از عطاء بزرگ پند اے بزرگ جهان
بجرم حقیر پند (صائب) امید صائب از همه
کس چون بریده شد پند شمشیر آه را ز نیام جگر کشید پند
از همین مصدر است - - - - -

(ب) امید بریده | که بقول بحر و بهار و وارسته

امید بودن | استعمال - معنی حقیقی است که

(مرکب توصیفی) معنی امید یک نومیدی رسیده (طالب)
آملی (نومیدی وصال تو حسرت گذار بود پند
مرادف آرزو بودن است (شرف تبریزی)
چون کرد یار رحمی ز تو اے فغان چه حاصل پند ز تو بود
این امیدم که اثر کنی نکردی پند (اردو) امید مونا
امید بهتر از خوردن | مثل صاحبان غزنی

امید قطع کرنا (ب) ثوئی هوئی امید

وامثال فارسی و محبوب الامثال ذکر این کرده اند
 و از محصل استعمال ساکت مؤلف گوید کہ فارسیا کہ در محدوده گذشت (حافظ ۵) تشنہ بادیه را ہم
 در بیان ذوق و لذت امید این مثل را زنند کہ بزلالی در یاب باد بامیدی کہ درین رہ نجد امید
 لطیف امید بهتر از برآمدن اوست (اردو) (ظہوری ۵) بخت ہا تو امید عطا ہا دارم
 دکن میں کہتے ہیں آرزو کا مزاج کت سے بہتر تحفہ عفو تو بجز جروت تقصیر نبود (اردو) امید
 یہ گویا بعینہ ترجمہ ہے فارسی مثل کا۔

امید چیز می در دل نشستن استعمال
 بحث این در امید نشستن می آید و سن دین امید در جان شکستن مصدر اصطلاحی

ہم ہمدرا بخا (اردو) دیکھو امید نشستن۔ بقول بہار کنایہ از بند کردن امید در جان۔

امید دادن استعمال۔ بقول بہار امیدوار مؤلف گوید کہ این بمعنی حقیقی است و کنایہ باشد
 گردانیدن است (سعدی ۵) دلم می دہد از نا امید کردن (حمید الدین بلیقانی ۵) چہ بد
 وقت وقت این امید پاکہ حق شرم دارد ز موچی سلیطہ کردم کہ پیام شکستی باد امید وصل در جانم شکستی
 (سلمان ساوجی ۵) دل ز وصل او نشان بی (اردو) نا امید کرنا۔

نشانی می دہد و جان بیدارش امید زندگانی میداد امید رانی بریدن مصدر اصطلاحی۔ بقول
 (اردو) امید دلانا (فقرا نیہ) کوئی صورت سفر بحر بمعنی نا امید گردانیدن بہار گوید کہ بمعنی نوید
 کی نہ تھی مگر تحصیل در صاحب نے کچھ امید دلائی ہے شدن است صاحبان مؤید و ہفت ذکر مضمی
 امید داشتن استعمال۔ صاحب آصفی و مطلق این کردہ اند و معنی با صاحب بحر متفق

مؤلف گوید کہ بریدن لازم و متعدی ہر دو آمد
 و معنی بیان کردہ بہار ہم خلاف قیاس نیست و دیگر
 معنی ازین مصدر پیدا میشود ولیکن سند استعمال را
 مشتاق باشیم - مخفی مباد کہ ہر گاہ پی کسی ببرد او
 معذور میشود از رفتار پس امید را از رفتار معذور
 کردن یا امید از رفتار معذور شدن کنایہ است
 از نا امید گردانیدن و شدن (اردو) نا امید
 کرنا - نا امید ہونا -

امید راپی کردن | مصدر اصطلاحی -

بقول صاحب بحر مرادف (امید راپی بریدن) حاصل نہیں ہو سکتی
 کہ گذشت و بہار ہم این را بمعنی بیان کردہ خود
 مرادف آن قرار دہد و صاحبان مؤید و مہفت ہم
 ماضی این را ذکر کردہ اند و معنی با صاحب بحر شفق
 صاحب ضمیمہ برہان ہم با بحر اتفاق دارد - مخفی مباد
 کہ پی کردن در محاورہ فرس بمعنی پی بریدن آمدہ
 (اردو) نا امید کرنا - نا امید ہونا و کیو امید را
 پی بریدن -

امید رفتن از دل | استعمال - صاحب آصفی
 ذکر امید رفتن کردہ و از سندش مصدر (امید رفتن)
 حاصل می شود کہ بمعنی (۱) بیرون شدن
 امید از دل است مخفی مباد کہ رفتن در اینجا بفتح
 (ظاہر انجدانی) امید وصل نرفت از دل
 فکار ہنوز و نشستہ ام بسر راہ انتظار ہنوز و
 بتحقیق ما (۲) بہ چشم آئے مملہ دور کردن امید

(۱۷۸۱)

از دل باشد کہ متعدی معنی اول است (ظہوری) امید کاشتن | مصدر اصطلاحی - بمعنی امید

(۱) خاکسارانت ز دل گرد تمنا رفته اند باز در دل قائم کردن است (ظہوری) (۲) گوید

دل پرورد امید ماوارفته اند (۱) (اردو) امید بہار ہر دم دامن سعی بر زن و کشت امید کار

دل میں باقی نہ رہا (۲) دل سے امید نکال دینا - نشوونما ندارد (۱) (اردو) امید دل میں قائم کرنا

امید سفید شدن | مصدر اصطلاحی - کنات امید کردن | استعمال - صاحب آصفی ذکر این

باشد از بر آمدن امید چنانکہ ظہوری گوید (۱) کردہ کہ بمعنی آرزو کردن است (اردو) امید

مشکل کہ شود سفید امید از بخت پیرس خوش کرنا - بقول امیر امید رکھنا (آتش) (۲) حاصل

سیاہ است (۱) (اردو) امید بر آنا - اہل محبت غیر محرومی نہیں ہر بیہنجون بولے امید

امید شکستن | مصدر اصطلاحی - صاحب شکستہ کرنا کہ کرین ہر

آصفی ذکر این کردہ و سندش ہمان است کہ بر امید کوتاہ شدن | استعمال - بقول بہار معرّفہ

(۱) امید در جان شکستن (مذکور شد) (اردو) دیکھو مؤلف گوید کہ کم شدن آرزو باشد (صائب

امید در جان شکستن - (۲) چندانکہ موی بیش ز پیری شود سفید ہر کوتہ

امید فگندن | استعمال - بمعنی امید در دل شود امید چو شمع سحر مراب (۱) (اردو) امید کوتاہ

پیدا کردن است مرادف امید دادن (انوری) ہونا - امید کم ہونا کہہ سکتے ہیں -

(۱) زہی رواج جودت ز روی استعداد ہر امید کمن گشتن | استعمال از دیر نہ بر آمدن

امید شرکت احیا فگند موتی را ہر (۱) (اردو) امید آرزو و کمن شدن آن چنانکہ ظہوری گوید (۲) قاصد امید ہر کمن گردید ہر گوش و لب نو بر پیام کرد

(۱۷۸۱)

(۱۷۸۱)

(۱۷۸۱)

(اردو) امید پرانی ہونا یعنی عرصہ دراز تک نہ برآمد	امید گرفتن استعمال - صاحب آصفی ذکر
امید گاہ استعمال - بقول اندھجوالہ فرہنگ	این کردہ کہ بجی امید پیدا کردن است و از قبیل
فرنگ جای امید - مؤلف گوید کہ اطلاق بر	است امید گرفتن ہم - (ظہوری ۵) درو
دل و بیار و مدوح و حاکم وغیرہ باشد کہ دل ہم جای	ہم دلم امید گرفت پرتب خطش کشاد در بانہ
امید است کہ امید و دل می باشد و یار و مدوح	(اردو سی ۵) انجان دختر امید دل برگرفت
و حاکم ہم امید گاہ است کہ بر آمدن امید متعلق بدو	پیش بد زاری از سر گرفت (اردو) امید
(ظہوری ۵) ہست تو آنچنان امید ظہوری	پیدا کرنا -
کس چو ظہوری امید گاہ ندارد (ولہ ۵)	امید گاہ گشتن استعمال - بقول بہار بجی
چومی ہم ندارد آنچنان قدر گناہ من ہا کہ بند را	نمید شدن (بافرکاشی ۵) مردم و حرم
بر امید من امید گاہ من (اردو) امید گاہ	انجان از تو امید گسلد و دوختہ ام براہ تو دیدہ نیم
کو کچھ سکتے ہیں جس سے امید متعلق ہو جیسے یار یا	(اردو) امید ٹوٹنا - بقول امیر یاس ہونا -
اپنا مدوح یا حاکم وغیرہ اور دل کو بھی امید گاہ	کھد (ظہوری ۵) اگر ٹوٹی نہ امید اوس می حاکم کے انکی
سکتے ہیں اسلئے کہ امید کا مقام دل ہے -	تو کیوں توڑیں پرتپ کہ اپنا دم پہلے سے پہلے ہم
امید گاہ ختن مصدر اصطلاحی - صاحب	امید گنجیدن در دل استعمال - صاحب
آصفی ذکر این کردہ کہ بمعنی دفع کردن امید از دل	آصفی ذکر (امید گنجیدن) کردہ و از سندش مصدر
است (فیضی ۵) خونین شب اوبہ آتشین روز	(امید گنجیدن در دل) پیدا می شود کہ بمعنی حقیقی
ہم امید گداز و آرزو سوز (اردو) امید مثلاً	است ایچی گنجایش نداشتن امید و دل کہ دل تنگ

باشند و امید بسیار (عرفی ۵) کمیش ایل و غا
 نہ تعانی گنجید امید و دل و در سر جوانی گنجید
 (ارو) امید دل میں سہانا۔

امید ماندن استعمال صاحب آصفی ذکر
 این کرده کہ معنی توقع باقی بودن است و مراد
 کی توقع دل میں پیدا ہونا۔

(۱۲۷۱)

آرزو ماندن (بہائی آملی ۵) مراد امید ہونی
 نماندہ اسے خوش آن روزی پاکہ می گفتم علاج
 این دل بیمار می باید (ارو) امید رہنا
 جیسے یا رہی سہی امید بھی جاتی رہے
 امید پیدا کرنا خلق کرنا۔

امید مردہ اصطلاح مرکب توصیفی امید
 کہ مبتدل بیاس شدہ باشد و امید برآمدنش باشد
 این متعلق است از (مردن امید) یا (امید مردن)
 (ظہوری ۵) امید مردہ زندہ بدشنام می شود
 آہ از دعای من کہ برگ اثر نشست (ارو)
 دیکھو آرزوی مردہ۔

(۱۲۷۱)

امید نشستن استعمال صاحب آصفی و
 بہار ذکر این کردہ و از سند ہر دو مصدر (امید
 آتش ۵) امید وار میں نگہ لطف کے کھڑے ہونا

(اردو) امیدوار ہونا۔	آنکھوں کے سامنے سے ہٹاؤ حجاب کو ہٹاؤ
امیدوار گردن استعمال صاحب آصفی ذکر	امیدوار آمدن استعمال صاحب آصفی
این کردہ کہ بمعنی متوقع کردن است (حیرتی تونی	ذکر این کردہ کہ بمعنی آمدن بجالت امید است۔
(سعدی ۵) خدا یا مقصر کار آدمیم پگنہ کار	(سعدی ۵) خدا یا مقصر کار آدمیم پگنہ کار
میان خلق ستم برسن آشکار مکن پطلف	امیدوار آدمیم پ (اردو) امیدوار آنا۔ بجالت
خود ہمہ کس را امیدوار مکن پ (اردو) امیدوار	امید آنا۔
کرنا (داغ ۵) تجھے تو وعدہ دیدار ہم سے کرنا	امیدوار بودن استعمال صاحب آصفی
یہ کیا کیا کہ جہان کو امیدوار کیا پ	ذکر این کردہ کہ بمعنی بودن بجالت امید متوقع
امیدوار گردیدن استعمال صاحب آصفی	بودن و امید داشتن است (سعدی ۵)
ذکر این کردہ کہ مرادف امیدوار شدن است	امیدوار بود آدمی بخیر کسان پ مراد بخیر تو امیدیت
کہ گذشت (قاسمی گونابادی ۵) چنان خواہم	بدمرسان پ (اردو) امیدوار رہنا جیسے
از فضل پروردگار پکران دیگری کردم امیدوار	ہم اس دفتر میں سالہائے سال امیدوار رہے
(اردو) دیکھو امیدوار شدن۔	لیکن نوکری نہ ملی
امیدوار شدن استعمال مرادف امیدوار	امیدوار شدن استعمال صاحب آصفی
بودن است (عرفی ۵) نذارم دستگیر امیدوار	ذکر این کردہ کہ بمعنی امیدوار قرار یافتن و متوقع
بخت بنشینم پ نہ بنیم و اگر از خاک کسری داغی خورم	شدن است (بکیسی غزنوی ۵) زہجر سوختم
(اردو) امیدوار رہنا۔ امیدوار ہونا۔	و دم نیز نم کہ مباد پ زنا امید می من غم امیدوار شود

کہ باللفظ فرو بردن مستقل۔ مؤلف گوید کہ یای این نبود امیدواری خندہ می آید مرا (د لہ ۵)
 مصدر بلفظ امیدوار زیادہ کردہ اند و بس دبا دارد امیدواری ورنہ بک در فرقت چہ انفر و قہ
 مصدر بودن و داشتن ہم استعمال این یافتہ ایم (نظامی ۵) فرو برد امیدواری زمرہ کہ ہمالیہ سر در
 وجہ دارد کہ با مصادر دیگر ہم مستقل شود انہوری بہ درو (اردو) امیدواری۔ امیدوار ہونا یا رہنا
 (۵) عاقبت دشمن بر احوال انہوری خندہ زدہ حاصل بالمصدر۔ مؤنت۔

امیر لقب اند لغت عربست بفتح اول و کسر دوم بمعنی حاکم و حکمران و فرمان روا و سردار و متر و قبول
 صاحب منتخب پادشاہ و فرمان روا۔ فارسیان این را بمعنی منعم و سردار و حاکم استعمال کنند چنانکہ از
 مرکبات این ظاہر شود (انوری ۵) جہان خواجگی آن خواجہ جہان کہ بجاہ پنجواں جگان و امیران برش
 علو و علاست (اردو) امیر لقب امیر (عربی) کا رفرا۔ بڑا آدمی۔ دولت مند۔ رئیس (ناخج ۵)
 اس امیر با کرم کی مع خوانی کے لئے کیا عجب گروام لے طوطی سے منتقا آئینہ پ

(۱) امیر آب استعمال۔ مرکب اضافی (۱) امیر آخور استعمال۔ مرکب اضافی۔ معاصرین
 (۲) امیر آب حیوان قبول اند بمعنی میر آب مؤلف نجم داروغہ اصطبل را گویند صاحب بول چال
 گوید کہ حاکمی از طرف سلطان بر آب خاصہ متعین باشد و رہنما۔ بحوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر
 آنرا امیر آب گویند و (۲) لہذا معنی حقیقی کنایہ باشد این کردہ و صاحب اند ہم بحوالہ فرنگ فرنگ این
 از خضر۔ صاحبان بحر و اند و نمیمہ برہان ذکرینہ را آوردہ مؤلف گوید کہ امیر آخور بحذف الف
 کردہ اند۔ (اردو) (۱) داروغہ آب خاصہ۔ اول وقت اضافت بشیر مستقل (اردو) داروغہ
 مذکور۔ (۲) خضر علیہ السلام۔ اصطبل۔ وہ افسر جو گھوڑوں کی نگرانی کے لئے مقرر کیا جاتا ہے

<p>امیر آلائی استمال - صاحب بول چال گوید فتح الف دوم هم در استمال به سکون بدل گردید که در محاوره معاصرین عجم افسر اعلا می فوج یعنی (ارو) امیر البحر بقول امیر بحر می فوج کا کلل را مانند بخال با امیر را مضاف کرده اند افسر - مذکر -</p>	<p>امیر آلائی استمال - صاحب بول چال گوید فتح الف دوم هم در استمال به سکون بدل گردید که در محاوره معاصرین عجم افسر اعلا می فوج یعنی (ارو) امیر البحر بقول امیر بحر می فوج کا کلل را مانند بخال با امیر را مضاف کرده اند افسر - مذکر -</p>
<p>بسوی آلائی - و آلائی مرگب است از آلا و یای امیر الامرای عساکر ضبطیه استمال - نسبت و آلا مراد ف آل یعنی سرخ گذشت پس معنی امیر آلائی سردار خیری که منسوب به سرخ ذکر این کرده گوید که بزرگ پولیس را گویند مقصود است و بدین وجه که رنگ لباس او فوج سرخ باشد افسرش را بدین نام موسوم کرده اند و در روز مرگب معاصرین عجم بکثرت استمال کسره را در الف دوم هر دو حذف شود (ارو) کلل - یعنی و این مرگب توصیفی است یعنی افواجی که مقرر است برای نگه داشتن بحرزم و هوش که ضبط در عربی بهین معنی آمده کذا فی المختب (ارو) کوتوالی بجا ال سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار ذکر این کرده که در روز مره معاصرین عجم معنی امیر البحر کلل امیرانه بقول صاحب اند بجا ال فرنگ و صاحب بول چال هم این را آورده بخال با فرنگ از قبیل شاهانه که بای قابلیت بر لفظ امیرانه این مخفف امیر البحر است که لفظ بحر بکثرت استمال حذف شد و الف لاش در آخر لفظ امیر بانی</p>	<p>بسوی آلائی - و آلائی مرگب است از آلا و یای امیر الامرای عساکر ضبطیه استمال - نسبت و آلا مراد ف آل یعنی سرخ گذشت پس معنی امیر آلائی سردار خیری که منسوب به سرخ ذکر این کرده گوید که بزرگ پولیس را گویند مقصود است و بدین وجه که رنگ لباس او فوج سرخ باشد افسرش را بدین نام موسوم کرده اند و در روز مرگب معاصرین عجم بکثرت استمال کسره را در الف دوم هر دو حذف شود (ارو) کلل - یعنی و این مرگب توصیفی است یعنی افواجی که مقرر است برای نگه داشتن بحرزم و هوش که ضبط در عربی بهین معنی آمده کذا فی المختب (ارو) کوتوالی بجا ال سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار ذکر این کرده که در روز مره معاصرین عجم معنی امیر البحر کلل امیرانه بقول صاحب اند بجا ال فرنگ و صاحب بول چال هم این را آورده بخال با فرنگ از قبیل شاهانه که بای قابلیت بر لفظ امیرانه این مخفف امیر البحر است که لفظ بحر بکثرت استمال حذف شد و الف لاش در آخر لفظ امیر بانی</p>
<p>امیرال استمال - صاحب بنا و روزنامه بجا ال سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار ذکر این کرده که در روز مره معاصرین عجم معنی امیر البحر کلل امیرانه بقول صاحب اند بجا ال فرنگ و صاحب بول چال هم این را آورده بخال با فرنگ از قبیل شاهانه که بای قابلیت بر لفظ امیرانه این مخفف امیر البحر است که لفظ بحر بکثرت استمال حذف شد و الف لاش در آخر لفظ امیر بانی</p>	<p>امیرال استمال - صاحب بنا و روزنامه بجا ال سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار ذکر این کرده که در روز مره معاصرین عجم معنی امیر البحر کلل امیرانه بقول صاحب اند بجا ال فرنگ و صاحب بول چال هم این را آورده بخال با فرنگ از قبیل شاهانه که بای قابلیت بر لفظ امیرانه این مخفف امیر البحر است که لفظ بحر بکثرت استمال حذف شد و الف لاش در آخر لفظ امیر بانی</p>

لائق - امیرون کے قابل -

امیر نخل

اصطلاح - مرکب اضافی - بقول

امیر زادہ - استعمال - بقول صاحب

بجوالہ فرنگ فرنگ مرکب فارسی است قلب تھا

زادہ امیر معنی شاہزادہ و نیز لقب بنی فاطمہ -

رضی اللہ تعالیٰ عنہا کہ سادات اند مؤلف گوید کہ

معنی آخر الذکر بدین لحاظ است کہ حضرت ہر

اشارہ است بسوی علی کرم اللہ وجہہ و امیر

خصوصاً خطاب جناب مدوح باشد کہ انی

مدار (اردو) امیر زادہ - امیر کار کا - اور

فارسیوں نے سادات کرام کو بھی امیر زادگان

کہا ہے -

امیر صاحب وق | اصطلاح - مرکب

توصیفی - بقول صاحبان بحر و نمیمہ بران مفت

اشارہ بحضرت امیر المومنین علی کرم اللہ وجہہ

و مرادف امیر نخل کہ می آید مؤلف عرض کنند

کہ این کنایہ باشد (اردو) امیر المومنین علی

کرم اللہ وجہہ -

صاحبان بحر و نمیمہ و بہار مرادف امیر صاحب

بقول مؤلف گوید کہ کنایہ باشد و ہمین کنایہ

عربی ہم آمدہ و نخل در عربی زبان بقول منتخب

باضم عطیہ و بالکسر کا بن زن دادن بی معنی

و طلبی و پیدا کردن و فتح زن گیس انگبین و بالکسر

فتح حاحی طی معنی بخشش (انج) و صاحب

مؤید سجوالہ شرف نامہ بر امیر نخل صراحت کردہ

کہ نخل جمع نخلہ و نخلہ معنی دین است (انج) و

بقول منتخب نخلہ بالکسر بخشش بی عوض و بقول

نخل بالکسر معنی مذہب و فرماید کہ جمع نخلہ بمعنی

مذہب باشد و صاحب محیط المحيط نخل را بکسر اول

فتح ثانی معنی مذہب گفتہ پس ہمین باشد وجہ

کنایہ از جناب علی علیہ السلام کہ سردار بخشش

بی عوض و سردار مذہب باشد و بعضی پرند

کہ این کنایہ باشد (اردو) امیر المومنین علی

کرم اللہ وجہہ یعنی بود بناء علیہ جناب

میر نخل

میر نخل

میر نخل

میر نخل

میر نخل

میر نخل

میر نخل

میر نخل

میر نخل

میر نخل

میر نخل

میر نخل

میر نخل

میر نخل

میر نخل

میر نخل

ممد مع را بنیاد علیہ الصلوٰۃ والسلام امیر نخل گفت	بحر (۲) و (۳) مراد نش و بقول صاحبان بحر
(ارو) جناب امیر علیہ السلام کا لقب نہیں تھا	جامع دانند (۴) ہم - صاحب جهانگیری در
(۱) امی صادق	اصطلاح (۱) خاتمہ کتاب بذیل دستور دوم (۲ و ۳) را
(۲) امی صادق کلام	بقول برہان و مرادف (۱) گفتہ مؤلف عرض کند کہ ہر چہ ہرگز
(۳) امی گویا	جامع و بحر ضمیر توصیفی است (خاقانی ۵) ہادی ہدی غلام
(۴) امی گویا کلام	اول اشارہ امی صادق کلام پنجم و ششم بہشت و ششم چارم کتاب
آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم و بقول صاحب	(نظامی ۶) امی گویا زبان فصیح (۷) دیکھو امی
امیلہ بقول برہان و سرور سی و جامع بر وزن ہلیہ معنی آلمہ و آن میوہ است در ہندو	شان
کہ در شکر پروردہ کنند و خورد خان آرزو در سراج فرماید کہ تصحیف شدہ باشد از آلمہ مؤلف	
عرض کند کہ ما اشارہ این و صراحت ماخذ آلمہ بدون تحافی بر آلمہ کردہ ایم خیال ما جزین نیست کہ	
با ظہار کسرہ میم یا ی تحافی را زیادہ کردہ اند همچون بست و بست (ارو) دیکھو آلمہ -	
امین بقول بہار معنی استوار و معتمد علیہ - فرماید کہ بالفظ داشتن و کردن متعل مؤلف عرض کند	
کہ لغت عرب است بفتح اول و کسر دوم - بقول منتخب امانت دار و قوی کسی کہ بروا اعتماد	
و از و امین باشند و بی ترس شدہ و اسمی است از اسمای حق تعالی و لقب پیغمبر علیہ الصلوٰۃ و السلام	
کہ پیش از نبوت بدان مشہور بود (الح) فارسیان استعمال این معنی امانت دار و معتمد علیہ کنند و مضامین	
فوس مرتب ہم سازند کہ در تحقیقات می آید (انوری ۵) عدل تو چنان کرد کہ از گرگ امین تر	
در حفظ رمہ یار و گر نیست شان را (ارو) امین - بقول امیر (عربی) امانت دار و معتمد (۸) ش	

۵) کیا دجال کو پیوند خاک اقبال ہمدی نے پند کے فضل سے خاں گیا آتش امین آیا

امین باشیدن | استعمال - بمعنی امانت دار (آزاد خان سامان) نام است کہ در حضور سلطان بودن و ماندن (ظہوری ۵) ولی بنامی کز می باشد (اردو) خانمان - بقول اصفیہ ہم راحت نہ درود و راحتی در خود پند درین سودا می ذکر - گھر کا سامان کرنے والا - دار و نمہ - میر سامان کہ دل چندان امین باشد (اردو) امین ہوتا ناظر مویات -

امین رہنا - امانت دار ہونا - امین خلوت | استعمال - مرکب اضافی - بقول صاحب بول چال میر ترک خلوت - صاحب روئے نہا

امین بودن | استعمال - بمعنی لقب امین داشتن و امانت دار بودن - صاحب اصفیہ ذکر این کردہ (احمد جامی ۵) آندم کہ مابا ما در آیمیم جبریل در خزانہ محبت امین بود (اردو) کہ امین افسری را نام است کہ بدر بار شاہی بیگا امین کا لقب رکھنا - امانت دار ہونا - امانت اعتبار دارد و بضرورت در خلوت شاہ ہم بار می یابد و چون شاہ بخواب رود امین خلوت دار رہنا -

امین حضور | استعمال - صاحبان بول چال در ہنا - ذکر این بجا الہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار کردہ اند کہ معاصرین عجم در روز قرۃ خود استعمال امین بمعنی دار و نمہ در بار شاہی کنند مرکب اضافی است و امین عہدہ ایت کہ در سلطنت اصفیہ رہتا ہے جب کہ وہ خلوت میں رہیں -

<p>ایمن داشتن استعمال - صاحب آصفی ذکر (اردو) این مقرر کرنا -</p>	<p>این کرده که بر معنی این قرار دادن است اسعد</p>
<p>ایمن لشکر استعمال - مرکب اضافی - بقول</p>	<p>(۵) خدا ترس باید امانت گذارند این کز توترا</p>
<p>عجم بخشی فوج را گویند که تقسیم مشا بره فوج متعلق</p>	<p>اینش مداره (اردو) این قرار دینا - امانت</p>
<p>ایمن کردن استعمال - صاحب آصفی ذکر بدو باشد -</p>	<p>بنانا - این بنانا -</p>
<p>این کرده که معنی امانت دار مقرر کردن است</p>	<p>عجم بخشی فوج را گویند که تقسیم مشا بره فوج متعلق</p>
<p>(طالب آملی) طالب منم که عشق بدین</p>	<p>ایمن کردن استعمال - صاحب آصفی ذکر بدو باشد -</p>
<p>مایه اعتبار نه بر گنجهای راز این می کند مرا نه</p>	<p>این کرده که معنی امانت دار مقرر کردن است</p>
<p>فوج کا بخشی - ده افسر جس سے تقسیم تنخواہ</p>	<p>(طالب آملی) طالب منم که عشق بدین</p>

الف مقصوره بانون

<p>ان بقول برهان و ناصری بفتح اول و سکون ثانی بلنت زند و پازند (۱) والدہ را گویند</p>
<p>که مادر باشند و (۲) معنی آن که در مقابل این است و (۳) افاده معنی فاعلیت نیز کند - هرگاه</p>
<p>و آخرا کلمه در آو رند همچو آفتان و خیزان - خان آرزو در سراج بر معنی اول و دوم قانع</p>
<p>صاحب جهانگیری در خاتمه کتاب بذیل دستور چهارم ذکر معنی اول کرده - صاحب تحقیق</p>
<p>القوانین گوید که (۴) الف و نون ساکن بر چند اقسام آید - یکی الف و نون جمع که باخر اسم و</p>
<p>متصل شده آن را اسم جمع گرداند و فرماید که بواسطه این بیشتر جمع اسم ذی روح آید مؤلف گوید</p>
<p>که گاهی برای غیر ذوی الارواح هم همچون خزان - اسپان - و درختان و صراحت مزید کند که</p>

ہر گاہ سہمی را کہ حرف آخرش الف یا و یا ہا ہی محقق بود بد ان حرف جمع کنند برای اتقائی
 ساکنین واجب گرد کہ در صورت اول و ثانی بعد الف و و او یا می و قایہ مفتوح زیادہ کنند
 چنانکہ آشنا یان - بدخویان و بصورت ثالث ہا می موصوف را بہ کاف فارسی مفتوح بدل
 سازند چنانکہ آسندگان - مردگان (۵) و درم الف و نون نسبت کہ بمعنی یا می نسبت بہ بعضی
 اسمائے محقق چنانکہ ایران و توران بمعنی شہر ہائیکہ بآیر و تور پسران فریدون منسوبند (۶)
 سوم الف و نون ساکن کہ در آخر کلمہ زائد باشند همچون بادادان و جانان و آن کلمہ ما فریقہ
 خوانند مؤلف عرض کند کہ بمعنی (۱) اسم جامد زند و پازند است و (۲) لفظ ہندی متعلق بہ
 سنکرت و فارسیان این را بہ ہمین معنی با الف مدودہ نویند و در خواندن بضم الف خوانند و
 این ضمیر غائب است و (۳) همان است کہ ذکرش بر اسم حالیہ گذشت (اردو) (۱) مان
 بقول آصفیہ آمان کا مخفف - (۲) وہ - بقول آصفیہ - ضمیر غائب - اسم اشارہ بعید یعنی وہ
 حرف جو غائب یا بعید کے اشارے کے واسطے بولا جاتا ہے (۳) دیکھو اسم حالیہ (۴) یا و
 نون جمع جیسے شالین - چکنین (۵) الف و نون نسبت (۶) الف و نون زائد - ان دونوں کا
 استعمال بعض فارسی الفاظ کے ساتھ بقاعدہ فارسی اردو میں بھی ہے۔

اما | بقول صاحب انذبحوا مؤید بالفتح لغت فارسی است بمعنی مادر - صاحب غیاث
 فرماید کہ لغت ترکی است و صاحب مؤید ہم مؤید غیاث نہ اند و صاحب کنز کہ محقق ترکی
 است این را بمعنی مادر با الف مدودہ (آما) گفتہ همچون آما کہ تباہی فوقانی پدر را گویند
 و آبا کہ بہ بامی موصودہ ترجمہ علم است و آکا کہ بمعنی برادر باشد - در ہمہ این لغات ترکی الف

محدوده متصل (کذا فی لغات ترکی) پس اگر بقول صاحب انند سند استعمال این پیش شود تو نیم قیاس کرد که فارسیان بر آخر لغت آن که به معنی مادر گذشت الف زیاده کرده اند که مطابق قاعده عام فارسی است (ار دو) دیکهوت آن کے پہلے سنی۔

انال دوست استعمال - بهار گوید که این ترکیب از مختصرات متأخرین است مؤلف
انالیار عرض کند که آنا ضمیر واحد شکلم زبان عرب و دوست و یار هر دو الفاظ

زبان فارسی که در اولش بقاعده عربی الف لام زیاده کرده با آنا مرکب گردند همچون آنا الحق و سنی لفظی این متم دوست و منم یار چنانکه (علی خراسانی س) در قتل گاه عشق انال دوست میفرماید این گفتگو زوار و رسن می شود و فزون به (عالی شیرازی س) گل مگر لاف آنا ایاری گلشن دوست بر سر در خیال سر نهضت کنیم به (ار دو) (۱) مین دوست هون (۲) مین یار هون -

اناتونتن بقول برهان و هفت بانای قرشت و نون و فوقانی بروزن (جفاجوی من) بلند
زند و پازند یعنی گذاشتن و نهادن - صاحب جهانگیری در خانه کتاب بذیل دستور چهارم ذکر این کرده فرماید که معنی نهادن باشد و اناتونتن را بحذف الف دوم معنی داشتن آورده صاحب اند و موارد و هم ذکر هر دو مصدر بلا کرده بخيال ما اصل این ناتوان تن باشد مرکب از لفظ ناتوان و علامت مصدر تن که الف دوم حذف شده ناتونتن شد و الف وصلی در اول این آورده اناتونتن کردند و از اناتونتن الف دوم حذف شده انتونتن گردید به معنی حقیقی این ناتوان شدن و مجازاً یعنی گذاشتن و نهادن متصل شد و معنی داشتن در انتونتن مجاز مجاز - شک نیست که در مصادر زند و پازند تن علامت مصدر است و اگر اصل اناتون ناتوان نگیریم - باید که اناتون به معنی

نا توان گیریم که این قسم تقدیم و تاخیر حرف در لغات پہلوی و زرد و پازند بافته می شود۔ یکی از صاحبان
عجم گوید که تون در زرد و پازند بضم ت می فغانی و فتح و ا و معنی توان بودند فارسیان برای انهار فتحه
و ا و الف زیاده کرده توان کردند برین صورت ناتون بمعنی نا توان و انا تون زیادت الف
وصلی مزید علیش باشد و تصرف در اعراب متعلق به محاوره عوام است و بس و الله اعلم بحقیقه
(اردو) چوڑنا۔ رکھ دینا۔

انار | بقول صاحب رشیدی معروف و بقول صاحب مؤید لغت فارسی معنی میوه که
در غایت شهرت است صاحب محیط گوید که بفتح همزه و نون و سکون الف و رای جمله اسم
فارسی است و عبری رمان و عبرانی رمانا و یونانی قوطنیوس و در ہندی ڈارم و آن میوه
شریف و جلیل القدر است و ماہیت آن معروف۔ انواع می باشد۔ برتنی۔ بتانی شیرین
چاشنی دار و ترش و بہترین آن بتانی شیرین بیدانہ کہ آلمسی نامند۔ لطیف تر از سار قہام
و بہترین این رسیدہ بزرگ دانہ شاداب بقول گیلانی لا محالہ سرد و نار ترش بار و دایس
قابض و نار شیرین سرد و سردی آن از درجہ دوم و تری آن از اول نگذشتہ و با قوت
قابضہ تا آنکہ آب افشردہ آن نیز ہمین اثر دارد و بالجملہ بقول شیخ جمیع اجزای انار قابض و
آب آن و پوست آن سرد و خشک و شدید القیض لکلیل لغذا و جید لغذا و خصوصاً برای صفراوی
نرا جان منافع بشمار دارد (الخ) (انوری ۵) پر شد و لم زخون جگر چون انار لیک پیوستہ
و ستم از تو تہی چون چار یافت (اردو) انار۔ بقول امیر۔ فارسی۔ مذکر۔ رمان مایک
شہور میوہ ہے۔ جنگلی۔ بتانی۔ دیسی۔ ولایتی۔ دانہ دار۔ بی دانہ لیکن ولایتی شیرین اور

بے دانہ سب میں بہتر (صبا ۵) بے ثباتی پر اپنے روتے میں پڑسکراتے نہیں انار حین

انار دانہ	استعمال - قلب اضافت دانہ انار و قلقلان و بیونانی عفا و امود و بفارسی انار
است کہ عبری حب الرمان گویند و بقول ہندی	دستی و ہندی گوار چکنہ نامند خوش بو و خوش
و آرمی سار - دافع فساد صفرا و اکثر در سفوفات	مزہ و در طعم آن تلخی - گرم تر در اول دوم باطو
ہندی - مہلکہ و طہیئہ و بنا بر تقویت معدہ و دل	فصلیہ و گویند گرم در دوم و تر در اول - یمن
و اصلاح ادویہ مہلکہ داخل نیز بصراعات بر بدن	و مقوی ابدان مسترخیه و سخن آہنا و مناف
اہمال می نماید و در تقویت معدہ و کسر حدت	بیار دارد (ارنج) (اردو) بقول صاحب محیط
صفرا مفید و قابض (اردو) انار دانہ - بقول گوار چکنہ - صاحب جامع الادویہ نے نہیں لکھا	امیر - مذکر - چورن کی ایک قسم ہے جس میں انار دانہ و دستی اور حب قفل کا ترجمہ -

کا دانہ بھی شامل ہوتا ہے - بقول صاحب جامع الادویہ انار دستی استعمال - مرکب توصیفی - بقول

انار کا بیج جب کو عربی میں حب الرمان کہتے ہیں صاحب محیط - رمان بری - مضن و سجا الہ صاب

سرد و خشک - قابض - ہاضم - مہشی - مقوی تحفہ نوشتہ کہ قرآن حب قفل است کہ بر انار

معدہ وغیرہ - دستی گذشت) و بقول محشی آن گوید کہ در حوالی

انار دانہ دستی	استعمال - بقول صاحب گوار چکنہ و سرکار صوبہ اودھ کثیر الوجود و سجا
محیط لغت فارسی است کہ حب قفل رانا منڈ برگ از زمین برآمدہ گل می کند و گل آن شبیہ	و ہم اور حب قفل گوید کہ یکسر ہر دو قاف و کو
ہر دو لام و ضم ہر دو قاف نیز آمدہ و انرا قفل	ندارد و ثمر آن شبیہ بانار و در بزرگی بانار جھو

<p>د بروی زمین میرسد و طعم آن شیرین و خسته آن بزرگ (اردو) طوقدار انار - بقول بهار ایک قسم کھ مضامین آن با سادی آن صبر قوطری و گلانی انار کی - مذکر -</p>	<p>د بروی زمین میرسد و طعم آن شیرین و خسته آن بزرگ (اردو) طوقدار انار - بقول بهار ایک قسم کھ مضامین آن با سادی آن صبر قوطری و گلانی انار کی - مذکر -</p>
<p>جبه در و ضرب و سقطه مجرب (اردو) خنگلی نازند انار فرهاد اصطلاح - بقول برهان و کج اتارستان استعمال - بقول اتند بجوالد فرنگ کبیر رای قرشت و خسته انار سیت که دیتون فرنگ بمعنی بارغ انار مؤلف عوض کند که قبل درقع - گویند چون فرهاد از شنیدن فوت شیرین بهارستان و خارستان باشد که شان بقول برهان تیشه بر سر خود زد - دشته تیشه خون آلود شد و از معنی جامی انبوهی و بسیاری چیزها و باین معنی کوه بزمین افتاد و سر آن بر زمین نشست و خ بدون ترکیب گفته نمی شود - پس انارستان جامی آن از چوب انار بود بقدرت آبی سبز شد و در انبوهی درختان انار و بارغ انار باشد و بس انار بهر سید و انار او را چون باز کنند اندرون او (اردو) انار کا بارغ - مذکر - سوخته و خاکستر باشد و بس - خان آرزو در سر</p>	<p>جبه در و ضرب و سقطه مجرب (اردو) خنگلی نازند انار فرهاد اصطلاح - بقول برهان و کج اتارستان استعمال - بقول اتند بجوالد فرنگ کبیر رای قرشت و خسته انار سیت که دیتون فرنگ بمعنی بارغ انار مؤلف عوض کند که قبل درقع - گویند چون فرهاد از شنیدن فوت شیرین بهارستان و خارستان باشد که شان بقول برهان تیشه بر سر خود زد - دشته تیشه خون آلود شد و از معنی جامی انبوهی و بسیاری چیزها و باین معنی کوه بزمین افتاد و سر آن بر زمین نشست و خ بدون ترکیب گفته نمی شود - پس انارستان جامی آن از چوب انار بود بقدرت آبی سبز شد و در انبوهی درختان انار و بارغ انار باشد و بس انار بهر سید و انار او را چون باز کنند اندرون او (اردو) انار کا بارغ - مذکر - سوخته و خاکستر باشد و بس - خان آرزو در سر</p>
<p>انار طوق دار استعمال - مرکب گوشتی فراید که این از نیرنجات عشق ابو الیدائع غریب بقول بهار و اتند نوعی از انار - (محسن تاثیر) نیست چنانکه در سروری و مدار الا فاضل مذکور خون همه لاهیا بهارش و در گردن انار طوق دارش (انتهی) صاحب سروری بجوالد شرفنامه ذکر این نویس که هر انار به نسبت مجموعی او گویا طوقی و در گنبد همین کرده و صاحب جامع هم این را آورده (اردو) مناسبت محسن تاثیر انار طوق دار نظم کرده باشد انار فرهاد - اس دخت انار کوفار سیون نے ما قسم خاص انار را ندیده ایم و نه شنیده ایم که انار گها به جو کوه میتون پاس دشته تیشه فرهاد سو طوق دار نام دوست و معاصرین عجم هم ساکت سر سبز سوا تها کتے ہیں که دوه دشته بهی انار کی لکوی</p>	<p>انار طوق دار استعمال - مرکب گوشتی فراید که این از نیرنجات عشق ابو الیدائع غریب بقول بهار و اتند نوعی از انار - (محسن تاثیر) نیست چنانکه در سروری و مدار الا فاضل مذکور خون همه لاهیا بهارش و در گردن انار طوق دارش (انتهی) صاحب سروری بجوالد شرفنامه ذکر این نویس که هر انار به نسبت مجموعی او گویا طوقی و در گنبد همین کرده و صاحب جامع هم این را آورده (اردو) مناسبت محسن تاثیر انار طوق دار نظم کرده باشد انار فرهاد - اس دخت انار کوفار سیون نے ما قسم خاص انار را ندیده ایم و نه شنیده ایم که انار گها به جو کوه میتون پاس دشته تیشه فرهاد سو طوق دار نام دوست و معاصرین عجم هم ساکت سر سبز سوا تها کتے ہیں که دوه دشته بهی انار کی لکوی</p>

<p>آں مراد گل انار برمی است و درخت آن مشابہ بد درخت انار و فارسی بہتر از ہمہ سرود و آخر اول و خشک در دوم - قابض و حامس ہر سیلا و مقوی اعضا و منافع بسیار دارد (الخ) (ارشی) گلزار - بقول آصفیہ - مذکور ایک قسم کا درخت آنا جس میں بڑے بڑے پہولون کے سوا جو گلاب کے مانند ہوتے ہیں پہل نہیں لگتا - اور گلزار فارسی ہی کہتے ہیں -</p>	<p>کا تھا اس درخت کے پہل میں یہ اثر ہے کہ دانے بہتر سے بہتر ہو جاتا ہے استعمال - مرکب توصیفی - بقول صاحب محیط ہندی دارمی است و اکثر آن ترش شدت می باشد و آن قابض شکم و ہضم و شہتی و مقوی دل و معدہ و دافع صفرا و شیرین آن دافع فساد و اخلاط ثلثہ و بردار می ہم ذکر آنا کے گوہی کردہ تعریف کامل انار بجائش گذشت - فارسی ہی کہتے ہیں -</p>
<p>(الف) انار گہرا اصطلاح - بقول برہا (ب) انار گیو (الف) باکاف فارسی بختانی رسیدہ و رای بی نقطہ و الف کشیدہ بخواہ فرنگ جاگیر یعنی (ا) کوکنار و غور خشناس باشد و در صحاح اللام و یہ یکایک مصلحہ و او آمدہ و (۲) خشناس را نیز گفته اند بحر عجم و جامع بر معنی اول قانع و صاحب دی بحر معنی دوم - خان آرزو و بر سراج بدکر معنی اول گوید کہ باکاف فارسی است و فرماید کہ</p>	<p>انار - مذکور - استعمال - مرکب توصیفی است بقول صاحب محیط گلزار باشد و برگلزار فرماید کہ این گل انار - ضد برگ - و ہزار و نیز مانند جبت گل آن بسیار بزرگ و پر برگ می باشد و گل آن نثرنی بند و مگر بندرت و نثرش را میخوش دانند بتانی آن در قوت کمتر از برمی است و اطلاق</p>

رای همله دوم را و اگر فن خطاست زیرا که بمعنی سرفه است و صاحب برهان هم ذکر این
گیر آسرفه را گویند و چون غوره خشخاش سرفه را کرده هرگاه اضافت آن را بسوی گیر آشد معنی غلی
دفع کند آن را باین نام موسوم کردند - صاحب این آنرا سرفه باشد یعنی آناری که سرفه را دفع
ناصری سجاوله جهانگیری ذکر (ب) بمعنی اول کرده اند (مرگب اضافی) او کنایه باشد و آنکه آنرا را بسو
و صاحب انشد (ب) را بکاف فارسی آورده (گیو به واد) مصاف کرده اند معنی غلطی آن درست
مؤلف گویند که ما در نسخه جهانگیری که پیش ماست نمی شود که گیو بکاف فارسی بمعنی گویا و لسان آید
(الف) را یافته ایم نه (ب) را عجب است (کذا فی البرهان) و بکاف عربی قبولش کا بود
که صاحب ناصری تحقیق (ب) را سجاوله جهانگیری نیز بمعنی ماده و سبب و علت پس خیال با جزین
نوشت با خیال ما غلطی کتابت نسخه باشد و صاحب نیست که غلطی کتابت رای همله را و او نوشته
محیط که محقق مفردات طب است (الف) را او کرده باشد و بر ماخذ خود نگرفته و همین غلطی واقع شده در کتابت
نگرد بلکه (ب) را به معنی دوم نوشته و بر خشخاش جهانگیری هم که در نسخه مایه های همله است و بعضی نسخ
گویند که بفارسی آنرا گویا و گوینا رو بپندی پوست به و او چنانکه صاحب ناصری مشاهده کرده -
گویند و بر گوینا سزماید که اسم فارسی پوست خشخاش با جمله آنرا گیر اقبال محیط که بر خشخاش نوشته سبزه
است اندرین صورت اختلاف هر دو معنی باقی و خشک در دوم - مخدروست و ضماد آن بر محیط
نماند و مقصد اصلی از پوست خشخاش است و در دسر را نافع و منافع بسیار در دوا نافع دارد
حالا عرض می شود نسبت اختلاف املای (الف) پوست - بقول صاحب فرنگ آصفیه خشخاش
(ب) که بقول خان آرزو گیر اقبال فارسی کا دودا -

انارمشک

اصطلاح - بقول صاحب

منفعت آن مثل سنبل و رتق و ملطیف و مقوی

کبیریم و سکون شین قرشت و کاف نام دارد و قلب و مانع از تحلیل ارواح و قاطع انجره و نافع

میت که از ہندوستان آورند و آن تخمی باشد مایخویا و منافع بسیار دارد (نخ) (ارو) (ص)

سرخ رنگ و اندک سبزی در میان دارد و ساطع نے ناگ کیسر پر لکھا ہے کہ ایک درخت کا

بہر بی رتآن مصری خوانند صاحب سروری بزرگ نام ہے - صاحب جامع الادویہ نے ناگ کیسر پر

معنی بالا گوید کہ در کتب طبی کلی سرخ رنگ است فرمایا ہے کہ ایک بڑے درخت کا پھول زرد رنگ

صاحب جامع ہم ذکر این کردہ و خان آرزو جس کی خوشبو سب خوشبوؤں سے تیز ہوتی ہے

و سر سراج گوید کہ بالضم و کسر بہر دو آمدہ صاحب محبت مولف کی رائے میں بھی یہی ہے - انارمشک

فرماید کہ انارمشک است و بر انارمشک گوید کہ افسوس ہے کہ محققین مفردات طب نے اس کو

اسم فارسی است بمعنی مشک الزمان و در یونانی زیادہ صراحت نہیں کی - صاحب ساطع نے

نارغیت و بخراستانی کرم صوف و بفارسی روایت ناگ کیسر پر فرمایا ہے کہ ایک زرد رنگ پھول کا

پچیدہ نیز وہندی ناگ کیسر - بالجلد آن شگونہ نام ہے -

ایت شبیہ بہ با سہ کمتر در سرخی مائل بہ زردی انار میخوش استعمال - مرکب توصیفی -

و خوشبو با اندک زخمی و بجا کہ صاحب جامع از ہا بقول صاحب محیط انار ترش و شیرین و چاشنی

بن عمران نقل کردہ کہ تاویل آن مسک الزمان است کہ بہر بی رتآن مروہندی کہٹ مسہ انار نامند

و آن مثل رتآنہ کو چاک گویا کہ گل آنت در رنگ در سردی و تری مائل با اعتدال و در سائر فہل

و بوی آن خوش و بقول شیخ گرم و خشک در دوم قریب بہ انار شیرین و در تسکین حدت صفرا و تور

خون ازان زیادہ و منفع بسیار دارد۔ سرد و سرد که اناری را گویند که بر آن دعا میدهند بسیار
و تشک در اول (اردو) کہٹ مٹھا انار یعنی خوراند۔ (شاپورسہ) شرکت غیر برنجی تانہ
وہ انار جو ترش او شیرین ہو۔ صاحب آصفیہ نے ناریستان انار سین است۔ (سالک تفریحی
کہٹ مٹھا کا ذکر کیا ہے بمعنی ترش و شیرین میوہ) (گزند بوسہ اغیار بر بنی تابد کہٹ
میں اسکو کہٹ مٹھا انار کہہ سکتے ہیں۔ مذکر۔

انار ہندی | اصطلاح۔ مرکب توصیفی۔ (سیب غیب اگر بدست آید بہتر

بقول صاحب محیط بل است و این همانست از صد انار سین است۔ (اردو) انار
کہ ذکر این برای نقل و نقل گذشت (اردو) دیکھو انار سین۔ فارسیوں نے اس انار کو کہا ہے
انار سین | اصطلاح۔ مرکب اضافی صاحب جس پر نو روز کے دن سورہ یسین چالیس

بحر و بہار و وارثہ گویند کہ روز نور و زچیل بارو یا سو بار پڑھ کر دم کرتے ہیں اور کہا جاتا ہے
بقولی صد بار سورہ یسین خواندہ بر انار بدند کہ جو کوئی اس کو بلا شرکت غیرے کہائے تو
و گویند کہ آئراہر کہ بی شرکت غیر خور و تمام سال از سال بہر امراض جسمانی سے محفوظ رہتا ہے۔

امراض جسمانی محفوظ باشد و صاحب تحقیق فرماید لیکن آکل ہندوستان میں اس عمل کا رواج نہیں ہے۔

اناطیطس | بقول برہان باطامی حطی بہ تحتانی رسیدہ و طای دیگر بسین بی نقطہ زودہ لغتی

است یونانی و معنی آن بفارسی سنگ زایدن آسان کن و آن دانہ است سیاہ رنگ بقلا
جو ربوا مولف گوید کہ مکمل بیانش ضرورت ندارد و این همان است کہ برکت کت مذکور شد
(اردو) دیکھو اکت کت۔

انانا غاطس | بقول برہان دہشت و اند باغین نقطہ دار بالف کشیدہ و طاحی مضموم
 بہ سین مہلہ زدہ و بلغت یونانی سنگی باشد کہ چون آزا آب بسایند رنگی مانند خون از آن آید
 و با شیر زنان در چشم چکانند ورم چشم و بیماری آب آمدن از چشم را نافست و از عبری بحوالا نا
 گویند۔ صاحب مخزن بحجر الانا غاطس ذکر این ہمین قدر کردہ۔ حیف است کہ محققین مفردات
 طب از صراحت مزید سکوت و رزیدہ اند و نام معروف این درد دیگر لسنہ معلوم نہ شد (اردو)
 انانا غاطس یونانی زبان میں ایک پتھر کا نام ہے جسکو پانی کے ساتھ گھسنے سے لال رنگ ملتا ہے
 جس شخص کی آنکھ ورم کر گئی ہو او اس سے پانی بہتا ہو او اس میں اسکو عورت کے دودھ میں
 ملا کر ٹپکانے سے مرض مذکور دفع ہو جاتا ہے۔

انافلن | بقول برہان بضم غین نقطہ دار و لام و سکون سین بی نقطہ یونانی دوائیت کہ آزا
 بفارسی مرزنگوش و عبری آذان الفار گویند چہ برگ آن گوش موش می ماند با سر کہ برگ زیدی
 عقرب مانند نافع است۔ صاحب محیط بر انافلن فرماید کہ لغت یونانی است و بحذف الف
 دوم ہم آمدہ و بلغت بطنی اناکیر و بفرنگی انکالن و بعرب خشیشہ العلق و آذان الفار گویند۔ بنا
 است۔ و گیلانی این را ورامی آذان الفار گفتہ بالجملہ جمیع اجزای این گرم و خشک در آخر دوم
 یا سوم۔ بسیار محلل مع قبض و مجفف بی لذع و جاذب و مفتوح سد و منافع بسیار دارد و در
 (اردو) بقول صاحب جامع چو بہ کنی۔ گوش موش ایک گھانس ہے جس کے پتے مشابہ
 ہوتے ہیں چوہے کے کان کے۔ اور بیج مثل دہنیا۔ گرم و خشک۔

انالیقی | بقول برہان بالام و قاف ہر دو بہ تہائی رسیدہ دوائیکہ آن را آنجرہ گویند و تخم

آنرا بنذر الالبخره و بعلربى قرئیس خوانند تخم آن مستعمل است اگر مقدار سه درم از آن با شیر گوسفند
بخورد قوت باه و در بعضی گویند همان بنذر الالبخره باشد و صاحب محیط گوید که انالعی اسم رومی البخره باشد و بخر
فرماید که اسم فارسی و بعلربى معروف بقریض الکلب و مجرب الکلاب و میونانی اقلابونس و بلخت دار المرکز
و تبرکی کجیت و بلاطینی ارتیک پریم و بلخت گیلان هرتیکه و بهندی اوشنگن و کهماره و آن خشیشه
معروف است بتانی و بزی بهترین آن نکلین اصل بسیار بی باطله گرم در اول و دوم و خشک در
آخر آن میفرح محلل بقوت و محرق و منافع بسیار دارد (الخ) (ار و و) اوشنگن - کهماره -
صاحب ساطع نے اوشنگن پر لکھا ہے کہ یہ ایک پودے کا نام ہے جسکو البخره کہتے ہیں -

اناہید | بقول برهان و ناصری و جامع و سرنج باہای تجتانی رسیدہ و بہ دال زدہ
معنی ناہید کہ ستارہ زہرہ باشد - صاحب سرور می فرماید کہ این را بیغت ہم نام است مو
عرض کند کہ صاحب برهان ناہید را بدون الف اول ہم آورده گوید کہ ستارہ زہرہ و کنایہ آن
دختر رسیدہ باشد و ہمین دو معنی ناہیدہ را بزیادت ہای ہوز و در آخر ہم ذکر کردہ و بنا بدون تحانی گوید کہ
نارپان و خفت ناہید کہ ستارہ باشد و بنا بدہ ہای ہوز را صرف دختر نارپان نوشته و ناہی را بمعنی زہرہ
ناہید گفتہ ہمہ محققین این را منت فارسی گفتہ اند مؤلف عرض کند کہ نہاد مصدر عربست باضم بمعنی برآید
پستان دختر و ناہد اسم فاعلش بمعنی دختر نارپان و در فارسی کنایہ باشد از ستارہ زہرہ -
و ناہدہ بزیادت ہای نسبت منسوب بہ دختر نارپان یعنی ستارہ زہرہ و صاحب برهان خطا
ناش کرده کہ این را صرف بمعنی دختر نارپان نوشت و برخلاف حقیقت رفت و در ناہید
بای تحانی علامت اظہار کسر باشد و این رسم الخط ترکیان است کہ فارسیان اختیار کردند

و در ناہیدہ ہم یای تحتانی علامت کسره و ہای تہوز آخرہ برای نسبت و معنی او صرف زہرہ
باشد کہ منسوب است بہ دختر ناریتان همچون ناہدہ و شک نیست کہ ناہسی بدون دال
تحقیق ناہید باشد بہرہ و معنی آن دور اول ناہید الف وصلی است و بس۔ صاحب ^{السیل} سواد
اناہید را بذال ہجہ معرب اناہید معنی زہرہ گفتہ (اردو) زہرہ۔ بقول صاحب ^{اصفیہ علی} صافیہ
اسم مؤنث۔ لولی فلک۔ ناہید۔ ایک ستارے کا نام جو تیسرے آسمان پر ہے۔

انائی | بقول صاحب سروری بفتح ہمزہ۔ بیوقوف و نادان را گویند (زرتشت بہرام ۵)
جہان سیمند پر انائی پکہ اورا پیشہ باشد بیوفائی پد دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد بحیال ناخن
این لغت عرب آناست کہ بالفتح بمعنی خود است۔ اہل عرب چنانکہ از آنا۔ انانیت را بمعنی
خودی و خود بینی و منی استعمال کردہ اند ہمچنان فارسیان از ہمان کلمہ آنا لغت انائی وضع کردند
کہ معنی آن خودی و خود بینی و تکبر باشد و مجازاً نادانی و بیوقوفی ہم نہ نادان و بیوقوف چنانکہ
ادعای صاحب سروریت سندش موافق قیاس ماست (اردو) انانیت۔ بقول امیر
(عربی) مونث۔ بمعنی خودی۔ پندار (میر ۵) مانع وصل ہے انانیت پد جب نہ ہو گائین
بت ملو گے آپ پد بیوقوفی۔ نادانی۔ مونث۔

انب | بقول برہان داند بفتح اول و ثانی و سکون بای ابدال با و نجان را گویند و آن معرود
خوردن آن با فراط جذام و صداع و بخوالی آورد و بعضی گویند عربی است۔ صاحب جامع و
مہفت ہم ذکر این کردہ۔ صاحب محیط بر انب فرماید کہ با و نجان باشد و بر باد نجان گوید کہ این
معرب با و نجان و با ننگان فارسی است و عبری است بفتح تین و مخدود و تہب و بغارسی

گهلت و گهلم در ملک مالوه ریگتا و پهنی یگین و بهانئا و بهیا مستعل در غذا و بهترین آن
 نو و تازه کوچک کم تخم کمبود - گرم و خشک در آرد دوم - طعم بادنجان مرکب از قبض و ملخی و نقا
 و حرقت است و آن بالخاصیت سنگن صدراع حار و مقوی معده و مفتح سدوی که از غیر
 آن بهر سیده باشد زیر که خود مسد و جگر و طحال است مضار این بر منافع غالب بر تحقیق ما این
 نفت عرب است و صاحب خزانه صراحت کرده است که بعربی این را بادنجان و حدقه و
 آنب و گهلب نام است (۲) مختلف انبه - (۱ و ۲) یگین - بقول آصفیه (هندی) اسم دیگر
 بادنجان - بنا - بناؤن - (۲) و یکپوا انبه -

انباخون | بقول برهان و ناصری باخای نقطه دار بر وزن انباطون حصار قلعه و
 محکم را گویند ما صراحت ماخذ این بر انباخون کرده ایم که ببای دوم و نون سوم گذشت عوهم
 فرس بنا و انقیست ماخذ تقدیم و تاخیر حروف کنند و آنرا قلب بعضی نام است و این هم از آن
 قبیل باشد و بس (ار و و) و یکپوا انباخون -

انبار | بقول برهان و ناصری و جهانگیری و جامع بالفتح بر وزن زنگار (۱) بمعنی لبریز و مملو
 و پر باشد - صاحب ناصری فرماید که انبار دن و انباشتن مصدر این و انبار و انبار ده و
 انبارگی هم از همین است (ما صراحت هر یکی بجایش کنیم) بهما گفته که این جمع خبر است بمعنی توده یا
 و فارسیان بمعنی ذخیره بالفتح کردن و نهادن استعمال کنند و صاحب مؤید آورده که انبار بمعنی
 توده باشد و بس مؤلف عرض کند که بقول صاحب منتخب که محقق لغات عرب است انبار بالفتح
 غله و ارتفاعات بسیار که یکجا جمع باشد و خانه سوداگر که درو متاع چیده باشد جمع خبر با کسر

(الخ) پس متحقق شد که همین لغت عرب را فارسیان بمعنی واحد یعنی توده استعمال کرده اند و همین است اہم مصدر و ماخذ انبار کردن و انباشتن و انباریدن کہ می آید اینچہ محققین بالاین بمعنی لبریز و ملو و پر آورده اند کم التفاتی شان است از نیکہ بمعنی مصدر بالارفته اند یعنی انبار بمعنی توده کردن و پر کردن چاہ و مخاک بخاک و خزان آمده و خیال نکردند کہ در پر کردن مخاک ہم توده کردن خاک در آن معنی حقیقی باشد و نتیجہ آن است پری آن پس لازم نیاید کہ ازین معنی مصدری انبار را بمعنی لبریز و پر گیریم ندی برای معنی لبریز و پر و ملویش نشد الا اینکه صاحب جهانگیری از کلام ظہیر فاریابی استناد کرده و ہوندا (۵) بیک سخن دہن آرزو و فرزند بی بیک سخا شکم آرزو اینبار می نماید عرض کنیم کہ این سند مصدر انبار کردن است بمعنی مجاز نہ اہم جامد انبار و تحقیق ما معنی حقیقی انبار محض توده باشد و پس (اردو) انبار - بقول امیر ڈھیر - ذخیرہ - موٹ (ملک) رہتی تھی پہو لون کی جہان انبار نہ ڈھیر ہین اس مقام پر خس و خاربہ

(۲) انبار - بقول برہان و سروری و رشیدی و جامع و سرانج بمعنی فرو رختن و افتادن دیوار و امثال آن نیز - صاحب جهانگیری سند ہا آورده (سنائی ۵) نہ فلک را بکام بگذاریم نہ پنج چار و سہ را بینباریم نہ (شمسی طبری ۵) زمین کردار با من گر نباشد آسمان خاکی نہ در انبارم بیل ازین پس ہفت بنیانش بہ مؤلف گوید کہ حیف است کہ این ہر دو اسناد ہم بکارشان نمیخورد این ہر دو تمثیل متعلق است بہ مصدر انبار کردن و معنی آن توده کردن و پر کردن است و در مجرد انبار معنی فرو رختن دیوار و امثال آن اصلا نیست و تودہ خاکی کہ بعد افتادن و فرو رفتنش قائم شود آنرا انبار می توان گفت و آن غیر از معنی اول نیست عجب است از محققین نازک خیال

قتال (اردو) دیکھو معنی اول۔

ک
(۳) انبار۔ بقول برہان و ناصری و سروری و رشیدی و جہانگیری و جامع معنی خس و خاشاک و فضلہ انسان و سرکن حیوانات و دیگر کہ مزارعان بزمین زراعت ریزند (سروری و ہجو
(۴) شعر نگارنگ از طبع کج حیدر کلوج پیمچان سر نیزند کز تودہ انبار گل خان آرزو
در سراج فرماید کہ ترجمہ این ہندی کلمات باشد مؤلف عرض کند کہ انبار درین شعر مجازاً
معنی خاشاک و فضلہ مجتمعه باشد کہ آنہم شکل تودہ جمع می شود و این مجاز معنی اول است
(اردو) کلمات۔ بقول آصفیہ (ہندی) اسم مؤنث۔ وہ میلا اور کوڑا وغیرہ جس کوڑا
کھود کر دبا رکھتے ہیں اور کچھ عرصہ کے بعد کال کر کہیتوں میں ڈالتے ہیں جس سے زمین کی
طاقت بڑھتی ہے اور درخت خوب پھلتا ہے مؤلف کہتا ہے کہ انبار کے اس معنی کا
حقیقی ترجمہ کوڑا کرکٹ ہے جس کی ڈھیر زمین پر ایک جگہ جمع کی جاتی ہے اور کچھ عرصہ کے
بعد اس سے کلمات کا کام لیا جاتا ہے۔ صاحب آصفیہ نے کوڑا کرکٹ پر لکھا ہے کہ (ہندی
اسم مذکر۔ (گھانس پھونس) خار و خش۔ آخر۔ الا بللا (انتی) اس ڈھیر میں میلا شریک
نہیں۔ کیا جاتا اس لئے کہ عفو پہلتی ہے اور میلا اور فضلہ عموماً دفن کر دیا جاتا ہے۔
(۴) انبار۔ بقول برہان معنی استخرو تالاب ہم آمدہ۔ صاحبان رشیدی و جہانگیری و جامع
میفرماید کہ معنی برکہ آب نیز چنانکہ آب انبار۔ خان آرزو در سراج گوید کہ بدین معنی انبار
است نہ انبار تنہا مؤلف عرض کند کہ آب انبار قلب اصناف انبار آب است کہ آب
بلند افاریان مجازاً انبار آب ہم گفتہ اند چنانکہ در تالاب و استخر جمع باشد وہم بطریق

مجاز مجرود انبار یعنی انبار آفتاب متصل - خان آرزو در کلام مولوی معنوی استعمال این ندیده باشد (۴)
 مشت گندم که اندرین دام است به است آرزو در انباری به باغ دنیا که تازه میگردد
 آخر آتش بود در انباری به (ارو) تالاب - مذکر - و کیهو استخر -

(۵) انبار - بقول رشیدی امر معنی انباشتن و فرا گرفتن خانه مؤلف عرض کند که امر انبار
 و انباریدن باشد که برای انباشتن هم استعمال این کنند و این ظاهر است که از مصدر انباشتن
 امرش انباش باشد ولیکن استعمال این متروک است بناً علیه امر انباردن را استعمال کنند و
 این همان است که از کلام ظهیر فاریابی بر معنی اول گذشت و آنچه صاحب رشیدی از معنی
 دوم امر گرفته قابل غور است که تا محش بش نیست زیرا که انباردن و انباریدن بد معنی آمده
 یکی انبار نمودن و دیگری مجاز آن که پر کردن چیزی باشد از چیزی دیگر که نتیجه انبار کردن است
 پس انبار امر همین دو معنی باشد مثلاً اگر گوئیم (دیواری را بنیبار) کنایه باشد از نیکه دیوار را بنیبار
 و بشکن و انبار کن و اگر گوئیم (چاهی و مخاکی را از خاک بنیبار) معنی آن کنایتی این است که
 انبار خاک در چاه قائم کن یعنی پر کن آن چاه را از خاک - پس معنی مجرود انباردن غیر از انباردن
 و پر کردن نباشد و مصادر اصطلاحی انباردن خانه و دیوار یا (انباردن چاه از خاک) متعلق باشد
 به امر حاضری که بالاند کور شد - نباید که از مجرود انبار معنی (خانه را فراریز) پیدا کنیم قاتل (ارو)
 و طعیر کر - و صاوس - بهر و -

(۶) انبار - بقول صاحب جهانگیری و رشیدی و جامع بالکسر مخفف این بار یعنی این مرتبه -
 (ملک طیفور) انبار و لم بخویشا درمی ماند به این کاوش غصه در جگر می ماند به این در و نه می

در دای دگر است با این غم نه بدغم های دگری مانند خان آرزو در سراج فرماید که تحقیق آنست که
 درین حال انبار بهیم باشد که بسبب آنکه فون و باهر جامع شوند و اول ساکن بود جائز است که
 هر دو بهیم بدل شوند بسبب قرب مخرج چنانکه کتب و کم و دتب و دم پس این لفظ بقیاس
 امثال و آموزیست مؤلف عرض کند که بعد از آنکه کتب که خان آرزو برخلاف حقیقت تأیید
 خیال خود می کند که بر کلمه ام گذشت که ما بعد از آنجا تردیدش کرده ایم یعنی او بر کلمه ام فرموده
 که استعمال این برای روز و شب و سال مخصوص است یعنی امروز و شب و امسال و هم او نوشته
 که بجز این هر سه لفظ استعمال کلمه ام نباید کرد و ما بعد از آنجا گفته ایم و بر هر یک لفظ بجایش صرح
 کرده ایم که ام بدل آن باشد و آن مخفف این پس وجهی نیست که ام را مخصوص به سه لفظ بالا
 کنیم الحاصل چون تحقیق خان آرزو از کلمه ام گذشت و بر لفظ انبار رسید معلوم شد که تخصیص آن سه
 لفظ قائم نمی ماند بنا بر علیه و برنجاسی خواهد که تأیید خیال خود بکند و قاعده را با ستنا و خود بیان میکند
 که در کتب و دتب جاری است یعنی فارسیان فون و بای موقده هر دو را بهیم بدل کرده کم و دم
 کرده اند مگر نمی دانند یا تجاهل کند که در انبار قاعده مذکور جاری نشد زیرا که اگر فون و با هر دو را
 بهیم بدل کنیم اما باقی می ماند و آنچه انبار بهیم متصل است و سلمه اوست برخلاف دعوی اوست
 حیف است اگر محققین بتأیید غلطی خود از کتاب غلطی دیگر کنند اگر ما بر لفظی خیال غلط قائم کرده
 نباید که بتأییدش غلطی دیگر کنیم حقیقت این است که انبار با کسر مخفف این بار هست و فون
 به تبدیل فون دوم بهیم انبار هم استعمال کرده اند همچون امروز و امسح و امشام و امسال که صلتش
 این روز و امین صبح و امین شام و امین سال بود و تبدیل فون با بهیم در دیگر الفاظ هم نظر آمده

چنانکہ کہیں و کہیں کہ بمعنی برکتوان است کہ روز جنگ پوشند و اسپ را نیز پوشانند پس انبار در محقق
 این بار نہ گرفتن و آنرا غلط دانستن و انبار را صحیح پنداشتن و آنرا بر قیاس امروز و امسال ندانستن
 یعنی چه و چرا و کج حجت قائل (اردو) اس دفعہ اس بار۔

انبار بار | اصطلاح - بقول صاحب جامع برود | ذخیرہ - مال گہر - مودی خانہ۔

بدیادگار بمعنی مروجہ و بیکارہ و بیج کارہ دیگر کسی انبار دار | استعمال - بقول بہار و اندامینی
 از محققین ذکر این نکرد و سندی پیش نشد و استعمال صاحب ذخیرہ جو بات مؤلف گوید کہ معنی
 این از نظر ما ہم گذشت و معاصرین عجم ہم ازین است لفظی این کسی و چیزی کہ تودہ ہای بلند دارد و بار
 ولیکن موافق قیاس است یعنی اسم فاعل ترکیبی این را بصفت یا استعمال کردہ اند یعنی بت انبار
 است بمعنی بار انبار دارند و کنایہ باشد از مرد فرزگندہ و ظاہر است کہ اشارہ باشد از پتان کشش
 کہ بیج کارگی لازمہ فرہی است (اردو) موٹا او کہ استعارۃً از انبار گفتہ اند (یعنی س) اعتباری
 فرہہ شخص جو کسی کام کے لائق نہ رہا ہو۔

انبار خانہ | استعمال - بقول صاحب اندامینی | من بی اعتبار | (اردو) انبار دار اس شخص کو
 فرزگ فرزگ جای ذخیرہ اسباب - معاصرین عجم کہ سکنین جس کے پاس ہر قسم کا سامان کثرت سے
 ہم استعمال این کنند قلب اضافت خانہ انبار ہو یعنی ذخیرہ لگی ہوئی ہو - اسم فاعل ترکیبی۔
 و بس (اردو) دکن میں انبار خانہ اس کمرہ کو کہ
 بین جو مختلف قسم کے سامان کا مقام ہو۔ صاحب
 یہ صفت نے لفظ گوام پر لکھا ہے اسم مذکر - مال خانہ کہ بر انبار دار گذشت معنی فعلی این داشتن کسی

<p>و پری و اضافت بسوی نعمت را تسلیم نه کنیم تا کمال استعلاش در کلام فارسیان بنظر نیاید. صاحب بمقابل مصداق آرد و آردین ذکر این نکرد و مجرد آتش و آتش را حاصل بالمصدر قرار داد (اردو) کثرت - مؤثث - پری - موش - پهلوان آردین بقول برهان و جامع با دال بحد بر وزن و معنی آتشگی باشد که معنی پری و بیاری است - صاحبان جامع و ناصری ذکر آردین بقول برهان و جامع با دال بحد بر وزن و معنی آتشگی باشد که معنی پری و بیاری است - صاحبان جامع و ناصری ذکر آردین بقول برهان و جامع با دال بحد بر وزن و معنی آتشگی باشد که معنی پری و بیاری است - صاحبان جامع و ناصری ذکر</p>	<p>و چیزی از سامان مختلف توده (اردو) صاحب آردین - سامان کے آردین کا مالک ہونا - آردین بقول برهان و سروری دانند بر وزن و معنی آتشگی باشد که معنی پری و بیاری است - صاحبان جامع و ناصری ذکر آردین بقول برهان و سروری دانند بر وزن و معنی آتشگی باشد که معنی پری و بیاری است - صاحبان جامع و ناصری ذکر آردین بقول برهان و سروری دانند بر وزن و معنی آتشگی باشد که معنی پری و بیاری است - صاحبان جامع و ناصری ذکر</p>
---	---

<p>و معنی حقیقی این توده کردن چیزی همچون آبنار کردن غده و آبنار کردن خاک و معنی پر کردن مجاز است یعنی چون مفعول این چاه یا شکم یا مفاک باشد اینجه توده کردن چیزی در آن پر کردنش باشد که خلا باقی نماند چنانکه آبنار و شکم که سندنش بر معنی اول آبنار گذشت و آبنار و شکم که سندان بر معنی دوم آبنار مذکور شد آنچه صیا موارد معنی لازم آورده محتاج سند است است که از نظر نگذشت حیف است که اوجم سندی پیش نه کردیم ازین قبیل است معنی سوم (اردو) (۱) بهر جان - (۲) بهر ما - پر کرنا - لینا - انبارده بقول برهان و سروری (۱) معنی انبارده که پر کرده باشد و (۲) معنی پر نعمت و بافتمت هم آمده - صاحب نوادر بزرگ معنی اول نیت معنی دوم گوید که مردم با نعمت که تازی بهر گویند - خان آرزو بزرگ هر دو معنی فرماید که این کرده فرماید که حاصل بالمصدر آبنار و شکم</p>	<p>معنی دوم که توسی ذکرش کرده مجاز باشد عرض کند که معنی اول اسم مفعول آبنار و شکم و اگر برای معنی دوم سند استعمال پیش شود تو عرض کرد که مجاز معنی اول باشد که مردم با هم پر کرده شده از زر و نعمات است (اردو) (۱) بهر اموال - (۲) تو نگر - است (ظهوری ۵) زرشک غیر دل آبنار دارغ غم نمی سازم بکه هرگز خوشه چین را برق در خرمن نمی باشد (وله ۵) در گلستان کو سعی باد گل خرمن شود بکه گرسنا ز غنچه آبنار بو خویش را نه (اردو) آبنار لگانا - دھیر لگانا انبارش بقول برهان و سروری بر وزن افزایش پر کردنی را گویند و آن چیزی باشد که جوف درون چیزی را بآن پر کنند و آنرا بهری بشو خوانند - خان آرزو در سراج ذکر این کرده فرماید که حاصل بالمصدر آبنار و شکم</p>
--	--

(۱) اردو

<p>و ذکر خوشہم کند (اردو) بہر او بقول صاحب اہ صفتہ (ہندی) اسم مذکر۔ بہر تی۔ خوشہ۔ آگدگی آپ ہی نے بہر تی پر فرمایا ہے کہ وہ چیز جو</p>	<p>گو دام۔ گو دام گہر۔ میگزین۔ یعنی بار و ست خانہ دیکھو انبار خانہ۔</p>
<p>کسی چیز کے اندر بہر ہی جاے مؤلف عرض کرتا ہے کہ بلحاظ معنی حقیقی انباروں اس کا ترجمہ تودہ اور ڈھیر۔ دیکھو انبار۔</p>	<p>انبار کردن استعمال۔ صاحب آ صنفی فکر این کردہ کہ معنی تودہ کردن و ذخیرہ کردن و خرمن کردن باشد۔ مرادف انبار ساختن کہ گذشت (سر خوش) ہر کس انبار کند یعنی</p>
<p>انبار شدن استعمال۔ یعنی تودہ شدن لازم انبار ساختن است (ظہوری) (ظہوری) کی توان در سینہ داغ انبار کرد از برق حسرت و دودی نزد بخرم نم ہرگز نہ باشد یا از شر آہ تخم سوز نیست (دولہ) ہنوز آرزوی خام تا کی از اثر جو شتم (اردو) ڈھیر می کنم انبار یک جہان حیرت ہے اگرچہ کشت گنا۔ کثرت سے جمع ہونا۔</p>	<p>انبار شدن استعمال۔ بقول صاحب بجوالہ سفر نامہ ناصرین شاہ قاچار مقامی کہ سامان قلعہ در انجا جمع باشد۔ صاحب بول فرماید کہ مخزن و مال خانہ مؤلف گوید کہ مرگب دیکھو انبار ساختن۔</p>
<p>اضافی است (اردو) مخزن۔ بقول صنفی (عربی) مذکر۔ خزانہ کی جگہ۔ جمع کرنیکی جگہ۔ یعنی پُری مؤلف عرض کند کہ حاصل بالمصداق</p>	<p>انبارگی بقول شمس بالفتح باکاف فارسی انبارگی</p>

انبار دن توان گرفت ولیکن سند استعمال منجیه (دله ۵) نهم انبار شکر از کشته خورشید
که از محققین دیگر کسی ذکر این نکرد (اردو) گهی بر قیم اگر در خرمن افتد (اردو) دیکهو
بهر او - و یکهو انبارش - انبار کردن - انبار ساختن -

انبار نمودن چیزی در چیزی استعمال | انباریدن | بقول صاحب بحر و موارد
صاحب جامع که از اهل زبان است ذکر این نوادر مرادف انباردن - یقینن فرس این
بذیل لفظ انبار کرده مقصود جز این نباشد که مصدر جعلی گفته اند که بلفظ انبار یای معروف
پر کردن چیزی در چیزی (اردو) بهرنا - و علامت مصدر رون را زیاده کرده وضع
انبار نهادن | استعمال - صاحب صنفی کردند و بقول شان انباردن که گذشت مخفف
ذکر این کرده که بمعنی انبار کردن و داشتن است این باشد مؤلف گوید که باصول مامصدر صلی
(ظهوری ۵) آرزوی کارم و انبار حسرت است که اسم این مصدر لغت فارسی است (کامل
می نهم پشنتش بر من اگر بر قم نجرمن دشمن است) (تصرف) مضارع این انبارد (اردو) دیکهو انباردن

انبار | بقول بهان دسروری و رشیدی و جامع و جهانگیری و سراج بروزن و مسافر
شریک و رفیق و همتا را گویند (سعدی ۵) مگو دشمن تیغ زن برد دست پیکه انبار دشمن
بشهر اندر است (مولوی معنوی ۵) همه توئی و درای همه و گر چه بود پیکه و خیال را در
کسی ترا انبار پیکه مؤلف گوید که اسم جامد فارسی زبان است صاحب کنز هم که محقق
ترکی است این را لغت فارسی گفته (اردو) رفیق - شریک - عربی - بقول اصفیه
(صفت) ملا هوا - ساتهی -

(۱۸۵۷)

(۱۸۵۸)

<p>انباز بودن استعمال - بمعنی شریک</p>	<p>گشت پوزین پسر از وی به پسر بازگشت بنوازی</p>
<p>بودن است (عرفی) گویند خبری کز (اردو) شریک رهنما -</p>	<p>عقد ابروی قضا از پی تسکین شغب پز نهایت قدرت پز نتیجهای ضمیر تر بود انباز گشته با عقد گردون بیاست انباز پز (اردو) شریک و بهیم مونا -</p>
<p>انباز داشتن استعمال - صاحب صنفی ذکر این کرده که بمعنی مثال و مقابل و شریک و باشد (نشر حزمین اصفا) در محفل آرائی و معرکه ساز و قصه پردازی شبیه و انبازند است (اردو) مثال رکنا - مقابل رکنا -</p>	<p>انباز ناک استعمال - بقول بهار با لفتح وزای تازی و نون بالف کشیده و کاف تازی ترجمه مشترک کذا فی الملحقات - فرماید که درین تامل است - صاحب اند نقل نگارش و صفا ضمیمه برهان گوید که مؤلف گوید که بدون سند استعمال این تسلیم نه کنیم - معاصرین عجم هم ساکت (اردو) مشترک - شریک -</p>
<p>انباز شدن استعمال - بمعنی شریک و بهیم شدن است (انوری) اگر هی گشت بر ابر وی شرفیت پیدا از سیاست شده با عقد گردون انباز پز (اردو) شریک و بهیم مونا -</p>	<p>انباز زی بقول بهار فرید علیه انباز و انصاف شرکت و صاحب اند و هفت همزانش حب ضمیمه برهان گوید که ترجمه شرکت باشد مؤلف عرض کند که خلاف قیاس نیست که یامی مصدی</p>
<p>انباز گشتن استعمال - صاحب صنفی ذکر این کرده که بمعنی شریک و حصه دار گردیدن است (خسرو) کافر او را پسر انباز میر خسرو است (م) چگونه مرگ تواند که خلق را</p>	<p>انباز گشتن استعمال - صاحب صنفی عرض کند که خلاف قیاس نیست که یامی مصدی بر لفظ انباز زیاد کرده اند و سند بهار از کلام میر خسرو است (م) چگونه مرگ تواند که خلق را</p>

اگر نه خشم تو بامرگ باشد انبازی پنهان	این سند بکار انبازی نمی خورد - آنچه بهار
عرض می شود که اگر درین شعر انبازی نیاید	این را از دید علیّه انباز گرفته محل نظر است
مجهول گیریم یا ی وحدت است و اگر یای	و طالب سند دیگر باشیم - (اردو) شرکت
معروف گیریم لازم آید که (بعد خشم تو کلمه را میخیزد)	بقول آصفیه (عربی) اسم موقوت شرکت
گیریم ولیکن بخیاال ما ضرورت ندارد و یای	ساجها - شمولیت - اشتراک - شمول یا
وحدت و خشم معنی نازک پیدا کند با تکیه	حالات -

انباش	صاحب شمس نسبت (الف) گوید که بالفتح بمعنی کاه گل کردن
-------	--

انباشتن	است و مقصودش حاصل بالمصدر باشد و دیگری از محققین
---------	--

و ذکر این نکرد و (۲) بقولش بمعنی انبار کردن که گذشت صاحب بر این ذکر (ب) کرده فرماید

که بمعنی پر کردن و ملو گردانیدن و انبار نمودن باشد و نسبت انباشت فرماید که ماضی انباشتن

صاحب بحر نسبت (ب) فرماید که مرادف انبار کردن و کامل انصراف و مضارع این انباش

و صاحب سروری نوشته که پر کردن جای بنجاک و غیره و ذکر ماضی مطلق هم کرده خان آذر

در سراج بر معنی پر کردن و ملو کردن قانع - صاحب موارد این را بمعنی (۱) پر شدن و (۲)

پر کردن و (۳) گرفتن آورده مؤلف عرض کند که اصل باین همان انبار کردن است که

گذشت فارسیان رای مهله را به شین ترجمه بدل کنند چنانکه آثار دن و آغاشتن و ماصراحت

ماخذ انبار کردن بجایش کرده ایم - صاحب موارد که صراحت سه معنی کرده است نسبت آن

عرض می شود که صاحبان تحقیق معنی اول و سوم را ترک کرده اند و او (انباشتن چاه) را بمعنی

اول و (انباشتن دریا) را به معنی دوم و (انباشتن دیده بسر سر) را به معنی سوم آورده و صراحت کامل این مصادر مرکبه و ملحقات آید بعض صاحبان تحقیق انباشته را بطریق لغت منقل نوشته و آن در حقیقت اسم مفعول همین مصدر است و دیگر پنج نسبت (الف) عرض می شود که اقتبا راتش بدکه سند استعمال پیش نشد و از محققین فرس کسی با صاحب شمس نیست (اردو) (الف) گاه گل - و یکوه (ارزده) (ب) (۱) بهر جانا - (۲) بهرنا - پر کرنا - (۳) لینا -

انباشتن چاه بچیزی | (مصدر مطلق) دریا باشد و این متعلق است بمعنی دوم انباشتن بقول صاحب موارد که بذیل انباردن آورد (اسدی ۵) بدان کرد شاید نهان انباشتن بمعنی پر شدن چاه بچیزی است (سراج الدین راجی ۵) ز انباشتن چاه ز نخه انباشتن موارد ذکر این بذیل انباشتن کرده (اردو) معلوم شد که دل برون ناید از دونه مؤلف دریا کو بهرنا - پاشنا -

گوید که این متعلق است بمعنی اول انباشتن | (مصدر مطلق) انباشتن سر سره در دیده | (مصدر مطلق) و (انباشتن چاه ز نخه انباشتن) کنایه است از سر بر آمدن و خط پیدا شدن که سیاحت را بشک تشبیه داده و شک در اینجا بمعنی خط است و این استعاره باشد (اردو) با دلی گاهنار کرده و این متعلق کرده به معنی سوم انباردن به خیال ما متعلق است به معنی دوم (بیدل کسی چیز است -

انباشتن دریا بچیز استعمال بمعنی پر کردن | (۵) سر نه عبرت عبث از وضع دهر ناست

دیده مار اغبار خوش هم بسیار بود (اردو) (آبی س) مآلب نمک لعل توانیاشته در
آمکمه مین سرمه لگانا - در طبع پوزان روی چو گفتار تو شعرش نمکین

انباشتن نمک در طبع (مصدر صطلحی) است پوز صاحب موارد ذکر این بذیل
معنی پر کردن نمک در طبع باشد و کنایه از نمکین انباشتن کرده و این متعلق به معنی دوم است
کردن طبع و ذوق پیدا کردن در طبع (طاب) (اردو) طبیعت کو نمکین کرنا - ذوق پیدا کرنا

انباغ | بقول برهان و جهانگیری و جامع دسروری باغبین نقطه دارد و زن را گویند
که در نکاح گیرد باشد و هر یک مر دیگری را انباغ باشد (مرادف اموسنی که بجایش نکور
شد) (ناصر خسرو س) زین بته که خواهران انباغی پنهانند و در چهار هم پهلوی خان آرزو
در سراج فرماید که این همان آبناز است که زای آن بغبین بدل شده و در اصل معنی شریک است
و معنی دوزن شهرت گرفته مؤلف گوید که تبدیل زای هو بغبین معجمه موافق قیاس باشد چنانچه
آتمیر و آتیغ و جادارد که این مبدل آبناز باشد که معنی شریک گذشت فارسیان بوسیله این تبدیل
معنی عام را خاص کردند و برای زنی نام نهادند که شریک زن دیگر است یعنی اموسنی و خان
تساج کرده که دوزن را انباغ گفته نه چنان باشد بلکه هر یکی از انباغ باشد مرد دیگری را اردو
و یکجو اموسنی -

انبان | بقول بهار (۱) مرادف انبان به بافتن طرف چرمی که در آن زانوها را اندود و به معنی
توشه دان (سیح کاشی س) اگر آب ناشخور و از نیستی خضر پوزان بان که نه ناورد این سفله
نان بیرون پوز صاحب سروری فرماید که پوستی را گویند که از گوشت درست و دباغت کنند تا

خرف چیز باشد و عربی جراب خوانند (خاقانی سه) برین نان ریزه ها منگر که شب در
 درین سفره بنکه از درپوزه عیسی است خشکاری و در انباش : صاحب ناصری فرماید که (۲)
 کنایه باشد از آدمی فربه و شکم خواره - صاحب ضمیمه برهان گوید که هر خطی را انبان نام است
 که در آن چیز بگنند - صاحب اند نوشته که این ماخوذ از بن است و برین نویسد که بالکسر تشدید
 نون فربه و یعنی فرماید که در فارسی زبان انبان چه طور شد - خان آرزو در سراج فرماید که
 ترجمه این در عربی جراب و این را انبان و انبانچه نیز گویند و اغلب که این ماخوذ از انبان
 باشد پس در اصل انبان بمعنی صاحب پر کردن بود چرا که نون برای اتصاف می آید چنانکه کثر
 نوشته شد و حذف گشته (رنج) مؤلف عرض کند که این است طبع آزمایهای محققین
 که در بعض لغات از صد کی نظریه ماخذ کرده اند - بنجیال ما این مرکب است از لغت سنکرت و
 فارسی که آن در سنکرت بقول ساطع بالفتح بمعنی غذاست و بان کلمه است در فارسی زبان
 که بقول برهان با نقی مرکب شده افاده معنی ما فظ کند همچون کلمه بان و باغبان پس معنی نقی آن با
 محافظ غذاست که زاد را نگا هدار و موسوم به توشه دان هم و این عجیب نیست که بسیاری از لغات
 فرس با لغات سنکرت و ترکی و عربی ترکیب فارسی مرکب آمده و نسبت معنی دوم عرض میشود
 که استخاره باشد که مردم فربه و شکم خواره را انبان گفتند و توشه دان نامش نهادند که فربه و شکم
 خوارگی اش انبان را ماند (اردو) (۱) و چه چرمی مشک یعنی زنبیل جس سے ولایت مین
 توشه دان کا کام لیتے ہیں یعنی سوکھی غذائیں اس میں بہر لیتے ہیں (مونت) (۲) مؤلف
 آدمی - فربه -

<p>آب - وہ کھال جس سے لوہا ساگ دہنکتے ہین (۲) آدمی کا پیٹ - مذکر (۳) آدمی مذکر (ذوق ۵) کہتے ہین ذوق آج جہا سے گزر گیا نکیا خوب آدمی تھا خدا منفرت کرے (۴) دیکھو انبان کے دوسرے معنی انبان بار اصطلاح - بقول صاحب برہان بروزن مردان کار مردم فریہ و بیکار و بیج کارہ - صاحبان سحر و مہفت ہم ذکر این کردہ اند مولف گوید کہ مرکب اضافی است یعنی آبان را کہ گذشت اضافت کردند سو بار کہ بمعنی شگینی باشد پس انبان بار - یا باشد کہ بوجہ شگینی مردم فریہ و شب است شکس با انبان کنایہ است برای مردم فریہ و دیگر بیج حیف است کہ نہ استمال پیش نشد و بدین وجہ کہ محققین فرس این را ترک کردہ اند خیال می کنیم کہ ہاں آبان باشد کہ دال مہملہ را بے تصحیف کتابت رای مہملہ (اردو) دیکھو انبان بار</p>	<p>انبان باد اصطلاح - بقول صاحب بحکم پستی کہ آرا پر باد کردہ آہنگران شکم آدمی و (۳) مجازاً بہار گوید کہ (۴) کنایہ از صاحب ضمیمہ برہان فرتا کہ انبانی را گویند کہ پر از باد کردہ باشد شکم آدمی و دوم و سوم قانع مؤلف عرض کند کہ مرکب اضافی است باشد کہ بمعنی اول و کش آہنگران باد کنایہ شد بمعنی دوم شکم آدمی ہم و باد ہم در شکم باشد بمعنی فی الجملہ با انبان شب و باد شکم و خصوصاً آدمی فریہ کہ بقول آصفیہ (اردو) گم کش - آگ پہونے کا (اردو) دیکھو انبان بار</p>
--	--

چوتھے معنی -

(الف) انبانچہ

بقول بہار ورید کے

(ب) انبانچہ خضر

و شمس (الف) مصغر

چو انبانچہ خضر از آب پر بہ (اردو) (الف) چھوٹی

زمین - موت (ب) خضر کی چھوٹی سی نیل - شک

(الف) انبانچہ سلیمان اصطلاح - مرکب

(ب) انبان خضر اضافی (الف)

انبان و بہار نسبت (ب) گوید کہ نیل خضر علیہ السلام

و ظاہر عبارت از ابرق است کہ آب در آن

(دج) انبان سلیمان (دج) بقول

لگا ہوا رہے - صاحب بحر گوید کہ زمینی کہ آب لگا

در آن باشد - خان آرزو در چراغ ذکر این

بابہا رتق مؤلف عرض کند کہ مستحق شد کہ

انبانچہ مصغر انبان است و انبان بہ تحقیق

پیوست کہ زمینی است چرمی همچون مشک

پس (ب) را ابرق چرا گوئیم کہ ابرق کوزه

بالولہ و دستہ باشد برخلاف انبان کہ آن در

مشک چرمی است و عموماً بکار آب ہم متصل

پس انبان چرمی را کہ زمیں باشد بکار مشک

گرفتن ہیچ غرابت نہ دارد بخلاف ابرق کہ

آز العورت مجاز انبانچہ قرار دہیم - قاتل

(و حید) در آب بقا شیروان غوطہ خورد

باب سفر ہر مرد و تہان و ز نعمت چو انبان

سلیمان (اردو) (الف) سلیمان علیہ السلام	باشد کہ از لفظ و باروت پر کردہ مجدد آتش برد
کی چوٹی سی زنبیل (مونث) جس میں سو چوپندر اندازند مؤلف عرض کند کہ مرگب اضافی است	و دیگر محققین ازین ساکت - خلاف قیاس است
مقصود ہوتی تھی نکل آتی تھی دب، خضر کی	انہاں بمعنی خود است و در اینجا مجازاً بمعنی کیست
زنبیل یا شک - مونث (ج) سلیمان علیہ السلام	چرمین و لفظ لغت عرب است بہ فتح نون و ط
کی زنبیل - مونث -	انسان شناس اور اصطلاح - مرگب اضافی
بقول بحر و بہار خیک پر باد یا سبوی کہ شناؤ برد	نفت ست بمعنی روغنی خاص و بقول خیابان
آن در دریا ہای عریض شناؤ اند نمود مؤلف	بالکسر داروی کہ حکما ساختہ اند ہر جا کہ اندازند
عرض کند کہ سبور ابہ مجاز گیریم حقیقت این	آتش در گیرد (اردو) فارسیوں نے انسان
شک چرمی است کہ پراز باد کند و در شناؤ	اوس چرمی کیسہ کو کہا ہے جس میں باروت
از برای نو آموزان عموماً برای ماہران ہم در	بہر کر آگ دیتے ہیں اور دشمن مقابل پر پہنچتے
دریا ہای بسیار عریض خصوصاً بنظر احتیاط	ہیں یہ نازک اور طویل تھیلی ہوتی ہے جس کو
با خود دارند کہ از غرقابی محفوظ دارد (اردو)	باروت بہرنے کے بعد حلقہ کر لیتے ہیں اسی کا
وہ خالی شک ہو اسے بہری ہوتی جس سے	نام دکن میں جان ہے - صاحب آصفیہ نے
تیرنے میں مد لیتے ہیں - مونث -	لفظ جان پر لکھا ہے ایک قسم کی ہوائی جواگے
انسان لفظ اصطلاح - بقول اندبا	نہ ہلنے کی لڑا پون میں دشمن پر چھوڑا کرتے
و کسرون سوم و سکون فاو طامی مہل حقہ چرمین	تھے - مونث -

انبانہ | بقول برہان و بہار و سروری جامع (۵) چہ جای من کہ بلغزد سپہر شہدہ باز نہ از
و نامصری مراد ف معنی اول انبان کہ گذشت حیل کہ در انبانہ بہانہ تست نہ (ار و و) دیکھو
و ہای تہوز در آخر این زائد است و بس (ح) انبان کے پہلے معنی ۔

انبر | بقول برہان و جامع بفتح اول و ضم ثالث و سکون رای قرشت (۱) آہنتی یا
از آہن کہ زرگران و مسگران طلا و مس تفتہ را یہ ان گیرند و عبری کلوب خوانند بہار گوید کہ (۲)
افرازی کہ بدن آتش گیرند و آزاد و عرف ہندوستان دست پناہ خوانند (حکیم نسیجک ۵)
بلیف خرمپچیدہ خواہت ہمہ تن نہ فتردہ خایہ بانبر ریدہ کیر بر کار نہ (سعید اشرف ۵)
جز بانبر آتش از ہمایگان نتوان گرفت نہ نیست آسان بر گرفتن دل زیار غمگسار نہ صاحب
سروری بر معنی اول قانع صاحب نامصری نسبت معنی اول فرماید کہ نعل بنڈان از پامی آپ
منج و نعل ہم از ہمین آکہ کشد۔ خان آرزو در سراج ذکر ہر دو معنی کردہ مؤلف عرض کند
کہ اسم جامد فارسی زبان است صاحبان اند و غیاث این را لغت ترکی گفتہ اند اما محققین
ترکی ازین ساکت (۳) بہ تحقیق ما انبر بفتح اول و سوم مخفف انبار ہم کہ مصدر انبردین از ہمین
اسم جامدی آید (ار و و) (اسنی۔ بقول آصفیہ ہندی) اسم مؤنث۔ ایک اوزار کانام
جس سے لوہار یا سنار گرم دہات کو آگ کو اندر سوجھ کر باہر لٹے ہیں اور اس سے تمام کر
چوٹ لگاتے ہیں ایک قسم کا زنبور (۲) دس پنا۔ چٹا۔ بقول آصفیہ (ہندی)
اسم مذکر۔ دست پناہ۔ آتش گیر۔ آتش کش۔ آگ پکڑنے کا آلہ۔ دیکھو آتش گیر۔ (۳)
دیکھو انبار کے پہلے معنی ۔

(۱) انبروت

صاحب برهان و جامع و هفت نسبت (۱) گوید که بر وزن عنبروت امرود

(۲) انبرود

باشه سیوه معروف و بقول جامع (۲) مرادش - صاحب سروری و جهانگیری هم ذکر (۲) کرده خان آرزو در سراج ذکر (۲) کرده فرماید که امرود که گذشت مبتدل این است بر قیاس تخم و خنب (مولانا شهبانی کاشانی از سروری ۵۷) انبرودش که فدا از آن خجل است از حلاوت حیات بخش دل است و مولف عرض کند که اصل (۱) امرود و اصل (۲) امرود است که ذکر ماخذش همدراجا کرده ایم فارسیان بعضی میم - نون و با برود را آورده چنانکه تخم را خنب کردند و تخم را دخب و بهمین قاعده امرودت و امرود را انبروت و انبرود خوانند - خان آرزو بر عکس این گفته یعنی امرود را مبتدل انبرود خیال کرده سبب آنست که از ماخذ خبر نداده که ذکرش بر امرودت کرده ایم (۱) و (۲) دیکواریو -

انبره

بقول برهان و جامع بضم ثالث بر وزن قنجه (۱) هر چه میوی ریخته را گویند عموماً و شتر میوی ریخته را خصوصاً و (۲) اسپ و شتر آبکش را نیز گفته اند و در عربی شکنبه را گویند و در اصل معنی درّه کوهی نیز و بفتح ثالث بر وزن خنجره هم آمده - صاحب رشیدی و سروری به تخصیص معنی اول قانع (غواص ۵) برکن رجوی بنیم رسته بادام و سیب و راست پنداری قطار شتر اند انبره و صاحب جهانگیری بفتح اول و ضم سوم فرماید که در بعضی فرهنگها شتر آبکش را نیز گویند و در عربی شکنبه و درّه کوه را نامند - خان آرزو در سراج بذکر معنی اول نسبت معنی دوم فرموده که این اصلی ندارد - صاحب مویده فرماید که اشتري که از پس بار کشیدن مویش ریخته و نیز شکم و کوه و قیل بفتح با شتر آبکش و غیر آن کدانی شرفاسه و در ادات معنی آساکش - صاحبان اند

و غیثات این را بجو کہ بر ہان مرادف انبر قرار دادہ اند و از ہر سہ معانی بالا ساکت بنجیال مادر
 غلط افتادہ اند کہ بر ہان اینرا مرادف انبر نہ نوشت مؤلف عرض کند کہ الف اول درین وصلی
 است یعنی فارسیان نبرہ را بزبادت الف وصلی و را اولش انبرہ کہ وند و نبرہ بفتح اول و ثانی
 و عربی آماس اندام و جای بلند بر آمدہ و نبرہ بالکسر کرمی است کہ پوست شتر بزفتن او آماس
 و آبلہ ناک گردد (کذا فی منہی الارب) پس موی ہر کہ بریزد مرضی است کہ عارض شود بوجہ
 کرمی کہ در پوست پیدا شود و ازین عارضہ خراش در جلد پیدا شدہ بیا ماسد فارسیان ہمین لغت
 نبرہ را بزبادت الف وصلی انبرہ کہ وند و بمعنی اول استعمال نمودند و ازین کہ شتر و اسب یکیش
 را ہم موی پشت بریزد و پشت ورم کند مجازاً بہمین نام موسوم کردہ باشند و معنی سوم ہم مجاز
 باشند نظر بر بلندی درہ کوہ کہ بلغت عرب نبرہ جای بلند بر آمدہ را ہم گفتہ اند از ہر خبری (اردو)
 (۱) وہ شخص یا جانور یا اونٹ جس کے بال گر گئے ہوں (۲) وہ گھوڑا یا اونٹ جس سے آب کشتی
 کا کام لین (۳) صاحب آصفیہ نے درہ پر لکھا ہے کہ پہاڑ کی گھاٹی یا دو پہاڑوں کے درمیان
 کا راستہ یا فراخی یا وسعت۔ مذکر۔

انبریدن | بقول سروری بفتح اول ہان انباریدن کہ گذشت مؤلف گوید کہ محققین دیگر
 ازین ساکت اند و نہ استعمال ہم پیش نشد بنجیال ما جز این نیست کہ مخفف انباریدن گیریم
 بجذف الف دوم (اردو) دیکھو انباریدن۔

انبران | بفتح اول و چہارم بقول صاحب ضمیمہ بر ہان نام سلخ باشد کہ روزی ام است
 صاحب مؤید بذیل لغات فارسی بجو کہ شرفاسہ و قنیہ ذکر این کردہ مؤلف عرض کند کہ

معاصرین عجم ازین ساکت و محققین سلف ہم ذکر این کرده اند و ہر دو متحققین بالا سند استعمال این ہم نیاورده۔ جادو دارد کہ بر رای ہملہ و بر فتح موحده انبران باشد یعنی پری دارندہ اسم حالہ انہ انبر کہ امر حاضر مصدر انبریدن است بزیا دت الف و نون در آخر همچون افغان و خیزان و کنان و معنی نفی این پرکان و گنایہ از روز سی ام ماہ کہ ماہ کامل است و از جمیع آیاتش پر کنند و جادو دارد کہ الف و نون را زائد گیریم اندرین صورت مزید علیہ انبر بود کہ مخفف انباشت یعنی پری کہ روز سی ام ماہ و یوم تکمیل اوست و اللہ اعلم بحقیقۃ الحال۔ ماخذ این برای ہنویچ بفہم نمی آید جز این کہ این را اسم جادو گیریم بہ معنی سلخ (اردو) سلخ۔ بقول صاحب آصفیۃ (عربی) اسم مؤنث۔ پوست کشتی۔ کہاں کہینچنا۔ چاند رات۔ چونکہ اس روز چاند زین او بر آفتاب ایک سمت میں اس طرح وقع ہوتے ہیں کہ چاند زین کے آگے آکر ہمیں ایسے رخ روشن کی جھلک دیتا ہے گویا پردے سے منھ نکالتا ہے اسوجہ سے اس تاریخ کا نام سلخ رکھا گیا۔ دن میں سلخ اس روز کا نام ہے جس کی شام میں ہلال نظر آئے چونکہ مہینہ اس دن شعاع آفتاب سے باہر نکلتا ہے اس لئے اس دن کا نام سلخ رکھا گیا۔ صاحب غیاث نے رسالہ نجوم کے حوالہ سے اس کی وجہ تسمیہ یہی بیان کی ہے۔ الحاصل ہر ماہ قمری کے تیوین دن کا نام سلخ ہے۔

انساط | بقول بہار گتاخ شدن مؤلف گوید کہ لغت عرب است بکسر اول و ستوم و بقول منتخب گتاخ شدن و کشادہ روز شدن و گسترده شدن۔ فارسیان استعمال این معنی خوشی و انشراح و اعتلا ط کنند صاحب مؤید ذکر این کرده و برای معنی مصدری با مصداق در فرمای

مرکب سازند که در ملحقات می آید (اردو) انباط - بقول امیر عربی - نوشت - خوشی (بحر
 ۵) دنیایین کچه بساط نهین انباط کی پترین نه سوکے گھاٹ کہین آتشی عیش پ:

انبساط نمودن | استحال - به معنی خوشی حضرت برسم عرضداشت پ: انباط علی می نای
 دسرت کردن و خوشنود شدن است (خارج) بر امید رحمت پ: (اردو) خوشی کرنا -
 جمال الدین سلمان ۵) پادشاه سبده خوش ہونا -

(الف) انبست | (الف) بقول برهان بر وزن کم بست غلیظ و بسته شده و (ب)
 (ب) ابست | بقولش بر وزن برجسته هر چیز که آن بسته و سخت شده باشد و بدستوار

و اشود و حل گردد و شیر و است و خون بسته شده را نیز گویند - صاحب ناصری ذکر هر دو کرده
 گوید که غلیظ و بسته شده هر چیز حتی است و خون بسته - صاحب سروری بر (الف) فرماید

که به معنی غلیظ و بر (ب) نوشته که چیزی بسته که بدشواری و اشود و بجوالة تحفه فرماید که مثل مداد
 و خون و امثال آن (شاکر بخاری ب ۵) خون ابسته همی ریزم بر زرین رخ پ: زانکه خون

نماند است درین دیده ترخیم او گوید که در مؤید انیس بر وزن قرین و انیس بر وزن بمیزه -
 باین معنی آمده کذافی ادوات الفضلا - صاحب جهانگیری صرف (ب) را آورده گوید که چیز

سخت که زود حل نشود (شهریاری ب ۵) چون زخونابه نماند است اثر در جگرم پ: خون
 ابسته همی ریزد از چشم ترم پ: خان آرزو در سراج بذیل الف فرماید که ابست و زیادت با ابست

هر دو بمعنی غلیظ و بسته شده نوشته اند - صاحب رشیدی هم ذکر هر دو کرده مؤلف گوید که این
 اسم جامد باشد که لفظ بسته درین مرکب است و متعلق است با معنی - بخیاں باجو این نیست که

فارسیان (آن بسته) را مخفف (آن خیز بسته) گرفته اند بمعنی خیزی که منجمد سخت باشد پس در ستود
 کلمه آن بدون مدوده آن شد بالضم چنانکه محاوره ایشان است و نسبت بالضم بصورت
 لفظی قرار یافت بمعنی مذکور محققین بالا بر ماخذ خود نکرده و الف اول را مفتوح گرفتند پس آنست
 مخفف بسته باشد بخذف های هوز آخر (اردو) (الف وب) بنجم خیز جمعی هوزی خیز سخت
 خیز - جیه خون منجمد -

انبه | بقول برهان و ناصری و سروری و جهانگیری در شیدی و جامع بفتح اول و ثالث -
 بر وزن خنطه قمر هندی را گویند و بهندی بنی خوانند - خان آرزو در سراج بذکر اقوال محققین
 هندی از مسعود سعد آورده و هوندا (ع) چون هلیله زروشان و روترش چون انبه و
 فرماید که این غلط و خطای محض است بلکه انبه درین جا همان آمله است که بهندی آنوله خوانند
 و بسبب اجتماع نون و با هر دو میم شده آمله شد و مقابله او درین مصرع مسعود سعد به هلیله و
 مصرع دارد که همان آمله باشد که از اجزای اطریش است و بمعنی قمر هندی گفتن خطاست که
 بدین معنی نه در هندست و نه در فارسی - من ادعی فعلیه است (انتهی) مؤلف عرض کند که
 آمله بقاعده تبدیل انبه کردن موافق قیاس است که میم بابا و فون و بانون با میم
 بدل شود همچون دم و تب و تم و تنب و لیکن نمی شود که انبه را بر خلاف جمهور محققین قمر
 نه گیریم - صاحبان جهانگیری و رشیدی اگر ازل بند باشند و صاحب برهان را نظر بر سکونت بند
 مقبرند اینم - جا دارد ولیکن در اهل زبان بودن صاحبان ناصری و جامع و سروری شکی
 نیست و قول شان نسبت اسم جا به فارسی زبان مقبر تر از خان آرزو است نمیدانیم که او

چه چیزی می خواهد سه کس از اهل زبان آنگاه را با اتفاق مفرهندی گفته اند اگر بقاعده تبدیل فارسی
لفظ آمله هم صورت آنگاه پیدا کند لازم نیاید که معنی حقیقی آنگاه از لفظ دور شود و خیال ما این است
که قاعده تبدیل حروف را در هر یک لفظ جاری کردن ضروری نیست و در محاوره فرس لغاتی
که مبتدل مییم و آن تبدیل موافق قاعده باشد اشاره می کنیم که این تبدیل موافق قیاس است
مثلاً اگر فارسیان آمله را آنگاه هم می گفتند ما صراحت می کردیم که آنگاه مبتدل آمله باشد به همان قاعده
که ذکرش بالا گذشت اگر اهل زبان آنگاه را به معنی مفرهندی گویند محققین هندی نژاد حق آن ندارند
که تردیدش کنند و گویند که این مبتدل آمله باشد و معنی مفرهندی نباشد بنمیدانیم که خان آرزو چرا
این قدر جبری کند ما همین قسم بخشی بر اینا هم کرده ایم و تمام خان آرزو اصرارش را ظاهر ساخته
و بر اکثر لغات دیگر هم همین قسم اشاره نموده ایم خیال قطعی ما نیست که آنگاه بقول محققین زبان دان
به معنی مفرهندی صحیح باشد و معاصرین عجم هم فی زمانه استعمال همین لغت برای مفرهندی کنند و چون
بر ماخذ آنگاه نظری کنیم تو انیم عرض کرد که بقول صاحب ساطع آملی زبان سنسکرت با لکسر به معنی
مفرهندی است پس جا دارد و موافق قیاس است که فارسیان به همان قاعده که ذکرش بالا
گذشت مییم را با (نون با) و یای تحتانی را با های بوز بدل کرده آنگاه کردند و معنی مفرهندی استعاش
نمودند چنانکه دم را دتب و ستم را سنب و شایگان را شاهگان هم گویند اگر خان آرزو مصرع
مسعود سعد که بالا مذکور شد آنگاه را به معنی آمله گیر دو (دو ترشی) را که در مصرع مذکور است با آمله زیاده
خاسب پندار و عیبی ندارد و تو انیم گفت که آنگاه در اینجا مبتدل آمله هم باشد و اگر سند کلام شاعری
دیگر برای معنی مفرهندی می خواهد اول عرض کنیم که سند را با نظم تخصیص نسبت نثر اهل زبان هم برآ

او کافی است و ہر گاہ متحقق شد کہ صاحب ناصری از اہل طهران و صاحب برہان جامع از
 تبریز و صاحب لغات سروری از اہل کاشان است پس نوشتہ این ہر تحقیقین بحتی ادب
 شراست و واضح تر از نظم کہ اگر در نظم دیگران این لغت را پیدا کنیم شاید کہ خان آرزو گوید کہ درین
 شعر ہم انبلہ بمعنی آملہ واقع شدہ باتی حال برای دفع اصرارش سند نظم ہم پیش می کنیم کہ از ظہیر
 فاریابی بدست آمدہ (س) اگر عدولانی زند تا تو ہم جنسی کنی تا عاقلان دانند مورد مار و
 شہد از انبلہ صاحب جہانگیری ہمین سند را برای منی ترہندی آوردہ است اگر ہوا جویان و
 و تبیین خان آرزو درین شعر ہم انبلہ را بمعنی آملہ گیرند جا دارد کہ بیچارہ ظہیر فاریابی صراحتی
 انبلہ بہ تحقیقین تبریزی و کاشانی و تہرانی نکرده است ما خان آرزو را از ہم تحقیقین ہندی نشاء
 باعتبار فضیلت خاص و مذاقی کہ از فارسی زبان داشت فائق می دانیم و احترامش کنیم ولیکن در
 بحثی کہ اصرار بر برای خود می کند جزین چارہ نداریم کہ خیال خود را پیشکش اہل علم کنیم۔ قتال بالجلد
 بقول صاحب محیط ترہندی بہندی اتی و اتلی سرور اول و خشک در دوم۔ سہل لطیف تر از
 آلو بخارا و مزمل خفکان حار و قی صفاوی و مقوی معده و منافع بسیار دارد (الح لا اار و) اعلیٰ
 امیر۔ موت۔ فارسی مین انبلہ۔ عربی مین ترہندی ہندوستان کے ایک مشہور اور بڑے درخت
 کی پتی ہے۔ خامی کی حالت مین نہایت ترش اور بعض درخت کی سبز اور بعض کی سرخ ہوتی
 ہے اور پختہ اور خشک ہونے پر سرخ تیرگی مائل اور چاشنی ہوا ہو جاتی ہے۔ فراجا دوسرے
 درجہ مین سرد و خشک (ر شک س) کیونکہ چوسا کرین تیرے لب شیرین اسے گل بہ لال ملی
 کے مرے کا فرا پاتے ہیں ۔

انہن | بقول برہان و ناصری و ہفت دانہ بر وزن صف شکن ملفت زنند و پاژند انگور باشد کہ برہی غنہ گویند مؤلف گوید کہ کی از زر دستان معاصر صراحت کرد کہ در زنند و پاژند این نام خوشہ انگور است در حالت ابتدائی کہ گلشن دانہ کند و کثرت دہنہای کوکبش بیرون از شاخہ تودہ باد بخان را مانعینہ از نیاست کہ فارسیان قدیم این را انہن گفتند کہ آب یعنی باد بخان گذشت و من تودہ ہر چیز را گویند چون خرمن ہم او گفت کہ انگور را در فارسی قدیم ہفتا نام است از آغاز دہانہ اش تا بہ پختگی (اردو) انگور۔ مذکر۔ دیکھو آرم اور بقول بعض خوشہ انگور۔ مذکر۔ جو ابتدائی حالت میں ہو جس کے دانے نہایت کثرت سے اور بہت چھوٹے ہوتے ہیں۔

انوب | بقول برہان و جامع و سراج بر وزن مرغوب فرش و بساط گستردنی را گویند صاحب ناصری فرماید کہ بساط گستردہ باشد۔ صاحب برہان بوب بدون الف و نون ہم بہمین معنی آورده فرماید کہ باین معنی بجای حرف اول یا ی مطلق ہم آمدہ یعنی بوب مؤلف عن کند کہ بہ تحقیق ما این اسم جامع فارسی قدیم است و بوب مخفف این و حقیقت بوب تجانی بجایش بیان کنیم کہ قاعدہ تبدیل موافق قیاس نیست و غیر از تحریف و تصحیف بالتباس کثرت چیزیں دیگر نظر نمی آید و جادارد کہ این را مفسر خیال کنیم کہ انوب بلبنت عرب یعنی خیابان وزمین بلند آمدہ پس تصرف فارسیان باشد کہ این را بہ معنی فرش و بساط استعمال کردند (اردو) فرش۔ بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر۔ بساط۔ بچھونا۔ بستر۔ گستردنی۔ بچھانے کی چیز جیسے جازم۔ دری۔ بوریہ۔ چاننی۔ عالیچہ۔ قالین وغیرہ۔

انوبہ | بقول برہان و جامع بر وزن منصوبہ (۱) ماشورہ را گویند و (۲) لولہ آفتاب ہوتا

آزائیز- صاحب مؤیدہ این را بذیل لغات عرب بیای تحتانی بعوض موحده پنجم آورده و صاحب
 غیاث گوید کہ حرف پنجم رایای تحتانی دانستن خطاست و ذکر ہر دو معنی بالا کند مؤلف
 عرض کند کہ ماثورہ بقول برہان بر وزن قارورہ فی کوچکی را گویند کہ جولاہگان رسیان بران
 پیچید از برای بافتن دنی کہ کیسر آن در دہان و سر دیگر در آب نہند و بکند و مطلق نولہ را ہم
 و صاحب منتخب برنامہ یب و انبوب فرماید کہ بالضم بندہای فی دہر و جمع انبوبہ باشد و بر
 انبوبہ گوید کہ بالضم بندنی۔ پس بخمال ما این لغت عرب است کہ فارسیان بہر دو معنی بالا
 استعمال کردہ اند۔ صاحب جهانگیری بر معنی اول قانع عجب است کہ اکثر محققین خصوصاً
 صاحب اند این را لغت فارسی نوشتہ (۱ و ۲) نلی۔ بقول آصفیہ (ہندی) اسم
 مؤنث۔ جلا ہے کی نال۔ ماثورہ (۲) آفتابے کی نلی۔ مؤنث۔ اور اسی کے مثل۔

(الف) انبودن | بقول برہان و ناصری و جامع بر وزن افزودن (۱) بر بالای ہم
 باشد۔ صاحب بحرین را سالم بقصر یف گفتہ کہ غیر ماضی و مستقبل و اسم مفعول نیادہ و صاحب
 جهانگیری بر معنی برچیدن قانع (ابن یمن ۵) باغبانی بنفشہ می انبودن گفتش ای چگ پشت
 جامہ کہ بود پچہ رسید است از زمانہ ترا پیر ناگشتہ و شکستی زود پچہ گفت پیران شکستہ و ہر اند پچہ در
 جوانی شکستہ باید بود پچہ صاحب موارد ذکر معنی بالا کردہ صاحب نوادر این را (۲) بہ معنی وجود
 گرفتن ہم آورده (شاعر ۵) بودنت در خاک باشد عاقبت پچہ چنان کہ خاک بود انبودنت
 خان آرزو در سراج فرماید کہ (۳) معنی پیدا کردن و آفریدنست۔ فرماید کہ صاحب برہان
 این را بذال معجمہ آورده و بذال مہلہ معنی اول نوشتہ قیاس و ضابطہ می خواہد کہ ہر دو جانب ذال

معجمه باشد - مؤلف عرض کند که -----

(ب) انبوذن | به ذال معجمه بقول برهان معنی اهل کائنات و آفرینش و بقول صاحب صری
محقق و صحیح همان انبودن بمعنی آفرینش - و بقول جهانگیری و سروری و جامع به ذال معجمه
صحیح باشد و این همه محققین از برای این همان سند آورده اند که منسوب به شاعر بر (الف) گند
و در مصرع و دمش انبوذن را به ذال معجمه نوشته اند - بخیاال مالتامح و کم غوری صاحبان تحقیق
است که (ب) را بمعنی آفرینش قائم کرده اند و سند جمله محققین برای این معنی همان یک شعرا
که منسوب به شاعر گشت و آنچه خان آرزو نسبت الف معنی سوم آورده عجبی نیست که بنهم
با سند همین یک شعر باشد و آنکه صاحب نوادر معنی دوم قائم کرده ماخذ آن هم همین شعر
است نمیدانیم که خان آرزو بچه اصول و حجت الف و ب هر دو را بذال معجمه صحیح پندارد
و هیچ نمی فرماید که در انبوذن این همه معانی چطور پیدا شد - خیال ما نیست که (ب) تصحیف
محض است و (الف) مرکب است از کلمه آن و مصدر بودن - آن بافتح لغت سنسکرت
است که بر اسمی آمده افاده معنی نفی کند و فارسیان این کلمه را در فارسی هم استعمال کرده اند
چنانکه الف نفی را از سنسکرت گرفته اند که ذکرش بر اجتناب گذشت - الحاصل انبودن به معنی
برجا نبودن است و کنایه از برجیدن چنانکه در شعر این بین بر معنی اول (الف) گذشت و
معنی دوم و سوم هیچ است که طبع آزمایان از همان یک شعر شاعر پیدا کرده اند بخیاال مادی مصرع
و دمش مصدر بودن را با آن که ضمیر غائب و اسم اشاره باشد استعمال کرده اند و بودن بمعنی
مستی گرفتن و بوجود آمدن (گذاختن الموارن) و جادارد که انبودن را مبتدل انباردن گیریم که

بمعنی انبار کردن گذشت - فارسیان در لب و لجه خود الف ساکن را و او خوانند جان را
 چون گویند و تبدیل الف با و و هم در قاعده فارسی آمده چنانکه تاغ و توغ در ای جمله
 در تلفظ شان حذف شد چنانکه شتا و شتا پس انباردن بر سبیل تبدیل و حذف بر زبان
 نبودن باقی ماند که بمعنی انبار کردن باشد ازینجاست که صاحبان زبان و ناصری و جامع معنی
 اول (الف بالایی هم چنین نوشته اند و معنی شعر این بین اندرین صورت هم درست می شود
 (ار و و) (الف) (۱) توژ نا جیسے پھول توژ نا (۲) وجود میں آنا بہت ہونا - (۳) پیدا کرنا
 ہست کرنا - (ب) دیکھو آفرینش -

<p>انبور بقول صاحب ضمیمہ بر بان و مؤید ترکی که نزدشان عام باشد و نسبت معنی دوم عرب (۱) بمعنی انبر که افزاری باشد و بجایش گذشت می شود که مقصودشان غیر از حاصل بالمصدر بنا (۲) پر کردن و مملو ساختن مؤلف گوید که که پر می است اندرین صورت انبور بمبدل انبور مزید علیہ انبر است کہ برای انہما ضمتہ انبار باشد کہ الف ساکن در تلفظ فارسیان بہ واو موحدہ واو آورده اند و این عادت اہل فارس شود و آزاد رکابت ہم جا و اند و تبدیل الف بہ واو است کہ ضمتہ را در تلفظ دراز خوانند و این رسم ہم آمده چنانکہ اشارہ این بر انبودن کردہ ایم در کتابت فارسی شاذ و ماخوذ است از رسم (ار و و) (۱) دیکھو انبر (۲) دیکھو انبار -</p>	<p>انبور بقول بر بان و انند و ہفت بر وزن انوس تخمی باشد کہ آنرا ناخوانو گویند و بہ تقدیم ثالث بر ثانی ہم آمدہ یعنی انوس - صاحب محیط ذکر این کردہ گوید کہ یہاں ناخوانو ماصراحت کامل این بر آسا کردہ ایم و معلوم می شود کہ این لغت یونانی است عیف است</p>
--	---

انوس | بقول بر بان و انند و ہفت بر وزن انوس تخمی باشد کہ آنرا ناخوانو گویند
 و بہ تقدیم ثالث بر ثانی ہم آمدہ یعنی انوس - صاحب محیط ذکر این کردہ گوید کہ یہاں ناخوانو
 ماصراحت کامل این بر آسا کردہ ایم و معلوم می شود کہ این لغت یونانی است عیف است

صاحبان تحقیق صراحت این کرده اند و صاحب اندکست فارسی گوید و آنچه به تقدیم و تاخیر
یک حرف آمده مقبول بعض باشد و پس (ار و و) دیکهوا-

انبوسیدن | بقول برهان بروزن افزودین یعنی پدید آمدن و ظاهر شدن و موجود
گردیدن و بقول صاحب بحر سالم التصریف که غیر ماضی و مستقبل و اسم مفعول نیاید- صاحبان
جهانگیری و جامع نوادر و سراج ذکر این کرده اند و صاحب موارد این کلام را تصریف گفته
و مضارع این انبوسد نوشته و سند استعمالش پیش نکرده و بقول ناصری یعنی افزودین و
پدید آمدن و از کلام شاعر سدید این مصدر و ده (س) بودند در خاک باشد عاقبت
همچنان در خاک انبوسیدند و مؤلف عرض کند که این همان شعر مجهول الشاعر است که
بر انبودن (پیش ازین مصدر گذشته- بعد العجب محققین لغت چه مایه بی تحقیقی را بکار برند
که شعری را بشا عر مجهول تخلص منسوب می کنند و برای یک لغت سندش پیش می کنند و فصل
آن بر لغت دوم همان شعر را به تحریف و تبدیل یک دو لفظ بند لغت دیگر پیش می سازند
هم او فرماید که این مرادف انبوسیدن است و انبوسیدن مصدری نیست و نیامده عجب است
از محقق طهرانی بخمال ما این مصدر نیست که وضع شد از لغت عرب بنویس که صفت مشتبه از
بنس است یعنی حرکت کننده فارسیان الف و صلی و را اول و یای معروف و علامت مصدر
و آن در آخرش آورده انبوسیدن کردند و مجازاً بمعنی ظاهر شدن و پدید آمدن گرفته که حرکت چیزی
آن چیز را ظاهر کند و اگر از مصدر نشی صفت مشتبه آن یعنی بنویس را ماخذ این گردانیم معنی آن
ظاهر کننده و معنی انبوشیدن ظاهر کننده شدن یعنی پدید آمدن باشد اندرین صورت باید که قاعده

تبدیل شین معجمه به سین همله هم جاری کنیم چنانکه کشتی رکتی حیف است که سند استعمال این مصدر پیش
 شد و لیکن اتفاق محققین اهل زبان برای وجود این کافی است حالا بر زبان معاصرین متروک
 است و ماخذ این غیر از آنکه بیانش بالا گذشت هیچ بفهم مانعی آید (اردو) ظاهر ہونا۔

انبوه [بقول بہان و سروری و جهانگیری و ناصری و جامع بردون اندوہ (۱) بمعنی فروز
 دیوار باشد و اتفاق محققین است کہ انبہ بدون وا و مخفف این باشد بمعنی - خان آرزو
 در سراج فرماید کہ اغلب کہ (انبیر بہ رای ہملہ) را کہ امالہ بنا را است و بمعنی فروز بخین دیوار
 و غیرہ آمدہ انبہ خواندہ اند و انبہ چون مخفف انبوه است آرنیز بہین معنی تصور کردہ اند و ان
 تصحیف است و خطا و خطا مولف عرض کند کہ انبوه اسم جامد زبان فارسی است یعقود
 محققین از معنی اول جز این نباشد کہ این مرادف انبار است کہ تعریفش بجای خودش کردہ ایم
 یعنی تودہ خاک دیوار افتادہ و فرو ریختہ را فارسیان انبار گفتہ اند و جادارد کہ انبوه ہم گویند۔
 خان آرزو خیال تصحیفی کہ پیدا کردہ است ضرورت ندارد البتہ طرز بیان محققین فرقی بین
 و اردو با تعریف ما و ہر آنیہ خطا و خطاست کہ تودہ خاک دیوار فرو ریختہ را فرو ریختن دیوار
 گفتن و بقیاس بعید لغت مسلمہ محققین را تصحیف خواندن - ہر گاہ استعمال انبوه برای مردم و غیر
 مردم آید چنانکہ بمعنی دوم صراحت این می آید و چون انبار بہین معنی گذشتہ است پس وجہی
 نیست کہ انبوه را مرادفش ندانیم و جادارد کہ بقاعدہ فارسی انبوه را مبدل انبار خیال کنیم کہ تبدل
 الف با و و رای ہملہ با ہای ہوزی آید چنانکہ تماخ و توخ و ہوب و ہوبہ قاتل (اردو) و
 انبار کے دو سرے معنی - مینی وہ - تودہ خاک جو دیوار گرنے سے جمع ہو۔

(۲) انبوه - بقول برہان و سروری و جہانگیری و ناصری و جامع و بہار یعنی ملود پر و بسیار خواہ
بسیاری مردم خواہ چنیری دیگر و بقول صاحب رشیدی یعنی بسیاری و کثرت (میر خسرو ۵)
گہرا ہی مبین و دیدن انبوه نہ نہ در و ریاست حاصل نہ در کوه ۶ (فردوسی ۵) انبوه لشکر مرا پاک
نیست ۷ از ان سبز خمیہ دلم پاک نیست ۸ (صاحب ناصری ۵) دیگر و زر زمی بانوبہ شد ۹
ز تن ہر کجا دشت ۱۰ کوه شد ۱۱ خان آرزو و در سراج فرماید کہ تحقیق آنست کہ انبوه بمعنی کثرت است
مطلقا خواہ در انسان و خواہ در غیر انسان مؤلف گوید کہ معنی بسیار و کثیر ہم کہ مسلمہ صاحبان تحقیق
بالا گذشت بیرون از تحقیق نیست کہ سدا آن ہم از کلام میر خسرو گذشتہ است نمیدانیم کہ محقق
فاضل چرا معنی کثرت را مخصوص می کند - قاتل (اردو) بہت - مذکر - کثرت - ثبوت -

(۳) انبوه - بقول برہان و سروری و ناصری و جامع و سراج نام قصبہ است در بالای
کوهی از مضافات و یلمان - صاحب جہانگیری فرماید کہ شراب انجا شہرت عظیم گرفته (شاعر
۵) گر بنک خوری بنک قزل کوه بخور ۶ و را بخوردی بادہ انبوه بخور ۷ (اردو) انبوه -
ایک قصبہ کا نام ہے جو مضافات و یلمان میں واقع ہے - جہانکی عمدہ شراب مشہور ہے -

(۴) انبوه - بقول ناصری و رشیدی کشیف و غلیظ ہم (کمال اسمعیل ۵) انبوه و گران و
زشت و ناخوش ۶ مانند ابرہہ رکابی ۷ خان آرزو و در سراج فرماید کہ این معنی متعلق بہ معنی دوم
با شد یعنی از معنی کثرت بہ کشیف و غلیظ نیز اطلاقی آن آمدہ مؤلف گوید کہ درست است
(اردو) غلیظ - بقول آصفیہ (عربی) گاڑا - کشیف - موٹا - جیسے ابر غلیظ - مکدر - گدلا -

(۵) انبوه - بقول صاحب رشیدی و بہار بمعنی مجلس (نظامی ۵) بانوبہ - می با جوانان گرفت

نجلوت پی کاروانان گرفت : مؤلف عرض کند کہ این ہم مجاز معنی دوم است کہ خلوت بر خلایق خلوت جای کثرت و بسیاری مردم است (اردو) مجلس - بقول آصفیہ - عربی - اسم مؤنث بیٹھنے کی جگہ - وہ مقام جہاں پر آدمیوں کا گروہ جمع ہو - بزم - سبھا - انجمن مجمع - سوسائٹی جلسہ - مؤلف کہتا ہے کہ خلوت کا عکس - بارعام اسی کا ترجمہ ہے -

(۶) انبوه - بقول بہار معنی مجموع و فراہم آمدہ - و اواز کلام نظامی سندی پیش کردہ کہ انبوه شدن می آید مؤلف عرض کند کہ نظامی انبوه شدن را بمعنی جمع و فراہم آمدن نوشتہ کہ بجائے می آید و در انبوه مجرد ہماں معنی کثرت است و بس کہ بر نمبر (۲) گذشت (اردو) وہ کچھ انبوه کی دوسرے معنی - جس پر انبوه کا ترجمہ ہے یعنی کثرت - ثبوت -

انبوه شدن استعمال - بمعنی جمع شدن خواست از نام نام آوران و خبر و ادعا و فراہم آمدن است و متعلق باشد بمعنی دوم کہ شش صد ہزار و بہ آمد دلیران مفرد سوار (نظامی ۵) چو انبوه شد لشکر بیکران و عدو (اردو) جمع ہونا -

انبوی بقول بہار و جامع و ہفت بمعنی بوی کردن است و چیزی را نیز گویند کہ بوی آمدہ و گندیدہ باشد و مطلق بوی ہم خواہ بوی خوب و خواہ بوی بد و بوی گندیدہ نیز کہ اسم فاعل است و امر باین معنی ہم یعنی بوی کن - صاحب سر و روی بچوالہ تحفہ فرماید کہ بمعنی بوی گرفتہ صاحب ناصری گوید کہ بمعنی بو کردن و بمعنی گندیدہ و بمعنی فاعل و امر و انبوسیدن مصدر آن مؤلف عرض کند کہ تو و زیادت یا می زائد بوی اسم جامد زبان فارسی است و آثار قدیم ہر اسم جامد را کہ می خواستند تعریف کنند ذکر آن با کلمہ آن می کردند چنانکہ آن بو آن بوستہ

و غیره - ما اشاره این بر آن بودن هم کرده ایم و این قسم استعمال در اکثر الفاظ فارسی یافته ایم و کلمه آن در فارسی از قبیل الف لام عربی است پس بعضی اهل لغت کلمه آن را داخل لغت کردند و عوام نادان تف از ما خذیم آن را به زبان را نماند همین است حقیقت انبوی که اصلش محض بواجب باشد پس معنی این غیر از آنکه نیست - پس از محققین بالا آنا نکه معنی مصدری را بیان کرده اند کار از تحقیق نگرفته اند و چیزی بواجب آمده و بوی کننده و بوی گرفته که ذکرش در بیان محققین گذشت همه نتیجه بی غوری است شک نیست که انبوی امر حاضر است از مصدر انبوسیدن که می آید و هرگاه امر با اسمی مرکب شود افاده معنی اسم فاعل و اسم مفعول و بدو از مجرد امر حاضر بدو ترکیب معنی فاعلی یا مفعولی حاصل نمی شود و محققین فاضل - استعمال امر مرکب را دیده باشند و معنی فاعلی و مفعولی بر مجرد انبوی قائل کرده باشند و این قسم غلطی در اکثر الفاظ و دیگر هم کرده اند و ما بعد از آنجا اشاره آن کرده ایم - الحاصل انبوی درین جا بجز اسم جامد و مزید علیه بوی چیزی دیگر نیست و همین است اسم مصدر انبوسیدن که می آید و بواجب است برای گند و شمیم هر دو و شک نیست که مجرد بواجب برای بوی بدستعل و همین است استعمال این در اردو هم - آنچه صاحب ناصری انبوسیدن را متعلق به این کند قانع او باشد و رکت بت که انبوسیدن را انبوسیدن نوشت دیگر هیچ (اردو) بود - بقول آصفیه (فارسی) اسم مؤنث با س - گند - همک - شمیم - بدو - سطرانڈ -

(الف) انبوسیدن	صاحب برهان بر الف) گوید که معنی بوی کرد و افروغ نیز معنی بوی
(ب) انبوسیدن	کنید و بواجب مؤلف عرض کند شمس است از (ب) که مصدر باشد

(ج) انبوسیده | واضی به تختانی معروف و جمع امر به تختانی مجهول و (ب) بقول بران
 مصدر انبوی بمعنی بوی کردن و بوسیدن و بقول بحر (کامل التصریف) مضارع این انبوسید
 صاحبان موارد و نوادر و سرور می ذکر این کرده اند - خان آرزو در سراج فرماید که ظاهر انبوسید
 مخفف این است مؤلف گوید که نه چنین باشد بلکه انبوسیدن فرید علی بوسیدن است
 صاحب موارد هم متفق با ما است و ما صراحت این خیال بر انبوی کرده ایم که اسم مصدر
 همین است فارسیان بر انبوی یا ی معروف و علامت مصدر و آن زیاده کرده مصدر
 وضع کردند (ج) اسم مفعول این است (فرید الهی - الف) از سروری (ه) چو انبوسید
 زلف شکسایش به ختن گردید از سر تا پایش به (حکیم سنائی - الف ه) گفت طفلان
 راهمی پوشید به این نکوباد در امیا انبوسید به (فخر زکوب - ب ه) از دست خیال روی
 تو وقت سحر به گدشته وصل تو همی انبوم به (حکیم سنائی - ب ه) بشام آنکه گل میا میبوسید از
 مش مش نشا طول روید به (اردو) (الف) سونگها - واضی - سونگهو - جمع امر (ب) سونگها میصد
 (ج) سونگها هوا - اسم مفعول -

انبه | بقول برهان بضم ثالث و ظهور های هوز بر وزن انده (ا) مخفف انبوه (که
 گذشته) و بفتح ثالث و خفای های هوز (۲) میوه ایست در هندوستان صاحبان سر
 ورشیدی و جامع بر معنی اول قانع - صاحب تحقیق الاصطلاحات فرماید که بفتح اول و سکون
 فون و فتح بای موحد و آخر و های خفی - میوه ایست در هندوستان و فارسیان بی های هوز
 می خوانند (قاسم دیوانه شهیدی ع) انب و کن به سیب صفایان نمی رسد به صاحب

سوار السبل گوید که انبه معرب آنب باشد که بهندی هم خوانند- مؤلف گوید که در (۱)
 و او حذف شده است چنانکه خاش و خاموش و (۲) در محاوره معاصرین عرب متعز
 و معاصرین عجم هم این را استعمال کنند و مرقه ایست هندی- صاحب محیط فرماید که بفارسی و
 هندی و خصوص نزد اهل دکن بهین اسم معروف و معرب آن اینج و در اکثر بلاد هند هم
 و آنب بالف مدوده و خطای نون و توراتی تغزک و زبان سنکرت سوت که اسم محض
 است و ماتری یعنی بیار خوشبو- در اکثر بلاد هند و در بعض بلاد دیگر هم یافته میشوند
 سواحل بلادین و عمان و سودان اقسام انبه بسیار است در هر که خوشبو زیاده تقویت
 دل و دماغ بسیار دارد و بوییدن آن نیز مقوی دماغ بالجملة مضر محوری خصوص در خلا
 معده و اندک مولد ریاح و نفخ ویرمضم علی الخصوص آنکه شیر غلیظ دارد باید که در تقلیل
 و تطیف آن کوشند و قسم تخمی کم آب آن هم ثقیل و دیرمضم و نفاخ و ریشه دار آن ازین بدتر
 و قابض و سورت امراض سوداوی- بالجملة اگر بر اعات مزاج استعمال کرده شود در
 تقویت حکم چوب چینی دارد اگر چه حکمای هند این میوه را سرد نوشته اند ولیکن ترش او هم
 خالی از حرارت نیست و انبه نخته مطلقاً شیرین باشد یا ترش سرد و تر و شیرین دل را
 خوش کند و بمرنگی در نماید و بدن را فربه سازد و باد می کند و گران و بهی و مقوی جمیع اعضا
 و دافع فساد و فراطین و شتهی طعام و برافرو زنده زنگ بدن (الخ) مؤلف عرض کند که

انبه پیوندی	قسم لطیف این است برخلاف
انبه تخمی	است که درخت آنرا از پیوند وصل شاخ و درخت پیوی با درخت

تخمی یا تخمی بہ تخمی یا پیوند پیوی بر پیوندی حاصل کنند و ثمر این ہر سہ را انبہ پیوندی نامند و
معاصرین بحکم ہم استعمال ہمین لفظ کنند چنانکہ مؤید الشعرا صنفانی در آخر ملاقات خود با گفتم
خدایش بایمزد (۵) ای مؤید انبہ پیوندی ہندوستان بدو کن پیوند لغت باول ما
بستہ است بدو درخت انبہ تخمی از کاشت تخم انبہ حاصل شود آن بسوی سال از روز تباری
پیوندش بار دہد و این بعد ہفت سال از روز کاشت (اردو) آم - بقول امیر (ہندی)
آمر (سنکرت) انبہ (فارسی) یہ ہندوستان کا ایک مشہور سیوہ ہے قلمی آم اور تخمی آم
اسی کے اقسام ہیں (انج) مؤلف عرض کرتا ہے کہ محاورہ اردو میں قلمی آم اسی کا نام
ہے جس کو دکن میں پیوندی آم کہتے ہیں باعتبار معنی - دکن کا نام صحیح ہے اس لئے
کہ بغیر پیوند باندھنے کی صرف قلم تراش کر بونے سے درخت قائم نہیں ہوتا - محاورہ فلاح
میں قلم اور پیوند کا جو فرق ہے اس پر محاورہ اردو میں لحاظ نہیں کیا گیا ہے - صاحب
دلیل ساطع نے آم کو سنکرت کا لغت کہا ہے -

انبیر | بقول ناصری بر وزن زنجیر (۱) بمعنی گل خشک و گل تر و (۲) بمعنی پرکردن (۳)
معنی امر ہم آمدہ و این از لغت اخذ است و بقول جامع و برہان (۴) کیش و مذہب
و دین ہم و بقول رشیدی (۵) انبار بمعنی انباشتن و پرکردن و گل خشک و تر را نیز گویند
صاحب جہانگیری ہم ذکر معنی اول و دوم کردہ صاحب مؤید ہم ذکر این کردہ مؤلف
عرض کند کہ حیف است کہ سندیک معنی ہم پیش نشد بقاعدہ تبدیل بر سبیل امالہ تبدیل لغت
دوم انبار با تخانی موافق قیاس است و مراد از معنی اول تو دہ گل باشد خشک و تر و بس

و این مجاز است که معنی حقیقی انبار محض توده باشد و مراد از معنی دوم - حاصل بالمصدر باشد که پری و تودگی است نه پر کردن و بمعنی ستم مالیه انبار که امر مصدر را بنارادن است و معنی چهارم تعجب خیز و خلاف قیاس بدون وجود استعمال محل تامل که اکثر محققین هم این را ترک کرده اند (اردو) (دانشک متنی یا کچوڑکی ڈھیر موتھ (۲) پری - بهراو - بهرتی - موتھ (۳) بهر - امر (۴) مذہب - دین - مذکر -

انبیره | بقول برهان و سرور سی و رشیدی و جامع بر وزن زنجیره خلاشه و خاشاکی گویند که بعد از پوشش خانه بر بام اندازند تا بر بالای آن خاک و گل ریزند و بیندازند - خاشاکی و ناصری و جهانگیری گوید که چوب ریزه و کاه و خاشاک که بر بام اندازند تا بر بالای آن چون گل ریزند فردوزیز و در میان دیوار تخته نیز نهند تا دیوار محکم گردد و مؤلف عرض کند که بر انبیره (که مالیه انبار گذشته) های نسبت زیاده کرده اند یعنی منسوب به انبار و این خبری است که در دکن آنرا گچی گویند یعنی در دست کردن سقف خانه چون چوبها بر دیوار با قلم کشند تا بر سقف به دو طریق کرده می شود یکی آنکه خشت های کوچک را که در دکن تارس نام دارد با آرزو یعنی گچ - بایکدیگر وصل کنند و پس از آنکه خشت شود بالای آن سنگ ریزه یا خشت ریزه را با آهک آمیخته بریزند و این را در دکن بجا را نام است و بعد از آنکه خشت گردد بر روی آن آرزو خالص یعنی گچ کشند تا سقف تیار می شود و این را سقف پنجه گویند و همین را در دکن سقف تارس نامند - طرز دیگر آنست که بجای خشت کوچک تخته های یا پاره های کوچک تخته با بالای چوبینه بنشانند و بر آن سنگ ریزه یا خشت ریزه را با آهک خمیر کرده بکشند

وساکن بعض تختہ و پارہ ہائے تختہ پہ پاڑا ہے سمیہ و ہیزم و خاشاک نہند و بالائے آن گل و لالہ ریزند پس
 ہمیں تختہ ہایا پارہ تختہ ہایا سمیہ و ہیزم و خاشاک را انبیرہ نام است کہ بالائے آن تودہ خاک بقدر معین
 قائم شود و بوسیلہ ہان تختہ و ہیزم و خاشاک قائم ماند و فروزیزد از اینجاست کہ این را انبیر یعنی منسوب
 بہ انبار نام شد کہ حامل انبار است و تعلق و نسبت دارد بہ انبار (اردو) وہ تختہ یا لکڑی کے ٹکڑے چھت
 کی تیرون پر بچھاتے ہیں اور پھر اوس پر چونا اور سنگریزے یا صرف مٹی کا فرش کرتے ہیں صورت اول
 میں ایسے سقف کو پختہ چھت کہتے ہیں اور صورت ثانی میں کچی چھت۔ اور انھیں تختوں یا لکڑی کے ٹکڑوں
 کے سہارے سے وہ فرش چھت پر قائم رہتی ہے۔ دکن میں ان ٹکڑوں کو کلچی اور کلچیان کہتے ہیں اور محاورہ
 ہند میں برگے اور انھیں برگون کا نام فارسی میں انبیرہ ہے۔ صاحب آصفیہ نے برگہا بمعنی چھوٹی تیر لکھا
 ہے۔ اور درحقیقت بھیہ چھوٹی تیر نہیں ہے بلکہ لکڑی یا تختہ کے چھوٹے چھوٹے ٹکڑے ہیں جو دو تیرون
 کے درمیان یا خلا کو بند کرنے کی غرض سے بچھائے جاتے ہیں۔ اور اسی کو لکھنؤ میں بقول حضرت جلیل برنگا آؤ
 اور دہلی میں برگہا کہتے ہیں اور دکن میں برگے اور چھوٹی تیرون کو کہتے ہیں جو قبر میں لاشے کی حفاظت کے
 لئے قائم کئے جاتے ہیں بعض اہل لکھنؤ کا قول ہے کہ لکھنؤ میں بھی برگے انھیں معنون میں استعمال میں بعض اہل لکھنؤ
 دکن کی کلچی کو جھانپ کہتے ہیں ہم نے اپنے استاد حضرت جلیل کے ارشاد کی بنیاد پر ایک غزل لکھی ہے جسکی
 ردیف میں برگے کا استعمال کیا ہے اسی غزل کا یہ ایک شعر ہے (۵) وہ کوٹھے پر ہیں اور زیر قدم ہے
 اُن کے میرادل دُہنی میں پسلیاں عاشق کی سقف بام کے برگے ۛ

<p>انبیریدین بقول صاحب ہوار و مرادف انبار صاحب نوادر فرماید کہ مالہ انباریدین است۔ پیش نشد۔ موافق قیاس است مرکب از انبیر و</p>	<p>دگر محققین مصادرا میں لا ترک کردہ اندونہ استعمال</p>
---	---

معروف و علامت مصدر و آن (کامل التصریف) (اردو) دکیو انبار دون -

انبیس | بقول برهان و ناصری بر وزن تمیس خرمن غله پاک کرده را گویند. صاحبان جهانگیری و سر و کما و جامع این را با کندی مخصوص کرده اند. صاحب رشیدی بحواله ساسی گفته که توده غله پاک کرده را نامند **مؤلف** عرض کند که مبتدل انبیر باشد برخلاف قیاس که تبدیل را ممله با سین ممله از نظر مانگشت اگر نقص تلاش ما باشد و مثلاً دیگر از برای این قسم تبدیل بنظر آید موافق قیاس و انیم باقی حال از همان انبیر که اماله انبار یعنی توده و خرمن گذشت انبیس ساخته اند و تخصیصی در معنی پیدا کرده اند و اگر این را ما خود از لغت مرکب سنکرت (انبیسی) گیریم تخمائی آخره حذف شده انبیس باقی ماند که معنی غیر شر است یعنی آن بمعنی بدون و بی معنی شرکت پس بدین وجه که غله صاف و پاک کرده از شر یک خود که خشن خاشاک باشد جدا میشود و جدا کرده فارسیان انبیس خرمن غله پاک کرده را نام نهاده باشند و الله اعلم.

(اردو) پاک کئے ہوئے غله کی ڈبیر - مونث -

انبیل | بقول برهان و جامع و هفت بالام بالف کشیده گرگ جنگی را گویند و آن جانور است در هندوستان شبیه بگاومیش و بر سر بینی شاخی دارد. صاحب اند این را اگر گدن جنگی گوید صاحب محیط بر گدن فرماید که این را عبری جرش و بهندی گینڈا نامند گوشت آن حلال و فرج آن گرم و خشک بخور شاخ آن جمت بواسیر و عسر و ولادت نافع و هر یک عضو آن و بغر و بدش منافع دارد (الح) و برگینڈا نوشته که گوشت این دافع فساد و باد و حابس بلبل و بر از مؤلف عرض کند که این همان جانور است که ذکر این بر آری کرده ایم. صاحب اند صراحت کرده که این لغت فارسی است. بنحیال ما این مبتدل انبیر باشد. اماله انبار که معنی لغتی این منسوب به انبار یعنی همچو انبار هیئت مجموعی این جانور با کلفتی اعضا و مجسم فریبی انبار

رانا مذہ فارسیان راے معلہ را بلام وہاے ہوز آخرہ را بالف بدل کردہ اند چون چار و چہال دیاسہ ویاسا (اردو) دیکھو ارج۔

انپاشتن بقول صاحب ہفت بہ باے سوم پارسی مرادف انباشتن کہ باے عربی گذشت مؤلف عرض کند کہ مبتدل آنست کہ باے عربی بفارسی بدل شود همچون تب و تب و دیگر کسی از محققین مصادرو ذکر این نکر و معاصرین عجم بر زبان دارند (ظہوری ۵) ز حرف شکری برداشتن شوری بر آگندم نکات در چشم خواب انپاشتم افسانہ رانازم (اردو) دیکھو انباشتن۔

انتخاب بقول بہار معنی برگزیدن فرماید کہ بالغت افادون و زردون و کردن متعل مؤلف گوید کہ لغت عربت کبیر اول و سوم و بقول منتخب بیرون کشیدن تختہ و برگزیدن (انتہی) فارسیان استعمال این (۱) معنی حاصل بالمصدر کنند (۲) یعنی منتخب ہم آمدہ و برائے معنی مصدری بالمصدر و فرس مرکب سازند تخصیص این بر سر مصدر بیان کردہ بہار نیست چنانکہ از محقات ظاہر شود (ظہوری ۵) کو جز گزیدگی ہنر برگزیدگان (۱) ایام را خجالتی از انتخاب خویش (۲) (نشر) مدوح ما انتخاب روزگار راست یعنی منتخب روزگار (اردو) انتخاب بقول امیر (عربی) مذکر (۱) پسند کرنا۔ چنانہ مؤلف عرض کرتا ہے کہ آپکا مطلب حاصل بالمصدر سے ہے فرماتے ہیں کہ (۲) چیدہ او منتخب کے معنوں میں بھی متعل ہے (آتش ۵) آتش کو چن کے قتل کیا اسنے اسلئے (۳) ہوتی ہے قدر شعر بند انتخاب سے (۴) (ولہ ۵) شاہ پسند جن پر آشوب ہے ترا، دیوان روزگار کا تو انتخاب ہے

(الف) انتخاب آلود	استعمال۔ (الف) بقول	صاحبان بھر و بہار ذکر (ب) ہم ہمیں معنی کردہ اند
(ب) انتخاب آلودہ	اند و بہار معنی برگزیدہ خان آرزو دے چراغ فرماید کہ معروف و معنی انتخاب	

<p>و صراحت فرید کند که آلودن آنچه بتبع مؤلف آورده و انتخاب آلود و انتخاب آلوده هر دو قلب در دو جا اطلاق کرده و هر دو یکی در ذوات اشیا و آن در صورت اختلاف یکی است با دیگری مثل نینج خون آلود و آب گرد آلود و دوم در صفات و آن بر تقدیر اوصاف است چون چشم خواب آلود و دل در آلود در صورت اول اگر حکم ناعت و منعت بهم رساند آلوده گویند مثلاً خانه آدم آلود یا آدم شمشیر آلود و گویند پس آنچه در اشعار شیخ محمد علی خزین که از جمله فاضل و شعراے ایران است (ماه سحاب آلود را ماند) و قلم</p>	<p>آلوده - و انتخاب آلود و انتخاب آلوده هر دو قلب در دو جا اطلاق کرده و هر دو یکی در ذوات اشیا و آن در صورت اختلاف یکی است با دیگری مثل نینج خون آلود و آب گرد آلود و دوم در صفات و آن بر تقدیر اوصاف است چون چشم خواب آلود و دل در آلود در صورت اول اگر حکم ناعت و منعت بهم رساند آلوده گویند مثلاً خانه آدم آلود یا آدم شمشیر آلود و گویند پس آنچه در اشعار شیخ محمد علی خزین که از جمله فاضل و شعراے ایران است (ماه سحاب آلود را ماند) و قلم</p>
<p>شده - فقیر آرزو را در آن تا مل است - فقاتل - مؤلف حقیر عرض کند که خان آرزو بخیال خود قاعده مدون کرده که ذکرش بالا گذشت و پس از آن کلام قدماے اهل زبان را با ایجاد بنده موافق نیافته خود را در تا مل اندازد و اعتراض ملعی بر اهل زبان کند و نمی داند که قواعد فرعی محاوره زبان است حقیقت اینست که آلوده اسم مفعول مصدر آلودن است که لازم و متعدی هر دو آمده و آلود بجنف باے مخفف</p>	<p>انتخاب افتادون استعمال صاحب آصفی ذکر این کرده که معنی واقع شدن انتخاب و موقع انتخاب بدست آمدن است (نظیری میثا پوری) مر از صحت سه انتخاب افتاد با امام سادہ رخ و عشق پا خود را در تا مل اندازد و اعتراض ملعی بر اهل زبان کند و نمی داند که قواعد فرعی محاوره زبان است حقیقت اینست که آلوده اسم مفعول مصدر آلودن است که لازم و متعدی هر دو آمده و آلود بجنف باے مخفف</p>
<p>انتخاب داشتن استعمال صاحب آصفی ذکر این کرده که معنی قابل انتخاب بودن است (صائب) هلاک حسن خدا داد او شدم که سر پا با چو شعر حافظ از</p>	<p>انتخاب داشتن استعمال صاحب آصفی ذکر این کرده که معنی قابل انتخاب بودن است (صائب) هلاک حسن خدا داد او شدم که سر پا با چو شعر حافظ از</p>

<p>انتخاب ندارد (ظہوری ۵) گزیدہ است ہمہ داغہاے عشق ظہوری ہا بزیر جگر و سینه انتخاب ندارد ہا مخفی مباد کہ استعمال منفی این در شعر صائب بمعنی سراپا منتخب بودن است و در کلام ظہوری قابل امتیاز نبودن (اردو) قابل امتیاز ہونا۔ دیکھو انتخاب آلودہ۔</p>	<p>انتخاب ندارد (ظہوری ۵) گزیدہ است ہمہ داغہاے عشق ظہوری ہا بزیر جگر و سینه انتخاب ندارد ہا مخفی مباد کہ استعمال منفی این در شعر صائب بمعنی سراپا منتخب بودن است و در کلام ظہوری قابل امتیاز نبودن (اردو) قابل امتیاز ہونا۔</p>
<p>انتخاب ساختن استعمال صاحب آصفی ذکر این کردہ کہ بمعنی انتخاب کردن است (ظہیری نیشاپوری ۵) بعد از ان انشاء مرکب کردہ با ہم مفردات ہا شخص انسان انتخاب کل اسم ساختہ ہا (اردو) انتخاب کرنا۔ منتخب کرنا۔ (فقہ امیر) بہت سے موافقین آپ انہیں سے انتخاب کر لیجئے ۵</p>	<p>انتخاب رفتن استعمال صاحب آصفی ذکر این کردہ کہ بمعنی انتخاب بعمل آمدن و منتخب کردن است (حافظ ۵) سواد نامہ موی سیاہ چون شد طے ہا بیاض کم نشود و رصدا انتخاب رود ہا (اردو) انتخاب کیا جانا۔ منتخب کرنا۔</p>
<p>انتخاب شدن استعمال بمعنی منتخب شدن است کہ متعلق بمعنی دوم انتخاب باشد (ظہوری ۵) دیگران ہوس برگزیدہ ارزانی ہا برائے خاطر من حسرت انتخاب شدہ ہا (اردو) منتخب ہونا انتخاب ہونا جیسے ۵ آج صدر نشین کا انتخاب ہو چکا انتخاب کردن استعمال صاحب آصفی ذکر</p>	<p>(الف) انتخاب کردن استعمال صاحب (ب) انتخاب زدہ آصفی ذکر الف کرد کہ بمعنی انتخاب کردن و منتخب شدن است (ب) بقول صاحب بحر و بہار مرادف انتخاب آلودہ۔ مؤلف گوید کہ اسم مفعول مصدر مرکب (الف) است بمعنی منتخب و برگزیدہ (صائب ۵) یا کردن اور از نقطہ زیری خال ہا توان شناخت کہ</p>

<p>کرده که مرادف انتخاب ساختن و تعلق بمعنی دوم انتخاب است (صائب ۵) سرانجام قبله کند در حرم سبکی که جای بوسه ز روی توان انتخاب کند (اردو) انتخاب کرنا۔ دیکھو انتخاب ساختن۔</p> <p>انتخاب نمودن استعمال صاحب آصفی ذکرین کرده که مرادف انتخاب کردن است (شانی شہدی ۵) چین روحانی بہرہ مند باد (اردو) منتخب ہونا۔</p>	<p>۵) چو آدمی بجان نیست دل ہر کہ بندم ہر کسی ز صفی خالی است (صائب ۵) انتخاب نماید (اردو) انتخاب کرنا۔</p> <p>انتخاب یافتن استعمال صاحب آصفی ذکرین کرده کہ منتخب شدن است (تصنیعی ۵) نشر بصیرت سخن شناس سخن یاب کہ از نسخہ کائنات انتخاب یافتہ ازین بوستان چین روحانی بہرہ مند باد (اردو) منتخب ہونا۔</p>
<p>انتشار بقول بہار پر گندہ شدن۔ مؤلف گوید کہ لغت عربت بکر اول و سوم صاحب منتخب ہم ذکرین کرده۔ فارسیان استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر یعنی پراگندگی کنند و ہرے معنی مصدری بامصدا فرس مرکب سازند (اردو) انتشار بقول امیر (عربی) مذکر۔ پریشانی۔ گھبراہٹ (کیف ۵) کسی زلف پریشان کا دل کو سودا ہے تمام عمر رہے کیون نہ انتشار میں روح ۵</p>	<p>(الف) انتشار کردن استعمال صاحب آصفی ذکر (ب) کسی چپکے پھیلانا۔ منتشر کرنا۔</p> <p>این کرده کہ بمعنی منتشر کردن است و از سند پیش کرده (الف) انتشار یافتن استعمال صاحب آصفی ذکرین کرده کہ بمعنی منتشر شدن است و از سند پیش کرده (ب) انتشار کردن بمعنی منتشر کردن</p> <p>آن خیر است چنانکہ انتشار کردن نفس کہ بمعنی پریشان شدن مشہور شدن آن خیر است همچون انتشار یافتن حکم (اثر شیرازی ۵) گنداشت باز جادو سطر بر و قلم ہر تا حکم او برست روی انتشار</p>
<p>نفس باشد و این کنایہ باشد (سعدی ۵) سعدی کہ بر آورد در سحر چون صبح در بیدار سحر انتشار کرده (اردو) انتشار کرنا۔ پھیلانا۔ یافت (اردو) انتشار کرنا۔ شائع ہونا۔ (ب) شائع ہونا۔</p>	<p>انتشار کرنا۔ پھیلانا۔ یافت (اردو) انتشار کرنا۔ شائع ہونا۔ (ب) شائع ہونا۔</p>

انتظار | بقول بہار چینی راچشم داشتن۔ فرماید کہ بانظر بردن و داشتن کردن و کشیدن استعمال مؤلف گوید کہ کبیر اول و سوم لغت عرب است صاحب منتخب ہم ذکر این کردہ فارسیان این را بمعنی حاصل بلکہ مصدر استعمال کنند و برائے معنی مصدری با مصدر و فرس مرکب سازند و تخصیص چارہ مصدری کردہ بہار نیست چنانکہ از لطافت ظاہر شود (ظہوری ۷) و فائے وعدہ ہا انتظار مہم ہا موزی و فردائی رساند است ہا (اردو) انتظار۔ بقول امیر (عربی) نہ کر۔ راہ دیکھنا (برق ۷) نگہ قاصد فقط آنھوں میں جان ہے ہا سائل کو انتظار ہے تیرے جواب کا ہا

انتظار بدتر از مرگ است | مثل صاحب | کردہ کہ بمعنی انتظار کشیدن و انتظار کردن و منتظر بودن خرنیہ و امثال فارسی و محبوب الامثال ذکر این کردہ است (فوقی پیردی ۷) مراقبت و مردن بصورت و از محل استعمال ساکت۔ مؤلف گوید کہ فارسیان در مذمت انتظار و بیان صعوبت آن این مثل را انتظار کھینچنا۔ انتظار کرنا۔ (غالب ۷) نفس زندہ کہ مردن بہ است از انتظار کشیدن و این بخت است و بس (اردو) بقول امیرؑ الانتظار ساغر کھینچ ہا

انتظار داون | استعمال بمعنی منتظر داشتن است (صائب ۷) بسکہ بر دلھا سوال من گرانی می کند مسیحا میں ہو گیا ہا دکن میں کہتے ہیں ہا انتظار سے موت بھلی ہے عینہ ترجمہ ہے فارسی مثل کا۔ میں رکھنا۔ منتظر رکھنا۔

انتظار بردن | استعان صاحب اصغری ذکر کیا انتظار داشتن۔ استعمال۔ صاحب سمعی

<p>ذکر این کرده که معنی انتظار کردن و انتظار کشیدن استعمال - صاحب آصفی فکر</p> <p>است (مخلص کاشی ۵) تو باش ای عشقین</p> <p>گر انتظار دوست میداری که من از شوق نزدیک</p> <p>است بگذارم بجای خود را (ظهوری ۵) چو شتاب</p> <p>و گیر از برای وعده وصلش بذارم انتظار وعده</p> <p>مدت برنی تابد (اردو) انتظار کرنا۔</p> <p>انتظار فرمودن استعمال - صاحب آصفی</p> <p>باشد (طالب آملی ۵) هر دل ز تو اشک ریز حسرت</p> <p>ذکر این کرده که معنی حکم انتظار دادن است و منتظر</p> <p>داشتن (کمال صفهانی ۵) تا کیم انتظار فرما</p> <p>وقت نماند که روی بنمائی (اردو) انتظار کرنا۔</p> <p>انتظار کردن استعمال - صاحب آصفی ذکر</p> <p>این کرده که معنی منتظر بودن است (معری نیشابوری)</p> <p>۵) آنکه چون معبود عالم را بعد از شمرده داد و پیش</p> <p>از آدم کرد و عالم عدل و را انتظار (اردو) و از برای راهی که لمانا سے صرف انتظار اس کا ترجمہ</p> <p>انتظار کرنا۔</p> <p>اس لئے کہ لفظ فارسی میں یا سے وحدت ہے۔</p>	<p>انتظار کشیدن استعمال - صاحب آصفی فکر</p> <p>این کرده که معنی انتظار کردن و منتظر بودن است</p> <p>(صائب ۵) عاقل پیای خویش نبردان نمی و در</p> <p>ای چشم روز حشر کش انتظار ما (اردو) انتظار</p> <p>کھینچنا۔ دیکھو انتظار بردن۔</p> <p>انتظاری بقول بہار - بیایے نسبت آنکہ انتظار شدہ</p> <p>باشد (طالب آملی ۵) هر دل ز تو اشک ریز حسرت</p> <p>چون گوشہ چشم انتظاری بـ مؤلف گوید کہ بحیال ما</p> <p>در مصرع دوم بالقط انتظار - یا سے وحدت است</p> <p>نہ نسبت اگرچہ ادعا سے بہار خلاف قاعدہ نسبت</p> <p>ولیکن محفل فصاحت است مادر کلام فرس ندیم</p> <p>و نذازمعاصرین عجم شنیدیم کہ منتظر را انتظاری</p> <p>گفتہ باشند (اردو) منتظر انتظار کرنے والا</p> <p>اور ہماری راے کے لحاظ سے صرف انتظار اس کا ترجمہ</p> <p>انتظار کرنا۔</p> <p>اس لئے کہ لفظ فارسی میں یا سے وحدت ہے۔</p>
---	---

انتظام بقول بہار راست شدن کاروبہ ترتیب نیکو در رشتہ کشیدن چیزی را و فرماید کہ با

نظر بر خاستن و دادن مستعمل - مؤلف عرض کند کہ لغت عربیست کہ سر اول دسوم و صاحب منتخب

ذکر این کرده فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی درستی کار استعمال کنند و برای معنی مصدری با مصادرفرس مرکب سازند که در لغتات آید و تخصیص دو مصدر بیان کرده بها باشد (اردو) انتظام - بقول امیر (عربی) مذکر - بند و بست - اہتمام - ترتیب (صبا) اپنے دل پر ہے اختیار ہمیں پد ملک کا انتظام کرتے ہیں پد (برق) ختم تجھ پر یہ کام ہے تیرا پد واہ کیا انتظام ہے تیرا پد (مسرور) چھین سب انتظام سے رکھو پد کام تم اپنے کام سے رکھو پد

انتظام بر خاستن استعمال - صاحب	است و خواہش انتظام کردن چنانکہ انوری
اصفی ذکر این کرده کہ بمعنی باقی ماندن انتظام گوید (س) قاعدی را کا انتظام حال صجوبہ است (شانی مشہدی) بعد دست تو چون پد راہ در گاہ نظام الملک مقصد کردہ انگوہر خیابان پریشان شد پد کہ انتظام جو اہر زیبا (اردو) انتظام چاہنا -	
بر خاست پد (اردو) انتظام باقی نہ رہنا -	انتظام وادون استعمال - صاحب صفی
نہ رہنا - انتظام اٹھ جانا -	ذکر این کرده کہ بمعنی انتظام کردن است -
انتظام پذیرفتن استعمال - صاحب صفی	(ظہوری) دہم انتظام مہام مہی پد با حکام
ذکر این کرده کہ بمعنی انتظام شدن و قرار یافتن	ایام بر بان شہی پد (اردو) انتظام کرنا - انتظام
است (خسر و تشر) بوجہ ارادت خاطر دنیا (میر حسن) جہان کو انہوں نے دنیا	
انور ما انتظام می پذیرد (اردو) انتظام پانا	انتظام پد برائی بھلائی سہائی تمام پد
انتظام حبستن استعمال - بمعنی خواستن پد	انتظام کر فتن استعمال - صاحب صفی

ذکر این کرده که مرادف انتظام پذیرفتن است | انتظام یافتن | استعمال - صاحب صفتی
 (ابو الفضل نثر) توأم دوستی و یکتا دلی انتظام ذکر این کرده که به معنی انتظام گرفتن است (طبر
 گرفت) (اردو) انتظام پانا - انتظام ٹھیکنا فارسی (۵) بر وزگار توان یافت انتظام
 (فقره امیر) جب ہر ایک چیز کا معمول بندہ جہان یہ کہ از حمایت خوبی پیاز شد کا فورہ (اردو)
 اور انتظام ٹھیک گیا اصغری دوسری کا مونکی طرف منتوجی انتظام پانا - دیکھو انتظام پذیرفتن -

انتعاش | بقول بہار بلند شدن و نیکو شدن و برخاستن فارسیان بمعنی عیش و نشاط
 بالفظ کردن استعمال کنند مؤلف گوید کہ این لغت عرب است بکسر اول و سوم - صاحب
 منتخب ہم ذکر این کرده فارسیان برای معنی مصدری با مصدر فرس مرکب سازند کہ دلخشا
 می آید (عربی ۵) ہر خندہ دیر چہ کشائیدہ غم است بہ ہر انتعاش نائرہ فضل با تم است
 (اردو) عیش - بقول آصفیہ (عربی) مذکر - خوشی کے ساتھ زندگانی کرنا - عشرت - آرام -
 آسودگی - چین - سکھ - خوشی - (سالم ۵) یون ہی دل غم سے اگر ہجر میں خوگر ہوگا بہ
 وصل میں عیش مجھے خاک میسر ہوگا بہ

انتعاش بردن | استعمال زائل کردن عیش | انتعاش داشتن | استعمال - صاحب صفتی
 و نشاط و حاصل کردن آن باشد (عربی ۵) ذکر این کرده کہ بمعنی عیش و نشاط داشتن و بہت
 طبع سوز و از تو برد انتعاش بہ سینہ شیرین ز تو عیش و نشاط بردن است (سلیم طهرانی ۵)
 جوید خراش بہ (اردو) عیش زائل کرنا عیش دارد از خط شکستہ انتعاشی طبع او بہ زشت
 مٹانا - عیش و نشاط حاصل کرنا - باشد شکستہ چون شود پای کلاغ بہ (اردو)

عیش و نشاط میں ہونا۔	سدا آوردہ (س) می پرستمن می پمانہ نگذار دوزد
انتعاش کردن استعمال۔ صاحب صفی انتعاشی ہر دم از روی دل می کند (ولہ س) بخرا ذکر این کرده کہ بمعنی عیش کردن است بہار نیست خیالی میستم کہ شبی بی خیال خواب کنم شدہ ذکر این بذیل لفظ انتعاش فرمودہ و از میرزا جلال سہر انتعاش کنم (ا اردو) عیش کرنا۔	
انتفاع بقول بہار بمعنی سود گرفتن و باللفظ بردن مستعمل مؤلف عرض کند کہ کبر اول و سوم لغت عرب است و صاحب منتخب ہم ذکر این کردہ فارسیان استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر کنند۔ بمعنی سود و نفع باشد و برای معنی مصدری بامصادر فرس مرکب سازند کہ در محقات می آید (ا اردو) انتفاع۔ بقول صاحب تذکیر و تانیث۔ مذکر۔ (احقر س) عوض دل اگر ملا بوسہ بی ہم یہ سمجھے کہ انتفاع ہوا:	
انتفاع بردن استعمال۔ صاحب صفی (والہ ہروی س) می گویم از زبان تو حرف فاب ذکر این کردہ کہ بمعنی نفع رسانیدن است از ہیچ می برم سودیوانہ انتفاع بی (ا اردو) نفع پہنچانا	
انتقال کبر اول و سوم۔ بقول منتخب رفتن از جای بجائی۔ فارسیان ہم این را بمعنی نقل مقام استعمال کنند و برای معنی مصدری بامصادر فرس مرکب سازند (انوری س) گذر خورشید را می روشتند بی سوی چارم چرخ روی انتقال بی از سواد شب نما گذر در روز بی آنقدر کا یاد رخسار از لاف و خال بی (ا اردو) انتقال۔ بقول امیر (عربی) مذکر۔ ایک جگہ سے دوسری جگہ جانا۔ مؤلف کہتا ہے کہ غالباً آپکا مقصد نقل مقام سے ہے یعنی حاصل بالمصدر (صبا س) پس از فنا ہی یہی ہے جو بقیاری روح بی بہشت سے نہ کہین اور انتقال کریں بی	

<p>انتقال نمودن استعمال - صاحب صفتی ذکر این کرده که مرادف انتقال فرمودن است ذکر این کرده که به معنی نقل مقام کردن است (منشی اصفهانی - نشر) از و به صلب قضی (حزین اصفهانی - نشر) قطع علائق ازین ديار انتقال نمود - (اردو) و بگو انتقال فرمودن نموده بکه مکرمه انتقال فرموده - (اردو) نقل انتقال یافتن استعمال - صاحب اصفی مقام فرمانا - هجرت کرنا - انتقال نمودن استعمال - صاحب صفتی ذکر این کرده که بمعنی متقل شدن است (منشی اصفهانی - نشر) از و به پیش غلب سیده و از و به لوی انتقال یافت - (اردو) نقل نمودن</p>	<p>انتقال فرمودن استعمال - صاحب صفتی ذکر این کرده که مرادف انتقال فرمودن است ذکر این کرده که به معنی نقل مقام کردن است (منشی اصفهانی - نشر) از و به صلب قضی (حزین اصفهانی - نشر) قطع علائق ازین ديار انتقال نمود - (اردو) و بگو انتقال فرمودن نموده بکه مکرمه انتقال فرموده - (اردو) نقل انتقال یافتن استعمال - صاحب اصفی مقام فرمانا - هجرت کرنا - انتقال نمودن استعمال - صاحب صفتی ذکر این کرده که بمعنی متقل شدن است (منشی اصفهانی - نشر) از و به پیش غلب سیده و از و به لوی انتقال یافت - (اردو) نقل نمودن</p>
<p>انتقام بقول بهار کینه کشیدن فرماید که بانفط کشیدن و گرفتن متعل مؤلف عرض کند که لغت عرب است بکسر اول و سؤم صاحب منتخب هم ذکر این کرده فارسیان استعمال این به معنی حاصل بالمصد یعنی کینه کشی کنند و برای معنی مصدری با مصداق فرس مرکب ساز مذکر در لغات آید و تخصیص و مصداق را بلا نباشد (ظهوری ۵) باش فارغ از خیال انتقام به کار اهل کینه را هم کینه ساخت - (اردو) انتقام - بقول امیر - عربی - مذکر - بدلا - عوض (قلی ۵) بگرتے بیٹھے تھے جان دینے پر پڑے لوگون سے انتقام لینے پر پڑے</p>	<p>انتقام فرمودن استعمال - صاحب صفتی ذکر این کرده که مرادف انتقال فرمودن است ذکر این کرده که به معنی نقل مقام کردن است (منشی اصفهانی - نشر) از و به صلب قضی (حزین اصفهانی - نشر) قطع علائق ازین ديار انتقال نمود - (اردو) و بگو انتقال فرمودن نموده بکه مکرمه انتقال فرموده - (اردو) نقل انتقال یافتن استعمال - صاحب اصفی مقام فرمانا - هجرت کرنا - انتقال نمودن استعمال - صاحب صفتی ذکر این کرده که بمعنی متقل شدن است (منشی اصفهانی - نشر) از و به پیش غلب سیده و از و به لوی انتقال یافت - (اردو) نقل نمودن</p>
<p>انتقام انداختن استعمال - صاحب و بگو انتقام - اصفی ذکر این کرده که بمعنی محل و متعلق کردن انتقام بودن استعمال - صاحب اصفی انتقام است کسی و انتقام گرفتن هم (حزین) ذکر این کرده که بمعنی حقیقی است (حزین اصفهانی اصفهانی ۵) سینه ام انتقام گردون را ۵) اگر شود نیم نفس فرصت بال افشانی به گر باه دلاور اندازد ۵) (اردو) انتقام لینا - انتقام نفس و دام چه خواهد بودن ۵) (اردو)</p>	<p>انتقام فرمودن استعمال - صاحب صفتی ذکر این کرده که مرادف انتقال فرمودن است ذکر این کرده که به معنی نقل مقام کردن است (منشی اصفهانی - نشر) از و به صلب قضی (حزین اصفهانی - نشر) قطع علائق ازین ديار انتقال نمود - (اردو) و بگو انتقال فرمودن نموده بکه مکرمه انتقال فرموده - (اردو) نقل انتقال یافتن استعمال - صاحب اصفی مقام فرمانا - هجرت کرنا - انتقال نمودن استعمال - صاحب صفتی ذکر این کرده که بمعنی متقل شدن است (منشی اصفهانی - نشر) از و به پیش غلب سیده و از و به لوی انتقال یافت - (اردو) نقل نمودن</p>

انتقام گزشتن استعمال - صاحب اصفی	انتقام هونا - جیسے "واہ اچھا انتقام ہوا"
انتقام کشیدن استعمال - صاحب آصفی	انتقام کشیدن استعمال - صاحب آصفی
ذکر این کرده کہ (۱) یعنی در گذر کردن از انتقام باشد	ذکر این کرده کہ یعنی (۱) انتقام گرفتن است صاحب
صاحب اصفی (۵) انتقام ہرزہ گویان	بجر ہم دین را آورده فرماید کہ معنی کینہ کشیدن و
را بنجا مویشی گذارنہ تیغ می گوید جوابی مرغ بی ہنگام	پادشاه گرفتن باشد (ظہوری ۱۵) کرد در خند
را و (۲) بہ تحقیق ماسپر کردن انتقام بہ دیگر	کرب اسرانی پزگیرہ از دیدہ انتقام کشید (حیاتی
(عرفی ۵) رفیم و انتقام ستم ہی غیر را با عا	تونی ۱۵) فغان کہ رنجش جانان بآن مقام رسید
طبیعت گردون گذشتیم (۱ و ۲) (۱) انتقام	کہ ہر کہ دو گنہ از من انتقام کشید و بہ تحقیق ما (۲) بتلا
سے در گذر کرنا (۲) انتقام کو کسی دوسرے پر چوڑنا	انتقام شدن ہم (ظہوری ۱۵) چون ظہوری
یعنی کسی دوسرے کی توفیض کرنا -	انتقام از تلخ کامی ماکشید ہر کہ جوش از حسرت بہا
استعمال - صاحب آصفی	انتقام گرفتن استعمال - صاحب آصفی
ذکر این کرده کہ بہ معنی حقیقی است (وحید فروغی	ماچون نوش زدینہ (ولہ ۱۵) درنگی در تلافی گر
(۵) نیکی برای اہل کرم چون قبول نیست	جفا کی مینی از دشمن بہمان خود می کشد از خود
نہ توان ز خشم خویش گرفت انتقام خویش (۱ و ۲)	انتقام کس (۱ و ۲) (۱) انتقام لینا - بدلہ لینا
بدلہ لینا - انتقام لینا -	(۲) انتقام مین پینا - بتلا ہونا -

انتقام سووا | بقول بہان و ہفت بفتح اول و سکون ثانی و کسر فوقانی و لام مفتوح و ہای مکسورہ
 و فتح سین بی نقطہ و سکون دا و و دال اکبر بالف کشیدہ بلغت سریانی جد و ارباشد کہ آزار ماہ فخر
 گویند - صاحب محیط بر آئند گوید کہ لغت عجی اندلسی است و آن دو قسم باشد یکی سیاہ و آنرا انتقام

سود گویند و آن جد و ارا اندلسی که آنرا بلوط الارض و باندلسی فیهنق و بهندی تریسی نامند و قسم دوم سفید و آنرا تملک بیضا و عوام اندلس فیهنق گویند - سیاه آن گرم و خشک و در دوم و گویند خشکی آن در او اکل سوم و در تریاقیت قائم مقام تریاق فاروق خصوصاً در او جاع شکم و رحم نافع و بخار و سببی و متخّن معده و جگر و محتّل مواد بلغمی و منافع بسیار دارد (ارو) جد و ارا - بقول آصفیه (عربی) اسم تونث - ایک زهر دور کر نے والی جرّیسیه جد و ارا خطائی -

اتما | بقول بهار نسبت گرفتن فرماید که بالنظر کردن مستعمل مولف گوید که بکسر اول سوم نعت عز است و بقول منتخب نسبت یافتن بکسی فارسیان استعمال این بمعنی تعلق و نسبت کنند (انوری ۵) از اعتدال هوایی که دولت دارد و باد را چون بات انهای نشو و نماست (ارو) تعلق - مذکر - نسبت - تونث -

انتما کردن استعمال - بمعنی نسبت یافتن	ثرد و پاژند به معنی داشتن باشد که از داری بزرگی است
و منسوب شدن است به کسی - صاحب آصفی	صاحب موارد هم ذکر این کرده و صاحب تجا
ذکر این بمعنی نسبت گرفتن کرده (محال اصفهانی	در خاتمه کتاب خود بذیل دستور چهارم این را
۵) بجز بخدمت تو بنده اتما کند بهر کجا که	آورده - این همان است که صراحت ماخذ
پژ و پیش رو دزنس و تراوده (ارو) نسبت پنا	این بر انا تونث گذشت - نمیدانیم که مقصود
منسوب کیا جانا - متعلق هونا -	صاحب برهان از داری بزرگی چه باشد و از داری بزرگی

انتونتن بقول صاحب برهان و نسبت	حاصل بالمصدر داشتن است و لفظاً با این مصد
بانون و نامی قرشت بر وزن پهلونکن تلفت	بیچ تعلق ندارد (ارو) رکنا -

انتونی | بقول بہار بقوفانی و دودونون تجانی رسیدہ نام خلیفہ اول حضرت عیسیٰ زرع

نصاری (حادثہ کیلانی ۵) نزدیک کمینہ عالم توپہ انتونی و بیدوست طرم پ صاحب آند
صراحت کند کہ این لفظ لاتن است مؤلف عرض کند کہ مقصودش از زبان لاطینی باشد۔

(ارو) انتونی۔ زبان لاطینی اور عقیدہ نصاریٰ بن عیسیٰ علیہ السلام کے خلیفہ اول کا نام ہے۔

انتہا | بقول آصفی معروف۔ مؤلف عرض کند کہ کبیر اول و سوم بقول منتخب لغت عرب

است بمعنی بیابان رسانیدن و پختیری رسیدن و بازایتا دن۔ فارسیان استعمال این بمعنی حد
و نہایت کنند کہ مقابل ابتدا باشد و برای معنی مصدری با مصداق فرس مرکب سازند کہ در لغات

آید (ظہوری ۵) مدار دست ظہوری ازان جریدہ روان نہ کہ انتہای رہ خود در ابتدا و نہ

(انوری ۵) صفات مدح تو در ابتدا می مصحف مجد پ مثال لغت تو در انتہای و فقر وجود

(ارو) انتہا۔ بقول امیر۔ عربی۔ مونت۔ حد۔ نہایت (ناسخ ۵) موی مرگان ہوگو

پانی مین رہنے سے سفید پ انتہا رونے کی کچھ اے دیدہ نمناک ہے پ

(۷۵۷)

(۱) انتہا پذیر شدن | استعمال (۱) بمعنی انتہا پذیرد (ارو) ختم ہونا۔

(۲) انتہا پذیرفتن | ختم شد و بانہا رسید | انتہا داشتن | استعمال۔ صاحب آصفی

باشد (ظہوری ۵) کار و بار انتہا پذیر شدہ ذکر این کردہ کہ بمعنی حد و غایت داشتن است

است پ روش ابتدا بکار بہر پ و (۲) مراد خزین اصفہانی ۵) مطرب ترانہ و گرا پر وہ

صاحب آصفی ذکرش کردہ (عالی شیرازی شری) ساز کن پ زیر کہ حرف عشق نمیدار و انتہا پ (۱)

شخصی گفت الہی جنگ تنبورک نیز باجل موعود انتہا ہونا۔ جیسے "اُن کے ظلم کی کوئی حد اور

انتها نہیں ہے، یہ ظلم کی انتہا ہو چکی ہے جس کی ابتدا ایسی ہو اسکی انتہا کیسی ہوگی ؟

انج | بقول برہان و سراج بفتح اول و سکون فون و جیم ۱، اطراف و گرد اگر دروی و رخسار باشد (۲) بمعنی بیرون رفتن و بیرون کشیدن ہم آمده و (۳) امر باین معنی ہم معنی بیرون کشش۔ صاحب سروری و جہانگیری ذکر معنی اول و دوم کرده۔ صاحب رشیدی برگرداگرد و قانع۔ صاحب جامع بذکر ہر معنی نسبت معنی اول گوید کہ رخسارہ کہ اطراف و گرد اگر دروی باشد مؤلف عرض کند کہ تڑ۔ بقول برہان اسم جامد فارسی زبان است بمعنی دندانہ کلید و بیرون کشندہ چیزی را و از ہمیں اسم جامد مصدر تزدین بمعنی کشیدن می آید۔ پس بخمال ما فارسیان زامی فارسی را بہ جیم بدل کردند همچون کز و کج و کزنگ و کجک و الف وصلی در اولش آورده انج گردند و معنی حقیقی این بیرون کشندہ و باز کشندہ و ظاہر کنندہ۔ انچہ تحقیقین بالامعنی مصدر می آورندہ درست نباشد و بمعنی بیرون رفتن ہم ناقابل تسلیم و خلاف قیاس و سندی بخوابد و حقیقت معنی سوئم ظاہر است کہ انجیدن مصدری است کہ از ہمیں اسم جامد وضع شدہ و معنی آن بیرون کشیدن کہ می آید پس انج امر است از ہمیں مصدر۔ حالاً عرض می شود نسبت معنی اول کہ گرداگرد روی و رخسار۔ خط باشد و آن حدیث کہ روی و رخسار را بیرون می کشد و ظاہر می کند پس فارسیان انج را مجازاً بمعنی گرداگرد روی و رخسار استعمال کرده باشند و بدون سند این معنی را ہم تسلیم نہ کنیم کہ از معنی حقیقی بسیار بعید است ولیکن جادارو کہ بدین معنی مبدل انگ باشد کہ نصحتین در ترکی زبان رخسارہ را گویند (کذا فی المویۃ) اندرین صورت تبدیل کاف عربی بفارسی و باز تبدیل کاف فارسی بہ جیم موافق قیاس باشد۔ انچہ صاحب جامع صراحت

معنی اول کرده در غلط افتاده که رخساره اطراف و گرداگرد روی نیست نتیجتاً تحقیق با همین قدر است که اسنخ بمعنی بیرون کشنده و ظاهر کننده چیزی است و پس و این معنی بلحاظ ماخذ که ذکرش بالا گذشت و قیاس میخواید که معنی این اظهار و افشا و نزع باشد بمعنی مصدر بلکه حاصل بالمصدر - و عجبی نیست که محققین بالا برای همین مقصد بیرون کشیدن نوشته باشند ولیکن طرز بیان شان اظهار مطلب نمی کند (اردو) (۱) منهد اور رخسار کی حد - یعنی خطا - نموش (۲) با هر کهنجی والا - کهنلنے والا - ظاہر کرنے والا (اظهار - افشا - بمعنی حاصل بالمصدر) (۳) با هر کهنج - امر -

انجام لیکن | بقول اند بجز اله فرنگ فرنگ بالفتح و کسر لام لغت فارسی است به معنی پر کردن و سیرگشتن و سیراب کردن و بازداشتن از تنزی و غلبه و انداد گستاخی نمودن و مانده کردن و ولایت کردن و معلوم کردن و نصیحت دادن و بر تافتن (انتهی) از محققین مصداق کسی ذکر این نکرد و سندی پیش نشد و معاصرین غم هم بر زبان ندارند و ماخذ هم معلوم نشد و بدین اعتبار را نشاید خیال ما نیست که از غلطی املا یا تصحیف در کتابت وجود این قائم شد (اردو) بهرنا - سیرمونا - سیراب کرنا - باز رکھنا - گستاخی کا انداد کرنا - عاجز کرنا - تھکانا - ولایت کرنا معلوم کرنا - نصیحت دینا - چکنا -

انجام | بقول برهان و نامصری و سروری بر وزن اندام (۱) انتها و آخر هر کار و هر چیز باشد که بنظام آید و (۲) فاعل را نیز گویند که بنهایت رساننده و آخر آورنده باشد (۳) امر باین معنی هم یعنی آخر کن و بنهایت برسان - صاحب رشیدی و جهانگیری بر معنی اول قانع خان آرد

در سراج بزرگ معنی اول فرماید که از همین است راه انجام یعنی راه را با انجام رسانند مؤلف عرض کند
اسم جاد فارسی زبان است و اسم مصدر انجامیدن که می آید معنی اول الذکر حقیقی است و دوم
بجالت ترکیب اسمی همچون راه انجام و جان انجام و نتوان گفت که انجام افاده معنی فاعلی
کند و به معنی سوم امر است از مصدر انجامیدن بالجمله این مقابل آغاز است و در فر
معاصرین عجم متصل (ظہوری ۵) از لطف خط مشکبو پر مایه تر از آرزو و ہم حسن بی انجام
و ہم عشق بی آغاز مایه (صائب ۵) و چشم والہ قربانیاں پس از تسلیم و دو شاہد
کہ انجام بہ آغاز است (اردو) (۱) انجام - بقول امیر (فارسی) مذکر - آغاز کی
مند - خاتمہ - انتہا نتیجہ - آل - تکمیل (میر انیس رباعی) انجام بخیر ابتدا بگری ہو
گہر گز نہ پڑے کہین بنا بگری ہے پکشتی سے اتیس ہم کنارے ہو جائیں : اللہ دریا بہا
ہو بگری ہے (کیف ۵) پیچ ہے شراب عشق کا انجام رنج ہے کیا کیا خارین
نہ بجھے و در سبز ہوا (ناخ ۵) ہے ہوس یار سے ہم سے کرے غیر کو ترک پہ طلب اپنا
وہ ہے جو قابل انجام نہیں (۲) انجام دینے والا (۳) انجام دے۔

(۱۵۵)

انجام حبتن استعمال - معنی دریافت کرد	انجام دادن استعمال - بقول بحر و بہا
حبتن نتیجہ (عرفی ۵) عرفی انجام غمت	معنی سامان دادن - صاحب تحقیق دست
از رہ روان دل مجوی : آنچہ در این رہ	گوید کہ بمعنی (با تمام رسانیدن) است
بخواہی در سر انجام است و پس (اردو)	مؤلف عرض کند کہ مراد ف اتمام دادن
انجام کی تلاش کرنا - نتیجہ دریافت کرنا -	باشد (صائب ۵) صائب چہ فارغ شد

<p>انجامش بقول اند بفتح و کسریم (فارسی) دادہ اندہ (دہ سہ) ہر کجا گیری گلی در آب معنی آخرت چون روز انجامش ای روز آخرت معمار خودی نکار ہر کس را دہی انجام در کجا خودی (اردو) انجام دنیا - بقول امیر - تو گشتی مگر روز انجامش است پکی رستخیز است پور اگر نا فقرہ امیر تم اس کام کو انجام یا رامش است پ مؤلف گوید کہ حاصل ہند نہیں دے سکتے انجام میدن باشند (اردو) دیکھو انجام -</p>	<p>انجام حساب پ جمعہ کہ کار آخرت انجام انجام داشتن استعمال - صاحب صفی ذکر این کردہ کہ معنی غایت و انتہا داشتن است (صائب سہ) شمشیر کشیدی و بخونم آگاہ کردن از مال باشد (فردوسی سہ) نہ نشاندی پ افسوس کہ آغاز تو انجام ندارد بگفتند بار از میان راز خویش پ نمودند آغانہ (اردو) انجام ہونا - جیسے خدا جانے سکا و انجام خویش پ (اردو) انجام اور نتیجہ انجام کیا ہو گا؟ آخر اس کا یہ انجام ہوا انجام دیدن استعمال - واقف شدن از انجام و نتیجہ (عربی سہ) از وصل نہان ماکہ غماز نیافت پ انجام کسی ندیدہ آغاز نیافت (اردو) نتیجہ سے آگاہ ہونا - آغاز و انجام سے واقف اور خبر وار ہونا -</p>
<p>انجام نمودن استعمال - صاحب صفی ذکر این کردہ کہ بہ معنی ظاہر کردن انجام و انجام یافتن استعمال - صاحب صفی ذکر این کردہ کہ بہ معنی تمام شدن و ختم شدن و با انجام رسیدن است (قاسمی گونا بادی چو ز کار آن کشور انجام یافت پ از زبان آن ملکت کام یافت پ (اردو)</p>	<p>انجام دیدن استعمال - واقف شدن از انجام و نتیجہ (عربی سہ) از وصل نہان ماکہ غماز نیافت پ انجام کسی ندیدہ آغاز نیافت (اردو) نتیجہ سے آگاہ ہونا - آغاز و انجام سے واقف اور خبر وار ہونا -</p>

انجام پانا - بقول امیر تمکیم کو پیچھا - پورا ہونا
 (فقہ امیر) ریاست کا سارا کام آپ ہی
 کے دم سے انجام پاتا ہے

انجامیدن | بقول بحر بافتح تمام شدن
 از اسم جاد انجام ویای معروف و علامت
 و بانہا و آخر رسیدن کار ہا - کامل تصریف
 مصدر دن مضمین فارسی این را مصدر جعلی
 مضارع این انجام - صاحبان ضمیمہ برہان گویند و باصول ماصلی است کہ از اسم جاد فارسی
 ورشیدی و موارد و نواد و سراج ذکر این زبان وضع شد (اردو) تمام ہونا - آخر ہونا - انجام

انجامیدن | بقول صاحب انندجو الہ فرنگ فرنگ مصدر فارسی است بمعنی
 فکر مند و اندیشاک شدن - دیگر اہل تحقیق ازین مصدر سکوت و رزیدہ اند و سندی
 پیش نشد و معاصرین عجم ہم بزبان نہ اند - اگر ماخذ این لغت عرب انجام را قرار دہیم
 معنی آن بریدن دخت است و جادار کہ فارسیان مجازاً آن مصدر را بمعنی اندیشاک
 شدن قرار دادہ باشند و لیکن بدون سند استعمال اعتبار را شاید (اردو) فکر مند ہونا -
 انجامار | بقول برہان و جامع بابای ابجد معرب انگبار است و آن رستنی باشد سرخ
 رنگ و پیوستہ در کنار جو بار وید و عصارہ آن نیز سرخ می باشد نو اسیر را نافع حنا
 محیط گوید کہ مشتق از جبر و گویند اسم رومی نباتیست کہ در مراہج و کنار ہنر ہا میان علیق
 می روید - از ادویہ شریفہ - کثیر المنافع - قلیل المضار - سرد و خشک در اول و دران
 تبض ظاہر و قوت محللہ مع رطوبت است نافع نرف الدم و منافع بسیار دارد و الخ

(اردو) صاحب جامع الادویہ نے اس کا مشہور نام انجبار لکھا ہے اور صراحت کی ہے کہ فارسی میں انجبار کہتے ہیں ایک درخت ہے مک شام کا کل اعضا سے خون بند کرتا ہے۔ بواسیر اور پٹھن اور رتے کے لئے نافع۔

انج [قبول برہان وجہ انگریزی بفتح اول سکون ثانی وضم ثالث وخی نقطہ وار ساکن بہ معنی چین و شکن روی و اندام۔ صاحب ناصر می فرماید کہ درین لغت خا و غین تبدیل یا یعنی انج ہم آمدہ همچون انجوخ و انجوغ و مصدر این انجوخیدن و انجوغیدن و انجویدن آمدہ۔ صاحب سروری صراحت کند کہ چینی کہ بر روی و شکم افتد از پیری یا بسبب دیگر صاحب رشیدی نسبت معنی اول صراحت فرید فرمودہ کہ چینی کہ بر میوہ و شکم و جز آن افتد انج باشد و صاحب جامع فرماید کہ چین و شکن موی و اندام۔ صاحب اند صراحت کردہ کہ اسم جامد فارسی است و محققین پابند لغت فرس ہم ذکر این کردہ اند خیال ما نیست کہ انجوغ بغین معجبہ کہ می آید مہل است و نشان لغت متقاضی این است کہ ترکی باشد ولیکن محققین ترکی زبان ازین ساکت با وجود این معاصرین ترکی با ما اتفاق دارند باقی حال انجوخ بہ خای معجبہ بدل باشد همچون (انج) و (انج) و (انج) مختلف آن کہ دو حذف شدہ همچون ہوشیار و ہشیار و این اسم مصدر انجوخیدن است کہ می آید۔ ماہمین لغت را بہ بای موحده دوم بجای نون دوم و خای معجبہ سوم بجای جیم سوم (انجوخ) ہم یافتہ ایم و ذکرش بجای خودش گذشت و ماخذ ہم ہمد را بخاند کور شد عجبی نیست کہ بہ تصحیف کتابت و عدم تحقیق ماخذ ہما انجوخ را بنون دوم و جیم سوم انجوخ کردہ باشند و بخذف و ا و انج شد و اللہ اعلم معاصرین عجم بر زبان

ندارند (اردو) دیکھو انجو خ کے دوسرے معنی۔

انجختن | بقول سرور می و سراج و موارد و برہان باجم بز وزن و معنی بر جستن باشد و صاحب ہفت صراحت کردہ کہ بفتح اول و سکون نون و فتح جیم و سکون خای منقوطہ و فتح ثناء فوقانی و نون زود یعنی بر جستن است۔ صاحب بحر فرماید کہ سالم التصریف باشد معنی غیر ماضی و مستقبل و اسم مفعول نیامدہ مؤلف عرض کند کہ بلحاظ معنی حقیقی انجخ کہ گذشت معنی این چین و شکن بر اندام یا میوہ واقع شدن فارسیان این را مجازاً معنی بر جستن استعمال کردہ اند کہ در وقوع چین و شکن ہم جستگی معل می آید و از برای معنی حقیقی اسم جامد۔ مصدری دیگر مستعمل است یعنی انجیدن کہ می آید۔ با تہی حال تقنین فارسی این را سماعی واصلی گفته اند و امن و جبر قیاسی دانیم و باصول ماہم اصلی است کہ وضع شد از اسم جامدی کہ نفوس است پس علامت مصدریت با لفظ انج فرکتب کردہ اند (اردو) بقول صاحب موارد۔ پھانڈنا۔ اچیل جانا۔

<p>انجیدن جز آن۔ صاحب موارد فرماید کہ انجو خیدن ثالث مخفف انجو خیدن۔ سالم التصریف یعنی برہان فرماید کہ بمعنی در ہم کشیدہ شدن پوست روی و اندام باشد و بقول (خان آرزو) سراج) افتادون چین و شکنج بر روی و میوہ و</p>	<p>بقول بحر عجم بفتح اول و ضم انجو خیدن انجو خیدن مرادف این باشد و نیز صراحت کند کہ مضارع این انجید۔ یعنی صا موارد این را کامل التصریف دانند بخلاف صاحب بحر مؤلف عرض کند کہ قولش را تسلیم نہ کنیم تا آنکہ استعمال مضارع این در کلام</p>
--	---

فرس بنظر نیاید و معنی بیان کرده خان آرزو را لغت فارسی گیریم۔ باصول نامصدر
 کہ بالا گذشت مصرع تر است از دیگر محققین اصلی است و اگر غیر فارسی گیریم جعلی بہر دو
 - مخفی مباد کہ این مصدر وضع شدہ است صورت موضوع بر قیاس است (اردو)
 بترکیب اسم جامد انج یا یای معروفہ و منہ یا بدن یا کسی میوس و غیرہ پر شکن اور
 علامت مصدر دہن۔ پس اگر اسم این مصدر جھڑیان پڑنا۔

انجدان بقول برہان پروزن مردمان (۱) معرب انگدان است و آن رستی باشد
 کہ اشترغاز گویند و صمغ آن را بعرلی حلیت و بیج آنرا اہل الانجدان (۲) و بعضی گویند
 نئاس است و آن جانوری باشد شبیہ آدمی۔ صاحب ناصری فرماید کہ بلنت تبریزی
 کلور گویند و (۳) نام دیہی است بکاشان مؤلف عرض کند کہ بہ اشترغاز صراحت کردہ
 کہ بقول محققین بیج درخت انجدان است و صاحب محیط ہمدرا بخا نوشته کہ اشترغاز شبیہ
 با نجدان بلکہ از جنس اوست و ہم او را نجدان گوید کہ معرب انگدان فارسی و جائیکہ
 مطلق انجدان مذکور شود مراد از تخم انگ است و آن کا تخم باشد نزد بعضی۔ نام این
 میونانی طروبون و بازندرائی کو لاپر کہ قسمی است از اقسام این و درخت این را میونانی
 سلیقون نام است و بیج درخت این اشترغاز و گیاہ این حماة و صمغ این حلیت۔ و
 بفارسی انگزو و ہندی ہینگ نام دارد۔ بالجلہ تخم انجدان گرم و خشک و در دوم
 مفتوح و محلل و ملطف و جالی و فاد زہر سموم و معتربوی بدن و منتن براز است و مثلاً
 بیا ر دارد (الخ) (اردو) (۱) صاحب جامع الادویہ نے اسم مشہور کے خانے میں

صغڑا ہے اور انگدان پر فرمایا ہے کہ یہ ایک بوٹی ہے ولایتی جس کا گوند ہینگ ہر
گرم و خشک۔ درمون کو تحلیل کرتی ہے اور پشایب اور حیض کی مدر (ہینگ کا درخت) (س)
فناس بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر۔ بن مانس ایک قسم کا حیوان جو انسان سے مشابہ
ہوتا ہے اور عربی بول سکتا ہے۔ دیو مردم جنگلی آدمی۔ منھ حبشی بندر یا ہنومان سے
مشابہ (س) کا شان میں ایک موضع کا نام انگدان ہے۔

انجدک | اصرحت این بر اگر وہک کردہ ایم کہ صمغ درختی است فارسیان بر لغت
(نجد) کہ نصحتین بقول منتخب معنی خوی کردن از ماندگی آمدہ الف وصلی در اول و کاف تصغیر
یا تحقیر و آخر زیادہ کردہ (انجدک) صمغ درختی را نام نہادند کہ همچون خوی درخت است و
این مفترس باشد (اردو) دیکھو اگر وہک۔

انجرک | بقول برہان و جہانگیری دسراج بکسر ثالت و فتح رای قرشت و سکون کاف
(۱) نام دشتی و صحرائی است غیر معلوم و (۲) مرزا نگوش را نیز گویند و آن نوعی از ریاحین
است کہ در دوا با بکار بند و در عربی آذان الفار (نظامی ۵) بدشت انجرک آرام
کردند بنوشا نوش می در جام کردند صاحب جامع بر معنی اول قانع مؤلف عرض کند
کہ وجود انجرک کہ بہ معنی اول است منحصر بر علم نظامی است و صاحبان تحقیق را متحقق نشد کہ
کہ ام دشت و کجا واقع است و نسبت معنی دوم عرض می شود کہ صاحب محیط بر مرزنجوش
گوید کہ عرب مرزنگوش باشد کہ عبری سمسق و حبش اخیل و عتقر و بیونانی مرو قوس و آنا غلیس
و ثاموس و طامیوس و ہندی مروا نامند و آن غیر از آذان الفار است (دو ما صراحت مروا)

بر اردو شیران کردہ ایم) بالجلہ مرزنجوش بقولش گرم در آخرد دوم خشک در اول آن و
 قوت این نبات لطیف است و تسخین و تحفیف در درجہ سوم می کند و لطیف و محلل و منفح
 و جالی و جاذب و منفح سد و دماغ و نافع شقیقہ و صداع رطوبی و سوداوی و ریاح
 غلیظہ و در دگوش نطولاً و قطوراً و منافع بسیار دارد (الخ) پس معلوم شد کہ آذان الفار
 و رامی انجرک است و انجہ مرزنجوش را انجرک گفتند و بہ تسمیہ این واضح نہ شد و بعض
 محققین صراحت کرده اند کہ لغت فارسی است پس اسم جامد فارسی باشد و صاحب محیط
 بر مرزنجوش ہم ذکر انجرک نکرد و بر آذان الفار صراحت کرده است کہ غیر مرزنجوش باشد
 و در اینجا ہم ذکر می از انجرک نہ نماید ولیکن بر انجرک گوید کہ همان مرزنجوش و بقول بعض آذان الفار
 نتہ العجب و تحقیق اسمای مفردات طب چہ مایہ اختلاف رو داده است نتیجہ این ہمہ
 تحقیق آنست کہ انجرک بقول بعض مرزنجوش باشد و بقول بعض آذان الفار و انجہ صاحبان
 تحقیق مرزنجوش را آذان الفار دانستہ اند درست نیست اگر چہ معنی ترکیبی ہر دو لفظ اتحاد دارد
 و ہمین اتحاد است کہ محققین را در غلط انداخت صاحب محیط بر آذان الفار خوش صراحتی
 کردہ (اردو) (۱) انجرک ایک جنگل کا نام ہے جس کا ذکر صرف نظامی کے کلام میں ہے
 لیکن اہل تحقیق کے پاس متحقق نہیں ہوا کہ وہ جنگل کہاں اور کس ملک میں واقع ہے (۲)
 و یکھو اردو شیران -

انجرہ | بقول برہان بر وزن پنجرہ نباتیست کہ از ابر عربی نبات النار گویند بفتح بای
 ابجد و تخم آنرا قرین خوانند سد رم آنرا با شیر تازہ بخورند قوۃ باہ دہد و بکوبند و با عسل

برقصیب بالندسطبرگرداند- صاحب محیط فرماید که این اسم فارسی است- صاحب جامع
 ذکر این کرده و ما حقیقت و خواص و طبیعت این برانالیقی بیان کرده ایم- صاحب سرودی
 گوید که گیاهی است که چون بعضو آدمی رسد بگزد و آزارگزنه هم گویند- صاحب ناصری از کلام
 خود سندی آورده (سه) چند از پی انجیره کافتن به تخم نمی تخم انجیره به (اردو) دیکهو انجیره
 انجوسا | بقول برهان یفتح اول و سکون ثانی و کسر جیم و سین بی نقطه بalf کشیده بمعنی اوجس
 نوعی از سرخ مرد باشد آزار عبری شجرة الدم گویند خون شکم را به بندد- صاحب جامع گوید که
 مرادف انجوسا که می آید و صاحب محیط بر انجوسا فرماید که اسم شجاری است در شنباز نوشته که
 معرب شنکار فارسی است- صاحب اند فرماید که انجس لغت یونانی است و بنجیال ما خفف
 (انجوسا به نون دوم) که می آید و انجوسا- همان (انجوسا بای عربی دوم و خای معجم سوم) که گذشت
 کاتبین چاکبست و نقل نگاران بی عقل بای موحده رانون و خای معجمه را جیم نوشتند- بالجله لغت
 کامل این بر (انجوسا) نوشته ایم (اردو) دیکهو انجوسا-

انجسکیدن | بقول اتدبجواله فرنگ فرنگ یفتح اول و ثالث و سکون سین مهمله و
 کسر کاف تازی لغت فارسی است بمعنی باز آمدن و بازداشتن- دیگر کسی از محققین مصنف
 ذکر این مصدر نه کرده و نه سند استعمال پیش شده اعتبار را نشاید که ماخذ این هم هیچ به فهم نیاید
 (اردو) باز آنا- باز رکنا-

(الف) انجفع | (الف) همان انج که با خای معجمه گذشت معنی این اصل است و
 (ب) انجفیدن | (انج به خا) مبدل این که غین معجمه به خای نقطه دار بدل شود همچون

چرخ و چرخ و انجیدن مصدر این که به ترکیب یای معروف و علامت مصدر و آن به
 (الف) وضع کردند و مرادف انجیدن که گذشت و جادار و که انجیدن را مبتدل این گوئیم
 بهمان قاعده که بالا مذکور شد مخفی مباد که الف) مخفف انجوغ است و (ب) مخفف انجوغیدن
 که می آید بآتی حال (الف و ب) را معنی مرادف انج و انجیدن دانیم و صراحت ماخذ بر انج
 کرده ایم - صاحبان برهان و جهانگیری و جامع ذکر (الف) و صاحبان موارد و نوادر و رشیدی
 ذکر (ب) کرده اند (ار و و) (الف) و یکپونج (ب) انجیدن -

انجک | بقول برهان باکاف بر وزن مردک دانه باشد سیاه شبیه بدانه امرو و دو
 مغز سپید و ارد و آنرا بخورند خاصیتش آنست که هر چند فراش خیال جار و ب سبیل بر جل
 خرسک ریش زنده از پوست آن پاک نتوان کرد - صاحب ناصری در دیباچه کتاب بذیل
 آرایش چهارم فرماید که حاصل معنی برهان این است که پوست آن بر ریش خورنده می افتد و
 فراش خیال بجا و ب سبیل نمیتواند آنرا پاک کرد و فرماید که انجک زبان شیرازیت فارسی آن
 دانک افزونک و معرب آن دانج ابروج (کنه انی المخزن) و این را انجچک بجم و کاف
 فارسی خوانند صاحب محیط اینر نوشت و ذکر انجچک هم نکرد و بر انجک به نون دوم و حیم عربی و لام
 کاف عربی گوید که دانج ابروج را نامند و بر دانج ابروج فرماید که دانک افزونک نیز نامند
 و شیرازی انجک - معروف بقرطم هندی است و نزد قومی از عطاران عراق معروف به
 فلفل هیض و آن تخم امرو و صحرائی است بزرگتر از بهدانه شلشی شکل - گرم در اول و معتدل در
 رطوبت و یوست و برشته آن مائل به میوست و آن موافق سینه و جگر و اعصاب و مزید جوهر

و محرک باہ و منافع بیار و ارد و بر قرطہ ہندی فرماید کہ مت الہیل باشد و بر حبت الہیل بذکر قرطہ
ہندی نوشتہ کہ بفارسی تخم کبکو و پیچہ و ہندی کالادانہ و کسوا و مر جانی و زیر کی و گو اڈوری
(ارنج) وجہ تسمیہ این متحقق نشد اسم جامد فارسی زبان باشد (اردو) جنگلی جام کے بیج۔ اور
بلحاظ ترجمہ حبت الہیل۔ بقول جامع الادویہ کالادانہ۔

انجیل | بقول برہان و ناصری و جامع بفتح اول و کسر ثانی و سکون ثانی و لام متنی باشد کہ
آنرا خطمی خوانند۔ صاحب محیط گوید کہ خطمی است و ماصراحت خواص و طبیعت خطمی بر معنی سوم
البا کردہ ایم۔ صاحب اند انجیل را اسم جامد فارسی زبان گفتہ (اردو) خطمی۔ دیکھو
ابا کے تیسرے معنی۔

انجلیک | بقول صاحب نوید و مہنت بفتح یکم و ضم سوم نام میوہ ایست کہ لطافت نثار
مؤلف گوید کہ این بہان است کہ بجاف چہارم و پنجم گذشت و بعض محققین در اینجا ہم
بخطمی کتابت بجای کاف چہارم لام نوشتہ اند و بہ تحقیق ما انجلیک و انجلیک ہر دو یکی است و
ہم در اینجا صراحت کافی کردہ ایم (اردو) دیکھو انجلیک۔

انجم | بقول بہار بفتح و ضم جمیم۔ ستارہ نام جمع نجم و تخم دوانہ و شیشہ از شبہیات است و است
صاحب اند و منتخب فرماید کہ لغت عرب است جمع نجم بمعنی ستارہ ہا مؤلف گوید کہ فارسیان
معنی واحد ہم استعمال کنند (کلیم ۵) و اردو فلک از انجم تخم ہزار آفت و اما جو گریہ ماتم شمر
نذار و (صاب ۵) بہ صبح دانہ انجم تمام می سوزد و پہنچ شورہ زمین تخم پاک خویش
مریزد (میر ناصر علی ۵) از جنون شوری بیازار جہان انداختم پز شیشہ انجم ز طاق آسمان

اندامتہ (اردو) انجم - بقول امیرنجم کی جمع - تارے (آتش) مشوق نہیں کوئی حسین کم
زیادہ پختا ہین کس ماہ کے انجم سے زیادہ ہے

انجم افشردن مصدر اصطلاحی - بقول بحر انجم داد اصطلاح - بقول صاحب	انجم افشردن مصدر اصطلاحی - بقول بحر انجم داد اصطلاح - بقول صاحب
<p>وانند یعنی محکم کردن و مضبوط ساختن - صاحب و اندیقع اول و کسر جیم نام خرد و عقل فلک ضمیمہ برہان گوید کہ این کنا یہ باشد - صاحب شتری فرماید کہ در دستا تیر آمدہ و این انجم (انجم فارون) را به معنی محکم کردن و تثابیدن پارسی است نہ بمعنی ستارہ انجم کہ عربی است نوشته مؤلف عرض کند کہ غلطی کتابت در مؤلف عرض کند کہ ما برار لاس صرح لفظ معنی و متعلق بہ مطیع نوکشور باشد کہ بعضی کرده ایم کہ فارسیان وہ فرشتگان را عقول نسخ قلمی بحث این را لفظ بلفظ مطابق صاحب گویند و نزد حکما زیادہ ازین متحقق نیست و ضا یافتہ ایم - مخفی مباد کہ افشردن بمعنی محکم کردن یا غیاث عقل را بمعنی فرشته نوشته - صاحب آمدہ کہ ذانی البحر و انچه خیال ماست بر افشرد کاشف الاصطلاحات صرحتی کہ کردہ است مذکور شد کہ اصل افشردن است یعنی افشردن و ان ہر یک فرشتہ بیان کردہ غیاث را بحیال ما محکم کردن است و پس - پس افشردن عقل نام نہادہ پس این اصطلاحی است کہ انجم بمعنی محکم کردن انجم باشد و تصفیہ معنی بیان عقل فلک شتری را فارسیان انجم داد و گفته اند کردہ و متحققین بدون سند و شوار است کہ انجم یعنی قلب اضافت داد و انجم بمعنی عدل ستارہ را کہ داخل لفظ است چگونہ از معنی خارج کنیم و مراد از عادل ستارہ ہا کہ عدل بمعنی عادل طالب سند باشیم (اردو) مضبوط کرنا - پکا کرنا آمدہ و عادل ستارہ ہا کنا یہ باشد از فرشتہ انجم</p>	<p>انجم افشردن مصدر اصطلاحی - بقول بحر انجم داد اصطلاح - بقول صاحب</p>

<p>داشت و مشکل تازه پیدا کرد و همسخن مطبوعه و کلمات برهان با اتفاق انجم روز را با خود دارند حساب قاطع القاطع چراغی گوید که غالب و ملوئی معاد عجم و وقف نیست که فارسیان در بعضی لغات مجاز جمع را به معنی واحد استعمال کنند چنانکه قاطع به معنی لقب و خطاب و ما همین صراحت بر لفظ عجم هم کرده ایم و صاحبان ناصری و جامع که از اهل</p>	<p>و عقل فلک مشتری و مشتری را فارسیان قاضی فلک گفته اند و ذکرش بذیل ارباس (د) کرده ایم و هیچ است آنچه صاحب ناصری انجم را درین اصطلاح انجم پارسی نام نهاده و غیر انجم عربی گفته زیرا که انجم در پارسی و در معنی ستاره باز نظر نگذاشت (اردو) یا فرشته - و یکپاره ارباس کا حرف (د)</p>
<p>انجم روز اصطلاح - بقول برهان و بحر و ناصری و جامع که به رسم کنایه از آفتاب عالم است - غالب و ملوئی در قاطع برهان گوید که ستاره روز و اختر روز نشینده ایم و انجم روز کس نشینده اگر همچنین نازی را با ملوئی آمیختن داشت انجم روز می گشت نه انجم روز که انجم جمع است و آفتاب مفرد - قاطع القاطع در در جوابش گوید که کاتب غلط فهم انجم سوز را انجم روز نوشته و کاپی نویس قید کسر میم بر آن افزوده (اردو) و یکپاره آفتاب که دوسری معنی -</p>	<p>انجم روز اصطلاح - بقول برهان و بحر و ناصری و جامع که به رسم کنایه از آفتاب عالم است - غالب و ملوئی در قاطع برهان گوید که ستاره روز و اختر روز نشینده ایم و انجم روز کس نشینده اگر همچنین نازی را با ملوئی آمیختن داشت انجم روز می گشت نه انجم روز که انجم جمع است و آفتاب مفرد - قاطع القاطع در در جوابش گوید که کاتب غلط فهم انجم سوز را انجم روز نوشته و کاپی نویس قید کسر میم بر آن افزوده (اردو) و یکپاره آفتاب که دوسری معنی -</p>
<p>انجم سپاه اصطلاح - بقول بهار - در مدح</p>	<p>انجم سپاه اصطلاح - بقول بهار - در مدح</p>

لوک استعمال کنند ماین از جهت کثرت سپاه که اسم فاعل ترکیبی است یعنی شناسنده ستارگان
 فیروزی بود مؤلف گوید که اگر چه سندی پیش (خواجہ نظامی) رقیبان لشکر باین یا ش
 نند لیکن معاصرین عجم بر زبان دارند اسم فاعل ترکیبی گه بیان تر از مرد انجم شناس (۱-۲) و انجم بقول
 است یعنی سپاه انجم دارنده و کنایه باشد از لشکر بشمار دوازده آصفیه (عربی) مذکر - نجوم جاننے والا بتا
 که صفت پادشاه باشد (اردو) انجم سپاه کسی پادشاه علم جاننے والا - نجومی - ویکو اختر شناس
 کی صفت مین که سکوتهین یعنی بشمار لشکر کہنے والا - اختر شمار -

انجم سوز | اصطلاح - بقول سجد مؤید و انجم کده | استعمال - بقول بہار عالم بتکد
 نیمہ برہان آفتاب باشد - صاحب نگیری مؤلف گوید کہ مقام ستارگان و کنایہ باشد
 در خاتمہ کتاب بذیل دستور دوم ذکر این کردہ از فلک (در ویش و الہ ہر وی خطاب بہ آفتاب
 مؤلف عرض کند کہ این کنایہ باشد کہ آفتاب جہاں تابا (۵) خاک از تو بہشت طلیسان شد : انجم
 سوزندہ و خراب کنندہ ستارگانست کہ پیش فضاں از تو بوستان شد : (اردو) آسمان - مذکر - انجم
 بی جلا ماند و نظر نیابند (اردو) ویکو آفتاب - بھی کہ سکتے ہین -

کے دوسرے معنی - انجم گردون پیامی | اصطلاح - بقول بحر و شمس کوکب

انجم شناس | اصطلاح - بقول بہار سبعة مؤلف عرض کند کہ مرکب توصیفی است (اردو)
 کنایہ از انجم در صدد بند - مؤلف عرض کند سبعة یا رہ - بقول آصفیہ (عربی) ہم مذکر مشہور ستارگان

انجمن | بقول برہان و ناصری و سروری و رشیدی بضم ثالث در فتح میم و سکون نون
 (۱) مجلس و جمع را گویند و (۲) یعنی گروہ و فوج مردمان ہم آمدہ - صاحب جہا نگیری برخی

فانع - خان آرزو در سراج مذکر هر دو معنی فرماید که ظاهر امر کتب است از اسخ و من - اسخ
 معنی گرداگرد من بمعنی توده و مراد از هر دو بطریق مجاز حلقه و دور بسیار و به معنی مردم بسیار که
 که یکجا جامع و حلقه شوند استعمال یافته پس بمعنی جانی نشستن نباشد و حلقه بزم و مردمان باشد
 بهار گوید که مجلس و مجمع و نیز به معنی جمع و فراهم آمده - بالفظ شدن و برهم زدن و به معنی حلقه و
 صف بالفظ کشیدن متعل و این مجاز است مؤلف عرض کند که از طرز بیانش واضح است
 که اقوال محققین بالا را جمع کرده است و بس بنجیال ما (۱) بمعنی مجلس است و (۲) به معنی جمع و
 جماعت و با انحصار مصادره بهار اتفاق نداریم که از ملحمات ظاهر شود و نسبت ماخذ عرض کنیم
 که اسخ بقول محققین بمعنی گرداگرد روی و رخسار گذشت نه گرداگرد محض و به تحقیق ما به معنی
 بازکننده و ظاهر کننده و اظهار مبتدل و مزید علیّه تر - چنانکه ذکرش بجای خودش کرده ایم - و من
 معنی توده هر چیز پس معنی حقیقی (اسخ من) ظاهر کننده و اظهار توده هر چیز و کنایه از مجلس و مجمع و
 گروه و فوج مردمان که ظاهر کننده کثرت مردم باشد و بهتر از نیست که انجمن را مرکب گیریم از نجم و من قلب منها
 من انجم پس انجم بمعنی ستاره ها گذشت و من به معنی خود اندرین صورت معنی لفظی (انجم من)
 توده ستاره ها مجازا گروه و فوج مردمان را گفته اند - چنانکه انجم پناه معنی پناه دارنده گذشت
 و معنی مجلس و مجمع مجاز بجز پس از دو معنی جمع شده یک میم حذف شده انجمن باقی مانده صاب
 غیاث بسوالة شروع نصاب گوید که در آخر این - نون برای نسبت است بسوی انجم - یعنی
 نسبت با ستارگان دار دای چنانکه ستارگان با هم متصل می باشد (اسخ) این است حقیقت
 ماخذ این - نکته پرومان نازک خیال تصفیّه آخر کنند (صاب ل) که تسلیم به من سندیانی با

ہر پسندی کہ درین انجمن از جا برخاست: (ملاحظہ فرمائیے) بدستی غرور و رش ہنگامہ گرم نگذاشت
افسردہ کرد صحبت بر ہم زد انجمن را: و مثال معنی دوم در ملحقات بر انجمن شدن می آید۔
(اردو) (۱) مجلس۔ بقول آصفیہ۔ عربی۔ اسم مؤنث بیٹھنے کی جگہ۔ وہ مقام جہاں پر
آدمیوں کا گروہ جمع ہو۔ بزم۔ سبھا۔ انجمن۔ مجمع۔ مجمع بقولہ (عربی) اسم مذکر۔ مجلس۔ لوگوں
کے جمع ہونے کی جگہ (۲) گروہ۔ بقولہ (فارسی) اسم مذکر۔ آدمیوں کا اجتماع۔ جماعت۔
امیر نے انجمن پر فرمایا ہے کہ (مؤنث) سبھا۔ محفل۔ (سحر ۱۵) پہلوں میں بودہاں کی ہر
رونق اس انجمن کی ہے: دل کو ہوا چمن کی ہے آئین جوان سبزہ رنگ: (نیم از آصفیہ
۱۵) کیا قوت بازو تھی رہے ہمت قاتل: دیکھا جو کئی کوس گروہ شہد اتھا:

تو انجن از روز خاطر مای گل بہ حدیث غیر تو می نگرم انجمنی ساخته اند (صائب ۵) چون
بر گوش رفتم باد است بہ (ظہوری ۵) غنچہ جمعیت دل انجمنی ساز بہ برگ طرب خوش
انجن افروزی انجن ظہوری کہنہ شد بہ می کنم بر زرنگین سمنی ساز بہ (اردو) مجلس قائم کرنا۔
سینہ از دغش چراغان نوی بہ (اردو) الف) انجن قرار دینا۔ مجلس کرنا۔

دیکھو انجن آرا بیدن (ب) دیکھو انجن آرا انجن سائی | اصطلاح۔ بقول صاحب
(ج) انجن کی زینت افزائی۔ موٹ۔ بحر و بہار بمعنی مصاحب و مقرب مؤلف
انجن داشتن | استعمال۔ بمعنی مجلس داشتن گوید کہ بمعنی حقیقی۔ اسم فاعل ترکیبی است۔ کہ
است۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ (غری سایدن بمعنی سودن و سودن بمعنی ساس
فیروز آبادی ۵) نم کہ راہ بجائی نمی برم کردن و کہنہ شدن و بدست دپای مالیدن
ورنہ پنسیم گلشن و پروانہ انجن دارد بہ (اردو) آمدہ (کدانی بجرعم) پس کسی کہ سائندہ و سائ
صاحب مجلس ہوتا۔ جیسے ان حضرات سائ کنندہ انجن است کنایہ باشد از شریک مجلس و
ہر ایک۔ صاحب مجلس ہن۔ یعنی ہر ایک کو لے راہ یافتہ در انجن۔ صاحب آصفی (انجن سودن)
ایک انجن ہے۔ را ذکر کردہ و سندی پیش کردہ کہ از ان استعمال

انجن ساختن | استعمال۔ صاحب آصفی انجن سائی ظاہر است (نظامی گنجوی ۵)
ذکر این کردہ کہ بمعنی ترتیب دادن مجلس و مجلس ہمہ انجن سائی اختر شناس بہ بہ تدبیر ہر شغل
قرار دادن باشد (فغانی شیرازی ۵) یک صاحب قیاس بہ (اردو) شریک انجن
چراغ است در نیخا۔ و از پر تو آن بہ ہر کجا شریک غفل و مجلس۔

<p>معنی آراستن و ساختن آمدہ پس (الف) بقول</p>	<p>انجمن شدن استعمال - صاحب آصفی</p>
<p>صاحب بحر و بہار مرادف انجمن آرا کہ گذشت</p>	<p>ذکر این کردہ کہ (۱) معنی جمع شدن است و</p>
<p>مؤلف گوید کہ اسم فاعل ترکیبی است بمعنی</p>	<p>متعلق بمعنی دوم انجمن (نظامی - ۵) شدن</p>
<p>رواق دہندہ و قائم کنندہ انجمن و صاحب</p>	<p>کار و نامان دہرہ ز فرہنگ خسرو گر قند بہرہ (۲) و</p>
<p>انجمن و (ب) حاصل بالمصدر (فیضی - ۵)</p>	<p>مجلس قرار یافتن و این متعلق بمعنی اول انجمن</p>
<p>می باش با انجمن طرازی و میکوش بیہان</p>	<p>(صاحب - ۵) خلوت رنگشگومی و متن انجمن</p>
<p>نوازی و (اردو) (الف) مجلس کور و نق</p>	<p>شودہ از خاموشی ہزار زبان یک سخن شود</p>
<p>و (اردو) (۱) جمع ہونا (۲) مجلس قرار پانا</p>	<p>و نیے والا - مجلس قائم کرنے والا (ب) مجلس</p>
<p>مجلس کی آرہنگی -</p>	<p>انجمن شگفاندن استعمال - صاحب</p>
<p>استعمال - صاحب ناصری</p>	<p>آصفی ذکر این کردہ کہ بمعنی رونق دادن</p>
<p>بذیل لفظ انجمن سند این از کلام خود آورده کہ</p>	<p>انجمن است (فیضی - ۵) ہر یک شگفاند</p>
<p>بمعنی قرار دادن انجمن باشد (۵) داور</p>	<p>انجمن را نہ بنود شکوہ خوشیتن را نہ (اردو)</p>
<p>را دوش از انجمن کرد آفتاب و ز سلف</p>	<p>مجلس کور و نق دنیا -</p>
<p>از ہر در سخن کرد آفتاب و (اردو) مجلس بنانا</p>	<p>(الف) انجمن طراز استعمال - صاحب</p>
<p>مجلس قرار دنیا -</p>	<p>(ب) انجمن طرازی آصفی ذکر انجمن</p>
<p>استعمال - صاحب</p>	<p>طرازدین کردہ کہ بمعنی رونق دادن و قائم کردن</p>
<p>آصفی ذکر این کردہ کہ بمعنی قائم کردن جماعت</p>	<p>انجمن است کہ طرازدین بقول صاحب بحر</p>

باشد متعلق به معنی دوم انجمن (نظامی گنجی) همان تاره با است که بهیت مجموعی کهکشان
 (س) جهان از دیران لشکر شکن و کشیده موسوم شده و کنایه از راه کهکشان - یعنی
 چو انجم کی انجمن (اردو) جماعت قائم گزاسپید را بی که در کهکشان بنظر آید (اردو)
 انجمن کهکشان | اصطلاح - بقول و بگوید اثر دها و فلک - یعنی ده راسته جو کهکشان
 بحر مؤتید و ضمیمه بر بان معنی راه کهکشان | من نظر آتا ہے -

که سفیدی بیان آسمان باشد مؤلف گوید | انجمن گاه | استعمال - بقول بهار مضعی که
 که مابر اثر دهای فلک حقیقت کهکشان بیان | در ان انجمن واقع شود از عالم نیرم گاه و بگاه
 کرده ایم که قطار ستارهای کوچکی است - پس (خواجہ نظامی س) به بیت در ان انجمن گاه بود
 در اینجا انجمن کهکشان معنی جماعت و صف | از احوال پیشینه آگاه بود (اردو) مجلس کا مقام مذکر

انجوج | بقول بر بان بر وزن مخلوج چوب عود باشد و بهترین وی آنست که در تنه
 آب نشینند - گویند عود بیخ درختی است که آنرا می کنند و زیر خاک دفن کنند تا مدت معتد
 بعد از ان بر می آورند - پوشیده آنرا می تراشند و باقی عود خالص می ماند و بهترین آن مندی
 باشد و صاحب ناصری صراحت فرماید که مندی که نام جزیره ایست و صاحب جامع هم
 ذکر این کرده صاحب اند صراحت فرماید که هر دو جمیع لغت فارسی است و صاحب محیط بر
 (انجوج - به حامی حطی آخر) گوید که عود باشد و بر عود فرماید که اسم جنس چوب و شاخ و ختها
 که بهندی کلمی و دال الی نامند و از مطلق آن مراد اطباق عود هندست که به عربی عود انجور
 و میخوج و بیونانی آغانوجی و ریتاوان و بهندی اگر نامند و آن چوب درختی است و مندی

از بہترین اقسام این باشد۔ بقول شیخ الرئیس گرم و خشک در دوم شرب آن ملطف و منفتح می
و کاسر ریاح و فتف رطوبت و مقوی اشتا و جمع اعضا و منافع بسیار دارد و ما ذکر این جلالا بری
سوم اگر کرده ایم (اردو) دیکھو اگر کے تیسرے معنی۔ صاحب آصفیہ نے عود پر اس کا ذکر
فرمایا ہے۔ مذکر۔

(الف) انجوخ | (الف) بقول برہان ورشیدی (۱) بہ معنی چین و شکن روی

(ب) انجوخیدن | و اندام از غایت پیری یا سبب دیگر و پرمردہ شدن میوہ۔ و

(۲) آب دہن یعنی آف و (ب) بمعنی برہم کشیدہ شدن پوست روی و اندام و بقول

شکنج و چین افتادن۔ صاحب جهانگیری نسبت (الف) بذکر ہر دو معنی بالا فرماید کہ (۳) بمعنی

عود باشد (شمس فخری ۵۷) پہر گفت چو بخت شہنشاہم فیروز پذیرد شنید عقل و بدو گفت ہا

لگو ای شوخ کہ بخت شاہ جوانست و چہرہ اش شادان پذیرد گرفتہ روی تو از غایت کبر

انجوخ پذیرد صاحب بحر نسبت (ب) فرماید کہ بمعنی کشیدہ شدن پوست دوی و اندام۔ سلم

التصریف کہ غیر ماضی و مستقبل و اسم مفعول یعنی آید۔ صاحبان نوادر و مولارہم ذکر (ب) کردہ اند

مؤلف عرض کند کہ ما بر انجوخ کہ بدون واو گذشت صراحت ماخذ کردہ ایم و آن محقق

(الف) است۔ صاحبان تحقیق بالاتفاق بر معنی اول و دوم قناعت کردہ اند و نسبت بمعنی

سوم بیان کردہ جهانگیری خیال ما اینست کہ انجوخ بہیم سوم و پنجم بہمین معنی گذشتہ است

کہ اسم جامد فارسی زبان است۔ کاتبین۔ جمیم آخرہ را خای مجہرہ کردند و در نسخہ جهانگیری تصحیف

راہ یافت از اینجا است کہ ہمہ محققین این معنی را ترک کردہ اند و معنی سوم با ماخذ ہم تعلق ندارد

و در مرادفات و مصدر این هم بیان نشد و نسبت معنی دوم عرض می شود که همین معنی بر ^(ا)بخوج
به موحده و دوم و خای سوم و پنجم هم گذشت و ماخذش هم بهر را بخا مذکور - جا دارد که به التباس
لفظی بنون دوم و جیم سوم و رینجا هم قاعده شد همین سبب است که بعضی محققین بر تخفیف این -
معنی دوم را ترک کرده اند و مصدر این هم متروک - حالا عرض می شود نسبت (ب) که
مرکب است از اسم جاد (الف) و یای معروف و علامت مصدر و آن مقتضین فارسی این
مصدر را تجلی گویند و باصول ما هم که ماخذ این ^(ا)بخوج به عنین معجم آخر است ترکی باشد چنانکه
صراحت این بر ^(ا)بخج کرده ایم (اردو) (الف) (۱) دیکو ^(ا)بخج (۲) دیکو ^(ا)بخوج (۳) دیکو
^(ب)بخوج (ب) دیکو ^(ب)بخجیدن -

ا ^(ا)بخوسا | بقول برهان و جاح با سین بی نقطه و الف کشیده معنی ^(ا)بخسا که نوعی از سرخ مرو
باشد و عبری شجرة الدم خوانند خون را به بند و صاحب ناصری فرماید که در فرنگها نیا نتم و
پارسی نمی ماند صاحب هفت صراحت کرده که با نفع است مؤلف عرض کند که با حقیقت
این را ^(ا)بخا بیان کرده ایم که بدون وا گذشت (اردو) دیکو ^(ا)بخا و ^(ا)بخوسا -

(الف) ^(ا)بخورخ | صاحبان برهان و سروری و جامع ورشیدی ذکر (الف) کرده اند که

(ب) ^(ب)بخو غیدن | مراد ^(ب)بخورخ است که به خای معجم پنجم گذشت و صاحبان برهان

و بحر و موارد (ب) را مصدر (الف) قرار داده اند مؤلف گوید که الف اصل است و ^(ا)بخورخ

به خای معجم آخر مبدلش و ^(ا)بخج بدون وا و تخفیف آن - ما صراحت کامل بر تخفیف و نیز بر تبدل

کرده ایم و (ب) مرکب از (الف) و یای معروف و علامت مصدر و آن و بقول صاحب بحر عجم سالم ^(الف)

که غیر از ماضی و مستقبل و اسم مفعول نیامده (ار و و) الف و و یکو و انجوخ (ب) و یکو و انجیدن
انجوک | بقول برهان و جامع و هفت دانند و شمس بر وزن مغلوک نام دشتی و بیابانی است
 نامعلوم مؤلف گوید هرگاه بیابان نامعلوم است نام این از کجا معلوم شد حیف است که محققان
 سند قطعی هم پیش نکرده و صراحت نکرده اند که این لغت را از کجا یافته و مال کدام زبان است
 صاحب آنرا البته گوید که لغت فارسی است و معاصرین عجم ساکت اند پس ترک این بر بیان
 تقوی داشت (ار و و) انجوک - ایک جنگل کا نام ہے جو بقول محققین نامعلوم ہے -
انجیدن | بقول برهان و موارد و ناصری و جامع بر وزن انجیدن (ا) بمعنی استر زدن
 یعنی حجامت کردن صاحب بحر فرماید که (کامل التصریف) و مضارع این انجد است - صاحب
 جهانگیری گوید که استر زدن را بتازی حجامت خوانند (نظامی ۵) و دای و ردا و انجیدن
 گوش بدم الاخوین او خون سیائوش ب صاحب سروری گوید که بر حجامت نیز اطلاق این
 کنند چون آن عضو را ریزه ریزه کنند - صاحب نوادر بذکر معنی اول تا چهارم ذکر آنج کرده گوید که
 مثل - خان آرزو در سراج فرماید که این تصحیف آجیدن است مؤلف عرض کند که آنچه صاحب
 سروری نسبت ریزه ریزه کردن گوید که متعلق به استر زدن است - قراح اوست که در
 استر زدن عضو معمول ریزه ریزه نمی شود بلکه مجروح شود و پس این است طرز بیان محققین
 سلف که معنی اصلی و حقیقی را بر باد کند آنچه صاحب نوادر آنج را مثله گوید خطای اوست که آنج
 معنی مصدر ندارد و تعلق اوین حیث اسم جاد با معنی دوم باشد که می آید و خان آرزو درست
 فرماید که این متعلق به آجیدن باشد و لیکن بقول او تصحیف نیست بلکه انجیدن فرید علیه آجیدن

است که فارسیان نون زائد و بعضی الفاظ زیاده کنند همچون پاداش و پاداشن - مابر آجیدن
 ماصراحت ماخذش نه کرده ایم بنا بر علیه مذهب خجالتی مافات کنیم یعنی آجیدن مبدل از آیدن
 است به معنی استره زدن و مرکب از آثری و علامت مصدر دوان و آثری مخفف آثرینه و آثرینه
 آنکه را نام است که سنگ تراشان بوسیله آن سنگ آسیرا نامهاوار کنند تا در آرد و گردن غله بپوشد
 بدست آید - پس معنی حقیقی آثریدن آثرینه زدن است و معنی مجازی آن استره زدن بالجملة آجیدن
 زیادت نون بعد الف انجیدن و معنی استره زدن مستقل شد و بهتر ازین است که انجیدن را
 مبدل آجیدن گیریم فارسیان الف را بانون بدل کنند همچون اغل و غل پس از دوالف اول
 آجیدن یک الف بنون بدل شده انجیدن شد (اردو) بچنے لگانا - آجیدن کو میسری
 (۲) انجیدن - بقول برهان و بحر و موارد و جهاتگیری و ناصری و جامع و سراج به معنی
 بیرون کشیدن - صاحب سرودی هم بحواله شرفنامه ذکر این کرده مؤلف عرض کند که حقا
 نوادر بنیل این مصدر انج را شمله گوید و خیال نمی کند که اسم جادیش مصدر بچ و دلیل خیال
 ما نیست که انجیدن بدین معنی مرکب است از انج و یای معروف و علامت مصدر دوان
 و ماصراحت معنی انج بجایش کرده ایم که گذشت پس انج اسم مصدر این باشد فارسیان
 زیادت یای معروف و علامت مصدر دوان مصدری ساختند (کامل انصریف) و مضارع
 این انجد (اردو) بانرکانا - باهر کبچیا -

(۳) انجیدن - بقول برهان و بحر و موارد و جامع زمین را آب دادن که سیراب کردن
 زمین باشد جیف است که سند استعمال این پیش نشد - اگر استعمال این ثابت شود توانیم

عرض کرد که مجاز باشد و از معنی حقیقی استرزه زدن یعنی چنانکه انسان را انداسترزه زدن تسکین خاطر
 شود زمین را هم از آبرسانی تسکین شود. یکی از معاصرین عجم گوید که حالا این در استعمال متروک
 است و پیشینیان این را به معنی ته و بالا کردن زمین از شیار استعمال می کردند و این عمل پیش از
 آب دادن زمین کنند تا بعد ازین زمین را آب دهند و سیراب گردد اندرین صورت سیراب کردن
 معنی مرادی است از شیار کردن و شیار کردن مجاز است انداسترزه زدن یعنی چنانکه استرزه زدن
 راحت بخش انسان است همچنان شیار کردن راحت بخش زمین باشد (اروه) و همچو آب دادن
 (م) انجیدن - قبول بحر و موارد و جهانگیری و سردی و جامع و رشیدی و برهان - ریزه ریزه کردن
 صاحب ناصری گوید که یا لفتح ریزه ریزه کننده و امر به ریزه کردن - خان آرزو در سران فرماید که تحف
 انجیدن است و صاحب موارد بدیل این ذکر انجیدن کرده گوید که به معنی ریزه ریزه و اسم فاعل و امر و
 سندش از ابن مین آورده (ه) و اتم آتش بود تنور شوبه اگر انجیش این بود پیوسته به لقب
 گوید که سند ابن مین متعلق به انجیدن است نه انجیدن - بخیاال ماکم اتفاقی صاحبان تحقیق است که این معنی
 را قلم کرده اند - معنی این بر سیل مجاز جرأت رساندن باشد نه ریزه ریزه کردن و این معنی مجازی پیدا
 شد از معنی اول که در استرزه زدن - عضو معمول جبرأت کشنده پاره پاره شود نظامی در کلام خود
 انجیدگان را که جمع اسم مفعول همین مصدر است به معنی مجروحان و جبرأت کشندگان آورده که مابند
 خیال مامی کند و عیب نیست که بعضی محققین اول الذکر از همین شعر نظامی استناد معنی بیان کرده خود هم
 کرده اند (ه) زمین خسته از خون انجیدگان به هوا بسته از آه رنجیدگان به آنچه صاحب ناصری معنی
 فاعلی و امر نوشته و آنچه صاحب موارد به معنی ریزه ریزه و اسم فاعل و امر آورده جز این نباشد که تیار

مصدر و مشتقاتش نکرده و آنچه خان آرزو تصحیف آجیدن نوشته تصفیہ آن بر معنی اول کرده ایم (ارو)
مجرد ح کرنا - زخمی کرنا -

انجیده بقول برهان و سر درسی بر وزن کنید و یقوت بدوس بر آسمن و ز بعضی انجیده مؤلف	(۱) بلغت یونانی گندمای کوهی باشد که به عربی عرض کند که این همان است که ذکرش بر آخر خط گذشت
حشیشه الکلب خوانند و صوف الارض نیز گویند - نسبت معنی دوم عرض می شود که اسم مفعول انجیدن به	دشوارز آیدن زمان را سودمند بود و (۲) بفار معانی که گذشت هیچ خصوصیت با پاره پاره کرده شد
بمعنی ریزه ریزه کرده شده صاحب رشیدی بر معنی دوم نیست (ارو) (۱) و یکم و آخر خط (۲) انجیدن که	قلع - صاحب محیط نسبت (۱) فرماید که فراسیون با اسم مفعول - یعنی پیچیده لگایا هوا - با هر کهنچا هوا سیر
دگویند که اسم یونانی گندماست و برگزنا گوید که بقول کی هوئی زمین زخمی -	

انجیر | بقول برهان و جامع بر وزن زنجیر (۱) میوه است معروف و (۲) مطلق سوراخ را گویند
همو تا و سوراخ کون را خصوصاً و (۳) نام جوی آبست در هرات و آنرا جوی انجیل - لام هم گویند و
جهاگیری فرماید که مرادف انجیره که می آید و نسبت معنی دوم ذکر تعمیم نکرد - صاحب ناصری بذکر معنی اول
و معنی خاص دوم نسبت معنی سوم فرماید که نهرا انجیر جوئیت در هرات که از میان باغ زراغان می گذرد
و حقیقتاً است در چهار فرسخی نزد بر سر راه خراسان و بالاخر فرماید که انجیره هم به همین هر سه معنی آمده و
فرماید که (۴) به معنی سوراخ کشته هم همچون کشنجیر - صاحب رشیدی بر معنی اول و چهارم قلع - خان آرزو
در سرانج ذکر معنی اول و سوم و چهارم کرده و به نسبت معنی اول فرماید که درختی است معروف و اطلاق
آن بر بار آن مجاز و پستان از تشبیهات اوست (جامی ۱۵) بهان و لیکن پستان انجیره پی طفلان

بارغ از شیر بر شیر (ابو ایلای شوستری ص ۵) ای کیر من ای کیر تو انجیر که داری پیکر
 خوری دتی کنی و باک نداری (مولانا قنایی ص ۷) جوی انجیر در میان رودان پیکر
 عرض کند که به معنی اول بقول صاحب محیط اسم زبان فارسی است و بهر بی تین و بیو نانی
 سوئی و اهل بین لبس گویند و بقول صاحب صید نه انجیر بسیار عمل را شاه انجیر نامند
 و از مطلق آن مراد ثمر آنست و بهترین میوه هاست و مزاج انجیر تر و شیرین معتدل در گرمی و
 گویند گرم در اول و تر و در دوم - مولد نفخ و صفرا و شدید انفع و ملین و منافع بسیار دارد و در الحی
 و بقول صاحب ساطع انجیر لغت سنکرت است بمعنی اول و بقول صاحب کنز یکسر اول لغت
 ترکی است بمعنی تین و صاحب خزانه - مؤید این - پس بخمال ما فارسیان و ترکان این را از
 سنکرت گرفته اند و نسبت معنی دوم عرض می شود که معنی عام جامد فارسی زبان و معنی
 خاص مجاز آن است و مصدر انجیردن که به معنی سوراخ کردن می آید وضع شد از همین اسم
 جامد - حالا عرض می شود نسبت معنی سوم که مخفف انجیره باشد که به همین معنی می آید و معنی لفظی
 آن منسوب به سوراخی که منبع این جوی باشد از کثرت استعمال های هوز حذف شد استعاره
 انجیر که به معنی سوراخ بود و دمی را نام نهادند که مجرای آن رود سوراخی باشد و الله اعلم -
 نسبت معنی چهارم عرض کنیم که حیث است از محققین و خصوصاً از خان آرزو که باز اکت خیا
 که داشت هم زبان شان شد و انجیر را به معنی سوراخ کتده نوشت و خیال نکرد که انجیر امر است
 از مصدر انجیردن که می آید و بحالت ترکیب با همی - اسم فاعل ترکیبی باشد همچون کنگنیر پس انجیر
 مطلق را به معنی سوراخ کتده گفتن قانون فارسی را پس پشت افکندن است و حقیقت معنی

چهارم خیزین نباشد که امر است از انجیر و ن قاتل (از دو) (۱) انجیر - بقول امیر فارسی
 مذکر - تین - ایک شہور میوه ہے جو دیسی اور ولایتی ہوتا ہے (بجرے) شاخ جو داغ
 محبت کی ہے وہ ہے شکرہ دانہ خنظل میں بھی پایا نرا انجیر کا (۲) سوراخ مقعد کا
 سوراخ - مذکر - (۳) فارسی میں ایک نہر کا نام انجیر ہے جو ہرات میں واقع ہے اور نیز
 یزد میں ایک چشمہ کا نام انجیر ہے - (۴) سوراخ کر (انجیر و ن کا امر)

انجیر آدم | اصطلاح - بقول برہان و بحر آن مثل خنظل مدور و سرخ رنگ باشد و در وسط
 نام میوه است در ہندوستان شبیہ خنظل - ^{جس} آن نقطہ سفید و آن ثمر شجریت در ہند کہ
 سرور می گوید کہ گرد و سرخ رنگ باشد و در ^{سایا} منفعت آن معلوم نیست (انج) و بذیل التواء
 او نقطہ سفید - و خان آرزو در سراج گوید کہ دو گوید کہ گویند انجیر آدم است و ہم او بذیل خمیر
 نقطہ سفید باشد - صاحب محیط فرماید کہ اسم نوید کہ بفارسی انجیر آدم و ہندی گو کر نامند و
 جمیتر است و بقول ابوریحان میوه است بزرگتر فرماید کہ چون در جوف بعض ثمر آن پشمی باشد
 از جو ز رنگ آن سیاه مائل بجا کستری و پرنائی لہذا آثر اثر پشمی ہم گویند و بعضی انجیر آدم را اثر
 و گردی مثل انجیر کہ آثر اہندی کلر گویند و کہ ^{ان} دیگر دانستہ اند - بالکلہ جمیتر گرم در دود و در اول
 کامل بسیار و آثر از نان بھیت فوہی بکار برند بہت و سواس و درد سینہ و نفث الدم و گردہ
 و شاخهای آن شبیہ بدخت بید و چون شاخ ^{نافع} و منافع بسیار دارد و مؤلف گوید کہ انجیر آدم
 را از ان باہریم آمیختہ بوزندہ ہر کہ بآن آتش ^{خاہر} امربک تو صیفی است بمعنی انجیر سیاه رنگ
 گرم شود و اور غشی افتد و بخیر شود - کیلانی گوید کہ یا گندم گون کہ آدم بقول شمس بجوائہ دستور ہمین

منہی آمدہ (اردو) گور۔ بقول آصفیہ ایک درخت
اور اس کے پہل کا نام جو انجیر سے مشابہ ہوتا ہے
مذکر۔

انجیر بغدادی | استعمال - مرکب توصیفی - بقول کہ اسم مذکر - اندر این - خنظل -

صاحب محیط ثمر رقیانی است و در مصر آن را
انجیر یمن نامند و بر رقیع یانی فرماید کہ بالفتح باشد
و این را رقیع و جوز الرقیع و بغاری شترابی
گویند۔ و خبثت بقدر درخت گردگان و ثمر آن
شبیه بہ انجیر با شیرینی و نطاک کی نوشته کہ در مشرق
با انجیر افرونجی و آن را انجیر ہندی نیز نامند و در
آن در اطراف صنعای یمن و مصر نیز ہم رسد
ثمر آن مائل لطعم انجیر و لیکن کم شیرین۔ سیکے
از او دویہ مقیہ۔ گرم و خشک و در دوم و قاطع
نرف الدم و نفث الدم و بلغم و حاجی قصبہ بہ
و منافع بسیار دارد (الخ) (اردو) رقیع یانی

انجیر دن | بقول برہان بروزن شمشیرین
ایک پہل ہے جو انجیر سے مشابہ ہوتا ہے جس کا
مشہور نام معلوم نہ ہو سکا۔ لیکن ہم قیاس کرتے
آمدہ صاحب بحر فرماید کہ سالم التصریف است

که غیر ماضی و مستقبل و اسم مفعول نیاید و بقول موارد
 (کامل التصریف) و مضارع این انجیر و انجیر نوعی از انجیری آید نوشته که آنرا انجیر وزیر
 امر و حاصل بالمصدر این - صاحبان سراج هم گویند و ما اشاره شاه انجیر بر لفظ انجیر کرده ایم
 و نوادر و سروری ذکر این کرده اند مؤلف که انجیر بسیار عمل را شاه انجیر گویند پس نسبت
 عرض کند که مرکب است از اسم جامد انجیر و وزیر
 علامت مصدر - باصول ما مصدر صلی است قسم انجیر را این نام نهاده اند اندرین صورت
 که از اسم جامد فارسی زبان وضع شد و قیاسی معنی وزیر درین اسم دستور باشد که در عربی
 است و موضوع برخلاف جهو مقنین فرس دستور را وزیر گویند (اردو) انجیر وزیر می آید
 که نزد ایشان سماعی باشد (اردو) سوراخ کرنا شاه انجیر اس انجیر کو کہتے ہیں جو اقسام انجیر سے
 سب سے اعلیٰ قسم ہے جس میں شیرینی بہت زیادہ
 چھیدنا۔

انجیر وزیری | اصطلاح - بقول صاحب ہوتی ہے۔

ضمیمہ برہان نوعی از انجیر باشد بغایت سفید انجیر ہ | بقول برہان بروزن زنجیرہ معنی
 و لطیف - صاحب شمش گوید کہ نہایت شیرین انجیر باشد بہرہ معنی (۱) سیوہ معروف (۲) سوراخ
 می باشد - صاحب برہان بر (وزیر) فرماید کہ مقعد (۳) نام چشمہ کہ صراحت است این بر انجیر گذشت
 زرد چوبہ را گویند پس جزین باشد کہ این انجیر صاحب سروری بمعنی اول و دوم قانع
 خاص را زیادت یا ی نسبت منسوب کردہ (شفرہ ۱۵) در لبت صد ہزار دل گم شدہ عجوب
 باز در چوبہ نظر بہ مشابہت پس مرکب توصیفی کا و رہا در انجیرہ (مولوی معنوی ۱۵) چہ باگر

از ان خراما که مریم چشم روشن شد: از ان خراما شدم و از معنی اول و دوم ساکت مؤلف عرض کند
 پر دل ندارم بگ انجیره: (شمس فخری ۵۲) که حیف است که نه استعمال معنی سوم پیش نشد
 ولی نا بنگرد از انتفاست: مدامش خرزه در انجیره و بخمال مادر انجیره معنی اول های هوز را ند باشد
 باشد: (حکیم سنائی ۵۲) هر که شد کون پرست و معنی دوم و سوم های نسبت که مقعد چشمه منسوب باشد
 بر خیره: گوز یا بد ثواب انجیره: صاحب جهانگیر سوراخ (اردو) و یکپو انجیره چیران تینون منو کا ترجمه
 بذر معنی اول و دوم صراحت کند که انجیره به معنی انجیر هندی | استعمال این همان است که ذکر
 سوم است بر خلاف انجیر که به معنی رود معلوم **انجیر لیم** | بر انجیر بغدادی گذشت - و افا
 گذشت - خان آرزو در سراج بذر معنی سوم انجیر مسوی هندی امین خزین باشد که در سرزمین
 فرماید که ظاهرا جایی که چشمه مذکور برآمده درخت هندو دین بسیار پیدا می شود (اردو) و یکپو
 انجیری باشد یا میتواند که از سوراخ سنگی برآمده باشد انجیر بغدادی -

انجین | بقول برهان بر وزن رنگین (۱) بمعنی ریزه ریزه باشد و (۲) ریزه ریزه کننده را نیز
 گویند و (۳) امر بنیمو هم هست یعنی ریزه ریزه کن (۴) بمعنی کاگل نالنده هم بنظر آمده صاحب نامری بمعنی اول
 و سوم قلن و صاحب سروری بمعنی دوم و صاحب رشیدی بر دو هم و سوم صاحب جامع بذر که هر چهار معنی
 اول از ریزه ریزه کردن گفته خان آرزو به بیان هر چهار معنی بالا تقریر خود ظاهر کند که ظاهر همان همین است بغیر از آن که گذشت
 (ابن یمن ۵) دامن آبش بود تنو آ شوب: اگر انجینش این بود پیوسته مؤلف عرض کند
 که اگر آنج را به معنی حقیقی گرفته یا دون نسبت بر آن خرش زیاده کنیم انجین بمعنی منسوب به اظهار
 یا منسوب بگرد اگر در خسار توان گرفت چنانکه گوهرین شکرین و اگر انجین را سیدل و مخفف

اثرینہ قرار دہیم معنی این آتی باشد از فولاد کہ شک آسیا بدان تیز کنند و جادارد کہ معنی سوم ازین پیدا شود۔ اندرین صورت الف دوم اثرینہ بنون و زای فارسی بحکم بدل شود همچون۔ اغل و غل و کرک و کجک۔ وہامی ہوز آخرہ حذف گرد و چنانکہ گیاه و گیاہ و اگر انجین را اسم جاد فارسی زبان بہ معنی اول و دوم و چہارم دانیم جادارد و برای این مشتاق سند استعمال باشیم و نمیدانیم کہ معنی سوم یعنی امر چطور پیدا شد کہ انجیندن بنون دوم و پنجم و ہفتم مصدری نیست و عجب تر آنست کہ خان آرزو حوالہ این برآجین کند و آجین لغتی نیست و ہم اوجالیش نشئت و معاصرین عجم از استعمال انجین ساکت پس نتیجہ این ہمہ جگہ کاوی ہمین قدر است کہ باستناد شعر ابن یمن این لغتی دانیم و معنی چہارم نشان نشان بدست آید۔ قائل۔ (اردو) (۱) ریزہ ریزہ (۲) ریزہ ریزہ کوئے والا (۳) ریزہ ریزہ کر (۴) کاہگل کرنے والا۔

انچہ | بالضم ہانست کہ در ممدودہ گذشت فارسیان بمقصودہ خوانند و معاصرین عجم در تحریر ہم بمقصودہ استعمال کنند و بممدودہ نوشتن فطرتاً مکروہ دانند ازینجا است کہ مائعات این را در ممدودہ نہ نوشتیم و ہمدریخا ذکر کنیم (اردو) دیکھو آنچہ۔

انچہ آدم می کند بوزنیہ ہم مثل۔ صاحب	برسبیل ناخوشی خود این مثل را زنند مقصود آن
خزنیہ و امثال فارسی ذکر این کردہ از معنی و محل	باشد کہ اگر این کار را بہ بوزنیہ سپرد می کردیم او ہم
استعمال ساکت اند مؤلف عرض کند کہ چون	ہم چنین سراخا می داد و چنانکہ تو دادہ پس
فارسیان صنعت و کار کسی را در محل اعتراض	فرق میان تو و بوزنیہ چہ باشد (اردو) دکن بین
بنید و میدانند کہ بہ بی توجہی سراخا دادہ است	جب کسی شخص کو بے توجہی سے کام بگاڑتا ہوا

پاتے ہیں تو کہتے ہیں: "ایسے انسانوں سے تو باندھ لیا جہاں خزینہ و امثال فارسی ذکر این کردہ
یہاں: "یہ انتہائے شکایت ہے یعنی اگر یہ کام بند کر دیا جائے تو اس کا استعمال ساکت اند فارسیان این
سیر ہو تا تو وہ بھی تجھ سے بہتر سرانجام دیتا۔" مثل را در وصف بیداری حاکم و فرمانروا
انچہ برخود نہ پسندی بدگیری پسند | (مثل) می زند مقصود آنست کہ خلفای بغداد بذات
مصاب امثال فارسی ذکر این کردہ از محل استقبال خودشان بہ تبدیل لباس از حال رعایا خبر دیا
ساکت مؤلف گوید کہ فارسیان این مثل را می شنید و ہر چہ بر رعایا می گذشت از ان واقف
بطور موعظت و پند ہی کسی زند کہ او خود غمی می بود نہ تا آنکہ بیداری شان ضرب امش شد
کند و بحق دیگران اعتنا نہ کند (اردو) وکن بین یعنی ہر چہ در بغداد بر عامہ رعایا می گذر گیا اگر
کہتے ہیں: "جو چیز اپنے کو نہ بہاے وہ غیر کو کیوں
جائے: "اس کا مطلب یہ ہے کہ جس چیز یا جس ترجمہ یہ ہے کہ بغداد میں جو کچھ ہوتا ہے اس سے
کام کو اپنے لئے غیر مفید اور مضر سمجھا جاتا ہے خلیفہ واقف رہتا ہے۔ وکن بین ہمارے آقا
وہ غیر کے لئے کیوں تجویز کیا جائے۔ ولی نعمت حضرت غفران مکان میر محبوب علیہ السلام
انچہ سر درخت بنید جوان در آئینہ امثل نور اللہ مقدمہ کے ہمینست ہمدین یہ مقولہ زبان
این محقق ہانست کہ ذکرش در مدودہ کردیم عام تھا کہ: "شکاہے تو رئیس کو خبر ملے" یعنی
مقصود ہر دو کی است (اردو) دیکھو: "انچہ خفیہ اخبار کا انتظام اس خوبی کے ساتھ تھا کہ
پیر درخت بنید جوان در آئینہ نہ بنید" والی ریاست ہر شخص کی حالت سے واقف رہتا تھا
انچہ در بغداد است گرد سر خلیفہ | مثل یہی مقولہ گویا ترجمہ ہے اس فارسی مثل کا۔

<p>خزینہ و امثال فارسی ذکر این کرده اند و از</p>	<p>(الف) آنچه در دل است بزبان می آید</p>
<p>محل استعمال ساکت مؤلف عرض کند که فارسی</p>	<p>(ب) آنچه در دیک است بچشم می آید</p>
<p>این مقوله را بطور موعظت و پند زنند مقصود آنست که اگر چیزی در فهم نیاید باید که از دیگری در یافت تحتبس کرد و بناید که بر آنگاهای فهم خود آن را خطا و غلط قیاس کنیم (اردو) دکن مین بگفته ہیں "جو سمجھ میں نہ آئے سمجھو" ہکا مطلب یہ ہے کہ اگر کسی بات کو ہم نہ سمجھ سکیں تو اپنا قصور ہے کسی اور سے مدد لین اور سمجھیں۔ جلدی میں حکم نہ لگائیں کہ وہ غلط ہے۔</p>	<p>خزینہ و امثال فارسی ذکر (الف) کرده اند و صاحب احسن (ب) را نوشته ہر سہ از معنی محل استعمال ساکت اند مؤلف گوید کہ معاصرین عجم (الف) را بہ تقدیم و تاخیر لفظ بعصورت مصرعی استعمال کنند یعنی (ع) آید بزبان ہر آنچه باشد در دل پند مقصود آنست کہ ہر چہ در دل انسان باشد خود بخود بر زبان می آید و مخفی نماند کہ (ب) امثال آنست کہ آنہم صورت مثل گرفتہ (اردو) دکن میں کہتے ہیں</p>
<p>آنچه دیدی از دست رفت مقولہ</p>	<p>جو دل میں تھا آخر وہی منھ سے نکلا " دل کی بات منھ سے نکل آئی " تلگھاٹ میں کہتے ہیں " دل</p>
<p>صاحبان خزینہ و امثال فارسی ذکر این کرده اند و از معنی و محل استعمال ساکت مؤلف گوید کہ فارسیان این مقولہ را برای حفظ مآخذ مقصد بطور موعظت و پند زنند مقصود آنست کہ فکر کا پیش از وقت باید کرد و ہر چیز کہ تو مشاہدہ آن کر دی</p>	<p>میں با سو منھ پر دسا " یعنی جو بات دل میں ہے منھ پر دکھائی دیتی ہے۔</p>
<p>از وقت باید کرد و ہر چیز کہ تو مشاہدہ آن کر دی</p>	<p>آنچه در طبع تو نیاید راست</p>
<p>صاحبان گو یا آن از دست رفتہ است یعنی وقت آن</p>	<p>تو نفہمیدہ گو کہ خطا ست</p>

باقی نماذک تو فکری کنی (ارو) دکن میں کہتے ہیں یعنی جب کوئی شخص کسی دوسرے سے گلہ کرتا ہے
 ”وقت سے پہلے فکر کرو“ اس کا مطلب یہ ہے کہ تو نے ہمارا اعلان کام نہیں کیا یا ہکو فلان نقصان
 کہ جب وقت آگیا تو فکر و کوشش کا موقع ہے پہنچا یا تو وہ دفعہ ذامت کے لئے اس مثل کا
 استعمال کرتا ہے یعنی خاطر جمع رکھو کہ ہم سب کا
 ملتا ہے۔

انچہ عوض وارو گلہ ندارد | مثل صاحبنا معاوضہ کر دیں گے۔ یا جب وہ نقصان رسانی
 خزانہ و امثال فارسی ذکر این کردہ از معنی و محل جو زید نے بکر کے حق میں کی بکر کی کسی بدسلوکی
 استعمال ساکت مولف گوید کہ چون کسی گلہ و معاوضہ تھا۔ تو زید اس کہاوت کے ذریعہ
 شکوہ از بی اتفاقی یا چیزی دیگر یا کسی کنفاری سے بکر کو یاد دلاتا ہے کہ یہ آپ کے افعال کا معاوضہ
 در جوابش این مثل را از نند مقصود آن باشد کہ ہے اور گلہ کا محل نہیں ہے۔

شکوہ و گلہ چیزی کہ می کنی وقت آن از دست انچہ کنی بخود کنی گر ہمہ نیک و بد کنی | مقولہ
 زلفہ است معاوضہ آن در اختیار است و صاحبان خزانہ و امثال فارسی ذکر این کردہ آن
 جوابی است بصورت مثل کہ تسکین گلہ مند و از معنی و محل استعمال ساکت مولف گوید
 و شاک می کند و مخاطب را از خجالت مصون دارد کہ فارسیان این را بطور موعظت و پند زنتند۔
 و نیز این مثل را بجا بگلہ و شکوہ می زند کہ ہرچہ مقصود آنست کہ ہرچہ بچی دیگر ان کنی نیک
 ترا پیش آمد عوض و مکافات اعمال ثست کہ باشد یا بد معاوضہ آن بتو حاصل شود (ارو)
 تو ہم در فلان وقت با ما ہچنین کردہ (ارو) دکن میں کہتے ہیں۔ اپنا کیا اپنے آگے آگے گا
 دکن میں کہتے ہیں ”جب عوض ہے تو پھر گلہ کیا“ جو کرو گے وہ پاؤ گے ”یعنی غیر کے ساتھ

اچھا سلوک کرین یا براد و نون کا معاوضہ ملے گا فارسی مقولہ کا۔

امیر نے لکھا ہے ”اپنا کیا آگے آیا“ یعنی بُرے اچھے ما کر دیم با خود ہیچ نابینا نہ کر دیش

فضل کا خمیازہ اٹھانا پڑا“ ہماری رائے میں صاحبان خزینہ و امثال فارسی ذکر این کردہ

دکن کی کہاوت فارسی مثل کا خالص ترجمہ ہے از معنی و محل استعمال ساکت اند مؤلف عرض

اچھے مادر کار دایم اکثر آن در کانیت مقولہ کہند کہ فارسیان پر موقع وقوع غفلت این مثل

صاحب خزینہ ذکر این کردہ است و از معنی راز مند و من وجہ مثل ”آتش بدست خود زود“

و محل استعمال ساکت مؤلف عرض کند کہ فارسیان باشد (ارو) دیکھو۔ آتش بدست خود زود“

این مقولہ را بخدمت احتیاج و ہونہ کی میرند دکن میں کہتے ہیں ”اندھا بھی ایسا نہ کریگا“ یہ

یعنی مقصود آنست کہ خیال مای چیز ہا کہ مارا در کا کہاوت اتہاے غفلت کے موقع پر متعل ہے

است اگر غور کنیم بیاری ازان بحق ماضورت اچھے نصیب است بہم میرسد مثل

نذار و محض ہونہ کی است کہ در فکر آن ہستم و رستمانی بستم میرسد صاحبان

معاصرین عجم این را بصورت مصرعی استعمال خزینہ و امثال فارسی ذکر این کردہ اند

کنند بہ تغیر خفیفہ یعنی (ع) اچھے مادر کار دایم و از معنی و محل استعمال ساکت مؤلف

اکثری در کانیت صاحب امثال فارسی گوید کہ فارسیان این مثل را بجائی

ہم ذکر این کردہ (ارو) دکن میں کہتے ہیں رنند کہ کسی بی سعی و تر و دبر آدمی رسد (ارو)

کہ ”ہماری ضرورتوں میں بہت سی چیزیں دکن میں کہتے ہیں“ قیمت کا لکھا ملتا نہیں

بے ضرور ہیں“ یہ مقولہ گویا لفظ بلفظ ترجمہ ہے تقدیر میں ہے قول ہی رہے گا“

انحراف | لغت عرب است یکسر اول و سقم و بقول صاحب منتخب بعضی خم شدن و میل کرده شدن و برگشتن - فارسیان این را به معنی نافرمانی و مخالفت استعمال کنند و بر معنی مصدری با مصداق زفس مرکب سازند که در ملحقات می آید - (اردو) انحراف بقول امیر - عربی - مذکر - مخالفت - نافرمانی (بجره) و دستون سے انحراف چہا نہیں دشمنوں سے بھی مدارا خوب ہے

انحراف و زیدین | استعمال - از شاہراہ راستی و درستی انحرافی و زید صاحب آصفی ذکر این کرده کہ بمعنی کنارہ (اردو) انحراف کرنا - مخالفت کرنا - کشیدن و مخالفت کردن است (نثر ابو الفتح) کنارہ کرنا -

انخطینا | بقول برہان بفتح اول و سکون ثانی و حای بی نقطہ مفتوح بقای زده و طامی حطی - تحتانی رسیدہ و نون بالف کشیدہ لغت سریانی نوعی از گل انار است و گویند وخت او بغیر گل شری دیگر ندارد - رش روده و ریشہای کہنہ را نافست و آن را بشیرانی گل صد برگ خوانند - صاحب محیط بر انخطینا گوید کہ گلزار است و برگ گلزار فرماید کہ عربیان بگلزار و آنرا گل انار صد برگ و ہزارہ نیز نامذہبت آن گل آن بسیار بزرگ و پر برگ باشد و بیونانی سینوس و سطنیوس و سریانی انخطینا و دارمانا و برومی فلوستون گویند اصلاً مروجہ ندارد - بیان خواص و طبیعت این بر آثار گل گذشت (اردو) دیکھو انار گلی -

اند | بقول برہان و نا صری و جامع (ا) بروزن و معنی چند است و بعضی چندان چند و اندک تصغیر این و بمعنی شمار مجہول از سہ تانہ و آن را بہ عربی تیف و بفتح خوانند - و بقول

صاحب رشیدی عدد مجهول میان یک و دهم و بحواله آدات افضل فرماید که میان سه و ده صاحب سروری از انوری سند آورده (۵) عدد سال های عمرش باد پنجو تاریخ نهصد و چهل و اند (جمال الدین عبدالرزاق گوید ۵) چه ماند عمر جو پنجاه و اند سال گذشت که گشت سر تو چون خیزران نبشته سمن و خان آرزو بذکر قول رشیدی فرماید که حقیقت آنست که ما خود از اندمیدن که به معنی گمان بردن در اصل و در استعمال معنی چند است پس آنچه رشیدی نوشته که میان یک تا ده باشد صحیح نبود و نیز تصغیر آن که اندک است دلالت دارد که میان سه و ده بود و اینکه اندک بر اکثر از ده اطلاق کنند از روی مجاز است زیرا که در نیوقت به معنی کم است مطلقاً و تحقیق آنست که چون جمع در عربی کم از سه نباشد بضع و ثیف ایشان از سه تا نه و جمع فارسی هرگاه تا دو باشد چند آنان از دو تا نه و حال اندک نیز همین باشد پس هر دو قول دل صحیح نباشد (انتهی) مؤلف عرض کند که متحقق همین قدر است که اند معنی چند است یعنی عدم تعین اعداد احاد همچون چند برده - و چند بر صد - و چند بر هزار و ماثل آن پس اگر چند را با عشرات آیم مقصود از آن تعداد از ده عشرات باشد که از دو تا نه بود چنانکه (ده و اند سال گذشت) یعنی ده و چند سال گذشت که شامل است بر دوازده تا نوزده که تعین احاد نباشد و هم چنین است استعمال این باآت والوف هم همچون (صد و اند و دهم) و (هزار و اند و دهم) به معنی چند و دهم بالای صد و هزار که مراد از چند تعدادی است غیر معین از دو تا نه و این مخصوص نیست برای شمار مجهول با عشرات یا مائة والوف بلکه جادارد که گوئیم (اند سال منقضي شد یعنی چند سال منقضي شد و آنچه بعضی محققین اند را به معنی چندان و چندین نوشته اند تسامح او شان است که بجای

عدم وجود سنجاس همین قدر اجازت می دهد که اندان و اندین را به معنی چندان و چندین استعمال توان کرد و لیکن استعمال این از نظر مانگداشت - الحاصل همین قدر متحقق است که آند به معنی چند باشد و آنگ که می آید مصنفان و آند لغت فارسی است آنچه خان آرزو این را ما خود از اندین گفته برعکس حقیقت رفته که آندین وضع شد از آندنه آند ما خود از اندین و ماصراحت کامل وضع مصدر بجایش کنیم (ارود) چند - بقول آصفیه - فارسی - کچھ - قلیل -

(۲) آند - بقول برهان و جامع موازی پانصد قرن که عبارت از پانزده هزار سال باشد خان آرزو در سراج گوید که این نهایت غریب است مؤلف عرض کند که طالب سند استعمال باشیم - معاصرین عجم هم بزبان نذرند (ارود) پانسون قرن - یعنی پندره هزار سال کو فارسیون نے آند کہا ہے -

(۳) آند - بقول برهان نام درختی که آن را بر عربی سوس خوانند و اصل اسوس بخ درخت آند باشد - صاحب ناصری و سروری فرماید که این را همگ هم نام است - صاحب جامع گوید که این گیاه بلند است - خان آرزو در سراج نوشته که بدین معنی آندک است که به عربی سوس نام دارد و بفارسی همگ - صاحب برهان ذکر همگ به همین معنی کرده و در اینجا اشاره آند نه کرده و صاحب محیط آند را ترک کرد و بر سوس فرماید که بشیرازی همگ و اسمالادون و بیونانی سوس بڑی است و باصفهانی مژ و تبرکی شیرین بان و بهندی لہٹی کا پیڑ اسم نباتی است احتمال چوب آن سوده ازالہ بیاض خفیف نماید و گویند ضاد برگ تازه آن جهت دفع بد بوئی بوی

و میان انگشتان پای مجرب و چوب آن را ابن ماسویه و امین الدوله گرم و خشک تر از سایر اجزای آن دانسته و با قوت جالبه و قابضه و محکم و گفته اند سیارون عبارت از آن است و آتش آن تند تر از چوبهای دیگر (انج) (اردو) طهیی - بقول آصفیه (سندی) اسم مؤنث اصل لهوس - کهومچی کے درخت کی جڑ - بیج مہک - پس آند کا ترجمہ طهیی کا درخت ہے -

(۴) اند - بقول برہان و ناصری و جامع سخن گفتن - شک و گمان کہ آیا چنانست یا چنین و سخن گفتن از روی تعجب - صاحب ناصری برای این معنی سندی آورده (کمال اسمعیل ۵) بکام فکر یہ پیوودہ ام جناب ترا بہ اند کام زہنای آسمان بیش است و صاحب سروری بجوآلہ شمس فخری فرماید کہ بمعنی سخن گفتن - خان آرزو در سراج از برای این معنی طالب سند است مؤلف عرض کند کہ محققین نازک خیال تعریبی کنند کہ ابہام بران تفوق دارد بنخیال ما - اند مجازاً بمعنی شک و گمان و تذبذب و تعجب و غیر متیقن متعلق بہ سہان معنی اول کہ گذشت و اسم مصدر آندیدن متعلق بہ ہمین است (اردو) شک - گمان - تعجب - غیر متیقن - مذکر -

(۵) اند - بقول برہان و ناصری و جامع بمعنی شکر و شکرگزاری - خان آرزو در سراج از برای این معنی طالب سند است کہ آند بفا بمعنی شکر آندہ نہ آند مؤلف ہم با خان آرزو اتفاق دارد و معاصرین عجم ہم ازین معنی ساکت (اردو) شکر - مذکر - شکرگزاری - مؤنث -

(۶) اند - بقول برہان معنی امید و امیدواری ہم ہست - و بقول سروری بجوآلہ شمس فخر امیدداشتن - خان آرزو در سراج از برای این معنی طالب سند است مؤلف عرض کند کہ

اگرند استعمال بدست آید اسم جامد فارسی زبان دانیم و مقصود شمس فخری غیر از اسید واری
نباشند (ارودی) اسید - اسید واری - مؤنث -

(۷) اند - به تحقیق جامع است که کلمه - ربط باشد و عظیماً برای واحد هم متعلی چنانکه گفته اند و
کرده اند (ارودی) هین - بقول صاحب آصفیه سه کی جمع و نیز کلمه تعظیم - اند و هستند که ترجمه
اند | بقول برهان و ناصری و جامع بر وزن عمار (۱) بمعنی گلابه و کاهگل بر بام و دیوار مالیدن
بقول صاحب رشیدی بمعنی اندایش - خان آرزو در سراج فرماید که بمعنی کاهگل و گلابه که بر بام و
دیوار اندانند و صراحت کند که این لفظ مأخوذ است از اندامیدن که بمعنی اندودن است و آن
اعم است از گل مالیدن که بمعنی تطایه و طلاست و در عربی و هند از اندود و رواند و خوانند و
عرض کند که قول خان آرزو اینقدر صحیح است که انابه بمعنی کاهگل و گلابه باشد مطلقاً و لیکن مأخوذ
از اندامیدن نیست - بلکه اسم مصدر اندامیدن است یعنی اندامیدن از همین اسم جامد وضع شد
که تفصیلش بر اندامیدن می آید و آنچه برای تمیز معنی این مصدر مثال از اندود و رواند و پیش کرد
است - نسبت این عرض می شود که ما را با تمیز معنی بیان کرده اش اتفاق است و لیکن تمیز
پیش کرده اش صحیح نیست زیرا که آن متعلق به مصدر اندودن است و این بحث اندامیدن - و
تمیز حقیقی این از کلام ظهوری بر معنی دوم می آید که در آن استعمال شکر اندام وجود است و آنچه صاحب
رشیدی اندازد بمعنی اندایش نوشته تسامح اوست که اندایش حاصل بالمصدر اندامیدن است بمعنی
اندودگی و اندام مصدر است و آنچه محققین اول الذکر اندام بمعنی کاهگل مالیدن نوشته اند تسامح
شان است و استعمال این زیادت تحتانی در آخر اندامی هم آمده که بجای خودش ذکر کنیم (ارودی)

کا بهگل - ویکچو ارده -

(۲) اندا - بقول برهان و جهانگیری درشیدی و سراج به معنی کا بهگل مانده - صاحبان ناصری و جهانگیری اندایش گره را باین معنی آورده اند که بجای خودش آید مؤلف عرض کند که محققین بالا از کلام محال سمعیل و سعدی شاید این معنی را پیدا کرده اند (سمعیل ۵) بخون دیده همی شد
بسرحدوی تو خاک بزدان هوس که گلی سازد آفتاب اندای بی (سعدی ۵) درم جور
شامان و زربزینیت و ده بنای خانه کنا تند و بام قصر اندای بی (ظهوری ۵) زهر غمیت
ظهوری بجام بی کام اگر شد شکر اندا چه خطه ازین هر سه سند آفتاب اندای و بام قصر اندا
و شکر اندا اسم فاعل و مفعول ترکیبی است که به ترکیب اسمی با امر معنی فاعلی و مفعولی پیدا
شد و مجرد اندا به معنی فاعلی اصلاً نیامده فاعلی (ارو) کا بهگل کرنے والا - کلام به کریم الله
(۳) اندا - بقول برهان و جهانگیری و جامع درشیدی و سراج بمعنی غیبت و خبث و بدگویی
و سبایت و گزبی صاحب ناصری بدکر این گوید که غیبت در حق کسی نیز بمنزله اند و دن و تغیر و
و پنهان کردن اصل و فرع است (سعدی ۵) بسمع رضا مشنوا ندای کس بی و گر گفته
آید غورش برس بی مؤلف عرض کند که معنی غیبت مجاز معنی اول باشد که همچو کا بهگل است
یعنی چنانکه اندایش گره به اندا بین - صورت حقیقی دیوار و بام را مخفی کند همچنان غیبت
کننده به خبث و بدگویی منجواهد که محاسن کسی را به شکوه و شکایت پنهان کند بنیدانیم که
صاحب ناصری فرع را بچه ضرورت آورده و جادار و که فارسیان اندا را بدین معنی وضع
کرده باشند از لغت سنکرت نند که بقول صاحب ساطع بر وزن زنده بمعنی کوهش و سرزنش

است و در اردو بمعنی غیبت مستعمل - صاحب آصفیہ بذیل لفظ غیبت ذکر نموده پس
فارسیان نون اول را بقاعده خود بدل کردند بالف همچون نقل و نقل (اردو) غیبت
بقول آصفیہ - عربی - اسم مؤنث - نندا - بدگوئی - بدی - پیچھے برائی -

(۴) اندا - بقول برہان و جهانگیری و جامع و رشیدی و سراج بہ معنی خوابی کہ سحرا و اقیانیند
و رویای صادقہ همان است - صاحب ناصری از رودگی سند آورده (۵) باندا نمودند
و خسور را بیدار آن سراپا ہمہ ذرا پانہ خان آرزو در سراج فرماید کہ بمعنی مطلق خواب است
و معنی رویای صا کہ از خصوصیت مقام ناشی شد و این نیز گویا از معنی اندا آیدن ما خود است
چرا کہ خواب گویا خیریت کہ بر بیداری اندودہ اند و از انہاں کردہ مؤلف عرض کند
کہ درست فرماید لیکن تسامح اوست کہ این را از معنی اندا آیدن پیدا کردہ بلکہ این مجاز است
از معنی اول اندا قائل (اردو) خواب - بقول آصفیہ - فارسی - اسم مذکر - سنا - وہ بات
جوانان نیندین دیکھے - رویا -

(۵) اندا - بقول صاحب رشیدی و سراج امر باندا ایش مؤلف گوید کہ چنین است بلکہ
مخفف امر است از اندا آیدن کہ می آید یعنی امر آنداییدن - اندای باشد و فارسیان بحد
تحتانی آخرہ کہ در حقیقت زائد است اندا ہم استعمال کنند و حقیقت زیادتی این را بر اندا آیدن
عرض کنیم - (اردو) گلابر - کاہگل کر - اندا آیدن کے تمام معنوں کا امر -

انداجہ | بقول برہان و جامع و جهانگیری و ناصری بر وزن دریا چہ لغت ژند و پارتہ فکر
و اندیشہ - خان آرزو در سراج فرماید کہ دور نیست کہ اندیشہ در مثل انداجہ باشد کہ جیم را بشین

بدل کرده و الف را با االه یا ساخته باشند پس برین قیاس باشد جمیع باب اندیشیدن (انتی) مؤلف
 عرض کنند که درست گوید که تبدیل شین معجم با جمیع فارسی آمده چنانکه کاجی و کاشی و هیچ نفهمیدیم که
 خان آرزو جمیع باب اندیشیدن را برین قیاس بطور گیر و حقیقت همین قدر است که اصل
 اندیشه انداچه بود بر زبان نژد و پاژند و بر زبان پهلوی اندیشه مستعمل شد بر سبیل تبدیل االه
 و اندیشیدن که می آید وضع شد از اسم جامد اندیشه پس جمیع باب اندیشیدن را تعلق با اندیشه
 باشند انداچه - زیرا که انداچه متروک است بر زبان معاصرین عجم هم (اردو) اندیشه - بقول
 میرزا فارسی - مذکر - فکر - خوف و بیهوشکال -

انداختن | بقول صاحب بحر الفتح (۱) بمعنی قصد و میل کردن - کامل التصریف و مضارع
 این انداز و مؤلف گوید که بقول متقنین فرس سماعی است و به تحقیق با قیاسی که وضع شد
 از اسم جامد انداز که بمعنی آهنگ و قصد می آید فارسیان زای هوز را به خای معجمه بدل کردند
 و این قاعده تبدیل در افعال جاری می شود و صاحبان قواعد فارسی ذکر این کرده اند
 پس انداز - انداخ شد و علامت مصدر تن بر و زیاده کرده مصدری ساختند که معنی
 حقیقی آن قصد و میل کردن است (اردو) قصد کرنا -

(۲) انداختن - بقول بحر معنی افکندن که مجاز معنی حقیقی است که بر نمبر (۱) گذشت - صاحب
 موارد هم ذکر این کرده همچون انداختن ناوک و تیر و سندان در لطافات می آید (اردو)
 پھینکنا - ڈالنا -

(۳) انداختن - بقول صاحب موارد بمعنی گستردن چون انداختن فرش و این هم

مجاز معنی حقیقی است که ذکرش بر معنی اول گذشت و سندان در ملحقات می آید صاحب بحر هم ذکر این کرده (اردو) بجهانما -

(۴) انداختن - بقول صاحب موارد معنی عرض کردن همچون انداختن در دوا صاحب بحر هم ذکر این کرده و سندان در ملحقات می آید و این معنی هم مجاز معنی حقیقی است که ذکرش بر معنی اول گذشت (اردو) عرض کرنا -

(۵) انداختن - بقول موارد معنی ترتیب دادن است چنانکه (انداختن جا) معنی ترتیب دادن جای - بنحیال ما درست کردن و قرار دادن جامی) بهتر است از ترتیب دادن پس انداختن را به معنی درست کردن و قرار دادن گیریم و این معنی هم مجاز معنی حقیقی است که بر معنی اول ذکرش کرده ایم و سندان در ملحقات می آید (اردو) بانا - قرار دینا -

(۶) انداختن - بقول صاحب موارد به معنی ذلیل کردن چنانکه سعدی در گلستان گوید (۵) هر که را بادشاه بید از و پیکش از خیلان نه نواز د - مؤلف عرض کند که این مجاز معنی دوم است که گذشت (اردو) ذلیل کرنا -

(۷) انداختن - بقول موارد به معنی موقوف داشتن چیزی را بخیر است همچون (انداختن بوقت دیگر انداختن) به کسی و انداختن بر روز دیگر سینه به بجای خودش مذکور شود صاحب بحر و بهای نهمة انبیل (انداختن چیزی را بخیر) آورده اند که می آید مؤلف گوید که مقصود از منتقل و متعلق کردن است بدیگری یا بوقت دیگر و اینهم مجاز معنی حقیقی است که بر نمبر (۱) گذشت (اردو) موقوف رکنا - متعلق کرنا - ثانیا -

(۸) انداختن - بقول موارد به معنی کردن همچون (انداختن پنجه با کسی) و (انداختن حیل) که سندان

در طعنهات مذکور شود مؤلف گوید که این هم مجاز است به معنی حقیقی که بر نمبر (۱) گذشت (اردو) کرنا
 (۹) انداختن - بقول موارد یعنی بچتن همچون (انداختن کباب) و سدا این در طعنهات می آید
 و این هم مجاز معنی اول حقیقی است (اردو) بهوشا - پکانا -
 (۱۰) انداختن بقول صاحب موارد یعنی پوشانیدن چنانکه (انداختن انگشتری در انگشت)
 مؤلف گوید که تعریف موارد خلاف محاوره عجم است - انگشتری در انگشت کردن آمده
 نه پوشانیدن بنحیال ما جادارد که این را متعلق به معنی دوم یا هشتم کنیم و این هم مجاز معنی حقیقی است
 که بر نمبر (۱) گذشت و سدا این در طعنهات آید - (اردو) پهنانا -

(۱۱) انداختن - بقول صاحب موارد یعنی بستن همچون (انداختن قفل بر زبان) که سدا این
 در طعنهات می آید و بنحیال مؤلف بطحاط محاوره عجم این متعلق است به معنی هشتم یعنی قفل کردن
 محاوره شان است نه قفل بستن - باقی حال این هم مجاز است از معنی اول حقیقی (اردو) دانا
 (۱۲) انداختن - بقول موارد یعنی ضلوع کردن چنانکه (انداختن زر) و سدا این در طعنهات آید
 مؤلف گوید که این مجاز معنی دوم است و مجاز مجاز باشد (اردو) ضلوع کرنا -

(۱۳) انداختن - بقول موارد یعنی مغلوب کردن همچون (انداختن کسی) سدا این در طعنهات
 آید - و این مجاز معنی دوم است یعنی مجاز مجاز (اردو) مغلوب کرنا - گرانا -

(۱۴) انداختن - بقول صاحب موارد به معنی دور کردن است همچون (انداختن نقاب از
 رخ) و سدا این در طعنهات آید - بنحیال ما این مجاز معنی دوم باشد که مجاز مجاز است (اردو)
 دور کرنا - هٹانا -

(۱۵) انداختن - بقول موارد به معنی نهادن است چنانکه (انداختن گوش بر گفزار) و سندان در طحقات آید و بنجیال ما اینهم متعلق است به معنی اول حقیقی (ار دو) رکبتا -

(۱۶) انداختن - بقول موارد به معنی زدن همچون (انداختن خنجر و نشتر) سندان در طحقات آید و بنجیال ما اینهم متعلق است به معنی حقیقی اول (ار دو) مارنا - لگانا -

(۱۷) انداختن - بقول صاحب موارد به معنی فرمودن چنانکه (انداختن صلح در میان دو کس) سندان در طحقات آید و مؤلف گوید که مجاز معنی اول حقیقی است مخفی مباد که ظاهراً فرمودن مراد کردن است و کردن بر معنی هشتم گذشت - و اگر (صلح فرمودن میان دو کس) گیریم معنی این درست نمی شود که این مثل کنانیدن است پس بنجیال ما معنی پیدا کردن و قائم کردن بهتر از فرمودن باشد فاعل (ار دو) کرانا - قائم کرنا -

لف
(۱۸) انداختن - بقول صاحب موارد به معنی برداشتن است - چنانکه (انداختن غوغا) مؤلف گوید که سندان در طحقات آید و این هم مجاز است از معنی حقیقی اول و بنجیال ما معنی برپا کردن بهتر است از برداشتن و جادار و که این را متعلق کنیم به معنی هفدهم هم که گذشت - (ار دو) برپا کرنا - قائم کرنا -

(۱۹) انداختن - بقول موارد به معنی مبتلا کردن چنانکه (انداختن در اضطراب) مؤلف عرض کند که سندان در طحقات آید و این متعلق به معنی دوم و مجاز مجاز است (ار دو) مبتلا کرنا -

(۲۰) انداختن - به تحقیق ما معنی جادادن است چنانکه (انداختن خرد و در پندار) و سندان در طحقات بر (انداختن چیزی) می آید و این مجاز معنی دوم باشد که مجاز مجاز است (ار دو)

جگه دینا -

(۲۱) انداختن - بقول موارد به معنی کشیدن چنانکه (انداختن نفس) و سزاین در طمحات آید
بنیال ماین مجاز معنی حقیقی اول است (ار دو) کهنیا - لینا -

(۲۲) انداختن - بقول صاحب موارد به معنی ثابت کردن است چنانکه (انداختن خطا بر کسی)
سزاین در طمحات آید بنیال ماستعلق است به معنی پانزدهم و من و جیر تعلق دارد با معنی دوم
هم و ضرورت ندارد که معنی ثابت کردن قائم کنیم - فاقش (ار دو) ثابت کرنا - ڈالنا - رکھنا
(۲۳) انداختن - بقول موارد به معنی آوردن چنانکه (انداختن حکایت و رسیان) سزاین
در طمحات آید و بنیال ماستعلق است به معنی دوم یعنی مجاز مجاز (ار دو) لانا -

(۲۴) انداختن - بقول موارد به معنی بر سر کشیدن چنانکه (انداختن چادر) سدی پیش نشد
و حواله کرد بر نفایس اللغات و صاحب نفایس بر او در معنا فرماید که انداختن لحاف بر سر آمده
مؤلف عرض کند که این متعلق باشد به معنی هشتم و مثال (انداختن چادر) که صاحب موارد
ذکر کرد صحیح نیست بلکه (لحاف یا چادر بر سر انداختن) است پس معنی انداختن درین سز
کردن باشد و بس (ار دو) اوڑھنا -

(۲۵) انداختن - بقول صاحب موارد به معنی گفتن چنانکه (انداختن سخن) سزاین در طمحات
آید و بنیال ماین مجاز معنی حقیقی اول است (ار دو) کھنا - بات کرنا -

(۲۶) انداختن - بقول صاحب موارد به معنی بریدن همچون (انداختن سر) سزاین در طمحات
آید و بنیال ماین متعلق است به معنی دوم و مجاز مجاز باشد (ار دو) کاٹنا -

(۲۷) انداختن - بقول صاحب انند به معنی ساختن - همچون (انداختن نقش) سداين در مطا
آید و بنجیال یا این تعلق دارد با معنی هشتم نیز (ارو) بنا نا - تیار کرنا -

(۲۸) انداختن - بقول صاحب رهنما بحواله سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار به معنی سر کردن است که
برای توپ و تفنگ مستقل - فرماید که انداختن یعنی (توپ و بندوق سر کردند) باشد بنجیال مادر مجرد
انداختن معنی سر کردن و زدن توپ یا بندوق نیست طریقیانش در غلط اندازد و جا دارد که این را
متعلق به معنی شانزدهم کنیم ولیکن معاصرین عجم سر کردن توپ و تفنگ گویند و استعمال زدن کم کنند
(ارو) سر کرنا - چلانا -

(۲۹) انداختن - بقول صاحب موارد به معنی غلط انداختن است - چنانکه انداختن در آب - یا اندا
و سینه یا انداختن بر سبزه - سداين در مطقات می آید و بنجیال ما اول متعلق است به معنی دوم - یعنی
افکندن و معنی غلط انداختن از ان پیدای شود و بوجه آب و دوم و سوم معنی خواباندن (ارو) و آلتا
لته تیکرنا - غوطه دینا - لٹا - سلتا -

انداختن آتش بجان	(مصدر اصطلاحی)	همان است که در محدوده بر (آه باه انداختن)
متعلق به (آتش انداختن بچیزی) است که در گذشت و در اینجا انداختن به معنی هشتم اوست		
گذشت به معنی دوم یعنی بی قرار کردن و انداختن	(ارو) و دیکو آه باه انداختن -	
در اینجا متعلق به معنی دوم اوست که گذشت -	انداختن افسر بر هوا	(مصدر اصطلاحی)
(ارو) آگ لگانا - بے قرار کرنا -	این همان است که بر (افسر بر هوا انداختن) گفته	

انداختن آه باه	مصدر اصطلاحی - این	(ارو) و دیکو افسر بر هوا انداختن -
----------------	--------------------	------------------------------------

<p>انداختن انگشتری به انگشت استعمال یعنی (انداختن رفتن) می امید (ار دو) -</p>	
<p>انگشتری در انگشت کردن است و صاحب موافق انداختن بر بستر استعمال به معنی خواباندن این را بذیل انداختن متعلق به معنی همیشه کرده و بر بستر باشد متعلق به معنی بست و نهم انداختن - و ضا بنجیال ما متعلق به معنی هشتم است (نگار و آتش موارد ذکر این هدر رانجا کرده (خرین اصفهانی نشر انگشتری ملک را بدر آرد و ملین بازده تا در ساعت نیک در انگشت تو بیندازم (ار دو) بیار خود را بر کدالین بستر اندازم (ار دو) بستر بر انگو مٹی پنهانا -</p>	<p>انداختن به چیزی و کسی استعمال موقوف با (انداختن بخیر یعنی آن عام است و این خاص به معنی هفتم انداختن - صاحب موارد و هدر رانجا کرده (مجرد) با بازار قیاست گرد آید چو متوجو بی نوکراین کرده (ظهوری) عجب گراز خفیف نامراد بیابرون آید ظهوری کار خود را اگر سعی اختر اندازد (عونی) غور و عسرت و تقصیر کسی دوسرے دن پرمانا " جیسے آج کی بات کل شکر و صل این کردی که کار ما بد عای سحر گهان اما مالدی " (ار دو) ایک چیز کو دوسری پر موقوف و منحصر کننا انداختن بساط استعمال به معنی گسترده شدن است و متعلق است به معنی سوم انداختن - صاحب کردن متعلق به معنی اول انداختن و صراحت این بر موارد ذکر این هدر رانجا کرده (حین ثانی) (</p>

(اردو)

طبع جادو و فہم باطنی و باز بر طرز دیگر اندازد و انداختن پر تو استعمال - بمعنی افگندن (اردو) فرش کرنا۔

(اردو)

انداختن بستر استعمال - مراد انداختن بباط است کہ گذشت بمعنی گستردن بستر (ظہوری) (۵) بستر بیماری انداختن یعنی در استخوان (اردو) پر تو ڈالنا

تپ زدیم (اردو) و بگو انداختن بباط - انداختن پنجه استعمال - بمعنی پنجه کردن انداختن بوقت دیگر استعمال بمعنی

موقوف داشتن بوقت دیگر است و این متعلق موارد ذکر این مہدر اینجا کردہ (قدسی ۵) باشند بمصدر عام انداختن بمعنی چیزی کہ گذشت و متعلق دارد بمعنی ہفتم انداختن - صاحب موارد ذکر این مہدر اینجا کردہ (صاحب ۵) (اردو) پنجه کرنا۔

دولت حسن تو وقت است شود یا بر کاب انداختن تہمت استعمال - بمعنی اتہام کار مارا چہ بوقت دیگر انداختہ (ظہوری ۵) کردن و تہمت نہادن و تہمت کردن است

مجال گفتگو تنگست گوشتی زبان در کش (۵) و متعلق بمعنی پانزدہم انداختن - صاحب اردو بہ کین نصیحت را بوقت فرصت اندازد (اردو) مہدر اینجا ذکر این کردہ (حافظ شیرازی ۵)

کسی دوسرے وقت پر ٹالنا - رکھنا صبح کے خواب بیداران بہ سستی وانگہ از نقش خیانت وعدہ کو شام پر ٹال دیا - اس بحث کو کل پر رکھو تہمتی بر شب روان خیل خواب انداختی (۵)

(اردو) تہمت جوڑنا - تہمت دہرنا - تہمت لگانا - آصفیہ -

معنی آوردن حکایت بیان باشد و متعلق بمعنی بست و سوم انداختن - صاحب موارد ذکر

انداختن جا استعمال - بمعنی ترتیب دادن

ہما بخاک کردہ (خواجہ حافظ شیرازی) ہفتہ

جا و قرار دادن جا باشد و متعلق بمعنی پنجم انداختن

طرہ مقول خود کردہ می زد و صبا حکایت زلف

صاحب موارد ذکر این ہما بخاک کردہ (والہ ہروی)

تو در میان انداختن (اردو) گفتگو کے دریا

نی آنکہ مہین کام و زبان وقف تو دارم (دوسرا کسی حکایت کا بیان کرنا -

دل انداختہ ام بہر تو جانی (اردو) جگہ

بنانا - جگہ قائم کرنا -

انداختن حیلہ استعمال - بمعنی حیلہ کرنا

انداختن چیری - اپچیری استعمال -

و متعلق بمعنی ہشتم انداختن است - صاحب موارد

صاحب بحر و بہار گوید کہ بمعنی موقوف داشتن

و کر این ہما بخاک کردہ (نادم گیلانی) گز بہا تہادام

چیری - ابر چیری باشد (صائب) دوین

ز ہمار دست از من مدار (چیلہ و رسیدم تہدازی کہ

در تھا باشد میان راہ خفتن را بہ باغوش لحد

بسل گشتہ ام (اردو) حیلہ کرنا -

انداختن خاک در کاری (اصطلاحی)

انداز خواب راحت خود را بہ مولف گوید کہ

این مرادف (انداختن بہ چیری و کسی) است

و کنایہ باشد از بہم کردن و خرابی و نقصان پیدا

کہ گذشت و متعلق بمعنی ہفتم انداختن (اردو)

کردن در کاری (انوری) دشمنان خاک

دیکھو انداختن بہ چیری و کسی -

درین کار ہی انداز مذہب ورنہ من پاکم ازین پاکتر انا

نداختن حکایت در میان استعمال -

ندال (اردو) کسی کام میں خرابی پیدا کرنا -

<p>انداختن خنجر استعمال - بمعنی زدن خنجر است</p>	<p>انداختن خنجر استعمال - بمعنی زدن خنجر است</p>
<p>داین متعلق به معنی شانزدهم انداختن باشد و صاحب موارد ذکر این همدرا بنجا کرده (خرین صفهانی ۵) چندای بیوفابسیه من به رشک اغیار خنجر انداخته (ار دو) خنجر مارنا -</p>	<p>داین متعلق به معنی شانزدهم انداختن باشد و صاحب موارد ذکر این همدرا بنجا کرده (خرین صفهانی ۵) چندای بیوفابسیه من به رشک اغیار خنجر انداخته (ار دو) خنجر مارنا -</p>
<p>انداختن خوان استعمال - از قبیل انداختن بساط است که گذشت یعنی معنی گستردن خوان سفره و متعلق به معنی سوم انداختن - صاحب موا پیشان کرنا -</p>	<p>انداختن خوان استعمال - از قبیل انداختن بساط است که گذشت یعنی معنی گستردن خوان سفره و متعلق به معنی سوم انداختن - صاحب موا پیشان کرنا -</p>
<p>انداختن در چیرگی استعمال - به معنی جادو در چیرگی باشد متعلق به معنی ستم انداختن (ظهوری ۵) تمامی عمر شد صرف نیاز و عجز پندارم پذیرد در عشق</p>	<p>انداختن در چیرگی استعمال - به معنی جادو در چیرگی باشد متعلق به معنی ستم انداختن (ظهوری ۵) تمامی عمر شد صرف نیاز و عجز پندارم پذیرد در عشق</p>
<p>انداختن در آب استعمال - به معنی نکلان در آب و غوطه دادن و آبرزن کردن است متعلق به معنی دوم انداختن - صاحب موارد ذکر این بر معنی سبت و نهم کرده و سنندین از کلام خزین بلانداختن بیشتر گذشت (ار دو) پانی می لانا کرده (آصفی ۵) خواستم درودل خود به خدا انداختن پانی - آبرزن کرنا -</p>	<p>انداختن در آب استعمال - به معنی نکلان در آب و غوطه دادن و آبرزن کردن است متعلق به معنی دوم انداختن - صاحب موارد ذکر این بر معنی سبت و نهم کرده و سنندین از کلام خزین بلانداختن بیشتر گذشت (ار دو) پانی می لانا کرده (آصفی ۵) خواستم درودل خود به خدا انداختن پانی - آبرزن کرنا -</p>

ورودول ظا هر کرنا -	انداختن (اروو) گمان مین داننا - گمان مین
انداختن ورسینه استعمال - به معنی جادادون مبتلا کرنا -	
ورسینه وخوا با بدن ورسینه متعلق به معنی بستم انداختن	انداختن دست بر چیزی و در چیزی استعمال
باشد و جادار و که متعلق به معنی بست و بنم کنیم	معنی قبضه کردن است و متعلق به معنی دوم انداختن
موارد ذکر این به معنی بست و بنم کرده و بند این از	(عربی ۵) جهان که سایه نشین کلاه دولت بود و
کلام خزین اصفهانی بر (انداختن بر بستر) گذشت	بجست و دست را باینگی بران انداختن و
(اروو) سینه مین جگه دنیا - سلانا -	(وله ۵) من اندرین غم داین داستان در دانا
انداختن در شراب (مصدر مطلق) که ناگهان خردم دست در میان انداختن (اروو)	
معنی مبتلا کردن در شراب خواری است و متعلق	به معنی مبتلا کردن و قبضه کرنا -
به معنی نوزدهم انداختن - صاحب موارد ذکر این	انداختن رفتن مصدر مطلق - صاحبان
همانجا کرده (حافظ شیرازی ۵) از فرب ز گس خمور	بحر و بهار و ارسته هر سه ذکر این کرده اند با واد
چشم می پرست و حافظ خلوت نشین را در شراب	میان هر دو مصدر یعنی (انداختن رفتن) فرمایند که
انداختن (اروو) شراب خوار بنا -	از کاری که در سر انجام آن باشند دست برداشتن
انداختن در گمان استعمال به معنی مبتلای گمان	
کردن و در گمان افکندن است که متعلق باشد	بر است از پی عرض نیانداختن رفتن به تو سیر جان
به معنی دوم و نوزدهم (عربی ۵) بگفتش ز کجادی	رخش ناز بر من تا معنی رفتی به سده هر محققان همان
این بشارت گفت به ز صد علامت اقبال در گمان	شعر مخلص کاشی است که واد عطف ندارد و مؤلف

<p>عرض کند که انداختن براه هم معنی رفتن است انداختن زخم استعمال - بمعنی زدن زخم صورت صرف تکرار واقع شود و مصدر (براه انداختن) باشد و این متعلق بمعنی شانزدهم انداختن است صاحب موارد ذکر این همدرا بخاک کرده (نظامی) بسی گرد و برگردش انداختند بسی زخم (س) چون آتش انداختند از همین شعر (انداختن) گر دهم پیدای شود که بجای خودش آید (ارو) انداختن رو (مصدر مطلق) بمعنی زد و کوبیدن زخم نگانا -</p>	<p>معنی توجبه کردن است متعلق بمعنی هشتم انداختن و صاحب موارد همدرا بخاک ذکر این کرده (فخلص) کاشی (س) میتوانم صورت آینه شد و برگزیده خوبان رد بمن (ارو) توجبه کرنا - انداختن ره بر چیزی استعمال - این بمعنی حقیقی خود متعلق باشد بمعنی دوم انداختن و کنایه بمعنی گذاشتن و سیر کردن بر آن چیز (عربی) هزار شکر هزاران هزار شکو که باز نه های دین ره بر آستان انداخت (ارو) گزنا - راسته قائم کرنا -</p>
<p>استعمال - بمعنی ضایع کردن و صاحب موارد همدرا بخاک ذکر این کرده (گلستان) سعدی (س) بیفایده هر که عمر در باخت و چیزی نخرید و زیننداخت (ارو) رویه پهنکدینا - ضایع کرنا - انداختن سایه استعمال - از قبیل انداختن پر تو باشد که گذشت و این بمعنی انداختن ظل باشد متعلق بمعنی دوم انداختن است صاحب موارد ذکر این همدرا بخاک کرده (خواجہ حافظ شیرازی)</p>	<p>استعمال - این بمعنی حقیقی خود متعلق باشد بمعنی دوم انداختن و کنایه بمعنی گذاشتن و سیر کردن بر آن چیز (عربی) هزار شکر هزاران هزار شکو که باز نه های دین ره بر آستان انداخت (ارو) گزنا - راسته قائم کرنا -</p>

(۵) ای که بر باز خط مشکین نقاب انداختی؛ گفتن سر انداختن؛ (اردو) سر کاٹنا۔ قتل کرنا
 لطف کردی سایه بر آفتاب انداختی؛ از همین انداختن شراب | استعمال یعنی سخت
 شعر مصدر (انداختن نقاب) پیدا می شود که بجا و کشیدن شراب و این متعلق است با منفی بست
 خودش می آید (اردو) سایه ڈالنا۔ بکھو صفیہ و مقم انداختن۔ صاحب موارد و هدر انجا ذکر این
 انداختن ستم | استعمال۔ به معنی جور و جاکردن کرده (صائب ۵) اگر نیندازد ستم بر نو بهار غر
 است و این متعلق است به معنی ستم انداختن۔ کند و در خزان هر کس که نتواند شراب انداختن
 سدا این برانداختن شراب از کلام صائب (حکیم ثنائی ۵) بر هوای باوه نوشین لبث
 می آید (اردو) ستم ڈانا۔ ظلم کرنا بجا کرنا۔ عقل کل صد جا شراب انداخته؛ (یکمی کاشی ۵)
 انداختن سخن | استعمال یعنی گفتن باشد بدکن گز انتقام یک شراب انداختن؛ میکان
 و متعلق یعنی بست پنجم انداختن۔ صاحب موارد صد بار افزون از شراب افتاده اند؛ (اردو)
 هدر انجا ذکر این کرده (سلیم ۵) که نام گلی شراب بنانا۔
 گیرم که یاد گستانی و زنگونه در اندازم هر جا سخن انداختن صلح میان دو کس | استعمال۔
 رویت؛ (اردو) کہنا۔ بات کرنا۔ ذکر کرنا۔ مصلح شدن باشد و این متعلق است با معنی
 انداختن سر | استعمال یعنی بریدن سر مقدم انداختن۔ صاحب موارد و هدر انجا ذکر
 و این متعلق است با معنی بست و ششم انداختن این کرده (خرین اصفهانی ۵) آن سلیمان
 صاحب موارد و هدر انجا ذکر این کرده (نظامی) شهابی که بعد از صلح باز و کبوتر اندازد و
 (۵) سر تیغ برگردان افراختن؛ دران یا (اردو) صلح کرنا۔

(۱۹۷۱)

انداختن عنان

(مصدر - اصطلاحی) بمعنی

شور برپا کرنا -

(۱۹۷۲)

افکندن عنان است متعلق به معنی دوم انداختن انداختن فتنه استعمال - بمعنی برپا کردن

(۱) کنایه باشد از عاجز شدن و (۲) گرم رفتن فتنه و فساد باشد متعلق به معنی سیم انداختن

که چون راکب عنان بنید از مرکب تند و تیز و دین (عربی ۵) نشسته بودم و دی در دشت

آغاز کند (عربی ۵) فلک که در سفر از رخسار او می گفتم چه فتنه بود که ایام در جهان انداختن

جدا نشدی بهمان بگردش مهو و او عنان انداختن (اردو) فتنه برپا کرنا - فساد ڈالنا -

(دله ۵) گفتم این گوش بآن نغمه سوز گفت آری انداختن فرش استعمال - مراد انداختن

اینک از پرده عنان سوی تومی اندازد و در سحر سباط است و متعلق به معنی سوم انداختن

کاشی ۵) چو صبح چند به کیو عنان توان انداختن صاحب موارد ذکر این سهر را بنجا کرده (حسین

گذر به تربت مانیز میتوان انداختن ۵) (اردو) تثنائی ۵) باش تا حمله ساز دولت تو به تیرا

(۱) عاجز آنا - عاجز ہونا (۲) باگ ہاتھ سے چوڑنا رافرش را ختر اندازد ۵) (اردو) فرش کرنا

لگام کو ڈھیلا چوڑنا - تیز جانا - فرش بچکانا -

انداختن غوغا

استعمال - بمعنی برپا کردن

انداختن قفل استعمال - بمعنی بستن قفل

شور و غوغا و این متعلق است به معنی سیم انداختن و قفل کردن است متعلق به معنی دوم و یا سوم

انداختن - صاحب موارد ذکر این سهر را بنجا انداختن - صاحب موارد ذکر این بر معنی یا سوم

کرده (خرین صہفانی ۵) عشوہ مہر لہم اگر کردہ (کمال اسمعیل ۵) عقل را ادا رک صفت

شکنند به شکوہ غوغای محشر اندازد ۵) (اردو) دید با بر دوخته به نطق را وصف تو قفل بر زبان

انداخته (ارو) قفل ڈالنا - مقفل کرنا -	این حرکت را غاریان (انداختن کلاه بر آسمان)
انداختن کباب استعمال - بمعنی بختن کباب گویند مرادف (افسرانداختن) (عربی سے) اگر	
باشد متعلق بمعنی نهم انداختن - صاحب وارد غم بہین آسمان کہ از شادی پہ کلاه را نتواند برہا	
ہمہ را بخا ذکرین کردہ (صائب سے) اگرچہ انداختہ (ارو) خوشی کی حالت میں ٹوپی	
عشق نثار دوزمن فرودہ تری پہ توان بسینہ گزم اچھالنا - دیکھو افسرانداختن -	
کیا بہا انداختہ (ارو) کباب بہونا -	انداختن گذر استعمال - بمعنی گذر کردن
انداختن کسی استعمال - بمعنی مغلوب کردن	و گذشتن داین متعلق است بمعنی شتم انداختن
کسی را باشد متعلق بمعنی سیر و ہم انداختن - و	صاحب موارد ہمد را بخا ذکرین کردہ (ظہور علی)
من وجہ متعلق بمعنی دوم - صاحب موارد (سے) زیر سر نہند از صبح بالین در دل دینا	
ذکرین بمعنی سیر و ہم کردہ (خواجہ حافظ شیراز)	اگر خواہی گذر بر چشم جیحون یا را اندازد (ارو)
(سے) کوی خوبی بردی از خوبان عالم شاد بخت گزنا - گزر کرنا -	
جام کبخیر و طلب کا فریاب انداختی (ارو)	انداختن گرد استعمال - بضم کاف فارسی
و سے مارنا - مغلوب کرنا - گرانا -	معنی فرستان پہلوان برای مقابلہ - بخیاں
انداختن کلاه بر آسمان مصدر مطلقا	ما - این مجاز بمعنی سخم انداختن باشد - شتم
معنی انگندن کلاہ بر آسمان باشد متعلق بمعنی دوم	از کلام نظامی برانداختن زخم گذشت -
انداختن و کیا یہ باشد از شادی کردن کہ ہل تلات	(ارو) پہلوان کو مقابلہ کے لئے رو اند کرنا -
در حالت سرور و مسرت کلاہ را از سر بلند کنند و چوڑنا -	

انداختن گوش برگشتا - استعمال به معنی	انداختن ناوک بر نشان استعمال
گوش نهادن برگشتار و بتوجه شنیدن متعلق به معنی	افکندن وزدن ناوک بر هدف باشد و این
پانزدهم انداختن - صاحب موارد چهارم	عام است برای تیر و مثل آن و متعلق است
ذکر این کرده (ظهوری ۵) سخن پیوده در	به معنی دوم انداختن - صاحب موارد چهارم
کام و زبان بر یکدیگر چیدیم نشد روزی که	ذکر این کرده (صاحب ۵) کودک این بوم
گوش برگشتام اندازد و (اردو) کان رگشتا	بردها جت تعلیم غیت پتا الف گفت ناوک
انداختن لباس در بر استعمال به معنی	بر نشان انداخته (اردو) ناوک نشان بر
پوشانیدن لباس است و متعلق به معنی دوم	مارنا - لگانا -
انداختن (عرفی ۵) درین خسته زمان گز	انداختن نشتر استعمال - از قبیل انداختن
نشاط آمدت و تضا لباس طرب در بر زمان	خبر است لگزشت معنی زدن نشتر متعلق به معنی
انداختن (اردو) لباس پینانا -	شانزدهم انداختن - صاحب موارد ذکر این
انداختن می باغرا استعمال به معنی	انداختن می باغرا استعمال به معنی
می باغراست و کنایه از مست کردن متعلق	انداختن می باغرا استعمال به معنی
به معنی دوم انداختن - صاحب موارد ذکر	کن که این دل مردگان را در رگ جان
این همدرا بخاک کرده (خرین ۵) تیغ نازت	نشترا اندازد (اردو) نشترا چونا نشترا
می خا رکنن و بواهوس را با غرا اندازد	نشترا لگانا - نشترا مارنا (آصفیت)
(اردو) شراب ساغرین و اناست کرنا	انداختن نظر استعمال - به معنی نظر کردن

<p>حافظ شیرازی (ه) باده نوش از جام علم بین که بر او رنگ جم به شاد مقصود از رخ نقاب انداختی (ار و و) نقاب اٹھانا - در ره شوق نگاہی به نگاہ اندازیم به ازین نقاب الٹنا -</p>	<p>است متعلق به معنی هشتم انداختن - صاحب موارد ذکر این همدرا بخاک کرده (علی ترکمان (ه) نظر از دیده همان به که براه اندازیم در ره شوق نگاہی به نگاہ اندازیم به ازین</p>
<p>انداختن نقش استعمال - یعنی ساختن نقش متعلق به معنی بست و مقم انداختن موارد ذکر این همدرا بخاک کرده و جادار که این</p>	<p>سند مصدر (نگاہ به نگاہ انداختن) هم پیداست که جامی خودش می آید (ار و و) نظر کرنا - و بکھنا -</p>
<p>متعلق به معنی هشتم کنیم (طالب آملی ه) بیا تار سدا این نامه سرشک آلوده چه نقشها که بیا ل کبوتر اندازد (ار و و) نقش کرنا نقش بنانا -</p>	<p>انداختن نفس (مصدر اصطلاحی) یعنی دم زدن و کشیدن نفس است و کنایه از چون و چرا کردن و این متعلق باشد به معنی بست و یکم انداختن - صاحب موارد همدرا بخاک</p>
<p>انداختن نگاه به نگاه استعمال یعنی پیای نگاہ کردن - و این متعلق است معنی هشتم انداختن - صاحب موارد ذکر این همدرا بخاک کرده و سندا این بر انداختن نظر از کلام</p>	<p>ذکر این کرده (سلمان ه) پیش خورشیدی مرا کاریت و آنکه غیر صبح به کیت کو در پیش خورشید تو انداز نفس به (ار و و) دم مارنا - انداختن نقاب از رخ استعمال یعنی</p>
<p>علی ترکمان گذشت (ار و و) پیے در پیے نظر کرنا - بار بار و بکھنا -</p>	<p>و در کردن نقاب باشد متعلق به معنی چهارم صاحب موارد ذکر این همدرا بخاک کرده (خواجه</p>

انداز | بقول صاحب ہفت بفتح اول و سکون نون و وال مہملہ بالف کشیدہ و فتح
خامی معجمہ و سکون سین مہملہ حمایت کتدہ و پشت پناہ را گویند دیگر کسی از محققین ذکر این
نکردہ۔ اگر سند استعمال پیش شود اسم جامد زبان فارسی دانیم۔ معاصرین عجم بر زبان ندارند
بحث کامل این بر اند خض می آید (ارو) و بیکھو اند خض۔

انداز | بقول جهانگیری و برہان و ناصری و جامع و سراج با اول مفتوح و ثانی زہ
بر وزن افار۔ افسانہ و سرگذشت باشد (مولوی معنوی) یک تلخ آید ترا گفت
من خواب می آر د ترا انداز من بہ صاحب انند صراست کند کہ اسم جامد فارسی زبان
است (ارو) افسانہ۔ مذکر۔ و بیکھو افسانہ۔

انداز | بقول برہان و جهانگیری و جامع بر وزن پرواز (۱) بہ معنی قصد و میل نمودن
و بقول بہار و ناصری و سروری و رشیدی و (خان آرزو در سراج) بہ معنی قصد
و آہنگ مؤلف عرض کند کہ اسم جامد زبان فارسی است بہ معنی آہنگ و آواز
و ہمین است اسم مصدر انداختن کہ گذشت۔ ما ذکر این بر معنی اولش کردہ ایم۔ آنچه
صاحبان برہان و جهانگیری و جامع معنی مصدری نوشته اند اگر مقصود از ان حاصل بالمصدر
ہم باشد غیر متعلق است با معنی اسم جامد و ترقی نازک است میان اسم مصدر و حاصل
بالمصدر یعنی مطلق آہنگ و ارادہ معنی اسم باشد و آہنگ سازی معنی حاصل بالمصدر (ارو)
(۲) ارادہ و بیکھو آہنگ کے چوتھے معنی۔

(۲) انداز۔ بقول برہان و جهانگیری بمعنی حملہ کردن۔ و بقول سروری بمعنی حملہ صاحب

جامع قصد و حمله که دن را امر ادت یکدگر قرار داده - اگر مقصود و محققین ازین معنی
 مصدری هم حاصل بالمصدر باشد اندرین صورت معنی این قصد و حمله باشد و پس
 و خان آرزو بر معنی چهارم صراحت فرید کرده است که قصد و حمله در استعمال فرس
 یکی است اندرین صورت وجود این معنی هم در انداز باقی نمی ماند بآسی حال انداز
 بمعنی حمله که دن نیست و نباشد و مجرد معنی حمله یعنی حاصل بالمصدر در آن حالت
 تسلیم کنیم که ند استعمال پیش شود بحث کامل این بر معنی چهارم کنیم (اردو) حمله نکر
 (۳) انداز - بقول برهان و ناصری و جامع بمعنی مصدر هم که انداختن باشد - مؤلف گوید
 که درینجا هم محققین با نام و نشان تجا و زکرده اند از قواعد فارسی که معنی مصدر اصلا در انداز
 نیست و اگر مقصود این است که انداز حاصل بالمصدر انداختن است جا دارد که ذکر این
 بضمین معنی اول کرده ایم و همه معانی انداختن که بجایش گذاشت این را حاصل بالمصدرش
 دانیم (اردو) انداختن کا حاصل بالمصدر مختلف معانی کے لحاظ سے -

(۴) انداز - بقول برهان امر باین معنی - یعنی قصد کن و میل نمای و بقول ناصری امر
 بانداختن و بقول سروری امر بانگدن و بقول رشیدی امر بانداختن - و بقول جامع
 امر - قصد و حمله کردن و انداختن - و بقول (خان آرزو و در سراج) امر بانداختن هم او فرماید که
 آنچه برهان بمعنی قصد کن و حمله نما آورده محل نظر است زیرا که بدین معنی جا بد است چنانکه گویند
 که فلان چیز را انداختم یعنی حمله کردم و وجه غلط آنست که لفظ قصد چنانکه در عربی بمعنی آهنگ
 است فارسیان به معنی اراده جنگ و قتل استعمال کنند چنانکه گویند فلانی را قصد فلانی است

یعنی اراده کشتن و قتل او دارد و از اینجا بمعنی حمله فعیده اند و آن خطاست بلکه به معنی آشنگ است مطلقاً مؤلف عرض کند که خان آرزو آنچه انداز را بمعنی مقصد کن و حمله نما اسم جا گرفته و به همین معنی امر نه گرفته در غلط افتاده زیرا که انداز بمعنی حمله نیست که وینا مد و ما بر معنی دویم صراحت این کرده ایم حقیقت اینست که انداختن بمعنی مجازی زدن بجایش گذاشت - چون انداختن خنجر به معنی زدن خنجر پس اگر حاصل بالمصدر این مصدر مرکب گیریم - انداز خنجر باشد و مجرد انداز به معنی حمله نباشد - پس باید که انداز را امر انداختن به همه معانی آن گیریم که بجایش گذاشتن و معانی مجازیش که درای معنی حقیقی گذشته است بهتر کیب باشد چنانکه در لطحات انداختن ذکرش کرده ایم (اردو) مصدر انداختن کا امر حاضر تمام مضمون بین -

(۵) انداز - بقول برهان تصد کننده - و بقول سروری انگننده و بقول رشیدی معنی انداز و بقول جامع اسم فاعل قصد و حمله کردن و انداختن و بقول نغان آرزو در سراج بمعنی انداز (ظهوری) رسیدنهای آهوشیم شیر انداز را لازم بکه کرد آردم از بهستی نگاه لغت افزایش (صائب) از قضا چشم سیاه تو بیادم آمده قدر انداز نگاه تو بیادم آمده مؤلف عرض کند که این همان تسامح محققان نازک خیال است که ذکرش بر اکثر لغات کرده و حیف است که خان آرزو هم هم زبان شان - ایشان می دانند که معنی فاعلی یا مفعولی در امر همان وقت پیدا می شود که امر را با اسمی مرکب کنیم و اسم فاعل و مفعول ترکیبی نام همین مرکب است همچون شیر انداز بمعنی اندازنده شیر و قدر انداز بمعنی نشانه باز و میشود که درین مرکب - مجرد انداز را بمعنی اندازیم و تخصیص با معانی خاص هم درست نیست - بلکه انداز به همه معانی انداختن بحالت ترکیب

افاده معنی فاعلی یا مفعولی کند پس (ارو) بحالت ترکیب انداختن کا هم فاعل ترکیبی -

(۶) اندازه - بقول برهان قیاس و اندازه و قیاس و مقدار چیزی - صاحب ناصری فرماید که مقدار چیزی و اندازه و قیاس و قیاس (قرخی ۵) با و دان شاد و یاد آن ملک کامروانه لشکرش بی عدو و ملکتش بی اندازه صاحب جهانگیری بر قیاس قانع و صاحب سرور بر مقدار و قیاس و بقول صاحب رشیدی مرادف اندازه معنی مقدار - و بقول جامع قیاس و مقدار - خان آرزو در سراج فرماید که اندازه بمعنی قیاس و تخمین است و لهذا قیاس را اندازه گویند و از شاد و کند که صاحب رشیدی بمعنی مقدار گفته و اندازه را اندازه بایکی گمان برده و آن خطاست مؤلف عرض کند که خان آرزو بر اصول رفته است و درست گوید که اندازه بمعنی قیاس باشد و الحق این اسم جا مد فارسی باشد و اندازه بر پایه های نسبت بمعنی قیاس پس آنچه فارسیان اندازه و اندازه را بمعنی قیاس و قیاس مرادف یک گیرانسته اند غور نگریده اند و اصراحت کامل و حقیقت این بر اندازه بیان کنیم حکیم اسدی گوید (۵) تو هستی زن و مروت پس نخست زن باید اندازه و رنگ جست (ارو) اندازه - بقول میر قیاس الکل - تخمین (نقشه مرآة العروس) بهلا اندازه است بیا تو یه کتنه کا مال ہے

(۷) اندازه - بقول بهار بمعنی برستن و این مجاز باشد (غیاثی حلوانی ۵) اگر چه دور زورش داشت پس یاز مراغه شوق افکند و ران کو بیک اندازه مراغه خان آرزو در چراغ به بند همین شعر فرماید که بمعنی برستن و قصد مؤلف گوید که چراغی گوید که بمعنی حبت حامل بالمصداق

مجاز از معنی حقیقی (ارو) جست - بقول آصفیه (موت) چهلانگ - چهلانگ -
 (۸) انداز - به تحقیق ماضی طرز هم آمده که مجاز است از معنی حقیقی آهنگ - چنانکه ظهوری
 گوید (۵) انداز بزرگ همنان است به هر چیز خراست مختصر گیرند (ارو) انداز -
 بقول امیر طرز - ڈھنگ - طور (قلق ۵) ساکن شهر کایه تها اندازند داغ افست تها
 دل کا محرم رازند (آتش ۵) گرمی جوش محبت کا وہی انداز ہے به داغ دل سے ربط
 سوز جگر سے ساز ہے به

(۹) انداز - بقول ناصری به معنی قدر و مرتبه - دیگر کسی از محققین فرس با او نیت و سندی
 پیش نشد محقق مفسران از اہل زبان است (ارو) قدر و مرتبه - مذکر -

انداز داشتن | استعمال - صاحب آصفی کشیدہ فراق به ہمہ انداز آشتا داروہ (ارو)

ذکر این کرده کہ به معنی (۱) آہنگ داشتن است (۱) قصد رکنا - (۲) انداز اختیار کرنا -

متعلق به معنی اول انداز (ظہوری ۵) گریہ انداز کردن | استعمال - به معنی

راہ بردیوم طلب در پیش است به طہرہ بردہ آہنگ و ارادہ کردن است متعلق

انداز دویدن دارد (ولہ ۵) چند رکام به معنی اول انداز (ظہوری ۵) بدو

وزبان نالہ نہم بر سر ہم به لب تنگ آمدہ انداز اول بخوری می دہد بال و پر خود را به اگر

خانی دارد (۲) معنی طرز داشتن ہم یافتہ پروانہ گاہی می کند انداز آغوشی به (ارو)

متعلق به معنی ششم انداز (ولہ ۵) تیغ بیکجا قصد کرنا - ارادہ کرنا -

اندازہ | بقول برہان و ناصری و جہانگیری و جامع بر وزن خمیازہ (۱) معنی پناہ

ہر چیز۔ صاحب نامری صراحت کند کہ بمعنی پیوند زمین و آسمان یا چیز دیگر۔ صاحب وزن
بحوالہ سفرنامہ ناصرین شاہ قاجار فرماید کہ معاصرین عجم ذریعہ اندازہ گویند مؤلف
عرض کنند کہ نمیدانیم کہ محقق اصفہانی بطور معنی مصدری بہ تخصیص زمین و آسمان نوشتہ
ہر گاہ اندازہ بطور عام بمعنی پیمانہ ہر چیز است برای پیمایش زمین ہم استعمالش توان کرد
و این مجاز باشد از معنی دوم کہ حقیقی است (اردو) پیمانہ۔ بقول آصفیہ (فارسی) منکر۔
مشروبات یا مائعات کے ناپنے کا ظرف۔ جام شراب۔ وائن گلاس۔ ناپ۔ ناپنے
کا آکہ مؤلف عرض کرتا ہو کہ جریب بھی اور دورے یعنی گز بھی۔ اندازہ کا ترجمہ ہے
امیر نے اندازہ کے چوتھے معنی پر لکھا ہے۔ ناپ۔ پیمانہ (فقیر امیر) درزی کو چکن اگر کھا
کچھ دید و تو کمر کا اندازہ ہو جائے۔

(۲) اندازہ۔ بقول برہان اندازہ گرفتن و قیاس کردن۔ صاحب جہانگیری فرماید کہ
معنی قیاس است و اندازہ گرفتن بمعنی قیاس کردن و بقول صاحب جامع قیاس کردن
مؤلف گوید کہ صاحبان برہان و جامع در غلط افتادہ اند و معنی بیان کردہ جہانگیری
درست است کہ محض قیاس باشد و صاحب نامری کہ بمعنی مقدار و مقیاس چیزیں
آوردہ متعلق بہ پیمین است۔ صاحب رشیدی انداز و اندازہ را یکجا نوشتہ فرماید کہ بمعنی
مقدار چیزیں و خان آرزو در سراج بر او اعتراض کند و گوید کہ ہر دو بدین معنی نباشد
بلکہ انداز بمعنی قیاس و تخمین است و اندازہ بمعنی مقیاس مؤلف عرض کند کہ جاداد
کہ اندازہ وضع شد از انداز زیادت ہای نسبت یعنی منسوب بہ قیاس و قیاس کردہ

نه بمعنی مقیاس و اگر مقیاس را بقول محققین درین معنی صحیح بپنداریم از قبیل مقدار باشد که استعمالش هم به معنی مفعولی است یعنی قیاس کرده شده و تخمین و مقداری که در قیاس قاعّم شود یعنی کیفیت هر شی (سعدی ۵) باندازه بود باید نمود: بخالت نبرد آنکه نمود و بود (بافتخانی ۵) طرح این مجلس برون ز اندازه و هم است و عقل: آفرین برداشتن است و لکن اندازه بست (انوری ۵) به نعت هر که سخن راندم فزون آمد: به هم تکیه ز اندازه هم طمع ز عطا: (دوله ۵) جایش نه باندازه بالا و نشیب است: به خودش نه بیجا قلیل است و کثیر است: (عرفی ۵) حد حسن تو بادیراک شاید دانست: این سخن نیز نه اندازه ادراک من است: به خیال ما همین است معنی حقیقی اندازه: فادگر معافی مجاز این (اردو) اندازه - بقول امیر قیاس الکل - تخمین - (فقره امیر) بهمار اندازه من یه کپڑا کے گز هوگا - بے دیکھے ہوئے قیمت کا اندازه نہیں ہو سکتا

(۳) اندازه - بقول ربان و جهانگیری و جامع معنی قوت و قدرت و بقول ناصر قدر و مرتبه (نظامی ۵) پڑ و سنده را یا ده شد زان کلید: که اندازه خوشین در تودیش بهار گوید که در مقامی که اقتضای معنی جرأت و یار کند استعمال این کنند چنانکه گویند: فلان اندازه این کار ندارد: یا اندازه اونست (ظهوری ۵) ساها عامل دیوانه خوشی بودم: به یکس را بمن اندازه تقریر نبود: قدرتی سحر تو در کشتن من بر بکلر: که شفاعت گری اندازه تقدیر نبود: صاحب رشیدی فرماید که به معنی یار و جرأت استعمال

چنانکہ گویند "فلانی اندازہ ندارد" مؤلف عرض کند کہ انہم مجاہد معنی حقیقی دوم است کہ گذشت (ظہوری ۵) وصل اندازہ مانیت ظہوری می سوزہ شعلہ کی تگ بہم آفرینی خسرت باید (دولہ ۵) اندازہ کہ باشد پا در طلب نہادون نہد اگر نشانش تن سیرا مردم (اردو) قوت - قدرت - قدر مٹوٹ - مرتبہ - مذکر -

(۴) اندازہ - بقول بہا بمعنی نمونہ - فرماید کہ مجاز است مؤلف گوید کہ حیف است کہ سندی پیش نہ کرد - دیگر کسی از محققین فرس ذکر این معنی نہ کرد و معاصرین عجم ہم بر زبان نہ آند اگر از کلام نظامی کہ بر (اندازہ آگنختن) می آید سندان گیرم جادارد (اردو) نمونہ - بقول آصفیہ (فارسی) اسم مذکر - وہ چیز جو دہانے کے واسطے آئے - انموذج -

(۵) اندازہ - بقول بہا ربہ بمعنی نشانہ - فرماید کہ مجاز است - مؤلف گوید کہ حیف است سندی پیش نہ شد - دیگر محققین ازین معنی ساکت اند طالب سند با شیم (اردو) نشانہ بقول آصفیہ (فارسی) اسم مذکر - ہدف - وہ علامت جو خاک تودہ پرتیر مارنے کی واسطہ بناوین - چاند ماری - گولی یا تیر مارنے کی جگہ -

(۶) اندازہ - بقول خان آرزو در سرنج بمعنی مقصود آہنگ ہم آمدہ - دیگر کسی ذکر این نہ کرد و نہ سندی پیش شد - اگر سند استعمال بدست آید مرید علیہ اندازہ انیم زیادت ہای ہوز (اردو) دیکھو اندانے کے پہلے معنی -

(۷) اندازہ - بتحقق ما بمعنی اعتدال متصل چنانکہ معاصرین عجم گویند "وہ ہر کارا اندازہ گنہا" (اردو) اندازہ - بقول امیر بہ معنی حد اعتدال جیسے (نقرہ) اندازے سے زیادہ بوجہ ہنگام

توکشتی ژوب جانیگی -

(۸) اندازه به معنی شمار هم آمده صاحب ناصری فرماید که اندازه گیر معنی شمارنده که درین باب
به هندس مشهور است و علم حساب که هندسه گویند مبدل و معرب اندازه باشد (طوری
۵) برگرفتن پرده زان رخسار خدا نیست بنگاه گاه بی صرصر آه مر اندازه باد بیخیال
اصطلاحی است در سیاق عجم هم که فارسیان رقی را گویند که قائم شود بدون شرکت جزو حقیقی
و آنچه بشرکت جزو حقیقی قائم شود آن را با اصطلاح سیاق عجم تخمینه نام است مثلاً اگر محاصل
سال آینده یا مخارج آن را صرف بر قیاس و توقع مفصل درم قائم کنیم این اندازه باشد
و اگر همین رقم را بر قیاس مقدار معین سال گذشته یا جزو آن قائم کنیم این تخمینه باشد چنانکه
صراحت آن در نقشه ذیل کرده ایم -

(الف) مدخل سلسله				(ب) مخارج سلسله			
البواب	محل حق ششماهی اول سال	محل حق ششماهی دوم سال	محل حق ششماهی سوم سال	البواب	محل حق ششماهی اول سال	محل حق ششماهی دوم سال	محل حق ششماهی سوم سال
۱	۲	۳	۴	۱	۲	۳	۴
زراعت	صا	کا	الا	خرج عمال نظامی	صا	لا	صا

این تخمینه مدخل و مخارج سلسله فضلی است که بر (الف) و (ب) بیان کرده ایم که شامل
است بر حقیقی ششماهی اول و اندازه ششماهی دوم و مجموعه آن که در خانه چهارم مذکور شد تخمینه
نام دارد پس اگر برای موازنه مدخل و مخارج سلسله فضلی رقی معین مجرد بر قیاس قائم کنیم

وکار از حقیقی ششماہ اول و اندازہ ششماہ دوم گیریم آن رقم قیاسی را اندازہ نام
 باشد (ار دو) شمار۔ بقول آصفیہ۔ فارسی۔ مذکر۔ گنتی۔ اندازہ۔ حساب (داغ)
 شمار اپنی خطاؤں کا بتا دین پرتہمین شاید حساب آئے نہ آئے یہ (فقہہ مؤلف) اب
 اس محفل میں ہمارا بھی شمار ہونے لگا یعنی ہم بھی اہل مجلس میں سمجھے جانے لگے۔ فن
 سیاق میں اندازہ اس مشخصہ رقم کا نام ہے جو سال آئندہ کے مدخل یا خارج کے لئے
 اٹھل پر قائم کی جائے جس میں حقیقی کا دخل نہ ہو۔

اندازہ آمدن استعمال۔ بقول معاصر ہندسی پختی مباد کہ چار گوشہ کنایتہ تحت و
 عجم یعنی درست و موافق قیاس آمدن و مواتا بوتا را گویند۔ مقصود آنست کہ خطا
 مقصد بودن صاحب النکران گوید "عیب از ہر چہا گوشہ یعنی تحت نمونہ حساب یا عرض و
 مدار و قدری کشاد و بلند بد و زنداگر اندازہ طول را ظاہر می کرد یعنی عرض و طول آن تہا
 نیامد اینجا درست می کنند و این متعلق است حساب درست بود و جادارو کہ این متعلق
 با معنی دوم اندازہ (ار دو) برابر ہونا۔ یعنی دوم گیریم اندرین صورت معنی این ظاہر
 درست ہونا۔ موافق قیاس ہونا۔ کردن اندازہ باشد (ار دو) نمونہ دکھلانا
 اندازہ انگیختن استعمال۔ صاحب صنفی اندازہ ظاہر کرنا۔

ذکر این کردہ کہ بہ معنی قائم کردن نمونہ باشد و اندازہ او نیست | مقولہ من فارسی
 متعلق بہ معنی چہارم اندازہ (نظامی گنجوی) چون یا رومی کاری در کسی نہ بنید این مقولہ
 بدان چار گوشہ خطا طلسی بہ برنگیت اندازہ سجت اورند مقصود آنست کہ این کار و

<p>او نباشد - صاحب جهانگیری در خاتمه کتاب طاقت اور قدرت هونا - رهنا -</p>	<p>او نباشد - صاحب جهانگیری در خاتمه کتاب طاقت اور قدرت هونا - رهنا -</p>
<p>بذیل دستور اول و صاحب شمس هم ذکر این کرده اندازہ دادن استعمال صاحب آصفی</p>	<p>بذیل دستور اول و صاحب شمس هم ذکر این کرده اندازہ دادن استعمال صاحب آصفی</p>
<p>و این متعلق است به معنی سیم اندازہ (ارو) ذکر این کرده که بمعنی اندازہ کردن است متعلق</p>	<p>و این متعلق است به معنی سیم اندازہ (ارو) ذکر این کرده که بمعنی اندازہ کردن است متعلق</p>
<p>اسکے اختیار میں نہیں ہے - اسکی طاقت سے باہر بمعنی دوم اندازہ (طفرای شہدی ۵)</p>	<p>اسکے اختیار میں نہیں ہے - اسکی طاقت سے باہر بمعنی دوم اندازہ (طفرای شہدی ۵)</p>
<p>اندازہ برداشتن استعمال - صاحب آصفی کسی کز ورق داده اندازہ اش پرتواز گشت</p>	<p>اندازہ برداشتن استعمال - صاحب آصفی کسی کز ورق داده اندازہ اش پرتواز گشت</p>
<p>ذکر این کرده که بمعنی قیاس کردن است و این شیرازہ اش پرتواز (ارو) اندازہ کرنا -</p>	<p>ذکر این کرده که بمعنی قیاس کردن است و این شیرازہ اش پرتواز (ارو) اندازہ کرنا -</p>
<p>متعلق بمعنی دوم اندازہ باشد (ظہوری تشریح) اندازہ داشتن استعمال - صاحب</p>	<p>متعلق بمعنی دوم اندازہ باشد (ظہوری تشریح) اندازہ داشتن استعمال - صاحب</p>
<p>(۵) چوار و یکجوری شہدای ہجران حال می پر آصفی ذکر این کرده که بمعنی دانستن کمیت و</p>	<p>(۵) چوار و یکجوری شہدای ہجران حال می پر آصفی ذکر این کرده که بمعنی دانستن کمیت و</p>
<p>توان اندازہ برداشتن از روز سیاہ من پرتواز (ارو) اندازہ کرنا - قیاس کرنا -</p>	<p>توان اندازہ برداشتن از روز سیاہ من پرتواز (ارو) اندازہ کرنا - قیاس کرنا -</p>
<p>چون قلم اندازہ علمش نداشت پرتواز علم بدل کرہ</p>	<p>چون قلم اندازہ علمش نداشت پرتواز علم بدل کرہ</p>
<p>و قلم را گذاشت پرتواز (ارو) مقدار و واقف ہونا</p>	<p>و قلم را گذاشت پرتواز (ارو) مقدار و واقف ہونا</p>
<p>اندازہ بستن استعمال - صاحب آصفی اندازہ گرفتن استعمال - صاحب آصفی</p>	<p>اندازہ بستن استعمال - صاحب آصفی اندازہ گرفتن استعمال - صاحب آصفی</p>
<p>ذکر این کرده که بمعنی اندازہ کردن و قیاسی قائم</p>	<p>ذکر این کرده که بمعنی اندازہ کردن و قیاسی قائم</p>
<p>کردن است سند این از کلام فغانی بر معنی دوم ذکر این کرده که بمعنی مجازی مقابلہ کردن است</p>	<p>کردن است سند این از کلام فغانی بر معنی دوم ذکر این کرده که بمعنی مجازی مقابلہ کردن است</p>
<p>اندازہ گذشت (ارو) اندازہ کرنا - قیاس کرنا و این متعلق باشد بمعنی دوم کہ بمعنی حقیقی اندازہ</p>	<p>اندازہ گذشت (ارو) اندازہ کرنا - قیاس کرنا و این متعلق باشد بمعنی دوم کہ بمعنی حقیقی اندازہ</p>
<p>اندازہ بودن استعمال - بمعنی طاقت و گرفتن - قیاس کردن است نظامی گنجوی (۵)</p>	<p>اندازہ بودن استعمال - بمعنی طاقت و گرفتن - قیاس کردن است نظامی گنجوی (۵)</p>
<p>قدرت بودن است متعلق بمعنی سوم اندازہ چو اندازہ زخیم خویش گیر و پرتواز (ارو) صد ہونا</p>	<p>قدرت بودن است متعلق بمعنی سوم اندازہ چو اندازہ زخیم خویش گیر و پرتواز (ارو) صد ہونا</p>
<p>سند این از کلام ظہودی بر معنی سوم گذشت (ارو) بیش گیر و پرتواز (ارو) اندازہ کرنا - مقابلہ کرنا -</p>	<p>سند این از کلام ظہودی بر معنی سوم گذشت (ارو) بیش گیر و پرتواز (ارو) اندازہ کرنا - مقابلہ کرنا -</p>

اندازہ ہندی | اصطلاح - بقول صاحب | اصفی ذکر این کردہ کہ بہ معنی کمیت معلوم ہفت و مؤید بنی طول و عرض معنی لفظی این قیاس کردن است (خان آرزو ۵) قماش روی حسابی سند این بر اندازہ انجمن گذشت کار از پشت می گرد و عیان لیکن نہ توان از (اردو) عرض و طول - مذکر - ریش را ہدیافتن اندازہ فرش را بہ (اردو) اندازہ یافتن | استعمال - صاحب اندازہ معلوم کرنا -

انداس | بقول صاحب ضمیمہ برہان ترجمہ قیاس است دیگر کسی از محققین فارسی ذکر این نکرد و خیال ما این مبدل اندازہ باشد بمعنی ششمش کہ گذشت - زامی ہوز بہ سین مہملہ بدل ہجوں آیاز و ایاس و ہر فر و ہر س و دیگر جمع (اردو) و کہہ و اندان کے چٹے معنی - انداش گر | استعمال - بقول صاحب ضمیمہ برہان و شمس و مؤید مخفف انداش گر کہ می آید کہ کاہگل و گلابہ بر دیوار و بام مانندہ باشد و حقیقت این بر انداش گر بیان می شود (اردو) گلابہ اور کاہگل کرنے والا - مذکر -

اندام | بقول برہان و نامری و سرور می و جامع بروزن انجام (۱) معروفست کہ بدن و عضو آدمی باشد (سعدی ۵) اندام تو چون حویہ چین است نہ دیگر چہ کنی قبای طلس خان آرزو در سراج گوید کہ بہ معنی عضو ظاہری آدمی و فرماید کہ اگر چہ اعضای ادبی است و لیکن ہفت اندام شہرت دارد و مجازاً تمام بدن آدمی را نیز گویند چنانکہ توسی تصریح نمود بہار اتفاق خان آرزو گوید کہ سینہ داخل ہمین اعضاست و تفصیل آن در (ہفت اعضا) باید و مجاز تمام بدن بلکہ مطلق جسم را گویند - ہذا - اندام آفتاب و اندام کوہ و اندام گل

هم آمده (خواجہ جمال الدین سلمان) آن کر نہیب بخرش اندام آفتاب بی پیوسته
می جہد چو دل برق درین بی (وله) عکس تیغ تو اگر کوہ بہ بیند بر عکس بی کوہ رالزہ از
بیم قد بر اندام (میر خسرو) خشک شد اندام گل از رنج باد و باد و اندام کسی را میان
و صراحت فرید کند کہ بمعنی قامت ہم استعمال یافته (صائب) نیست ہر خند از لب
گل جدائی رنگ را بی جامہ گل رنگ بر اندام او زمیندہ است بی و فرماید کہ بمعنی سینہ - حرکہ
زخم آزمای - زیبا - سیم رنگ - لطیف - نازک - یاسمین از صفات و تشبیہات اوست
مولف عرض کند کہ خیال ماصل این ہمان انداست کہ بمعنی گلابہ و کاہگل گذشت
فاریان بزیاوت میم تخصیص در آخرش اندام کردہ بمعنی گلابہ مخصوص همچون ہنم و دہم
و برای بدن انسان استعمال ساختہ کہ ہیئت مجموعی بدن ہم دیواری را ماند کہ نشیب و فراز ہا
از گلابہ و کاہگل درست کردہ باشند و آنچه حضورا گفتہ اند همچون ہیئت اندام و اندام ہائی بسبیل
جواز است کہ عضو جزو بدن است و ہر قدر اسناد کہ بالا گذشت ہمہ مفید و موید خیال ماست و نتیجہ
بعض محققین بمعنی قامت ہم نوشتہ اند آنہم مجاز است و سند بہا را از کلام صائب کہ برای قامت
بالا مذکور شد و در آن ہم معنی بدن و جسم زیبا تر است و جادار و کہ ماخذ این ندای باشد کہ بقول
نقشب در عربی زبان جمع ندیم است بمعنی ہنشینان - فاریان سخانی آخرہ را حذف کردہ
وصلی در اولش زیادہ کردہ اند اندام شد بمعنی حقیقی این ہنشینان و کنایہ از جمیع اعضا کہ ہم نشین اند
و فراد از مجموعہ آن بدن جسم است و جادار و کہ ماخذ این ہنام باشد کہ بقول برہان بلغت نژدہ
و پاژند اندام را گویند - ہای ہوز بدل شد بہ الف همچون اپیون و پیپیون و دال مہلہ زائد

بعدن آرد و مذکوره زیادت و ال در اکثر الفاظ یافته می شود همچون پیرهن و پیرهنده صاحب
 که نکره محقق ترکی زبان است بر اندام گوید که لغت فارسی است و در عربی زبان تعریف کنند
 که ترجمه این قد و قوالم و هندام و فرماید که هندم به معنی شکیل از همین هندام است
 صاحب محیط محیط فرماید که هندم مصدر است و در عربی معنی راست کردن و اصلاح کردن
 پس هندم معنی راست کرده شده و اصلاح کرده باشد و هندام معرب است
 اندام فارسی (انتهی) فارسیان بر بیل مجاز اندام را که واحد است به معنی جمع یعنی اعضا
 استعمال کرده اند و سنادین بر اندام داشتن می آید (اردو) اندام - بقول امیر (فارسی)
 مذکر - بدن (آتش) رنگ طلائی رکته است اندام یا رکته موی کمر کورته است
 تار کاذب (وزیر) بے سبب شمع کا احوال نهین اندام سفید بگوئی و کلمه یه ساعده کلام
 (۲) اندام - بقول برهان و ناصری و سروری هر کاری که آراسته و بنظام و باصول بود
 و بقول جهانگیری و رشیدی و جامع معنی نظام - صاحب سروری فرماید که نظام و آراستگی
 عضو هم - خان آرزو در سراج بذکر معنی بیان کرده برهان گوید که خطاست و فرماید که
 آنچه در رساله اسدی واقع شده که اندام کار بنظام باشد عبارت اندام کابنیها
 نیست - بلکه باضافت است و بنظام باشد - خبر اندام کار - است و ظاهر همین عبارت
 موجب غلط صاحب برهان است مؤلف عرض کند که معنی اندام مجاز نظام باشد و بس
 (اندام گرفتن کار) که در مطقات این می آید از همین معنی است و این متعلق است به معنی
 اول که بدن منظم است از اینجا است که مجازاً به معنی نظام مستعمل شد (خواجہ حافظ شیرازی)

ہرچہ بہت اذیت ناساز و بی اندام ماست نہ ورنہ تشریف تو بر بالائی کس کو تاہ نیست

(۱۱ دو) نظام - بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر - ترتیب - انتظام - آراستگی -

(۳) اندام - بقول برہان و جامع بمعنی زیبا و زیبائی و بقول جہانگیری آراستگی - خان آرزو

در سراج گوید کہ این معنی یعنی مجاز است و فرماید کہ از کلام بعض متاخرین چنان ظاہر شد

کہ بہ معنی موریت باشد - بہار گوید کہ بمعنی خوبی و زیبائی مجاز است و بہ معنی تقطیع و منوشت

ماخوذ ازین (صائب ۵) قمریان پاس غلط کردہ خود می دارند نہ ورنہ یک سر و درین

باغ باندام تو نیست نہ بعض اہل تحقیق اندام را در مصرع ثانی بمعنی زیبائی گرفتہ اند و بخیا

ما بہ معنی قد و قامت ہم کہ متعلق باشد بہ معنی اول و راہی ما نیست کہ معنی زیبائی ہم تعلق دارد

بانظام کہ بہ معنی دوم گذشت و سندان بر اندام گرفتن قدمی آید (اردو) زیبائی منوشت

زیبا - بقول آصفیہ زیب وینے والا - پہلا - خوشنما - آراستہ - موزون -

(۴) اندام - بقول برہان و جہانگیری و سروری و جامع و بہار و (خان آرزو در سراج)

معنی ادب و آداب و بقول ناصری بمعنی ادب (جمال الدین عبدالرزاق ۵) سرکونہ

باندام کند بنگی تو نہ آرنبدان سرسہ طلاقی لبش اندام نہ و این ہم مجاز است از معنی دوم

کہ مجاز مجاز باشد (اردو) ادب - بقول امیر (عربی) مذکر - ہر چیز کی حد کو نگاہ رکھتا -

تہذیب - شائستگی (ظفر ۵) نہ محفل ہر اک کو بگینہ دشنام دیتے ہیں نہ ادب چہاں کھا

اے ظفر اُن کو ادیبوں نے نہ (سحر ۵) خاطر عشق ہے اب خاطر احباب کہان نہ

جوش و خروش میں کسی کا ادب آداب کہان نہ

(۵) اندام - بقول برهان و ناصری و سروری و جامع و (خان آرزو و در سراج) بمعنی قاعده و روش - صاحب جهانگیری بر روش قانع و این را داخل معنی چهارم پندارد - و بقول بهار بمعنی وضع و اسلوب و خیال را داخل معنی دوم که نظام است (اردو) قاعده - مذکر - روش مؤنث -

(۶) اندام - بقول برهان و ناصری و سروری و جامع بمعنی فضائی خانه - خان آرزو و در سراج فرماید که این معنی غلط است بلکه همان وضع خوش و اسلوب خوش خانه باشد مؤلف عرض کند که اگر بر آنند که به معنی گلاب و کامگل گذشت - زیادتیم تخصیص گیریم به معنی گلاب خاص باشد و مجازاً به معنی خوش اسلوبی خانه توان گرفت - طالب سند استعمال باشیم (اردو) گهر کی خوش و در خوش اسلوبی - مؤنث -

(۷) اندام - بقول ناصری - به معنی بے نظام و نامناسب - خیال نامتقن زبان دان تسامح کرده است سندی می خواهیم - معاصرین عجم با ما همزمانند (اردو) غیر مرتب - بے انتظام -

اندام آوردن | استعمال - به معنی نظام و سرتاپا باشد - این معنی پیدا شد از تکرار لفظ آوردن و با قاعده کردن (حکیم سوزنی ۵) ندارد (حکیم سوزنی ۵) چون سخن در نظر از لطف ایام تراش و عدیل اندر شرع و که حسام شده تواند گرفت و بعد از آن بجزم تواند اندام اندام را باز نیار و اندام به صاحب جهانگیری این را (اردو) سرتاپا - سرست پاؤن تک -

سند معنی دوم اندام قرار داده (اردو) با قاعده اندام پیچیدن | استعمال - صاحب معنی کرنا - اتظام کرنا - هذب بنانا - درست کرنا ذکر این کرده که به معنی آماده و مستعد شدن باشد و اندام اندام | اصطلاح - به معنی همه تن متعلق به معنی دوم اندام که آمادگی هم مترنم نظام است

<p>(نظامی گنجوی ۵) چو در زور پیچیدی اندام را گره برزدی گوش ضرغام را (۱ رو و) آماده اول متعلق است به معنی دوم اندام و معنی دوم متعلق به معنی چهارم و معنی سوم و چهارم مجاز و مستعد هونا -</p>	<p>اندام دادن استعمال - بقول صاحب بکر (۱) معنی خوش اسلوب و خوش ترکیب است و (۲) ادب کردن و (۳) قاعده و روش آموختن و بقول صاحب تحقیق (۴) به معنی ساختن هم - چهار و درسته به معنی اول طلوع -</p>
<p>اندام و داشتن استعمال صاحب آصفی ذکر این کرده که معنی اعضا داشتن است (کلمه همدانی ۵) فی تاب کمر داردنی کوه سرخی شمع است و همین قاعده اندام ندارد و (۱ رو و) اعضا که هتا - مرکب به اعضا هونا -</p>	<p>اندام و دیدن (مصدر اصطلاحی) صاحب آصفی ذکر این کرده که به معنی جسم بخود کشیدن است که چون دست اغیار بر جسم نه مس کند از شرم و حیا این عمل بوقوع آید و متعلق به معنی اول اندام باشد (خسرو ۵)</p>
<p>اندام و دیدن (مصدر اصطلاحی) صاحب آصفی ذکر این کرده که به معنی جسم بخود کشیدن است که چون دست اغیار بر جسم نه مس کند از شرم و حیا این عمل بوقوع آید و متعلق به معنی اول اندام باشد (خسرو ۵)</p>	<p>اندام و دیدن (مصدر اصطلاحی) صاحب آصفی ذکر این کرده که به معنی جسم بخود کشیدن است که چون دست اغیار بر جسم نه مس کند از شرم و حیا این عمل بوقوع آید و متعلق به معنی اول اندام باشد (خسرو ۵)</p>
<p>اندام و دیدن (مصدر اصطلاحی) صاحب آصفی ذکر این کرده که به معنی جسم بخود کشیدن است که چون دست اغیار بر جسم نه مس کند از شرم و حیا این عمل بوقوع آید و متعلق به معنی اول اندام باشد (خسرو ۵)</p>	<p>اندام و دیدن (مصدر اصطلاحی) صاحب آصفی ذکر این کرده که به معنی جسم بخود کشیدن است که چون دست اغیار بر جسم نه مس کند از شرم و حیا این عمل بوقوع آید و متعلق به معنی اول اندام باشد (خسرو ۵)</p>
<p>اندام و دیدن (مصدر اصطلاحی) صاحب آصفی ذکر این کرده که به معنی جسم بخود کشیدن است که چون دست اغیار بر جسم نه مس کند از شرم و حیا این عمل بوقوع آید و متعلق به معنی اول اندام باشد (خسرو ۵)</p>	<p>اندام و دیدن (مصدر اصطلاحی) صاحب آصفی ذکر این کرده که به معنی جسم بخود کشیدن است که چون دست اغیار بر جسم نه مس کند از شرم و حیا این عمل بوقوع آید و متعلق به معنی اول اندام باشد (خسرو ۵)</p>
<p>اندام و دیدن (مصدر اصطلاحی) صاحب آصفی ذکر این کرده که به معنی جسم بخود کشیدن است که چون دست اغیار بر جسم نه مس کند از شرم و حیا این عمل بوقوع آید و متعلق به معنی اول اندام باشد (خسرو ۵)</p>	<p>اندام و دیدن (مصدر اصطلاحی) صاحب آصفی ذکر این کرده که به معنی جسم بخود کشیدن است که چون دست اغیار بر جسم نه مس کند از شرم و حیا این عمل بوقوع آید و متعلق به معنی اول اندام باشد (خسرو ۵)</p>

و جالی و در بول و مفت سنگ و مولد منی و محرک جماع و منافع بسیار دارد (الخ) صاحب
 برہان برترہ تنک ذکر این کرده و برترہ میرہ ذکر اہتقان و برگلتر و گلش ہم۔ صاحب اند
 صراحت کند کہ اندا اسم جامد زبان فارسی است (اردو) ترمہ۔ بقول صاحب جامع الادب
 جرجیر۔ ایک درخت ہے جس کے پتے مولی کے پتوں کے برابر ہوتے ہیں۔ سہی ہے۔

اندادہ | بقول برہان و جامع و سراج بفتح دا و مالہ بتایان۔ و آن افزائست کہ بدان
 گل و گچ برہام و دیوار انداد (۲) شکوہ و شکایت و غیبت را نیز گفته اند۔ صاحب ناصری
 فرماید کہ انداد و اندادہ بدل یکدیگر نسبت معنی دوم فرماید کہ گنایہ باشد۔ صاحب جہانگیری
 فرماید کہ اندایہ و اندادہ مراد فیکدیگر و آنرا مالہ نیز گویند و ذکر ہر دو معنی کردہ مؤلف عرض
 کند کہ اندا بہ معنی کاہگل و گلابہ گذشت و بر معنی سوش معنی دوم این ہم مذکور شد۔ بخیاں ما فارسیا
 ہماں اندار از یادت یامی تھانی درم خرا ندای کردند کہ بہین معنی می آید و پس از ان ہامی نسبت
 بر آفرش آوردہ اندایہ ساختند کہ منسوب بہ اندا باشد و گنایہ از آنکہ کہ بوسیلہ ہمن کاہگل
 و گلابہ و گچ بر دیوار کنند و حقیقت اندادہ این است کہ بر انداد و زیادہ کردند کہ بعض
 کلمات فارسی می شود همچون افتادن و افتادن و پس از ان ہامی نسبت پر زیادہ کردند
 (اندادہ) شد و جادارد کہ دا و نسبت گیریم و ہامی زائد در آخر معنی دوم در اینجا گنایہ است کہ
 غیبت ہم منسوب بہ کاہگل و گلابہ باشد کہ غیبت کنندہ می خواہد کہ محاسن را بجنبش خود
 کاہگل کند و پنهان نماید پس انچہ اند بہین معنی دوم گذشت مختلف این باشند (اردو) (۱) تھانی
 و کن میں معماروں کے ایک آلہ کا نام ہے جس سے گچ یا مٹی کا گلابہ دیوار یا چیت پر کرتے ہیں۔

یہ پتے کی شکل میں لوہے یا لکڑی سے بنا ہوا ہوتا ہے جس پر ایک دستہ بھی لگایا جاتا ہے۔ صاحب
 آصفیہ نے تھاپی پر کھار کا اوزار لکھا ہے جس سے وہ برتن گھڑتا ہے۔ ہماری رائے میں رکن
 کا محاورہ صحیح ہے۔ صاحب ساطع نے تھاپی پر لکھا ہے کہ مالہ اور گلاگون کا اوزار جس کے ذریعے
 سے کاہگل اور گچ دیوار پر کرتے ہیں حضرت جلیل فرماتے ہیں کہ اندادہ کا ترجمہ کرنی ہے جس سے
 گلابہ کو دیوار پر لگاتے ہیں اور پھیلاتے ہیں اور تھاپی وہ ہے جس سے سترکاری کو پیٹ کر مضبوط
 کرتے ہیں۔ صاحب آصفیہ نے کرنی پر فرمایا ہے کہ ایک اوزار کا نام جس سے راج گارا۔ چونہ
 وغیرہ پھیلاتے اور کھل کرتے ہیں۔ گل مالہ۔ اندایہ مؤلف عرض کرتا ہے کہ حضرت جلیل کے
 ارشاد اور صاحب آصفیہ کی تحقیق سے معلوم ہوا کہ اندادہ کا ترجمہ کرنی ہے نہ تھاپی ہم نے
 کرنی اور تھاپی دونوں کو دیکھا ہے یہ دونوں لفظ زبان ہندی کے ہیں گلابہ یا کاہگل
 گچ کو دیوار پر پھیلانے والا اصلی آہ تھاپی ہے اسی سے اصل یا گچ اٹھاتے ہیں اور دیوار پر
 لگاتے ہیں اور پھیلاتے ہیں اور جب اصل یا گچ دیوار پر قائم ہو جاتا ہے تو پھر کرنی سے
 اسکو ہوا کرتے ہیں پھر حال یہ اختلاف دہلی اور لکھنؤ کی بول چال کا ہے معتبر وہی ہے
 جس کو حضرت جلیل نے فرمایا ہے اور تھاپی پر جو صراحت صاحب آصفیہ نے کی ہے وہ
 ناکافی ہے (۲) دیکھو اندا کے تیسرے معنی۔

اندای [بقول صاحب ضمیمہ برہان (۱) کاہگل مالندہ و (۲) امر باین معنی ہم۔ صاحب
 اند بکر معنی دوم فرماید کہ (۳) بمعنی گلابہ و (۴) بمعنی غلبت و سعایت
 چنانکہ سعدی گفتہ کہ بر معنی سوم انداد کو رشتہ و (۵) بمعنی خواب صلیح یعنی رویا صلیحہ۔

و جالی و مدربول و مفت سنگ و مولدنی و محرک جماع و منافع بسیار دارد (الخ) صاحب
 برہان برترہ تنک ذکر این کرده و برترہ میرہ ذکر ایتقان و برکثر و گلش ہم۔ صاحب اند
 صراحت کند کہ اندا اسم جامد زبان فارسی است (اردو) ترمہ۔ بقول صاحب جامع الادب
 جرجیر۔ ایک درخت ہے جس کے پتے مولی کے پتوں کے برابر ہوتے ہیں۔ سہی ہے۔

اندادہ | بقول برہان و جامع و سراج نفع دا و مالہ بنایان۔ و آن افزایست کہ بدان
 گل و گچ برہام و دیوار مانند (۲) شکوہ و شکایت و غیبت را نیز گفته اند۔ صاحب ناصری
 فرماید کہ انداد و اندادہ بدل یکدیگر نسبت معنی دوم فرماید کہ کنایہ باشد۔ صاحب جہانگیری
 فرماید کہ اندایہ و اندادہ مراد فیکدیگر و آنرا مالہ نیز گویند و ذکر ہر دو معنی کردہ مؤلف عرض
 کند کہ اندا بہ معنی کاہگل و گلابہ گذشت و بر معنی سونش معنی دوم این ہم مذکور شد۔ بخیاں ما فارسیا
 جان اندار از بادت یا می تختانی درم خرا ندای کردند کہ بہین معنی می پید و پس از ان ہا می نسبت
 بر آفرش آوردہ اندایہ ساختند کہ منسوب بہ اندا باشد و کنایہ از آنکہ کہ بوسیلہ آن کاہگل
 و گلابہ و گچ بر دیوار کنند و حقیقت اندادہ این است کہ بر انداد و زیادہ کردند کہ بعض
 کلمات فارسی می شود همچون افتادن و افتادن و پس از ان ہا می نسبت پر زیادہ کردند
 (اندادہ) شد و جادار و کہ دا و نسبت گیریم و ہا می زاند در آخر و معنی دوم در اینجا کنایہ است کہ
 غیبت ہم منسوب بہ کاہگل و گلابہ باشد کہ غیبت کنندہ می خواہد کہ محاسن را بجنبش خود
 کاہگل کند و پنهان نماید پس انچہ اند بہین معنی دوم گذشت مخفف این باشد (اردو) (۱) بچھا
 و کنین معماروں کے ایک آلہ کا نام ہے جس سے گچ یا مٹی کا گلابہ دیوار یا چھت پر کرتے ہیں۔

یہ پتے کی شکل میں لوہے یا لکڑی سے بنا ہوا ہوتا ہے جس پر ایک دستہ ہی لگایا جاتا ہے۔ صاحب
 آصفیہ نے تھاپی پر کمار کا اوزار لکھا ہے جس سے وہ برتن گھڑتا ہے۔ ہماری رائے میں رکن
 کا محاورہ صحیح ہے۔ صاحب ساطع نے تھاپی پر لکھا ہے کہ مالہ اور گارگون کا اوزار جس کے ذریعے
 سے کاہگل اور گچ دیوار پر کرتے ہیں حضرت جلیل فرماتے ہیں کہ اندادہ کا ترجمہ کرنی ہے جس سے
 گلابہ کو دیوار پر لگاتے ہیں اور پھیلاتے ہیں اور تھاپی وہ ہے جس سے استرکاری کو پیٹ کر مضبوط
 کرتے ہیں۔ صاحب آصفیہ نے کرنی پر فرمایا ہے کہ ایک اوزار کا نام جس سے راج گارا۔ چونہ
 وغیرہ پھیلاتے اور کھل کرتے ہیں۔ گل مالہ۔ اندایہ مؤلف عرض کرتا ہے کہ حضرت جلیل کے
 ارشاد اور صاحب آصفیہ کی تحقیق سے معلوم ہوا کہ اندادہ کا ترجمہ کرنی ہے نہ تھاپی ہم نے
 کرنی اور تھاپی دونوں کو دیکھا ہے یہ دونوں لفظ زبان ہندی کے ہیں گلابے یا کاہگل یا
 گچ کو دیوار پر پھیلانے والا اصلی آکہ تھاپی ہے اسی سے اصل یا گچ اٹھاتے ہیں اور دیوار پر
 لگاتے ہیں اور پھیلاتے ہیں اور جب اصل یا گچ دیوار پر قائم ہو جاتا ہے تو پھر کرنی سے
 اسکو ہموار کرتے ہیں بہر حال یہ اختلاف دہلی اور لکھنؤ کی بول چال کا ہے معتبر وہی ہے
 جس کو حضرت جلیل نے فرمایا ہے اور تھاپی پر جو صراحت صاحب آصفیہ نے کی ہے وہ
 ناکافی ہے (۲) دیکھو اندا کے تیسرے معنی۔

اندای | بقول صاحب ضخیمہ برہان (۱) کاہگل مالہ و (۲) امر باین معنی ہم۔ صاحب
 اند بکر معنی دوم فرماید کہ (۳) معنی گلابہ و کھگل مالیدن نیز و (۴) بمعنی غیبت و سعایت
 چنانکہ سعدی گفتہ کہ بر معنی سوم اندادہ کو رشد و (۵) معنی خواب صلیحا یعنی رویا می صالحہ۔

مؤلف عرض کند که چیزی نیست جزین که فارسیان بر اندایای زائد آورده اند و فرید علی
 اندا باشد به معانی آن و معنی اول نتیجه کم غوری اهل تحقیق است که بدون ترکیب با همی
 یعنی فاعلی پیدا کرده اند و سندی پیش نه کردند و آنچه معنی سوم را بشکل مصدر بیان کرده اند تسامح
 شان است که مجرد کاهگل و گلابه باشد پس همین اسم جامد است که مصدر اندا میدن ازین
 وضع شده می آید (اروو) و بگو اندا -

اندایش | بقول برهان بر وزن افزایش به معنی کاهگل کردن و گلابه و گچ مالیدن حساب
 سروری هم ذکر این کرده و صاحب رشیدی درست گوید که به معنی گل مالی و اندودگی است
 مؤلف عرض کند که گلابه سازی و گچ کاری هم - حاصل بالمصدر اندا پسین که می آید مختصتر
 بالا و کماور اسم مصدر و حاصل بالمصدر فرقی نمی کنند و معنی حاصل بالمصدر را بشکل مصدر بیان
 می کنند و این تسامح شان است (اروو) کاهگل مالی - گلابه سازی - گچ کاری (اصل مصدر)

اندایشگر | استعمال - بقول رشیدی یعنی هر قدر معانی که بر اندایش گذشت فاعل آن همه
 گل مال و بقول برهان بفتح کاف فارسی و سکنه معانی را اندایشگر نام است که گر - بقول برهان
 رای قرشت کاهگل و گل آبه بام و دیوار کلمه است که بجالت ترکیب افاده معنی فاعلی کند
 مانده و بقول بحر کاهگل کننده و گلابه بر همچون درودگر - و آهنگر (اروو) گلابه کریو
 بام و دیوار مانده - مؤلف عرض کند که کاهگل کریو الا - گچ کریو الا -

اندایه | بقول برهان و رشیدی و جامع همان انداده که گذشت - ما از ماخذ این مهور انجا ذکر
 کرده ایم - صاحب جهانگیری بذیل این از حکیم سوزنی سدا آورده (ه) با چیه اندودم کس را بدو

خواستن زمن عاریه اندایه کیره (ارود) دیکو انداره -

<p>اندا میدن بقول بحر بر وزن افزائیدن و علامت مصدر و ن بر اندای زیاد کرده به معنی (۱) کا هگل و گلابه الیدن بر دیوار و غیره مصدر می ساختند و معنی حقیقی این لفظا معنی (کامل انصریف) و مضارع این اندایه ضا اسم مصدر آنچه بر نمبر (۱) مذکور شد و معنی دوم سروری فرماید که (۲) ملحق کردن هم و فرماید که و تعمیم معنی سوم مجاز آن - صاحب موارد غلط مرادف اندودن باشد و هم او اندایده هم کرده که اندازا حاصل بالمصدر گفته و صاحب که اسم مفعول همین مصدر باشد - مرادف اندود نوادر غور زکرده که اندایش را اسم مصدر گفته گفته - صاحب موارد و بذکر معنی دوم فرماید که (۳) هر دو محققین بر نزاکت معنی اسم مصدر و حاصل پوشیده کردن چیزی بچیزی است - اندا و اندا غور زکرده اند - معنی اندا که اسم مصدر است حاصل بالمصدر این و صراحت کند که اندودن مطلق گلابه و کا هگل باشد و معنی اندایش که حاصل هم به همین معنی آمده و فرماید که اندا امر این باشد بالمصدر داشت - گلابه و کا هگل سازی صاحب (انوری ۵) اگر فنا و هستی لکل بر اندایه موارد آنچه اندا امر این گفته نه چنین باشد بلکه تراچه باک نه ذات تو مستعد فناست به صاحب امر این اندای و اندا مخفف آن (ظهوری ۵) نوادر اندایش و اندا - اسم مصدر گفته - صاحب بر طرف شد صدای زهد و ورع به جهت شیخ رشیدی بر معنی اول قانع و بهار به زبان موارد و شاب لای اندا است به بخیا ل ماین مصدر مؤلف عرض کند که این مصدر بیت قیاسی اصلی است که وضع شد از اسم جامد فارسی زیبا وضع شد از اندای که گذشت یعنی بای معروف و تعمیم معنی سوم بهشتاق سند با شیم - حیف است</p>	<p>اندا میدن بقول بحر بر وزن افزائیدن و علامت مصدر و ن بر اندای زیاد کرده به معنی (۱) کا هگل و گلابه الیدن بر دیوار و غیره مصدر می ساختند و معنی حقیقی این لفظا معنی (کامل انصریف) و مضارع این اندایه ضا اسم مصدر آنچه بر نمبر (۱) مذکور شد و معنی دوم سروری فرماید که (۲) ملحق کردن هم و فرماید که و تعمیم معنی سوم مجاز آن - صاحب موارد غلط مرادف اندودن باشد و هم او اندایده هم کرده که اندازا حاصل بالمصدر گفته و صاحب که اسم مفعول همین مصدر باشد - مرادف اندود نوادر غور زکرده که اندایش را اسم مصدر گفته گفته - صاحب موارد و بذکر معنی دوم فرماید که (۳) هر دو محققین بر نزاکت معنی اسم مصدر و حاصل پوشیده کردن چیزی بچیزی است - اندا و اندا غور زکرده اند - معنی اندا که اسم مصدر است حاصل بالمصدر این و صراحت کند که اندودن مطلق گلابه و کا هگل باشد و معنی اندایش که حاصل هم به همین معنی آمده و فرماید که اندا امر این باشد بالمصدر داشت - گلابه و کا هگل سازی صاحب (انوری ۵) اگر فنا و هستی لکل بر اندایه موارد آنچه اندا امر این گفته نه چنین باشد بلکه تراچه باک نه ذات تو مستعد فناست به صاحب امر این اندای و اندا مخفف آن (ظهوری ۵) نوادر اندایش و اندا - اسم مصدر گفته - صاحب بر طرف شد صدای زهد و ورع به جهت شیخ رشیدی بر معنی اول قانع و بهار به زبان موارد و شاب لای اندا است به بخیا ل ماین مصدر مؤلف عرض کند که این مصدر بیت قیاسی اصلی است که وضع شد از اسم جامد فارسی زیبا وضع شد از اندای که گذشت یعنی بای معروف و تعمیم معنی سوم بهشتاق سند با شیم - حیف است</p>
---	---

که بدعیان این معنی سندی پیش نکرند و از ازل بنا کرنا - (۲) طبع کرنا - گلت کرنا - (۳) ایک چیز کو هم نبوده اند (اردو) (۱) گلابه کرنا - گنگل و دوسری چیزین چپانا -

اندخس | بقول برهان فتح اول و سکون ثانی و دال بی نقطه مفتوح بنجای نقطه دار و وسین بی نقطه زده - حمایت کننده و پشت پناه و بقول ناصری پناه و پشتی و حامی صاحبان جهانگیری و سروری و جامع بر پناه و پشتی قانیه مؤلف عرض کند که اصل این اندخس باشد که گذشت آنچه بعضی محققین معنی این حامی و پشت پناه نوشته اند - چنانچه بر اندخس هم ذکرش رفته تسامع او شان است - بخيال ما این مرکب است از اندا و خس و اندا به معنی گلابه گذشت و خس به معنی اوست یعنی خاشه و خلاشه و خاشاک - پس معنی لفظی اندخس گلابه به خس و خاشاک که پشت و پناه دیوار و بام می باشد - ماهرین فن تعمیر بر اندک گلابه که بشیرت خس و خاشاک کرده می شود مستحکم ترمی باشد از گلابه مجرد - باتی حال معنی حمایت و پناه بهجا باشد و الف چهارم بکثرت استعمال حذف شده اندخس شد آنانکه این را به معنی فاعلی نوشته اند وجه آن نیست که اندخس از مصدر اندخیدن که مرکب از بهمین اسم جاد می آید - امر هم هست و محققین سلف بخيال اسم فاعل ترکیبی هر امر را به معنی فاعلی دانند و بر قواعد فارسی اعتنا نکنند - و غور نمی توانید که معنی فاعلی یا مفعولی نتیجه ترکیب امر با اسمی است - از اینجا است که بعضی محققین اندخس را به معنی حمایت کننده نوشته اند تسامع شان بیش نیست بالجملة معنی این محض حمایت و پناه باشد و بس (سراج الدراجی ۵) چه ارالی کسی را از برخوردیش بکند که اندخسش نباشد جز در توبه (اردو) حمایت - پناه - مؤنث -

<p>اندر خسو صاحب مؤید بحواله قنیه فرماید که متفق با برهان خان آرزو در سراج بر (ب)</p>	<p>به معنی پناه باشد - دیگر کسی از محققین ذکر این گوید که جای پناه و امن که قلعه و حصار باشد و نه کرد و بخیاں ما موافق قیاس است اما حقیقی فرماید که بعضی پشتیبان نیز گفته اند صاحب سر (ب)</p>
<p>اندر خس بجای خودش نوشته ایم چون و نسبت از استا و لیبی سندی آورده (هـ) زختم این</p>	<p>بر آخرش زیاده کرده و نه همچون هندو - اندخسو - کهن گرگ زکاره بنذارم جز دلت اندخسواره</p>
<p>به معنی منسوب به کلابه کا هی شد و مجازاً به معنی مؤلف عرض کند که داده به دال ممله سوم</p>	<p>پناه پس کلابه کا هی را اندخس گفتن استعاره بقول برهان معنی اصل و بنا و ماده هر چیز و داده</p>
<p>باشد و اندخسو بدین معنی کنایه - و جاد دارد که اندخس را به رای ممله سوم بقولش به معنی خداوند و صاحب</p>	<p>به معنی پناه مخفف این گیریم (اردو) دیگر اندخس - پس معنی لفظی (الف) اصل پناه باشد و کنایه از</p>
<p>(الف) اندخسواده استعمال - به دال ممله جای پناه و پناه گاه و معنی لفظی (ب) صاحب</p>	<p>زختم - بقول صاحب ناصری که بر اندخس نوشته پناه و کنایه از پناه دهنده و قلعه و حصار را می</p>
<p>جای پناه بردن را گویند و بقول برهان - (الف) پناه گاه - بقول آصفیه - اسم مذکر - جا</p>	<p>(ب) اندخسواره به رای ممله هتم بقول پناه - امن کا ٹھکانا - امن - (ب) دیگر هلف</p>
<p>دال ممله معنی جایگاه و پناه و تکیه گاه و پناه دهنده قلعه - حصار - مذکر - پشتیبان - بقول آصفیه اسم</p>	<p>و پشتی بان و قلعه و حصار - و صاحب ناصری مذکر - سهارا دینے والا - مددگار - معاون -</p>
<p>هم بر اندخس ذکر این کرده به معنی پناه دهنده و اندخسیدن بقول برهان بر وزن کم تھسیدن</p>	<p>کنایه از قلعه و حصار - صاحب بحر عجم نسبت (ب) معنی (ا) حمایت نمودن و پشتی کردن و پناه دادن</p>

<p>د (۲) پناه گرفتن - صاحب بجز با اتفاق برهان گوید که کامل التصریف است و مضارع این که برین قیاس است اندخس بمعنی پناه مؤلف اندخس - صاحب موارد فرماید که اندخس ^{لمصدر} محال ^{بمعنی} عرض کند که خیال بالعکس است یعنی این مصدر مر این باشد و خیال ما اندخس اسم مصدر است که شد تبرکب اندخس و یای معروف و علامت گذشت - اگر سند استعمال این به معنی حاصل ^{لمصدر} مصدر دن - صاحب سروری و رشیدی بر معنی دوم بدست آید تو انیم قیاس کرده که بروزن امر آمده قانع (ارو) (۱) پناه دینا - حایت کر (نادر) پناه</p>	<p>اندر بقول برهان بروزن بندر (۱) بمعنی در و عبرتی فی گویند - همچنانکه اندران و اندر خا یعنی درون خانه و در خانه و فرماید که (۲) افاده معنی غیرت نیز کند چون با مادر و پدر و خواهر و برادر ترکیب کنند همچون مادر اندر و پدر اندر و خواهر اندر و برادر اندر - صاحب ناصر بذکر معنی اول نسبت معنی دوم صراحت کند که دختر اندر بمعنی نادر و مخفف این است دختر و پسر اندر بمعنی ناپسر و مخففش پسند و خان آرزو و سرسراج فرماید که مادر اندر و پدر اندر بمعنی مادری و پدری است که غیر حقیقی باشد مؤلف عرض کند که پسر و معنی مبدل آنتر که در سنکرت بقول صاحب ساطع بمعنی اندرون و در میان و سوای آمده و از همین است آنتر و بیان بمعنی غائب و پوشیده از نظر - فارسیان بقاعده خود تازی فوقانی را به دال مهمله بدل کرده اند و گویند همچون بتر و بدتر و توت و تود و زرتشت و زردشت پس اندر بمعنی اول مرادف در باشد و بمعنی دوم - سوا و غیر - چنانکه گویند "هنده مادر اندر زید است" یعنی سوای مادر زید یعنی مادر او غیر از مادر حقیقی است - کنایه از مادر علانی (ظهوری) گریه شادانی بکام برم پخته</p>
--	---

اندر وہان بنی گنجد (اردو) (۱) مین - بقول آصفیہ حرف جر و ظرف یعنی در پیچ - اندر - ہیتر -

فی - (۲) سوا - غیر -

استعمال - بقول برہان و جامع بروزن منجلا ب شہریت از قلات

(الف) اندراب

بدخشان مابین ہندوستان و غزنین - صاحب ناصر صریح کندی

(ب) اندراب

کہ نزدیک کتل ہندو کش واقع و بحوالہ ریاض السیاحہ گوید کہ در شمال کابل مسافت شش مرحلہ کوہستان واقع و از قلم چارم بسیار خوش آب و ہوا و سردی مائل است و نمک اندرابی را از بلور در صافی فرقی نباشد و برای نمایش ظروف بلور نما سازند - صاحب سرور می فرماید کہ اندراب ہم نام ہمین شہر است - خان آرزو در سراج فرماید کہ اگر مابین غزنین و ہندوستان دانیم کہ بدخشان مابین غزنی و ہندوستان باشد و آن خطاست و ہمین شہر را اندراب ہم گویند کہ بد اندراب است (فردوسی ۵) غزنین سو اندراب آدم نو از آسایش اندر شتاب آید و مؤلف عرض کند کہ از وجہ تسمیہ این ظاہر است کہ خیرید باشد و آب و در (ب) ہای نسبت زائد باشد (اردو) اندراب اندرابہ یک شہر کا نام ہے جو ولایت بدخشان مین واقع ہے -

اندر بابی | (اصطلاح) بقول برہان بابای ابجد بروزن صندل سائی (۱) یعنی ضروری

و حاجت و محتاج الیہ و در بابیت باشد و (۲) نگون و سر ازیر و آنچہ را نیز گویند و صاحب ناصر فرماید کہ اندرابی مبتدل این و دروای نیز بہمین معنی آمدہ - صاحب سرور می فرماید معنی اول از قریب ہند آورہ (۵) زہی تن نہر و شتم نیکنامی را بہ چور و روح و خور و میچون و و دیدہ اندرابی بخان آرزو در سراج فرماید کہ اندراب و اندراب و ہر دو مختلف اندراب است

باشد که مبدل آن اندروایت به معنی اول و بقول سامانی به معنی دوم نفی است و در
 و سوا بمعنی نگوئسار و آنچه مرکب از اندر که مرادف در است و و بمعنی مقلوب و با
 و تحقیق آنست که اندروا مخفف اندروا است بزایدت زای معجمه به معنی نگوئسار و در و
 اندروا این تمام یک کلمه و مرکب نیست زیرا که برین تقدیر عجب معنی مهمل ازین ترکیب مستفاد
 می شود که هیچ طفل بدان وضع تکلم نه نماید و این معنی از و باعث تعجب (انتهی) مؤلف
 عرض کند که محقق نازک خیال غلط کرده که اندروا و اندر با هر دو را مخفف اندر بایست
 گفته باید که اندروا را مخفف اندروایت گیریم و اندر بار را مخفف اندر بایست و شک
 نیست که اندروایت مبدل اندر بایست باشد که بامی موحده با و ا بدل شود همچون
 آب و آ و معنی لفظی این (در ضرورت) و متعل به معنی حاجت و ضرورت و آنچه محقق
 تحقیق پسند و ماخذ جو نسبت ماخذ این به معنی دوم بر سامانی اعتراض کرده و ا طفل کتب
 قرار می دهد کم غوری خودش باشد آنچه می گوید که اندروا به معنی دوم مخفف اندروایت
 بزایدت زای معجمه در آخردست است ولیکن درست نیست که اندروا را یک کلمه
 گیریم و مرکب ندانیم زیرا که اندروا از مبدل (اندروا اثر به برای فارسی) است که می آید
 همچون آزیروا و آزیروا از معنی عکس و قلب آمده چنانکه صاحب کنز ذکر این کرده پس اندروا
 بمعنی لفظی (در عکس و در قلب) باشد یعنی آنچه و سزگون و اندر یا از مبدل آن پس چه
 خطا شد که سامانی این را مرکب و متعلق به در و گفت الحق در و به همین معنی می آید و صا
 برهان ذکرش کرده و خود خان آذرو بر و در و می فرماید که به معنی آنچه و سزگون و به معنی

ضروری مبتدل در با مخفف در بایست (الح) برگاہ (در ضرورت) را بمعنی ضرورت و ضروری استعمال کن
 و خان آرزو مقرر است پس چه خطا شد اگر (در عکس) را بمعنی نگوں سرواویختہ استعمال کنند حیف است کہ
 پیرن ماخوہ بزبان نازک خیال را طفل مکتب گویند۔ بیچارہ سامانی خیالی نازک داشت کہ تحقیق
 ما را بدین درجہ رساند و خان آرزو ذوق اعتراض دارد و بس مخفی مباد کہ یاسے تحتانی بلحاظ معنی
 اول اصلی است و بلحاظ معنی دوم مبتدل راے ہوتا ہچون آوایے و آواز و نسبت معنی اول نتیجہ تحقیق
 ماینست کہ ضرورت و حاجت باشد نہ ضروری۔ ازینکہ اصل این معنی اول اندر بایست باشد (ارو)
 (۱) ضرورت مؤنث (۲) نگوں بقول آصفیہ فارسی) او نہ ہالکا ہوا۔

اندر بایست | اصطلاح بقول برہان جامع کہ سر تحتانی و سکون سین و فوقانی معنی اول اندر بایست
 صاحب بحر ہم این را بمعنی ضروری و محتاج الیہ گفتہ و صاحب رشیدی فرماید کہ اندر بایست مراد
 این مؤلف عرض کند اندر فرید علیہ در کہ گذشت و بایست اسم مصدر بایستن کہ بقول برہان
 بمعنی ضروری و محتاج الیہ باشد پس معنی لفظی این (در ضرورت) باشد و مراد از ضروری و ناگزیر
 و محتاج الیہ و ضرورت و ما ذکر این بر (اندر بایست) کردہ ایم کہ مخفف این گذشت (ارو) و کمیو
 اندر بایست کی پہلے معنی۔

اندر پوست سکت داری | مقول بقول کہ آنچه ہر دو محققین کنایہ نوشتہ اند ما در مقولہ ہاے
 شمس و اند در تن نفس اتارہ داری و قیل نفس عجم این را نیا نفیتم و نہ این را بمعنی حقیقی من وجہ
 پروری و این کنایہ از مرده دلت دیگر کسی از تعلقہ است و حالا این مقولہ بر زبان معاصرین تہرہ
 محققین فرس ذکر این نکرد مؤلف عرض کند است (ارو) نفس پروری کرتا ہے۔

مطیع نفس ہے۔ نفسانی خواہشات کا مرید ہے۔

اندر خسوارہ | بقول صاحب شمس بفتح کلیم و سوم باشین پناہ و حصار و جاسے استوار کہ بدان گناہ
دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد و سندی ہم پیش نشد خیال ما نیست کہ ہمان (اندر خسوارہ) را کہ بہمین معنی
گذشت بہ زیادہ رائے محکمہ چارم و شین بمعجزہ بعض سین مہملہ نوشتہ است و غیر از تسامح نباشد
(اردو) دیکھو اندر خسوارہ۔

اندر خور | بقول صاحب شمس بفتح معنی در خور و سزاوار۔ دیگر محققین ازین ساکت اند و سنا استعمال
ہم پیش نشد۔ اگر سنا بدست آید تو انیم عرض کرد کہ مخفف اندر خور باشد کہ بہمین معنی می آید و صراحت
ماخذش ہم ہمد را بنجا کنیم (اردو) دیکھو اندر خور۔

(الف) اندر خور	(الف) بفتح خاے نقطہ دار کہ تحقیق آنست کہ این لفظ مرکب است از اندر بمعنی
(ب) اندر خورا	و سکون واو و معدولہ و رائے معروف و خور بمعنی خوراک مخفف خور یعنی چیزی کہ
(ج) اندر خورو	بے نقطہ بقول صاحب بحر از جملہ خوراک کسی باشد و چون خوراک بہ چیز موافق و
(د) اندر خورد	لائق آن چیز باشد کہ غذا بمثل است۔ اندر خورد بمعنی نثار

و جامع بمعنی لائق و سزاوار و (ب) بزیادت الف	و لائق مستعمل شد و این مجاز بود و فرماید کہ در (ب)
در آخر مرادف (الف)۔ و (ج) بسکون دال بجد	الف آخر بقول رشیدی افادہ تعظیم کند و بقول
ہم مرادفش و بفتح رائے دوم بمعنی زید و (د) بسکون	سامانی بجایے نون ٹکن است در لغت عرب و بنجیال
نون و دال بجد بمعنی (الف) صاحب سروری بر	خان آرزو (ب) مخفف (اندر خوراک) است یعنی
ذکر (ج) قانع۔ خان آرزو در سراج بذکر (الف) فترا	کاف حذف شد و در (د) نون زائد در آخر

اندر زان قبول برهان باز اے تہوز بر وزن کم عرض بمعنی انپند و نصیحت و (۲) حکایت و (۳) وصیت
و (۴) کتاب باشد و صاحب ناصری بر وصیت و نصیحت قانع و ہم او فرماید کہ (اندر زان نامہ) وصیت نامہ
را گویند۔ صاحب سروری و جهانگیری ہم بر معنی اول و سوم قانع و صاحب رشیدی بر معنی اول و آخر
فرماید کہ بعضہم دال مہملہ بمعنی نصیحت است و معانی دیگر اگر بہ ثبوت رسد مجاز باشد۔ صاحب جامع ذکر معنی
اول و سوم و چارم کردہ (حکیم سنائی ۱۵) ہمہ اندر زمین بتوانیت پد کہ تو طفلی و خانہ رنگین است
(حکیم خاقانی ۱۵) مرا طبیب دل اندر گوئے کردست پد کزین سوا بترس از حوادث سودا پد بترش و تلخ
رضادہ بخوان گیتی ہر پد کہ بیشتر خوری از بیشتر خوری حلوا پد مؤلف عرض کند کہ اسم جامد فارسی زبان
ست

صاحبان ہوئے واند صراحت این کرده اند و از کلام فنی که صاحب اند نقلش کرده فتح دال مہملہ ثابت است
چنانکہ صاحب برہان گفتہ (۵) آنگاہ کہ شود لب باند زہرہ انگشت سخن بد نشین طرزہ (اردو)
(۱) نصیحت مؤنث (۲) حکایت مؤنث (۳) وصیت مؤنث (۴) تحریر کتابت - مؤنث -

اندر زرا بقول صاحبان برہان و ناصری و سراج و سروری بروزن مندل ساگاوزہرہ را گویند
و آن سنگی بود کہ در میان زہرہ گاویا شیردان متکون شود و بتازی حجر البقر گویند۔ صاحب محیط بر اندر زرا
بزایہ تخم فرماید کہ حجر البقر است و بر حجر البقر گوید کہ در اندس سوارس و بشیرازی اندر زرا و بفارسے
گاودار گویند و در ہند بہ گاوردہن معروف و در صید نہ جاوردہن معرب گاوردہن نوشتہ و گویند
بہ فارسی مہر زہرہ و گاوزہرہ نامند۔ گاہی در شیردان مادہ گاویافتہ میشود۔ قائم مقام فاذرہر باشد۔
گرم و خشک و آرد دوم۔ محلل۔ یسمن و مدر بول و حیض و جالی و مفتت سنگ و جہتہ برقان و مرض
ڈبہ اطفال نافع و منافع بسیار دارد (الخ) بخیاں ما۔ اندر زرا مرگب باشد از اندر کہ مرید علیہ و
باشد و زامخف زہرہ بہ تبدیل ہائے تہوز با الف یا اسم فاعل ترکیبی باشد یعنی پیدا شونده در داخل
کہ زرا امر است از زرایدن و خان آرزو و در سراج ہم اشارہ این باہام کردہ یا اسم جابد باشد و اعظم
(اردو) گاوردہن بقول صاحب جامع الادویہ۔ سنگ گاویا حجر البقر۔ گاہے کہ پتہ میں ایک تہری
ہوتی ہے شہور۔ زردی مائل۔

اندر رفت بقول صاحب شمس بالفتح لغت فارسی است بمعنی شلم سرخ و سفید کہ اورا کچندہ گویند۔ دیگر
کسی ذکر این نکرد و صاحب محیط ہم ازین ساکت و در تعریف شلم سرخ و سفید ہم نشان این یافتہ نمیشود
و کچندہ و رائے شلم است کہ بر اگر دہک ذکرش کردہ ایم خیال ما نیست کہ در اسم بیان کردہ صاحب

تحریف راه یافت و کاتب چابک دست آنرزوت را که معنی کنجده باشد آنزوت نوشت و ننیدانیم که شلم سرخ و سفید را مرادف کنجده چه طور قرار داد و با بجمله این لغتی است که مستحق نشد. و معاصرین عجم هم ازین خبر ندارند.

اندر و | بقول برهان بروزن اندرزا (۱) معنی نون و فتح دال و سکون راء جمله و واد بالف کشیده آرزو و حاجتمندی و (۲) سرنگون و آویخته و حیر و پریشان. صاحبان سروری و جهانگیری بذکر معنی و (۲) سرنگون و آویخته و واثراگون باشد دیگر کسی فکر دوم نسبت معنی اول می فرمایند که معنی حاجت و مراد باشد و بابا ایشان اتفاق داریم زیرا که بمعنی اصل این اندر و ایست باشد مبدل اندر کبایت و خیال خان آرزو همانست که براندر بانه کرش کرده ایم و حقیقت هر دو معنی و ما خذ را هم همدارنجا نوشته ایم با بجمله اندر و بمعنی اول مخفف اندر و است که می آید و اندر و است. مخفف اندر و ایست. باشد و بمعنی دوم مخفف اندر و از که می آید (کمال اسمعیل ۵) ایکه از بر سر موسی تودلی اندر و است و یک سر بروزن چنبر باز بمعنی گونار و آویخته صاحب موسی ترا بر دو جهان نیم بهاست و (ار و و) کلید و (۲) سرگشته و حیران و سرنگون و آویخته باشد صاحب **اندر و** | بقول صاحب هفت بفتح اول و سکون

ناصری فرماید که مرادف اندر و اسے و اندر وائی تمہ
 بیک معنی۔ صاحب جامع ہم انیر اہرہ و معنی مرادف
 اندر و اگفتہ۔ مؤلف عرض کند کہ باخان آرزو
 اتفاق داریم کہ صرف یکہ معنی نگونسار و آویختہ
 دارد و معنی حاجت مندی نیست و نباشد زیرا کہ
 ماخذین را بر اندر باے بیان کرده ایم کہ مرکب
 است از اندر و واثر و (واثر بزائے فارسی تبدیل
 (واثر بزائے عربی است) بمعنی عکس و قلب۔ کذا
 فی الکثر۔ پس معنی لفظی (اندر و اثر) چیزی کہ در
 و قلب باشد کنایہ از آویختہ و نگونسار۔ و معنی
 حاجت و حاجتمندی را ازین ہیج تعلق نیست زیرا کہ
 ما بر اندر باے بیان کرده ایم و بعض محققین ہم ذکر
 کرده اند کہ اندر باے بمعنی حاجت مخفف (اندر باے)
 باشد و بالیت اسم مصدر بالیتن است پس معنی
 حاجت در اندر باے بہین و جبید باشد۔ اندر و اثر
 معنی مذکور را از اندر و اثر پیدا کردن خلاف
 و تسامح اہل تحقیق است فتاویٰ۔ آنچه صاحب ناصر
 این را مرادف اندر وائی نوشته است غلط کرده است
 بیک معنی۔ صاحب جامع ہم انیر اہرہ و معنی مرادف
 اندر و اگفتہ۔ مؤلف عرض کند کہ باخان آرزو
 اتفاق داریم کہ صرف یکہ معنی نگونسار و آویختہ
 دارد و معنی حاجت مندی نیست و نباشد زیرا کہ
 ماخذین را بر اندر باے بیان کرده ایم کہ مرکب
 است از اندر و واثر و (واثر بزائے فارسی تبدیل
 (واثر بزائے عربی است) بمعنی عکس و قلب۔ کذا
 فی الکثر۔ پس معنی لفظی (اندر و اثر) چیزی کہ در
 و قلب باشد کنایہ از آویختہ و نگونسار۔ و معنی
 حاجت و حاجتمندی را ازین ہیج تعلق نیست زیرا کہ
 ما بر اندر باے بیان کرده ایم و بعض محققین ہم ذکر
 کرده اند کہ اندر باے بمعنی حاجت مخفف (اندر باے)
 باشد و بالیت اسم مصدر بالیتن است پس معنی
 حاجت در اندر باے بہین و جبید باشد۔ اندر و اثر
 معنی مذکور را از اندر و اثر پیدا کردن خلاف
 و تسامح اہل تحقیق است فتاویٰ۔ آنچه صاحب ناصر

از تسامح اهل تحقیق خبر داده ایم (ارو) دیکھو اندر با
اندر وائی بقول برهان بروزن کم پروا الی یعنی
 (۱) حاجت مندی و (۲) سزگونی و گشتگی صاحب
 معنی اندر واه باشد مؤلف عرض کند که اندر واه
 مخفف اینست و ماصراحت ماخذ و تعریف این بر
 اندر باء کرده ایم و این مبدل آنست که باء موحد
 به و او بدل شود همچون آب و آو (ارو) دیکھو اندر با
اندر وایست بقول رشیدی مرادف اندر باست که معنی مصدری پیدا کرده است ولیکن نتوان گفت که این
 که گذشت به باء موحد به و او بدل شود همچون آب
 و آو (ارو) دیکھو اندر باست - (۲) سزگونی و گشتگی - مؤنث -

اندر واپ بقول برهان و جامع بفتح اولی در ضم ثانی بروزن کندوب نام نوعی از جوشش
 که پوست بدن را سیاه و خشک گرداند و باخارش باشد و آنرا البسه بی قوا بگویند صاحب ناصری فرماید
 که اندوب و اندوج مرادف این است که می آید - صاحب جهانگیری گوید که همین را بر یونان و اندو
 هم نام است و بهندی داد گویند - خان آرزو در سراج - اندوب و اندوب را مخفف این گفته
 صاحب اند صراحت فرماید که این لغت فارسی است - بعضی محققین این را به باء فارسی نوشته
 بعوض باء عربی در آخر (ارو) داد - نکر - دیکھو ادر فن -

اندر ووج بفتح اول و جمیم عربی در آخر بقول صاحب انند همان اندر واپ باشد که گذشت مؤلف
 عرض کند که مبدل آن - که باء فارسی جمیم عربی بدل شود همچون پالیز و جالیز (ارو) دیکھو ادر فن -

اندر و خون | بقول برهان و بهفت و اند بضم خاے نقطه دار و سکون و او و لون - چوب و اژد سقا
و آن رستنی سطره خازناک باشد - ماذکر این بر اشتلا بوس کرده ایم و این را بسوی نانی اندر و خوشون نام
است و جادو دارد که این مخفف آن باشد (اردو) و بکھو اشتلا بوس -

<p>اندر و ن بقول صاحب اند بالفتح و ضم همله (۱) بمعنی اندر که ترجمه فی است و (۲) بمعنی دل وروده و (۳) باطن مؤلف عرض کند که (۱) مزید علییه اندر و مسبدل اندران که الف بواو بدل شده اندرون شد همچون تاغ و قوغ (انوری ۵) گر حرم را چون حریم خرمست بودی شکوه و اندر بواو بدل کعبه بر گز آمدی غری ولات و (انوری ۵) کبف ذوالفقار مقضوی و که بحرب اندرون چو شیراز و (۲) مجاز باشد که دل از اعضاے داخلی است و بمعنی شکم و غیر آن هم آمده و تشخیص بار و ده ندارد (سعدی ۵) تو اتم آنکه نیاز ارم اندرون کسی و حسود را چه کنم کوز خود برنج در است و (وله ۵) اندر و ن از طعام خالی دارد و پتا در و نوز معرفت نی و (۳) هم مجاز معنی اول است که ظاهر و باطن</p>	<p>بیرون و اندرون گویند (ظهوری ۵) تف داغ برون و اندرون دستی بهم دادست و نفس هم شعله شد خواهیم که خوش بر یکدگر چشم و (اردو) (۱) دیکھو اندر (۲) دل پیٹ - نکر (۳) باطن نکر - اندر و نی بقول صاحب اند بجواز فرنگ (۱) بمعنی باطن و درون و (۲) بمعنی کتان بهتر - دیگر کسی از محققین فکر این نکرد و بخیاں ما معنی اول متعلق به اندرون است نه اندرونی که در اندرونی یاے نسبت باشد و معنی آن باطنی و درونی محققین بالا از غور کار گرفته اند همچون داغ اندرونی و مرض اندرونی و حال اندرونی و نسبت معنی دوم عرض میشود که معاصر بعم سکت اند اگر سندی پیش شود - اسم جادو توان گرفت که لباس کتان را در بلاد سرد اکثر داخل لباس و می پوشند جادو دارد که بهمین وجه کتان موسوم شد</p>
--	---

بہ اندرونی (اردو) (۱) اندر کا جیسے اندر کا
 حال خدا ہی جانے (۲) عمدہ قسم کا کتان۔ حصہ
 آصفیہ نے کتان پر فرمایا ہے کہ ایک قسم کا باریک
 کپڑا جو علف یعنی گھاس سے تیار کیا جاتا ہے اس
 کا پہنا بدن کی رطوبت و عرق کو جذب کرتا ہے کہتے
 ہیں کہ اگر کوئی فربہ اندام دہلا ہونا چاہے تو جاڑے کے
 موسم میں کتان کا کورا کپڑا پہنے اور گرمی میں دہلا ہوا
 اور اگر لاغر ہونا منظور نہ ہو تو اس کے برعکس کرے
 شاعروں نے اسکی نسبت یہ خیال کیا ہے کہ وہ
 چاندنی میں ٹکڑے ٹکڑے ہو جاتا ہے۔ لیکن جن لوگوں
 نے اس کا تجربہ کیا ہے وہ بے اصل بیان کہتے ہیں بغض
 کہتے ہیں کہ یہ کپڑا اسی کے دخت کی چھال سے کپڑے کی طرح
 تیار کیا جاتا ہے اور نور ماہ کے سامنے اسے تھپہنے کی آیت
 نہیں۔ تا رتا رنگ ہو جاتا ہے (تجل ۵) باغ میں
 گلگشت کو آیا ہے کیا وہ رشک ماہ ۶ دامن گل ٹکڑے
 ٹکڑے جون کتان ہونے لگا ۷

اندروست | بقول صاحب اندکوالہ فرنگ بالفتح وفتح ہاے ہوز و سکون سین مہملہ و
 ناے ثنات لغت فارسی است بمعنی زعفران وشتی۔ دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد۔ صاحب محیط ذکر کیا
 نفوذ و بر زعفران فرماید کہ اسم عربی است و بیونانی قزو قس و بسیرانی کر کم و بغارسی کیاس و در انگریزی
 بناقران و ہندی کیمر کم و کنکم و کنکون و آن تا رہاست شبیہ بعصفرو بسا خوشبودار و تیرہ رنگ
 مائل بسرخ گرم در دوم و خشک در اول۔ قابض و محلل و منضج و مفتح و منافع بسیار دار و وجہ تسمیہ آن
 پیچ معلوم نشد (اردو) کیسر بقول آصفیہ اسم یونانی۔ زعفران۔ ایک قسم کا نہایت خوشبودار زرد
 پھول۔ ہماری رائے میں اس کا ترجمہ جنگلی زعفران ہے اور مدراس میں کیسر کا پھول مشہور ہے اور
 خود ہمارے باغ میں ہے اس کا رنگ سفید اور دھندیان سرخ مثل زعفران کے خوشبو جس سے کپڑے
 رنگتے ہیں اور زرد رنگ خوشبودار کپڑوں پر آجاتا ہے اہل دکن اسی کیسر کو ہارسنگار کہتے ہیں غالباً

جنگلی زعفران یہی ہے۔ صاحب آصفیہ نے بھی اس کا ذکر کیا ہے۔

اندر ہندسی | بقول صاحب شمس لغت فارسی است بالفتح بمعنی طول و عرض۔ دیگر کسی از محققین ذکر این نکرده بخیاں مابین ہماں اندازہ ہندسی است کہ ہمیں معنی گذشت۔ بہ تسامح صاحب شمس اندازہ صوت اندر گرفت یا کاتبین مطابع تصرف کرده اند۔ واسے بر حال محققین کہ تحقیق نشان از دست اہل مطابع بر باد میرود و واسے بر محققینی کہ سلسلہ ردیف در حروف لغت قائم ندارند و مورد تصرف اہل مطابع می شوند (اردو) دیکھو اندازہ ہندسی۔

اندرین باغ چوطاوس بکار شمس | آنت کہ چنانکہ وجود طاؤس زینت باغ و بہار افراہم چنانکہ صاحبان خزینه و امثال فارسی ذکر این کرده اند و وجود خال ہم بر روی محبوب باعث زیب و زینت است از محل استعمال ساکت۔ مؤلف گوید کہ فارسیان بر روی محبوب را استعارہ کرده اند از باغ (اردو) بصفت خال رخسارہ محبوب استعمال این کنند مقصود ع۔ مگس خال ہے طاؤس ترے گلشن کا ہے

اندرستین | بقول شمس بالفتح بمعنی آستین برزده و در مالیدہ۔ فرماید کہ لغت فارسی است۔ دیگر کسی از محققین ذکر این نکرده و معاصرین عجم ہم ساکت اند و سنا استعمال این پیش نشد۔ مؤلف گوید کہ اگر سنا استعمال بہت آید تو انیم قیاس کرد کہ مخفف اندر آستین است همچون پسند و دخترند کہ مخفف پسر اندر و دختر اندر کہ اشارہ اش بر کلمہ اندر کردہ ایم و معنی لفظی اندر آستین غیر از آستین باشد متعلق بہ معنی دوم لفظ اندر و کنایہ از کسی کہ آستین برزده و آستین در مالیدہ و آستین بلند کردہ و مراد از شخص آمادہ و مستعد کاری کہ در ہرچہ حالت عادت است کہ آستین را بسوی مرفق بلند کنند و برزند و حصہ ابتدائی دست بی آستین و برہنہ می شود۔ (اردو) آستین چڑھایا ہوا۔ مستعد۔ آمادہ۔

(الف) اند شمار بقول صاحب اند (الف) بفتح اول و سکون شین معجمہ و رائے محلہ

(ب) اند شمال بمعنی (۲) گفتار و (ب) بقولش بفتح اول و سکون شین معجمہ

و (۳) بمعنی آواز بلند نیز برائے ہر دو لغت استناد کنند از فرہنگ فرنگ و فرمایند کہ ہر دو لغت فارسی

است حیث است کہ صاحبان تحقیق ازین ساکت اند و معاصرین عجم بزربان ندارند و سند استعمال

پیش نشد۔ اگر شاید بدست آید تو انیم عرض کرد کہ (الف) مخفف اندیشہ مادر است و اندشما مخفف

آن و معنی لفظی اندیشہ مادر بہ قلب اضافت مادر اندیشہ و ظاہر است کہ از گفتار خیال و فکر و اندیشہ

انسان می تراود و پیدامی شود از اینجا است کہ اورا مادر اندیشہ گفتند و (ب) مبدل آن همچون چنار چنار

و معانی دیگر مجاز گفتار (اردو) الف (۱) سبق مذکور گفتار بقول آصفیہ (فارسی) مؤنث۔ سخن

گویائی۔ کلام۔ تقریر۔ ب (۱) و (۲) و کیو الف و (۳) بلند آواز۔ مؤنث۔

اندک بقول برہان بسکون کاف تصغیر اند باشد (کہ گذشت) بہار گوید کہ مقابل بسیار و بیش و گاہی

مقابل فراوان نیز آید اگرچہ ہر کہ ام مرادف ہم است و بحوالہ خان آرزو گوید کہ گاہی در مقام معدوم و

نفی مطلق ہم استعمال کنند مثل کم چنانچہ گویند: زید کم مرکب این کاری شود؟ و غرض عدم انتخاب

وے باشد (نظامی ۵) پس پیش چون آقا ہم کی است با فروغم فروان فریب اندکیست با و فرمایند کہ

درین شعر غرض نہ آنست کہ من فی الجملہ فریب ہم دارم بلکہ دعا آنست کہ فریب اصلانیت چنانکہ ناہمی

کسی گوید کہ: دروغ کمتر بگو: و غرض آن نبی باشد کہ من رخصت داده ام کہ اندک دروغ خود می گفتم

باشی لیکن اختیار مانند این کلام عجبت آنست کہ آدمی بمقتضای بشریت از اقسام چنین قبایح بالکلیہ

پاک نمی تواند ماند پس اگر باین طور امرے کند ممکن الاتیان باشد و اگر خبری دہد محمول بر صدق تواند شد و

ازین قبیل است در این بیت (ب) مراد لکی بود و پیمان لکی ہا درستی فراوان فریب اندکی ہا (اردو)
تھوڑا بہت تھوڑا۔

اندکان | بقول برہان و جامع و سراج بروزن بندگان نام شہر و ولایت مابین ہرمقند و چین و قتل
ناصری شہر است در ترکستان۔ عرب این اندجان است وجہ تسمیہ این متحقق نشد (اردو) اندکان
ایک شہر اور ولایت کا نام ہے جو ہرمقند اور چین کے درمیان واقع ہے اسی کا عرب اندجان ہے۔

اندک اندک | بھی شود بسیار | مثل۔ صاحب | **اندک سال** | استعمال۔ | بقول بہار معنی خور و
محبوب الاشمال ذکر این کردہ از محل استعمال است
بخیال مابین مثل مرادف (قطرہ قطرہ سیلہ و اندک
اندک خیلہ) است کہ فارسیان بجائی زندہ کہ مقصود
بہ بیان این باشد کہ ہر چیز و ہر کار قلیل ہم چون سلسلہ کم سن صغیر سن بچہ۔

آن جاری باشد بصورت بسیار ظاہر شود و نتیجہ خوبی
اندکی جمال | بہ از بسیاری مال | مثل صاحب
پیدامی کند (اردو) پھوئیون پھوئیون تال بھرتا
بونڈ کاچو کا گھڑاؤ ڈھکاوے صاحب محبوب الاشمال
نے اس کا ذکر فرمایا ہے۔ دکن میں کہتے ہیں ”کچھ
آخر میں سب کچھ“ مطلب یہ ہے کہ انسان اگر کسی
کام کو کم کم اور مسلسل کرتا جائے تو آخر پر وہ نتیجہ بخش
ہوتا ہے اور بہت بھاری حیثیت پیدا کرتا ہے۔

و مرتج بر دولت مندی اوست حسن و جمال باشد اگر بر آن (اردو) دکن میں کہتے ہیں، جب صورت	زنی بسیار دولت مند است وزن دیگر دولت نہ بھائے تو لین دین چولھے میں جائے، اس کا
ندارد و لیکن اندکی جمال دارد۔ این ترجیح است	مطلب یہ ہے کہ حسن زن کو دولت مندی پر ترجیح

اندلس | بقول برہان بضم اول و ثالت و لام و سکون ثانی و سین بے نقطہ نام شہریت در حدود مغرب و نام جزیرہ ہم ہست در بالائے کوہی و بہر دو معنی بفتح اول و ثالت و رابع ہم آمدہ۔ صاحب ناصری در دیباچہ کتاب بذیل آرایش چارم گوید کہ صاحب برہان در تحقیق لغت مسامحہ تمام کردہ است و در مقامش فرماید کہ نام الکدایست از مضافات اسپانیول و اسپانیول سلطنتی است از سلطنت ہائے مستقلہ فرنگستان و مورخین عرب تمام اسپانیول را اندلس دانند و حقیقت نہست کہ چون در سنہ ہفتاد و شش از ہجرت سپاہ اسلام از جانب عبدالملک مروان تہ تیغ آن ملک ناموس شد اول ولایتی کہ فتح شد ملک اندلس بود و باین نام شہور شد پس مبرور ممالک دیگر مفتوح گردید و نیز از تواریخ و کتب معلوم می شود کہ لفظ اندلس و اندا و لوس در زبان اہل اسپانیول نام طائفہ است کہ مولد و موطن آنها قریب بحد و دروس بود و در سنہ چار صد و نہنہ مسیحیہ ولایت و ستیرہ سال قبل آغاز سنہ ہجری بمالک اسپانیول مستولی گشتہ لیکن چون مورخین عرب ماخذ اصلی لفظ اندلس را در قیاس چنانکہ رسم ایشان است نوشتند کہ یکی از فرزندان یافت بن فوح کہ اندلس نام داشت یکی از جزائرمستقلہ بارض اسپانیول بطریق میراث یافتہ در آن شہرے ساختہ باسم خود موسوم کرد و صاحب تقویم البلدان (ابوالفدا) بفتح اول و منہم ششم ضبط کردہ است (الخ) (اردو) اندلس۔ اسپین ہسپانیہ (دیکھو اسپانیول)

اندرم بقول برهان و ناصری و سروری و سراج و جامع و رشیدی بروزن سردمه بیا د آوردن غمها
گذشته (رودکی ۵) بهترین یاران و نزدیکان همه پانزدیشان دارم سرکایت اندمه بعضی محققین در
معراج ثانی (شریک اندمه) نوشته اند صاحبان اندر و شمس صراحت کنند که لغت فارسی است - مؤلف
عرض کند که از سرود کی می کشاید که اندمه یا و و ذکر و بیان غمهاے گذشته باشد و غیر این نباشد که
این اسم جامد است و حالاً بر زبان معاصرین عجم تتروک (ارودو) گزشته عمنون کی یاد -

اندر بقول برهان بروزن انجودا بمعنی اندرون باشد که مقابل بیرون است صاحب جهانگیری از
مکیم فردوسی سداورده (۵) از ان جایگاه شد باندوے شهر پد که بردار داز روز شادیش بهر پد
صاحب ناصری فرماید که مخفف اندرون باشد - مؤلف عرض کند که چه انگویم که سبیل آندر باشد
که رے محله بواو بدل شود همچون کلار و کلار و استعمال این که ببلے موحده شده است غیر ازین نباشد
که بابے زانداست و به تحقیق ما (۲) بمعنی گلاب و کاهگل که صراحت کامل این براندو و می آید (ارودو)
(۱) دیکهو آندر کے پہلے معنی (۲) دیکهو اندود -

اندروب بقول برهان و جهانگیری و ناصری و جامع بروزن منکوب مرادف اندروب (افضل الدین
کرمانی ۵) ترازه کے بود و پریش محبوب پد که داری در همه اندام اندروب پد ما ذکر این بر اندروب هم
کرده ایم و غیر این نباشد که این مخفف اندروب است و بعضی محققین اندروب را بابے فارسی گفته
(ارودو) دیکهو اورفن -

اندو بقول صاحب ناصری که بذیل اندو ضن آورده مخفف اندوخته که اسم مفعول اندو ضن است
فرماید که پارسی دری است که اهل کوهستانات بیشتر بان متکلم بوده اند خاصه اهل تبرستان و رے و توا لاج

ابا باطهر بهانی (نوا) ناله غم اندوخته و نو پیک عیار زر خالص بوبه و نو پیک فرایند که و نو بمعنی دانند باشد (اردو) اندوخته - اندوختن کا اسم مفعول جمع کیا ہوا۔

اندوج بقول برہان و جہانگیری و ناصری و جامع مرادف اندوب کہ گذشت - بخمال ماسبدل اندوپ است یعنی بعض محققان اندوب را بایہ فارسی گفته اند اندرین صورت اندوپ ہم بک فارسی باشد و فارسیان بایہ فارسی را جیم بدل کرده اندوج کردند چون پالیز و جالیز (اردو) و کیمو ادر فن -

اندوختن بقول برہان بر وزن افروختن بمعنی (۱) جمع کردن و فراہم آوردن و (۲) بمعنی قرض واپس دادن ہم صاحب بحر بزرگہر دو معنی این را کامل التصریف گفته و مضارع این اندوز و صاحبان موارد و نو اور و جامع ہم ذکر این کرده اند - صاحبان سروری و جہانگیری بر معنی اول قانع مؤلف عرض کنند کہ ما خدایین اندوز باشد کہ اسم جامد فارسی زبان و اسم مہین مصدر راست کہ بمعنی فراہم و جمع آمدہ و تسامح اہل تحقیق است کہ اندوز را بمعنی جمع کردہ شدہ نوشتہ اند بجمہ فارسیان زائے ہوز را بخائے عجمہ بدل کردند کہ عادت ایشان در اکثر افعال مہین است و پس از ان علامت مصدر تن براوزیادہ کردہ مصدری ساختند - و معنی دوم مجاز آنست کہ ادای قرض ہم مائل اندوختن است کہ پول قرض گرفتہ شدہ داخل مدخل شدہ است پس ادائی آن خرج حقیقی نیست بخمال ما این مصدر اصلی است کہ وضع شد از اسم جامد فارسی زبان و بخمال مقننین فارسی اصلی و سماعی - و بتحقیق سماعی نیست زیرا کہ ثابت کردہ ایم کہ وضع شدہ است و جادارد کہ ما خدایین اندوز گیریم کہ بمعنی نفع و سود می آید شین معجمہ آخر حذف کردہ بزیادت علامت مصدر اندوختن کردند

که معنی تحقیق این نفع و سود کردن است و مجاز آن جمع کردن و فراهم آوردن و معنی دوم مجاز حجاز و انهد
اعلم (اردو) (۱) جمع کرنا (۲) قرض ادا کرنا -

اندر خوش بقول صاحب انندجواله فرزندت فرنگ بفتح اول و ضم ثانی و کسر خای منقوط و

سکون شین معجرفه فارسی زبان است بمعنی نفع و سود - دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد -
اسم جاد است و جادارو که اسم مصدر اند و ختن گیریم بحدف شین معجرفه آخر (اردو) فائده - مذکر -

(الف) اندود (الف) بقول برهان و جامع بروزن مقصود کاه گل و گلابه را گویند که بر بام و

(ب) اندودن دیوار کرده باشند و بقول ناصری بمعنی کاه گل مالیدن فرماید که آنرا اندودن

گویند و سیم اندود و زرا ندود و دود اندود و امثال آن از ان برخیزد و (ب) بقول برهان کاه گل

و گلابه مالیدن و (۲) مطلقاً و ملحق کردن - صاحب بحر فرماید که کامل التصریف و مضارع این انداید و

بقول بهار و سراج و سروری و موارد مرادف اندایدن همه معانی که گذشت مؤلف عرض کند که

(الف) به فتح و او از روی قواعد فارسی مضارع (ب) ولیکن استعمال این نیست بلکه بجایش انداید

مستعمل که مضارع اندایدن است آنچه صاحب بحر انداید را مضارع اندودن گفته درست نکرده می باشد

که صراحت می کرد که مضارع اندودن مستعمل نیست ب تحقیق ما اندود (۱) ماضی اندودن به سکون واو - و

(۲) مخفف اندوده که اسم مفعول اندودن است (جمال الدین عبدالرزاق ۵) درین تهرنس

ز تخار خور و دود اندود که مرابکام بدانیش چند باید بود که حیث است که صاحب برهان و جامع

این را بمعنی کاه گل و گلابه نوشت و سندی پیش نکرد و ب تحقیق ما مجرد اندود بدون دال مهمله آخر بمعنی کاه گل

و گلابه باشد که سبیل انداست - الف یوا و بدل شد و جوتاغ و قوغ و از همین اند و مصدر اندودن

یعنی (ب) وضع شد بزیادت علامت مصدر (دون) در آخرش - و آنچه صاحب ناصری (الف) را بمعنی
 کابگنکال الییدن گفته غلط محض است باینکه تحقق شد که (ب) مصدر است مرکب از آند و معنی حقیقی آن
 (۱) گلابه کردن است و (۲) مجازاً بمعنی تلغ کردن و نهفتن و پرشدن چیزی بچیزی و در استعمال فرس بمعنی
 لازم هم آمده چنانکه در ملحقات می آید (اردو) (الف) (۱) لیپا - گلابه کیا - اندودن کا ماضی کل معنون
 کے لئے - (۲) لیپا ہوا - گلابه کیا ہوا - اندودن کا اسم مفعول تمام معنون میں (ب) (۱) گلابه کرنا لیپا
 (۲) تلغ کرنا - ایک چیز کو دوسری چیز میں چھپانا - بھرجانا -

اندودن آتش استعمال بمعنی پرا ز آتش شود و رون و برون شب آفتاب اندودن مخفی ماند
 و آتشین شدن است از همین مصدر است آتش اندودن که آفتاب اندودن درین شعر مخفف آفتاب اندوده
 مخفف آتش اندوده بمعنی آتشین چنانکه صائب گوید (۵) نہ شد روشن چراغم از عذار آتش اندودن
 بمعنی لازم متعل شد (اردو) روشن ہونا -
اندودن پوست بشیرینی استعمال -
 بمعنی پرا ز بشیرینی بودن (شیخ شیراز ۵) چو خوا
 بشیرینی اندوده پوست پو چو بارش کنی استخوانی درو
 مخفی ماند که استعمال اندودن درین شعر بمعنی لازم است
 (اردو) آتشین ہونا -

اندودن آفتاب استعمال بمعنی پرا ز آفتاب و متعلق بمعنی مجازیش که گذشت (اردو) شیرین ہونا
 شدن کہ کنایہ باشد از روشن شدن چنانکہ ظہور گوید (۵) ز شمع رایت اگر سایہ بر بہا افتد
اندودن چاک استعمال بمعنی چاک دشتن و چاک دار بودن است چنانکہ والہ ہروی گفته (۵)

ضعف وآله را و بجز زخمهای خویش دیدن از تعجب بجایه زدن تار چاک اندود را پنهانی مباد که چاک اندود درینجا مخفف چاک اندود یعنی چاک دار و پر از چاک	اندودن که گذشت استعمال اندودن درین شعر بمعنی لازم آمده (اردو) خرقه کا دهمین سیج اندودن دیوار از طلا استعمال بمعنی
است و اندودن درین شعر بمعنی لازم متعل و متعلق بمعنی مجازش که گذشت - (اردو) چاک دار بونا - گذشت (ملاقات سم شدی) خانه مارا بونو اندودن چمن استعمال بمعنی چمن داشتن است	است و اندودن درین شعر بمعنی لازم متعل و متعلق بمعنی مجازش که گذشت - (اردو) چاک دار بونا - گذشت (ملاقات سم شدی) خانه مارا بونو اندودن چمن استعمال بمعنی چمن داشتن است
و سر سبز و پر بهار بودن چنانکه میرزا بیدل فرماید (س) شوق موسی بگهم رام تسلی نشود تا دو عالم چمن اندود	از طلا اندوده است (اردو) دیوار پر طلا کاری کرنا -
تجلی نشود پنهانی مباد که چمن اندود درینجا بمعنی لازم است و متعلق بمعنی مجازش که گذشت (اردو) پر بهار بونا - سر سبز بونا -	اندودن صبح استعمال - پر از صبح و کنایه از روشن شدن چنانکه ملا علی رضا تجلی گوید (س) نقابش از صدف چهره صبح اندودی گرد و پیکل رخسارش از مهابت گرد آلود می گرد و پنهانی مباد
خرقه از دغان است چنانکه عرفی گوید (س) همیشه شیدای نیک بدوش انداختیم پخرقه از دو آتش خانه اندوده را پنهانی مباد که این متعلق است بمعنی مجازش روشن بونا -	که اندودن درینجا متعلق بمعنی مجاز است که گذشت استعمالش درین شعر بمعنی لازم (اردو) روشن بونا -

اندوز | بقول برهان و ناصری بروزن سردوز بمعنی (۱) فراهم آورده و جمع کرده باشد و
(۲) امر یا بمعنی صاحبان سروری و رشیدی نسبت معنی اول گویند که بمعنی جمع کننده و جمع کن (خضر)

(۱۵) نقد بقاراعل اندوز کن؛ قیمت فردای خود و امرو ز کن؛ (بدرالدین ماجر می ۱۵) گنجها گیر و سائلان را بخش؛ دوست اندوز و دشمنان را سوز؛ مؤلف عرض کند که معنی اول بیان کرده محققین بالا اعم از اینکه فاعلی باشد یا مفعولی متعلق با اسم فاعل و مفعول ترکیبی است که بجای ترکیب امر با اسمی پیدا شود و معنی دوم متعلق است از مصدر اندوزیدن که نمی آید و فارسیان براسه مصدر انداختن هم همین اندوز را بعضی امر استعمال کرده اند ولیکن بتحقیق ما اندوز (۱۶) بمعنی مطلق فراهم و جمع باشد چنانکه ذکرش بر مصدر انداختن گذشت همین است اسم مصدر انداختن بقاعده تبدیل یعنی (اندوخ) و اسم مصدر اندوزیدن بدون تبدیل معاصرین عجم با اتفاق دارند (۱۷) (۱۸) جمع کیا هوا - (۱۹) جمع کر (۲۰) جمع - اندوخته -

اندوزانیدن	بقول صاحب موارد متعدی باید که اندوزانیدن را متعدی بد و مفعول دانیم که اندوختن است که گذشت مؤلف گوید که چه انگویم معنی این جمع و فراهم کنانیدن است - دیگر کسی از که متعدی اندوزیدن که کار از اصل گرفتن بهتر است محققین مصدر ذکر این مصدر نکرد و لیکن از تبدیل و این هم درست نباشد که متعدی اندوزیدن موافق قواعد فارسی و مطابق قیاس است - یا اندوختن گوئیم زیرا که اندوختن هم متعدی است بلکه (۲۱) جمع کرانا -
------------	---

اندوزه بقول اندکجواله فرهنگ فرهنگ لغت فارسی است و با الفتح بمعنی نبشته باشد - حساب محیط ذکر این نکرد و بر نبشته فرماید که اسم فارسی است و معرب آن بنفشج و بفارسی کا گوش هم گویند و بعربی فریره و برومی اثر و هو و بیومانی ابرو و لبر یا نی میناس میرد و تر و راول شمیدن آن مسکن صداع حار و در آن رطوبت فضلیه و تلئین و حرارت اندک و لطافت و لزوجت و از لاق و جذب اسهل

است و منافع بسیار دارد و حیف است کہ محققین فرس از آندوزہ ساکت اند و خیال باجز این نیست کہ
ہاے لیاقت بر لفظ آندوز زیادہ کردہ نام این نبات نہادہ اند کہ لائق جمع کردن است نظر بر منافع
آن کہ متاع قیمتی را ماند (اردو) بنفشہ بقول اصفیہ (فارسی) اسم مونث۔ ایک بوٹی کا نام ہے جو
اکثر بر فانی پہاڑوں پر یا لب دریا پیدا ہوتی ہے۔

اندوزیدن بقول موارد (۱) بمعنی جمع کردن و فراہم آوردن و (۲) قرض واپس دادن۔ دراز اند و ختن۔ صاحبان جنینہ بر بان و نوادہ ہم ذکر آن کر دہ اند و بقول کامل التقریف و مضارع این کامل ہر دو معنی این بر اند و ختن گذشت (اردو) آندوزد۔ مؤلف عرض کند کہ مرکب است و یکھو اند و ختن۔	از اسم جامد آندوز و یاے معروف و علامت مصدر و آن و بقول مقتضین فارسی مصدر جعلی و ما اصلی کو نیم از آنکہ از اسم جامد فارسی زبان وضع شد و صرحت کامل ہر دو معنی این بر اند و ختن گذشت (اردو) آندوزد۔ مؤلف عرض کند کہ مرکب است و یکھو اند و ختن۔
---	--

اندوشہ | بقول صاحب اندکجوالہ فرہنگ فرنگ بفتح اول و ضم ثالث و فتح شین بمعنی لغت فارسی
است نام کلی است و ہیچ صرحت فرید نکرد و محققین فرس و مفردات طب ازین ساکت اند و حیف
است کہ بیان محل افادہ نہ بخشید و معلوم نشد کہ کدام محل است و در السنہ غیر حیہ نام دارد (اردو)
اندوشہ فارسی میں ایک پھول کا نام ہے۔

اندوک | بقول صاحب اندکجوالہ فرہنگ فرنگ بفتح اول و ضم ثالث لغت فارسی است و بمعنی
سختی و رنج باشد۔ دیگر محققین فرس ازین ساکت اند و مؤلف گوید کہ خبرین نیست کہ مبدل اندوہ
باشد کہ می آید فارسیان ہاے ہوز را بہ کاف عربی بدل کنند ہچون پروانہ و پروانک (اردو)
سختی۔ مونث۔ رنج۔ مذکر۔

اندول | بقول بریان و ناصری و جامع بروزن معقول - گلیمی باشد که آنرا بر چار چوب با پنجا محکم کنند و بخت استراحت بر آن نشینند و این در ملک و تلبا معمول است - صاحب سروری بجواله نسخه الحلیمی گوید که نشستگاه و حکام باشد چنانکه سدی گوید (س) نشستگاه از داند و کام با در آن پوش اندول خوانند نام خان آرزو در سراج فرماید که این لفظ غیر فارسی باشد و عجب است که صاحب فرنگها از آن غافل مانده اند و صاحب اند صراحت کند که لغت فارسی است - مؤلف گوید که جادارد که فارسیان لغت فرنگبار را استعمال کرده باشند (ار دو) و چهار پایی حسن پر کبیل بجای نوازشند با هم -

اندون | بقول صاحب اند بجواله فرنگ بفتح اول و ضم ثالث لغت فارسی است و کتب دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد و سده هم پیش نشد و ظاهر غلطی کتابت باشد که بر آند و نون یاد کرده اند اگر سده بدست آید تو انیم گفت که نون زائد است بر آند و که بهمین معنی گذشت همچون گذارش و گذارش (ار دو) دکیواندو -

اندوندا | بقول برهان و ناصری و جامع بفتح رابع و سکون نون و دال ابجد از اتباع معنی تار و مار که زیر وزیر شده و از هم پاشیده خان آرزو در سراج به دو و او (اند و وند) آورده مؤلف عرض کند که حیف است که سدی پیش نشد و بخیاں ماقول خان آرزو بهم صحیح باشد که (تار مار) و (تار و مار) هر دو آمده و به تحقیق ما این مرادف تار مار و زیر وزیر نباشد بلکه معنی این محض آوده و ملوث که ماخذ این همان اند است که معنی کاگل گذشت و آند درینجا مخفف آن که اصل این (اند و وند) بود و الف چارم و ششم حذف شده (اند و وند) باقی ماند و اگر بقول خان آرزو دو و او گیریم - و او دوم برابر عطف باشد (ار دو) لته پته - بقول آصفیه آوده - ملوث - بهر امو - شور بور - شر بور - خسته حال -

اندوہ | بقول برہان بروزن انہوہ گرفتگی دل و دلگیری را گویند خان آرزو در سراج فرماید کہ بخند
 و او مخفف آن و اندہان جمع این (کہ ذکرش بجای خودش آید) بہار گوید کہ اندوہ بمعنی غم و ملال
 و فرماید کہ بالفظ غور و نداشتن و کشیدن و گفتن مستعمل نجبال ما انحصار این مصادر خوب نیست چنانکہ
 از مطہقات ظاہر شود و بقول صاحب کثر کہ محقق ترکی زبان است و ہم بقول اندان اسم جامد فارسی
 است بمعنی غم و ہم مؤلف عرض کند کہ ہمین است اسم مصدر اندوہیدن کہ می آید (عربی ۵)
 راحت آمد تا کشاید فضل اندوہ از دلم پد از کلید و دست خود میشت خاکستر گذاشت پد (اردو)
 اندوہ بقول امیر (فارسی) - مذکر - رنج و غم (آتش) طفلی سے سامنا غم و اندوہ کا رہا پد کیا کیا نہھا
 ہوے ہم پر قدیم سے پد

اندوہ آمدن | استعمال بمعنی واقع شدن
 رنج و غم باشد صاحب آصفی ذکر این کردہ (لفظی
 گنجوی ۵) چو اندوہ آید شونا سپاس پد نہ محکم تر
 اندوہ اندر ہراس پد (اردو) مبتلا سے رنج و
 غم ہوا - رنج پہنچا -

اندوہان | بقول صاحب اندہ جمع اندوہ -
 برخلاف قیاس و صاحب برہان بر اندہان نوشتہ
 کہ جمع اندوہ باشد برخلاف قیاس چہ بغیر از جانورا
 بالف و نون جمع نتوان کرد - خان آرزو در سراج
 نذیل اندوہ فرماید کہ درین مائل است چر کہ درختان
 و نہالان و اجروان و چشمان بسیار آمدہ و حق آنت
 کہ قیاسی بدو وجہ است یکی آنکہ وجہ صحت لفظ تو اند
 چنانکہ ہر جا با و نون جمع شوند و اول ساکن بود جائز
 است کہ ہر دو ہمیں بدل شوند چنانکہ خنب و خم و
 دنب و دم و چنانکہ الف در او اعل کلمات بیابد
 شود همچون اکدش و یکدش و ارمتخان و یرمتخان
 و نیز بہاے ہونز بدل شود همچون انگامہ و ہنگامہ و
 وجہ دوم آنت کہ حکم بموجب آن کنند مثلاً گویند کہ

جمع غیر ذوی الارواح هم یافته شده که تخصیص ندارد	جمع الف و نون - غیر جاندار را درست نیست و
یافته نشد چنانکه بعض محققین و متقدمین انسان را	نفی چیزی که بر نفسی محمول نشود بکلمه نادرست نیست
انسان با و شیران را شیر با هم آورده اند و این هم	و مراد از این آنست که هر چا چنین کلمه واقع شود بی اشتباه
استثنا باشد در استعمال و جادارد که این قسم استثنا	و لحاظ روزه چنان اهل آرنه پس آنچه در بیابان
بضرورت شعر گیریم بهر حال قاعده که مقتضی فرس	باشد بر همانقدر که مسموع و آوده باشد اقصا نماید
لحاظ کثرت استعمال قائم کرده اند قیاسی است و	و بیدان و چنانرا نگویند چنانکه درختان و نهالان
مخطا استعمال که برخلاف آن یافته شد سماعی است	و همچنین بجای ناکام - ناقص و نیز نگویند (انتهی)
و آنچه خان آرزو فرماید که اتباع سماعی در همان	مؤلف عرض کند که خان آرزو بطور اعتراض
الفاظ مخصوص که سماعت یافته شد تعلیمی ندارد و	بر برهان کجی که کرده است و تصفیه که در آخر بحث
برخلاف آن درست نیست نسبت این عرض می شود	خود فرموده از آن تردید قول برهان نمی شود و حق نیست
که پابندی ما را بر استعمال پیشینیان مخصوص کردن مرده	که قاعده جمع که صاحب برهان ذکرش فرموده و
پسند نیست و استعمال معاصرین عجم را اندر مخصوص	الف و نون را با جانوران مخصوص کرده مقصود عجم
فائق تر دانیم از متقدمین و متأخرین زیرا که در هر زمان	از جانداران است یعنی مطلق حیوان که انسان هم
اصلاح زبان می شود و آنچه حالا در روزه فارسیان	در آن شامل باشد و لقبول متقدمین فارسی هم جمع با الف
اهل زبان است بحق ما بهتر و موافق محاوره باشد بر	و نون مخصوص است با ذوی الارواح و آنچه بر بعض
خلاف محاوره پیشینیان و همین اصول در هر یک	این کلیه براس غیر ذوی الارواح هم استعمال این یافته
زبان اولی - قاتل (ار دو) رنج - غم - بحالت جمع	شد مستثنی باشد همچو درختان و همین قسم استثنا در

<p>اندوه بردن استعمال - دفع کردن رنج و غم است</p>	<p>استعمال این کرده اند یعنی کسی که پیشه او اندوه و غم است</p>
<p>صاحب آصفی ذکر این کرده (تاثير مصنفانی) برد اندوه زد دل تهمت زرداری هم با داغ بردل نبود لاله عباسی را با (اردو) رنج و غم منانا - دفع کرنا - (اردو) مبتلای رنج و غم -</p>	<p>و مبتلای رنج و غم می ماند (عربی) و ارم یک چشم او دل اندوه پیشه را با غافل که مست می شکند زود پیشه را با</p>
<p>اندوه بودن در دل استعمال - یعنی بودن</p>	<p>اندوه داشتن استعمال - یعنی رنج و غم داشتن</p>
<p>رنج و غم است که حاصل آن مبتلای رنج و غم بودن باشد صاحب آصفی ذکر اندوه بودن کرده (حقیقی یا غی) (در ان پیری که صد غم حاصل شود بهمان اندوه یوسف در دلش بود با (اردو) غم رهنای غم هونا - مبتلای رنج و غم هونا رهنای -</p>	<p>و مبتلای رنج و غم بودن است - صاحب آصفی ذکر این کرده (غفانی شیرازی) دلم ز روز بد خوش ماتمی دارد با چه ماتم است که اندوه عالمی دارد با - (اردو) رنج و غم رهنای - مبتلای رنج و غم هونا - اندوه دانستن استعمال - صاحب آصفی</p>
<p>اندوه رسیدن استعمال - استفسار رنج و غم کسی کردن و رنج و غم کسی را دریافت کردن باشد صاحب آصفی ذکر این کرده (خسرو) اندوه جدائی ز کسی پرس که کیچند روز فلک از صحبت پارس جدا داشت با (اردو) رنج و غم کی حالت دریا کرنا - پوچھنا -</p>	<p>ذکر این کرده که معنی واقف بودن از رنج و غم است (خسرو) تو سهل می شماری اندوه خسرو آرس آنکو ندیده رنجی اندوه کس چه داند با (اردو) رنج و غم و اندوه سے واقف هونا - اندوه رسیدن استعمال صاحب آصفی ذکر این کرده که معنی رنج و غم رسیدن باشد و مبتلای رنج و غم شدن (ظییری نیشاپوری) زربن بود</p>
<p>اندوه پیشه استعمال - فارسیان بصفت دل</p>	

<p>دل خود کام و ناسپاس مرا در ز روی هم رسد اندوه</p>	<p>شام سے کس طرح صبح تک پڑ در کار مجھہ مرضی کو پہن</p>
<p>بقیاس مرا (اردو) رنج پہنچا جیسے، میرے</p>	<p>نگسار دو پڑ</p>
<p>ولکواس واقعہ سے رنج پہنچا ہے، بتلا سے رنج و غم</p>	<p>اندوہ کشیدن استعمال صحاب آصفی ذکر</p>
<p>اندوہ کا ستق استعمال صحاب آصفی ذکر</p>	<p>این کرده کہ بمعنی رنج و غم کشیدن و بستلای رنج و غم</p>
<p>این کرده کہ بمعنی کم کردن و شدن اندوہ باشد۔</p>	<p>شدن است (فخری صفا فی ۵) ازان پس کہ</p>
<p>(خسرو ۵) کہ بہ نجات تر و اندوہ کاہ پڑ یافتہ در</p>	<p>کشیم ز تب بسی اندوہ پڑ ز فرط خواب ملاست ز دم</p>
<p>عصہ با خزر راہ پڑ (اردو) رنج و غم گھٹنا گھٹنا</p>	<p>بسی آسا پڑ (اردو) رنج کھینچنا۔ رنج و غم مین گھٹنا</p>
<p>اندوہ کشاد استعمال بقول صاحب شمس بمعنی</p>	<p>اندوہ گسار استعمال بقول بہار شکندہ اندوہ</p>
<p>نگسار مؤلف عرض کند کہ اگر معنی بیان کردہ</p>	<p>باشد و سنا این بر (اندوہ گسار) می آید کہ مخفف این است</p>
<p>را تسلیم کنیم متعلق باشد باندوہ کشایدون و ان کلمہ</p>	<p>و کنایہ باشد از غمخوار و متعلق باشد از (اندوہ گسار)</p>
<p>در آخر کہ اسم فاعل ترکیبی باشد از اندوہ کشادن۔</p>	<p>کہ بمعنی اندوہ خوردن است و کنایہ از غمخواری کردن</p>
<p>اندوہ کشاد بدل مہلہ در آخر بمعنی غلط است دیگر</p>	<p>و غمخوار شدن (اردو) نگسار و گھو اندوہ کشاد۔</p>
<p>کسی از محققین فرس ذکر این نکرد۔ شک نیست کہ</p>	<p>اندوہ گمین استعمال بقول بہار بمعنی گمین</p>
<p>فارسیان (یاد کرد) را بمعنی یادگار استعمال کردہ اند</p>	<p>بنا سنا این از کلام مہوری یافتہ ایم (۵) اندام شکوہ</p>
<p>ولیکن اندوہ کشاد را بغیر وجود سنا استعمال تسلیم کنیم</p>	<p>اگر خاطر اندوہ گمین باشد پڑ دل دلداری خواہ چنان</p>
<p>(اردو) نگسار بقول آصفیہ (فارسی) اسم مذکر</p>	<p>باشد چنین باشد پڑ مخفی مباد کہ گمین بقول بران معنی</p>
<p>غمخوار۔ ہمدرد و سوز (عارف ۵) جاگے گا ایک</p>	<p>و خداوند آمدہ چون با کلمہ ترکیب کنند همچون نگمین و</p>

<p>شرکین و معنی صفت هم هست هرگاه با وصف مرکب سازند و بعضی گویند معنی پر است که در مقابل خالی باشد چه گین در اصل آگین بود (الخ) مؤلف عرض کند که توجیه آخرین اقوی (ارو) اندوین بقول امیرنگین - بنجیده (وزیر) برابر است و دشمنان کاچا هسته بین پدین خوش هون حبیب دل اندوین است معنی اندوین (بهر) مکتور است بات بات مین هین خوبه یار کی باکیا غم است کوئی خوش هو که اندوین است -</p>	<p>استعمال - معنی نگین اندوین باشند بودن است سندان بر اندوین گذشت (ارو) اندوین نگین هونا نگین رهنما - اندوین رهنما - استعمال - صاحب آصفی ذکر اندوه ماندن این کرده که معنی باقی بودن ریخ و غم است (فغانی نخسرازی) خود را عشق لاله رخا سوخته تمام اندوه دوزخ و هوس ختم نماید (ارو) ریخ و غم رهنما - استعمال بقول بهار مرادوف اندوینا اندوین - مؤلف عرض کند که ناگ بقول (ارو) نگین هونا -</p>
<p>فرنگت بالفتح مصدر فارسی است معنی نگین شدن - دیگر کسی از محققین مصادر فرس ذکر این نکرد و سندی پیش نشد ولیکن موافق قیاس است و بقا مقتضین فارسی مصدر جعلی که زیادت یا معر و علامت مصدر ردن بر لفظ اندوه وضع شد و باصول ما مصدر اصلی که از بهر جامد فارسی زبان وضع کردند - کامل التصریف - مضارع این اندو (ارو) نگین هونا -</p>	<p>(۵۷۱) استعمال بقول امیرنگین - بنجیده (وزیر) برابر است و دشمنان کاچا هسته بین پدین خوش هون حبیب دل اندوین است معنی اندوین (بهر) مکتور است بات بات مین هین خوبه یار کی باکیا غم است کوئی خوش هو که اندوین است - استعمال - معنی نگین اندوین باشند بودن است سندان بر اندوین گذشت (ارو) اندوین نگین هونا نگین رهنما - اندوین رهنما - استعمال - صاحب آصفی ذکر اندوه ماندن این کرده که معنی باقی بودن ریخ و غم است (فغانی نخسرازی) خود را عشق لاله رخا سوخته تمام اندوه دوزخ و هوس ختم نماید (ارو) ریخ و غم رهنما - استعمال بقول بهار مرادوف اندوینا اندوین - مؤلف عرض کند که ناگ بقول (ارو) نگین هونا -</p>

<p>(الف) انده</p> <p>(ب) اندهان</p>	<p>(الف) بقول برهان و جامع</p> <p>و ناصری مخفف اندوه باشد</p>	<p>سوز بر طرف شد و آن اندهان نمائند (اردو)</p> <p>(الف و ب) دیکھو اندوه اور اناحقان۔</p>
<p>(ب) بقولش جمع آندہ و ماصراحت کامل (ب) بر</p> <p>اندوهان کرده ایم کہ جمع آندوہ گذشت (انوی)</p> <p>(ع) بار اندو کش کہ بار و گرہا برہانیت از</p> <p>غم ایند و باز ہا صاحبان سروری و جامع و ناصری</p> <p>و برہان ہم ذکر (ب) کردہ اند (سروری ع)</p> <p>روزی سہ چار اندہ او داشت ہر کسی پو آن</p>	<p>اندہ خورون استعمال۔ صاحب آصفی</p> <p>ذکر این کردہ کہ بمعنی غمگین شدن است (خسرو)</p> <p>گوایہ پندگو اندہ مخور بہودہ چندین ہا چہ</p> <p>خار از پاکشی آنرا کہ پیکان دردش باشد ہا۔</p> <p>(اردو) غم کھانا۔ بقول آصفیہ رنج اٹھانا۔ (ع)</p> <p>غم کھانا ہون لیکن مری نیت نہیں بھرتی ہا</p>	<p>اندہ قوقو بقول برہان بضم دو قاف و سکون دو واو۔ دو ایت کہ آنرا حذ قوقی خوانند۔</p> <p>کلف را مانع است و ما ذکر این برآزورد کردہ ایم و صاحب برہان برآزورد صراحت کردہ است</p> <p>کہ اندہ قوقوغت فارسی است و ما خداین جز این نباشد کہ معنی حقیقی این تکمہ رنج و غم باشد۔</p> <p>بقول محیط کہ برآزورد مذکور شد مولد خون عکس غلیظ است و مضار این زائد از منافع و جادار و کہ</p> <p>این نام را بطحاظ منافعتش گیریم کہ تکمہ پیرہن محافظت جسم کند و پیرہن را بر بدن انسان چیست و</p> <p>درست میکند پس اندرین صورت معنی این بند و اصلاح کنندہ رنج و غم باشد کہ گنایہ ایت</p> <p>ولیس (اردو) دیکھو ازورد۔</p>
<p>اندہ گذشتن استعمال بمعنی متبدا</p> <p>اندوہ کردن و اندوہ را بحال خود گذشتن و</p>	<p>بہ دفع آن نپرواختن۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ</p> <p>(خاقانی ع) اندہ گسار من شدہ اندہ گینا</p>	<p>بہ دفع آن نپرواختن۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ</p> <p>(خاقانی ع) اندہ گسار من شدہ اندہ گینا</p>

وامتی چه کرد از غم عذر امن آن کنم؟ (ار و و)
 ریخ و غم من مبتلا کرنا۔ ریخ و غم کا دفعیہ کرنا۔
 (الف) اندہ گسار استعمال۔ صاحب آصفی (ار و و) (الف) غم گھٹانے والا۔ اندوہ گسار (ب) غم گھٹانا
 ذکر این کرده مرادف و مخفف اندوہ گسار است
 (ب) اندہ گسار و ن | صاحب آصفی ذکر
 اندہ گفتن استعمال صاحب آصفی ذکر این کرده که
 که گذشت و سزاین بر اندوہ گذشتن مذکور شد
 و این متعلق است با مصدر -----
 (ب) اندوہ گسار و ن | صاحب آصفی ذکر
 (ار و و) ریخ و غم کی حالت بیان کرنا۔

(الف) اندی (الف) بقول برهان و هفت بروزن لندی (الف) بمعنی خاصه باشد که در مقابل
 (ب) اندیدن خرجی است و (۲) بمعنی امیدواری هم و (۳) بجای لفظ بود که باشد که هم تنها
 کنند و (۴) بمعنی آن لحظه هم که ایام گذشته باشد و (۵) تعجب رانیز گویند و (۶) بمعنی نیز هم آمده که
 بعربی ایضا خوانند و نسبت (ب) فرماید که بروزن خندیدن (۱) بمعنی تعجب کردن و (۲) سخنی
 رانیز گویند که از روی شک و ریب و آهستگی گفته میشود۔ صاحب نواد نسبت معنی سوم (الف)
 فرماید که بمعنی کوکه و باشد که و نسبت (ب) فرماید که بمعنی بگان بردن و سخن بگان گفتن۔ و صاحب جا
 نسبت (الف) باتفاق معانی برهان نسبت معنی سوم گوید که کلمه تمتی و آرزو باشد۔ صاحب بحر
 نسبت (ب) با برهان متفق و فرماید که سالم التصریف است۔ و بقول ناصر سخنی که از روی
 شک و ریب و آهستگی و حیرت و تعجب گفته شود و بقول موار تعجب کردن و سخن بگان و شک
 گفتن و فرماید که حاصل بالمصدر این آند و مضارع این آندو۔ خان آرزو سرانج بر معنی دوم

(ب) مشتق بابرهان و معنی آتش را غلط داند و صاحبان سروری و جهانگیری هم بر معنی دوش قانع که سخن بشک گفتن باشد بخيال ما (الف) اسم جامد و اسم مصدر (ب) باشد و ترکیب (الف) بجز نباشد که لفظ آنرا بایسته نسبت مرکب کرده اندی کردند و معنی حقیقی آن منوب به چند و نوبه مقدار غیر معین و حاصل آن مشتبه و شاید که آنهم بجزا بمعنی شک و گمان بر معنی چارش گذشت پس معنی سوم (الف) اصل است یعنی باشد و بود و شاید که اظهار شک کند و یقین ندارد چنانکه خان آرزو آورده (س) گر روی باغ زرد شد از فصل دے چه پاک پاندی که سرخ باشد روی خدایگان پ و معنی دوم بیان کرده برهان تعلق است با معنی ششم آمد که گذشت و زیادت تحتانی مصدری یا نسبت معنی امیدواری پیدا کند و نسبت معنی اول حیف است که سندی پیش نشد مشتاق آن باشیم که خصوصیت و خاصه قبائل است از ماخذ و چاره نیست بدین معنی اسم جامد گیریم حالاً عرض میشود نسبت معنی چارم الف که بخيال ما مرکب است با آن (اسم اشاره) و دمی معنی روزگازشته و مجازاً بمعنی آن لحظه گذشته که فارسیان در استعمال خود ممدو را بمقصوده مضموم خوانند و حقیقت معنی پنجم و ششم خراب نیست که اندی اسم جامد فارسی از زبان است - و مصدر (ب) وضع شد از (الف) زیادت علامت مصدر (دون) و معنی (۱) تعجب کردن و (۲) سخن بشک و گمان گفتن پیدا شد از معنی پنجم و سوم اسم جامد که تعریفش بالا گذشت خان آرزو (الف) را ترک کرد و بر اندیک که می آید بحث کرده است و ما هم همدر انجا ذوقی برداریم (ار دو) (الف) (۱) خاص قبول آسینه مضموم - عمده - منتخب - چیده (۲) امیدواری - نوبه (۳) شاید بکلمه شک - (۴) آس لحظه - آس وقت (۵) تعجب - عجب - (۶) بھی - نیز - ایضا

(ب) (۱) تعجب کرنا (۲) کسی بات کو شک اور گمان سے کہنا۔

(الف) اندیش

(د) بقول برہان وناصری وجامع بروزن ہم پیشہ (۱) بمعنی فکر وخیال (۲)

(ب) اندیشمند

بمعنی ترس و بیم آلودہ (ناصری ۵) اندیشہ کس راہ بکنہ تو نازد و پیر

(ج) اندیشک

کہ بہت از تو نشان ست و نشان نیست پادخان آرزو و چراغ فرماید کہ معنی

(د) اندیشہ

اول حقیقی است و معنی دوم مجاز آن (سلیم ۵) از آہ خفتہ و رول

من از دہا سلیم پادسیاب ازین خرابہ باندیشہ بگذرد پادبہار گوید کہ تباہ و خام و رہ لوزد

از صفات اوست و بالفظ انداختن و بردن و بستن و خوردن و داشتن و دانستن و گردن

مستعمل مؤلف عرض کند کہ بخیاں ما اندیش کہ حاصل بالمصدر اندیشیدن بمعنی کاہگل

مالی و گلابہ سازی و گچ کاری گذشت ماخذ این است فارسیان ہاے نسبت در آخرش نیاد

کردند کہ بمعنی منسوب بہ گاہگل مالی و گلابہ سازی و گچ کاری است و کنایہ از فکر و خیال کہ چون

فکر و خیال بر دل و دماغ مستولی شود گلابہ سازی و گچ کاری را ماند کہ غلبہ آن گوید دل و دماغ را

بپوشد و فارسیان کنایہ بمعنی فکر و خیال و مجازاً بمعنی ترس و بیم استعمالش کردند و الف چہارم

بکثرت استعمال حذف شدہ اندیشہ شد و الف بجذف ہاے ہوز آخرہ (۱) مخفف (د) و ہم

مصدر اندیشیدن کہ می آید ہمین است و (۲) امر از مصدر اندیشیدن ہم آنچہ صاحب رشید

(الف) را اسم فاعل اندیشیدن ہم گفتہ تسامح اوست کہ از خیر اندیش و بد اندیش این معنی پیدا

کرده باشد و این اسم فاعل ترکیبی است کہ بدون ترکیب امر با اسمی این معنی پیدا نمیشود (نوری

۵) اگرش بہتان نہد خصم بد اندیش پادورش عصیان کند چرخ سنگر پادور (ب) و (ج) از قبیل

فکر مند و خوفناک است و استعمال این به تحقیق مخصوص باشد با معنی دوم (د) (نظامی ه) در آن
 رگ گذر هاء اندیشناک پیرا گنده شد در سرم مغرپاک پ (ار دو) (الف) (۱) و کیو (د) (۲) اندیشه
 سوچ - ژر - (ب) و (ج) بقول امیر اندیشه ناگ - پر خطر - خوفناک - (د) (۱) فکر - مونت خیال
 مذکر (۲) اندیشه و کیو اسکال -

اندیشه آمدن استعمال - صاحب آصفی ذکر
 این کرده که بمعنی پیداشدن فکر و خیال و خوف باشد (ار دو) فکر کرنا - خیال کرنا - اندیشه کرنا -
 (بدیع نبرواری ه) دو شتم اندیشه مرگ آمد و پشیا
اندیشه باشیدن استعمال - بمعنی فکر و خیال
 شدم پیاو آن خواب گران کردم و بیدار شدم پ
 (ار دو) خیال کرنا - فکر پونا - خوف پیدامونا - اندیشه
 پیدامونا -
 (ار دو) فکر و خیال پونا - پونا -

اندیشه افتادن استعمال - صاحب آصفی ذکر
 این کرده که مرادف اندیشه آمدن باشد (ملاجبی ه) این کرده (۱) بمعنی فکر و خیال و خوف و در کردن
 (ه) گرفتت که گبی اندیشه اش پ کوش که چون
 است (حافظ ه) طیب عشق منم باده خور که
 این معجون پ فراغت آرد و اندیشه نخطا ببرد و
اندیشه انداختن استعمال - بمعنی فکر و خیال
 (۲) بعضی فکر و تامل کردن - بهار بذیل اندیشه ذکر کرنا
 و خوف کردن است - صاحب آصفی ذکر این کرده (فرخی ه) شاه را گو تو بشادی و طرب دل
 مصد بر کتب کرده است (فردوسی طوسی ه) نه و بس پ از پی ساختن مملکت اندیشه مبر پ

(۱۸۸۶)

(اردو) (۱) فکر و خیال سے مستغنی کرنا - خوفِ ناشا

بے خوف کرنا - (۲) فکر و تامل کرنا -

اندیشہ بستن استعمال صاحب آصفی ذکر

این کرده که معنی فکر و خیال کردن و قائم کردن خیال

است (حافظ شیرازی) هرچه اندیشه دران بنده

بیای از خدا سے ہزارانکہ تدبیر تو بتقدیر او یکسان بود

(اردو) فکر و خیال کرنا - خیال قائم کرنا -

اندیشہ بودن استعمال صاحب آصفی ذکر

این کرده که معنی خوف بودن و خیال داشتن و حساس

فکر و خیال بودن است (عرفی) از لب ہر فکرین مبتلا ہونا -

دورہ ام خون اناحق می چکد ہ طعنے نامحرم و اندیشہ

واری نبود (ظہوری) در آن صحرای میگرد

سمند رشت خاکستر ہ مباد اندیشہ پرواز بال و (والہی قہ) گنم آرزوی بوس و گمی میل کنا

پیر پرستان را کہ (نظامی گنجوی) شنیدم کہ یک کف خاک و صد اندیشہ باطل دارم (حافظ

دولت پیشہ بود کہ با یوسف بخش اندیشہ بود شیرازی) بایار کجا نشیند آن کو ہ اندیشہ مخاس

(اردو) خوف ہونا - فکر و خیال ہونا - ڈرنا - وعام دارد (ظہوری) چہ باک از سوختن

اندیشہ و سوختن دارم ہ نمیدانم چہ خواہد شد برا فکر ہونا -

(ارو) فکر و خیال دور کرنا۔	خود کباب بن پ (صائب ۵) اندیشہ چر عشق ز
کس داشته باشد پ پروانه چہ پرواے غش داشته باشد	اندیشہ رسیدن استعمال - صاحب آصفی
ذکر این کرده کہ معنی رسیدن فکر و خیال است و	(ارو) فکر و خیال اور خوف رکھنا پ
درینجا اندیشہ مجازاً بمعنی بلند پروازی مستعمل	اندیشہ دانستن استعمال - صاحب آصفی
این کرده کہ درینجا اندیشہ بمعنی فکر و خوف و منصوبہ باشد	کمال اصفہانی ۵) امید آدمی بوجہ صالت
و دانستن بمعنی خودش یعنی خیال کردن چنانکہ (حافظ	نمی رسد پ اندیشہ خود بکالت نمی رسد پ (ارو)
شیرازی ۵) بکوے میکده ہر سالگی کہ رہدانت	فکر و خیال کا پہنچنا۔
پ درو گزردن اندیشہ تہہ داشت پ یعنی منصوبہ تہہ	اندیشہ رفتن استعمال - صاحب آصفی
و خوف تہا ہی خیال کرد (ارو) خوف کنا خیال کنا۔	ذکر این کرده کہ معنی دفع شدن فکر و خیال است
اندیشہ در دل گردیدن استعمال - معنی	(ہلالی سنواری ۵) روز ہجر از خاطر اندیشہ
خیال در دل پیدا شدن (صائب ۵) نیست	وصلت زلفت پ آرزوی صحت از دل کے
و سرخ زمین چون گرد بادم ریشہ پ جز سر در دل	رو بیمار را پ (ارو) فکر دفع ہونا۔ خیال
نمی گردد مرا اندیشہ پ (ارو) خیال دل	جاندار ہونا۔
میں پیدا ہونا۔	اندیشہ سرعت نشان استعمال - معنی
اندیشہ رائدان استعمال - معنی دور کرنا	فکر و خیال سریع السیر و زود رسندہ باشد چنانکہ
فکر و خیال است (طہوری ۵) زخمی تو ز دل	عرفی گوید (۵) یک نفس اندیشہ سرعت نشان
اندیشہ مرہم رائد ہر کہ زہر تو خورد کہے لشکر پر داز	گر بے از جہل شود مہمان پ مخفی مباد کہ سرعت نشان

(۵۰۰)

(۵۰۰)

(۱۸۹۷)

(۱۸۹۳) اسم فاعل ترکیبی است که صفت اندیشه واقع شد (اردو) خیال دفع کرنا - خیال دور کرنا -	اسم فاعل ترکیبی است که صفت اندیشه واقع شد (اردو) خیال بلند - بلند خیال -
اندیشه فراز آمدن استعمال - قریب آمدن	اندیشه سنجیدن استعمال - صاحب آصفی
خوف است (عرفی ۵) باز آ که فراق جانگداز	ذکر این کرده که معنی فکر و خیال کردن است و آمده است ۲ اندیشه دردم فراز آمده است ۲
(اردو) اندیشه قریب الوقوع ہونا -	اندیشه سنج از قبیل سخن سنج اسم فاعل ترکیبی این
اندیشه گردن استعمال - صاحب آصفی	که معنی فکر و خیال کنند و صاحب فکر و خیال باشد
بہار ذکر اندیشه سنج کرده (خسرو ۵) چہ رون	ذکر این کرده که معنی (۱) خوف کردن است -
دلی باشد اندیشه سنج ۲ کرین در کلیدی رساند (خرین اصفہانی ۵) چو مردین نہ از نفس کافر	بگنج ۲ (اردو) سوچنا - فکر و خیال کرنا -
کرن ۲ و (۲) فکر و خیال کردن (ظہوری ۵)	فکر و خیال کو اندیشه سنج کہہ سکتے ہیں ۲
تراچہ رتبہ کہ اندیشہ وصال کنی ۲ ادب خوشست	اندیشہ سوختن استعمال - معنی بیکار شدن
ظہوری چندین ظہور مکن ۲ (ولہ ۵) از اشک	فکر و خیال است (عرفی ۵) حیرت زہم آغوشی
صبح و شام ظہور نیست بچہ ساز ۲ اندیشہ طراوت	من می نالد ۲ اندیشہ ز آرزوی من می سوزد ۲
اوراد کرده ایم ۲ (اردو) (۱) اندیشہ کرنا -	(اردو) فکر و خیال بے کار ہونا -
خوف کرنا - (۲) فکر و خیال کرنا -	اندیشہ شستن استعمال - معنی دور و دفع
اندیشہ گذشتن بخاطر استعمال - معنی خیال	کردن خیال است (عرفی ۵) آسودہ تر حسود
پیداشدن در دل (ظہوری ۵) گاہی نگاہ جوئی	کہ ما از ضمیر دل ۲ اندیشہ زبان و غم سو دشمن ایم ۲

(۱۸۹۴)

(۱۸۹۵)

انديشه نداشت ؛ صاحب آصفی ذکر	سوی گناه کاران ؛ گر بگذرد بخاطر انديشه ثوابی ؛
(ب) انديشه نمودن کرده و سنده از	(ارو) خیال هونا - خیال دل میں پیدا ہونا -
خرین اصغنی آورده (نشر) چون دیده کشاید	انديشه گرفتن استعمال - بمعنی فکر و خوف کردن
وانديشه نماید دانکہ شهرستان نظم سواد اعظم عالم	است - صاحب آصفی ذکر این کرده (خرین اصغنی)
معنی است ؛ مؤلف عرض کند کہ (ب) بمعنی	(۵) نذر در هر دو دارالامان خامشی گفت ؛
حقیقی خود است یعنی ظاہر کردن و شدن فکر و نیال	صدف انديشه از تلخی دریایی گیرد ؛ (ارو)
و (الف) اسم فاعل ترکیبی است از (ب) و بخیا	خوف کرنا - انديشه کرنا -
در (الف) هیچ ادعا بمبالغه نیست - عادت است کہ از	(۱) انديشه مند استعمال بہار ذکر بہر دو کرد ؛
چہرہ و قیادہ بعض انسانان انديشه و فکر کردل شان	(۲) انديشه ناک از معنی ساکت مؤلف
باشد ظاہری شود و چہرہ انديشه نامعنی چہرہ ایست کہ	گوید کہ بمعنی فکر مند و خوف ناک است کہ کلمہ مند و
فکر و ترو د از آن ظاہر شود و هیچ ضرورت نیست کہ	ناک بہر دو افادہ معنی فاعلی کند (عرفی ۵) گاہ
از این مضمون غایت صفائی و پاکیزگی چہرہ ظاہر	انديشه مند و حیران و ش ؛ کہ عبارت نور و نورتر
شود و البتہ این مضمون پیدای شد اگر صائب مصرع	ناک ؛ (ارو) (۱) فکر مند (۲) خوف ناک -
ثانی را چنین می گفت (ع) انديشه ز آئینہ انديشه	(الف) انديشه نما استعمال - بقول بہار کنایہ از
داشت ؛ اندرین صورت از آئینہ استعارہ چہرہ	چہرہ بغایت صاف و پاکیزہ کہ انديشه در آن بتما
صاف مقصود می بودہ (ارو) (الف) فکر مند	و این ادعا بمبالغہ باشد (صائب ۵) گرد
(ب) انديشه اور خوف اور فکر و خیال ظاہر کرنا -	دل من گر ہوس بوسہ نگردد ؛ انديشه از آن چہرہ

اندیشه نهادن استعمال - صاحب آصفی یائے معروف و علامت مصدر دن و معنی فکر و ذکر این کرده که بمعنی فکر کردن است (فردوسی طوسی ۵) شب تیره کرد از جهان داریا و پس اندیشه بر آب حیوان نهاد (۱) (اردو) فکر کرنا - هر که می ترسد - غم می خورد (انوری ۵) **اندیشیدن** بقول بحر (۱) فکر و تامل کردن و خیال و اندیشه و غور نمودن در هر کار و هر چیز (۲) رسیدن و بیم برون و (۳) غم خوردن و فزنا (۴) ترسیدن و بیم برون و (۳) غم خوردن و فزنا (۵) نمی اندیشد از زخم زبان چون عشق که کامل التصریف است و مضارع این اندیشد صاحب موارد و نوادر بر معنی اول و دوم قانع مؤلف عرض کند که این مصدر رست که وضع شد از اندیش که مخفف اندیشه گذشت و خوف کرنا - (۳) غم کھانا -

اندیکت بقول برهان و جامع بروزن نزدیک لفظی است از کلمات متنی که در عربی است و لعل و عسی گویند بمعنی باشد که دبود که داید که وزیر که وزیر بر لے آن و ازین جهت صاحبان سروری و رشیدی می فرمایند که بمعنی لوگ و بجواله ادات الفضلا و فرسنگ گوید که بمعنی باید که و چرا که هم آمده و بقول صاحب جهانگیری بمعنی بود که و باشد که و چرا که وزیر که - خان آرزو در سراج اللغات گوید که بمعنی لوگ و باشد که و فرماید که بقول بعضی بمعنی باید که و بقول بعضی زیرا که و بجواله قوسی گوید که مرکب از اندی و کاف صلد و اندی بمعنی خاصه و راسه خود طاهر فرماید که هان

معنی اول مناسب است و آنچه بتحقیق پیوسته آنست که این لفظ مأخوذ است از آندیدن بمعنی نگاه
 بری و مجازاً بمعنی توبه و باشد که مستعمل و معانی دیگر سندی خواهد (انتهی) مؤلف این کتاب
 عرض کند که تحقیق خان آرزو معکوس است که اندیک مأخوذ از آندیدن نیست بلکه اندیدن مأخوذ
 از آندیدن باشد که اصل اندیک است و اندیک مخفف اندیکه از قبیل زیر که مخفف زیر که باشد
 و ما تحقیق بمعنی آندیدن بجایش کرده ایم و ما خدش را هم مبدل را بجایان کرده ایم پس (۱) معنی حقیقی اندیک
 شاید که و باشد که و جادارد که و گیریم معانی که بر لفظ آندیدن گذشت بنیاد کاف صده در
 اندیک هم باشد (حکیم قطران ۵) گریارند اند خط و قدر تو شاید اندیک فلک داند قدر
 خط تو و مخفی مباد که لفظ شاید در مصرع اول بمعنی (چنانکه باید و شاید) است و (۲) استعمال
 این بمعنی زیر که بنظر آمده و بدین معنی اسم جامد باشد (نحیستی ۵) با آنکه من از عشق تو رسوا
 جهانم و هم را ضمیم اندیک تو زیبا و جانی و (۳) بمعنی باید که هم (استاد عماره ۵) گر
 خوار شدم پیش بت خویش رو بود و اندیک بر مهر خود خوار نباشم و جادارد که از همین شعر
 معنی اول هم گیریم و (۴) بمعنی تعجب که و این همان است که بر معنی پنجم آندیدن گذشت (رشید الدین
 و طواط ۵) هر چند که بودیم ز هجران تو غمگین و اندیک ز هجران تو شادیم و گر بار و (۵) بمعنی بوی
 یعنی آئید که و این تعلق دارد با معنی دوم آندیدن (حکیم خاقانی ۵) گر حله حیات مظر آنه گرد دت
 اندیک در نمائی ازین کسوت از بها و (ار و و) (۱) شاید که ممکن ہے کہ - (۲) است که (۳)
 چاہئے کہ (۴) تعجب ہے کہ (۵) امید ہے کہ -

اندیکه | بقول اند بخواله فرنگت فرنگت بفتح اول و کسر ثالث و فتح نون لغت فارسی است بمعنی

تربز دیگر کسی از اہل تحقیق ذکر این نکرد و صاحب محیط ہم این اسم را ترک کرد و برتر بزیم ذکر آئینہ نکرد
و سند استعمال ہم پیش نشد و معاصرین عجم ہم ساکت (ارو) تر بوز - مذکر - بقول آصفیہ اس کی
فارسی تربز - ہم اس کا کامل بیان تر بز پر کریں گے -

اندر | بقول سوسوری و ہفت و جامع با ذال نقطہ دار و راسے بے نقطہ بروزن اسلبو - پازہر شا
و آن را فاذر ہم گویند و فرماید کہ بجای ذال نقطہ دار راسے ہوز ہم آمدہ - خان آرزو بازے ہوز
فرماید کہ محقق انزروت باشد و ذکر این با ذال معجزہ نکرد بخیاں با غلطی کتابت و تسامح محققین است کہ ایسا
را بذال معجزہ قائم کردند و ماصاحت کامل انزرو بزاسے معجزہ بجایش کنیم (ارو) و کیو انزرو -
انر | بقول برہان و نامری و جامع و سوسوری و جہانگیری بفتح اول و ثانی و سکون راسے قرشت
ہر چیز زشت و بد را گویند (محتشم کاشانی ۵) چہ در کشت با چہ گل اناری پازپے عاشقان انر
کلمہ کلمہ پاز خان آرزو در سراج بذکر این فرماید کہ بقول بعض ہمان است کہ تر محقق آنت مؤلف
عرض کند کہ مقصودش جز این نباشد کہ تر کہ بمعنی زشت و نامہوار آمدہ - محقق نیست - بخیاں با تر محقق
نہ کہ اسم جامد فارسی است بمعنی گریہ و نامہوار و انر فرید علی بنہ زیادت الف وصلی در اولش دیگر بیچ
(ارو) زشت - بصورت -

انرل | بقول صاحب ہفت بضم اول و سکون نون و ضم راسے محلہ و لام زدہ بمعنی دروغ و کذب
آمدہ دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد و تحقیق نشد کہ لغت کدام زبان است و سندی پیش نشد و معاصرین
عجم ازین ساکت و ماخذ این ہم متحقق نیست - اگر سند استعمال پیش شود اسم جامد گوئیم (ارو) جھوٹ -
انروپ | بقول برہان بروزن منکوب (۱) جوششی است با خارش کہ عبری قوبا خوانند و (۲) بعضی

گویند که جوشنی که آنرا افشاری گرد و بتازی جرب گویند و باز آن نقطه دار هم گفته اند - صاحبان نیز
و ناصری و جامع و جهانگیری هم ذکر این معنی اول الذکر کرده اند و ما اشاره این بر اندروب کرده ایم
که آنروب بخذف دال مهمله مخفف اندروب باشد صاحب سروری فرماید که این مرادف جرب است
که بیون و گوارون هم نام دارد - صاحب بهرمان برگوارون و بیون فرماید که همان قوبا است و صنا
نخیات جرب مطلق خارش را گفته بخیاں ما معنی دوم مجاز باشد که هر دو از امراض پوست و خارش
است (ارو) (۱) دیکھو اندروب (۲) خارش یا خارش (فارسی) اسم مؤنث - کھجلی - اکت
سوداوی مرض کا نام جس سے تمام جسم پھل جاتا او کھجلا تا ہے -

انتر بقول اندجوالہ فرنگ فرنگ بالفتح و سکون نون و زائے ہوز در آخر لغت فارسی است
معنی عدس - دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد - صاحب محیط بر عدس فرماید کہ در عین مجلس و بہ
فارسی فشک و مرقوبک و بنو سرخ و بھندی مسور گویند و آن غلہ ایست از ماکولات - ما صرح
کامل این بر استرا کرده ایم و حیف است کہ تائید قول اند از محقق دیگر نشد جا دارد کہ این را مبذل
و مخفف آثرہ گیریم کہ بہین معنی می آید ہاے ہوز آخرہ حذف شد و زائے فارسی عبری بدل شد چنانکہ
آثیر و آثیر (ارو) دیکھو استرار -

انترارہ بقول اندجوالہ فرنگ فرنگ بالکسر معنی کھچل کہ از دیوار بفتند - دیگر کسی از محققین فرس
ذکر این نکرد و بخیاں باین فرس باشد فارسیان از لغت عربی آنرا زربادت ہاے نسبت ساختہ اند و
انتر بقول صاحب اندجوالہ منتهی الارب معنی کم گردانیدن است (ارو) دیکھو اگر ہوا کا بھگل
انزال بقول بہار معنی فرو فرستادن و فرو آوردن و آب از مرد جدا شدن - فرماید کہ فارسیان

بمعنی مطلق آب خواه از مر و باشد یا از زن و بالفعل دادن و زدن و کردن استعمال کنند **مؤلف** عرض کند که لغت عرب است بالکسر صاحب فتنه ذکر این کرده استعمال فارسیان بمعنی حاصل بالمصدر است و برائے معنی مصدری با مصدر و فرس مرکب کنند که در لطیحات آید (ارو) انزال بقول آصفیه (عربی) اسم مذکر لغوی معنی اترنا - اترنا - اصطلاحی معنی منی نکلنا - جھڑنا -

(۱) انزال دادن استعمال - صاحب آصفی انزال هونا - جھڑنا - منی نکلنا (۲) قلم سے سیاهی نکلنا	ذکر این کرده و سندے کہ پیش کرده از ان ---
(۲) انزال دادن قلم پیدا است بمعنی ریختن کرده کہ بمعنی انزال دادن است (فوقی یزدی) منم آن زند و انشور کہ ہر کہ گیر اور اکم پزند انزال معنی	آب قلم کنایہ از ریختن مدادش (زلالی خانساری) در وصف دختر پیر زال (۳) بوصف غنچہ اش عقل ساز دجان بقبر باش (حکیم زلالی و ترجمہ
را ندم قلم پیش پد قلم انزال داد و رفت از خویش (۴) خلوت (۵) ز انگیز قلم و حسن تمثال پد مثل	مؤلف عرض کند کہ معنی (۱) منزل شدن خویش میسر و صورت انزال (۲) (ارو) است و بس (ارو) (۱) منزل هونا بقول آصفیہ

انزرو بقول برهان و ناصری و جہانگیری لفتح اول و زائے ہوز و زائے قرشت ہوا و رسیده بمعنی پازہر است و فاذہر نیز گویند - خان آرزو در سراج فرماید کہ ظاہر مخفف انزروت کہ بنیادت فوقانی بمعنی دوائی است کہ در مرہم بکار آید - **مؤلف** گوید کہ خیال خان آرزو صحیح باشد کہ محققین مفردات طب ذکر این نکرده اند و بر انزروت قناعت کرده اند کہ می آید و فاذہر دوائی خاص نیست بلکہ مطلق وافع اثر سموم را گویند و ہر گاہ این صمغ را کہ صراحتش بر

اگر و بک کرده ایم داخل مرجم بکنند و دفع اثر شستی کنند فاذر به گفتند و الله اعلم (ارو و) دیکھو
انزروت اور اگر و بک -

انزروت بقول برهان و ناصری بزدن و معنی عنزروت است و آن صمغی باشد تلخ که بیشتر در
مرجم یا بکار برند و عنزروت معرب آنست و در مؤید الفصلا باین معنی با ذال نقطه دار و با ی ایچیم آمده
که اندروب باشد - خان آرزو بذیل انزرو ذکر این کرده و انزرو را مخفف این گفته - صاحب
مبیط این را نوشت و ماصراحت کامل این بر اگر و بک کرده ایم - اسم جامد فارسی زبان است -
(ارو و) دیکھو اگر و بک -

انزن بالفتح و فتح ز اسمی مؤنث بقول صاحب ضمیمه برهان ترجمه عرض است مؤلف عرض
کند که محققین دیگر ازین ساکت اند و محاصرین عجم هم بر زبان ندارند - اگر سند استیصال پیش می شد قیاس
می کردیم که اسم جامد فارسی قدیم است از شان لغت معلوم می شود که این لغت ترکی باشد چنانکه صاحب
لغات ترکی آنزن معنی دراز گفته ولیکن محققین لغات ترکی هم ذکر آنزن نکرده اند (ارو و) عرض
بقول آصفیه (عربی) اسم مذکر - چوران - چورائی - پنائی - پنا - پاٹ - لول کانیض -

انزوا بقول بهار معنی گوشه گرفتن - مؤلف عرض کند که لغت عرب است کبیر اقل - صاحب
شعب گوید که معنی کیسودن از خلق است - فارسیان استیصال این معنی میسوی و گوشه نشینی و عزلت کنند
و بهای معنی مصدری با مصداق فارسی مرکب سازند که در طحقات آید (ارو و) گوشه نشینی -
بقول آصفیه فارسی - انهم مؤنث - عزلت - خلوت نشینی -

انزوا گرفتن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده که معنی گوشه نشین شدن و عزلت نریدن

است (مغزی نیشا پوری ۵) صحراے دولت تو **آنزو اگریدن** استعمال صاحب آصفی ذکر این کرده کہ خوش و سبز و خرم است یا نتوان گرفت بیدہ در مرادف آنزو اگرقتن است (نثر حسنین اصفہانی) در خانہ آنزو (اردو) گوشہ نشین ہونا۔ گوشہ نشینی کی از جہاں کہ پناہی و آبی داشتہ باشد آنزو اگرینیم اختیار کرنا۔ (اردو) دیکھو آنزو اگرقتن۔

آنرہ بقول برہان باز اے فارسی بروزن غمزہ مرکب باشد کہ آنرہ البعرب عدس گویند۔ صاحبان مصری و جامع و جہانگیری ذکر این کردہ اندہ تحقیق ما اسم جلد فارسی زبان باشد و این همان است کہ تعریف این براسترا کردہ ایم (اردو) دیکھو استرار۔

انس بقول بہار بالضم یعنی خوگرقتن بجزیری۔ فرماید کہ بالفظ گرفتن مستعمل۔ مؤلف گوید کہ لغت عرب است و بقول صاحب منتخب آرام گرفتن ہم۔ فارسیان این بمعنی دوستی و محبت استعمال کنند و بر اے معنی مصدری با مصدر فرس مرکب سازند (انوری ۵) روضہ خلد بود مجلس انش ز خواص پاقوت حشر بود درگہ بارش ز عوام پ (اردو) انس بقول امیر محبت (سحر ۵) دودن کی زندگی تھی کس لطف سے گزرتی پ تم مجھ سے انس کتے میں نکو پیار کرتا پ

انسان عین استعمال۔ بقول صاحب بحر و انسد مردک کہ بہندی پتلی نامند مؤلف عرض کند کہ مرکب اصنافی است بمعنی انسانی کہ چشم است (اردو) آنکھوں کی پتلی بقول امیر آنکھوں کی سیاہی (رند ۵) گئیں جو حسرت دیدار یکے دنیا سے پکرینگی حشر کو آنکھوں کی پتلیاں فریاد پتلی بقول آصف مردک چشم۔ سیاہی چشم۔ (مونث)

آنستہ بقول برہان بفتح اول و کسر ثانی و سکون سین بے نقطہ و فتح فوقانی مقصور آنستہ و آن بفتح

گیا ہی باشد خوشبوی کہ عبری سعد گویند مؤلف گوید کہ تعریف کامل این درصددہ گذشت۔ صاحب جامع و ناصری ہم ذکر این کردہ اند (ارو) دکیو آستہ۔

النسی نقول استعمال۔ معاصرین عجم برائے مجلسی استعمال این کنند کہ خاص است برائے نشر علوم صاحب رہما بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این کردہ صاحب بول چال فرماید درست فرماید کہ نسی است از انسٹیٹیوٹ کہ لغت انگلیسی زبان است بہرہ تاسہ ہندی (ارو) انسٹیٹیوٹ قبول اسیر (انگریزی) مؤنث۔ افادہ عام کی کمیٹی۔ ترقی علوم و فنون کی انجمن۔

انس و اشتن استعمال بمعنی محبت و اشتن ہا از طب و عیش روزگار رسیدند (النوری) اندر محرم

صاحب آصفی ذکر این کردہ (نثر خزین اصفہانی) حرمت تو دیدہ چشم خلق ہا نسی گرفتہ فوج غم مرغ ذائب ہا بانس و الفتی کلاو الدین خاک را داشت پیوستہ منبر ہا (ارو) انس حاصل کرنا بمعیت پیدا کرنا۔

ایشان رسیدہ ہا (ارو) انس و محبت رکھنا۔ انس مامدن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر این

انس گرفتن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ کہ بمعنی محبت مامدن است (خان آرزو)

کردہ کہ بمعنی محبت و اشتن است (وحشی یافتی) مارا کہ بیچ انس دو دو دام ہم نہاند ہا گویا جنون مات نوید آشنائی می دہ چشم خنگویت ہا گرفتہ انس گویا ز مجنون زیادہ تر ہا (ارو) انس رہنا۔ تندی خویت ہا (النوری) انس گرفتہ باغی چو پھول ہا محبت رہنا۔

الشی نقول بہار بالکسر (۱) باصطلاح اطباء طرف درون عضو خلاف وحشی۔ صاحب بحر الجواهر

ذکر این کردہ و (۲) باصطلاح خطاطان طرف راست قلم النسی است و طرف چپ وحشی (نعت خان

عالی) زد کاتب صنع از پی ایجاد رقم را ہا این ہر دو جهان النسی و وحشی ست قلم را ہا وارستہ ہم

ذکر این کرده مؤلف عرض کند کہ (۳) فارسیان این را بمعنی انسانی استعمال کنند زیادت تحتانی مصداق
(انوری ۵) از پے کثرت خدام تو بختد و قوی با لفظ بصورت انسی ہم اند را رحام ۵ (ارو)
(۱) ہر عضو کا اندرونی حصہ۔ مذکر (۲) نوک قلم کا سیدہ رخ۔ مذکر۔ (۳) انسانی۔ انسان کا۔ انسانی
کے جیسے صفات انسانی۔ امیر نے لفظ انسانیت پر اس کا ذکر کیا ہے۔

انشا بقول بہار آفریدن و آغاز کردن و از خود چیزی گفتن و فرماید کہ بالفظ کردن مستعمل مؤلف
عرض کند کہ بالکسر لغت عربست و صاحب منتخب ہم ذکر این کرده۔ فارسیان این را بمعنی عبارت و
طرز تحریر استعمال کنند و برائے معنی مصدری با مصداق فرس مرکب سازند کہ در مطہات آید و در کلام
استادان سخن انشا کردن بمعنی پیدا کردن ہم آمدہ (انوری ۵) قلم در پیش انشاء محبت نامہ
دارد کہ مضمونش سخن و در پرچہ تحریر می غلطد ۵ (انوری ۵) چو روز جلوه انشاءے راوی حجت و
ببارگاہ درآرد و سوس انشا را ۵ (ارو) انشا بقول امیر (عربی) مؤنث۔ دل سے کوئی بات
پیدا کرنا۔ عبارت۔ طرز تحریر۔ (رشت ۵) نامہ جانان ہے کیا لکھا مری تقدیر کا ۵ خط کی
انشا اور ہے لکھنے کی ادا اور ہے ۵

انشائا بقول برہان و مفتاح بفتح اہل و سکون ثانی و شین قرشت و ثلثہ ہر دو بالف کشیدہ
بسیرانی و ائست کہ آنرا ہفاسی موزنک و عبری زربب البجل خوانند صاحب محیط بر انشاءا گوید کہ موزن
است و بر موزن ج فرماید کہ مغرب موزنک فارسی و عبری زربب البجل و زربب البربر و ہونیانی انشاء
اغریا و بقول ویستقریدس اسطافیس و بقول اسطافیدسا اغریا نامند یعنی موزن صحرائی نبات آن شبیہ
بہ نبات کرم و از آن کوچک و ضعیف۔ یکے مثلث شکل و آن موزن ج شامی است و دوم طولانی

و آن را موینج مغربی و حب الزاسن نامند۔ مزاج آن گرم و خشک و آخر سوم دوران جلا سے شدید و

انقطاع و تحلیل و حرارت قوی و حدت است و منافع بسیار دارد (الخ) (اردو) اجنگلی منقی۔

انشاد | بقول بہا ربداں مملہ شعر خواندن و تعریف گم شدہ کردن فرمایید بالفاظ کردن مستعمل ہو

گوید کہ بالکسر لغت عرب است۔ صاحب اندہم ذکر این کردہ فرماید کہ انشا دوسرے معنی شعر خوان است

و بمعنی ہجو کردن ہم آمدہ و این از لغات اصداو است بہ تحقیق ما فارسیان استعمال این معنی مطلق شعر خوانی

کرده اند کہ حاصل بالمصدر است و برائے معنی مصدری با مصدر فرس آورده اند کہ در کلمات آید

(انوری ۵) وین خدمت شاہ است کہ در جلوہ انشا د و شیرہ شیرین حرکات و سکات است

(ولہ ۵) آن شتری تھا کہ در انشا د این غزل پکا راوی بزم او منظر سہرہ باریافت پکا (اردو) شعر خوانی

انشاد کردن | استعمال۔ صاحب آصفی ذکر این این کردہ کہ بمعنی تحریر کردن است (نشر خیرین اصفہانی)

کرده کہ بمعنی خواندن چیز است ولیکن مخصوص است و خطبہ ایست کہ در جلوس شاہ سلیمان و شاہ سلطان

باشعرو سخن (نشر خسرو) این شعر بطریق تفاخر انشا کرد

۵ (اردو) شعر پڑھنا۔

انشا شدن | استعمال۔ بمعنی نوشتہ شدن است

کرده کہ (۱) بمعنی مطلق نوشتن است (اثر شیرازی ۵)

(ظہوری ۵) صبر دل جہوری درسی نمی توان کرد می کند کلکت سخن پرداز انشا مطلق پکا گلستان جنش

بر لوح مصلحت شد انشاے افترائی پکا (اردو) را شود دستان سراپا (صائب ۵) ہجو ہای فلک

جمع در بحر وجود پکا بہ قتل خویش انشاے محض کرد پکا

انشا فرمودن | استعمال۔ صاحب آصفی ذکر (۲) بمعنی نوشتن احوال ہم آمدہ (صائب ۵)

(اردو) (۱) لکھنا۔ (۲) کسی احوال کا تحریر کرنا۔ (۳) پیدا کرنا۔ قائم کرنا۔	در سینه آتش نفسان دود بر آید؛ چون خامه صائب کند انشاے قیامت؛ و (۳) بمعنی پیدا کردن قائم
انشامودن استعمال۔ صاحب آصفی می کند؛ ورنہ آن ہویا ہی رحمت بی کنار افتادہ است؛ ذکر این کردہ کہ مرادف انشا کردن بمعنی اول است حاصل نیست کہ - - - - - (تشریح بختانی) بعضی اوقات بتقریب خطابی و بہانہ جوابی ابداع نامہ و انشاے مکتوبی نمودند؛ (اردو) انشا کردن قیامت متعلق است بمعنی دوم و سوم متذکر؛ بالا لکھنا۔	کردن ہم (صائب ۵) گوہر از گریتمی ساحل انشا انشا کردن ساحل متعلق است بمعنی انشا کردن قیامت

(۵۵۷۱) (۵۵۷۲)

انصاف بقول بہار داد و ادان و راستی کردن و نیمہ رسیدن و فرماید کہ بعضی قید روز نیز کردہ است
و بمعنی اول یا لفظ داد و دیدن و شدن و کردن و کشیدن متعلق (الخ) مؤلف عرض کند کہ لغت
عرب است بہ کسر اول و صاحب منتخب ذکر این کردہ فارسیان بمعنی حاصل بالمصدر یعنی داد
و راستی استعمال کنند و برائے معنی مصدری یا بمصادر فرس مرکب سازند کہ در محققات آید (صائب ۵)
آن را کہ بانگشت توان عیب شمردن؛ و در عالم انصاف ز مردان حساب است؛ (ظہوری ۵) بخونم کرد
رشتک غیر رنگین تیغ غیرت را؛ و بانصاف آشنائی با دشوخی بمرآت را؛ (سیح کاشی ۵) این چیست
و چہ انصاف کہ این چرخ پلید؛ و حیفستان ہمہ از مردم مہیا گرفت؛ (اردو) انصاف بقول
امیر (عربی) مذکور۔ داد۔ نیاؤ۔ احقاق حق (زندہ ۵) روزن اقیل جرم محبت کی لاش کو؛ و انصاف
ترک شوخی کے رموار نے کیا؛

انصاف بالائے طاعت است مثل صاحب بحر و بہار ذکر این کردہ و برائے محل استعمال	
--	--

<p>از ملا کا تبی سندی آورده (۵) من کہ یتیم کہ سجدہ بر ہم پیش ابروش؛ انصاف گفتہ اند کہ بالائے طاقت مؤلف گوید کہ فارسیان استعمال این برے اہل</p>	<p>گر بودیمہ در وادی من است؛ (اردو) انصاف ہونا۔ انصاف کرنا۔</p>
<p>مرتبہ بلند انصاف کنند کہ بہترین طاعت و عبادت باشد (اردو) دکن میں کہتے ہیں؛ انصاف کا بول بالا؛ اس کا مطلب یہی ہے کہ کل صفات و عبادات سے انصاف کا رتبہ بلند ہے۔</p>	<p>انصاف خواستن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ کہ بمعنی داد خواستن است و طلب انصاف کردن (شفائی اصفہانی ۵) سوالی می کنم اے خضر و انصاف از تومی خواہم؛ حیات جاودا یا رغبت جان خدا کردن (انوری ۵) ازو این ظلم را انصاف خواہم؛ اگر او ہم نخواہد داد او را ذکر این کردہ کہ بمعنی ودیعت و عطا کردن صفت و مخلوق کردن بصفت عدل باشد (صائب ۵)</p>
<p>انصاف بخشیدن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ کہ بمعنی ودیعت و عطا کردن صفت و مخلوق کردن بصفت عدل باشد (صائب ۵) خدا بان لب جان بخش بخشد انصافی؛ کہ بوسہ نہ ہوتا مرا بجان آرد؛ (اردو) انصاف عطا کرنا۔ انصاف کی توفیق دینا۔</p>	<p>انصاف کردن (شفائی اصفہانی ۵) سوالی می کنم اے خضر و انصاف از تومی خواہم؛ حیات جاودا یا رغبت جان خدا کردن (انوری ۵) ازو این ظلم را انصاف خواہم؛ اگر او ہم نخواہد داد او را ذکر این کردہ کہ بمعنی ودیعت و عطا کردن صفت و مخلوق کردن بصفت عدل باشد (صائب ۵)</p>
<p>انصاف دادن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ کہ بمعنی انصاف کردن است و فضا مرا بجان آرد؛ (اردو) انصاف عطا کرنا۔ انصاف کی توفیق دینا۔</p>	<p>انصاف بودن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ کہ بمعنی پیش نظر بودن انصاف و عدل و بمعنی انصاف عطا کردن۔ مرادف انصاف بخشیدن انصاف کردن و عدل ساختن است (شانی شندی) کہ گذشت (طہودی ۵) نداده است حق انصاف (۵) این زرق و شید و حید کہ نسبت کنم بغیر انصاف دل فریبان را؛ چہ عشوہ ہا کہ ندادند ناشکیبان را؛</p>

(ارو) (۱) انصاف کرنا۔ (۲) دیکھو انصاف | انصاف دیدن | استعمال۔ صاحب آصفی

بخشیدن۔ ذکر این کرده کہ معنی انصاف کسی دیدن باشد۔

انصاف داشتن | استعمال۔ معنی صاحب | (قدسی شہدی ۵) انصاف بین کہ ساتی مجلس

عدل و داد و منصف بودن است (ظہوری ۵) بکام ما پد می آتقدربکام نیز در کہ بکنند پانجیال ما

بہجرو بر نشنیدم بہم خویش از تو پڑہے مر و ت و بگردن درینجا بمعنی سر راخم دادن بشکرانہ است

انصاف تا کجا دارد؟ (ارو) منصف ہونا۔ چنانکہ اہل ولایت کنند و صراحت کامل این شجائش

انصاف کرنا۔ انصاف کا خیال رکھنا۔ آید۔ (ارو) انصاف دیکھنا جیسے، انکا

انصاف دانستن | استعمال۔ صاحب | انصاف دیکھو کہ ہم کو کئی صلہ نہیں دیا ہے

آصفی ذکر این کرده کہ بجات انصاف قرار یافتن | انصاف رسانیدن | استعمال۔ معنی

و معلوم شدن امرے (شرحین اصغہانی) دین رسانیدن بالانصاف و انصاف کردن و داد و خوا

ار خالص طبع و استحال و تفرقہ بال۔ انصاف را بدوش رساندن اہمت (النوری ۵) و تنو

دانند کہ مساعدت حافظہ چہ مقدار تواند بود؟ جمال الوز را کرد در عالیشان انصاف رساند ہر

مقصود اینست کہ اگر تو انصاف کنی دانی یعنی انصاف رسان را پ (ارو) انصاف کرنا۔

انصاف تو داند۔ (ارو) انصاف جاننا۔ داد و خوا کہ داد دینا اور اُس کے ساتھ انصاف کرنا۔

جیسے تیر انصاف اس بات کو جانے گا کہ تیر انصاف ساختن | استعمال۔ صاحب آصفی

بقصور ہون یا تصور وارے یعنی اگر تو انصاف ذکر این کرده کہ معنی انصاف کردن است (لفظی

مگر لگا تو جمع کو معلوم ہوگا۔ گنجوی ۵) کجا آن عدل و آں انصاف سازی؟

۳۵۵۲

(۱۸۹۹)

<p>انصاف طرازیدن استعمال - صاحب</p>	<p>کہ بافرزند زین سان کرد بازی (اردو)</p>
<p>آصفی ذکر این کرده کہ بمعنی انصاف کردن است</p>	<p>انصاف کرنا - عدل کرنا -</p>
<p>ورقم انصاف کردن و فیصلہ منصفانہ نوشتن -</p>	<p>انصاف شدن استعمال - صاحب</p>
<p>(شرا ابو الفضل) اے نفس معرب اگر آئنگ انصاف</p>	<p>آصفی ذکر این کرده کہ بمعنی بے اختیار کردن و</p>
<p>طرازی درست ہست الخ (اردو) انصاف</p>	<p>حکومت گرفتن و بر مرتبہ نظامت و فصل خصوصاً</p>
<p>کرنا - انصاف سے لکھنا -</p>	<p>قائم نہداشتن و انصاف کردن و معاوضہ گرفتن</p>
<p>انصاف کردن استعمال - صاحب</p>	<p>و بیاداش رساندن ہم بطریق مجاز (خسرو)</p>
<p>آصفی و بہار ذکر این کرده کہ بمعنی عدل کردن است</p>	<p>یارب کہ از ان خدائے نائرس پ انصاف من</p>
<p>معاصرین عجم ہم بر زبان دارند گویند بھضف</p>	<p>شکستہ بیان پ (اردو) انصاف کرنا -</p>
<p>است و خیلی عدل و انصاف میکند (اردو)</p>	<p>بے اختیار کردینا - حکومت باقی نہ رکھنا - بدلنا</p>
<p>انصاف کرنا -</p>	<p>انصاف شیوہ است مثل - صاحب</p>
<p>انصاف کشیدن استعمال - صاحب</p>	<p>کہ بالائے طاعتت خرنیہ و امثال</p>
<p>آصفی ذکر این کرده کہ مرادف انصاف شدن</p>	<p>فارسی ذکر این کرده اند و از صراحت محل استعمال</p>
<p>(حافظ شیرازی) کریمہ</p>	<p>ساکت مؤلف عرض کند کہ این ہمان (انصاف) باشد کہ گذشت -</p>
<p>خلق جهان بر من و توحیف خورند پ بکشند از ہمہ انصاف</p>	<p>بالائے طاعتت است) باشد کہ گذشت و ہمین</p>
<p>ستم داور پ (اردو) دیکھو انصاف شدن</p>	<p>راموزون کرده اند و این مرادف آنست (ارغی)</p>
<p>(الف) انصاف گذاردن استعمال -</p>	<p>دیکھو انصاف بالائے طاعتت -</p>

سین مہلہ بعد تختانی انطلیسوں نوشتہ و این همان است کہ ماتعریفش بر انطلیسوں کردہ ایم (ارو)
دکھو انطلیسوں۔

انطونیا بقول برہان بروزن افونیا لغت یونانی است۔ کاسنی شامی را گویند و آن سردتر
باشد و جگر گرم رافع۔ صاحب محیط بر انطونیا۔ حوالہ کاسنی بستانی کردہ فرماید کہ ہند باے بلخی است
و بر کاسنی شامی گوید کہ همان کاسنی بستانی و بر کاسنی نوشتہ کہ اسم فارسی است و در ہندی نیز ہمین
لغت مشہور و بہ عربی ہند با و بفارسی کساج و میونانی سارس و سیرس و انطونیا و برومی اندیقیا و
آن بباقی است معروف۔ برمی و بستانی و بقول شیخ کاسنی تر و تازہ سرد در اول و تر در آخر اول و بستانی
ابرد و اربط۔ مفتوح سد و احشا و عروق و مصفی رنگ و خون و موسع مجاری و مسکن حرارت خون و
حدت صفرا و تشنگی است و منافع پیشا و ارد (الخ) (ارو) کاسنی بقول آصفیہ (فارسی) اسم
مؤنث۔ ایک دو اکا نام جسے عربی میں ہند با کہتے ہیں۔

النعام بقول بہار نعمت دادن فرماید کہ بصلہ باستعمل مؤلف عرض کند کہ بالکسر لغت عرب
است و بقول منتخب نعمت دادن و نازک کردن و چشم روشن گردانیدن و زیادہ شدن۔ فارسیان
این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی نعمت و عطا استعمال کنند و برے معنی مصدری با مصداق فرس
مرکب سازند کہ در ملحقات آید (الوزی ۵) تا در النعام تو بر آفرینش باز شد؛ آزر اپوستہ درینا
نیاز در ہم است؛ (ولہ ۵) النعام تو بر اہل ہنر گرچہ بحدیث ہے در شکر تو کام ہمہ شان چون
شکر آمد؛ (ارو) النعام بقول امیر (عربی) مذکر عطیہ بخشش۔ کسی بات کا صلہ (نہیر ۵) کہ
لئے میں شعر کہوں کون ہے ایسا؛ النعام دے جو گو بہر مدت کے برابر؛ (فقہ) جو انھوں نے النعام و

مین دیدیادہ تمعین نصیب بھی ہوگا۔

انعام دادن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر

این کرده کہ بمعنی نعمت دادن است۔ مؤلف

گوید کہ معاصرین عجم بمعنی صلہ دادن استعمال می کنند

و بیشتر بامصد کردن مستعمل (فقہ) برائے ہر کار

انعامی تازہ می دہد (اردو) انعام دینا۔

انعام رفتن استعمال۔ بمعنی عطا شدن انعام

است چنانکہ انوری گوید (س) گرچہ از تاثیر نگردد

بدست روزگار ہا ساکنان چرخ را انعام بخشد

ہا (اردو) انعام ملنا۔ انعام دیا جانا عطا ہونا

انعام فرمودن استعمال۔ صاحب آصفی

ذکر این کرده کہ بمعنی حکم انعام دادن و انعام دادن و کردن

رسعدی شیرازی (س) اگر من بیا لیدم از درد

خویش ہا وے انعام فرمود در جو ر خویش ہا

(اردو) انعام کا حکم دینا۔ انعام دینا۔

نعمت عطا کرنا۔

انعام کردن استعمال۔ صاحب آصفی

است (برندق سمرقندی (س) پس بوزالتون

ذکر این کرده کہ بمعنی عطا کردن است (نظام

استرا بادی (س) وعدہ بوسہ نمودی و نفرتی

لطف ہا در امیب کشودی و نکردی انعام

ہا (عرفی (س) ناصیہ را لوح ادب نام کرد

بوس زمین خودش انعام کرد ہا (اردو) عطا کرنا

انعام گردانیدن دہہ استعمال۔ صاحب

آصفی ذکر انعام گردانیدن کرده و از سند پیش کشد

انعام گردانیدن دہہ بمعنی عطا کردن دہہ بجائی

و خصوصیت ندارد بادیہ جا دارد کہ اراضی و امثال

آن را ہم بجای دہہ استعمال کنیم (نثر خسرو

دہہ پرپ سوز را اعمال مہر از استقبال نصیب

انعام گردانیدیم (س) (اردو) موضع کا بطریق

انعام عطا کرنا۔ یعنی اوس کے محاصل کو معطی

کے لئے معاف کر دینا۔

انعام نمودن استعمال۔ صاحب آصفی

ذکر این کرده بخیاں مامردان انعام گردانیدن

است (برندق سمرقندی (س) پس بوزالتون

مرامود النعام پد لطف سلطان به بنده بسیار است پ (ار دو) دکیهو النعام گردانیدن دیبه -

انفاس مسیحا اصطلاح - فارسیان این را بمعنی دم مسیحا و اعجاز مسیح استعمال کنند اگرچه انفاس جمع نفس است ولیکن استعمال بمعنی واحد می شود و کنایه از قم باذن الله است که عیسی علیه السلام بوسیله آن مرده را زنده میکرد (لهواری ۵) شد عبث سعی طبیبان دل بهیار غمت پد شکر شد که بانفاس مسیحا شکفت پد (ار دو) دکیهو اعجاز مسیح -

انفاق بقول برهان و جامع وهفت کبر اول و سکون ثانی و فای بالف کشیده و بقاف زده روغن زیتون تازه را گویند و صاحب محیط فرماید که روغن زیتون ناریسیده و برزیت فرماید که غنای است و یونانی الآد و سلیط و در انگلیزی آولیو آئل نامند و آنچه از زیتون بچته گیرند آنرا زیت عذب نام است و از مطلق زیت مراد همین است و آنچه از خام بستانند زیت انفاق نام دارد گرم در دوم و بایوبست و قبض و گویند سرد و خشک در اول و متوی بدن و منشط حرکت مصطفی و منافع بسیار دارد (الخ) **مؤلف** گوید که انفاق در زبان عرب بقول صراح بمعنی روزیه متعمر کردن و خرج کردن است و جادارد که فارسیان بمعنی مطلق روزی استعمال کرده باشند و برای روغن زیتون نام نهادند که در ولایت هاجرو اعظم اغذیه باشد که بعضی روغن زرد استعمال این می شود و بقول منتقی الارب انفاق جمع نفقه آمده پس عجیبی نیست که فارسیان الف وصلی در اولش زیاده کرده روغن زیتون را نام نهاده باشند که خبر اعظم غذای اهل ولایت است (ار دو) زیتون کاتیل بزرگ

انفت بقول برهان و جامع و بهانگیری وهفت و ناصری و سراج بروزن رحمت بمعنی نقصان و خسارت و زریان و غبن و در عربی بمعنی تنگ و عار آمده (مختاری ۵) به آینه انفت کرده باشد

از دانش پاکسی که خبر به شناسے تو باشدش مخبر یا صاحب اند صراحت کند که لغت فارسی است **مؤلف**
 عرض کند که از سند مختاری مصدر -----

الف **لف** **کرون** | یعنی نقصان کردن پیدا است و بفتح اول و دوم و سوم درست معلوم
 می شود معاصرین عجم بر زبان ندارند اسم جامد فارسی قدیم باشد و معنی دوم مجاز معنی اول
 (اردو) نقصان غبن مذکر صاحب آصفیه نے غبن پر لکھا ہے (عربی) خرید و فروخت میں
 نقصان دینا تغلب و متصرف بجا خورد و بردگیانت۔

(الف) الفخت	(الف) بقول صاحب ضمیمہ برہان (۱) یعنی سرمایہ محققین مصادر ذکر در باب
(ب) الفختن	نکرده اند ولیکن وجود ماضیش کہ بر (الف) گذشت تصدیق وجود مصدر
(ج) الفخذ	می کند و (ج) بقول ضمیمہ برہان مرادف (الف) یعنی سرمایہ و (د) یعنی اند
(د) الفخذین	و حاصل کردن مؤلف عرض کند کہ (الف) اسم جامد و اسم مصدر

(ب) باشد یعنی سرمایہ و (۲) ماضی (ب) ہم و (ب) وضع شد تبرکیب (الف) با علامت مصدر
 تن و با جمعی دو تاء فوقانی یکی از آن حذف شد و الفختن شد و (ج) بدل و مرادف (الف)
 کہ تاء فوقانی با دال مملہ بدل شود همچون توت و آوود (۲) ماضی مطلق مضارع (د) ہم و (د) مصدر (ج)
 باشد یعنی فارسیان از الفخذ دال مملہ آخر را حذف کرده بنیاد یاے معروف و علامت مصدر
 و تن مصدر جعلی وضع کردند محققین مصادر یعنی صاحبان بحر و موارد و نوادر (ب) و (د) هر دو
 را ترک کرده اند آنچه بخمال بامیر بدانست کہ مصادر (الفختن به لام دوم و الفختن به نون دوم)
 از عدم تحقیق صاحبان تحقیق اشتباہ ہے پیدا کرده و بعض محققین به غلطی کتابت نون دوم را لام

خیال کروند و بعض بالعکس آن واللہ اعلم بحقیقۃ الحال۔ بدین وجہ کہ ماہر دور اور ذخیرہ تحقیقات شان یافتہ ماخذش را بیان کردیم۔ معاصرین عجم ہر دور را بر زبان ندارند و استعمال متاخرین و متقدمین در معرض شبہی است کہ ذکرش بالاندر گذرشد (ار دو) (الف) (۱) سرمایہ (۲) جمع کیا (ب) جمع کرنا (ج) (۱) سرمایہ (۲) جمع کیا۔ جمع کرے۔ (د) جمع کرنا۔

الفست | بقول برہان و ناصری و جہانگیری و سراج و رشیدی و جامع بروزن بدست پردہ و تیندہ عنکبوت را گویند (شمس فخری ۵) شہنشاہی کہ خبط شمس گردون ہا بود بر طاق ایوان وی الفست ہا صاحب اتند صراحت فرمود کہ لغت فارسی است۔ (ار دو) جالا بقول آصفیہ (ہندی) اسم مذکر۔ وہ سفید اور کاغذ سی جھلی جو مکڑی اپنے لعاب دہن سے بناتی یا وہ چند تار جو عنکبوت بنتی ہے (ذوق ۵) مہین کہ ان جو تاب رخ سیمین میں ہے ہا جالا عنکبوت کا سقف کہن میں ہے ہا

الفست برتقیدن | استعمال یعنی قائم عنکبوت بلاش بر دل من کو گرد بر گرد و پتہ الفست گردن عنکبوت پردہ و تیندہ را (خرو ۵) ہا (ار دو) مکڑی کا جالا بنانا۔

الفعال | بقول بہار شرمندہ شدن و اثر پذیرفتن از چیزی و فرماید کہ بالفاظ برون و وادان و داشتن و کشیدن متعل۔ مؤلف عرض کند کہ بالکسر لغت عربست۔ صاحب منتخب ہم نوکر این کردہ فارسیان بمعنی حاصل بالمصدر یعنی بخلت و شرمساری و شرم استعمال کنند و برائے معنی مصدری با مصدر فرس مرکب سازند کہ در مطقات می آید (نہوری ۵) چون نہوری در گذار افعال ناکی ہا چون نباشم نیکنامی چون تو بدنام من است ہا (نہوری ۵) گوش ما از

الفعال این سخن پ باز خرگوا یہاں ساقی تعال پ (اردو) (الفعال - بقول امیر - (عربی) مذکر شیریں گداست (سحر) نگاہ تیر ہے ڈریے تمہارے دیدے سے پ شہید کر کے مجھے الففعال بھی ہوا

الفعال آمدن استعمال - صاحب آصفی شیرازی (۵) کہ نام قدمصری برد آج پ کہ شیرینان

ذکر این کردہ کہ معنی شرم آمدن و منفعل شدن مذاد الفاعل پ (اردو) شرمندہ کرنا منفعل کرنا

باشد (خرین اصضانی ۵) شب زلف تودر الففعال داشتن استعمال - صاحب آصفی

خیال آمد پ از بخت خود الففعال آمد پ (اردو) ذکر این کردہ کہ معنی منفعل بودن و شرمساری داشتن

شرم آنا - شرمندہ ہونا - منفعل ہونا - است (میلی ہروی ۵) بزرگیم آستین از شرم

الفعال برون استعمال - صاحب آصفی گریان همچو شمع پ بسکہ دارم الففعال از

ذکر این کردہ کہ معنی منفعل شدن باشد (سلطان) می گساری ہاے خویش پ (اردو) منفعل

ساوچی ۵) می شود از روی تو ماہ فلک منفعل ہونا - شرمندہ ہونا -

می برد از راے تو شاہ فلک الففعال پ (اردو) الففعال کشیدن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کردہ

منفعل ہونا - شرمندہ ہونا - کہ معنی منفعل شدن است (باقر کاشی ۵) باقر

الفعال وادون استعمال - صاحب آصفی رسید و یار تغافل کنان گذشت پ شرمندہ ہونا

ذکر این کردہ کہ معنی منفعل کردن است (حافظ) کہ کشید الففعال ہا پ (اردو) منفعل ہونا -

(الف) الففقدن صاحب درسی و پہلوی (الف) را بمعنی اندوختن و حاصل کردن آورد

(ب) الففقدہ از ما ضرر و سند دہد (۵) توبی تمیز بر الففقدن ثواب مرا پ اگر میدانی

مزدور را یگان شد پ و بر (ب) فرماید کہ مراد ف اندوختہ باشد و از کلام شمس فخری استناد کند

(۵) ابواسحاق شاہی کہ جنابش پے سلاطین سلطنت الفقہ باشند پے دیگر کسی از اہل تحقیق ذکر
 این نکرد۔ مؤلف عرض کند کہ جادارد کہ (الف) را مرکب از الفقد و علامت مصدر ردن گیریم
 و الفقد مبتدال الفخذ باشد کہ بہ خائے مجہد یعنی سرمایہ گذشت۔ خائے مجہد بہ قاف بدل شود بمجہد چنانچہ
 و حقائق و (ب) اسم مفعول ہمین مصدر و از الفقدون یک وال مہملہ حذف شدہ الفقدن شد لیکن
 سند (الف) را محققین فرس بر الفقدن نقل کردہ اند کہ بالام دوم و غین مجہد چارم گذشت و جادارد
 کہ ہمین قسم تحریف و تصرف در سند (ب) ہم شدہ باشد کہ لام دوم را کاتبین بنون بدل کردند و جی
 غین مجہد قاف نوشتند و اللہ اعلم۔ باقی حال این مصدریست کہ حالاً بر زبان معاصرین عجم استعمالش
 متروک است و صراحت ماخذ این بر الفخذ مذکور شد (اردو) (الف) جمع کرنا (ب) جمع کیا ہوا اللہ
 القرویا بقول برہان و ہفت بفتح اول و قاف و سکون ثانی و را و دال بے نقطہ و تحتانی بالف کشیدہ
 لغتی است۔ رومی و بقول بعض یونانی و معنی آن مانند دل و آن چیز نیست کہ آنرا بلا در گویند و بہترین و
 آنست کہ فریہ و سیاہ باشد و چون بگلند پر شیرہ بود گرم و خشک است در چہارم۔ قوت حافظہ دہد و
 ذہن را تیز کند و در عربی ثمرۃ البلاء خوانند و بہندی بلاوہ۔ صاحب محیط بر بلا در فرماید کہ لغت
 فارسی است و ما خود از بھلا نوہ ہندی و گویند معرب بھلاوہ ہندی و یونانی یا رومی القرویا
 و آن ثمر تجریت کہ در بلا دہند و چین یافتہ می شود۔ غسل آن گرم و خشک در چہارم و پوست آن در
 سوم و مغز آن گرم در سوم و خشک در اول و غسل آن مفرح و نورم۔ سخن و محفل و لطف و مفرح
 جلد و منافع بسیار دارد (الخ) (اردو) بھلاوان بقول صاحب آصفیہ۔ ہندی۔ اسم نکر
 ۔ ایک پھل کا نام ہے جو اکثر دو امین پڑتا ہے۔ بلا در۔

القطع | بقول بہار بریدہ شدن۔ مؤلف عرض کند کہ کبر اول وسوم لغت عرب است و صاحب منتخب ہم ذکر این کرده۔ فارسیان استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر یعنی قطع کنند و برائے معنی مصدری بامصادر فرس مرکب سازند کہ در لطحات می آید (اردو) قطع۔ بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر۔ تراش۔ برید۔ بیوت۔

القطع پذیرفتن استعمال۔ صاحب	القطع داشتن استعمال۔ صاحب
آصفی ذکر این کرده کہ بمعنی قطع شدن است (نثر خسرو) در علم لفظ متصرفش ہی ریت کہ اگر در عرب رو و ذراع کوفیان و بصریان پیش او لفظ پذیرد (اردو) قطع ہونا۔	ذکر این کرده کہ بمعنی منقطع شدن است (اسیری لاجی ۵) گرشدی عاشق و لا قطع نظر کن از دو کوئی فیتی محرم بہ عشقتش گر نداری القطع (اردو) جدا ہونا۔ ٹوٹ جانا۔ منقطع ہونا۔

الغلاب | بقول بہار بمعنی واژگون شدن۔ فرماید کہ بالفظ افتادن و گرفتن بمعنی منقلب شدن مستعمل۔ مؤلف عرض کند کہ کبر اول وسوم لغت عرب است و بقول صاحب منتخب بمعنی واگردیدن فارسیان این را بمعنی واژگونی و تغیر و تبدیل استعمال کنند و برائے معنی مصدری بامصادر فرس مرکب سازند کہ در لطحات می آید (صائب ۵) زخون شکفتہ شود چون شراب شیشہ ماہ شکستہ دل نشود ز انقلاب شیشہ ماہ (ولہ ۵) عالمی بے انقلابی ہست اگر زیر فلک پیش از باب نظر دار الامان حیرت است (اردو) انقلاب بقول امیر (عربی) مذکر۔ تغیر و تبدیل۔ الٹ پلٹ۔ نیز گ زمانہ (ہلالی ۵) انقلاب الفت میں یہ کیسا ہے اے گردون دون ڈ دوست ہم جس کے ہوے وہ صاف دشمن ہو گیا (رشک ۵) طرح طرح کے دکھاتے ہو عالم

برخ وزلف پڑھما سے گھر شب و روز انقلاب رہتا ہے پڑ

انقلاب افتادون استعمال - صاحب

سید کرنا - برہمی پیدا کرنا - تہ وبالاکرنا -

آصفی ذکر این کرده کہ بمعنی تفرقہ افتادون وزیر وزیر و

برہم شدن است (ظہوری ۵) انگجنت شون

لشکر از تست فتح ایدل پڑ کو زود تحویل افتادہ انقلاب

پڑ (اردو) انقلاب واقع ہونا -

انقلاب انداختن استعمال - صاحب

انقلاب بود پڑ (اردو) تہ وبالائی ہونا -

آصفی ذکر این کرده کہ بمعنی برہم وزیر وزیر کردن

و تفرقہ انداختن است (طبعی قزوینی ۵) غار گرا

بملک دلم تاد آمدی پڑ انداختی مکشور جان انقلاب

پڑ (اردو) تفرقہ ڈالنا - انقلاب پیدا کرنا -

انقلاب انگیختن استعمال - صاحب

یا قوت شد تہی پڑ این انقلاب رفت و بدریا و

آصفی ذکر این کرده کہ بمعنی برہمی قائم کردن و برہم

کردن و تہ وبالاکردن و تفرقہ پیدا کردن است -

(نشر طغرائی شہدی) گل کاریرہ بسکہ انقلاب

در مزاج خویش انگیخت - خون و سفرای زرد

آب معصومین گیار آسخت پڑ (اردو) انقلاب

این بر انقلاب افتادون آورده و ناقلش بر انقلاب رفتن

<p>کرده ایم (ظہوری ع) قدر جهان شکیب انقلاب (اردو) دیکھو انقلاب افتاد۔ انقلاب گرفتن از کسی استعمال۔</p>	<p>ہستی انقلاب از من گرفت پ (اردو) انقلاب حاصل کرنا کسی شخص سے۔ انقلاب نہاد استعمال بمعنی انقلاب و تبدیلی</p>
<p>صاحب آصفی ذکر انقلاب گرفتن کردہ و از سندش انقلاب حاصل کردن از کسی و انقلاب پذیرفتن از کسی پیدا است (صائب ع) شور سن آورد صائب آسمانہا را بوجد پد بھر لنگر دار</p>	<p>پیدا کردن است۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ (بدر چچ) شرکت حلم تو خوف کس نشان نہد پ وشیک غم تو در قطب انقلاب نہد (اردو) انقلاب پیدا کرنا پ</p>
<p>القنیا بقول برہان و ہفت و اندکبر اول وقاف و سکون ثانی و لام و تحتانی بالف کشید بلغت اہل مغرب دوانی است کہ اور بالفارسی شہنکار گویند و عبری شجرۃ الدّم خوانند و آن نوعی از سرخ مرواست۔ برگ آن سرخ و بسیار ہی مائل می باشد۔ پاپیہ بزکوی بر خنا زیر نہند نافع بود۔ بعضی گویند کہ لغت رومی است و ما صراحت کامل این برانجی و انجوسا کردہ ایم (اردو) دیکھو انجوسا</p>	<p>القون بقول برہان و ہفت با قاف بروزن میمون بلغت یونانی کل کنندہ را گوشتان نوعی از کھماۃ باشد و آن را بجستہ فرہبی حلوا کردہ خورد و عبری ورد المنتن خوانند۔ صاحب محیط ذکر این کردہ فرماید کہ اسم ورد منتن و دریاس باشد و بردریاس گوید کہ مغرب از دروس فارسی و یونانی القون نوعی از ورد منتن گرم و خشک در سوم۔ مرکب القوی از جزو ناری وارضی۔ گیلانی نوشتہ کہ این نبات بچکہ اجزائے خود مرکب از حرارت و برودت و تازہ آن مسکوقی و محتل بلغم و سودا و منافع بسیار دارد (الح) (اردو) صاحب محیط نے ورد منتن پر فرمایا ہے کہ اسکو ہندی میں</p>

بجائش اور سد اگلاب کہتے ہیں۔ صاحب آصفیہ نے سد اگلاب پر فرمایا ہے کہ اسم مذکر۔ ایک قسم کا سرخ گلاب جو بارہ مہینے پھولا رہتا ہے۔ اس میں خوشبو کم ہوتی ہے کہتے ہیں کہ یہ گلاب چین سے آیا۔
انکار | بقول بہار بالکسر باورنداشتن و فرمایکہ بالفظ داشتن و کردن مستعمل۔ مؤلف عن
 کند کہ بالکسر لغت عرب است و بقول منتخب یعنی نہ شناختن و ناپسندید و داشتن ہم۔ فارسیان این را
 بمعنی ضد اقرار استعمال کنند و برائے معنی مصدری با مراد در فرس مرکب سازند کہ در محقات می آید
 (طہوری ص ۵۰) بیج حسنی رد مکن لفظ قبولت در کف است پڑ صد زیان بہتر ز یک انکار۔ اقراری
 بخبر پڑ (ولہ ص ۵۰) قبولم ہست او بہرچہ باشم پڑ بہر انکار اقراری در آرم پڑ (اردو) انکار
 بقول امیر (عربی) مذکر۔ اقرار کی ضد (جان صاحب ص ۵۰) تم جھوٹ کے پتلے ہو تمہیں سمجھ
 سے ہے کیا کام پڑ انکار سے بدترین سب اقراء تمھارے پڑ

انکار آمدن | استعمال۔ صاحب آصفی ذکرین پڑ کا بجا کہ ارادت بود انکار نباشد پڑ (اردو)
 کہ بوقوع آمدن انکار باشد (کاتبی نیا پوری ص ۵۰) انکار ہونا۔
 از کاتبی نیاید انکار روی نیکو پڑ مومن کجا تواند منکر **انکار توانستن** | استعمال۔ بمعنی منکر شدن
 شدن تقار پڑ (اردو) انکار واقع ہونا۔
 توانستن و انکار کردن توانستن کہ لفظ انکار و
 (۱) **انکار باشیدن** | استعمال صاحب آصفی ذکر (۲) مصدر مرکب بمعنی مصدر راست (خرین آصفیانی)
 (۲) **انکار بودن** | کردہ و از نداشتن (۳) گریبان پارہ می آیم کہ بکویت ہر سحر ترسم
 پیدامی شود بمعنی بودن انکار و ماندن انکار است کہ مستم محتجب پذیرد و انکار نتوانم پڑ (اردو)
 شیرازی ص ۵۰) گردست بشمشیر بری عشق ہانست انکار کر سکنا۔

<p>انکار و اشتقاق استعمال - بمعنی منکر بودن</p>	<p>راجائز داشتن است (سعدی شیرازی ۵)</p>
<p>صاحب آصفی ذکر این کرده (طالب آملی ۵)</p> <p>یکی عارف ناز پرور و دوشرب پد که از قید هر دو</p> <p>انکار دارم پ (اردو) انکار رکھنا - منکر ہونا -</p>	<p>و اگر مگوے کہ من ترک عشق خواہم گفت پد کہ</p> <p>قاضی از پس اقرار نشود انکار پ (اردو)</p> <p>انکار کو جائز رکھنا - انکار کی سماعت کرنا -</p>
<p>انکار رسیدن استعمال - صاحب آصفی</p>	<p>انکار کردن استعمال - بمعنی منکر شدن است -</p>
<p>ذکر این کرده کہ بمعنی حق انکار بودن و جائز بودن</p> <p>انکار باشد (حافظ شیرازی ۵) بحسن خلق کہ بدین دشتگاه حسن پد دل می بری ز مردم و انکار</p> <p>و وفا کس بیار ما نرسد پ ترا درین سخن انکار می کنی پ (اردو) انکار کرنا - مکر جانا -</p>	<p>صاحب آصفی ذکر این کرده (صائب ۵) شرمندہ نیستی</p> <p>کار ما نرسد پ (اردو) انکار کا حق ہونا - انکار جائز ہونا -</p> <p>استعمال صاحب آصفی ذکر این کرده</p>
<p>انکار شنیدن استعمال - صاحب آصفی</p>	<p>کہ بمعنی انکار کردن است (نثر خسرو) اگر انکار نمود</p> <p>ذکر این کرده کہ بمعنی سماعت انکار کردن و انکار</p>
<p>انکار شنیدن استعمال - صاحب آصفی</p>	<p>کہ بمعنی انکار کردن است (نثر خسرو) اگر انکار نمود</p> <p>ذکر این کرده کہ بمعنی سماعت انکار کردن و انکار</p>
<p>انگ بقول برهان و جامع و ہفت بفتح اول و سکون فون و کاف فارسی (۱) مہر آب را گویند کہ گورہ</p>	<p>انگ استعمال - صاحب آصفی</p>
<p>از سفال سازند و بہتہ مرور کردن آب بہم وصل کنند و (۲) نام ولایت در ہندوستان صاحب</p> <p>نامری بنکیر و بمعنی نسبت معنی اول گوید کہ این را انگت و منگت ہم گویند خان آرزو در سراج بدکر</p> <p>معنی اول نسبت دوم فرماید کہ ظاہر انگ را کہ بتلے ہندی است انگ خواندہ اند و آن جانی است</p> <p>کہ بر لب دریے سندہ در را مکابل واقع و در چراغ فرماید کہ (۳) بفتح اول و سکون فون و کاف</p> <p>فارسی نشانی کہ بر از ان در پارچہ ہا کنند برلے حسابی کہ پیش ایشان مقرر باشد (تاثیر ۵) از سخن</p>	<p>نامری بنکیر و بمعنی نسبت معنی اول گوید کہ این را انگت و منگت ہم گویند خان آرزو در سراج بدکر</p> <p>معنی اول نسبت دوم فرماید کہ ظاہر انگ را کہ بتلے ہندی است انگ خواندہ اند و آن جانی است</p> <p>کہ بر لب دریے سندہ در را مکابل واقع و در چراغ فرماید کہ (۳) بفتح اول و سکون فون و کاف</p> <p>فارسی نشانی کہ بر از ان در پارچہ ہا کنند برلے حسابی کہ پیش ایشان مقرر باشد (تاثیر ۵) از سخن</p>

تأثیر باز از نقطه هائے انتخاب پابسته هائے خوش قاشی پیرانگ آورده است و فرماید که قافیہ نغزل رنگ
و جنگ است و بخاطر می رسد که این همان انگ است که در هندی بجاف تازی است بمعنی رقوم عدد
و ترازان هند موافق قرار داد خود یک چیزی مقرر نمایند و موافق آن حساب کنند و آن گاهی نقاط باشد
و چون قافیہ صرف تازی با فارسی صحیح است چنانچه شک و سگت شاعر مذکور در ذیل قوانی کاف فارسی
آورده پس مفرس باشد و ظاهر توافق لسانین نباشد چرا که در کلام قدما بدین معنی مطلقا بنظر نیامده (نهی)
و هم او بذیل همین لغت شیش صور اشتراک لغات در فارسی و هندی آورده و باینش را در اینجا بجای محل
و انیم زیرا که در تحقیق ناخذ هر یک لغت خوش صراحتی می کنیم پس انحصار این شش صور بذیل یک لغت
افاده ندارد - چهارم بمعنی سوم قانع گوید که ظاهر همان انگ است که بالمد و کاف تانی باشد مؤلف
عرض کند که (۱) اسم جامد فارسی زبان است و صاحب اند صراحت کرده و نسبت (۲) را
خان آرزو درست است که انگ را که بتائے هندی بود فارسیان انگ بتای عربی و کاف فارسی
نوشته باشند و غلطی کتابت بجذف یک نقطه صورت انگ گرفت - نسبت (۳) عرض می شود که
انگ به ممد و وه و انگ بمقصوره هر دو بجاف عربی لغت سنسکرت است بقول صاحب ساطع
الفتح اول و سکون فن و کاف نشان و شکل و عدد و حرفی از حروف تهجی و نشانی که بر اتمشه کنند تا بهای
آن معلوم شود و جسم و تن و معانقه را نیز گویند پس جادارد که فارسیان کاف عربی را با فارسی بدل
کردند همچون کند و گند پس بمعنی سوم مفرس است و جادارد که فارسیان (۱) را از لغت سنسکرت
نقل ساخته باشند که فی میان خالی را نام است و در هندی آنرا نیز نقل و تلوا گویند که کوزه گر
از سفال سازند با غراض ساختن راه آب نهر پس لام بجاف بدل شد همچون الماک و الکماک و

کاف عربی بفارسی همچون کند و کند و الف وصلی در اولش آوردند و الله اعلم بحقیقۃ الحال و در ۴۴ بمعنی
 حقیقت کہ صاحب رشیدی بر انگندان صراحت این کرده کہ می آید و این اسم جامد فارسی زبان
 باشد (ا ر و و) (۱) نل بقول آصفیہ (ہندی) اسم مذکر میثی کا خالی ملو جویانی کے واسطے موری
 کی بجائے لکایا جاتا ہے۔ موٹی نئی (۲) انک ایک مقام کا نام ہے جس کا دریا۔ دریاے انک سے
 مشہور ہے (۳) معنی (۴) اک طرف لغزہ کمان جاے ہے دریاے انک کا اک طرف دیکھے
 تو پل پہ ہے آ کی چنیل (۵) (۳) انک بقول امیر (ہندی) مونٹ۔ وہ علامت یا ہندسہ جو کپڑے
 کے نقصان وغیرہ پر کڑھا ہوتا ہے یا بیچنے والے کسی رنگ سے ڈال دیتے ہیں (۶) دیکھو انگریز۔

(الف) انگار	بر چہار لغت متحقق بکاف فارسی است۔ (الف) بقول برہان بروزن
(ب) انگارون	زنگار (۱) بمعنی تصویر و پندار باشد و (۲) تصور کنندہ را نیز گویند و (۳)
(ج) انگاروہ	امر باین معنی ہم ہست و (۴) بمعنی انگارہ نیز آئدہ۔ صاحب جامع
(د) انگارش	معنی اول وسوم و چارم کردہ (سیر خسرو ۵) نصیحت کردن مردان

بنامردان چنان ماند پڑ کہ بر آب روان صورت نگار و مردم انگاری پڑ و (ب) بقول برہان بمعنی
 (۱) پذیرا شدن و تصور کردن و گمان بردن صاحب بحر فرماید کہ کامل التصریف است و مضارع
 این انگار و خان آرزو در سراج فرماید کہ (۲) بمعنی نقش کردن و تصویر نمودن ہم و گوید کہ تحقیق
 مؤلف آنست کہ معنی دوم اصل است و معنی اول مجاز آن چرا کہ گمان بردن نیز نقش کردن است
 بخاطر و نگار کردن مخفف آن۔ صاحب موار د بذکر معنی اول نسبت معنی دوم نقش بستن و تصور کردن
 گفتہ و فرماید کہ (الف) و (د) حاصل بالمصدر انیت و بقول صاحب نوادر نقش بستن و

تصویر کردن و پنداشتن و گمان بردن یعنی متفق است با خان آرزو و صاحبان جهانگیری و جامع و
 سروری را با صاحب بحر اتفاق و رج (بقول برهان و ناصری یعنی افسانه و سرگذشت و (د) بقول
 مرادف (ج) (حکیم سنائی ۵) خواست از پیش درم بگذرد و از نجبری چون چنان دید شد عزم
 دل من زیر و زبرینا باگ برداشتم از غایت نومیدی عشق پگنتم ای عشوه فرو شده انگار ده خنجر
 (مسعود سعدی) رور و که همه عشوه و انگار ده پند صاحب جامع نسبت (ج) و (د) فواید
 که به معنی سرگذشت و شهرت مؤلف عرض کند که (الف) اسم جامد و اسم مصدر است که (ب) وضع
 شد از همین و امر حاضر (ب) هم - و از هر دو معانی (ب) معنی اول اصل باشد که موافق با خدایت
 و معنی دوم را اگر سندی بدست آید تو انیم عرض کرد که مجاز معنی اول است و بدون وجود سند محمل
 نظر باشد که با ما خدایت هیچ تعلق ندارد و معلوم می شود که محققین غور نفرموده اند و تصور را تصویر خیال
 کرده اند و (ج) اسم مفعول (ب) باشد و برای معنی افسانه و سرگذشت هم طالب سند استعمال
 باشیم که معنی حقیقی این تصور کرده شد و پنداشته یا نقش کرده شده و (د) حاصل بالمصدر (ب) معنی
 منفی این گمان بری و تصور سازی یا نقاشی و مصوری و من وجه جاد دارد که معنی تصور و پندار هم
 گیریم که این معنی ازین پیدا می شود ولیکن برای معنی افسانه و سرگذشت شتاق سند استعمال باشیم و
 سندی که از کلام حکیم سنائی و مسعود سعدی بالا گذشت مفید او عانیت اگر سند استعمال بدست آید تو
 قیاس کرد که بدین معنی مبتدا نگاره باشد که فارسیان بای هموز را به شین محجه بدل کنند و ذکر این
 بر انگاره می آید - آنچه صاحب موارد (الف) حاصل بالمصدر (ب) گفته زاکت خیالش امتیاز
 اسم مصدر و حاصل بالمصدر نکود و آنچه صاحب برهان (الف) را به معنی دوم آورده تسامح است

که فاده اسم فاعل ترکیبی از مجرد اسمی پیدانی شود و سهل انگار است و همین سهل انگار را اندوخی
 خود قرار می دهد و نمی داند که لفظ انگار تا آنکه با کلمه سهل مرکب نشد فاده معنی فاعلی نکرد. مثال -
 (ارو و) (الف) (۱) تصور - بقول آصفیه (عربی) اسم مذکر - کسی شمی کی صورت دل مین باند هیا -
 تامل - غور - و هیان - خیال - (۲) تصور کرنے والا (۳) تصور کر (۴) و بگو انگاره (ب) (۱)
 سچنا - تصور کرنا - گمان کرنا - خیال کرنا (۲) نقش کرنا - تصویر امارنا (ج) سرگذشت - موت
 ہماری راسے کے موافق تصور کیا ہوا - سمجھا ہوا - خیال کیا ہوا - نقش کیا ہوا (د) سرگذشت -
 موت - ہماری راسے کے مطابق - تصور - خیال - مذکر - نقاشی - مصوری - موت -

<p>انگارہ بقول برهان و جامع بر وزن ہوا و (۱) یعنی ہر چیز یا تمام باشد - صاحب جہانگیری بر معروف قانع - خان آرزو و سراج فرماید کہ قسمی کہ در قول محققین اول الذکر گذشت همان نقش تمام خواہ نقش سایہ دار باشد یا بی سایہ درست باشد چنانکہ حکیم زلالی گفته (۵) چو این چنانکہ تصویر - بخیال یا مقصودش خبر این نہ باشد صندوق شد انگارہ علاج بہ قسم تفل شکر خندہ کہ نقش تمام تصویر قلبی بود یا بت - صاحب رہنما بخواہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار نقش تمام اسم مفعول انگارون گذشت یا ہای نسبت بر را گفته و حالا بر زبان معاصرین متعل است ہوا برای این معنی از نصیرای بخشنی سندی آورده است کہ انگارون یعنی نقش کردن ہم آمدہ پس (۵) در انجمن عشق اویسی لقب ماست ہا</p>	<p>نزدہ پچکس انگارہ مارا بنو مؤلف عرض کند کہ تخصیص این بانقش و تصویر یا بت ہم درست و قسمی کہ در قول محققین اول الذکر گذشت همان درست باشد چنانکہ حکیم زلالی گفته (۵) چو این صندوق شد انگارہ علاج بہ قسم تفل شکر خندہ صاحب رہنما اسم مفعول انگارون گذشت یا ہای نسبت بر انگار زیادہ کردہ انگارہ ساختند و اقل الذکر تو است کہ انگارون یعنی نقش کردن ہم آمدہ پس معنی لفظی این نقش کردہ شدہ و انجہ ہر چیز یا تمام</p>
--	--

انگار گفته اند مجاز است (ارو) دکن میں انگا افسانہ و سرگزشت و انچه انگارش را به همین معنی
 اُس نقش یا اور کسی کام کہ کہتے ہیں جو صفائی اور آوروہ اندکہ گذشت مبدل این باشد چنانکہ پانچ
 نوک پلک میں کتل نہ ہوا ہو۔ موٹا کام۔ ابتدائی کام۔ رپاشنگ کردن حاصل انیت کہ معنی این مجرد
 اور اصطلاح معماران میں وہ گج جو دیوار پر تھوپ افسانہ باشد و سرگزشت مجاز آن و صراحت
 دی گئی ہو اور صاف نہ کی گئی ہو۔
 مزید اہل تحقیق کہ بالا گذشت ہیچ است کہ از مصدر

(۲) انگارہ - بقول برہان و ناصری و جهانگیر انگارہ کردن کہ می آید پیدا کردہ اند (ارو)
 و جامع و رشیدی و سراج و (وری و پہلوی) معنی سرگزشت - بقول آصفیہ (فارسی) اسم مؤنث
 افسانہ و سرگزشت کہ مرادف انگارش باشد کہ گذشت ذکر - حال - احوال - حکایت - داستان - روایت
 صاحبان برہان و ناصری صراحت کنند کہ یاد مقصہ - کہانی - سوانح عمری -

گذشتہا کردن و از سر گرفتن سرگزشت و افسانہ (۳) انگارہ - بقول برہان و ناصری و سراج
 بطریق کنایہ چنانکہ اگر کسی بسیار و مکررا گذشتہ بگوید پس پس خزنہ از شرم و حیا را نیز گفته اند۔ صاحب جامع
 گویند کہ انگارہ می کنند معنی باز از سر می گیرند۔ صاحب فرماید کہ کسی کہ از شرم و حیا پس پس رود۔ مؤلف
 سرور می بخوالہ شرف نامہ ذکر این معنی کردہ از شمس عرض کنند کہ شتاق مند باشیم۔ حیف است کہ پیش
 غرضی سند و ہر (۵) ہر کجا مجموعی بود ز شہان ہمہ نشد و بدست نیامد و معاصرین عجم بدین معنی بزبان
 از وی کنند انگارہ تو مؤلف گوید کہ ہاں نسبت ندارد و اگر سندی پیش شود خیال کنیم کہ اسم جادہ
 بر لغت انگارہ زیادہ کردہ بدین معنی استعمال کردہ باشد ما خود از بہان انگار کہ بمعنی تصور و خیال گذشت
 و معنی حقیقی این منسوب بہ تصور و خیال و کنایہ از یعنی منسوب بہ تصور و خیال شرم یعنی شرمندہ لارڈ

شرمندہ۔ یعنی وہ شخص جو شرم و حیا سے چپا چپا ہے۔
 (۴) انگارہ۔ بقول برہان معنی فقر و حساب ہم نامہ اعمال کا خود نامہ برٹھراپہ
 آمدہ صاحبان سراج و نامری و (دوری و پہلوی) (۵) انگارہ۔ بقول صاحب سخندان و فارسی
 و چھ لکیری بدون واد عطف و فقر حساب گویند۔ و زبان پارہ آتش را گویند و فرماید کہ انگار لغت سنکرت
 صاحبان نامری و برہان ہمین را نامہ اعمال ہم است بہ ہمین معنی مؤلف گوید کہ محققین فرس ازین
 گفتہ اند و از کلام استاد بیسی سند گرفته و صاحب چھ لکیری
 برای سنی بیان کردہ خود ہم از ہمین سند استناد کردہ
 (۶) زبان پیش کہ پیش آید آن روز پر از ہوا از کجا پیدا کرد۔ معلوم مشیو کہ ہامی نسبت اورا
 بنشین و تن اندر وہ و انگارہ پیش آرد صاحبان
 جامع و سروری ہم ذکر ہر معنی بالا بطور مرادف کردہ اند
 و صاحب رشیدی بر جریدہ حساب قانع مؤلف عرض کنند
 کاخذ ہم جان انگا کہ معنی تصور و خیال گذشت و زیادت
 نسبت بمعنی منسوب بہ تصور و خیال و کنایہ از نامہ اعمال کہ
 تصور و خیال عامل است محققین اول الذکر در تعریف
 نامہ اعمال فقر حساب را آورده اند و میگوییچ (اردو) انگارہ آمدن استعمال۔ صاحب آصفی
 نامہ اعمال۔ بقول آصفیہ (اسم مذکر) اعمال نامہ چا
 چلن کا جریدہ خطہ گذشت (نسیم ۵) مکرماندگی اصلاح و درستی باشد و این متعلق است بہ معنی

<p>لفظ انگارہ (صائب) آمدی انگارہ انگارہ توپ یعنی غیر مکمل۔</p>	<p>لفظ انگارہ (صائب) آمدی انگارہ انگارہ توپ یعنی غیر مکمل۔</p>
<p>رقعی از جہان پ باد و صد سوہان نگر دی خویش را انگارہ رفتن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر</p>	<p>رقعی از جہان پ باد و صد سوہان نگر دی خویش را انگارہ رفتن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر</p>
<p>ہمو ا حیف پ (اردو) ناصاف آنا۔ بغیر اصلاح کے</p>	<p>ہمو ا حیف پ (اردو) ناصاف آنا۔ بغیر اصلاح کے</p>
<p>آنا۔ ناقص حالت میں آنا۔</p>	<p>آنا۔ ناقص حالت میں آنا۔</p>
<p>انگارہ بودن استعمال۔ یعنی ناصاف و بدون</p>	<p>انگارہ بودن استعمال۔ یعنی ناصاف و بدون</p>
<p>اصلاح سجاوٹ ابتدائی بودن است (ظہوری) ناصاف غیر اصلاح حالت میں جانا۔</p>	<p>اصلاح سجاوٹ ابتدائی بودن است (ظہوری) ناصاف غیر اصلاح حالت میں جانا۔</p>
<p>بصد میدول انگارہ بود غم خانہ پ باندہ آہ انگارہ رنجین استعمال۔ صاحب آصفی</p>	<p>بصد میدول انگارہ بود غم خانہ پ باندہ آہ انگارہ رنجین استعمال۔ صاحب آصفی</p>
<p>قنات نام حیف چھیف پ (اردو) ابتدائی حالت</p>	<p>قنات نام حیف چھیف پ (اردو) ابتدائی حالت</p>
<p>میں رہنا۔ نامم رہنا۔ بدون اصلاح رہنا۔</p>	<p>میں رہنا۔ نامم رہنا۔ بدون اصلاح رہنا۔</p>
<p>انگارہ توپ استعمال۔ مرکب اضافی۔</p>	<p>انگارہ توپ استعمال۔ مرکب اضافی۔</p>
<p>معاصرین عجم استعمال این کردہ اندو صاحب ہما</p>	<p>معاصرین عجم استعمال این کردہ اندو صاحب ہما</p>
<p>بحوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این کردہ</p>	<p>بحوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این کردہ</p>
<p>و صاحب بول چال ہم آورده کہ معنی حالت ابتدائی</p>	<p>و صاحب بول چال ہم آورده کہ معنی حالت ابتدائی</p>
<p>و نامم توپ است کہ ناصاف و نامکمل باشد۔ و تیار کرنا۔ خاکہ بنانا۔ و ہا پنج قائم کرنا۔</p>	<p>و نامم توپ است کہ ناصاف و نامکمل باشد۔ و تیار کرنا۔ خاکہ بنانا۔ و ہا پنج قائم کرنا۔</p>
<p>این متعلق است بہ معنی اول انگارہ (اردو) بقول انگارہ شدن استعمال۔ صاحب آصفی</p>	<p>این متعلق است بہ معنی اول انگارہ (اردو) بقول انگارہ شدن استعمال۔ صاحب آصفی</p>
<p>صاحب رہنا و بول چال توپ کا ڈھانچ یعنی</p>	<p>صاحب رہنا و بول چال توپ کا ڈھانچ یعنی</p>
<p>ابتدائی حالت جو بعد ڈھانچے کے ہو۔ ناصاف</p>	<p>ابتدائی حالت جو بعد ڈھانچے کے ہو۔ ناصاف</p>

<p>که بعد نختن در قالب پیدایمی شود متعلق است به معنی اول انگاره (کلیم همدانی) عمر آخر شد و انگاره آدم نشدیم نه گرچه زیست قضا این همه سوهان مارا به (اردو) دُبالا جانا خا کا انگاره کرده استعمال به معنی افسانه و سرگذشت بیان کردن است و این متعلق است به معنی دوم انگاره و سند این بر معنی دو انگاره از کلام شمس فخری گذشت که صاحب سروری ذکرش کرده (اردو) سرگذشت بیان کرنا -</p>	<p>ذکر این کرده اند (مولوی معنوی) زشت باید دید و انگارید خوب نیز هر باید خورد و قند به مؤلف گوید که این مصدر وضع شد از اسم جامد و اسم مصدر انگار نیاید و یای معروف و علامت مصدر در آن بقاعده مصا جعی و باصول نامصدر اصلی است که وضع شد از اسم جامد فارسی زبان بعضی بر آنند که انگارون که گذشت مخفف همین است و ما برخلاف ایشانیم و حقیقت وضع انگارون بجایش ذکر کرده ایم - بقول صاحب بحر کامل التصریف و مضارع این</p>
<p>بقول صاحب بحر مرادف انگارون که گذشت - صاحبان برهان و موارد و نوادر و ناصری و سراج و جامع هم این انگارش (اردو) و یکپوز انگارون -</p>	<p>انگار استحقق به کاف فارسی است بقول برهان بازاری هنوز بر وزن پرواز افزار پیشیه و ران را گویند و بعضی ادوات خوانند که جمع آن ادوات است - صاحبان سروری و جامع و سراج هم ذکر این کرده اند (مولوی معنوی) گرم در آگرم که آن گرم کار به صنعت نودار و انگاز نو به (وله) او کند انداخت مارا او کشید نه مابست صانع انگاز آید نه</p>

صاحب اند صراحت فرموده که این لغت فارسی است - اسم جاد باشد (اردو) پیشه و رو
آله - اوزار - مذکر -

انگاشتن | بقول بحر مرادف انگاردن - کامل التصریف مضارع این انگارده صاحب
برهان و جهانگیری و موارد و ناصری و جامع هم ذکر این کرده اند و صاحب سروری ذکر
ماضی این کرده (شیخ سعدی ۵) من آنگاه انگاشتم و شمنش که خسرو فرزندانش
مؤلف عرض کند که این مبدل انگاردن است که فارسیان را می هله را به شین معجمه
بدل کنند و این عمل از بعض مصادر دیگر هم پیدا است همچون آفاردن و آغاشتن و انباردن
و انباشتن که گذشت و در امر کار از اصل گرفته اند و تبدیل دران راه نیافت و بحال خود است
صاحب از اخه الا غلط صراحت کند که آنرا که این را بجاف تازی گیرند از صحت و درست
(اردو) و یکجه و انگاردن -

انگام | بقول برهان و هفت و ناصری و سروری و سراج بر وزن و معنی هنگام است
صاحب جامع صراحت کاف فارسی کرده و سکوت و دیگر اهل تحقیق ناقابل لحاظ که اصل
این هنگام است و این مبدلش که فارسیان الف را به های هوز بدل کنند همچون لپیون - و
هپیون (خلاق المعانی و تعریف دندان ۵) همه ثابت قدم انگام کوشش به همه در
وقت راحت لذت افزای (کمال اسمعیل ۵) چه انگام سرسبزی تست و شهری به سیه
گشته زین ماتم ناگهانی به صاحب برهان بر هنگام صراحت کند که (۱) مبنی وقت و زبان و گنگا
باشد و (۲) معنی موسم و فصل و (۳) به معنی هنگامه که معرکه و مجمع و انجمن باشد مؤلف عرض کند

که به معنی ستم مخفف انگامه که می آید و اگر در حقیقت انگام پی بریم جا دارد که این را مبتدل
 (آن گاه) گیریم فارسیان الف مدوده را به مقصوره بدل کردند چنانکه اکثر عادات ایشان
 است و هائی هنوز را به میم همچون باسره و یا سمرم که معنی حقیقی این آن وقت باشد و آن در
 فارسی زبان همچون الف و لام عربی آید برای تخصیص و مجازا بمعنی مطلق وقت مستعمل شدند
 صورت باید که انگام را اصل گیریم و هنگام را مبتدش و الله اعلم (ارو) هنگام (۱) بقول
 آصفیه فارسی - اسم مذکر - وقت - زمانه - (۲) موسم - مذکر - فصل - موقت - (۳) به معنی هنگام
 مجمع - اجوم - مذکر -

انگامه | بقول برهان و جامع بر وزن معنی هنگامه که مجمع و انجمن بازیگران و قصه خوانان
 باشد و بقول جانتگیری به معنی هنگامه (کمال تحصیل) انگامه است گرم ز شکر عطفست
 هر کوی و برزنی که من آنجا فرارسم صاحب ناصری فرماید که هائی هنوز بالف بدل شد
 بمعنی هر جا که محل اجتماع باشد و بر محل جنگ هم مستعمل بخيال ما هائی نسبت در آخر انگام
 زیاده کردند به معنی منسوب به وقت یعنی چیزی که واقع شود در آن وقت و مجازا به معنی
 مجمع - مخفی میاد که هنگام و فارسی زبان به معنی قصد و زور و قوت و بیار و فراوان و سپاه
 و فوج و ضرب و صدمه و آسیب و آزار آمده (کذا فی البرهان) و تبدیل هائی هنوز بالف
 موافق قیاس همچون هنباز و انباز و تمه - بقول برهان معنی بزرگ که مهتر از همین است
 الحاصل لانگ و مه) معنی فوج و صدمه و آزار بسیار باشد - کنایه از مجمع و جا دارد که به معنی
 بسیار و بزرگ هم گیریم و کنایه از مجمع - و او بدل شد بالف همچون درج و آرج پس (لانگ و

(سر) (انگامه) شد و جادو دارد که الف دوم را زانم گیریم که میان انگ و سه آمده و الله اعلم -
(ار دو) نهنگامه - مذکر - و یکم و انگام کے تیسرے معنی -

انگبان | بقول رشیدی مرادف انگوان درختی است که انگزد یعنی حلیت صمغ آنست
صاحب محیط بر انگزد حواله حلیت کند و بر حلیت گوید که صمغ انجدان باشد و انجدان معرب
انگدان بجایش گذشت - و رتقا عد فارسی تبدیل دال مہلہ بہ بای موحده آید چنانکہ دالان
و بالان پس جادو دارد کہ انگبان را مبدل انگدان گیریم و انگوان ہم بہ ہمین معنی می آید و ممکن است
کہ این را مبدلش ہم گیریم کہ داو بہ بای موحده بدل شود همچون آدو آب صاحب رشیدی
ذکر این بذیل انگدان کرده و صاحب محیط ذکر این نکرد (ار دو) و یکم و انجدان -

انگبین | بقول برهان و جامع و سروری و رشیدی بایابی ابجد بر وزن غبرین (۱) غسل و شہد را
گویند - صاحب ناصری فرماید کہ (۲) مجازاً بہر چیز شیرین اطلاق کنند مانند تر انگبین و گن
و سنگبین کہ معروف است و سنگ بمعنی سرکہ و آتش سرکہ را سببا گویند و سرکہ و انگبین را
چون مخلوط سازند سنگبین گویند و کنجین معرب آنست خان آرزو در سراج بذکر معنی اول
گوید کہ شہو رنجم کاف است و صاحب ہفت صراحت کاف فارسی کردہ و بفتح اول نوشتہ
(شیخ سعدی ۵) شکر خندہ انگبین می فروخت پند کہ دہا ز شیرینیش می بسوخت و صاحب محیط
فرماید کہ اسم شہور شہد است و بر شہد گوید کہ بیوانانی مالی و القولیس و سربانی و سیا و بترکی
بال و عبری غسل و در انگریزی ہنی و ہندی تہ و پتہ رس و مہیر گویند و مراد از مطلق آن غسل
نخل و آن شنبی است کہ بر گلاب می افتد و نخل آترامی چنید و در خانہ خود ذخیرہ می کند - تازہ آن

گرم درووم و خشک دراول - توت جلا و تفتیح سد و افواہ عروق و جذب رطوبات از قعر بدن و فضول و لغ از منافع اوست و منافع بسیار دارد (الخ) صاحب کفر کہ محقق ترکی است صراحت کند کہ این لغت فارسی است - ہمہ محققین این را بفتح کاف گفتہ اند بجز صاحبان مؤید و خان آرزو کہ بضم کاف نوشتہ اند و صاحب مؤید ذکر فتح آن ہم کردہ و نسبت معنی دوم کسی بجز صاحب ناصری نوکری نکرد و از گز انگبین انیقدر ثابت نمی شود کہ نام حلوائیت مطلقاً و اہل تحقیق صراحت نکردہ اند کہ از انگبین ساخته می شود مگر خیال ما اینست کہ در نسخہ او شہد دخل باشد و جادار د کہ از شکر ہم درست کنند و نامش گز انگبین باقی ماند و از کلام پھوری من و جبر سند این ہم میرسد (۵) تا نباشند تلخ گوی تبان می زنج لب انگبین روید: (اردو) (۱) انگبین - بقول امیر فارسی) شہد (ناسخ ۵) میرے مولے کو امیر انجل ملنا تھا خطاب خانہ زنبورین تب انگبین پیدا ہوا: (۲) ہر مٹی خیر کو فارسیوں نے مجازاً انگبین کہا ہے۔

انگبین خانہ	اصطلاح - بقول بحر و ضمیمہ زنبور - دیکھو آشیانہ زنبور۔
برہان و مؤید خانہ زنبور است مؤلف گوید کہ انگبین خشک استعمال - مرکب توصیفی است قلب انصاف باشد و بس و خانہ شہد کنایہ باشد بقول صاحب محیط بخجین باشد و بر بخجین فرما۔ از خانہ زنبور کہ زنبور شہد را در خانہ خود جمع کند کہ مرکب انگبین خشک است و از ابقر علی عمل مراد آشیانہ زنبور کہ در مدودہ گذشت یا بس گویند و آن عملی است بغایت خشک و (اردو) چہتا - بقول آصفیہ (ہندی) اسم تند بو کہ از جبال فارس و حدود کازرون می آید و مذکر - مہال کی مہیون یا بہڑون کا گہر - خانہ و گویند شبنمی کہ بر اشجار افتد و سبز و زرد و سفید و	

سیاہ و سرخ می باشد و در تنکابن شکری و در بر وزن شنبلیله نام حلوائیت و آن عسلی باشد که
 و لیم و طبرستان اسپ دندان می نامند شربت نیک بقوام آورده باشند و بر طبقی زیر دندان سخت
 آن بسیار گرم از عسل زیر که بسیار گرم است و گویند شود و دندان گیر گردد و مؤلف گوید که با
 گرم و خشک و در دوم و در غایت جلا و تقطیع و تحلیل نسبت در آخر انگبین زیاده کرده نام
 لزوجات و سرخ آن قوی تر از سپید و سبزان این حلوائیه اند و دیگر هیچ (ارو)
 بسیار گرم مائل به بلخی و سیاه آن قریب عسل ملاو فارسی مین انگبینه ایک حلوے کا نام ہے
 (مارو) خشک شہد ایک خاص قسم ہے شہد کی جو شہد سے بنایا جاتا ہے جو خشک ہونے پر
 جبکہ فاسیون نے انگبین خشک کہا ہے جو خاص چبانے مین و انتون کو کپڑا سے جیسے وکن
 یہاں زون سے دستیاب ہوتا ہے۔ مذکر۔ مین لٹری۔ یا مالک مغربی و شمالی و او
 انگبینہ اصطلاح۔ بقول برہان و ناصری و جامع مین حلوائیہ کی ایک قسم۔

انگختن | بفتح اول و کسر کاف فارسی و فتح تائی نو قانی مخفف انگختن کہ می آید صناع
 جامع بذیل انگختن ذکر این کرده صاحب انذبحوالہ فرهنگ فرنگ این را آورده (ارو)
 و یکپہو انگختن۔

انگدان | بقول برہان و ناصری و سراج بضم ثالت و دال بالفتح کشیدہ بر وزن مردمان
 (۱) نفاس را گویند یعنی دیومردم و آن جانوری باشد وحشی شبیہ بہ آدمی و بحوالہ مؤید گوید
 کہ (۲) بمعنی سبّاس آید کہ ہندی جاو تری گویند واللہ اعلم (۳) نام و ختی ہم ہست کہ
 صمغ آذربعربی حلیت خوانند و معرب آن انجدان باشد و باین معنی با ذال نقطہ دار ہم آید

(۴) نام قریه ایست از قرامی کاشان که با گوان اشتها دارد - صاحب جهانگیری بذکر
 معنی اول و سوم و چهارم برای معنی سوم از فلکی شروانی شده آورده (۵) تا بخداق انس و
 جان نهد و نادر جهان پنجمت گل ز انگدان لذت مل ز آمله؛ صاحب سروری بر معنی اول
 و سوم قانع و فرماید که این را انگبان هم گویند (لامعی جرجانی ۵) پنجاه روزه و دغی صد ساله
 انگدانی نوبی دانه آسیائی بی گوشت استخوانی؛ صاحب جامع متفق با جهانگیری - صاحب شیبی
 نسبت معنی سوم فرماید که این مرکب است از انگ و دان - انگ بمعنی خلطیت و دان بمعنی
 جای پس انگدان بمعنی جامی خلطیت است و کنایه از درخت خلطیت و انگبان و انگوان مراد
 این و انجندان بغیم جمیم و ذال محجه معربش مؤلف عرض کند که ماصراحت معنی اول و سوم و چهارم
 بر انجندان کرده ایم - حالا نسبت معنی دوم عرض می شود که صاحب محیط بر بسا سه فرماید که اسم
 عربی است که یونانی ماتن و الماتن و الا تن و برومی قوسی و فرسیا و بفارسی بزبان و
 چارکون و بهندی جا و تری گویند و آن پوستی است که بالای جوز بو اچیده می باشد - گرم و خشک
 در دو دم با قوت قابضه و حرارت ملطفه و جوهر ارضیه غالیه - خوشبو کننده بومی دبان - منقرح و
 باضم و منفعت سد و محقق رطوبات و محلل ریاح و منافع بسیار دارد (الخ) صاحب محیط از اسم
 انگدان ساکت است و با اتفاق محققین فرس اسم جاد زبان فارسی است و وجه تسمیه (۱) هیچ
 بغیم یا نیامده جزین که اسم جاد و نیم یا نظر بر شب است این دشتی در صفات یا زنگ با درخت
 خلطیت این را به انگدان موسوم کرده باشند و وجه تسمیه (۲) جزین نباشد که در آن قریه و خیمه
 انگدان بکثرت باشد و آن قریه بنام درختان مذکور موسوم شد و الله اعلم (ار و و) (۱) و دیگر

انجمن کے دوسرے معنی (۲) جوتری - بقول آصفیہ ہندی - اسم مؤنث - جزریا جائیفل کا پہلا
(۳) دیکھو انجمن کے پہلے معنی (۴) دیکھو انجمن کے تیسرے معنی -

انگمران | بقول صاحب اندجوالہ فرنگ فرنگ کہ بانگوران نوشتہ لغت فارسی و نام
بستی است - دیگر کسی از اہل تحقیق ذکر این نکرد و صاحب محیط ہم ازین ساکت - ترک این بہ
بیانش تفوق داشت کہ ابہام تعریفش ہیچ اطمینان بخش نیست اگر مقصودش این باشد کہ
بلفظ مخفف انگور است و انگرآن جمع آن می بایست کہ صراحت دسند استعمال پیش می کرد -
(اردو) انگران - ایک پودے کا نام ہے جس کو صاحب فرنگ فرنگ اور سند کے سوا
اور کوئی نہیں جانتا -

انگروہ | بقول برہان و جامع و ہفت بضم ثالث بر وزن افسردہ دانہ انگور کہ از خوشہ
جدا شدہ باشد - صاحب ناصر فرماید کہ در فرنگہا نیافتیم - ہانا انگورہ را انگروہ خواندہ اند
صاحب سروری بجوالہ صید نہ الی ریحان ذکر این کردہ فرماید کہ حرکتش ظاہر شدہ خان آرزو
سراج متفق با برہان مؤلف گوید کہ صاحب ناصر می کہ از اہل زبان است این لغت را در
فرنگہا نیافت و اور ہر قدر فرنگہا کہ یافتیم ذکر آن کردہ ایم و صاحبان جامع و سروری ہم از اہل زبان
و تصدیق این ہر دو کافی است - بخیاں ما اصل این انگورہ باشد بزبادت ہای زائد بآخر لفظ
انگورہ بمعنی دانہ انگور همچون خوشخوار و خوشخوارہ و بقلب بعض انگورہ شد کہ را می ہلہ مقدم
و و او خوش شد همچون اسطرخ و اسطرخ و انگورہ و انگورہ و این قسم تقدیم و تاخیر و لغات
فارسی و اسنہ دیگر ہم بنظر آمدہ ولیکن حیف است برین کہ صاحبان مطابع و آو را درین لغت

وال هله نوشته اند و این تصرف و تحریف شان است و بیچاره صاحب هفت که از ماخذ
 خبر ندارد صراحت کرد که بجای حرف پنجم دال باشد (ارو) انگور کا دانه جو خوشه و جلوه کند
 انگریز | بقول برهان بکون ثالث بر وزن زنگریز (۱) رستنی باشد و گل آن مانند گل
 زرد می شود و اطرافش خار دارد و آنرا بعر بی قرطم بری خوانند و بیونانی طریقیان گویند و (۲)
 نوعی از مردم فرنگ صاحب نامصری بر معنی اول قانع - صاحب جامع نسبت معنی دوم
 صراحت کند که بالکسر است - خان آرزو در سراج بزرگ هر دو معنی نسبت معنی دوم فرماید
 که ظاهر فارسی نباشد - صاحب محیط بر قرطم بری فرماید که در عصفربری مذکور شد و بر عصفربری
 نوشته که صاحب اختیار است قرطم بری را طریقیان گفته و شیخ الرئیس غیر آن دانسته و بجوالمحمد
 بن احمد گوید که گل خار دارد است و آن را شتران می خورند و آن فادر هر برای سم و فرج
 گرم در دوم خشک و رسوم و بر عصفر گوید که اسم هندی این کسم و کسبه که از آن پارچه
 رنگین می سازند و بر قرطم هم فرماید که بهندی تخم کسبه نام دارد - نافع قولنج و سهل شکم و مخرج
 بلغم و منافع بسیار دارد (انج) بخمال ما انگریز مبدل زنگریز باشد و بدین وجه که رنگی سرخ
 ازین حاصل می شود بدین نام موسوم شد که اسم فاعل ترکیبی است و با استعمال عوام برخلاف
 قیاس رای هله بالف بدل شده انگریز شد و الله اعلم و نسبت معنی دوم عرض میشود که فارسیان
 قدیم نصارای ولایت زاراک بوجه بخواری و کثرت خون سرخ رنگ می باشند نظریه معنی اول
 بهین نام موسوم کرده باشند و اصل آن هم زنگریز باشد ولیکن معاصرین عجم از لغت انگلیسی
 (انگلش) حالا این قوم را انگلیس بسین هله نامند و این مفرس باشد (ارو) (۱) کسم یا کسبه

بقول آصفیہ مذکر۔ دیکھو احریض۔ (۲) انگریز بقول امیر گلشن۔ فرنگی (ناخ سہ)
 دل ملک انگریزین جینے سے تنگ ہے پتہ حیات ہی مجھے قید فرنگ ہے پتہ
انگریک | بقول ناصری و انذ بفتح اول و ثانی و کسر زایا زده و سکون کاف و در آخر
 کاف اول فارسی و دویم عربی نام باغی است از باغهای خوارزم کہ در خارج شهر خیف خج
 فواکہ نیکو دارد۔ خاصۃً انگری کہ بس ممتاز است و در اصل۔ باغ انگریک نام داشتہ چو خواجہ
 سابقاً بالفاظ فارسی متکلم بودہ اند و خوارزم از اجزای ایران بود و انگریک محقق انگریک
 است و همچنین باغی دیگر است در آن شهر و آزار فینک گویند و بحقیق معلوم شد کہ رینک
 در اصل راہ پی نیک بود یعنی مبارک پی (سہ) بودہ چون این باغ را انگریک پنام
 کردند ترکان انگریک پ (اردو) انگریک ایک باغ کا نام ہے جو خوارزم میں واقع ہے
 جس کے انگریز ہایت ممتاز ہیں۔

انگریز | بقول برہان و ناصری بفتح اول و سکون ثانی و ضم ثالث و زای نقطہ دار سکون
 بلی باشد کہ بآن زمین را ہموار سازند۔ صاحب سروری بذکر معنی اول فرماید کہ (۴) اتیت
 کہ بدان پیل را رام کنند (شاعر ۵) تو گوئی کہ طور است و موسیٰ مہابت پو بجای عصا انگ
 مار پیکر پ صاحب ناصری ہمین شعر را بند انگز آوردہ کہ بہ زای فارسی می آید۔ صاحب جامع
 بر معنی اول قانع خان آرزو و در سراج فرماید کہ صحیح بہ زای تازی است و در اصل بین جملہ بود
 و در ہندی ہم بین جملہ آمدہ۔ چون پیل ہندی الاصل است آلات راندنش نیز ہندی الاصل
 باشد پس از عالم توافق زبان نبودہ و فارسی این کجاک و اگر گویند تبدیل نہ اوسین دلالت دارد

کہ فارسی باشد گوئیم نہ از ان جهت بلکہ در فارسی تلفظ آنکس فحش بود لہذا بحر فی کہ مبتدل اوسین
 بود تبدیل کرد مذموم تلفع عرض کند کہ شک نیست کہ آنکس بہ کاف عربی وسین مہملہ در آخر
 لغت سنکرت است بمعنی دوم چنانکہ صاحب ساطع ذکرش کردہ فارسیان کاف عربی
 را بکاف فارسی بدل کردند همچون کند و کند وسین مہملہ را بہ زای ہوزر همچون سمار و غ و زمار و غ
 پس انگز را بمعنی دوم مفترس گوئیم بمعنی اول مجاز باشد نظر بہ شباهتی کہ آلہ ہمواری زمین را با
 آنکس است (اردو) (۱) آہنی آکہ جس سے زمین ہموار کرتے ہیں اس کا نام دکن میں پچاس
 ہے جو آنکس سے مشابہ ہوتا ہے (۲) آنکس - بقول امیر (ہندی) مذکر - اسکی فارسی کجک و
 انگز جسے فیلبان ہاتھی پر سواری کے وقت ہاتھ میں رکھتے ہیں اور اسی سے ہاتھی کو کوکھتو
 ہیں (سودا ۵) ہے سر بلند اتنا یہ ہی عجیب نہیں ہے یہ آنکس پہ ماہ نو کے گردست فیلبان
 ہونہ آپ فرماتے ہیں کہ یہ اصل میں بضم کاف ہے لیکن فصحی لفظ کی کراہت سے آنکس بفتح
 کاف بولتے ہیں -

<p>انگزرک بقول برہان و جامع و سراج بزرگ کاف زائد و آخر انگز زیادہ کردہ اندوس چنانکہ مرکب - کجک فیل را گویند (مراد ف معنی دوم پرستو و پرستوک (اردو) دیکھو انگز کو دوسرے معنی انگز) فرماید کہ بہ زای فارسی ہم نظر آدہ موقوف گوید کہ صاحب ہفت این را بہر دو کاف ثانی و زای فارسی مرادف انگزک کہ بہ زای عربی نوشتہ اصراحت ماخذ این برا انگز کردہ ہم تازی گذشت - صاحبان برہان و ہفت و و بطحاظ ماخذ با کاف عربی سوم غلط نباشد فارسی جامع در کتابت بکاف عربی نوشتہ اند و صاب</p>	<p>انگزرک بقول برہان و جامع و سراج بزرگ کاف زائد و آخر انگز زیادہ کردہ اندوس چنانکہ مرکب - کجک فیل را گویند (مراد ف معنی دوم پرستو و پرستوک (اردو) دیکھو انگز کو دوسرے معنی انگز) فرماید کہ بہ زای فارسی ہم نظر آدہ موقوف گوید کہ صاحب ہفت این را بہر دو کاف ثانی و زای فارسی مرادف انگزک کہ بہ زای عربی نوشتہ اصراحت ماخذ این برا انگز کردہ ہم تازی گذشت - صاحبان برہان و ہفت و و بطحاظ ماخذ با کاف عربی سوم غلط نباشد فارسی جامع در کتابت بکاف عربی نوشتہ اند و صاب</p>
--	--

جهانگیری صراحت کند که بجای عجمی مضموم است که کاف فارسی است و زای عجمی مفتوح
 (حکیم خاقانی) پیل مسم مغرم از انگریا بشنو (۵) خواجه چین چو مشک بار کند پیشک
 از آنکه گر بیاسیم دمی هندوستان یاد آورم
 بمولف عرض کند که مبدل انگریه بمعنی دوم است
 که برای هوز گذشت فارسیان زای هوز را برا
 فارسی بدل کنند همچون آزیرو و آزیرو به کاف
 سوم عربی هم غلط باشد زیرا که در ماخذ این کاف
 عربی است که ذکرش بر انگری گذشت (ارو) و
 دیگر انگری که دوسری معنی -
 انگریو | بقول بهان بفتح اول و ضم ثالث که مخفف انگدان بضم کاف بود زیرا که انگدان
 و سکون ثانی و زای فارسی و دال ابجد ساکن بمعنی درخت حلیت است چنانکه بجایش
 مطلقاً صمغها و صمغی باشد بغایت بد بوی و آنرا ذکر کردیم و انگ بمعنی حلیت آمده که هند
 بمعنی حلیت خوانند و وجه تشبیه این است که آنرا بینگ گویند پس اگر انگ را مخفف انگدان
 صمغ درخت انگدان است و اصل آن انگدان را گیریم معنی انگری و صمغ درخت انگ باشد و گاه
 باشد و نیز و لغت فرس معنی صمغ است و آن را داخل این لغت گیریم معنی لغتی انگری
 ناصری هم ذکر همین وجه تشبیه کرده صاحب
 جهانگیری از نظامی سند آورده و صراحت کرده
 دارد پس مقصد ما ازین حاصل و واضح تر است
 مخفف انگدان گیریم و ضم کاف دلالت دارد
 مخفف انگدان بضم کاف بود زیرا که انگدان
 بمعنی درخت حلیت است چنانکه بجایش
 ذکر کردیم و انگ بمعنی حلیت آمده که هند
 است که آنرا بینگ گویند پس اگر انگ را مخفف انگدان
 انگدان را گیریم معنی انگری و صمغ درخت انگ باشد و گاه
 معنی صمغ است و آن را داخل این لغت گیریم معنی لغتی انگری
 است یعنی صمغی که حلیت نام
 مقصد ما ازین حاصل و واضح تر است

چه حاجت است که انگ را مخفف انگدان بنویسد فارسی صحیح باشد - صاحب محیط هم ذکر این ضرورت گیریم - بنجیال ما - انگز و قلب افادت کرده گوید که اسم فارسی حلیت باشد و بالتلف (ز و انگ) است به معنی صمغ حلیت و از سند کامل این بر انگدان کرده ایم (ار و و) دیگر پیش شده تصدیق این می شود که بفتح زای انگدان -

انگژ و ۱ | بقول برهان کبیر ثالث و سکون زای فارسی و و او بالف کشیده بر وزن منزها جایی را گویند که شبها گوسفندان را در اینجا نگاه دارند و ۲) گوسفندان را نیز گفته اند و (۳) خسته میوه ها هم - صاحب ناصری بر معنی اول قانع - صاحب سروری بذکر معنی اول و دوم صراحت کاف فارسی کرده و صاحب رشیدی بذکر معنی اول کاف فارسی را کمسور نوشته فرماید که برای فارسی و بعد و او و الف - صاحب جامع بحاف عربی آورده بر معنی اول و سوم اکتفا کرده خان آرزو و سراج این را بحاف فارسی آورده ذکر معنی اول کند و فرماید که معنی دوم و سوم خطاست نیز فرماید که بجای زای فارسی رای ممله هم گفته اند و یکی ازین دو تصحیف است (استی) مؤلف عرض کند که حیف است که برای یک معنی هم سند استعمال پیش نشد و خان آرزو و سراج محققین زبانندان آنچه معنی دوم و سوم را تسلیم نمی کنند حتی بران ندارد - بنجیال ما اسم جامع فارسی قدیم است برای هرسه معنی و حالا بر زبان معاصرین عجم متروک (ار و و) ۱) راتین بکرون کے قیام کی جگہ - مونث (۲) بکرے - مذکر - (۳) میوے کا تخم مذکر - یا میوے کی گھلی - مونث

انگژ ۲ | بقول برهان بازای فارسی مفتوح انگدان باشد و عبری حلیت و شیرازیان انگزده بر وزن خزیه مخفف انگژده که صمغ درخت خوانند و بازای هو نیز آمده - صاحب ناصری

سندی آورده (انوری ۵) بنده را شاگرد خوانند
 باشد مؤلف عرض کند که مبتدل انگزده که دال جمله به
 شیطان پیچی به کان چنان مکیل نه در کوه و نه در هامون
 بتوز بدل شود همچون تبرزد و تبرزه و دیگر پیچ و آنچه صاحب
 کند به یکدم ارفالی شود و حلقش که زهرش باد و مارین
 بران این را مخفف انگوزه گفته درست نیست خیال ما
 درست چون دیوی بود کش انگزه در کون کند به صفا
 نیست که او در انگوزه زائد است برای اظهار ضمت
 جهانگیری و سروری صراحت کند که بحاف فارسی موم
 بقاعده ترکیان (اردو) دیکهو انگزده

(الف) انگسبه | بقول برهان بفتح اول و ثالث و سکون ثانی و سین بی نقطه و فتح بای ابجد
 بزرگ را گویند که صاحب سامان و کارکنان و زراعت کار بسیار داشته باشد و ---
 (ب) انگشبه | به شین محجمه مرادف الف است که صاحب سامان و سوداگر صاحب ماله
 باشد - صاحب ناصری ذکر الف بحواله برهان کرده و بذیل آن (ب) را هم نوشته فرماید که
 در فرنگها نیافتیم - صاحب سروری بر (ب) فرماید که بزرگبری بود که او را سرمایه نیک بود
 و کارکنان بسی دارد و بسین مهله هم آمده و به بای فارسی هم آید و فرماید که در فرنگ به نامی فر
 آمده بر وزن سرگشته (استاد رودکی ب ۵) در راه نشاپور دهمی دیدم بس خوب به انگشته او
 نه عدد بودند مژه به صاحب جامع هم ذکر (الف) کرده و صاحب رشیدی بر (ب) ذکر الف
 هم کرده فرماید که به بای فارسی نیز خوانده اند و بذکر انگشته به نامی پنجم هر سه - مرادف یکدیگر
 و اند و سندرودکی را که بالا گذشت بذیل (انگشته به فوقانی پنجم) آورده و بر صرع ثانی آن
 همین لغت را نقل کرده و به استاد کسائی منسوب کرده مؤلف عرض کند که انگشته به فوقانی
 پنجم معنی آفتی است که فراز عان بدان خرمن را بباد دهند و شکل پنجه باشد - فارسیان

برزگر صاحب ثروت را کہ کارکنان بسیار داشتہ باشد مجازاً بہ ہمین نام موسوم کردہ اند کہ چنانکہ
انگشتہ شکل پنجہ دارد و انگشت ہای متعددہ ہیچان مزارع صاحب ثروت کارکنان متعدد
دارد و پنجہ فارسیان شین معجمہ را بہ سین مہملہ بدل کردہ انگسبہ گردند موافق قیاس است کہ تخمین
بہ سین بدل شود ہیچون گشتی و گشتی و تبدیل بای موحده بابای فارسی ہم آمدہ چنانکہ تب و تب
البتہ تبدیل فوقانی بہ بای موحده خلاف قیاس است و خیال با غلطی کتابت و تصحیف مطلق
است از عدم و توقف ماخذ۔ ازینجاست کہ بعضی کلام رو دکی را بسند (انگشتہ بہ موحده پنجم)
گرفتہ اند و بعضی ہمین شعر اسند (انگشتہ بہ فوقانی پنجم) قرار دادہ اند (ارو و) (الف و ب)
نمبر وار۔ مزارع جس کے تحت میں متعدد کاشتکار ہوں و کت میں اسی کو پٹہ دار بھی کہتے ہیں
جو صاحب ثروت ہو اور اپنے ملازمین اور کچی داروں کے ذریعے زراعت کا انتظام کرتا ہو
دولت مند مزارع۔

انگشت | بقول برہان لضم ثالث (۱) معروف است کہ ہر یک از انگشتان دست و
پای باشد و (۲) بکسر ثالث زغال را گویند کہ انگشتہ شدہ است۔ صاحب ناصری بذکر
اول نسبت معنی دوم فرماید کہ آتش زغال را گویند۔ صاحب جہانگیری این را بکسر کاف عجبی
نوشتہ بذکر معنی دوم فرماید کہ (۳) خستہ میوہ را ہم گویند و صاحب جامع ذکر ہر سہ معنی کردہ و صاحب
رشیدی بر ہر دو معنی اول قانع و نسبت معنی دوم گوید کہ زکال افرختہ باشد۔ خان آرزو در
سراج متقی بارشیدی و فرماید کہ توسی نسبت معنی دوم مطلق زغال آوردہ و قید افرختن نکردہ
و اعتماد بر ہمین قول بہت و شہرت نیز ہمین دارد۔ بہار گوید کہ بہ معنی اول بلورین بہنجہ گرفتہ۔ کتابت

ختام لیدہ فذق بند از صفات و جدول و دم قائم و شیشہ و ماہی از شبیہات دوست (کلی
 از شعر ۱۵) با نگشت بلورین زلف را از ہم چو بکشدوی نیز ہر سوما سیان سیم را در دام میدیم
 (ابو طالب کلیم ۱۵) جدول انگشت را آب روانی خشک شد: تا بان غایت کہ ناخن نگشت
 نو مید از نما: (خواجہ نظامی ۱۵) بلورین تن و قاقین پست او پشگل دم قائم انگشت او
 (ولہ ۱۵) آن دلارام دارد از زری: سر انگشت چون دم قائم: (حسین ثانی ۱۵) گوش کو گزشت
 انگشت می: بربلب شوق خروشان می زخم: (عسجدی ۱۵) اگر دست بدل پنجم از سوختن دل
 انگشت شود و در دم و دست من انگشت پد مولف عرض کند کہ (۱) بہ تائی ہندی در آخر
 لغت سنکرت است صاحب سخندان ذکر این کردہ - فارسیان تائی ہندی را بہ نمناہ فوقانی
 بدل کردہ مفترس کردہ اند و معنی دوم مجاز است کہ زغال ہم نظر بہ درازی و طوالت مشابہ است
 باشد و کسر سوم تصرف فارسیان است و استعمال یہ معنی مطلق زغال و قید فروختہ نیست و لیکن
 استعمال انگشت بمعنی زغال فروختہ ہم یافتہ شد چنانکہ در کلام عسجدی گذشت و نسبت بمعنی سوم
 عرض می شود کہ استعمال این را نیافتہ ایم اگر سندی بدست آید تو انہم عرض کرد کہ مخصوص باشد
 بخشہ خرمایا مائل آن کہ درازی داشتہ باشد کہ تقاضای ماخذ ہمین است (ارو ۱) انگلی -
 بقول امیر (سنکرت) مونت - انگشت (در شک ۱۵) کہان یہ لطف چیتے نے کمر بائی اگر
 پتلی پتہا رہے ہو ٹھ پتے انگلیان پتلی کہ پتلی: اردو میں انگشت یہی معنی ہے - مونت (ظفر)
 جبکہ ناخن کو تراشا اس کے لال انگشت پر: دست بوسی کے لئے اترا ہلال انگشت پر: (۲) کوئیلا -
 بقول آصفیہ (ہندی) اسم مذکر - انگشت - زغال - جلی ہوئی لکڑی کا بجھا ہوا ٹکرا - ویکھو اشتو -

اور بلحاظ استعمال بعض فارسیان) سلگا ہوا کو سیلا۔ روشن کو سیلا۔ (۳) گٹھلی (اسم مؤنث) دیکھو است

انگشت آسیا | اصطلاح - مرکب اضافی است گوید کہ انگشتی باشد کہ بدان اشارہ کنند بطریق غیر

بقول بحر و بہار و انند یعنی میل آسیا است کہ بد و در محاورہ فرس انگشت اعراض ہم گویند کہ می آید

گرفته آس را بزور دست بدان گردانند حقیقت است یعنی انگشت برداشتن و اشارہ کردن بسوی کسی

کہ سندی پیش نشد ولیکن خلاف قیاس نیست کہ مطعون و در معرض اعتراض باشد (صائب

و این کنایہ باشد کہ میل آسیا ہم انگشت را ماند (۵) اگر بدست افتد چو ماہ نوب نامی مرا چلت

معاصرین عجم ہم بر زبان دارند (اردو) کہوٹا انگشت اشارت تیر بار نام کنند (۶) (نور می)

بقول آصفیہ چلی کا ہٹا۔ اسم مذکر۔ انگشت اشارت بحالت نرسد زانکہ بیازایہ او

انگشت آفتاب | اصطلاح - بقول بہار ہر چیز قدر تو قصیر است (۷) (اردو) اشارے کی

کنایہ از خطوط شعاعی (سلیم ۵) شمار و فلک انگلی - اعتراض کی انگلی - مؤنث - یعنی وہ انگلی

از سلیم اگر پسی بیچو آفتاب بانگشت خود حساب جس سے اشارہ کریں اور اعتراض کریں - اکثر

کند و مؤلف گوید کہ این کنایہ باشد کہ خطوط رسوا اور مطعون شخص کی طرف اشارہ کرتے ہیں

شعاعی ہم درازی دار و مثل انگشت (۸) (اردو) اور انگلی اٹھاتے ہیں جیسے ۷۷ انکی رسوائی کا یہ حال

کرن - بقول آصفیہ - ہندی - اسم مؤنث آفتاب ہے کہ جد ہر نکلتے ہیں لوگ انگلیان اٹھاتے ہیں

کے شعاعی خطوط - قرن اشمس - انگشت اشارت اسی مصدر پی استعمال کا حاصل

انگشت اشارت | اصطلاح - مرکب اضافی بالمصدر ہے -

است و بہار ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف انگشت اعتراض | اصطلاح - مرکب اضافی

<p>است - بہار ذکر این کردہ از معنی ساکت بخیاں ما مرادف انگشت اشارت است کہ گذشت و اشارت انگشت افشردن مصدر اصطلاحی - بقول</p>	<p>این ہمد را بخا کردہ ایم (مختتم کاشی ۵) بر حرف من قلم شود انگشت اعراض پیتغ و ترخ گریبان کند کہ رسم ولایت است کہ چون دست بست آورد کسی پ (ارو) انگشت اعراض کہ سکتہ بین کسی باشد یاد رقت مصافحہ از برای یاد دہانیدن یعنی وہ انگلی جو معترضانہ کسی پر اٹھائیں - دیکھو چیری یا واقعہ کہ مانی الضمیر ہر دو یا برای اٹھائیں انگشت اشارت -</p>
<p>انگشت اعراض نہادون بر حرف کف (مصدر) انگشت در مصافحہ - و از زمین طرز عمل این کنایہ شد اصطلاحی - معنی اعراض کردن است (صائب) برای آگاہانیدن (قدسی شہدی ۵) بمحجوب ع) بحرف میچکسل انگشت اعراض نہادون (طغی) کہ بود در کف اشارت و کف اشارت انگشت انگشت اعراض بقتار نہادون (ارو) حرف پر انگشت من افشرد و خبر کرد و مرا پ (ارو) دکن بین کہتی رکھنا - معنی نکتہ چینی کرنا - عیب نکالنا - غالب بین ہا تھد بانا - یعنی مصافحہ کے وقت اٹھار گرم ۵) لکھتا ہوں اسد سوزش دل سے سخن گرم کرنا - یا اس اشارے کے ذریعے سے کسی دل کی بات تار کہہ نہ سکے کوئی مرے حرف پہ انگشت پ (صحفی) یا وعدہ کو یاد دلانا - یا کسی اور کے قول و فعل کی ۵) نہ لکھ نہ پڑھ کہ زمانہ ہے عیب جوئی کا نہ جانب متوجہ کرنا -</p>	<p>انگشت اعراض نہادون بر حرف کف (مصدر) انگشت در مصافحہ - و از زمین طرز عمل این کنایہ شد اصطلاحی - معنی اعراض کردن است (صائب) برای آگاہانیدن (قدسی شہدی ۵) بمحجوب ع) بحرف میچکسل انگشت اعراض نہادون (طغی) کہ بود در کف اشارت و کف اشارت انگشت انگشت اعراض بقتار نہادون (ارو) حرف پر انگشت من افشرد و خبر کرد و مرا پ (ارو) دکن بین کہتی رکھنا - معنی نکتہ چینی کرنا - عیب نکالنا - غالب بین ہا تھد بانا - یعنی مصافحہ کے وقت اٹھار گرم ۵) لکھتا ہوں اسد سوزش دل سے سخن گرم کرنا - یا اس اشارے کے ذریعے سے کسی دل کی بات تار کہہ نہ سکے کوئی مرے حرف پہ انگشت پ (صحفی) یا وعدہ کو یاد دلانا - یا کسی اور کے قول و فعل کی ۵) نہ لکھ نہ پڑھ کہ زمانہ ہے عیب جوئی کا نہ جانب متوجہ کرنا -</p>
<p>رکھے سے حرف پہ بیان سب کے روزگار انگشت انگشت اگر در گوش کنی بسر گین فی سدا شہر (مومن ۵) کیا تاب میرے حرف پہ انگشت صاحبان خزنیہ و امثال فارسی ذکر این کردہ اند</p>	<p>انگشت اعراض نہادون بر حرف کف (مصدر) انگشت در مصافحہ - و از زمین طرز عمل این کنایہ شد اصطلاحی - معنی اعراض کردن است (صائب) برای آگاہانیدن (قدسی شہدی ۵) بمحجوب ع) بحرف میچکسل انگشت اعراض نہادون (طغی) کہ بود در کف اشارت و کف اشارت انگشت انگشت اعراض بقتار نہادون (ارو) حرف پر انگشت من افشرد و خبر کرد و مرا پ (ارو) دکن بین کہتی رکھنا - معنی نکتہ چینی کرنا - عیب نکالنا - غالب بین ہا تھد بانا - یعنی مصافحہ کے وقت اٹھار گرم ۵) لکھتا ہوں اسد سوزش دل سے سخن گرم کرنا - یا اس اشارے کے ذریعے سے کسی دل کی بات تار کہہ نہ سکے کوئی مرے حرف پہ انگشت پ (صحفی) یا وعدہ کو یاد دلانا - یا کسی اور کے قول و فعل کی ۵) نہ لکھ نہ پڑھ کہ زمانہ ہے عیب جوئی کا نہ جانب متوجہ کرنا -</p>

و از محل استعمال ساکت مؤلف گوید کہ فارسیان
 این مثل را بطور موعظت و پند برای احترام از
 تسخر - زنند کہ تسخر خلاف تہذیب است نتیجہ
 بہ پیدا کند - رسم است کہ سوتیان فارس از برای
 تسخر با کسی انگشت در گوش کنند و نتیجہ قیاسی
 عمل است کہ انگشت در کون کسی کردن انگشت
 خود ناپاک کردن است - پس فارسیان بوسیدہ
 این مثل بلغ از ان رسم مکروہ خبر می دهند و برای
 احترام از تسخر موعظت و پند کنند و گویند کہ اگر کسی
 انگشت در گوش کند یعنی بدگویی و تسخر کسی را در
 گوش خود گیرد و خود در جواب تسخر کی نیاید نقصانی
 نہ بردارد و انگشت خود را ناپاک نہ کند حاصل
 این مثل را بطور موعظت و پند برای احترام از
 تسخر - زنند کہ تسخر خلاف تہذیب است نتیجہ
 بہ پیدا کند - رسم است کہ سوتیان فارس از برای
 تسخر با کسی انگشت در گوش کنند و نتیجہ قیاسی
 عمل است کہ انگشت در کون کسی کردن انگشت
 خود ناپاک کردن است - پس فارسیان بوسیدہ
 این مثل بلغ از ان رسم مکروہ خبر می دهند و برای
 احترام از تسخر موعظت و پند کنند و گویند کہ اگر کسی
 انگشت در گوش کند یعنی بدگویی و تسخر کسی را در
 گوش خود گیرد و خود در جواب تسخر کی نیاید نقصانی
 نہ بردارد و انگشت خود را ناپاک نہ کند حاصل

انگشتال | بقول برہان و جامع و سراج و رشیدی کبیر ثالث و فوقانی بالف کشیدہ و لام ساکن
 مردم ضعیف و نحیف و علیل و بیمار ناک و صاحب نقاہت را گویند - صاحب ناصری فرماید کہ بیمار
 و دردناک باشد و فرماید کہ این لغت و فرہنگہا است و در برہان ندیدہ ام مؤلف گوید کہ غالباً
 ندیدہ باشم اگر می دیدم برہان می یافت - صاحب جہانگیری بر بیمار و مرخص قانع (ابوالعباس
 ۵) ز خانان و مراتب بغیرت افتادہ بہانہ می برگ و ساز و انگشتال بہ مؤلف
 عرض کند کہ از قبیل چکاال باشد - مابرا انگشت بیان کردہ ایم کہ این بہ تہذیب ہندی لغت سنسکرت

کہ ذکرش برہمین معنی گذشت بنجیال ماتع اویش انگشت برہمین نمیتوان کرد | اصطلاح حنا
 نیست کہ لام آخرہ را نون خیال کرد و اگر سندی برا
 استعمال این گیر آید تو انیم قیاس کرد کہ الف و نون
 نسبت در آخر انگشت زیادہ کردہ اند همچون ایرا
 و توران کہ ذکر این بر کلمہ آن بجایش گذشت (ارغی) کہ تسامح ہر دو است و این شکل مثل است و همچو
 و یکو انگشتال۔

انگشتان کنیزکان | اصطلاح - مرکب اضافی
 بقول صاحب ضمیمہ برہان و بحر انکور کوہی را گویند
 و عربان اصابع الجوارمی خوانند و ہم او بہمین معنی
 انگشت کنیزکان ہم گفتہ کہ می آید و حقیقت این جز
 نباشد کہ انکور سیاہ و دراز و نازک را کنایتہ بدین
 نام موسوم کردہ چنانکہ انکور دور و سیاہ را خایہ غلام
 انگشت و حقیقت این است کہ انگشت کنیزکان را
 درینجا جمع آورده کہ انگشتان جمع انگشت است
 (ارو) انکور سیاہ کی ایک قسم ہے جس کا دانہ نازک
 اور دراز ہوتا ہے جس کو فارسیوں نے انگشتان کنیزکان
 اور انگشت کنیزکان سے موسوم کیا ہے۔ مذکر۔
 نیز کہتے ہیں : اپنے ہاتھوں خطرے میں مت پڑو
 انگشت برہمین نمیتوان کرد | اصطلاح حنا
 اند ذکر این کردہ گوید کہ یعنی جاییکہ مکان خوف
 ہمت باشد و سندی پیش نشد و بہار ہمین را بہین
 معنی (انگشت برہمین نمیتوان کرد) نوشتہ مؤلف گواہ
 ہر دو است و این شکل مثل است و همچو
 مستقل نیست و معنی کہ ہر دو متحققین بیان کردہ اند غیر
 متعلق و خلاف قیاس است اگر این را مثل میشدینان
 تسلیم کنیم و سندی استعمال شان بدست آید تو انیم عرض
 کرد کہ فارسیان محلی استعمال کردہ باشند کہ مانست کنند
 برای رفتن بجاییکہ محل خوف و بیم است چنانکہ ہمینی
 اگرچہ سوراخ دارد ولیکن این سوراخ برای آن
 نیست کہ در آن انگشت کنند زیرا کہ از روی حکمت
 انگشت در بیٹی کردن مرض ہا پیدا کند و نزلہ و زکام
 عارض شود و رعف بوقوع آید یعنی خون از بینی جاری
 شود (ارو) دکن میں کہتے ہیں ناک میں انگلی سے کڑا
 اسکا استعمال حقیقی منقون میں ہے بطور مثل نہیں ہم
 نیز کہتے ہیں : اپنے ہاتھوں خطرے میں مت پڑو

بلا مول نہ لوی یہ دونوں کہاوت میں اس کا مطلب
 کہ ہر کام دیکھ بھال کر دو۔ بے موقع اور بے غورگی
 ایسا کام نہ کرو کہ اُس سے نقصان پہنچے۔ جیسے ناک
 انگلی کرنے سے نکسیر پھوٹتی ہے۔

انگشت بجای حلق است | مثل - صاحبان انگلیوں ہی سہوۃ نکالی جاسکتی ہے۔ وکن میں یہ
 خزینہ و امثال فارسی ذکر این کردہ اند و از معنی مثل خدائیوں کی ضرورت اور احتیاج کے
 استعمال ساکت مؤلف گوید کہ مقصود آفت کہ موقع پر مستعمل ہے۔

اگر دست و انگشت نباشد حلق بکار نہی خورد یعنی چکر انگشت برچشم نہادون | مصدر اصطلاحی۔
 آتش و زان بہ حلق رساند انگشت است فارسیان
 چون کسی را بکاری محتاج دیگری بنید کہ بی وسیلہ انگشت برچشم نہادون است کہ می آید (اردو)
 آن کا صورت نگیرد۔ این مثل رازند۔ معاصرین و یکھو انگشت برچشم نہادون۔

عجم حالا استعمال این بنی کنند (اردو) انگلیوں کے انگشت بحرف نہادون | مصدر اصطلاحی
 بغیر حلق بے کار ہے۔ انگلیوں ہی کی بدولت حلق
 کا کام چلتا ہے۔ یہ صرف ترجمہ ہے فارسی مثل کا انگشت بحرف نہادون است کہ می آید (اردو)
 وکن میں کہتے ہیں "سر کے ساتھ دونوں ہاتھ"۔

مقصد قریب قریب فارسی مثل کے ہے۔ یعنی دونوں انگشت بدندان | اصطلاح۔ بقول جہانگیری
 ہاتھ سر کے لازمہ میں داخل ہیں۔ صرف سر سے کہ درخاتمہ کتا۔ یا نبیل دستور اول فرمایہ و بقول

<p>انگریزی ورثیدی (۱) کنایہ از تعجب و تحیر و (۲) و این مصدر مرکب است از ہمان (اردو) انگشت</p>	<p>کنایہ از حیرت و افسوس (سعدی ۵) اور من بدندان ہونا۔ بقول امیر (۱) و انتون تلے انگلی</p>
<p>من در وفادہ پہ خلقی تبرج اندخندان (۱) انگشت و بانا۔ تحیر کی جبکہ مؤلف عرض کرتا ہے کہ (۲) حیرت</p>	<p>تعجب از جهانی (۱) انگشت و شند و من بدندان (۲) اور افسوس کرنا۔ ہماری راے میں انگشت بدندان</p>
<p>عرض کند کہ (۳) این اسم فاعل ترکیبی ہم باشد الف</p>	<p>معنی تعجب (ب) افسوس ناک۔ مخفی مباد کہ عادت کہہ سکتے ہیں۔ اس لئے کہ عادت ہے کہ جب کوئی</p>
<p>اہست کہ چون کسی تعجب یا افسوسناک شود انگشت</p>	<p>بدندان گیرد (اردو) (۱) تعجب اور تحیر مذکر۔</p>
<p>حسرت موت اور افسوس۔ مذکر۔ (۳)</p>	<p>بدندان (الف) تعجب۔ حیرت زدہ۔ انگشت بدندان</p>
<p>بدندان کہ اسے کیا کہئے؟ ناطقہ سرگوبیان کہ اس</p>	<p>بدندان (ب) افسوسناک (غالب الف ۵) خامہ انگشت</p>
<p>انگشت بدندان گزیدن مصدر صطلحی</p>	<p>بقول بحر و جامع ورثیدی و (جہاگیری بذیل و ستون</p>
<p>اول در خاتمہ کتاب (ب) مرادف انگشت بدندان</p>	<p>انگشت بدندان گرفتن مصدر صطلحی</p>
<p>گرفتن بہرہ و معنی۔ خان آرزو و در سراج فرماید کہ</p>	<p>بقول بحر و سراج (۱) تعجب کردن و تحیر نمودن و</p>
<p>انگشت گزیدن ہرگز معنی حیرانی و حسرت نیست</p>	<p>حسرت و افسوس خوردن مؤلف عرض کند</p>
<p>بلکہ انگشت حسرت بلب گویند یا انگشت طبر</p>	<p>کہ ما صراحت این بزرگشت بدندان (۲) کردہ ایم</p>

<p>بمعنی نداشت و پشیمانی انگشت گزیدن است بمعنی (اردو) دیکھو انگشت بندان گرفتن -</p>	<p>بمعنی نداشت و پشیمانی انگشت گزیدن است بمعنی (اردو) دیکھو انگشت بندان گرفتن -</p>
<p>حیرت چرا که حیرانرا قدرت گزیدن انگشت معلوم</p>	<p>حیرت چرا که حیرانرا قدرت گزیدن انگشت معلوم</p>
<p>مؤلف عرض کند که محقق ہندی نژادی خواهد کہ</p>	<p>مؤلف عرض کند کہ محقق ہندی نژادی خواهد کہ</p>
<p>بر رسم و عادت و طرز و روش اہل زبان حرف</p>	<p>بر رسم و عادت و طرز و روش اہل زبان حرف</p>
<p>ہند - صاحب جامع از اہل تبریز است تصدیق</p>	<p>ہند - صاحب جامع از اہل تبریز است تصدیق</p>
<p>این نکرد و سندی پیش نشد و لیکن موافق قیاس</p>	<p>این نکرد و سندی پیش نشد و لیکن موافق قیاس</p>
<p>او برای ما کافی و سنباشد ما را با ہر دو معنی بیان</p>	<p>او برای ما کافی و سنباشد ما را با ہر دو معنی بیان</p>
<p>است و معاصرین عجم تصدیق این می کنند -</p>	<p>است و معاصرین عجم تصدیق این می کنند -</p>
<p>کرده تحقیقین اول الذکر اتفاق کلی است و عجب نہ</p>	<p>کرده تحقیقین اول الذکر اتفاق کلی است و عجب نہ</p>
<p>خان آرزو است کہ در گرفتن و گزیدن فرقی نازک</p>	<p>خان آرزو است کہ در گرفتن و گزیدن فرقی نازک</p>
<p>پیدا کردہ ہئی دانند کہ مقصود ہر دو مصدر و رینجا</p>	<p>پیدا کردہ ہئی دانند کہ مقصود ہر دو مصدر و رینجا</p>
<p>کلی است (اردو) دیکھو انگشت بندان گرفتن</p>	<p>کلی است (اردو) دیکھو انگشت بندان گرفتن</p>
<p>انگشت بندان ہنادن مصدر اصطلاحی</p>	<p>انگشت بندان ہنادن مصدر اصطلاحی</p>
<p>بِقول صاحب بحر بمعنی تعجب کردن - صاحب شیدی</p>	<p>بِقول صاحب بحر بمعنی تعجب کردن - صاحب شیدی</p>
<p>این را بہر دو معنی مرادف انگشت بندان گزیدن</p>	<p>این را بہر دو معنی مرادف انگشت بندان گزیدن</p>
<p>گفتہ و خان آرزو در سراج پد کر قول رشیدی</p>	<p>گفتہ و خان آرزو در سراج پد کر قول رشیدی</p>
<p>ساکت مؤلف گوید کہ قول صاحب رشیدی</p>	<p>ساکت مؤلف گوید کہ قول صاحب رشیدی</p>
<p>قابل تسلیم و موافق قیاس و معاصرین عجم ہم بر</p>	<p>قابل تسلیم و موافق قیاس و معاصرین عجم ہم بر</p>
<p>زبان دارند و تخصیص صاحب سراج با یک معنی غیر</p>	<p>زبان دارند و تخصیص صاحب سراج با یک معنی غیر</p>

حیف است که نقل سند این نکرد و لیکن موافق قیاس
است (اردو) عقل کے خلاف کام کرنا۔

(۱) انگشت بر آوردن | مصدر صطلحی

بقول بحر و خان آرزو و جراح از ستم زنند
و فریادی شدن - صاحب تصفی - - - -

(۲) انگشت بر آوردن از ستم | قائم کرد

و از رکنای مسیح سند آورده (۵) بر آورد
ستم آن مفره ستم انگشت پزند خنجر مژگان او
بهم انگشت پد مولف عرض کند که حالاً صحت
عجم بر زبان ندارند محاوره فارسی قدیم است
(اردو) فریاد کرنا - امان چاہنا -

انگشت بر مبنی نمیتوان کرد | مثل - بہار

پس اگر این کرده و ماصراحت کافی بر انگشت

بہ مبنی (ان کرد) کرده ایم (اردو) دیکھو

انگشت بہ مبنی نمیتوان کرد -

انگشت بر مبنی نہادن | مصدر صطلحی

بقول وارثہ کنایہ از سلام کردن (زلالی در

و خورشید گوید ۵) چرخ تعظیم و رت رانہ

سال پیر بعین می نہاد انگشت ہلال پ (اردو)

(۱) انگشت بر آوردن | مصدر صطلحی

بقول بحر و خان آرزو و جراح از ستم زنند

و فریادی شدن - صاحب تصفی - - - -

(۲) انگشت بر آوردن از ستم | قائم کرد

و از رکنای مسیح سند آورده (۵) بر آورد
ستم آن مفره ستم انگشت پزند خنجر مژگان او
بهم انگشت پد مولف عرض کند کہ حالاً صحت
عجم بر زبان ندارند محاوره فارسی قدیم است
(اردو) فریاد کرنا - امان چاہنا -

انگشت بر مبنی نمیتوان کرد | مثل - بہار

پس اگر این کرده و ماصراحت کافی بر انگشت

بہ مبنی (ان کرد) کرده ایم (اردو) دیکھو

انگشت بہ مبنی نمیتوان کرد -

انگشت بر مبنی نہادن | مصدر صطلحی

بقول وارثہ کنایہ از سلام کردن (زلالی در

<p>انگشت بر چیزی نهادن بقول صاحب ذکر (ب) کرده اند و این مرادف (انگشت</p>	<p>بجروح و اعتراض کردن دیگر کسی از محققین</p>
<p>اعتراض نهادن بر حرف) است که گذشت</p>	<p>فرس ذکر این نکرد مولف عرض کند که این تعمیم</p>
<p>(ظهوری ۵) در دل زحد آتش زربشت</p>	<p>تور غلط اندازد زیرا که (انگشت بر شتم نهادن)</p>
<p>منه: انصاف خوشست روی بر پشت نش</p>	<p>و (انگشت بر جبین نهادن) هم که گذشت داخل</p>
<p>در دست شکستن تور فرسیت درست در نهان</p>	<p>این می شود و معنی آن دخل و اعتراض کردن</p>
<p>بجرف کسی انگشت منه (ارو و) و بگو انگشت</p>	<p>بنیت و صاحب بحر این تعمیم از مصادر مرکبه</p>
<p>اعتراض نهادن بر حرف -</p>	<p>(انگشت بر حرف نهادن) و (انگشت اعتراض</p>
<p>انگشت بر در زون مصدر اصطلاحی</p>	<p>نهادن بر حرف) و مماثل آن قائم کرده است</p>
<p>بقول بحر و بهار استجازات باز خواستن و بقول</p>	<p>و ما ازین تعمیم اختلاف کلی داریم (ارو و)</p>
<p>و ارسته استجازات باز کردن (ظهوری</p>	<p>اعتراض کرنا - و بگو انگشت اعتراض نهادن بر حرف</p>
<p>در صفت نورس پور ۵) بجاشانه باو اگر</p>	<p>اورا انگشت بر حرف نهادن -</p>
<p>سرزند پی رخصت انگشت بر در زند جلا</p>	<p>(الف) انگشت بر حرف زون مصادر</p>
<p>گو اژ کله کثانا - بقول آصفیه زنجیر و کله کثانا</p>	<p>(ب) انگشت بر حرف نهادن اصطلاحی کنڈی مارنا -</p>
<p>انگشت بر دمان گذشتن مصدر</p>	<p>صاحب هفت ذکر (الف) کرده که کنایه از نکتہ گیری</p>
<p>(الف) انگشت بر دمان نهادن اصطلاحی</p>	<p>و عیب گرفتن است و صاحب بحر بر (ب) ذکر همین</p>
<p>(الف) بقول برهان و بحر (ا) کنایه از حیرت</p>	<p>منفی فرموده و صاحبان رشیدی و جهانگیری و جامع</p>

<p>و تعجب و (۲) حسرت و افسوس و (۳) اشارہ کرنا کتاب بامعنی اول متفق و صاحب رشیدی ہم بخیر بنجاموشی ہم و صاحبان بحر و جامع (ب) را مراد الف (الف) بمعنی قبول کردن بدل و جان و بسر و چشم با ہر سہ معنی بالا و صاحب جہانگیری نسبت (ب) بر معنی و معنی دوم پیدا کردہ بہار است و بیچ ضرورت مذا اول و سوم مانع حیف است کہ سندی پیش نشود لکن کہ معنی اول در ہر دو اسناد بالا خیلی لطیف و نازک است موافق قیاس است و معاصرین عجم با ہر سہ معنی ہر دو و اتفاق محققین ہم بر مجرد معنی اول (ار دو) مرکبہ متفق (ار دو) (الف و ب) ۲۱ و یکو انگشت قبول کرنا تسلیم کرنا۔ صاحب امیر اللغات نے فرمایا بدندان گرفتن (۳) انگشت بلب ہونا۔ بقول میر انکھون سے بجا لانا۔ نہایت خوشی و حکم کی تعمیل کرنا۔ ہونٹوں پر انگلی رکھنا خوش رہنے کا اشارہ کرنا کی جگہ (کیف) غیر ڈر تو میں ڈرین خون جگر و فوج و ہمتو (مومن) (۵) چپ خاشی کی یہ جا ہے مومن نہ انگشت انکھون سے بجا لائیں جو ارشاد کرد و ہذا (۵) بجا لاتا نہیں بلب جیا ہے مومن نہ انکھون سے دوست نہ کہی کچھ ہے فرمایا تو ہوتا (ظفر) (۵) خوش بین گرد رہا و دو تو بان بہر سہ جہ ہم بجا لائیں (الف) انگشت برودیدہ گذشتن مصاد و اصطلاح (ب) انگشت برودیدہ نہادون بقول بحر (۱) انکھون سے جو کچھ فرمائیں گوز آپ ہی فرمایا جو انکھون و (۲) چشم بہار (۲) چشم بہار کوئی کام کرنا بہت خوشی اور شوق سے کوئی کام کرنا و صاحب حکیم نزاری (۵) خرد از روی تو انگشت ہند بر (۵) جان جان پیش نظر حسن کی رودا و کرد و انکھون سے دیدہ و عقل در کوی تو خاک ہندیشانی (ملاحظہ فرمائی) کی فردیدہ تم صداد کرد و (سحر) وہ بلا تو میں اگر حلقہ کو انکھون میکنم ہر گاہ از جانان نگاہی التماس دینی ہند برودیدہ چلون نہ زندہ پیچو چکا کرنا در جانان کیو نہ بسر و چشم قبول کرنا ہی انگشت اتفاتش را بین نہ صاحب جہانگیری درختہ کہ سکتو ہیں صاحب اصفیہ و بسر و چشم کا ذکر فرمایا ہر سہ</p>	<p>و تعجب و (۲) حسرت و افسوس و (۳) اشارہ کرنا کتاب بامعنی اول متفق و صاحب رشیدی ہم بخیر بنجاموشی ہم و صاحبان بحر و جامع (ب) را مراد الف (الف) بمعنی قبول کردن بدل و جان و بسر و چشم با ہر سہ معنی بالا و صاحب جہانگیری نسبت (ب) بر معنی و معنی دوم پیدا کردہ بہار است و بیچ ضرورت مذا اول و سوم مانع حیف است کہ سندی پیش نشود لکن کہ معنی اول در ہر دو اسناد بالا خیلی لطیف و نازک است موافق قیاس است و معاصرین عجم با ہر سہ معنی ہر دو و اتفاق محققین ہم بر مجرد معنی اول (ار دو) مرکبہ متفق (ار دو) (الف و ب) ۲۱ و یکو انگشت قبول کرنا تسلیم کرنا۔ صاحب امیر اللغات نے فرمایا بدندان گرفتن (۳) انگشت بلب ہونا۔ بقول میر انکھون سے بجا لانا۔ نہایت خوشی و حکم کی تعمیل کرنا۔ ہونٹوں پر انگلی رکھنا خوش رہنے کا اشارہ کرنا کی جگہ (کیف) غیر ڈر تو میں ڈرین خون جگر و فوج و ہمتو (مومن) (۵) چپ خاشی کی یہ جا ہے مومن نہ انگشت انکھون سے بجا لائیں جو ارشاد کرد و ہذا (۵) بجا لاتا نہیں بلب جیا ہے مومن نہ انکھون سے دوست نہ کہی کچھ ہے فرمایا تو ہوتا (ظفر) (۵) خوش بین گرد رہا و دو تو بان بہر سہ جہ ہم بجا لائیں (الف) انگشت برودیدہ گذشتن مصاد و اصطلاح (ب) انگشت برودیدہ نہادون بقول بحر (۱) انکھون سے جو کچھ فرمائیں گوز آپ ہی فرمایا جو انکھون و (۲) چشم بہار (۲) چشم بہار کوئی کام کرنا بہت خوشی اور شوق سے کوئی کام کرنا و صاحب حکیم نزاری (۵) خرد از روی تو انگشت ہند بر (۵) جان جان پیش نظر حسن کی رودا و کرد و انکھون سے دیدہ و عقل در کوی تو خاک ہندیشانی (ملاحظہ فرمائی) کی فردیدہ تم صداد کرد و (سحر) وہ بلا تو میں اگر حلقہ کو انکھون میکنم ہر گاہ از جانان نگاہی التماس دینی ہند برودیدہ چلون نہ زندہ پیچو چکا کرنا در جانان کیو نہ بسر و چشم قبول کرنا ہی انگشت اتفاتش را بین نہ صاحب جہانگیری درختہ کہ سکتو ہیں صاحب اصفیہ و بسر و چشم کا ذکر فرمایا ہر سہ</p>
--	--

اعلان وقف کتب

ہمارے تالیفات کی (۱۶) جلدیں جنکی تفصیل اس رسالہ کے صفحہ (۲۰) پر ہے قہتمی لہ ۵
 مختلف مواقع اور تقاریب پر ہندوستان کی کل پبلک لائبریریز اور مدارس خانگی کے لئے
 تحفہ اور اس وقت تک (۵۰) لائبریریوں اور مدارس پر حسب درخواست روانہ
 ہو چکی ہیں اور آئندہ بھی جس پبلک لائبریری اور مدرسہ غیر سرکاری سے اس کی درخواست
 پیش ہوگی اور ہکو صاحب ضلع یا شاہیہ مقامی کی تصدیق سے اطمینان کرا دیا جائیگا اس
 کے سکرٹری کے نام بھیہ سنو لا جلدیں بلا معاوضہ قیمت صرف خرچ ٹیپ کے ویالوپر جو مجموعی
 پارسل کے لئے (۱۵) مبلغ چار روپیہ ہے روانہ کیجائیں گی۔ عام شائقین سے جن جہز
 کو یہ کتابیں بدون معاوضہ قیمت صرف خرچ ٹیپ دلینا مقصود ہوا ان کو لازم ہے کہ محمد
 علی گڑھ کالج کو نسخہ چندہ ادا فرما کر اسکی رسید ہمارے پاس بھیجیں۔ ہم ان کی خدمت
 میں کل کتابیں صرف خرچ ٹیپ (۱۵) کے ویالوپر بھیجینگے اور آئندہ آصف اللغات کی
 ہر ایک جلد مطبوعہ وقت بوقت ان کی خدمت اور نیز پبلک لائبریریز اور مدارس مذکور
 پر صرف خرچ ٹیپ کے ویالوپر روانہ ہوا کرے گی۔ باشندگان کلکتہ بریدنی اگر پی رقم
 نسخہ کی انجمن مفید الاسلام کلکتہ کو عطا کر کے آنریری سکرٹری صاحب انجمن کی باضابطہ رسید
 ہمارے پاس بھیجیں تو انکے ساتھ بھی رعایت بالاکجی ہوگی۔

راقم۔ خاکسار عزیز جنگد۔

